

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

||

KNJIGA 5

REDAKCIIONI ODBOR

Aleksandar Ranković, Moša Pijade, Rodoljub C-ołaković, Dobrivoje Radosavljević, Lidija Sentjurc, Moma Marković, Veljko Vlahović

REDAKTORI IZ VOJNOISTORISKOG INSTITUTA

Fabijan Trgo, pukovnik, Dimitrije Brajušković, potpukovnik, Sfevo Kovačević, potpukovnik

Odgovorni urednik

Fabijan Trgo, pukovnik

, IZDAJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

II

KNJIGA 5

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

1942

BEOGRAD

1956

**DOKUMENTA CENTRALNOG KOMITETA
KP JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG ŠTABA NOP
I DV JUGOSLAVIJE**

JULI – AVGUST

BR. 1

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JULIA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PROLETERSKIH BRIGADA ZA SUZBIJANJE SVIH NEPRAVILNIH POSTUPAKA KOD BORACA PRI IZVOĐENJU NASTUPNOG MARŠMANEVRA OPERATIVNE GRUPE KA BOSANSKOJ KRAJINI¹

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-VII-1942 g.

N A R E Đ E N J E

S obzirom na to što se u dosadašnjem pokretnu naših trupa² događao čitavi *niz* postupaka koji su nedostojni naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, kao na primer: 1. samovoljno konfiskovanje i rekviriranje stoke i životnih, namirnica kao i raznih odevnih predmeta, 2. beskontrolno ulaženje u kuće [od strane] pojedinih boraca i grupa, 3. nepojavljivanje Ekonomskom otseku pri Vrhovnom štabu zaplenjene stoke, namirnica i drugo, 4. nedrugarsko i egoističko držanje pojedinih mrtvadama i štabova u odnosu prema drugim jedinicama koje nisu imale mogućnosti da dođu do stoke i namirnica, — stavljamo do znanja svim borcima, komandirima, komandantima i polit. komesarima da ćemo pri ponavljanju sličnih slučajeva najstrožije postupiti.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 9-2, k. 6/II.

² Odnosi se na nastupni maršmanevr i olamzivu Operativne grupe proleterskih brigada, koji su počeli 24 juna 1942 god. sa tro-mede Crne Gore, Bosne i Hercegovine u pravcu Centralne Bosne i Bosanske Krajine.

Pošto nag pokret ima u prvom redu veliki politički značaj za pridobijanje stanovništva na našu stranu, a naročito u pravcima kuda se mi krećemo, to ie potrebno da se svi naši borci, komandiri, komandanti i polit, komesari strogo pridržavaju s-ledećeg našeg naređenja:

1. Svi intendanti spadaju pod neposrednu kontrolu i -rukovodstvo Ekonomskog c-tseka pri Vrhovnom štabu.
2. Sve zaplenjene i koniiskovane namirnice i stoka treba da se odmah popišu i dostave Ekonomskom otseku pri ovom štabu, koji će [ih] ravnomerно raspodeliti među jedinicama.
3. Sve konfiskacije i rekvizicije za vreme pokreta ili odmora vrše se samo sa pristankom ovoga Ekonomskog otseka.
4. Zabranjuje se kako pojedincima tako i grupama da bez odobrenja nadležnih starešina [mogu] ulaziti u privatne kuće i vršiti kakve zaplene namirnica i drugih privatnih stvari.
5. Za vršenje pretresa, rekvizicije i konfiskacije odrediće se posebne desetine ili vodovi koji će zajedno sa intendantima ili naročito za to određenim licem to vršiti.

Podvlačimo da se u poslednje vreme događalo toliko nedozvoljenih i nedostojnih postupaka u odnosu prema stanovništvu, da je potrebno preduzeti *najhitnije i najstrožije* mere da bi se to sprečilo. Na primer: pojedinci oduzimaju seljacima konje, zalaze u kuće i pljačkaju bilo namirnice bilo druge predmete, odnose se prema stanovništvu ne kao borci Narodno-oslobodilačke vojske već kao neprijatelji koji su došli da "kažnjavaju stanovništvo. Prema tome, *naređujemo* svim komandirima i polit, komesarima da pomoću partijskih jedinica, u duhu toga naređenja, upoznaju sve jedinice sa tim naređenjem, kao i o značaju našeg pokreta i potrebnog držanja naših boraca prema stanovništvu.

Pokazalo se da su do sada vojne starešine i politički komesari prema svim gornjim pojavama zauzimali potpuno indifferentan stav i da nisu skoro ništa preduzeli da se to spreči. U vezi sa svim tim, za eventualno ponavljanje sličnih slučajeva Vrhovni štab će smesta pozvati na odgovornost komandire, komandante i polit, komesare u čijim se jedinicama takve stvari dogode a oru ništa ne. preduzmu da se krivci pronađu i kazne.

Vrhovni štab će -odrediti pokretni Vojni sud koji će na licu mesta suditi svima onima koji učine takva, za našu vojsku nedostojna dela, a kazne će se primenjivati prema težini prekršaja – bilo isključivanjem iz redova naše Narodno-oslobodilačke vojske ili streljanjem.

Naređujem da se prema gornjem hitno postupi i saopšti ovome Štabu o preduzecim merama.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant

Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

BR. 2

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JULIA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE O NAČINU IZVOĐENJA PRELASKA PREKO KOMUNIKACIJA SARAJEVO – KONJIC I VRŠENJA DIVERZIJA NA NJIMA¹

VRHOVNI ŠTAB

N.O.P. [i] D.V.J.

2 juli 1942

15,00

ŠTABOVIMA PRVE I TREĆE N.O. PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

I) U toku noći između 3 i 4 jula obe brigade izvršiće prelaz druma i železničke pruge Sarajevo – Konjic na otseku selo Raštelica – s. Zivašnica i zastati na prostoriji s. Bulatović – s. Repovci – s. Stojković.

II) S podacima o neprijatelju ne raspolažemo u potpunosti, sem toliko što se zna da ima nešto ustaša u Konjicu i eventualne slabije straže na železničkim stanicama.² U toku dana obe brigade nastojaće da prikupe što potpunije podatke o neprijateljskim snagama duž obe komunikacije, a naročito provjeriti da li ima u žandarmeriskoj kasarni u s. Ivan Sedlo žandarmeriske posade.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 24–4, k. 2.

² Odnosi se na železničke stанице на прузи Sarajevo – Konjic (Iliđa, Blažuj, Hadžići, Pazarić, Tarčin, Raštelica, Bradina, Brđani i Podorašac) које су obezbeđivali delovi Druge bojne železničke sa posadama јачине 20–50 kvislinških vojnika (ustaša, domobrana i žandarma). Najjače posade су биле у Bradini i žandarmeriskoj kasarni на Ivan Sedlu, које су služile за neposredno obezbeđenje dugog tunela između Bradine i Raštelice.

III) Prva brigada s prostorije: s. Kovačevac – s. Zelene Njive izvršiće 2 jula u 19.00 pokret s I, III, IV bataljonom i pionirskim vodom na prostoriju s. Usamovine pravcem: s. Zelene Njive – s. Lesovac – s. Usamovine, a s II i VI bataljonom na Rudno Brdo (1270) pravcem: s. Zelene Njive – M-egara (Kuvija) – Trebulje (1162) – Rudno Brdo (1270).

Na ovoj prostoriji obe grupe predaniće u toku 3 jula s tim da sa slabim delovima izvide zadatke koji će vam se staviti u dužnost u toku noći 3 i 4 jula ove godine. Sve pripreme za izvršenje ovih zadataka treba dovršiti na toj prostoriji.

U toku noći 3 i 4 jula, prilikom izvršenja prelaza druma i pruge Sarajevo – Konjic, zadaci ove Brigade biće: da bočnim dejstvom svojih grupa na otseku s. Podorašac – s. Dragičaj i u visini s. Raštelica obezbedi prelazak druma V. S.[tabuj i Trećoj brigadi s bolnicom i komorama obeju br'gada.

– Leva grupa³ izvršiće rušenje na svom otseku sv:h Železničkih stanica, stan/čnih postrojenja i saobraćajnih sredstava, kao i otvorenih del-ova pruge na pojednanim mestima. Most na drumu kod sela Zivašnice preko bezimene rečice između s. Džeoa i s. Huma treba oštetiti i onemogućiti prolaz motornih vozila bar u toku te noći. Vozove koji se zateknju na ovom delu pruge zaustaviti, istovariti i plen koji se zatekne skloniti u šumu zapadno od ove komunikacije.

Na ovom delu pruge od s. Zivašnice pa do blizu Ivan-tunela pruga ima 60 promila uspona i koriste se za izvlačenje vozova naročite lokomotive i zupčaste šine. Vrlo je važno polomiti zupce šina, a naročito oštetiti početke tih šina i uništiti lokomotive s tim specijalnim uređajima. Kroz selo Dragičaj prociče potok Lukač preko koga je izrađen gvozdeni most na železničkoj pruzi. Ovaj most se mora porušiti, za šta upotrebiti pionirski vod. U tom cilju potrebno je da vodnik pionirskog voda lično osmotri u toku 3 jula most.

– Desna- grupa⁴ porušiće železničku prugu i sva saobraćajna postrojenja na železničkim stanicama kod s. Raštelica. Na drumu od sela Raštelica do kote 915 porušiti sve mostove i propuste. Sav plen iz vozova i železničkih stanica preneti zapadno od ove komunikacije i sakriti u šume. Pored toga zadatak je -ove grupe da uhvatiti i održava vezu s desnom kolonom (II i IV brigadom) kod s. Budmilići, ali ovo treba učiniti da to seljaci ne primete.

Vozove pod parom, pošto budu iskrcani, pustiti niz prugu u najvećoj brzini, s tim što će se na početku prve krivine iz-

³ Levu grupu sačinjavali su Prvi, Treći i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade.

⁴ Desnu grupu sačinjavali su Drugi i Šesti bataljon Prve proleterske brigade.

vaditi celo jedno polje, čime će se izazvati srozavanje cele jedne kompozicije. Ukoliko je to nemoguće, onda lokomotive oštetiti, a vagone zapaliti.

Otvorene delove pruge rušiti na taj način što će se skidati cela polja odbijajući teškim čukovima zavrtnje na sastavu šina. Eksploziv ne koristiti za ovo. Alat i ostali pribor za ovo treba uzeti iz sela, a naročito paziti da se pružno tehničko osoblje uhvati i iz magacina desetara i nadzornika- pruga uzme ovaj alat. Alat po svršenom poslu poneti sobom.

Na železničkim stanicama rušiti skretnice (naročito jezičke odbiti čukovima), telefonska i signalna postrojenja, blokove za skretnice, uređaje za snabdevanje lokomotiva vodom, a po iseljenju činovnika iz staničnih zgrada ove zapaliti. Rušiti i paliti sve do temelja. Za prenos robe-plena treba koristiti seljake obližnjih sela i njihove tovarne konje, kao i putnike i saobraćajno osoblje.

Po završenom zadatku, a najkasnije u 3 časa 4 jula, preći drum s ovim bataljonima na određenim pravcima i prikupiti se na prostoriji koja je određena.

Posle odmora od jednog do dva dana Prva brigada prikupiće se na prostoriji s. Višnjevica, s. Obrenovac, s. Orlišće.

IV) III brigada 2 jula do 19 časova prikupiće se na prostoriji s. Kovačevac i u 19 časova krenuti pravcem: Kovačevac – s. Zelene Njive – Megara (Kuvija) – Trebulje (1162), duž puta¹ će se smestiti i predaniti u toku 3 jula. Imati u vidu da je ova prostorija udaljena svega 4 do 5 kilometara od komunikacije Sarajevo—Konjic, stoga svi delovi ove kolone moraju biti dobro zaklonjeni, kako sa zemlje tako i iz vazduha, Vatre se ne smeju ložiti i ništa se ne sme učiniti što bi otkrilo naše prisustvo na ovom mestu. U toku noći 3 i 4 jula u 22 časa izvršiće se prelaz druma i pruge, prema čemu podesiti vreme pokreta s te prostorije. Pokret izvršiti pravcem: Trebulje (1162) — Mali Ivan (1011) — s. Mrkonjić — s. Velika — s. Repovci i razmestiti se na prostoriji s. Repovci — s. Gobelovina — s. Bulatović. Obezbeđenj-e ove prostorije izvršiti od Ivan Sedla i od Konjica, odnosno s istoka. Bolnicu s jednim bataljom bilo bi najbolje smestiti u s. Gobelovinu. Žandarmerisku stanicu: u s. Ivan Sedlo, ukoliko bude posednuta, neutralisati za vreme prelaska kolone, a po prelasku začelja preko druma likvidirati je.

Prelaz puta Sarajevo — Konjic treba preći u sledećem rasporedu: jedan bataljon u prethodnici, glavnina kolone da bude sastavljena ovim marševskim redom: jedan bataljon — V.S. sa svojom komorom — komora obeju brigade — jedan bataljon. Ovu kolonu obezbediti stalnim pobočnicama, i to desno prema selu Ivan Sedlo, koja će neutralisati žandarmerisku stanicu i

zatvoriti drum iz Sarajeva; po prelasku začelja ona da likvidira žandarmerisku stanicu; leva pobočnica prema s. Donja Bradina, sa zadatkom da po prelasku začelja kolone preko družma poruši železničku stanicu Bradina po uputstvima u tačci III.

V) S putnicima i saobraćajnim osobljem treba lepo postupati i ništa im nažao ne činiti. Po mogućству zgrade na pruzi koje su namenjene isključivo za stanovanje osoblja ne treba paliti. A iz staničnih zgrada izneti stvari činovnika — pa onda paliti.

Ustaše, ukoliko se uhvate u vozovima i na stanicama, sprovesti vezane na bivačnu prostoriju radi saslušanja!, ili ako imate vremena saslušajte ih ranije pa ih likvidirajte. Putnike po mogućству legitimisati i važnije funkcionere Nezavisne Države Hrvatske kao i ustaše dovesti na saslušanje.

VI) Veza duž pruge da se uspostavi. Znaci za noć 3–4 jula: lozinka: jedan kratak zvižduk, odziv: dva kratka i jedan dug ustima, a kada priđe bliže: lozinka—Marko, odziv—Crni.

VII) Desno od nas, na drumu od s. Haštani⁵ do blizine Sarajeva, prelazi u toku iste noći II i IV brigada⁶ i prikupić se severno od planine Bitovnje. Treća brigada uhvatiće s ovom grupom vezu kod planinske kuće na planini Bitovnji.

VIII) Ishrana: u toku 2 jula da se spremi rezervni obrok najmanje za jedan dan, jer se na predanku određenom za 3 juli ne smeju ložiti vatre. .

IX) Sve dokumente, arhivu, novine starijeg i svežijeg datuma dostaviti ovom Štabu.

X) Drug Stari⁷ nalaziće se sa Trećom brigadom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:

Tito

(M. P.)

Dostavljeno po kuriru
komandantima I i III brigade
1 komandantima severne kolone.⁸
2 jula 13.45⁹

⁶ Selo Raštani u ovom predelu nije nađeno. Verovatno se odnosi na s. Rašteliću.

⁷ Druga proleterska brigada bila je dobila zadatak da izvrši diverziju i prelaz preko železničke pruge na otseku s. Tarčin — s. Pazarić (zaključno), a Četvrta proleterska brigada na otseku s. Hadžići — s. Blažuj (isključno).

⁸ Tito

⁹ Desnu kolonu Operativne grupe, koja se ponegde naziva i severnom kolonom, sačinjavale su Druga i Četvrta proleterska brigada.

⁸ Verovatno je omaškom napisano 13.45 časova, a treba da piše: 15.45.

IZVEŠTAJ PRETSTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA PRI DESNOJ (SEVERNOJ) KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA OD 5 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O IZVRŠENIM DIVERZIJAMA I PRELASKU KOMUNIKACIJA SARAJEVO – MOSTAR¹

5 jula izjutra 1942 godine

VRHOVNOM ŠTABU NOP i D VOJSKE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

1) Nalazimo se od juče izjutra u selu Drozgometvi i prostoru oko tog sela. Postavljene zadatke smo uglavnom izvršili. U noći između 3/4, kako je drug Tito rekao kad smo pošli, izvršili smo prelaz na pruzi. Prelaz je obavljen u 2 kolone: II brigada na prostoru Tarčin – Pazarić,² IV na prostoru Hadžići – Blažuj.³ Prije toga smo se sastali i prodiskutovali o svemu, komandanti su izvidjeli teren i'td. Neprijatelj je očekivao naš prelaz (napad!). Na dan 2 jula Njemci i ustaše iz Pazarića napali su jednu patrolu II brigade i zarobili jednog našeg omladinca. Patrola je izgleda bila, premorena. Ali je naš hrabri dječak prije strijeljanja upalio bombu i – prelazeći prugu – naši su našli jednu njemačku nogu i našeg junaka mrtvog.⁴ Neprijatelj je poslije te pogibije doveo na stanicu neznatnija pojačanja (o čemu smo bili obaviješteni) i ubacio u 'taj prostor blindirani

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom[^] nailazi sei u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 645.

² Druga proleterska brigada izvršila je diverziju i prelaz pruge na taj način što je njen Četvrti bataljon napao: i posle kraće borbe zauzeo železničku stanicu Tarčin, a Drugi bataljon, ojačan Drugom četom Prvog bataljona, napao i savladao posadu u Pazariću, dok je obezbeđenje vršio Prvi bataljon, i to: od pravca Hadžića svojom Prvom, a ka Tarčinu svojom Trećom četom; Treći pak, bataljon obezbeđivao je brigadnu bolnicu i komoru.

³ Četvrta proleterska brigada izvršila je diverziju i prelaz pruge na taj način što je noću 3/4 jula njen Četvrti bataljon presekao prugu i cestu između s. Breza i s. Garovci i vršio obezbeđenje od pravca Sarajeva, dok su Prvi bataljon i Prva četa Drugog bataljona napali i savladali Hadžiće, a ostatak Brigade prešao prugu i cestu i uputio se u pravcu sela Drozgometva.

⁴ Odnosi se na Milomira Drndarevića iz Prvog bataljona Druge proleterske brigade.

voz (što nijesmo znali). Odmah smo postavili da se po *svaku cijenu* ne likvidiraju stanice i ustaško-redarstvene špilje, ako su u izgledu veći gubici. Ali ljudi su se zapalili u borbi i išli skoro sasvim do kraja. U borbi su svi pokazali visoku hrabrost i priličnu vještina. Gubici su približno jednaki na obje strane, tako da su više rezultat uslova borbe (zgrade!), nego nevještine. Neprijatelj je davao ogorčen otpor, jedino su se slabo borili domobranci, a Njemci su se pokazali kukavice kad je zagustila u Pazariću.

2) Akcije II brigade: napadnuti Tarčin i Pazarić i likvidirana posada u Tarčinu i ustaška posada u Pazariću. U Pazariću su uhvaćena 2 putnička voza i uništена zajedno s lokomotivama, a u vozu i 2 policijska agenta. Grupa Njemaca je pobegla u publiku u čekaonicu, ali su je naši i otud istjerali i zapalili stanicu. Njemci su pobjegli na sprat. Tada je od Tarčina naišao blind[irani] voz i Njemci su (sem jednog – koji je ubijen) uspjeli da se ubace u taj voz, a ustaše su ostale. Rezultat akcije: uništene su stanične zgrade, ubijeno oko 20 ustaša, zarobljena 4 domobrana (i puštena), zaplijenjeno 3500 metaka, 20 bombi, nešto pušaka, 230 kg. šećera[^], 30 kg. slanine, oko 200 kg. brašna i nešto sitnica. Naši gubici: 2 mrtva, 8 teško ranjenih (2 na nosilima), i nekoliko lako ranjenih. Stanovništvo ih je dočekalo prijateljski. Ostala nelikvidirana redarstvena postaja.

3) Akcija IV brigade (s kojom smo i mi bili): napadnuti Hadžići i likvidirana ustaško-redarstvena postaja. Neprijatelj je imao, oko 30 mrtvih i 5 zarobljenih domobrana: (mi smo ih zadržali u komori). Zaplijenjeno: 140 kg. šećera, 400 žita, 3500 metaka, 20 bombi, 20 pušaka i sitnice. Naši gubici: 4 mrtva i 5 lako ranjenih, 4 su nestala kad su ih napala 3 tenka qd Sarajeva na mjestu gdje je drug Volođa rušio most.⁵ Imali su dobrog i pouzdanog putovođu i ne može se smatrati da su izginuli, nego se – u krajnjem slučaju – vratili na Igman s putovođom (čovjekom iz Hamovićevih jedinica).⁶ Voz nam je – pa i Štabu – priredio iznenađenje.⁷ Stanovništvo se u toku borbi držalo pri-

⁶ Vladimir Smirnov-Volođa išao je tada sa Četvrtim bataljonom Četvrte proleterske brigade. On je noću 3/4 jula 1942 god. vršio pripreme za rušenje železničkog mosta kod Raskršća (severozapadno od Blažuju), ali ga je uspeo srušiti tek nekoliko sekundi posle neočekivanog prolaska oklopнog voza koji je išao od Tarčina, preko Hadžića za Sarajevo.

⁷ U maju 1942 god. Kalinovički NOP odred počeo se rasipati usled jakе neprijateljske ofanzive i uticaja četničke propagande. Krajem juna je od celog Odreda preostalo oko 80 boraca, koji su se nalazili na Igmanu pod komandom Rada Hamovića.

⁷ Odnosi se na oklopni voz koji je došao od Tarčina.

jateljski. Umakao je šef ustaša s dvojicom.⁸ Uništene su dvije zgrade i 2 pilane. Porušen 1 most.

4) Bolnice su prebačene u redu, iako je bilo zakašnjenja.

5) Iz saslušanja zarobljenika ne može se ništa pouzdanije doznati: govori se da u Sarajevu ima oko 1500 Njemaca, 3000 domobrana i si., a i o manjem broju Njemaca. Govori se da će se koncentrisati oko Fojnice i si. Svemu ovome ne treba vjerovati, pošto se iz hrv. novina vidi da su velike borbe u sjevernoj Bosni (Kozara),⁹ gdje je front posjetio Pavelić; da Italijani vrše ofanzivu na Plitvicama i si. Prugu Sarajevo – Brod čuvaju četnici. U muslimanskim selima nije opaljena nijedna puška na nas. Istina, na stanicama je bilo milicionera iz tih sela, ali su se oni čim je došlo do borbe razbježali. Veći broj milicionera je bio iz sela Grivića. Ali – • radi cjeline političkog utiska – mi u to selo nijesmo svraćali niti vršili ma. kakve rekvi-

⁸ Odnosi se na poznatog ustaškog zločinca Antu Brkljačića, tabornika u Hadžićima (pred kraj rata odsegao u »križare«, uhvaćen kao vođa jedne grupice, osuđen na smrt kao narodni neprijatelj i streljan 1950 god.), Marka Ercegliju, zamenika tabornika, i Nikolu Kneževića, ustaškog rojnika (obojica streljani 1945 god. kao narodni neprijatelji).

⁹ Ofanziva na Kozaru otpočela je 10 juna 1942 god. i trajala sve do 18 jula iste godine. Za izvršenje ove pfanzive, nemačka Komanda za Jugoistok formirala je Kampfgruppe Westbosnien, kao svoju posebnu borbenu grupu. Nju su sačinjavali: devet nemačkih pešadijskih bataljona (iz sastava 704, 714, 717 i 718 divizije) i tri samostalna bataljona ojačani s jednim bataljonom tenkova, šest baterija artiljerije, jednim pionirskim bataljonom i jednim oklopnim vozom; zatim osam domobranksih pešadijskih pukova, jedan ustaški puk i jedan samostalni bataljon, ojačani sa šest divizionala artiljerije. U Grupi je bilo uključeno i oko 2.000 četnika Draže Mihailovića pod komandom Uroša Drenovića i Vukašina Marčetića, dok je u blokadi reke Save učestvovalo pet mađarskih monitora. Ukupna neprijateljska snaga u ovoj ofanzivi iznosila je oko 70.000 vojnika, sto artiljeriskih oruđa i nekoliko eskadrila avijacije. Neprijateljskim snagama suprotstavlja se Drugi krajiški NOP odred, koji je, kada je na njega otpočela ofanziva, imao svega oko 3.000 boraca organizovanih u pet bataljona. Krajem juna on je, sa oko 500 ranjenika i 70.000 izbeglica, bio sabijen na uskom prostoru Kozare i njenim ograncima. Tri uzastopna pokušaja probjoga obruča u vremenu od 3 do 8 jula pretstavljaju najteže borbe vođene u ovoj ofanzivi. Jedino je Prvom, Udarnom i delovima Trećeg bataljona uspelo 3. jula da probiju obruč i da se izvuku iz okruženja sa oko 20.000 izbeglica. Ostale snage, podeljene u manje grupe, nastavile su da vode borbe sa besprimernim herojstvom.

Pošto je pretrpeo velike gubitke, a nije mogao da uništi partizanske snage u Zapadnoj Bosni, iako je razbio Drugi krajiški odred, neprijatelj je poklao sve ranjenike i pristupio masovnom uništavanju neboračkog stanovništva: samo u koncentracione logore poslao je oko 50.000 žena, dece i staraca, ne prestajući sa masovnim ubijanjem, pljačkom i paljenjem.

Posle ofanzive Drugi krajiški NOP odred izvršio je reorganizaciju jedinica i već u avgustu 1942 god. nastavio sa uspešnim borbama.

zicije. Mnogo ljudi je pobjeglo, ali mi na to nijesmo reagirali ničim sem → blagim savjetima da se vrate i ne plaše.

6) Na sinoćnjem sastanku zaključeno' sljedeće:

a) Da se ne rekvirira i ne konfiskuje nikome ništa. Utvrditi ko je neprijatelj – petokolonaš, za to treba vremena, a i toga da narod uvidi da je on to, jer je sve do juče bilo ustaško. Držanje stanovništva je dosta prijateljsko (muslimana i katolika). Srbi nas jedino huškaju na pojedina muslimanska sela, ali mi na to nijesmo nasjeli. Narod govori kako Njemci sad pomazu četnike. Kad bi se moglo ovdje ostati, politički bi se moglo raditi, ali. .¹⁰ ishrana je još problem, moralo bi se rekvirirati, jer svaka cijena (prinudna!) koju odredimo' odveć je niska. Mi smo zaključili da se ipak promučimo i to ne radimo. Jedino smo naišli na neki bogat dućan i riješili da uzmemos' svu odjevno-obućnu robu, nešto bombona i si. i da nešto platimo, a na nešto damo priznanicu. Nemamo ni novaca da sve platimo, a ljudi treba snabdjeti. To neće biti ni rđavo primljeno, jer se radi o pojedincu Hrvato-Srbu, Srbo-Hrvatu (kad je vladao koji režim!), a ni inače nećemo istupiti kao prema neprijatelju.

b) Zaključeno: da se dalje nastupa širim frontom, kako zbog ishrane, tako i zbog šireg dodira sa stanovništvom.

v) da se očisti Kreševo, a ostalo prema vašim uputstvima

g) da se predloži Vrh. štabu da idemo pravcem Kiseljak – Busovača – Vitez i ostvari, sastanak oko G. Vakufa (kako je dogovoreno s drugom Starim). Ovaj pravac je naseljeniji i terenski lakši. Očekujemo vašu hitnu naredbu. Predloženi pravac je nešto duži, i mi smo ga postavili kao eventualnost, do vaše naredbe. 6[-og] krećemo pravac Kreševo – Fojnica.

d) Poi naređenju druga Tita o nezgodnim istupima, u zadnje vrijeme,¹¹ već ranije su u IV brigadi 'Održane konferencije svih vrsta. Jedan pljačkaš je strijeljan. Inače, rezultati toga se osjećaju. Nije bilo nikakvih incidenata, jedino još vojnici svraćaju po kućama, što je rezultat nedovoljne ishrane i činjenice da ih stanovništvo poziva, pa vojnici popuštaju. Dalje: od zaplijjenjenog šećera i žita, zbog teškoća u transportu i otežane ishrane, da se sačuva za dv^je druge brigade samo šećera od 60–80 kg., svaka brigada, i da se to dostavi, pošto I i III brigada vjerovatno neće doći do šećera, a naročito bolnice. Dali smo i vojnicima šećera (po 10 kg. na bataljon).

đ) da se domobranci ubuduće ne puštaju nego zadrže uz jedinice (u komori i si.).

e) da se stanovništvo ne razoružava masovno (to je i nemogućno, jer puške kriju!) i da se ne vrše nikakve represalije

¹⁰ Ove tri tačke nalaze se u originalu.

¹¹ Vidi dok. br. 1.

radi nepredavanja oružja. Razoružavanje bi bilo nezgodno jer se seljaci osjećaju uopšte ugroženi, uslijed opštih prilika, a i uslijed »legalizovanja« četnika u »Nezavisnoj Državi Hrvatskoj«. A sem toga: nas ne napadaju i za sad nije — • u perspektivi — u izgledu da nas napadnu.

To je sve što imamo da javimo. Moral na visini. Fizičko stanje nezadovoljavajuće, ali uprkos tome trupa je sposobna za borbu i dalji pokret.

s. F. — s. N.

Drug. poz
Dido

PS. Baš sad stiže izvještaj — radostan — da su se 4 izgubljena vratila, a selo je tom bataljonu priredilo večer i lijep doček. Selo je pola katoličko, pola muslimansko. Šaljem oko 150 kremenčića za Štab i brigade. Kupiću za vas bonbona i cigareta.

BR. 4

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 5 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE ZA TEMELJITO RUŠENJE KOMUNIKACIJA SARAJEVO — KONJIC NA OTSEKU RAŠTELICA — BRĐANI¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O. PART. I DOBR. VOJ.

ŠTABU III PROLET. N.O. UDARNE BRIGADE

Pošto ćemo se na ovoj prostoriji zadržati nekoliko dana potrebno je da to Vreme iskoristimo i da komunikaciju Sarajevo — Konjic porušimo do potpunosti; svaku šinu razvaliti, svaki prag spaliti; svaku skretnicu polomiti, svaki telef. stub poseći, svaki telef. izolator treba [slomiti], svaki propust na drumu porušiti, svaku ogradu na pruzi spaliti, drum prekopati na mestima koja se ne mogu obići.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 987. Na pojedinim mestima dokumenat nije dobro očuvan.

U tom cilju bilo bi potrebno:

[Jedan] bataljon da smestite u s. Mrkaljić sa zadatkom da drži zasedu na ulazu u tunel »Ivan« prema Sarajevu ovako: . . .³, jednu zasedu na drumu u blizini ove na tunelu, da poruši propuste na pruzi od s. Raštelica do s.. Bradina i telef. liniju.

Ovaj bataljon mora biti vrlo oprezan, jer može biti izne-nađen. Ne sme se suviše raskomotiti.

Jedan bataljon.u s. D. Bradina sa zadatkom da potpuno poruši prugu i propust na drumu od Ivan tunela do s. Šunja i da raskopa vodovod na stanicu Bradina.

Jedan bataljon da dođe u s. Zukići sa zadatkom da od s. Šunja do želez. st. Brđani poruši prugu, i propuste na drumu i telef. liniju. Ovo bi bilo najbolje da bude V bataljon, koji treba 6/VII u 3 časa ujutro da dođe u s. Šunj radi zaplene. Uputstvo za zaplenu potražite od druga Marka.

U s. Šunju u to vreme biće III bat. I brigade koji će sa pionir, vodom da ruši most [na pruzi] u s. Šunju.

Treba obratiti pažnju da se zu[pčana pruga] potpuno uništi. Za ovu svrhu treba [uzeti] radnike i muslimanski živalj.

U s. Vrbljani nalazi se I bat. I brigade.

Veljko³

5/VII-942 g.
D. Bradina

* Na ovom mestu se u originalu nalazi crtež, ali je on toliko izbledeo da ga Redakcija nije mogla reprodukovati.

³ Favle Ilić. On je ovo naređenje do:tavio najpre Aleksandru Rankoviću sa sledećim propratnim pismom:

»Druže Marko,

Bataljoni su duž druma i pruge, a šine i telef. žica stoje, a za to treba samo jedna oštra sekira, nekoliko ključeva i čuskija — što sve leži na pruzi.

Smatram da bi III brigada trebala da izvrši ovo naređenje. Naročito treba da dođe V batalj. III brigade, koji će izvršiti zaplenu u s. Šunju, dok III bat. I vrši obezbeđenje rušenja mosta.

Što smatraš da ne treba da se uradi ti precrtaj u ovom naređenju, pa ga daj Volodi na izvršenje.

Pozdr. te Veljko«

Ovo pismo, pisano mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 988.

BR. 14

OBAVEŠTENJE PRESTAVNIKA CENTRALNOG KOMITEA KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 5 JULIA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O RAZVOJU VOJNO-POLITICKE SITUACIJE NA PODRUČJU CENTRALNE OSLOBODENE TERITORIJE I O ZAKLJUCCIMA I ODLUKAMA CENTRALNOG KOMITETA I VRHOVNOG ŠTABA¹

5. VII. 42

DRUGU MIHAJLU I PK-u ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

ovih dana vratio sam se opet u Z.fagreb]² kao pretstavnik Ćaće i VŠ, a u vezi sa nekim novim merama reorganizacije o kojima ću vas kasnije obavestiti. Tu sam zatekao vaš poslednji izveštaj (od 24. VI) kao i druge materijale koje ste poslali iz Srbije i Vojvodine. Možete pojmiti koliko me je obradovala činjenica da veza s vama uredno funkcioniše i da ste svi živi i zdravi. Mi o tome, naime, nismo u zadnje vreme ništa tačno znali, jer je provala u Sar.fajevu] u maju mesecu i neprijateljska ofanziva na jugu na- neko vreme bila prekinula naše veze sa Z.fagrebom.] Na taj način, sve do mog odlaska iz VŠ, nismo još bili dobdi ni vaše ranije izveštaje i o njima sam tek sad čuo usmeno ovde od druga Brke.³

Baš usled ovog dužeg prekida naše veze, mislim da će biti korisno da vas pre svega- ovom prilikom iscrpnije upoznam sa razvojem vojno-političkog položaja dole kod nas, a zatim sa poslednjim ocenama i odlukama Ćaće i VŠ. U vezi sa ovima, zadržaću se i na nekim pitanjima- koja vi postavljate u svom izveštaju, ostavljujući da vam po svima njima kao i ostalim vašim materijalima pišem opširnije sledeći put, kad stignem da ih temeljitije proučim.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1729.

² Iz s. Dujmovića, gde se toga dana nalazio Vrhovni štab, **Ivo Ribar-Lola** otisao je 30 juna 1942 prema Iliđi, zatim iz Sarajeva vozom otisao u Zagreb. U Zagrebu je ostao tri meseeca, a potom se vratio u Vrhovni štab, koji se tada nalazio u Bosanskoj Krajini.

³ Ivan Krajačić

I. Razvoj i rezultati poslednje neprijateljske ofanzive na centralnu oslobođenu zonu. — Kao što je poznato, u toku druge polovine zime i početka proleća, naše su snage očistile od neprijatelja i povezale pod svojom kontrolom područje jugoistočne Bosne, zapadnog Sandžaka, seveme. Crne Gore i, delimično, istočne Hercegovine. Ova teritorija, iako dosta zabačena i udaljena od glavnih komunikacija, korisno je poslužila kao zimska baza naših jedinica, gde su se one odmorile, reorganizovale, i odatle polazile u nove akcije. Prirodno je, dakle, da je neprijatelj morao da prvom prilikom baci svoje glavne snage u ofanzivu baš protiv te teritorije.

Uvod u neprijateljsku ofanzivu bio je čitav niz političkih manevara, sa ciljem: da se razbije jedinstvo naroda na oslobođenoj teritoriji, da se osnovne seljačke mase zavedu i odvoje od nas, ili bar pasiviziraju, a da se oslobođilački rat skrene na liniju klasnog, građanskog obračuna. Najvažniji momenti u takvim manevrima okupatora bili su sledeći:

a) »Preokret« Pavelićeve politike prema Srbima u Istočnoj Bosni: osnivanje tzv. »Hrvatske pravoslavne crkve«, od Ne-mačke »svečano potvrđene garancije« srpskom životu da će, ako napusti partizane, živeti »ravnopravno u miru i bezbednosti«, sporazum ustaških i četničkih vrhova pod blagoslovom okupatora za zajedničku borbu protiv partizana.¹ (konkretno ostvaren na pl. Ozrenu, u rejонима Sarajeva, 'Kalinovika, Gacka itd.).

b) Pojačana razorna delatnost Dražinih, Nedićevih i drugih četničkih bandi iz Srbije, koje pozivaju bosanske Srbe da se ne bore protiv Nemaca, da ostave partizane »ako hoće da se sačuvaju«, da im tako poručuju »majka Srbija i London« itd.

c) Naročito jako forsiranje četničkog pokreta u Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini sa strane italijanskog okupatora, koji četnicima obećava vlast u tim oblastima, a svima onima koji stupaju u borbu protiv partizana razne privilegije, dok se oni koji to odbijaju izlažu najstrašnjim progonima.

d) Koncentracije brojno vrlo jakih neprijateljskih snaga, koje su imale da baš tim svojim brojem unose paniku među kolebljive delove boraca i seljaštvo.

Okupator ie vešto iskorisćavao ne samo objektivne uslove — glad i bedu stanovništva, zamor i iscrpljenost u izvesnim krajevima, nemogućnost da mi posvetimo sve svoje snage frontalnim odbranama sela itd. — već i svaku pogrešku naših drugova, da bi prevario domaće seljačke mase i raspirivao građanski rat. A takvih je pogrešaka bilo, i to krupnijih, u Crnoj Gori i, specijalno u Hercegovini, o čemu će kasnije biti reci. Sve u svemu, ovakvi manevri okupatora i njegovih slugu doneli

su i morali doneti – usled objektivnih prilika s jedne a pojedinih grešaka naših s druge strane – izvesne rezultate u nekim krajevima. To se odrazilo na borbenoj sposobnosti meštanskih dobrovoljačkih trupa u Istočnoj Bosni u trenutku ofanzive, a došlo je do izražaja i u toku razvoja u Crnoj Gori i, naročito, Hercegovini.

Vojnička ofanziva neprijatelja počela je polovinom aprila, iz više pravaca – od Sarajeva, od Rogatice, od Pljevalja, niz obe obale Tare, od Nikšića, a kasnije i Mostara i Nevesinja, ka Foči i centru oslobođene zone. Prema minimalnoj proceni u ovoj ofanzivi je učestvovalo 50–60.000 neprijateljskih vojnika, čiju su glavninu sačinjavale italijanske trupe (od njih dve alpske divizije), a ostali deo: Nemci, hrvatska vojska, ustaške jedinice i od Italijana organizovane, naoružane i vođene bande crnogorskih, hercegovačkih i sandžačkih četnika.

U toku čitava dva meseca (polovina aprila – polovina juna), naše snage, na čelu sa junačkim i u borbi prekaljenim bataljonima I i II proleterske brigade, vodile su upornu borbu s neprijateljem na čitavom nizu otseka tog velikog fronta. Cilj našeg otpora nije mogao biti, naravno, očuvanje slobodne teritorije – što bi, imajući u vidu liadmoćnost neprijatelja u broju i naoružanju, bilo nerealno – već: zadati neprijatelju što više i što jačih udaraca, razbiti njegove domaće najamnike i učvrstiti naš politički uticaj, i, pre svega, očuvati našu živu snagu – našu vojsku. U tom pogledu, mi smo uspeli da postignemo značajne uspehe:

a). Naše partizanske jedinice zadale su, u toku stalnih dvomesecnih borbi, niz teških udaraca okupatoru i njegovim najamničkim bandama. Italijani, Nemci, četnici i ustaše imali su nekoliko hiljada ljudi izbačenih iz stroja, a mi smo zadobili i znatnog plena u oružju i municiji. U junačkim borbama koje je II brigada vodila kod Čajniča, Goražda i ispred Foče u maju mesecu, u trodnevnoj bitci kalinovičkih partizana na Rogoju, u borbama na Prači i Hercegovini koje je vodila naša I brigada, zatim u bitkama kod Mojkovca, u Nikšićkoj Župi i Košašinskim Poljima koje su vodili udarni crnogorski bataljoni i kod Bišine, Nevesinja i Gacka gde su se borili hercegovački partizani – a o kojima ste svakako čuli detalje preko »Slobodne Jugoslavije« – naše snage su zadale teške udarce neprijatelju i svojim junaštvom i žilavim otporom pokvarile mnoge vojno-političke planove neprijatelja.

b). U toku borbi, mi smo sistematski uništili sve komunikacije i za neprijatelja važne objekte na čitavoj toj prostoriji. Porušeni su drumovi, i oko 15 velikih mostova na Drini, Tari, Pivi,

Bistrici, Prači itd., među njima veliki mostovi na Drini kod Goražda i Foče i na Lever Tari. Na taj način opstanak neprijatelja na čitavoj toj prostoriji gotovo je onemogućen. Iz Foče —⁴ koju smo napustili tek 10 maja — i drugih mesta, u redu je evakuisano sve što bi nam moglo koristiti, a zapaljeni su i uništeni svi javni i drugi uređaji i zgrade vojničkog značaja. Evakuisani su i spaseni svi naši magacini i skladišta, i, što je naročito Važan uspeh: svi naši ranjenici i bolnice. Užički slučaj se nije više ponovio.

c) Herojska borba naših odreda već je, u samom toku borbi, poništila znatan deo političkih rezultata koje je neprijatelj očekivao. Jedan deo dobrovoljačkih bosanskih odreda već je pre svršetka ofanzive ponovo stupio u borbu pod našom komandom, a pozadina crnogorskih i hercegovačkih četnika počela je da biva sve nesugurnijom. Strahovita, pljačka i nasilja okupatora, četnika i ustaša također su učinili svoje. I pored sporazuma svojih vrhova, četnici i ustaše nisu svuda uspeli da izmire svoje bande.

Nije potrebno naročito pisati i o visokom kvalitetu boraca naših jedinica, naročito proleterskih brigada, u ovim borbama. — Naše žrtve, iako nesrazmerno male prema neprijateljskim, baš su zato za nas bolne i teške. Izgubili smo u svim tim borbama jedan broj odličnih drugova i drugarica, među njima: Baja Sekulića i Buda Tomovića u Crnoj Gori, Voju Lekovića⁵ u Sandžaku, narodnog heroja Petra Lekovića na Čemernom, Kovačevića,⁶ komandanta I bat. II brigade, i Lekmu drugaricu Andru Ranković u Hercegovini, Stevu Singera u Zakkuru itd. Svi su oni pali kao heroji i njihova uspomena treba da uvek živi među našim narodima, a naročito među nama.

Krajnji plan neprijatelja bio je da pocepa i razbije naše snage, a da našu glavninu nabaci na planinski masiv Maglica i Volujaka i tu uništi. Neprijatelj u tome nije uspeo. Naše snage su se pod borbom povlačile i obezbedile vezu. Pod pritiskom neprijatelja, a pa direktivi VŠ polovinom juna su glavnine naših crnogorskih i sandžačkih snaga konačno napustile svoje terene ostavivši na njima manje odabrane delove u zaleđu neprijatelja i cele part. organizacije. Zajedno sa ostalim našim snagama, one su izvršile prelaz na jedan nov brdski teren gde je neprijatelj izgubio borbeni kontakt s nama. Uostalom, baš

⁴ Vest o smrti Voje Lekovića bila je proširena polovinom juna 1942 god. Govorilo se da je sa jednom sandžačkom čeom, idući od Lijećevine prema Nedajnu, naišao na četnike i da je u borbi protiv njih poginuo. Tek mnogo kasnije, aprila 1943, saznalo se da je Leković živ.

⁵ Radoslav Kovačević, narodni heroj

to vreme, ne postigavši svog bitnog cilja, glavnina okupatorske vojske koja je učestvovala u ofanzivi počela je da napušta čitavu tu prostoriju u pravcu Jadrana, Hrvatske i Slovenije. Italijani su opet morali isprazniti Foču, Goražde i Kalinovik, ostavljajući tu ustaške posade.

U drugoj polovini juna izvršena je, na terenu gde su se koncentrisale, izvesna reorganizacija naših snaga pod rukovodstvom VŠ. Od naših jedinica koje su se tu povukle – pod borbom i organizovano – stvorene su još tri proleterske udarne brigade,[®] a reorganizovan je i Hercegovački odred. Na taj način, pored lokalnih partizanskih odreda koji su ostali na svojim terenima, mi danas u tome delu raspolažemo sa 6 udarnih proleterskih brigada, (Dve ranije stvorene, tri nove i jedna – šesta • – stvorena u Istočnoj Bosni).

Stvarajući brigade u većem broju kao redovne formacije naše vojske, VŠ je bio rukovođen s jedne strane porastom borbenog iskustva naših partizana, a s druge izmenom koja je nastupila u uslovima ratovanja. Naime, neprijatelj, poučen svojim iskustvom, promenio je svoju taktiku prema nama. On sada uglavnom nastupa i uopšte kreće se u većim kolonama i formacijama, a zahvaljujući pomoći četnika pokušava da organizuje pozadinu protiv nas (bande po selima itd.). Ovo nameće i nama potrebu da, pored naših manjih lokalnih partizanskih snaga, organizujemo i krupnije, vojnički sposobnije i bolje oružane formacije koje će uvek biti u stanju da se mere i sa krupnijim neprijateljskim snagama, da bez teškoća razbijaju lokalne pomagače okupatora i time pomognu našim odredima, a koje neće biti vezane za jedan teren, već – pod direktnim rukovodstvom VŠ – sposobljene za udarne zadatke u celoj zemlji. Takve formacije su naše brigade: danas ih imamo šest, a i dalje će biti u stvaranju uskorov od najboljih boraca Zapadne Bosne, Hrvatske, Dalmacije i Slovenije.

Radi vaše informacije javljam vam komandni kadar prvih pet brigada (šesta je stvorena dalje od nas i zato mi nije još njen poznat).⁷ I brigada: komandant Koča Popović, zam. kom. Danilo Lekić, polkom Filip Kijaić, zam. polkoma Mijalko To-

¹ Odnosi se na formiranje Treće (sandžačke), Četvrte i Pete (crnogorske) brigade.

² Šesta (istočnobosanska) NOU brigada formirana je 28. maja 1942. god., pod nazivom Udarna grupa bataljona, od Prvog istočnobosanskog bataljona, Drugog udarnog bataljona (sastavljen od boraca Majevičkog NOP odreda i Omladinske čete) i Trećeg udarnog bataljona (sastavljen od bojaca Zeničkog i Ozrenskog NOP odreda). Komandant je bio Voja Ljujić, zam. komandanta Pero Kosorić, načelnik štaba Pre-

dorović, nač. štaba major Branko Polja-nac; II brigada: kom. Ljuba Đurić, zam. kom. Lune Jovanović, polkom Milinko Kušić, zam. polkoma Cana Babović, nač. štaba Vasa Jovanović; III brigada (Sandžačka): kom. Vlado Knežević, zam. kom. Mile Peruničić, polkom Velimir Jakić, zam. polkoma Rifat Burdžević, nač. štaba poručnik Ratko Martinović; IV brigada: kom. Peko Dapčević, politkom Mitar Bakić, zam. politkoma Milentije Popović; V brigada: kom. Sava Kovačević, zam. kom. kapetan [Velimir] Terzić, polkom Radomir Babić, zam. polkoma Blažo Jovanović. — Kao što vam je poznato, vaši najbolji srpski bataljoni nalaze se u I i II brigadi. To su: III (Kragujevački), IV (Kraljevački) i VI (Beogradski) bataljon u I brigadi, dok je II gotovo cela sastavljena iz srpskog ljudstva, i to Užičanai, Cačana, i nešto Sumadinaca. Deo Valjevskog odreda (njih oko 70) koji je početkom marta prešao u Bosnu nalazi se na okupu i do povratka u Srbiju ostaće kao Prateća četa VŠ-a. Prema tome, kako vidite, u sastavu naših brigada nalazi se danas oko 1500 najboljih srbijanskih partizana: oni su se politički i vojnički prekali u nizu borbi i pretstavljuju ogromnu vrednost i naš najpouzdaniji oslonac. Njihovim povratkom u Srbiju — kada za to bude zreo položaj — to će biti jezgro naše vojske tamo.

Sa terena, na kome je izvršena gornja koncentracija i reorganizacija naših snaga, VŠ je sa prve četiri brigade preduzeo jedan *veliki pokret* čiji će vojno-politički značaj biti ogroman i odlučujući za pokrajine kroz koje bude prolazio. Ostali deo snaga ostao je na tim terenima: VI brigada i veliki broj meštanskih trupa u Istočnoj Bosni sa Glavnim štabom za B.-H. (i oni su sa svoje strane izdržali jednu jaku ofanzivu neprijatelja) a V brigada, Hercegovci i druge manje jedinice na terenu s kog smo mi otišli. — Pokret glavnine naših snaga već je u prvom početku pokazao velike uspehe i potpuno iznenadio neprijatelja, a podigao moral stanovništva kome su pričali da smo »uništeni«. Razumećete da iz vojničkih razloga ne mogu da vam pišem o pravcu tog pokreta ali se nadam da ćemo se uskoro videti pa ćemo o tome usmeno govoriti.

To je, drugovi, ukratko, tok i razvoj vojno-političkog položaja u vezi sa poslednjim neprijateljskim ofanzivama protiv nas. Kao što vidite, i ovog puta mi smo uspeli da ometemo pla-

drag Marković, politički komesar Cvijetin Mijatević-Majo, a zam. političkog komesara prvo Avdo Humo (dok nije krajem juna 1942 određen na ilegalni partiski rad u Sarajevu), zatim Hasan Brkić, a kasnije Pašaga Mandžić-Murat Zvanično proglašenje Br.gade izvršeno je 2 avgusta 1942 kod s. Sekovići, u prisustvu delegata Vrhovnog štaba i, jednovremeno, komandanta Glavnog štaba NOP i DO Bosne i Hercegovine Svetozara Vukmanovića-Tempa.

nove neprijatelja i da – uprkos gubitka jednog znatnog dela teritorije – izidemo iz borbi sa jednom još bolje organizovanom i jačom oružanom silom, spremnom za¹ velike zadatke koji su pred njom.

II. *Politički položaj i naši zadaci.* – Ocenjujući razvitak političke situacije potrebno je pre svega podvući nove momente u razvoju međunarodnih odnosa, koji su došli do izražaja u sovjetsko-engleskom paktu od 26 maja i sovjetsko-američkim sporazumima, a čije će posledice i za naš unutrašnji razvoj biti velike.

Sovjetsko-engleski pakt treba posmatrati kao pobedu staljinske spoljne politike SSSR-a, kao posledicu jačanja međunarodnog položaja SSSR-a, i, naročito, kao rezultat borbi i uspeha Crvene armije. S druge strane, do njega je moralo doći i zbog toga što je u razvitu rata Engleska postala ugrožena ne samo u svojim imperijalnim već i *nacionalnim* interesima i [zbog] poslednjeg unutrašnjeg razvoja u Engleskoj koji je proistekao otuda. Prema tome, ovaj pakt i sve njegove odredbe imaju ogromnu važnost, a otvaranje Drugog fronta u Evropi, koje je njime predviđeno, ubrzaće slom hitlerizma, kao što su naglasili u Vrh. sovjetu drugovi Molotov i Ždanov.

Za našu unutrašnju situaciju ovaj pakt –• ako ga naši kadrovi shvate i budu znali da upotrebe kao *svoje oružje* – imaće također ogroman značaj. On mora da nam omogući još šire ujedinjavanje svih rodoljubivih snaga baš na bazi principa istaknutih u paktu, a za koje se i mi već godinu dana borimo. Na taj način, pakt će omogućiti da se aktiviziraju i pokrenu u borbu i oni slojevi, grupe i pojedinci koji su do sada stajali po strani i iz raznih razloga se kolebali: pakt će olakšati da se razobliči, među ostalim, i »bauk« revolucije kojim ih je okupator do sada plašio, odvajao od nas i narodno-oslobodilačke borbe. Ovakav razvoj izraziće se naročito u trenutku otvaranja Drugog fronta u Evropi, ali on počinje već i sada i treba ga aktivno pripremati. – S druge strane, pakt i produbljena sovjetsko-engleska saradnja uopšte omogućiće nam da izoliramo još snažnije ne samo otvorene sluge okupatora (Pavelić, Nedić itd.) i uništimo i zadnje ostatke vere u pobedu Nemačke, već i one elemente koji, krijući se pod plaštom »prijatelja Engleske«, u stvari služe okupatoru (Draža i četničke bande koje su danas *glavno* unutrašnje uporište okupatora i prema tome naš *glavni* unutrašnji neprijatelj).

– Iz ovakve ocene CK-a (o kojoj ću vam sledeći put detaljnije pisati, a koja je izložena već u specijalnoj brošuri »Engl.-sovjetski pakt i oslobodilačka borba naroda Jugoslavije« koju

smo napisali Đido i ja a koju čete dobiti za neko vreme) jasno izlazi da treba energično ustati protiv svakog potcenjivanja značaja ovog pakta i problema Drugog fronta, da treba naročito oštro udariti po sektaškoj opasnosti koja nam je toliko zla nanela npr. u Crnoj Gori i Hercegovini. Materijali OK za Srem, koje sam ovde vidio, tipičan su pr'mer takvog grubog iskrvljavanja naše partiske linije: potpuno se slažem sa primedbama koje im je uputio u svom pismu drug Mihajlo, ali smatram da treba stvar još oštريje postaviti. Dotični njihov materijal treba *poništiti* i kroz sve članstvo sprovesti kritiku istog. U tom smislu priptemiću pismo za druga Tozu⁸ i OK Srcima.

Naši drugovi ne smeju se dati zavesti na put sektaštva stavom jugoslovenske izbegličke vlade u Londonu. 'Mi smatramo – i to treba danas javno reći – da je ta vlada odgovorna što je preko svog ministra Draže izazvala bratoubilački rat u zemlji, omogućila okupatoru lakšu pljačku našeg naroda i icslobodenje izvesnog dela njegovih snaga za druge frontove. Mi smatramo da je njena politika danas naročito u nesaiglasnosti sa opštom linijom ratne politike saveznika, a verovatno je da će u daljem razvoju mogućnosti njenog ovakvog manevrisanja b'ti iscrpljene. Ali, ne treba toj vladi pridavati naročiti značaj u pogledu razvitka događaja u zemlji: glavno je tući konkretno one koji služe okupatoru ili propovedaju pasivnost, ovde u zemlji (Draža, razni bivši političari itd.).

Prema tome, i u Srbiji kao i u drugim zemljama Jugoslavije otvara se, u bližoj budućnosti, perspektiva novog nastanja širokog 'oslobodilačkog pokreta i izolacije nepriatelja istoig, demoralizacije u redovima danas još »čvrs'^h slugu okupatora. Zadatak naše Partije u Srbiji u današnjoj, izvanredno teškoj situaciji terora i pritiska okupatora i privremene razbijenosti naših oružanih odreda – u tom pogledu smo i mi imali istu očenu kao i vi – jeste baš da svim silama radi na pripremanju i ubrzavanju takvog procesa. To znači: raditi svim silama na učvršćivanju i povezivanju naših partorganizacija, obezbediti razumevanje i sprovođenje pravilne političke linije naše Partije, raditi – preko partorganizacija – na organizovanju naših manjih odreda u svim krajevima i na njihovom pokretanju za sada u onakve akcije koje odgovaraju prilikama i mogućnostima. I po našoj oceni, situacija u Srbiji još nije bila zrela za dolazak glavnine naših oružanih snaga, i zato i nismo pošli tamo. Ali, u trenutku njenog sazrevanja,

⁸ Svetozar Marković-Toza, tada organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu.

VS će sa našim udarnim snagama biti tamo, što će, van sumnje, moći u ⁸ot trenutku da bude onaj teg koji će okrenuti situaciju u našu korist.

To je, drugovi, u najkraćim crtama, ocena opštег položaja i položaja u Srbiji, kakvu je dao CK na svojim zadnjim sednicama. Kao što vidite, ona se, u osnovi, uglavnom slaže sa vašom ocenom iz poslednjeg pisma (svakako ne sa onom iz ranijeg, u kome je – po pričanju Brke koji ga je čitao – mnogo udareno na očekivanje i potrebu pomoći-izvana). Ukoliko ne budem imao mogućnosti da se u najskorije vreme sastanem sa nekim od vas, bilo ovde ili u Zem.[unu] –• što bih svakako želeo – to će vam siedeći put, a u vezi vašeg zadnjeg izveštaja, još detaljnije pisati o našem mišljenju po pojedinim pitanjima vašeg rada.

Prirodno je da je CK odlučio da preduzme i izvesne organizacione mere u vezi s takvom ocenom položaja, koja zahteva čvršću centralizaciju rukovodstva partorganizacijama. U tom cilju došao sam i ja ovamo, a očekujem uskoro i druga Marka i Bevca, koji je sad u Sloveniji gde je ustanač u punom zamahu. Ostali drugovi iz Čaće ostaće sa drugom Starim⁹ do daljeg uz VS. Pored toga, u kraćem roku biće iz oslobođene teritorije vraćen na partiski rad u razne krajeve jedan broj proverenih i sposobnih drugova – instruktora, s kojima će i vi dobiti pomagače u vašem radu.

III. Org. i razna pitanja.–

Molim vas, drugovi, da me obavestite o pitanju današnjeg sastava vašeg PK, koji treba *kao takav* da funkcioniše. Isto tako, vaše predloge za reorganizaciju Glavnog štaba za Srbiju: na njegovom čelu svakako treba da bude drug Brandonja,¹⁰ kome saopštite da je imenovan za člana Vrh. štaba. Sto se tiče PK Skoja za Srbiju, slažem se za sad sa vašim predlogom, a gledaćemo da vam vratimo jednog od drugova s tog sektora koji su dole s vojskom, da bi ga pojačali.

U pogledu Vojvodine, mislim također da je najprirodnije da se obrazuje PK na čelu s Tozorn, ali da za Banat ostane povereništvo. Svakako, Toza bi trebao da nam predloži listu novog PK.

Sa Makedonijom učinite, drugovi, sve da što pre dobijemo vezu.

O svima ostalim stvarima sporazumećemo se naknadno i detaljno. Javite mi da 11 bi bilo moguće da se nađem s jed-

⁸ Tito

¹⁰ Radivoje Jovanović

nim od vas, bilo ovde ili da dođem u Z.femun] da se usmeno dogovorimo, jer ima mnogo stvari o kojima bih vas htio obavestiti, a koje se ne mogu uopšte pisati. Ovo je hitno!

Drugove za koje pišete Brki da ih šaljete za VŠ možemo primiti ovde. Istina, ne znam o kome se radi, ali nije važno. Moraće ostati ovde jedno 15 dana kod nas, pa će onda imati zgodnu priliku da ih uputim dalje.

Za sad ovoliko, drugovi. Odgovorite mi što pre po svemu. Sve vas mnogo, mnogo drugarski pozdravljam.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

BR. 6

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JULIA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU I SRETENU ŽUJOVICU DA SE SPRECE NEPRAVILNI POSTUPCI INTENDANTSKIH ORGANI PRI NABAVCI HRANE OD STANOVNOSTVA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBOD. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VII-1942 g.

Drugu Marku i Crnome

U ovdašnja sela je Ekonomski otsek uputio žandarska naređenja da se ima otpremiti odmah toliko i toliko govedi i ovaca. To je apsolutno suprotno našoj liniji i našoj odluci da se od ovih seljaka ništa ne oduzima prisilno, već da se nastoji nabaviti hranu dobrovoljnim putem, i to tako da u selo dodu intendanti sa polit, radnicima da sa seljacima razgovaraju, da vide njihovo 'imovno stanje, a ne da se ovako izdaleka administrativno naređuje. Selo Stojkovići i Gobelovina veoma su sromašna, ali su ljudi krasni i rado daju što mogu i imaju. Oni su bili iznenađeni ovim naređenjem i došli su uplašeni kod mene pitajući šta da rade jer im je juče avion pobio masu

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 1 i 3.

stoke na brdu bombardovanjem i mitraljiranjem, pa sada tim pre ne mogu dati šta se od njih traži. Ja sam, razume se, naredio da se ništa tamo ne šalje, već ono što će dati dobrovoljno da ostane ovde za ishranu jedinica koje će ovde prolaziti, a u isto vreme rekao seljacima da pobijenu stoku dovuku sa brda odmah i mi ćemo je otkupiti. Prema tome pošaljite odmah nekoga od tih intendantata ovamo da tu stoku preuzme.

Ova samovolja i način postupka intendantata već mi je dovoljna. Treba im zabraniti apsolutno svaku rekviziciju ili prisilno nabavljanje stoke i dr. Umesto intendantata šaljite napred ljudi iz agitpropa da malo razgovaraju sa seljacima. Već smio tu par dana a u ta sela još niko nije zavirio premda su sjajne mogućnosti rada.

Noćas mi je stigla veza (jedan vod) od IV i II brigade. Oni su svoje zadatke izvršili ali su imali velike gubitke. Namirnica su zaplenili veoma malo, tako da im mi moramo hitno uputiti brašno i dr. za ishranu.

Čudi me da ivste u toku ove noći produžili evakuisainje namirnica u ovo selo.² Produžite to danas, ali sa vrlo malim brojem konja (4) u grupi, kako avioni ne bi otkrili pravac našega kretanja. Kažite konjovodcima da stanu u zaklon kad avion izviđa a ne da jure kao juče i da na taj način otkrivaju neprijatelju naš pravac.

U toku ove noći (3^h po ponoći) treba da dođe naša komora do ovoga sela, jer sutra naveče se kreće dalje.

Komandant N.O.P. i D.V.J.

Tito

Odnosi se na s. Gobelovinu, gde se toga dana nalazio Vrhovni

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 6 JULIA 1942 GOD. VRHOV-
NOM KOMANDANTU DRUGU TITU O POSTAVLJENIM
ZADACIMA TREĆOJ PROLETERSKOJ BRIGADI I O PO-
VOLJNIM USLOVIMA ZA NAPAD NA KONJIC¹

Druže Stari!

Kao što iz Stankovog² izveštaja vidite, mi srno porušili sve lokomotive potpuno. Otvorili smo kazane i eksploziv smo postavljali neposredno na cevi. Tako smo izazvali eksploziju kazana i prskanje cevi. Ovo je trajalo od 18–22 časa, ranije nismo radili zbog avijacije. Jutros u 4 časa otpočeli smo pripremu [za rušenje] mosta na r. Lukač. Smatram da će do 9 časova biti gotov.³

Štabu V brigade⁴ preporučio sam juče da postavi jedan bataljon u s. Mrkailjić, jedan u s. D. Bradina, a jedan [u s.] Zukići sa zadatkom da poruše potpuno gornji stroj pruge, propuste na drumu i mostove, kao i telefonsku liniju. Smatram da je ovo neophodno i da ne bi smeli propustiti da izvrše.

Sinoć smo obavešteni da su iz Konjica pobegle ustaše i hrvatska vajsfca kao i petokolonaški elementi u Mostar. Tražili su pomoć od Talijana u Mostaru, pa kad je nisu dobili onda su izgubili volju za odbranom Konjica.⁵ Mi ćemo danas poslati ljude u Konjic da provere ovu vest, pa ako je tačno, sutra ujutru krenućemo sa 3 batalj. u Konjic. Čujemo da ima mnogo brašna i hrane u drž. aprovizacijama, pa se bojim da nam to ne izmakne. U tom slučaju porušićemo most na Neretvi i stanicu Konjic. Koča bi u tom slučaju trebalo da poruši žel. sta-

¹ Original, pisan plavim i zelenim masilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3698.

² Branko Poljanac

³ Most je srušen samo na jednoj strani.

⁴ Omaška. Može se odnositi samo na Treću proletersku brigadu (vidi dok. br. 4), jer se Peta proleterska brigada tada nalazila na tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine.

⁵ Ova vest je bila netačna (vidi dok. br. 9 i primedbu 4 uz dok. br. 21). Konjic se morao osvajati i napad je izvršen 8 jula. Posle žestoke borbe naše jedinice su uspele da ovladaju gradom. Zarobljeno je 100 neprijateljskih vojnika, a" od naoružanja zaplenjeno: 2 minobacača 81 mm sa 200 minobacačkih mina, 2 teška mitraljeza, 2 puško-mitraljeza, 120 pušaka i oko 20.000 metaka. Na železničkoj stanici u Konjicu uništeno je 25 lokomotiva.

niče Lisičići i Ostrožac. Za napad koristili bismo I–III/I brigade i V/III brig.– rezerve. Drugovi su neobično raspoloženi za ulazak u Konjic, a ja smatram da ne smemio propustiti priliku da nepr. onemogućimo koncentraciju, ako za to eventualno bude imao mogućnosti. Pored toga, ako nameravamo ostati još na ovoj prostoriji nećemo imati hrane, a na stanovništvo ne bi trebalo računati, jer i sami nemaju.

Slučaj otvaranja vatre iz Sunja protumačili smo. Na nas je u suštini pucala jedna puška i saznali smo da je to pucao žandarm koji je bio na otsustvu i pobegao u Konjic. Mi ćemo prema tome primeniti sankcije prema njemu. Ostali seljaci su nas dočekali lepo i izlaze nam u susret.– Velika je razlika između bosanskih i herceg, muslimana i zato nećemo da učinimo ma šta čime bi pokolebali njihovu veru u nas.

Ako mislite da ne treba ići na Konjic javite nam po kriteriu, ako ništa ne javite smatraćemoi da ste odobrili postupak.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Pozdravlja Vas
Veljko⁶

6/VII-942 g.
Šunj – most

¹ Pavle Ilić

BR. 23

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JULIA 1942 GOD. PRETSTAVNICIMA VRHOVNOG ŠTABA PRI DESNOJ KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA O NACINU DALJEG DEJSTVA DESNE KOLONE¹

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBOD. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VII-1942 g. u 8^h ujutro

Drugu Arsi i Didi

Primili smo vaš izveštaj od 5-VII izjutra.⁴ Podrobnije ćemo se osvrnuti na rezultat vaše akcije usmeno kad se sastanemo. Za sada mogu primetiti samo to da ste suviše bukvalno shvatili brzi prelaz preko pruge a suviše malo posvetili pažnju rušenju pruge i ostalih objekata, što je zapravo bio naš glavni cilj. Zašto niste porušili prugu sa obe strane stanice gde ste vodili borbu? To bi trebalo biti svakome jasno da se trebaju najpre dići tračnice i obezbediti od svake eventualnosti pa onda likvidirati neprijateljska gnezda. Zbog toga su verovatno 1 taiko veliki gubici kod vas.

Mi smo na našem sektoru imali svega 2 mrtva i 8 ranjenih i zahvatili veliki plen u teretnom i putničkom vozu.³ Zarobili smo oko 150 vojnika, među njima, i 3 Talijana, i ubili oko 50 ustaša. Među ostalim namirnicama zahvaćeno je oko 10.000 kgr. kukur[uznog] brašna i kukuruza, preko 400 kgr. slanine, finoga, zejtina i mnogo dr. materijala. Zahvaćena su 2 vagona finih trešanja i kajsija, i pošto vojska nije sve mogla odneti i pojesti, oko 3000 kgr. je spaljeno. Uništeno je 10 lokomotiva, 2 dugačke kompozicije, ložiona, i ostala žel. postrojenja. Što je najglavnije, u vioizu smo našli oko 400 kgr. prvorazrednog dinamita, koji nam je dobro poslužio i koji će nam još puno koristiti. Osim gore navedenog zahvaćeno je i mnogo dr.[ugog] materijala. Što je važno, imamo i 1000 kgr. pasulja (pasulj) sa slaninom). Za vas smo ostavili od svega toga i po-

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. Prvi list originala je zaveden pod reg. br. 4353, a drugi pod reg. br. 588. Kopija prvog lista je takođe sačuvana. Nalazi se u arhivi CK SKJ pod reg. br. 589, u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 7.

^a Vidi dok. br. 3.

³ Odnosi se na akcije Prve i Treće proleterske brigade pri prelasku železničke pruge na sektoru Raštelica – Konjic.

trebno je da hitno pošaljete 15 dobrih konja da dignu u selu Gobelovina za vas određeno brašno, pasulj i ostalo.

Ja se slažem sa vašim predlogom o pravcu vašega pokreta, ali smatram da je nepotrebno suvišno skretanje u desno (tj. u pravcu Kiseljaka), već je potrebno da posle likvidacije Kreševa vaša desna kolona hitnim maršem krene u pravcu Fojnice i da je blokira sa seveme strane, t.j. od pravca Kiselljaka, i eventualno i zaposedne ako tamo nema već posade koja iziskuje veće snage na našioj strani. Leva vaša kolona treba da skrene u pravcu Dusina, preko Vitreuše, tako da sa svojim desnim krilom- drži vezu sa vašom desnom kolonom a levim krilom da se poveže sa nama kod Prioizora, bilo u s. Ljuibunci ili Dobrošin.

Sa vašom linijom o postupcima i odnosu prema stanovništvu slažemo se kao jedino pravilnom. O svemu ostalom usmeno.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.
(M. P.) Tito

BR. 9

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JULIA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE KO NJICA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBOD. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VII-1942 g.

ŠTABU I NAR. OSLOB. PROLET. BIRIGADE]

Primio sam vaš izveštaj od '6-VII-9,30^h. Ja sam jutros poslao naređenje za raspored vaših 'trupa,² ali, prema izveštaju koji sam dobio od vas i nizu obaveštenja od seljaka, situacija

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 9.

² Ovim naređenjem je bio postavljen zadatak Prvoj proleterskoj brigadi da u toku 6 jula i noću 6/7 izvrši pregrupaciju svojih bataljona:

u Konjicu je takva da bi trebalo zauzeti tu varoš, jer bi nam to omogućilo daljnje rušenje žel. objekata, a s druge strane, možda bi došli do više hrane, pa čak do obuće i odeće. Prema tome naređujem da još u toku ovog večera krenete sa najmanje 3 bataljona prema Konjicu i zauzmete ga,³ U varoši treba odmah porušiti sve žel. instalacije i druge objekte vojničkog značaja. Pošaljite hitno naređenje komandi Konjičkog bataljona da smesta krene sa ljudstvom na prugu Mostar – Konjic i da istu poruši. Vi sa svcje strane, čim uđete u Konjic, odmah porušite na bar 2 mesta prugu Mostar – Konjic da bi izbegli svako iznenađenje. Nastojte da preduzmete sve mere da smetate ljudstvo tako da ne strada od avijacije.

Daje vam se puno pravo slobodnog dejstvovanja, a ne kruto pridržavati se datih direktiva. Ja ću se u toku ove noći preseliti sa vašim IV bataljonom kod sela Višnjevice⁴ i otuda ću slati patrole u pravcu žel. stanice Lisičića. Vi biste mogli jedan svoj bataljon smestiti kod s. Kralupi, koji bi štitio pravac od Mostara prema Konjicu. U toku sutrašnjeg dana- kurire šaljite u Višnjevicu.

S. F. — s. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

dva bataljona da privremeno ostavi na području Grabovci – Ugošće – Vrbljani, a sa druga dva da preseče i zaposedne komunikaciju Prozor – Gornji Vakuf, obezbeđujući dejstva desne kolone Operativne grupe ka Gornjem Vakufu. Takođe je bilo predviđeno da se uputi i Četvrti (Kraljevački) bataljon radi obuhvata Prozora sa severne strane, a zatim da se osloboди napadom sva tri bataljona, kao i to da se, po mogućству, vrše diverzije na komunikacijama Konjic – Mostar. (Vidi dokumenat zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 589, str. 4 i 6).

* Dajući nov zadatak Prvoj proleterskoj brigadi, Vrhovni komandant je naredio da oslobođenje Prozora izvrše delovi Treće proleterske brigade, a kasnije je tamo orijentisao i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade (vidi dok. br. 10 i 16).

¹ Vidi dokumenat zaveden u arhivi **CK SKJ** pod reg. br. 581, str. II.

BR. 23

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU rOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE PRO- ZORA I PRESECANJE KOMUNIKACIJE PROZOR – GOR- NJI VAKUF¹

VRHOVNI ŠTAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VII-1942 g.

ŠTABU III NAR.-OSLOB. PROLET. UDARNE BRIGADE

Još u toku ove noći, u 2^h po ponoći, neka krenu vaša 2 bataljona iz s. Tuhobić u pravcu s. Višnjevica – Parcani. Selo Parcani nalazi se na drumu [za] Prozor – G. Valteuf.² Zadatak ovih bataljona jeste da u toku 7. o.m. navečer, zaposednu Prozor i razruše po mogućnosti taj drum ikoji vodi prema G. Vakufu i dalje prema Jajcu.

Mogućnost ulaska u Prozor treba dobro ispitati jer nam nije poznato da li se u tome mestu nalazi žand. stanica.

Pošto nemamo sekcij. karata i prema tome ne možemo tačno da vam odredimo kroz koja sela treba da prođete da biste stigli na označeno mesto, potrebno je da- uzmete dobre vodiče koji će znati put.

Komora i bolnice dobiće u toku sutrašnjeg dana naređenje o pravcu njihovog kretanja.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumentat je očuvan u svesci koja je posiužila kao ratni blok, na str. 16.

³ To jest na putu Rama – Prozor – G. Vakuf (južno od Prozora).

BR. 23

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE DA PRIKUPI SVOJE BATALJONE IZ REJONA IVAN SEDLO – BRADINA I UPUTI IH ZA PROZOR¹

ŠTA[BU III N.O.]P. U. BRIGADE

Upu[tičemo u toku noći] 7 na 8 vašu [bolnicu iz s.] Višnjevače za s.] Se[onicu, odakle] će sutra na[staviti dalje] put preko Ostrošca drumom za Pr[ozor], Vaši bataljoni, koji se nalaze [oko] Ivan Planine i Bradine neka budu u toku sutrašnjeg dana tako prikupljeni da mogu krenuti drumom do Podorašca, a ako dотле Konjic ne bude očišćen, krenuće odатle preko s. Vrbljani – • Bjelovčina do s. Lisičići, a odatle ići prema ProzorA. Ukoliko možete bataljone prikupiti još u toku današnjeg večera, onda bi jedan uputili u s. Podorašac odakle bi pravio demonstrativni napad prema Konjicu, ukoliko bi jedinice I Brigade napadale [još] tu varoš.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 1-i -I, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 22 i 25.– U početku dokumenta indigo je davao vrlo slab otisak slova, pa se datum uopšte ne vidi, a naslov i prva dva reda vide delimično. No, s obzirom na sadržaj, Redakcija je ustanovila da je pisan 7 jula i upućen Štabu Treće proleterske brigade.

BR. 23

IZVEŠTAJ PRETSTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA PRI DE-SNOJ (SEVERNOJ) KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA OD 7 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU KREŠEVA I O ODLUCI DA SE NASTAVI BRZ POKRET KA KOMUNIKACIJI TRAVNIK – G. VAKUF¹

7 jula 22 časa

VRHOVNOM ŠTABU NOP i DVJ

Dragi drugovi!

Juče smo primili vaše pismo.² Štab Druge vas je izvijestio o akciji u Kreševu. Broj naših gubitaka stalno raste, dijelom uslijed svakodnevnih borbi, dijelom uslijed nebudnosti komandnog osoblja (bataljonsko-četnog). Broj gubitaka Četvrte oko Hadžića iznosi 5 mrtvih. Kasnije se broj gubitaka u borbama oko Han Ploče (komunikacija Fojnica – Kiseljak – Sarajevo) i u prostoru Kreševa popeo, a danas je u jednoj četi bilo 2 mrtva i 2 teško ranjena, od aviona, tako da broj mrtvih iznosi dosada u Četvrtoj 13, a u Drugoj 3. Četvrta ima i dva teška ranjenika (naime – koje mora nositi). Četvrta sačinjava krajnje desno krilo, krilo najbliže komunikaciji, tako da su njeni dodiri s neprijateljem najneposredniji. Neprijatelj sa tih • – neuznemiravanih – komunikacija vrši stalne ispadne. Njegove snage – istina nijesu velike, ali ima prednost u tome što ih lako i brzo koncentriše. Mi smo shvatili stvar ovako – da ne bismo smjeli da se angažujemo čvrše u borbi s tim grupama, jer bi za to bilo potrebno čišćenje većih prostora jačim snagama, što bi zahtijevalo vremena i odmora, a što bi onemogućivalo i brz pokret glavnim pravcem. Svaku od dosadašnjih neprijateljskih grupa smo mogli tući, ali bismo morali da se koncentrišemo na izvjesnim tačkama, a samim tim bismo neprijatelju omogućili da on vrši koncentracije na pravcima našeg puta. To je iskustvo potvrdilo u toku našeg dosadašnjeg pokreta (Pazarić, Hadžići, Kreševo).

Kako postupa neprijatelj i kako radi izložiću vam ukratko, a vi pogledajte mapu pa ćete vidjeti. Po prelasku želj. pruge mi smo se smjestili oko Lepenice, da bismo odatle produžili marš ka Kreševu i dalje. Već sjutradan neprijatelj je izbacio

¹ Original, pisan mastilom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 646.

² Vidi dok. br. 8.

motorizacijom snage na Han Ploču, a prema provjerenim informacijama izvršio koncentraciju u Hadžićima i Pazariću. Bilo nam je jasno da moramo brzo likvidirati Kreševo, i prebaciti se preko puta Kreševo – Kiseljak, da bismo se izvukli iz džepa koji sačinjavaju komunikacije Kreševo – Kiseljak – Han Ploča i poljski – za motorizaciju upotrebljiv put – Lepenica. To smo i ostvarili. Jedan bataljon koji je trebalo da napravi zasjedu na komunikaciji Kreševo – Kiseljak nije to ostvario, naše jedinice – glavnina – bile su izbačene visočije, na Komajevu, da bi obezbijedile tamo prolaz, jer je neprijatelj napravio i ispad iz Fojnice uz rijeku Železmcu ka Kilavcu. Tako je došlo do toga – uz još niz sitnijih propusta¹ – da nijesmo mogli evakuisati vrlo bogat plijen iz Kreševa. Sve ove komunikacije su stalno obrazovale džepove iz kojih smo se morali izvlačiti brzo, da nam neprijatelj ne bi nametnuo veće borbe i vezao nas za tlo i vršio opkoljavanja, koja, istina, mogu da se probiju dosta lako, ali ometaju brzinu pokreta, zamaraju trupu i koštaju žrtava. Ove komunikacije je nemogućno rušiti, jer su to putevi koji se kreću dolinama, a ispred idu blindirana kola. Sem toga, zasjede otkriva mjesno stanovništvo i zato je potreban veći pripremni i planski rad da bi one dale bolje rezultate. Tako se zasjeda (otkrivena) pretvori u front i gubi svoj smisao.

U prošlom pismu smo vam javili da bi bilo dobro ako bismo krenuli naseljenijim pravcem. Međutim, poslije svestrane diskusije, u vezi s najnovijim momentima, došli smo do zaključka da bismo morali da vodimo stalne borbe i upadamo u iste one »džepove« koje neprijatelj unaprijed organizuje i organizovao bi ih sa komunikacije Kiseljak – Travnik drumovima i šumskim prugama u pravcima: Kiseljak – Fojnica, Busovača – Tisovac (sekcija Zenica – Travnik), Vitez – Ilijadža i najzad glavna komunikacija Travnik – G. Vakuf, – mi smo odlučili da se brzim marševima prebacimo preko planine Zec – Vranića i nađemo na komunikaciji Travnik – G. Vakuf. Tu ćemo dejstvovati, i nastojati da izgradimo uporište i dejstvujemo bočno i unazad na komunikaciju Kiseljak – Travnik i na rečene šumske pruge. Istovremeno time bi se našli vama s ruke u prostoru Skopskog Polja.³ Mi procjenjujemo da ćete vi preći zapadno komunikaciju G. Vakuf – Prozor – Konjic, jer biste bili stiješnjeni tom komunikacijom i strmim padinama Vraniće. S ovog pravca se -olakšava dejstvo vaše grupe. Imamo u vidu da je teren zapadno od te komunikacije težak,

³ Odnosi se na Skoplje, polje koje se nalazi između G. Vakufa i Bugojna.

a istovremeno naša lijeva grupa koja bi išla tamo da se veže s vama, takođe bi mogla doći u situaciju da pređe tamo, tako da bi naša desna grupa ostala preslabu (samo za zaštitu i prenos bolnice treba 2 bataljona). Sve su ovo zasada precizirane kombinacije, a orijentisaćemo se prema uslovima. Potrebno je da nam date uputstva — opšta — za duži period, ukoliko bi se veza s vama prekinula. — Prema tome morali smo odustati od blokiranja Fojnice i napada na nju (tamo se neprijatelj koncentriše i koncentrisao se prije našeg dolaska).

Ishrana trupe je nešto bolja nego od Pive do Tjentišta, ali je još nezadovoljavajuća. Marševi su brzi, česti i naporni. Morali smo pribjeći rekviziciji mesa, pošto ne možemo da plaćamo po stvarnoj cijeni (kg 80 din.), tako da plaćamo samo dio. To ide organizованo i nastojimo, gdje se zadržimo, da to raspodijelimo ravnopravno i pravedno. O detaljima usmeno. Očekujemo vašu naredbu. Ostalo usmeno.

Drugo ništa naročito. Puno drugarskih pozdrava.

S. F. — S. N.

Bido

P.S. Naš opšti pravac dejstva, ukoliko ga vi ne izmijenite, bio bi: Vranića — Rastovo — (sekcija Travnik) — Han Skopljak — Komar (planina), pa odatle bilo zapadno od Jajca, bilo k vama preko komunikacije D. Vakuf — Bugojno. Vremenski: na sjevernim padinama Vraniće bićemo 9 jula; na komunikaciji G. Vakuf — Travnik oko 12 jula. Bilo bi korisno, mislim, da se saglasi kretanje obiju grupe, pa vi o tome vodite računa. Vaš izviđački vod treba da nas traži 9 jula pravcem Voljevac — Javor — Plandište — Sarajevska Vrata — Smiljevača.

BR. 23

OCENA OPŠTE VOJNO-POLITICKE SITUACIJE U JUGO-SLAVIJI OD STRANE CENTRALNOG KOMITETA KPJ KOJU ČLAN SEKRETARIJATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVO RIBAR-LOLA PRENOSI 7 JULIA 1942 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE I GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU¹

HRV. ČAĆI i GL. ŠTABU, 7. VII. 42

(Početak pisma – str. 1 i 2 – kai i u pismu Mihajlu od 5.VII.)²
Sa tog terena je VŠ, sa prve četiri brigade, preduzeo veliki pokret u pravcu o kome te je Valdes sigurno već obavestio. Po našem mišljenju, ovaj pravac je danas i politički i vojnički najpovoljniji, i na njemu će intervencija naših udarnih jedinica moći dati u ovom periodu borbe najdalekosežnije rezultate.

II. Iskustva iz poslednjih borbi i ocena današnjeg vojno-političkog položaja.

Poslednji meseci' borbe u Bosni, Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini – a i razvitka u Srbiji i Hrvatskoj uopšte – jasno su pokazali da su nastupale izvesne značajnije promene u uslovima našeg ratovanja i odnosima snaga:

a) Čisto vojnički, okupator je bolje prilagodio svoju tak-tiku našoj. On se je povratio od iznenađenja koje su mu u početku ustanka zadali naši udarci, i sad se kreće, garnizonira i operiše u jačim formacijama, a prilikom svojih operacija *ide terenom*, a ne više samo drumovima. Takvu taktiku uglavnom su mu omogućile domaće izdajničke bande koje su u njegovoj službi, u prvom redu četnici, a ona je i pred nas postavila zadatak stvaranja – pored lokalnih partizanskih odreda – jačih vojnih formacija. Takve su formacije naše brigade.

b) Politički, okupator je do kraja pokušao i dalje svim silama nastojati da iskoristi *klasni momenat* i da skrene oslobođilačku borbu na klasni teren međusobnog obračuna, te

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latercom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1718. Dokument počinje trećom stranicom.

³ Vidi dok. br. 5. Tekst prve dve stranice završava se rečenicom: »(Dve ranije stvorene, tri nove i jedna – šesta – stvorena u Istočnoj Bosni)«.

tako odvoji od nas ili bar pasivizira mase seljaštva. Okupivši pod svoje skute sve one elemente koji u okupatorskoj potpori vide garanciju za održavanje svog klasnog položaja, pa i one među njima koji su »prijatelji Engleske« – ujedinivši dakle oko sebe čitavu izdajničku reakciju, okupator ju je upotrebio kao oružje građanskog rata. Dražini četnici danas su kao samostalna formacija potpuno iščezli: sa znanjem i po odobrenju Draže, njegovi oficiri i ljudstvo su danas kod Nedića u Srbiji, paktiraju otvoreno i zvanično sa ustašama u Bosni (i Poglavnik³ je objavio saradnju ustaša i četnika protiv nas), na čelu sa Bajom Stanišićem otvoreno služe Italijanima u Crnoj Gori – govoreći i dalje da su »saveznici Engleske«. Već je poznata i zvanično objavljena saradnja ustaša i četnika u Bosni, Lici i Dalmaciji. Pomoću ovih bandi, okupator nastoji svuda da organizira – pod pretnjom represalija – sela protiv nas, dakle da nam stvori neprijateljsku pozadinu i onemogući opstanak našim manjim grupama. Ono što je još važno primetiti je to da ne samo u krajevima južno od Sarajeva i u Srbiji, već *uopšte* govoreći, četnici su danas glavno unutarnje uporište okupatora.

c) U svojoj politici izazivanja građanskog rata, okupator je vrlo vešto svuda iskoriščavao sektaške greške naših drugova. Ovo naročito važi za Crnu Goru i, u drastičnoj meri, za istočnu Hercegovinu. Tamošnji su drugovi nepravilno shvatili suštinu razvoja međunarodnih odnosa, zaoštravali borbu na pitanjima »onog sutra«, t.j. »druge etape«, i nepravilno postavljali odnos Partije i vojske, tako da je rukovodeća uloga KP na praksi bila srozavana. Iz takve njihove političke linije izlazio je, npr., i nepravilan kriterijum u likvidaciji petokolonaša i neprijatelja naroda, kriterijum koji je u mnogo čemu bio klasni a ne nacionalni, te, naročito u Hercegovini, prava »strahovlada« vojnog rukovodstva. Takve pogreške su znatno olakšale okupatoru i četničkim vođama njihov kurs na izazivanje građanskog rata, i pomogle im da privremeno¹ zavedu ili bar pasiviziraju delove seljaštva.

Nasuprot takvima manevrima okupatora i četnika, politika naše Partije •ostaje dosledno na liniji ostvarenja širokog narodno-oslobodilačkog fronta, na liniji narodnoi-oslobodilačke a ne međusobne bratoubilačke borbe. I to više no ikada baš danas, posle zaključenja Sovjetsko-engleskog ugovora o savezu od 26. maja i sporazuma sa Engleskom i Amerikom o otvaranju Drugog fronta'.

* Ante Pavelić

Ovaj pakt treba posmatrati kao pobedu staljinske spoljne politike SSSR-a, kao posledicu jačanja međunarodnog položaja SSSR-a, i, naročito, pobeda i uspeha Crvene armije. S druge strane, do njega je moralo doći i zbog toga što je u toku rata Engleska postala ugroženom ne samo u svojim imperijalnim već i *nacionalnim* interesima, što se odrazilo i na unutarnjem razvitku u njoj.

Za našu unutrašnju situaciju ovakav razvoj međunarodnih odnosa, sam pakt, a naročito pretstajeće otvaranje Drugog fronta – do kog će neminovno doći – imaju ogroman značaj. Oni nam omogućuju pokretanje u borbu novih grupa i slojeva koji su se još kolebali, te prema tome još šire ujedinjavanje svih rodoljubivih snaga, a s druge strane demoralizaciju slugu okupatora i izolaciju onih elemenata koji su pod plaštrom »priatelja Engleske« u stvari služili okupatoru i kočili oslobođilačku borbu. Jer, sa aktivnijim učešćem Engleske u ratu postaće masama jasno da se ne može biti »priatelj Engleske« a služiti Hitleru i Musoliniju. Ovakav razvoj iscrpijivaće sve više mogućnosti manevrisanja takvih elemenata (jug. vlada u Londonu, Draža, vodstvo HSS itd.) i izazvati jaču diferencijaciju u njihovim redovima. Što se tiče jug. vlade u Londonu, naš stav prema njoj ostaje: *kritika* te vlade za njenu odgovornost izazivanja bratoubilačkih sukoba preko njenog ministra Draže, a konkrentna borba protiv nje preko borbe protiv Draže i sličnih elemenata koji izdaju i koče našu borbu, ovde na terenu, u zemlji. Ovo je pitanje postavljeno već i pred međunarodnu javnost, preko emisija »Slob. Jugoslavije« od 6 i 7 o.m., a u vezi sa objavljanjem Rezolucije crnogorskih rodoljuba.⁴

Što se tiče specijalno perspektive razvitka položaja u Hrvatskoj, ona se po našem mišljenju postavlja ovako:

Najnoviji razvoj uništice i zadnje ostatke vere u pobedu Nemačke i time sve više sužavati ustašku bazu, unoseći demoralizaciju u redove tih otvorenih slugu okupatora. U redovima HSS-a itd. otpočeće jača diferencijacija, koja nam omogućuje njihovo sve šire uvlačenje u borbu na terenu. Javno objavljeni sporazum ustaša i četnika demaskiraće sa svoje strane Pavelićev režim još snažnije kao izdajnički, kao režim koji u krajnjoj liniji već pomaže ne samo okupatora već i one velikosrpske klike koje su dvadeset godina ugnjetavale Hrvatsku. Argumenat »identifikacije« četnika i partizana pred hrvatskim narodom, kojim se mesecima služio Pavelić, itime je konačno izbijen iz njegovih ruku. Kada se ovome doda i spontani otpor naroda protiv nove i najstrašnije pljačke koju sprema okupator

¹ Vidi tom III, knj. **dok. br. 141.**

u vezi sa ovogodišnjom letinom itd., postaje jasno da se u Hrvatskoj otvaraju mogućnosti novog i bujnog narastanja oslobođilačke borbe naroda. Narodni ustanački Hrvata kuca na vrata.

Ovakva perspektiva stavlja pred >KPH i partizanske odrede u Hrvatskoj – koji će, kao što znate, u ovom periodu borbe dobiti i moćnu potporu – nove i velike zadaće. Treba učvrstiti našu Partiju, njene veze s masama, obezbediti svuda pravilno sprovođenje partiske linije, treba učiniti velik agitaciono-propagandni napor. Treba vojnički i politički i dalje učvršćivati naše odrede, osposobiti ih za velike borbe koje su pred njima.

To je, drugovi, u najkraćim potezima, ocena položaja uopšte i u Hrvatskoj specijalno, koju je dao Gaća.⁵ Za danas ne želim da se dulje zadržavam na pojedinim pi'tanjima i razradi te ocene, i to mislim da učinim kad dobijem vaše izveštaje i upoznam se iscrpljivo sa situacijom ovde. Hoću samo da vas obavestim da je Čaća odlučio da u vezi s takvom situacijom obezbedi centralizovanje rukovođenje Partijom u celoj zemlji. U tom cilju sam došao i ja ovde, a doći će i još neko od mojih drugova. Drug Brko⁶ prelazi u *naš aparat* ali će nastaviti da i dalje pomaže vašim stvarima ovde dok mu ne pošaljete nekog drugog. Iz brigada mi ćemo također u kraćem roku uputiti jedan broj kadrova za pomoć vama ovde i u druge zone, a dole ćete dobiti istu pomoć neposredno.

III. Još nekoliko napomena po pojedinim pitanjima:

1. – U vojničkom pogledu obezbedite vaše veze sa Slovincima, i uopšte, kontrolu tog područja granice Hrvatska – Slovenija. S druge strane, učinite, sve da obezbedite veze sa Krajišnicima. Mog *Starog prijatelja*⁷ možete već sada tražiti na toj liniji dalje u pravcu Grmeč – Bugojno. Za njega šaljem i priloženo pismo.⁸

2. – Pripremite vaše proleterske bataljone. Možete li užeti u obzir i formiranje jedne cele proletbrigade (naravno uz pomoć za komandni kadar)? Razmislite o tome.

3. – Moram vam reći da sam se prilično iznenadio čitajući vaša poslednja pisma drugovima Brki i Konspiratoru.⁹

^E Centralni komitet KP Jugoslavije

["] Ivan Krajačić-Brko. On je tada bio komandant NOP odreda Hrvatskog Zagorja i njime rukovodio iz Zagreba, zajedno sa Markom Belinićem-Stubičancem.

⁷ Odnosi se na druga Tita.

^{*} Ova rečenica je u dokumentu precrta na olovkom. Redakcija nije mogla tačno da ustanozi o kojem se pismu ovde govori.

^{*} Odnosi se na Ivana Krajačića i Dragutina Sailija.

Ona su – u savetima i direktivama koje dajete – toliko apstraktna!, da bi čovek pomislio da vas već godinu dana nije bilo ovde. U povodu nekih »friziranih« Fricovih izveštaja o »Iličkim đacima«¹⁰ vi ih odmah tražite za – komandire, i uopšte tražite kadar odavde, a znate da zadnji put meni i Bevcu niste dva meseca mogli naći dva čoveka za one poslove. Pored toga pismo je i skroz nekonspirativno, sa onom čelom stranom adresa, imena i javki (od kojih se za neke – ona sa Hotelom »Slavija« pokazalo da tog hotela nema već *dve godine*).¹¹ Obratite, drugovi, sledeći puta strogu pažnju na 'takve i slične stvari. Ja ću sada pomoći ovde drugovima koliko mogu, a moram reći da je stanje koje sam zatekao znatno bolje no ono što sam ostavio, uprkos poslednjih hapšenja i drugih teškoća.

4. – Izdaću ovde jedan letak u vezi sa sovj.-engl. paktom i drugim novim problemima. Potpisau ga jednostavno »KPH« i poslaću vam ga. Ako vam trebaju članci za vaša izdanja javite mi.

Toliko za sada. Sve vas mnogo drugarski pozdravljam i želim uspeha.

¹⁰ Odnosi se na nekoliko oficira domobranske vojske koji su se nalazili u Zagrebu i kao patriote (medu njima je bilo i članova Partije) bili povezani sa oslobodilačkim pokretom. Grga Jankez-Fric od Partije je bio zadužen da neposredno radi s njima, i on je o tom radu podnosio izveštaje Centralnom komitetu KPH. Ivo Ribar-Lola smatrao je da su ti izveštaji u izvesnoj meri bili ulepšani. No, to je bila samo njegova lična ocena.

¹¹ Vidi dok. br. 44.

BR. 14

OBAVEŠTENJE IVE RIBARA-LOLE OD 7 JULIA 1942 GOD. EDVARDU KARDELJU O ZAKLJUCCIMA I ODLUKAMA POLITBIROA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JU- GOSLAVIJE¹

PISMO DRUGU BEVCU OD 7. VII. 42.

(Početak pisma – strane 1 i 2 – kao i u pismu Mihajlu od 5. VII)²

Sa tog terena je VS, sa prve četiri brigade, preduzeo veliki pokret u pravcu o kome te je Valdes sigurno već obavestio. Ovaj pravac je, po našem jednoglasnom mišljenju, danas vojnički i politički najpovoljniji i na njemu će pokret i dejstvo ove naše velike udarne grupe dati u ovom periodu borbe najdalekosežnije rezultate.

II. – Poslednji meseci borbe i razvoja pokazali su neke značajnije izmene u uslovima naše borbe, iz kojih treba za naše kadrove povući potrebna iskustva.

a) U svojoj borbi protiv nas okupator je, vojnički, pričinio izmenio svoju taktiku. Ne samo da se on više ne izlaže našim napadima krećući se u manjim formacijama, i protiv nas upotrebljava uvek veće koncentracije snaga, već •• ne prolazi više samo drumovima i ne ostavlja za sobom prazan teren. Prilikom svih poslednjih borbi u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori, Sandžaku i Srbiji, okupator je išao *terenom* a ne samo drumovima, a iza sebe ostavljaо četničke bande da organizuju – milom ili silom – vlast po selima. Na taj način, okupator nastoji svim silama da na jednom »očišćenom terenu«, kojim je prošla njegova ofanziva, stvari nemoguće uslove opstanka za naše manje delove, koje bi postojanje četničkih i sličnih naoružanih bandi po selima odbilo od mogućnosti da se kreću i snaibdevaju u istima.

b) Ne samo u krajevima sa pretežno srpskim življem, već uopšte u Jugoslaviji, može se primetiti da četnici postaju glavnim unutarnjim uporištem okupatora. Dražinu četnika više nigde nema u onom obliku u kome su postojali prošle je-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 715.

² Vidi dok. br. Tekst prve dve stranice završava se rečenicom: »(Dve ranije stvorene, tri nove i jedna – šesta – stvorena u Istočnoj Bosni)«,

seni. Dražini oficiri i ljudi su danas u okviru Nedićevih bandi u Srbiji, dangičevci su zvanično paktirali sa ustašama u Bosni, Bajo Stanišić otvoreno radi za račun Italijana i dobija od njih oružje u Crnoj Gori itd. A istovremeno, sve te bande govore da su »prijatelji Engleske«.

c) U svojoj politici raspirivanja građanskog rata i prebacivanja oslobođilačke borbe na taj teren² okupator je ne samo upotrebio silu i pretnje, kao i najstrašnije represalije da bi zaplašio stanovništvo – već je i vrlo vešto igrao na kartu »bauka revolucije« i iskorišćavao sektaške pogreške naših drugova da bi seljaštvo odvojio od nas. Ovo mu je, donekle i privremenog, uspelo u nekim krajevima Crne Gore i u istočnoj Hercegovini. Tamo su počinjene krupne političke greške, krupna iskrivljavanja linije naše Partije. U Crnoj Gori je to bio slučaj zimus – za vreme Milutinovog boravka tamo –• a posledice su ostale i do skora, a u Hercegovini se sve to mnogo drastičnije dogodilo proletos. Osnovne greške bile su sledeće: zaoštravanje borbe na pitanjima koja u stvari spadaju u »drugu etapu«; likvidacija, i to masovna, ne *današnjih* neprijatelja samo, već i takvih ljudi za koje narod nije bio ubedjen šta su, a koji često i nisu bili neprijatelji već samo »neutralci«; i opšte shvatanje suštine međunarodnog razvoja uopšte, a sovjetsko-engleskih odnosa specijalno. Kada se uz to doda nerazumevanje -odnosa između Partije i vojske, faktičko »prejahavanje« Partije od strane štabova i srozavanje rukovodeće uloge Partije – u koju su nekontrolisano primljeni mnogi tuđi elementi (a činjenica je da se pokazalo i da čistka u Partiji u C.G.³ još 1939 nije bila temeljito izvršena) koji su ili izdali ili sabotirali u trenutku krize – biće ti jasno do kakvih je to posledica moralo dovesti. Veljko i Milutin za tri meseca (mart–juni) pravilne politike mogli su samo da donekle spreče štetne posledice. U istočnoj Hercegovini, u kojoj su partizani vojnički postigli proletos sjajne uspehe, sve te iste stvari i greške pojavile su se u još drastičnijem obliku. Kada smo tamo stigli da intervenišemo, nastupala je već neprijateljska ofanziva,⁴ tokom koje se baš otkrila dubina počinjenih grešaka. To su, eto, uzroci privremenog uspeha četnika u tim dvema oblastima. Pred masovnom neprijateljskom ofanzivom mi bismo se, u svakom slučaju, bili moralni povući iz tih krajeva," bar privremenog: ali ne bismo doživeli makar i privremen politički neuspeh, kao što se dogodilo sada.

U Sandžaku – u kome se politički, kao i u Srbiji, ispravno radilo – i u Crnoj Gori ostali su na terenu naši manji delovi

³ Crnoj Gori

¹ Odnosi se na Treću neprijateljsku ofanzivu.

i part. organizacije koje su reorganizovane. Glavnina naših snaga je spasena i uključena u novoformirane brigade. Isto tako, uspeli smo i da reorganiziramo hercegovačke snage, kojima srno dali novo i pouzdano rukovodstvo, i koje se već vraćaju na svoje terene. Uopšte uzevši, pod uslovom da se bude politički radilo pravilno, situacija u tim krajevima će se brzo popraviti, što se već vidi po mnogim znacima, raspoloženju stanovništva ogorčenog četničkim terorom itd.

Sektaška opasnost je, po našoj oceni, naročito pogubna danas kada nam najnoviji razvoj daje u ruke moćno oružje sovjetsko-engleskog pakta, koji će imati velikog uticaja i na razvitak naše borbe. A među mnogim našim drugovima postoji i danas neshvatanje suštine međunarodnih odnosa potcenjivanje značaja ovog pakta, posmatranje istog kao neke obične diplomatske deklaracije itd. "

Po našem mišljenju, pakt od 26 maja i sporazum o otvaranju Drugog fronta u 1942 godini pretstavljaju veliku pobedu spoljne politike SSSR-a. Oni su rezultati snage i uspeha Crvene armije s jedne strane, a novog međunarodnog i unutrašnjeg položaja Engleske s druge strane, i to treba dobro objasniti pre svega našim drugovima. Sam taj pakt, a naročito predstojeće otvaranje Drugog fronta – na koje Stari⁵ misli da neće dugo trebati da se čeka – imaće, prirodno, velikog uticaja i na razvitak unutarnjeg položaja u našim zemljama. I to: 1) Omogućuju nam još šire ujedinjavanje svih rodoljubivih snaga, pokretanje u borbu i mnogih među onima koji su se koiebali i do sad bili po strani. 2) Pakt i otvaranje Drugog fronta ne samo da će demoralizirati otvorene pomagače okupatora, već će nam olakšati izolaciju onih koji ga pomažu pod plastom »priatelja Engleske«. Jer, u trenutku kad se i engleski vojnik bude morao angažirati na kontinentu, biće jasno da se ne može pomiriti »prijateljstvo s Engleskom« sa stvarnom službom Nemačkoj i Italiji.

Na taj način, ako naši kadrovi budu znali da ga shvate i primene mogućnosti koje nam daje, sam pakt kao i uopšte poslednji razvoj međunarodnih odnosa omogućiće kod nas dublju diferencijaciju *ne po klasnoj* već po liniji oslobođilačke borbe. Mogućnosti manevrisanja, koje još imaju jug. vlada u Londonu, Draža i slični elementi u zemlji, biće ovim sve više iscrpljivane. Sto se tiče našeg stava prema toj vladi, on ostaje: *kritika* njene politike i odgovornosti za izazivanje međusobnih sukoba u zemlji, a *borba* protiv nje kroz konkretnu borbu protiv Draže i drugih elemenata koji izdaju i koče razvitak borbe u

⁵ Tito

zemlji. U svojoj 6-aprilskoj Dnevnoj zapovesti, Stari je prvi put izneo *javnu opomenu* vladu i pozvao je da promeni takvu svoju politiku ili čemo morati da ju napadnemo. Za sad smo još ostali na gornjoj liniji.

Svakako si primetio da je baš posle pakta itd. »Slob. Jugoslavija« počela svoju oštru kampanju protiv četnika. A 6 o.m. u svojoj emisiji – koju ste sigurno čuli – iznoseći poznatu Rezoluciju crnogorskih i sandžačkih rodoljuba, prvi puta je razobličila Dražu kao izdajnika. U svome komentaru Rezolucije »Slob. Jugoslavija« je rekla da ovo iznosi »u interesu raščaćavanja nekih stvari koje su kočile našu borbu« i pozvala vladu da se po tom izjasni. I sam znaš kolika je sve ovo potvrda naše linije!

Eto, takve ocene današnjeg položaja i perspektiva žestokih borbi u bližoj budućnosti – a naročito potreba obezbeđenja sprovođenja pravilne političke linije CK svuda – potaknule su nas na neke nove organizacione metre. Sjedište Gaće ostaje sa VŠ, naravno, ali se mora obezbediti centralizovano rukovođenje partorganizacijama u svim pokrajinama. Zato sam ja poslat ovamo, a očekujem uskoro i Marka ili Đida. Mislili smo da bi bilo dobro da i ti, čim ti bude moguće, ma na kratko vreme, dođeš ovamo, da se o svemu dogоворимо. Ovde bismo tako napravili ovog puta jedan čvršći punkt i naš specijalan aparat, i menjali bismo povremeno naše »ekipe«, koje bi ga tu držale. – Ja razumem potrebu tvojeg ostanka u Slov.[eniji] danas, ali mislim da bi ipak trebao da se pripremiš da bar na par dana dođeš ovamo, kad bude stigao tu i Marko, a vezu među nama moramo učiniti stalnom i životom.

Drugi put – kad se i sam podrobnije informišem – obavetiću te o situaciji u Srbiji i Vojvodini s kojima veze redovno funkcionišu odavde.

III. – Neprijateljska ofanziva i provala u Sar.[ajevu] bila je na neko vreme prekinula naše veze, tako da nismo imali podrobnijih informacija o razvitku kod vas. U tom pogledu očekujem sa interesom tvoje buduće pismo. Ovog puta prenosim ti samo nekoliko opštih napomena sa naše poslednje sednice.⁶

Izvan je stimnje da će neprijatelj preduzeti ofanzivu većeg stila na vašu oslobođenu teritoriju, i da ćete vi morati – ma koliko uspešan otpor budete organizovali – da preduzmete izvesno povlačenje glavnine vaših »snaga. S obzirom na celinu naših vojno-političkih planova, to eventualno povlačenje treba da bude izvršeno pravcем koji će vam obezbediti najveću ši-

⁶ Odnosi se na sednicu Politbiroa CK KPJ.

rinu manevrisanja i terensku vezu sa glavninom naših snaga. Valdes ti je svakako preneo moju poruku o tome, i ne želim da po tom pitanju detaljnije pišem. Na terenu, prirodno, trebaće ostaviti manje snage i partorganizacije.

Bilo bi vrlo dobro da slovenački rodoljubi, po primeru crnogorskih i drugih, sastave jednu kratku deklaraciju po pitanju naše današnje borbe, Draže itd. i da ju uputiš što pre Djedu,⁷ radi daljeg razvoja kampanje koja je počela po tom pitanju.

S obzirom na crnogorsko i hercegovačko iskustvo, trebalo bi da budete naročito oprezni u pogledu kriterijuma likvidacije narodnih neprijatelja. Ja ne znam kako u tom pogledu stoje stvari kod vas, ali ne isključujem mogućnost da tu ima preterivanja i pogrešaka kod nižih organizacija. Teror odozdo protiv izdajnika je odlična stvar, ali samo dotle dok se zaista radi 0 izdajnicima i dok narod te mere razume i odobrava: ako to pređe u jedan teror u kome narod ne vidi jasan kriterijum, i tako se stvori opšti osećaj nesigurnosti, imaćemo -od toga više štete no koristi.

IV. – U pogledu Vald.[esovog] odlaska tamo, ja sam se uglavnom složio, ako on zaista može bolje da radi no ovde. Ako to ne bude slučaj – treba ga što pre vratiti ovamo iz razumljivih razloga. On ti je sigurno ispričao moje mišljenje po tome
1 ja kod njega čvrsto ostajem.

Eto toliko za danas, dragi B.⁸ Znam da su mnoge stvari – naročito one političke – oi kojima sam pisao tebi i onako poznate, ali sam smatrao za potrebno, baš usled dugog prekida naše veze, da ti izložim ta naša poslednja iskustva i ocene položaja. Ako te štogod još interesira specijalno', javi mi pa da ti sledeći puta pišem.

Očekujem tvoj brzi i opširan -odgovor i mnogo te, kao i sve ostale drugove tamo, srdačno pozdravljam.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

⁷ Kominterni

⁸ Bevc (Edvard Kardelj)

BR. 23

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 8 JULIA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA BRIGADA KRENE U PRAVCU PROZORA I ISPITA MOGUĆNOST UNIŠTENJA NEPRIJATELJSKIH POSADA U DOLINI RAME¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
8-VII-1942
9.30 časova

ŠTABU I BRIGADE

Ukoliko [biste izvršili u toku današnjeg] dana i noći evakuaciju namirnica i dr. stvari iz Konjica, bilo bi dobro da rano ujutru izvršite pokret u pravcu Ostrošca i dolinom Neretvice. Vaše bi se jedinice prikupile na prostoriji Kostajnica – Gostovići – Podhum – Pačarani. Odatle bi se krenule drugom Rama – Prozor. Pošto, prema obaveštenju, mostove na Rami drže Talijani, nama je nemoguće izvršiti pokret ovim pravcem – drumom, već brdskim terenom. Kada stignete u Kostajnicu i Podhum bilo bi dobro da se ipak ispitaju snage neprijatelja kod mostova na Rami, jer bi se možda dalo bez žrtava uništiti posadu i mostove. No, u slučaju da ne uspete uništiti sve objekte i izvršiti evakuaciju tokom ove noći, -onda biste morali ostati u Konjicu sutra ceo dan, i na večer 9/10 o.m. izvršiti pokret. Ja ću sa vašim IV bataljonom krenuti tokom ove noći do sela Solakova Kula ili Vratna Gora. Vašoj bolnici i komori narediće ja sutra da izvrši pokret negde bliže Prozoru. Vaše pokrete bi morali izvršiti tako da neprija[telj ne zna pravac] našega kretanja.

[Uputite] odmah vašega [kurira ka] III brigadi, jer i ona treba [da izvrši pokret takođe u] vašem pravcu.

S. F. – S. N.

Komandant N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 19. Na pojedinim mestima, naročito pri kraju, toliko je izbledeo da se ne može sa sigurnošću pročitati. Redakcija je taj deo teksta stavila u uglaste zagrade.

BR. 16

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 8 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE O NAČINU I PRAVCU KRETANJA BRIGADE I OBAVEŠTENJE O SNAGAMA ODREĐENIM ZA OSLOBOĐENJE PROZORA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
8-VII-1942 g.

ŠTABU III BRIGADE

Sporazumite se odmah sa štabom I Brigade o tome da li će ona moći da izvrši pokret odmah ili tek sutra navece. I u jednom i u drugom slučaju vaši bataljoni izvršili pokret iza jedinica I Brigade do s. Kostajnice. Onda bi vaše jedinice krenule južno, u pravcu sela Blučići – Bukovica – Grevići – Kućani gde biste dobili naređenje za dalji pravac pokreta.

Danas sam dobio izveštaj od vaših bataljona koji se nalaze na 3^h ispred Prozora.² Oni za sada ruše drvene mostove na drumu. Tražili su direktivu da li da napadnu Prozor. U toku sutrašnjeg dana šaljem u tome pravcu još jedan bataljon I Brigade³ koji će zajednički sa vašim bataljonima napasti ovo mesto. Ukoliko se neka vaša jedinica nalazi kod Bradine ili Ivan Sedla, onda ih nemojte upućivati preko Ivan Sedla već preko Repovaca – Bulatovića – Razvara – Čažnja – Solakove Kule.

Pokrete izvršiti tako da neprijatelj svojim izviđanjem ne primeti pravac pokreta. Kurire sa izveštajima šaljite u s. Solakova Kula ili Vratna Gora. Odredite najmanje 4 kurira koji će biti stalno kod našeg Štaba.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 21. Čitav dokumenat je izbledeo, pa se veoma teško čita.

² Odnosi se na Drugi i Četvrti bataljon Treće proleterske brigade.

³ Odnosi se na Četvrti (Kraljevački) bataljon Prve proleterske brigade.

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 8 JULIA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O PRAVCU KRETANJA VRHOVNOG ŠTABA I POTREBI UPUĆIVANJA PIONIRSKOG VODA NA RASPOLOŽENJE TREĆOJ PROLETERSKOJ BRIGADI¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
8-VII-1942 g.

Drugu Marku

Ja ću u 3^h noću krenuti do sela Solakova Kula jer moram što pre uhvatiti vezu sa II i IV brigadom. Ovde ću ostaviti par drugova od straže, koji će sačekati vas, jer ne možemo poneti sve stvari sa sobom pošto nemamo konja; Ako imate takođe kakvih držav. ili petokol[onaških] konja, onda uzmi dva jer nam trebaju. Ukoliko imate namirnica i dr. stvari, onda terajte u pravcu Solakove Kule. Kažite [Veljku] da uputi pionirski vod² što pre na raspoloženje bataljonima III Brigade koji se nalaze prema Prozoru, pošto treba da se ruše neki gvozdjeni mostovi.

Vod IV Bataljona I Brigade dovedi sa sobom.

S. F. — S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan, u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 24.

² Odnosi se na pionirski vod Prve proleterske brigade.

BR. 23

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 JULIA 1942 GOD. VRHOV- NOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA PRO- STORU KONJIC – OSTROZAC I PREDLOG ZA DALJE AKCIJE U DOLINI NERETVE I RAME¹

Druže Stari,

Beogradski bataljo²)porušio je ž. sit. Lisićći, a jedan vod je uputio bio u s. Ostrožac da, j j h i ^ i L ^ ^ g a Konjičkim bataljonom i prekine prugu između Ostrošca i Mostara, što "Je ovaj i učinio jučeok»i!Lč&f». Prugu je porušio na dužini jednog kilometra, a stanicu zapalio. Ovaj vod smo zatekli ovde i naredili mu [da] postavi zasedu na r. Neretvici, a bataljonima smo naredili (II i VI)³ da odmah dođu u s. Ostrožac. Međutim vezu sa njima još nismo uhvatili. Preduzeli smo sve što smo mogli da ih pronađemo, a i Vi nam pomozite kolikoi možete¹ da što pre dođu ovamo sa pionirskim vodom.

Ovi mostovi na ušću r. Rame vrlo su važni i treba učiniti sve da nepr.fijatelju] pokidamo ove veze.

Konjički bataljon broji 120 boraca.⁴ Noćas smo zatekli ovde oko 30 boraca a jednu četu su uputili da prekine drum na 8–10 km zap. od Ostrošca.

Noćas smo čuli borbu kod Konjica, pa smo uputili patrolu u pravcu Konjica, a sa ovim snagama kojima raspolažfemo – 3 voda – obezbedili smo Ostrožac sa m o štar, [skog] pravca (sila!). Mislimo da su to naši noćas izvršili i sa ona dva bat. – II i VI-im. Uputili smo patrole za vezu u pravcu Konjica.

Uhvatili smo jednog malog koji je doneo pismo od Dobr.[osava] Jevđevića upravnika pošte.⁵ Marko radi po tome.

Moje mišljenje za prikupljanje i raspored snaga da obezbedimo izvršenje ovih akcija u Konjicu i Rami jeste:

¹ Original, pisan masitom., čirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod. reg. br. 3699.

² Odnosi se na Šesti (Beogradski) bataljon Prve proleterske brigade.

³ Oba iz sastava Prve proleterske brigade.

⁴ Konjički bataljon je zauzeo Ostrožac noću 5/6 jula 1942 god. Tadašnja jačina bataljona je bila preko 200 boraca, pa bi ovde trebalo verovatno da piše: 220 boraca.

⁵ Upravnik pošte u Ostrošcu je bio Nikola Trojanović. Osuđen na smrt i streljan kao narodni neprijatelj.

Jedna brigada severne grupe® da dode u rejon Prozora. Oni bataljoni III brigade da krenu drumom Prozor – ušće r. Rame u s. Slatinu i uhvate vezu s nama. Ako su noćas izvršili napad na Konjic sa II i VI, onda bi trebalo ovamo uputiti bataljone III brigade, tako da se ona grupiše i omogući rušenje mostova na Neretvi kod Rame. Ovde uputiti i pionir, vod I brigade, kao i Konjički bataljon. Prva brigada, kad završi posao u (Konjicu, na prostoriju: s. Podhum – s. Gorani – s. Bukovica – s. Greviči – s. Celina. Ovo su velika sela, a vode i dobri putevi do njih iz Konjica. Nalaze se na pravcu našeg pokreta.

Bolnica da se polako pomera pravcem: Jasenik – s. Kruščice – Vratna Gora – s. Uzdol – s. Duge. Prvi marš Vratna Gora, drugi Uzdol, a treći Duge i da se stavi pod okrilje one brigade u Prozoru. Kad je snabdemo, mogli bismo je staviti onda pod zaštitu Konjičkog i Prozorskog odreda i ostaviti ih negde u Raduši Planini.

Našao sam sekc. Prozor 1:100000.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

8/VII-942 g.

Veljko⁷

Ostrožac

8.30 čas

BR. 19

IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 8 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O OSLOBOĐENJU KONJICA I NEPRAVILNIM POSTUPCIMA JEDINICA KONJIČKOG BATALJONA PRI OSLOBOĐENJU OSTROŠCA¹

Druže Stari,

još nismo uspeli ući u trag Beogradskom bataljonu. Naša patrola koju smo jutros uputili u pravcu Konjica nije se vratila. Po svoj prilici bataljon je učestvovao u napadu na Konjic. Jutros od 2^h čuli smo jaku vatru iz pravca Konjica, dejstvovali

⁶ U severnoj koloni su bile Druga i Četvrta proleterska brigada.

⁷ Pavle Ilić

¹ Original, pisan masfflom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 623.

su bacači i mitraljezi. Sada nam počinju pristizati begunci, domobrani i po koji ustaša iz Konjica. Pokušavaju da prikriju učešće u borbi, čak su se uz put presvukli u civilna lodela, ali im to ne uspeva jer ih mnoge stvari odaju. Po njihovim pričama stvar stoji ovako: borba je počela jutros u 2^h i trajala je do 10^h i tada su naši ušli u grad, potisnuvši hrvatsku vojsku i ustaše na pravac [Tisovica – Prenj],

Oni kažu da je u hrvatskoj vojsci nastelo rasulo i da su se mnogi predali, a dosta njih pohvatano u bekstvu. No i pored toga mnogi su pobegli pravcem koji je trebao da zatvori II bat. I proleter, brigade.² Ja mislim da s Veljkom krenem u Konjic.

U sporazumu sa politkom, jedne čete Konjičkog bataljona³ postavljen je ovde u Ostrošcu komandant mesta,⁴ njegovi zadaci su određeni i za duže i za kraće vreme. Izdata je naredba koju ovde prilažem.⁵

Ulaskom u Ostrožac delovi Konj. bataljona napravili su očajne gluposti. Evo samo nekih primera: iz jedne petokolonaške radnje dizalo se i nosilo kako je ko htelo, borci su punili svoje džepove i ruksake, a posle njih dolazili su seljaci iz okolnih sela i ovdašnji stanovnici. U gradu nije bilo reda i bezbednosti imovine građana, tako da su nastradale radnje i stanovi nekih poštenih građana. Osim toga, odgovorni drugovi su prilazili pojedinim imućnjima trgovcima i tražili obavezno davanje priloga. Najveća suma je 80.000 din. uzetih od jednog trgovca. Najcrnja pogreška je u tome što su odmah na licu mesta, a i kasnije, delili borcima konfiskovane i prilogom dobivene sume novca, svaki je dobivao po 500 do 1.000 dinara. Ovo je slika i prilika četničkog postupanja i vaspitanja boraca.

Konjički [bat.] je izvezao 25 metara⁶ kukuruza i mnogo druge robe, još više od toga razneli su seljaci i građani, a da nisu svesni da su im to osvojili od neprijatelja i predali na raspolaganje [partizani].

² Trebalо je da Drugi bataljon napada Konjic sa zapadne strane, ali je naređenje kasnije izmenjeno, i on upućen na položaj blizu Ostrošca, kod s. Seonice, te su Konjic napali i oslobodili Prvi i Treći bataljon Prve proleterske brigade.

³ Ranko-vić je tada razgovarao sa političkim komesarom Prve čete Konjičkog bataljona Enverom Lakišićem-Doktorom. (Poginuo krajem 1943 god. kao član Okružnog komiteta KPJ, kod Visokog, prelazeći Bosnu.)

* Za komandanta mesta je bio postavljen tVinko Previšić. Uhvaćen je od četnika i streljan sredinom 1944 u Glavatičevu.

⁵ Ovu naredbu Redakcija nije uspela pronaći

⁶ To jest metarskih centi.

Povodom svih tih nepravilnosti govorio sam sa dva četna politkoma,⁷ Ali to nije dovoljno, pa zato predlažem da sazoveš savetovanje svega komandnog osoblja bataljona ili bar da razgovaraš sa komandantom i politkomom.⁸ Ljudi su dobri ali ne umeju da rade. Tom prilikom ili drugim putem treba odrediti i zadatke bataljona s obzirom na novu vojnu situaciju u ovome kraju.

Danas smo završili konfiskaciju one ustaške radnje i oko 30 pari odela i nešto slabijeg veša predali II b. I brig.fade]. Konj. bat. je naređeno da sve ostale stvari ove milionskih vrednosti radnje evakuiše i da razmenjuje sa seljacima.

Sada baš stiže izveštaj od druga Koče.⁹

Šaljemo ti sekcije Konjic i Prozor.

Javi hitno ako imaš nešto.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

8-VII-1942 god.
u 17^h

Marko

⁷ Verovatno se odnosi na političke komesare Prve i Treće čete: Envera Lakišića-Doktora i Šefka Obada, narodnog heroja (poginuo u Petoj nepr. ofanzivi na Sutjesci), jer je Druga četa Konjičkog bataljona bila upućena u pravcu Rame, da preseče komunikaciju i osigura Ostrožac sa zapada.

⁸ Komandant Konjičkog bataljona je tada bio Nenad Vasić, a politički komesar Remzo Duranović. U vezi s ovim predlogom Aleksandra Rankovića u Konjicu je, po naređenju druga Tita, održan sastanak sa Štabom Konjičkog bataljona, kojem je prisustvovao Ivan Milutinović. Na sastanku su analizirani svi dotadašnji propusti bataljona i izvučene potupe za dalji rad.

⁹ Ovaj izveštaj Redakcija nije uspela pronaći. Pronađeno je samo propratno pismo uz njega, koje je napisao Pavle Ilić, a čiji tekst u celini glasi:

»Druže Stari!

Šaljemo Vam izveštaj o zauzeću Konjica. Dejstvo III brigade je izostalo. Zbog toga su se mahom razbegli domobrani po šumama.

II bataljon I brigade je na položaju kod Ostrošca sa jednim vodom Beogr. bataljona na desnoj obali r. Neretve, a Konjički batalj. je porušio i popalio žel. st. Zuglići i prekinuo drum kod s. Papraška i drži zasedu kod ovih ruševina druma.

Izvešteni smo iz više izvora da Talijani čuvaju mostove na r. Rami i Neretvi i to: ž. st. Rama oko 100, most železnički i drumski na ušću v. Rame 100, u Jablanici (Gornjoj) oko 100; dakle ukupno imaju oko 300^00 vojnika.

Navodno izjavili su preko žel. činovnika da bi se predali, ali nismo sigurni u to.

S. F. – S. N.

Veljko«

8/VII-942

BR. 23

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 9 JULIA 1942 GOD. PRESTAVNICIMA VRHOVNOG ŠTABA PRI DESNOJ (SEVERNOJ) KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA DA SE OSLOBODI GORNJI VAKUF, POSEDNE PROSTOR IZMEĐU VRANIĆE I RADUŠE PLANINE I DEJSTVUJE NA KOMUNIKACIJE U DOLINI GORNJEG TOKA VRBASA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
9-VII-1942 g.
1^h po podne

Drugu Đidi i Arsi.

Danas u 6^h ujutru stigao sam u s. Solakova Kula i našao vaše kurire koji su mi predali vaš izveštaj² od 7-VII-22^h. Ja se u ovom pismu neću osvrnati kritički na vaš pokret jer ćemo o tome detaljnije govoriti usmeno. Slažem se da zaposednete drum Travnik — G. Vakuf. Ali u isto vreme trebate zaposesti i drum G. Vakuf — D. Vakuf u dolini reke Vrbasa. Ja sam mišljenja da vaše brigade³ likvidiraju Bugojno, pa eventualno i D. Vakuf. Ukoliko bi se tu nalazile veće posade mi ćemo, po likvidaciji Prozora, doći vama u pomoć. Vaše desno krilo treba da se patrolama proteže do D. Vakufa. Kasnije naš pravac jeste jugozapadno od D. Vakufa prema Čador planini⁴, tako da zaobidemo Jajce sa juga i izbjijemo na prugu Jajce — Split. Pred Prozorom već se nalaze 2 bataljona III brigade, a IV kraljevački bataljon je sa mnom i on sutra kreće ka Prozoru. Ostale jedinice I i III brigade nalaze se na prostoriji Konjic — Ostrožac — Rama. U toku ove noći kreću sve te jedinice u pravcu Prozora. 8 o.m. rano uju'trn su 2 bataljona I brigade napala Konjic i zauzela ga na juriš nakon žestoke nekoli-

¹ Redakcija je pronašla kopiju čitavog dokumenta i prvi list originala. Ovde se objavljuje taj list originala, koji je pisani rukom, cirilicom, i nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4354, a u nastavku se daje ostali deo dokumenta, iz kopije. Ona je pisana rukom preko indiga, cirilicom, a zavedena u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Očuvana je u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 26—27.

² Vidi dok. br. 12.

³ Odnosi se na Drugu i Četvrtu proletersku brigadu.

⁴ Odnosi se na Šator Planinu.

kosatne borbe. U Konjicu je zahvaćen ogroman plen, a što je najvažnije, zahvaćeno je još 25 lokomotiva, koje smo potpuno uništili.⁵

Zahvaćeno je nekoliko mitraljeza, municije, bombi, 2 bača, ali sve skupa se još ne zna tačno, jer nemamo tačan izveštaj. U Ostrofšcu] je takođe zahvaćeno dosta materijala koji je većim delom podeljen siromašnom stanovništvu. Sada su željeznički objekti do Rame porušeni potpuno, tako da neće moći za jedno 7–8 meseci možda da se stave u promet. Imam obaveštenje da bi navodno u G. Vakuf trebali doći četnici. Prema tome smatram da je neophodno potrebno da što pre zaposednete G. Vakuf i prostoriju između Vraniće Pl. i Raduše Planine. Ako mi uspemo brzo likvidirati Prozor, krenućemo odmah i mi prema G. Vakufu. Zauzimanje G. Vakufa smatrajte svojim prvim, najvažnijim zadatkom. Prisustvo jače neprij. snage u ovoj varošći ugrozilo bi pravac daljeg našeg kretanja.

O svemu ostalom usmeno.

S. F. — S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

⁶ Ovde se završava prva strana originala.

BR. 23

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA. NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 9 JULIA 1942 GOD. ZAMENIKU KOMANDANTA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE DA SE BLOKIRA PROZOR I IZVRŠE PRIPREME ZA NJEGOVO OSLOBOĐENJE¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
9-VII-1942 g.
4^h po podne

ŠTABU III N.O.P.U. BRIGADE (DRUGU PERUNICICU)²

Primio sam vaš jučerašnji izveštaj. Nisam vam pre odgovorio jer nisam smatrao hitnim napad na Prozor. Danas sam doveo ovamo jedan bataljon I brigade,³ koji će u toku sutrašnjeg dana poći u vašem pravcu da se poveže sa vama, blokira i zajedno sa vama napadne Prozor. Naši su juče ujutru zauzeli Konjic, koga su osim 3 satnije domobrana, branili i ustaše i četnici.⁴ Tamo je zahvaćen veliki plen kao i 25 lokomotiva. U toku današnjeg večera kreću sve jedinice III i I brigade u pravcu Prozora.

Zauzimanje Prozora ima za nas utoliko veću važnost što bi se time olakšao pokret u pravcu G. Vakufa gde neprijatelj pokušava skoncentrisati četnike i ustaše protiv nas. Vi treba da blokirate Prozor sa južne strane od s. Nikolić i Paljike, kao i sa istočne strane od pravca Borovnice, odnosno s. Duge na drumu. Naš IV bataljon I brigade uputićemo sa severne strane od pravca s. Perici – • Kulaglić na kotu 772, sa levim krilom prema koti 775, koje će se povezati sa vašim desnim krilom.

¹ Kopija originala, pisana rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok; na str. 28–29.

³ Mile Peruničić, tada zamenik komandanta Treće proleterske brigade.

⁸ Odnosi se na Četvrti (Kraljevački) bataljon.

⁴ Konjic su branile sledeće neprijateljske snage: Prva bojna Sedme domobranske pukovnije, sastava: tri satnije (Prva, Treća i Četvrta), jačine oko 500 vojnika, zatim Peta satnija, formirana od posade Konjica (ustaša, oružnika i milicije), jačine 120 vojnika i t.zv. Orahovačka satnija, jačine oko 100 vojnika. Na severnim padinama Ljubine Planine – Vis (k. 1152) nalazili su se četnici. Detaljan raspored neprijateljskih snaga i njihove gubitke (preko 150 vojnika) vidi u dok. br. 159, tom IV, knj. 6.

Do dolaska ovog bataljona tamo ispitajte dobro situaciju u Prozoru i neprijat. položaje oko Prozora. Ovaj bataljon će do neti i jedan mali top za razbijanje neprijateljskih bunkera i] utvrđenja.

Ja ču se verovatno nalaziti oko s. Kuta- 10-ak km od dru ma.

Šaljite izveštaj o situaciji kod vas.

S. F. — S. N.

Komandant.
N.O.P. i D.V.J.

BR. 22

IZVEŠTAJ SRETENA ŽUJOVICA OD 9 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O PRISTIZANJU BOLNICA PRVE I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE U S. JASENIK I OPŠTIM PO TEŠKOĆAMA OKO ISHRANE¹

s. Jasenik *
9/VII/1942 (17 1/2^h)

Druže Tito,

1) Primio sam tvoje pismo sa obaveštenjima o zauzeću Konjica.² Reče da je zahvaćen ogroman materijal, malo sam zabrinut kako će to, i da li će, ovi naši umeti da iznesu otuda.

4) Pokret ćemo izvršiti³ ujutru u 3^h, kao što si naredio. Velika je nezgoda što nemamo sekciju za taj predeo. Računam da ćemo tih 10 km. vazdušne linije do s. Liske valjda pregrati za 5 do 6 sati.

3) Ovde u s. Jaseniku nije slavno. Seljaci (Muslimani i nešto katolika) i pored dobre volje i vidnog — i sve boljeg

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 5847.

² Redakcija nije uspela da pronađe ovo pismo.

³ Verovatno se odnosi na drugi ešelon Vrhovnog štaba.

— raspoloženja ne osećaju nikakvu obavezu da nas nešto pomognu u ishrani. Imaju po nešto za prodaju (trešnje, mleka), ali mi nemamo para. Ja za sada kupujem bez para, — a pošto ujutru odlazimo, — daću im nešto, a resto ćemo im platiti docnije.

Ovde je bolnica i komora I i III Brigade (u prvoj oko 150, u drugoj 17 bolesnih i ranjenih, bez osoblja i komore). Njihova ishrana je takođe u pitanju jer nemaju ni brašna, ni mesa više.

Prema tome celishodnije funkcionisanje Ekonomskog otseka i okretnija organizacija posla oko snabdevanja, a naročito oko raspodele (nabavljenoga i zaplenjenoga) ishrane, postavlja se obavezno.

4) Vidim da i vi nemate šta za hranu. Mi vas u tome možemo pomoći sa onoliko koliko imamo (tj. odvajamo vaš deo, za 50 ljudi, koliko vas tamo ima) i šaljemo po kuriru. Iz Gobelovine do sada nije ništa stiglo.

5) Ja ću sutra doći do tebe. Doći ću zajedno sa Vladom Dedijerom koji će da pukne od muke, što još ne zna sve podatke o svršenim akcijama.—

S drug. pozdravom svima

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Crni

UPOZORENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JULIA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE NA PREDUZIMANJE POTREBNIH MERA ZA OBEZBEĐENJE LJUDSTVA OD VAZDUŠNIH NAPADA¹

VRHOVNI STAB
N.O.P. i D.V.J.
10-VII-1942 g.

ŠTABU II BATALJONA
III NAR. OSLOB. PROLET. UDARNE BRIGADE

Za trebovanje se treba obratiti intendanturi III brigade. Ona se verovatno nalazi negde u s. Šćipe ili Liska, Za prve potrebe ja šaljem za vaš bataljon 5.000 kuna a 5.000 k. za onaj drugi bataljon koji je zajedno s vama pred Prozorom.² Polit. kom. drug Jakić³ treba da da priznanicu na 10.000 k. Ukoliko se ovamo dopremi plen iz Konjica poslaćemo odmah i za vas izvesnu količinu.

Sa jučerašnjim bombardovanjam neprijatelj nam je zadao težak udarac.⁴ Ponovo vas upozoravam da obezbedite ljudstvo od vazd. napada i da budete do maksimuma oprezni. Duboko sam uveren da je i ovde bila po sredi samo neopreznost.

S. F. — S. N.

Komandanit
N.O.P. i D.V.J.
Tito

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 30.

² Odnosi se na Četvrti bataljon Treće proleterske brigade.

³ Narodni heroj Velimir Jakić, politički komesar Treće proleterske brigade

* Tom prilikom je iz Drugog bataljona Treće proleterske brigade, koji se nalazio u s. Hamatlije, poginulo 5, a ranjeno 10 boraca. Među poginulim bili su politički komesar bataljona Mirko Pejatović i Raco Zorić, intendant bataljona, a među ranjenima — komandant bataljona Ljubo Medenica, zamenik komesara Miša Pavićević i komandir češe Branko Vojinović, koji je, sa još jednim borcem, dan kasnije podlegao ranama.

BR. 24

**IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 10 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KO-
MANDANTU DRUGU TITU O PRIKUPLJANJU DESNE KO-
LONE NA PLANINI VRANIĆI I OPŠTEM STANJU JEDI-
NICA¹**

10 jula 1942

Dragi drugovi,

Prilikom rastanka naših dviju grupa,² nijesmo prostorno i vremenski približno utvrdili naše pokrete. To se onda nije moglo još ni detaljisati do prelaska pruge i dok se nije još bila GSjetla neprijateljska reakcija na naš pokret. Sem toga, pri utvrđivanju pokreta naših grupa nijesmo detaljno razmotrili terenske prilike. Sada, poslije niza okršaja sa neprijateljem, kao i razmatranja samog terena, mogu se donijeti dosta srobljeni pravci kretanja, kao i vrijeme prelaska izvjesnih važnih terenskih linija. Jasno je da obje grupe moraju usaglasiti svoje pokrete, te da bi se neprijateljska pažnja razvukla na jednom širokom frontu i nama olakšao pokret.

Naša grupa, zbog neprijateljskih brzih obuhvata, kako smo vam to izložili u zadnjem pismu,³ morala se kretati nešto brže i preko teškog terena. Ona se sada nalazi na prostoriji Vraniće, spremna za pokret, bilo preko komunikacije G. Vakuf – Travn'k i dalje ka sjeverozapadu, bilo preko prozorskog puta ka vašoj grupi. Na ovoj prostoriji mi ćemo sačekati vaše dalje direktive o pokretu. O pokretu naše grupe mi smo vam izložili naše gledište u posljednjem pismu. Međutim, vaše zadržavanje u predjelu Prozor – Bitovnja, kao i određivanje smjera jedne naše brigade u vašem pravcu, navodi nas na pomisao da vi težite bilo da se na toj prostoriji nešto duže zadržite, bilo, pak, da skrenete sa većim ili svim snagama zapadno od komunikacije Prozor – Jajce i dohvivate se planinskog masiva, kako je bila u osnovi zamsao. I u jednom i drugom slu-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Cp SKJ, pod reg. br. 3701.

² Odnosi se na desnu (severnu) i levu (južnu) kolonu (grupu). U desnoj su bile Druga i Četvrta a u levoj Prva i Treća proleterska brigada. Kolone su bile podeljene još pre početka maršmanevra i ofanzive na Bosansku Krajinu, a pokret je otpočeo 24. juna 1942 godine.

³ Vidi dok. br. 12.

čaju, mi smartramo da naša grupa ne bi smjela da se suviše istakne u odnosu na vašu grupu i tako bude izložena neprijateljskom obuhvatu sa dviju paralelnih komurkacija (preko Travnika i Bugojna). To utoliko prije, što smo dobili izvjesne informacije, istina sasvim nedovoljno provjerene, da se dio neprijateljskih snaga koji je učestvovao u ofanzivi oko Kozare, odvojio i pošao da nas presretne negdje u predjelu Travnik – Đonji Vakuf – Jajce. O našim akcijama na pruzi čulo se čak do Slavonskog Broda. Isto tako napominjemo da je pokret naše grupe potpuno otkriven, što se nije moglo izbjegći 5 obzirom da smo se kretali u blizini neprijateljskih komunikacija i po naseljenom terenu. Istina, posljednja dva dana avijacija nas ne istražuje, a i mi smo joj brzim pokretima ka Vranići Planini zavarali trag.

S obzirom na nepovoljnosti Skopskog Polja,⁴ naš prela? rijeke Vrbasa bio bi negdje na otsjeku Jajce – Donji Vakuf. Stanje Vrbasa na tom 'odsjeku ne znamo, ali prepostavljamo da se može gaziti.

Neprijatelj je prepostavlja da ćemo mi preći komunikaciju između Visokog i Fojnice, otuda je nastalo dovlačenje i grupisanje neprijateljskih trupa, istina, ne u jačim koncentracijama, u Hadžićima, Han Ploči, Kiselojaku, Kreševu i Fojnici. U Kreševu je bilo 200 ustaša, Po najnovijim podacima sada u Fojnici nema većih snaga, ali naš obuhvat Fojnice sada za padne strane vjerovaitno je da će tamo privući izvjesne djelove No zauzimanje Fojnice je sasvim mogućno prema sadašnjem stanju, ukoliko bi ostali na ovoj prostoriji nešto duže. Za po kret ka Fojnici i prikupljanje snaga oko nje potrebno je neko liko dana, jer je teren vrlo težak i pošumljen. Činjenica da nijesmo znali koliko se možemo zadržati u tom prostoru, rukovodila nas je da odustanemo od tog obuhvata. Naravno, pri uzimanju Fojnice trebalo bi računati i na izvjesne gubitke jer bi neprijatelj ipak uspio da iz 'Okolnih postaja, a vjerovatno nešto i iz Travnika i Sarajeva, prikupi do 400 vojnika. To za* ključujemo po tome što je i oko Kiselojaka. Kreševa i Han Ploče bilo u dejstvu, zajedno sa dva tri tenka, toliko, ako ne i nešto više, neprijateljskih vojnika.

Svi članovi rukovodstva, sem druga Đida, bili su da se poslije Kreševa Fojnica ne napada. Sada smo svi, pa i Đido mišljenja da je momeinat za napad na Fojnicu prošao. Zauzeće Fojnice imalo bi političkog značaja, jer je to sresko mjesto, ali u vezi našeg pokreta taj značaj opet ne bi imao vidne rezultate. Na Fojnicu bi imalo smisla sada napadati jedino u tom

⁴ Odnosi se na Skoplje, polje između G. Vakufa i Bugojna.

slučaju aiko bi, po vašem mišljenju, bilo u izglediu da se ovdje zadržimo nešto duže.

Mi se nalazimo u dosta neizvjesnom položaju, ne toliko što se tiče opštih, koliko što se tiče konkretnih, neposrednih zadataka, i to zbog toga što ne znamo brzinu našeg pokreta, kao i vaše namjere i rad na pojedinim otsjecima, pa Še kolebamo u pitanju angažovanja u veće akcije. Mi smo, istina, na prolazu gdje srno naišli na ustašku vlast, tu vlast razbili, a izbjegli sve sukobe većih razmjera, naročito' koji bi poprimili frontalni karakter.

Po Đidiovom mišljenju prostorij's, ikoju smo prošli ve o smet je povoljna za -opstanak partizanskih jedinica, kako u materijalnom, tako i u političkom pogledu (to će postati sigurno u toku ovog ljeta). Na ovoj prostoriji bilo bi mogućno duže zadržavanje, ukoliko se to ne bi kosilo sa opštim ciljem našega pokreta. Ako bi u izgledu bilo duže zadržavanje, onda bi se i vojnički zadaci morali postaviti drukčije, tj. bolnicu i teška oruđa obezbijediti u planini, a" bataljonima, kao samostalnim jedinicama, krstariti po selima i komunikaciji. Kraće zadržavanje, međutim, onemogućava političko učvršćivanje, a postavlja u ozbiljnoj formi pitanje težih ranjenika, koji se moraju nositi, a čiji broj u većim okršajima može iznenadno narasti i još više povećati nepokretnost naše trupe. Mi znamo da vi o sve-mu tome vodite računa i očekujemo od vas odgovor.

Stanovništvo nas je dočekalo prijateljski, ali se primjećuje izvjesna rezervisanost, koja potiče otuda što osjeća da se nećemo zadržati, pa se boji ustaškog terora. Ipak, za sada ovaj kraj ne bi mogao' pretstavljati nikakav rezervoar dok se ne bi otkrili, prikupili i razvili mjesni kadrovi.

Moralno stanje naše trupe je zadovoljavajuće. Hrama je periodično bolja, ali hljeb još uvijek pretstavlja problem. Usljed napornih marševa i nedovoljne ishrane, fizičko stanje trupe je 'nezadovoljavajuće. Broj iznemoglih i oboljelih se povećeva. Brze i forsirane marševe trupa bi teško mogla izdržati. Političko stanje u crnogorskoj grupi se popravlja, Ispadi prema stanovništvu skoro su sasvim nestali. Usljed slabosti i iscrpljenosti vojnike je zahvatila prava »konjomanija«,⁵ što ćemo suzbiti.

Izvještite nas o svim novostima kod vas. Pošaljite nam tekst »Slobodne Jugoslavije« o rezoluciji crnogorskih rodom-ljuba. Da li je donijela cio rtekst rezolucije?

⁵ Pri pokretu, borci su od stanovništva uzimali konje da bi ih jahali i na njih tovarili raznu opremu koju su nosili.

Stariješ¹-nski kadrovi su na visni, ali se ne raspolaže sa kartama, te je orijentacija na zemljištu teška.

Propagandni materijal se dijeli po selima. U ovom cilju IV Brgada već je izdala nekoliko letaka. Po selima, u koj'ma se zadržavamo, održavaju se konferencije.

Ni na kakve partizanske snage do sada nijesmo naišli. Stanovnici Smiljevačkog katuna pričali su nam da su prije 15 dana kroz njihov katun prošli 9 partizana. Nisu znali da kažu odakle su ni u kom smu pravcu pošli.

Po iskazu stanovnika, četnici zajedno sa hrvatskom vojskom® čuvaju prugu Travnik – Bušovača – Lašva. U Zenici i u Varešu ima Njemaoa. Jač'na nije poznata. Prema dosadašnjim informacijama u Travniku nema Italijana, U Bugojnu je štab hrvatske pukovnije.

S drugarskim pozdravima

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

P. S.

Direktive nam pošaljite pravcem: s. Voljevac – Javor – Planđište – Suho Jezero – Smiljevača.

⁶ Misli se na domobrane.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 JULIA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA IZVRŠI POKRET U PRAVCU PROZORA RADI ODMORA I PRIPREMA ZA NOVE ZADATKE¹

VRHOVNI STAB

N.O.P. i D.V.J.

II-VII-1942 g.

A

ŠTABU I N.O.P.U. BRIGADE

Danas u 7^h navečer treba sva 4 bataljona vaše brigade² da izvrše pokret u pravcu s. Gorani – Pačarani – Studenčica – Gračanica na drumu prema Prozoru. Ove snage treba da se rasporede radi manjeg odmora ti s. Gračanici – jugozapadno od druma, s. Paroš – Skrobučani – D. Višnjani. Upozorite komandni sastav da tokom dana preduzme *sve mere* sigurnosti od bombardovanja, da se više ne ponovi slučaj kao sa II bat. III brigade.³ U toku ove noći izvršiće se napad na Prozor u kome će učestovati 2 bataljona III brigade i vaš IV (Kraljevački) bataljan.⁴ Vašoj komori i bolnici izdaćemo mi analog za pokret.

Bilo bi dobro da dođe Koča i Fića u Solakovu Kulu kod nas da se dogovorimo o vašim daljim zadacima.

Pronađite Marka i Milutina i poručiite da dođu sa Veljkom odmah, ovamo.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 31.

² Odnosi se na Prvi, Drugi, Treći i Šesti bataljon Prve proleterske brigade.

³ Devetog jula 1942 god. jedan neprijateljski avion je otkrio Drugi bataljon i tom prilikom naneo mu gubitke (vidi dok. br. 23, primedbu 4).

⁴ Zbog pristizanja neprijateljskih pojačanja nije se uspelo oslobiti Prozor sa ova tri bataljona, pa je napad izvršen 13. jula, po pristizanju i ostalih bataljona Treće proleterske brigade (vidi dok. br. 26).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I ĐV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE PROZORA¹

VRHOVNISTAB
N.O.P. i D.V.J.
11-VII-1942 g.

ŠTABU III N.O.P.U. BRIGADE

Krenite još u toku ove noći u 2^h sa 2 vaša bataljona² u s. Uzdol. Tamo ćete se povezati sa IV bataljonom I brigade koji se nalazi sa severne strane Prozora na položajima. Vaših 2 bataljona nalaze se južno na položajima, ali mi nije tačno poznato na kome mestu. Komandant IV bataljona I brigade³ mi večeras saopštava da su ga napali ustaše s leđa i da nije dobio pomoć vaših bataljona koji se nalaze levo od njega. Vi ćete sa čitavom vašom Brigadom izvršiti opkoljavanje Prozora u toku sutrašnjeg dana i večeri i napasti ovu varoš najkasnije noću 13 o.m. Napad je trebao biti izvršen 11/12 u noć, ali prema izveštaju komandanta IV bataljona I brigade ovo sigurno neće uspeti. Vi treba zajedno sa vašom Brigadom i IV bat. I brigade da izvršite širi obuhvatni pokret da bi se očistile ustaške bandice koje su zasele na brdima iznad Prozora. Prema tome, IV bataljon bi trebao da se uputi zapadno od Prozora do s. Nauković i da zaposedne drum prema G. Vakufu; jedan vaš bataljon bi trebao da krene od Uzdola prema s. Duge, da se tu poveže sa vaša 2 bataljona koja su već na položajima; drugi treba da ide prema s. Tadići i da se kod s. Dobruša poveže sa IV bat. I brigade. Vaša 2 bataljona koja se nalaze na položajima kod Prozora treba da krenu južno od druma prema s. Mandići – Nikolić – Paljike.

Ukoliko bi se na terenu uverili da su ustaše zaposeli neke dalje vanjske kote od Prozora, onda izvršite obuhvatili manevr prema svom nahođenju.

¹ Kopija originala, pisana rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 32–33.

² Odnosi se na Prvi i Peti bataljon Treće proleterske brigade, sa kojima se nalazio i Stab brigade. Ostali batajoni: Drugi i Četvrti već su se nalazili na položajima kod Prozora (vidi dok. br. 16), a Treći se nalazio u pokretu iz rejona Ostrošca za Prozor.

³ Pavle Jakšić

U Prozoru ima oko 150–200 domobranaca i ustaša. Dakle, dosta mala snaga i nju se može lako skršiti.⁴

Danas je umro ranjeni komandir čete vašeg II bataljona.⁵ Preduzmite sve mere opreza od bombardovanja iz vazduha.

U Uzdolu rnožeti dići 4 vola za ishranu vaših bataljona.

S. F. – s. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

BR. 27
i

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I ČLANA POLITBIROA CK KPJ EDVARDA KARDELJA OD 12 JULIA 1942 GOD. IVI RIBARU-LOLI O USPEŠNIM DEJSTVIMA SLOVENACKIH PARTIZANSKIH ODREDA I ITALIJANSKIM PRIPREMAMA ZA NOVU OFANZIVU¹

12-VII. 1942. — Dragi Fischer! — Koristim priliku da Ti po jednoj partizanskoj patroli, na koju sam slučajno naišao, pošaljem ovo pismo. U utorak poslaću Ti opširnije pismo² po redovnom kanalu, koji će biti uspostavljen tako da će se moći redovno slati pošta preko hrvatskog Žumberačkog odreda. Svi potrebni kontakti postoje, Ti samo uredi da od Žumberačkog odreda dalje ide p'ošta, Sada se baš nalazim na putu sa Valdesom i njegovom drugaricom u našim radionicama — usred

¹ Obaveštenja o neprijateljskoj snazi u Prozoru bila su nepotpuna. Iz dokumenata se vidi da su tada posadu Prozora sačinjavale: Prva satnija Dvadesete ustaške bojne, Prva pripremna ustaška bojna i posada žandarmeriske stanice, pojačana 10 jula 1942 god. sa Trećom satnjom Sedamnaeste ustaške bojne.

Napad za oslobođenje Prozora otpočeo je 13 jula u 8,30 časova. Neprijateljska odbrana je savladana istoga dana, oko 15 časova. Tom Prilikom je neprijatelj imao oko 140 mrtvih i 130 zarobljenih, ali su mu se dve grupe spasle bekstvom u pravcu Rame i preko Raduše Pl., jer ti pravci nisu bili zatvoreni. Zarobljeno je: 1 minobacač 82 mm, 2 teška mitraljeza, 12 puškomitraljeza, nekoliko stotina pušaka i znatna količina municije i drugog materijala.

⁵ Odnosi se na Branka Vojinovića.

⁴ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 596.

² Vidi dok. br. 29.

šume. Kako vidiš, opet se nalazim u partizanima, doduše tek malo više od nedelje dana. Javiću ti podrobnosti drugi put. U organizacionom pogledu stoji stvar dosta dobro, svakako kudikamo bolje od našeg Užica itd. Tu se pomalo pokazao slovenački mentalitet. U vojnem pogledu smo pak menjajuće sreće. Sada nas baš Italijani pomalo tuku, ali ne mnogo. Uzeli su sa svim novu takta'ku. Napreduju vrlo polako, svaki dan tek pomalo, ali se svuda. — pre nego što idu dalje — utvrđuju. Naravski, na bunkere će biti teže navaljivati. Osim toga uništavaju sva pol'a, kose zeleno žito, pale selu i uništavaju sve što im dolazi pod ruke. Očito drže da će nas na takav način otseći od izvora hrane. Inačin, još nisu u masama pošli u šume. Izgubili smo nešto teritorija, no mi se baš mnogo na njega i ne kačimo. Naši partizani se niti povlače niti misle povlačiti, nego ostaju na svome teritoriju, samo se odmiču od selu. Italijani imaju vrlo velike gubitke. No sa druge strane smo prešli u ofanzivu i oslobođili teritorij između Ljubljane, Vrhniku i nemacko-talijanske granice.³ Naši su tamo razbili Italijane, zaplenili dosta materijala i — motorizirali se. Opstsu se sa dveju strana približili na pola km do Ljubljane i 'oko Ljubljane tutnje topovi, mitraljezi i bacači mina, da je naprsto radost. No što je najvažnije, poslali smo oko 1.000 partizana na nemacki teren, koji su tamo (Gorčn ska) oslobođili Poljansku i Selšku dolinu, zaipoeli Radovljicu, Tržič, (Kamnik itd. Radovljicu i Kamnik su doduše napustili, a Tržič po nekim vestima još drže.⁴ Na Lju-

³ Ovu teritoriju je oslobođio jun 1942 god. Dolomitski odred Treće grupe slovenačkih partizanika odreda.

⁴ U vreme kad je Kardelj pisao ovo pismo, Glavni štab još nije bio primio izveštaje Prve i Druge grupe partizanika odreda, a podaci koji su iz drugih izvora o njima bili dobiveni nisu bili tačni. Druga grupa odreda, koja je krenula preko Polhovgradskih-Do'omita u Gorenjsku, imala je 541 borca, naoružana sa 431 puškom, 25 puškomitraljeza i 2 teška mitraljeza. Već na prelazu preko granice dočekale su je nemacke zasede, a njen marš preko Gorenjke bio je pun teških sukoba, jer su tada Nemci, kao i Italijani, vodili ofanzivu protiv partizanskih snaga u Sloveniji. O tim borbama se u narodu širilo dosta neistinitih vesti. Govorilo se, između ostalog, i o zauzimanju krajeva pomenutih u dokumentu.

Edvard Kardelj o tome kaže: »1942 g. — pre italijanske ofanzive — direktnе veze Glavnog štaba sa partizanskim jedinicama u nemackom delu Slovenije bile su vrlo slabe i spore. Zato je »glas naroda« uvek dolazio pre pravih informacija. Najčešće smo prve vesti dobivali preko ljubljanskog partij kog rukovodstva i obaveštajne službe u Ljubljani, a oni su ih pokupili preko raznih kanala. Po pravilu, sve su bile jako preterane, i bilo je potrebno steći izvesna iskustva, pa da se proceni šta da neke vesti može biti tačno. Kasnije smo zabranili objavljivanje vesti o vojnim uspesima pre nego ih saopšte sami štabovi. A i kurirska služba je kasnije dobro funkcionirala. U svakom slučaju, u prvim mesecima naših pobeda, 1942 god., svi smo bili malo

belju su razbili Nemce feoji su iz Koruške došli u pomoć, provalili su zatim i na Jesanice i evakuirali tamo iz nemačkih mamacina hramu itd. Izgleda da su zaplenili dosta oružja. Govori se — 400 mrtvih Nemaca, osim toga su potukli dosta gestapovaca i drugih Nemaca. Stanovništvo se u masama podiže i pristupa partizanima. Izgleda da tamo nasrtaje nov oslobođeni teritorij, mada još nemamo podataka od našeg tamošnjeg štaba. Jedan deo tih trupa već je preko Kamnika provalio u Štajersku i započinje borbe u Trbovljanskom sektoru. Tu se već od ranije nalazi oko 2500 partizana — dobro naoružanih — a u Gorenjskoj je bilo ranije oko 500.⁵ Sa novomobiliziranim može se računati da sada imamo samo na nemačkom sektoru oko 2000—2500 partizana, a možda i više. Tako se broj naših partizana približuje 10.000. Imao bih Ti još mnogo pisati, ali moram svršiti, jer ^e žurim. Utorak — sve ostalo. Pobrini se da pošta redovno funkcionira.

Još u pogledu Vatldesa. Naš štajerski odred nas je naprsto opljačkao — radiostanicu koju smo poslali na teren za veze. Slučajno se transportirala preko njih baš u vreme kada su odlazili u Gorenjsku, pa su je naprsto uzeli sobom. Sada smo poručili iz Ljubljane drugu, koja će za 4 dana biti tu. Tamo će još ostati za rezervu jedna od 75 vati i jedna od 35 vati. Kako vidiš, ići će. Elektriku imamo. Ako nas odaitle poiteraju, onda će Vald. u Ljubljani.

... Inače je kod nas odlično, sigurno bolje nego igde u Jugoslaviji. Bilo bi vrlo dobro da dođeš za par dana k nama. Do nas ćeš doći iz Zagreba u 3 do najviše 4 dana. Mislim da bi stvarno bilo neophodno. Najbolje bi bilo da se naprsto odmah digneš, zajedno sa H. Pozdraví sve!!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU

Drugarske pozdrave
Bevc

»suviše zadovoljni« uspesima i rado smo nasedali pričama koje su naveliko kolale među stanovništvom. Kasnije je toga bilo mane«

Podrobnije podatke o kretanju Druge grupe i njenim borbama vidi u tomu VI, knj. 3, dok. br. 5, 51 i 59.

⁵ Odnosi se na Prvi štajerski partizanski bataljon i Prvu grupu slovenačkih partizanskih odreda.

OBAVEŠTENJE PRETSTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA PRI
DESNOJ KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH
BRIGADA OD 12 JULIA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOV-
NOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I ŠTABU ČETVRTE
PROLETERSKE BRIGADE O OSLOBOĐENJU ŠEBEŠICA I
PRETSTOJECEM DEJSTVU U REJONU DONJEG VAKUFA¹

Bojska, 12 jul, 14.30^h

Druže Arso, Peko, Mitre i kornp.

Vaš kurir je stigao u 14 časova, prema tome – nije moglo doći do izvršenja vaših predloga. Čudimo se da nijeste predviđeli da kuriri ne mogu stići u toku noći, nego tek danas. Pisali ste kao da smo daleko sat-dva, a ne više.

1) Mi² smo imali u Šebešiću manju borbu a veliki plijen u hrani. Ustaše su pobjegle takoreći i ne sačekavši nas, ali su ostale 3 lokomotive, hrana i dr.

2) Prema pričanju kurira i seljaka zaključujemo da ste vi već u G. Vakufu. Prema tome, situacija sasvim izmijenjena prema onoj od sinoć iz vašeg pisma. Mi smo zaključili: da s čitavom brigadom krenemo ne – ka Bugojnu, kuda vi predlažete, nego k Donjem Vakufu, koji je čvor i od kuda idu sva neprijateljska pojačanja. Napad na Bugojno omogućio bi neprijatelju slobodnu intervenciju (na frontalnoj osnovi) k Bugojnu iz D. Vakufa. Mi idemo tamo da presječemo komunikacije i po mogućtvu napadnemo D. Vakuf. Time bi Bugojno bilo otsjećeno i vaše snage slobodne za dejstvo u tom pravcu. Čak i ako vi nijeste uzeli G. Vakuf,³ mi idemo tamo. Jer, očevidno, vi ne možete tu dugo da se petljate. Nema potrebe da mi držimo zasjede na putu Bugojno – Vakuf, jer vi imate za to snaga, ako ste uzeli G. Vakuf, a ako nijeste, mi ćemo sjeći put oko D. Vakufa, gdje je osjetljivije. Treba više odlučnosti i odvažnosti da vojska ne leži.

3) Put Travnik – G. Vakuf je skoro van upotrebe, čitav bataljon (vaš II) tamo je suviše. Il-gi nije izvršio ni sinoć

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4297.

² Odnosi se na Drugu proletersku brigadu.

³ Gornji Vakuf je bila oslobođila Četvrtu proletersku brigadu noću 11/12 jula 1942 godine.

zadatak, okljevanje, nepregrađivanje puta na vrijeme itd., tako da smo išli putem koji na njihovom mjestu nije bio pregrađen.

Prema tome — Bugojno ostaje vama i snagama otud, a nama obezbjedenje naših snaga oko Bugojna i ka jugu, a ugrožavanje neprijatelja oko D. Vakufa i eventualno njegovo uzimanje.

S. F. — S. N.

Dido

P.S. Dva vaša kurira *vodim*, a dva vam *šaljemo*.

13 uveče smo u akciji oko D. Vakufa.

BR. 29

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I ČLANA POLITBIROA CK KPJ EDVARDA KARDELJA OD 14 JULIA 1942 GOD. IVI RIBARU-LOLI O RAZVITKU NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE U SLOVENIJI¹

14. VII. 1942. br. 1.

Dragi Fisiher!

Prekjučer sam Ti napisao jedno sasvim kratko pisamce.² Nadam se da si ga dobio. Danas malo opširniji izveštaj, pa ga — ukoliko ćeš u budućnosti dobiti vezu sa Starim³ — predaj dalje i Starom. Bio sam vrlo veseo kada mi je Valdes govorio o tome da si se vratio u Z.⁴ i o zaključcima koje ste u tom pogledu stvorili dole. čuo sam da si mi po kuriru poslao u Ljubljani pismo,⁵ no ja sam pre već otišao u partizane, pa ga nisam dočekao. Ostao sam dosita dugoi u Ljubljani upravo i zbog odgovora iz Zagreba. Ali kuriri se tako dugo nisu vratili iz Zgr., da ih više nisam mogao čekati, već i zbog toga, jer sam se bojao da me nova blokada ponovo zatvori u Ljubljani, kao što se je pre desilo.

⁴

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 597.

^{*} Vidi dok. br. 27.

¹ Tito

¹ Zagreb

¹ Vidi dok. br. 14.

Posle *Tvog* odlaska nisam se više vraćao u Zagreb, jer su se prilike tu⁶ bitno promenile. S jedne sirane je • – zbog pomanjkanja kadro-ra – bilo *upravo* neophodno ostati tu, a sa druge strane sam računao da će se sa razvitkom naših novih operacija uspostaviti mogućnosti partizanske veze sa CK KPH, što bi svakako bilo bolje nego preko Zagreba. Moje očekivanje se ustvari pokazalo opravdanim. U toku maja i juna uspeло nam je podići pravi ustanak na terenu Ljubljanske pokrajine i razviti dosta snažne partizanske akcije u jednom delu Primorja. Rezulat su Ti poznati uglavnom i neću ih ponavljati u podrobnostima. Oslobođeno ili pod punom partizanskom kontrolom je više nego polovina Ljubljanske pokrajine, a sa poslednjim uspesima izgleda da će, osim saobraćajnih žila, biti oslobođeno više nego 3/4. Na jugoistoku smo povezani sa Hrvatima i mogući su potpuno redovni kontakti sa CK KPH. Nadam se da oenio se uskoro moći lično da sastanemo sa nekim od njih i od GŠ hrvatskih partizana. Isto tako je moguće uspostaviti redovne (kanale) preko našeg Belokranjskog odreda do Žumberačkog odreda, a Ti 'osiguraj da bude odatle dalje veza što redovnija. Ukoliko će se Stari – • prema Valdesovim obaveštenjima – približiti, mislim da će lako biti s njim uspostaviti vezu. Sećaš se sigurno da sam stalno govorio da ćemo se na kraju krajeva ipak opet naći u – Sloveniji! Od Žumberačkog, odreda do nas je potpuno siguran partizanski prolaz i možeš stići za jedan do dva dana, a odavde do Ljubljane možeš opet poći – ako treba – partizanskim putem skoro do predgrađa. Tako Ti praktički izgleda ova naša nova republika. Uostalom, 0 vojnog položaju pisaču Ti na kraju. Držim, prema tome, da su veze sa Zgr. moguće i da bi u slučaju potrebe Ti mogao mirne duše doći ovamo u naš Štab, odatle bi mogli da se vežemo⁷ dalje. Naravni, verovatno je u takvim oblicima ipak sve to dosta privremena stvar, no držim da Ital. najmanje jedan mesec dana neće biti u stanju pripremiti nove ofanzive posle neuspelih. dv-jeju.⁸ Barem toliko bi bilo dobro da dođeš ovamo, da bi se mogli usmeno razgovoriti o čitavom nizu problema. A u svakom slučaju gledaj da mi što pre odgovoriš na ovo pismo, da bar

* Odnosi se na Sloveniju.

⁷ Glavnog štaba

⁸ Treća neprijateljska ofanziva na teritoriji Slovenije otpočela je nekoliko dana posle ovog pisma – 16. jula 1942. god. Kardelj o tome kaže sledeće: »Ovu smo oenju doneli na osnovu dotadašnjih iskustava, kao i zbog činjenice da naša obaveštajna služba nije pravovremeno utvrdila povezanost pojedinih prethodnih ital. ofanzivnih akcija sa pripremama za opštu ofanzivu. Kada sam prvih dana jula krenuo iz Ljubljane na oslobođenu teritoriju, znao sam za pripreme velike ofanzive. Imao sam čak neke konkretne podatke o neprijateljskoj snazi koja

znam kako taj kainal funkeioniše. — Ovde je kod mene i Valdes sa drugaricom. Ja sam ih čekao u Ljubljani, gde je gotov golub⁹ sa 75 vata i inače je dobro opremljen. Međutim, odlučili smo se sada da ostane jedno vreme još ovde, pa da odavde uspostavimo vezu sa Dedom.¹⁰ Mogli bismo to već uraditi, ali su nam naši partizani aparat koji je bio poslat u Gl. št. odneli sobom u — Štajersku.¹¹ Presreli su ga naime baš na putu, pa su prosto uzeli za svoju upotrebu. Dclbro ćemo ih izribati, no ipak su nam ukrali skoro 14 dana. No u Ljubljani imamo još dva po 35, pored velikog, pa ćemo! za koji dan dobnti jedan od njih ovamo. Valdes kaže da će biti — s obzirom na to da je ovde visina — dovoljno jak za redovni saobraćaj. U tom slučaju smo, naravski, na konju. Ako ne bismo uspeli, onda će ići u Ljubljani, sa kojom isto imamo redovne veze. Ako nam se Stari približi, onda ćemo i njemu poslati jednu takvu mašinu, pa ćemo se moći direktno povezati. Prednost naših mašina je naime u tome, da imaju dosta visoke valove, što je za bliski saobraćaj vrlo važno, jer nema mrtvog kruga. U svakom slučaju, držim da je najbolje što je Valdes došao ovamo i što ćemo Dedu brzo potražiti. Isto tako držim da bi b'lo kudikamo bolje da i Ti što pre dođeš ovamo. Čak ako bi nas Ital. i poteraii — što nikako ne isključujem, štaviše, ubeđen sam da ćemo se morati premeštati — ipak će zbog jačine Partije i opštег političkog položaja ovde biti sasvim drukčije nego što je bilo dole u Srbiji ili Bosni. Možda ćeš mi reći da sam lokaipatriota, no mogu Ti reći da mi se naš partizanski rat više sviđa od svega onoga što sam dole preživeo. I teren i političko stanje i metodi partizanskog rata, sve mi se čini pogodnije od onoga što sam dole video. Sličnog mnjenja je i Valdes, A što se organizaci-

će u njoj učestvovati. Ti podaci su se kasnije pokazali kao tačni, ali mi smo ih tada smatrali preteranim, i računali smo da Italijani neće pre početka avgusta početi sa akcijom. Uostalom, i nismo se mnogo prevarili, jer se prva nedelja ital. ofanzive dosta tromo razvijala. Jedna od naših glavnih slabosti u to vreme bila je naša obaveštajna služba, koja je sakupljala podatke sa periferije, a nije ih znala proverava i u centrima. Zato smo u to vreme i mi sami u rukovodstvu često bili pod uticajem »gasa naroda«, a taj se u velikoj meri ravnao po opštим željama naroda, a ne po objektivnim činjenicama. Tu našu bolest je velika ital. ofanziva u znatnoj meri likvidirala.«.

" radio-stanica

¹⁰ Radio-veza sa Kominternom na teritoriji Slovenije prvi put je uspostavljena, iako samo za nekoliko dana, početkom avgusta 1942 godine.

¹¹ Misleći da je aparat namenjen jedinicama u Ljubljanskoj pokrajini, Druga grupa odreda uzela ga je samovoljno prilikom marša u Gorenjsku, pod izgovorom da je njoj potrebniji.

ode strane tiće, da i ne govorim. Zato i trpe kod nas Ital. relativno veće gubitke nego na jugu i prihvaćaju se sasvim drukčje taktike. I o tome kasnije. Pošto se je sada partizanska akcija proširila i na Gorenjsku i Štajersku, zaista stojimo vrlo dobro i sa dosita velikim optimizmom gledamo u budućnost.— političko stanje se mnogo nije promenilo, OF još uvek i još jače obuhvata ogromnu većinu slovenačkog naroda. No — što je od onog vremena delimično novo to je: da se je iBihailovićevska Bela garda još više povezala, sa okupatorima i započela oružanu akciju protiv nas. Naši su već razbili dve manje njihove grupe i zaplenili im oružje, a danas baš smo saznali za jednu grupu od oko 100 belogardista (70 od toga naoružano),¹² koji su napali neku našu patrolu i zarobili te pobili nekoliko naših ljudi. Sastav tih bandi: bivši aktivni oficiri j — popovi! Dakle, zlatan savez! Poduzeli smo mere da ih i ovoga puta uništimo do poslednjeg čoveka. U tom pogledu je nama dosta lakše, jer ih narod mrzi i partizani ih radije biju nego — okupator! No, kako vidiš, istorij_a se ponavlja, i mi nijkako ne potcenjujemo takve pojave, koje su zasada doduše retke, no ne znaš kakav srazmer mogu uzeti sutra, ako ne budemo pravilno politički radili među partizanima, Imali smo već poneke dosita oštре sukobe unutar OF (sa socijalistima hrišćanskim), no sve smo za sada ugradili i nadam se da ćemo i ubuduće. No — opasnost je tu i moramo biti veoma oprezni. Dosta nam je teškoća napravila odluka VŠ o — znakovima politkomesara (srp i čekić!), jer su Jbo uzeli kao da mi partizane pretvaramo u partijsku vojsku. Mi smo to udesili i nosiće srp i čekić (možda će preko njega još da nose Triglav — grb. OF) — no držim da bi mnogo bolje bilo da nam je VŠ u tome dao slobodne ruke, jer su kod nas prilike zaista drukčije nego u ostalim delovima Jugoslavije.¹³ A držati OF, smatramo da je apsolutno nužno, jer je u njoj sva naša snaga. Bilo bi glupo upropastiti takvu značajnu formaciju zbog — znakova. Sada smo sklopili neki nov sporazum — još tešnji — sa njima, no moraćemo veoma paziti da nam ne skliznu jednog dana na pozicije Bele garde. Ukoliko budeš pisao Starom, ako doibiješ vezu, saopšti mu i ovo i kaži mu neka nam ubuduće, s obzirom na drukčije prilike, omoguće u svojim odlukama da neke naredbe prime-nimo više u duhu OF, tj. veće širine, da ne bi zbog mehaničkog

¹² Odnosi se na belogardistički Štajerski bataljon, formiran u istočnoj Dolenjskoj za borbu protiv partizana.

¹³ U vezi s ovim drug Tito je 15 avgusta 1942 god. depešom naredio da znake Osvobodilne fronte moraju nositi ne samo politički nego i svi ostali rukovodioci Narodnooslobodilačkih partizanskih i dobровoljačkih odreda Slovenije.

prenošenja metoda • – koji su 'pravilni u ostalim, dolovima Jugoslavije – zaglibili u Sloveniji u saktaštvu, koje će nam se krvavo osvetiti. Rukovodstvo Partije je apsolutno obezbeđeno, no mi moramo sada gledati da sa najvećim strpljenjem i ubeđivanjem politički pripremimo mase za nove etape borbe. Imamo strahovito mnogo posla sa našim sek'taš'ma. Nikad nisam mislio da će naš aktiv pokazati u ovakva vreme toliko sektaštva. Imamo čak već niz primera da su naprsto zatvorili ili čak postreljali i – naše saveznike, a o drugim – o raznim fabrikantima i bogatašima -- da i ne govorim. Preskaču već na drugu etapu, što naravski veoma šteti širini naše akcije. Sada smo na poslu da to l'kvidiramo. Održana je već jedna partijska konferencija oslobođenog teritorija, gde su se sva ta pitanja pretresla. Nadam se da će biti bolje. Dosta posla smo imali i sa partizanskim »vojvodama«, tj. komandantima – partijcima, kojima su uspesi zavrtneli glavu, pa su počeli da zaboravljaju na Partiju. I njih smo dobro protrljali i nadam se da će krenuti na bolje. Bacili smo prilično kadra na terenski rad, naročito u vezi sa uspostavljanjem NOQ, koji vrlo dobro vrše svoje funkcije. Svuda vlada priličan red, racionirana je sva prehrana, špekulanata je već priličan broj streljan, uspostavili smo »ilegalnu« trgovinu sa okupiranim područjem (zbog robe, koje ovde nema) itd. Za sada još sa prehranom nekako guramo, no bojim se da će postati u narednim mesecima veoma teško. Hleba već sada skicro nemamo. Samo je mesa dosta, inače – kriza, To je upravo jedan od razloga zašto mi ne mislimo stvarati takvih oslobođenih teritorija, kao u Srbiji i Bosni, nego se orijentiramo za tim da bi po čitavoj Sloveniji rasTĐodelili naše snage i tako naš »slobodni teritorij« stvorili od čitavog niza malih slobodnih otočića – partizanskih baza. Na taj način će se lakše naći i hrana, osim toga ćemo potpuno onemogućiti okupatorima da nas tako frontalno tuku kao na oslobođenom području u Srbiji. Moraš, naime, imati na umu da su kod nas svuda dovoljno dobre ceste i da može tenk ili kamion doći kud god hoće i u koje god godišnje doba ili vreme. Zbog toga smo morali donekle promeniti svoju taktiku od one naše u Srbiji i Bosni. – Naš vojni položaj je približno ovakav: u Dolenjskoj imamo dva više ili manje oslobođena ostrvai. Jedno je između pruge Grosuplje – • Kočevje i pruge Grosuplje – Novo Mesto, sve do Bale Krajine. Drugo je sa druge strane te poslednje pruge, prema nemačkoj granici. Prvo je dosta učvršćeno', a drugo se stalno menja, samo je jezgro – približno u sredini i istočno od Novog Mesta – dosta, čvrsto u našim rukama već mesec i po dana. Osim toga je u našim rukama skoro čitav istočni deo Notranjske do pruge Grosuplje – Novo Mesto, a na se-

veru sve do Ljubljanskog Barja. Sada se stvaraju dva nova •ostrva: jedno odmah od Ljubljane i Zaloga prema' jugu, a drugo zapadno od Ljubljane, na području Polhov Gradec. Na taj smo **im** način, ispunili čitavu Ljubljansku pokrajinu, i Ital. ne mogu nigde da napadaju a da im drugi odred [ne] napada u leđa. Osim toga, držimo partizane čvrsto na njihovim položajima i odbijamo svaku 'koncentraciju. Ako Italijani napadaju u velikim silama, bijemo ih, ili ih propuštamo i 'Ostajemo na svojim mestima i tučemo ih na drugim mestima. Na taj način smo do sada sprelčili sve njihove manevre da nas uhvate u frontalni napad. Resili smo, bas zbog toga, da se ne kačimo suviše na oslobođeni teritorij. Ako ima da propadne, neka propadne, samo da se mi ne maknemo sa naših položaja. Ovih dana smo baš imali takav primer, koji je odlično potvrdio tu našu taktiku.. U prekjučerašnjem pisamcu sam Ti javio da nas Ital. ponešto tuku i da ćemo se morati povući dosta daleko. A desilo se baš obratan: Ital. su ispraznili Zumberak, koji su sve do sada držali i stvorili iz njega pravu tvrđavu, koju mi nikada ne bismo mogli da uzmemo. Kolona sa tenkovima je prodrla duboko u naš oslobođeni teritorij. Naši su ih nešto tukli, ali sve je bilo slabo. Zatim smo ih naprosto vratili u šume, na njihovo ranije područje, sa zadaćom da tuku u dubokoj pozadini Italijane. I zaista, u toku 3 dana borbi Italijani su izgubili, samo na mrtvima, oko 230 ljudi i mnogo ranjenih, što je ofanzivnu kolonu tako poplašilo, da je ispraznila sve oslobođeno područje i k tome još Žužemberk.¹⁴ Danas smo jači nego pre i sa još većim teritorijem. Sada držimo u rukama već 3 manja grada: Lož, Sodražica i Žužemberk. Ako hoćeš lečiti reumatizam, imamo u svojim rukama i dve toplice:¹⁵ Dolenjske i Šmarjetu. Danas smo upravo imali savetovanje sa nekim komandantima i resili smo da iskoristimo italijansku paniku i da ponovo pređemo u ofanzivu i prenesemo borbu s druge strane pruge Grosuplje – Novo Mesto i u Primorje. Veoma nam koristi činjenica da se italijanski vtopljenici stalno bune. Zaista, ovde imamo tu sreću da se i Italijani i Nemci bune. Kod italijanskog napada na naše pozicije kod Muljave pobunila se čitava italijanska četa i nije htela protiv nas. Razoružali su je i pod stražom odveli u Italiju. A u Žužemberku je posada od 2000 vojnika počela da se buni, da je ne bi bacili protiv partizana. Verovatno je to bio glavni razlog zašto su Italijani tako iznenada napustili Žužemberk. Zanimljivo je, da je slično i sa Nemcima u Gorenjskoj. Nemački vojnici preko seljaka šalju partizanima obavestenja

¹¹ Vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 57, primedbu 2.
" banje

i neće da se boire protiv partizana, osim kad ih nasilu teraju gestapovski oficiri. Držim da baš blizina Italije i Nemačke, te veća srodnost u mentalitetu i kulturi ima za posledicu da se italijanski i nemački vojnici na našem području više bune nego što je to bilo u Srbiji i Bosni itd.. Ako ne bi bilo toga, ne bi bilo moguće misliti da čemo tako dugo držati u rukama oslobođeno područje. Italijani su prebacili k nama 3 divizije iz Bosne, Sandžaka i Crne Gore.¹⁶ To se i oseća, jer se te nove divizije spretnije bore nego prijašnje. No upotrebljavali su sasvim novu taktkiku. Išli su neverovatno sporo, od sela do sela, i u svakom su se selu najpice zabetonirali i ukopavali, zatim pokosili zeleno žito, iščupali sav krompir i potpuno uništili polja, a posle opet uz pomoć avijacije (9 aviona) i artiljerije, odnosno bacača mina, pošli dalje. Hoće nas dakle uništiti glaću, a oni sami – ukopani [u zemlju] i zabetonirani u bunkerima – drže pod svojom vatrom pojedine centre. Time je naravno] borba s njima mnogo teža... .

Iz svega toga mi se čini da čemo mi možda bolje proći tu nego što srno dole prošli.¹⁷ No, naravski, da se ne tešimo sa iluzijama da čemo oslobođeni teritorij biti u stanju održavati. Mi nismo na to mislili ni onda kada smo ga osvajali. I čitavu organizaciju vojske smo drukčije postavili. Svaka grupa odreda ima napr. svoje radionice. Mi smo te radionice napravili potpuno pokretne. Radnici su samo mobilisani partizani-dobrovoljci. Svaka radionica ima svoju baraku i postavlja je duboko u šumama. Kad dođeš u naše šume, iznenadićeš se kad budeš video mehaničku radionicu, koja popravlja i čak izrađuje oružje itd., šnajdersku, šustersku, stolarsku itd. radionicu, skladište, kuhinju – jednom reiču, pravo drveno selo usred duboke šume. A dosta su na velikoj visini. Izradili su već nekoliko *sasvim celih* minobacača, tj. sasvim iznova, izradili čitave delove za mitraljeze i puške, izrađuju ručne bombe, a sada smo već dosta daleko u pripremama, za ručno izrađivanje puščane i mitraljeske municije. Prikupljamo čaure, a metke čemo sami štancovati i puniti olovom. U nacrtu imamo i nekakav jednostavan bacač vatre (pomoću nafte), što će nam naročito biti od koristi kod uništavanja bunkera. Imamo jedno dve bolnice – !Eto pokretne¹, u baraki – duboko u šumama, koje su vanredno opremljene, sa po nekoliko lekara, sa najmodernijim hirurškim

¹⁶ Došle su bile samo dve divizije: »Kačatori dele Alpi« (Cacciari delle Alpi) i »Mačerata« (Macerata).

Ovdje se misli da neće biti nužno napustiti Sloveniju sa osnovnim snagama, kao što je to bio slučaj početkom decembra 1941. god. u Srbiji i sredinom juna 1942. god. u Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku.

spravama, i vrše se tamo najkomplikiranije operacije i amputacije. Naš Lož¹⁸ kaže da takve bolnice ruje, video u čitavom svetskom ratu. U njoj su faktički milionske vrednosti. Sve smo to spremili tako, da možemo brzo preneti ako bi nastala opasnost opkoljavanja. Ali teren je kod nas tako odličan, da nas sa njega ne mogu da poteraju ako mi budemo svuda. Što je najvažnije, to je – da im ne dozvolimo da bi nas negde koncentrisali pa onda tukli po delovima. Naš osnovni princip jeste: biti svuda, u svakoj šumi, i tako 'Opremljeni, da nismo vezani za sela. Čak ako bi se desilo najgore -- da Italijani ponovo osvoje većinu područja, mi ćemo se pod takvim uslovima moći održati ako budemo maksimalno pokretni i ako nas ne budu materijalna imovina i oprema vezale za teritorij. Dakle, biti sloboden od oslobođenog teritorija – to je kod nas glavno. Prema tome, smatramo da naše povlačenje u Hrvatsku ne srne da uopšte dođe u obzir. Ako bi došlo do toga, to bi bio naš politički i vojnički poraz ovde. Ne, mi ćemo se povlačiti iz jednog dela Slovenije u drugi, ali ćete ćemo držati po svaku cenu na tom teritoriju, utoliko više – što bi napuštanje Slovenije odmah podiglo na vlast u Sloveniji Belu gardu. Ukoliko dole bude nužde, mi ćemo poslati dole jednu ili dve od proleterskih brigada, koje smo već počeli da stvaramo i računamo da ćemo imati, možda, uskoro 3. Naši partizanski odredi su naime društji po karakteru nego srpski ili bosanski. Svi su polmešani i svakoga od njih možeš da baciš kud hoćeš. Ustvari su već to brigade. Osim toga, pretstavlja u svakom od tih odreda proletariat i seoska poluproleterska sirotinja ogromnu većinu. Zato su sve naše jedinice veoma pokretne, i baš smo napr. nedavno poslali oko 700 ljudi iz Dolenjske u Gorenjsku i Štajersku, dakle u sasvim društje uslove, a da nismo sa ljudima imali nikakvih teškoća. Glavno protiv čega se moramo kod naših partizana boriti jeste – sektaštvo,... Prema tome, čak ako bi došlo do većih okupatorskih udara, mi bismo gotovo sve naše trupe mdgli da preformiramo u proleterske brigade. Ako nađeš vezu sa Starim, piši mu o tome i reci mu da za sada, dok smo mi još u ofanzivnim operacijama i proširujemo sa svakim danom područje operacija na nemački deo Slovenije i u Korušku, te Primorje, ne traži od nas ljudstva, a naročito sa oružjem, jer smo u tom pogledu strahovita slabi, u srazmeru sa mobilizaciskim mogućnostima.. Sada mnogo očekujemo u tom pogledu od operacija u Štajerskoj. A kasnije, ukoliko bi naše trupe još više porasle i ukoliko bi -ovde nastale teškoće u prehrani, onda bi mogli da pošaljemo jedan deo trupa na hrvatsko

¹⁸ Franc Leskošek

područje. — Što se opreme tiče, različito stoji, no ipak kudikamo bolje nego dole. Tu nam je Ljubljana ogromno pomogla. Činiće Ti se skoro nemoguće, no činjenca je, da mi iz Ljubljane železnioom otpremamo istovremeno po čitave vagone materijala za partizane.¹⁹ Baš smo ovih dana ponovo dobili 4 vagona iz Ljubljane, puna raznog potrebnog materijala. I tako idu vagoni na sve strane, pa i na nemačku stranu. To je rezultat političkog stanja kod nas. Dosta velik deo partizana je potpuno ili delimično uniformisan u partizanske uniforme. Boja doduše nije kod sviju potpuno ista, no kroj je isti, pa se ipak nekako izravnava. I sa cipelama stoji nekako. Velik deo je opremljen sa gojzericama i sve naše radionice punom parom izrađuju partizanske gojzerice. Naravski, sve to ne ide tako brzo kao što raste priliv ljudi, zato ima i pocepanih i u slaboj obući. No nadam se da ćemo se za zimu ipak tako pripremiti da će naša vojska biti dobro opremljena. . . . No, što nas najviše upropošćava, to je — sporost, pa i vrlo opasni počeci birokratizma. I u tom pogledu su naši komunisti pokazali da su ostali — »verni« slovenačkoj tradiciji. Sa takvim tendencijama moraš na svakom koraku da se biješ, pa sve od Gl. št. do N00. Sektaštvvo i birokratizam — to su najopasnije tendencije kod nas. Na toj bazi ima i drugih grešaka. . . . Mi smo sada vrlo oštro udarili po svemu tome, jer najgore bi bilo ako bi stvorili utisak da je nova vlast → strahovlada. Težimo za tim da što više patrtamo demokratski i široko.—narodni karakter nove vlasti. Mase se zaista oduševljeno okupljaju oko NOO i izbori su bili upravo veličanstvena svenarodna manifestacija, sa zborovima, oduševljenim nastupima masa i demokratskom kritikom pojedinaca kojLi bili predlagani u NOO. Ti izbori su značajno produbili naše pozicije, a po suštini zaista nose karakter nekog naročitog oblika sovjeta. Pre mog dolaska ovamo, naši su na brznu stvorili i nekakvu »vladu«, koja se zove »Narodno-osvobodilni svet« i u kojoj su pojedina povereništva.²⁰ Mene su u otsustvu imenovali za »ministra« za »vezu sa južnoslavenskim narodima«. Ta vlada je najveća glupost koju su učinili i pomalo smešna opereta. Svakako mi je veoma žao da sam i ja u njoj »ministar«. S obzirom na mentalitet Slovenaca, koji vole da je sve nekako »zakonito« i da postoji neki centralni autoritet, doduše ta vlada neće mnogo štetiti, ali svakako bi bolje bilo da je nema. Sada je prekasno, moraćemo nekako zaista vladati. . . . Takva je, dakle, situacija u Ljubljanskoj pokrajini. No, u poslednje 3 nedelje počeo je preokret i u nemačkим delu Slovenije, i to

¹⁸ Vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 76.

²⁰ Vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 41.

mi smatramo za najznačajniju pojavu. Mi smo od samog početka № mišljenja da nam izolirana akcija u Ljubljanskoj provinciji neće doneti velikih rezultata i da će nas tu uništiti ako ne proširimo pokret na druge delove Slovenije. Zato smo se bacili na pripreme široke partizanske akcije u Gorenjskoj i Štajerskoj. Međutim, sa sopstvenim snagama tamošnjih partizana nismo se mogli nadati većim uspesima. U Gorenjskoj imali smo na početku akcije oko 500 dobro naoružanih i dobrih partizana, od kojih je većina prošla zimu u borbama. A u Štajerskoj smo imali svega oko 200–250 partizana i nešto malo rezervnog oružja. Zato smo hteli prebaciti u Štajersku već u maju 500 ljudi preko Litije. Međutim, Nemci su bili obavešteni i odbili su sve naše pokušaje da prebacimo trupe preko Save. Sada smo se odlučili na dalji put i prebacili smo oko 700 ljudi, odlično naoružanih, južno od Ljubljane u Gorenjsku, tako da sada imamo tamo najmanje oko 1400 ljudi, dobro naoružanih, bez onih koji su mobilizirani tamo u zadnjim nedeljama i kojih je verovatno takođe već nekoliko stotina). Barbe su u punom jeku u čitavoj Gorenjskoj i prema Savinjskoj Dolini u Štajerskoj. Naši su pobili u Gorenjskoj u toku 14 dana oko 400 Nemaca i [uffištili] nekoliko kamiona, osvojili dosta velik deo terena, zaposeli Radovićicu, pa je posle ispraznili, razbili Nemce na Ljubelju i Jezerskom, zaposeli Jezerska i Tržič²¹ – i prema našim privatnim obaveštenjima još ga drže – bili dvaput u „Kamniku, provalili na Jesenice, zaplenili nešto oružja – između ostalog i nešto puškomitrailjeza, provalili su u neke punkte u Savinjskoj Dolini itd.²² Sve to su uglavnom uradili sami Gorenje! i Štajerci, koji su već ranije bili tamo. Sada, kada jenrovaffio novih 700 ljudi od Ljubljane u Gorenjsku, borbe suvisle u novi stadij. Najjače borbe su oko Škofje Lake. Izgleda da su naši iznenada, iznad same Škofje Lake, zatvorili Nemcima u Poljanskoj Dolini i na granici prolaz ka Škofjoj Loci i da se sada u tom »džepu« vodi borba za uništenje čitave nemačke posade, koja iznosi svega nekoliko stotina ljudi. Zasede odozdo sprečavaju slanje pomoći. Kako se ta bitka razvija, još nemamo obaveštenja, no ako se uspešno svrši – a ja se nadam da će ići – onda smo dobri za dulje vreme. Ne samo što ćemo prikupiti dosta oružja, nego bi to bila i baza za oslobođenje čitave

²¹ Tek kasnije se saznalo da su se događaji drukčije odvijali. Druga grupa odreda bila je odmah posle prelaza u Gorenjsku uvučena u žestoke borbe, pa su Nemci, ustvari, naše odrede držali pod neposrednim dejstvom i jakim pritiskom, ali je raspoloženje u narodu bilo takvo, da su svi kanali javljali samo o pobedama naših odreda. Vidi dok. br. 27, primedbu 4.

²² I ove vesti, dobivene preko Ljubljane, uskoro su se pokazale iao veoma preterane, čak i neistinite.

Gorenjske na desnom bregu Save, što se vrlo lafco može diržati, i eventualno i stvoriti tu zimska baza. Do sada sve ide tačno po našem nacrtu, upravo odlično. Što je glavno: Nemci smo potpuno iznenadili. Iz potpune pasivnosti smo uspeli, takoreći, preko noći podići narodni ustanak, koji je zahvatio čitavu Gorenjsku i jedan deo Štajerske.²³ Cim dobijem podatke o rezultatima, poslaću Ti izveštaj. Ukoliko se stvar bude ugodno razvijala, moraćemo se i mi primaknuti bliže. U našem nacrtu je bilo da se uopšte preselimo u Gorenjsku, jer nam je to najpogodniji centar za rukovodstvo. U vezi sa vašim nacrtom, navraski, to sada neće za mene biti moguće, па^ držim da ćemo Gl. štab uskoro poslati temo. Otpisi mi Ti podrobnije o vašim namerama, da se znam ravnati u svom kretanju. Što se tiče naših zadaća u Sloveniji samoj, bilo bi svakako za nas bolje da se preselimo u Gorenjsku. No, u svakom slučaju ću pričekati da nam se približi Stari. Možda će se posle i Stari preseliti ovamo. Tu, na hrvatsko-slovenačkoj granici, vrlo su pogodni tereni za manevriranje. — Teror okupatora je užasan. U Ljubljani sam bio opet tnedelju dana potpuno blokirani i prošao sam racije. Odveli su oko 5.000 muškaraca u Italiju. Naš aktiv se spasao sav. To itmamo dobro uređeno. No, sada je tako malo muškaraca u Ljubljani, da je već opasno kretati se po ulicama. Nemci streljuju dan za danom po stotine talaca, Italijani takođe na desetine, a u Primorju vešaju na javnim trgovima desetine i desetine Slovenaca — talaca. Svuda pale i Nemci i Italijani, i zaista ne znam kako će posle rata izgledati ova naša Slovenija. U vezi sa razvitkom naših operacija su Nemci još više podivljali. Partiska organizacija je na okupiranom terenu snažna na italijanskom delu, na nemačkom slabija. Komiteti su u partizanima. Ipak pomalo guramo i po organizacionim pitanjima uprkbs ogromnih gubitaka. Pao je još jedan član CK KP Slov., Lajze Hohkraut, trbovljanski rudar, ubijen je iz zasede.²⁴ Gašpar je, kako znaš, streljan. Njegova žena je dobila 25 godina, Pepca 18 god, Miha 30 god. Svi su u Italiji. Miha negde oko Bolonje, ženske ne znam gde, ali izgleda da su u Veneciji. U Ljubljani samoj je pre ovih blokada part. organizacija brojala oko 500 članova. Sada manje, a u komitetima su skoro same žene. OF je brojala u Ljubljani oko 8000 aktivista sa oko 400 odbora. Za raspoloženje je značajno, da smo u junu, tj. u vreme najvećih blokada, racija, streljanja talaca i progona,

²³ Ovakva ocena, stvorena zbog slabih **veza sa Gorenjskam, ne** odgovara stvarnom stanju. Druga grupa odreda, kao što smo već rekli, bila je, posle prelaza u Gorenjsku, uvučena u teške borbe, koje su skoro neprekidno trajale.

³¹ On je upao u neprijateljsku zasedu 30. maja 1942. godine.

samo u Ljubljani prikupili 450.000 lira redovnih prihoda – bez zajma. Prosečno inače iznosi u Ljubljani mesečno oko 300.000 lira. Zajma će, kada sve bude ubrano, biti prikupljeno oko 2.000.000 do dva i po. U rukama – naravski smo već sve potrošili – imamo zajma nešto preko milion i po. Neki kapitalista je potpisao jedan milion zajma, drugi 800.000 (pola za (KP, pola za OF) itd. Izdajemo lepe bonove, obligacije, štampane, kao novac, u nekoliko boja (po 10.000, 5.000, 1.000, 500, 100, 50 lira), koje su stanovnici spontano počeli upotrebljavati kao novac,²⁵ (čak ga i Italijani kupuju), toliko je snažna vera u pobedu OF. Mi smo zbog toga rešili zaista te bonove upotrebiti kao naš novac. — Mi smo svi dobro. . . . Lojz je odličan general – i po uniformi i po radu. Zaista sada dobro gura. Naročito organizator je dobar. Peter²⁶ uništava Belu gardu i – pošteno čisti. Angslo²⁷ je politkomesar u Gl. štabu. Bili bi vrlo zadovoljni ako bi došao malo da nas posetiš. Nismo mnogo daleko od Tebe i prolaz je vrlo jednostavan. Za 3 – 4 dana si iz Zagreba kod nas. . . . Svi Te drugovi srdačno pozdravljaju, jednako i Starog, ako uhvatiš vezu sa njim, ako je nećemo pre [uhvatiti] mi.

SMET FAŠIZMU – SLOBODA. NARODU!

Srdačne i drugarske pozdrave!
Bevc

["] Vidi tom VI, knj. 3, prilog (na kraju knjige).

["] Boris Kidrič

["] Ivan Maček

**IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U REJONU ŠIREG PODRUČJA GORNJEG TOKA VRBASA
I PREDLOG O NAČINU DALJEG DEJSTVA¹**

Druže Stari!

1) II Brigada u toku noći 13 na 14 o. m. imala: je napasti i zauzeti Donji Vakuf. Rezultate te akcije još nemarno. U svakom slučaju, ona se morala povoljno završiti, jer u D. Vakufu nema jačih neprijateljskih snaga (do 100 ustaša i nešto domobrana).² Zauzećem Donjeg Vakufa prekida se neprijatelju veza sa garnizonima Banja Luka → Travnik, te iz tih pravaca neće moći slati pojačanja. II Brigada imala je zadatak i da poruši zeljezničku prugu s obje strane Vakufa.

2) Da bi neprijatelju prekinuli vezu Bugojno – Livno – Split, mi smo se odlučili da tri bataljona II Brigade 15 o.m. zorom otpočnu pokret iz predjela G. Vakufa ka Kuprešu,³ s tim da likvidiraju to mjesto. Likvidacija toga mjesta izvršila bi se noću 17 na 18. Na taj način Bugojno bi ostalo potpuno odsjećeno i njegova likvidacija ne bi bila teška. Sem toga, zauzećem Kupreša mi dobijamo jedan oslonac za pokrete unaprijed.

3) Za likvidaciju Bugojna došla bi u obzir: dva bataljona II Brigade, kao i 3 bataljona od IV Brigade (jedan od onih što će učestvovati u akciji na Kupreš; dva bataljona IV Brigade morali bi se zadržati oko Kupreša). Likvidacija Bugojna došla bi u obzir oko 19 o.m.

Ovakvim angažovanjem snaga ostao bi nam prazan pređio G. Vakufa. Zato bi bilo potrebno da od Prve udarne grupe⁴ dobijemo, dva do tri bataljona. Ako bismo te bataljone dobili ranije, onda napad na Bugojno mogao bi se izvesti i brže, tj. uporedno sa akcijom na Kupreš. Napominjemo da su za likvi-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 15–2, k. 3 a. Dokumentat je bez datuma. Verovatno je pisan 14 jula 1942 god., što se može videti iz sadržaja.

² Druga proleterska brigada nije uspela da oslobođi Donji Vakuf (vidi dok. br. 32).

U dokumentima često piše Kupreš umesto Kupres, jer je na nekim geografskim kartama tako napisano. Redakcija je u tekstu ostavka onako kako gde piše.

Odnosi se na levu kolonu (Prvu i Treću proletersku brigadu).

daćiju Bugojna potrebna izvjesna teška oruđa. II Brigada da produži pokret ka Mrkonjićgradu, kao stepen unaprijed, ali u tom slučaju likvidacija Bugojna morala bi se izvršiti uz učešće bataljona I Udarne grupe. Smatramo da ova kombinacija ne bi odgovarala našem brzom pokretu, jer mnogo snaga bi bilo angažovano na istom pravcu.

4) Sve ostale snage Prve manevarske grupe (oko 6 do 7 bataljona), po našem mišljenju, trebale bi da krenu od Prozora – Ravno – Sujica – Glamoč, obuhvatajući i Livno. Na taj način naše grupe isle bi širokim prostorom, oslobođajući dobar dio prostorije, protiv koje neprijatelj ne bi mogao koncentrično dejs-tvovati. Pokret naših grupa morao bi biti brži.

5) Podaci o neprijatelju: B u g o j n o : – jedan bataljum ustaša bez jedne čete (300), jedna četa domobranaca, nešto mobilisane milicije, jedan top, nekoliko bacača, sa automatskim oruđem. K u p r e š : 150 ustaša, nešto milicije. Vjerovatno je da će snage koje su umakle od Prozora uzeti pravac na Kupreš. Takvih razbijenih bandi naše jedinice uhvatile su dvije grupe (10). Mi bismo Kupreš i ranije napali, ali nismo imali vezu s vama, a i situacija oko Prozora nije nam bila jasna. B l a g a j – neke četničke bande. J a j c e : oko 150 ustaša i neke četničke bande. O Glamoču i Livnu nemamo podataka. Izvješteni smo da šumska pruga Jajce ka Grabu ne radi.

6) Muslimansko stanovništvo prima nas sa simpatijama, mnogo bolje nego katoličko stanovništvo, koje je zbog ustaške propagande zaplaeno od nas. Pojedina katolička sela bježala su ispred nas. No, naše dobro ponašanje svugdje ostavlja izvanredan utisak. Siromašnom stanovništvu dijelili smo nešto žita i mesa. Popalili smo sve pripremljene silose za skupljanje žita, kao i prijavnice za to. Ovo je naišlo na veliko raspoloženje kod stanovništva. Uz mašui političku organizaciju qva prostorija mogla bi da posluži kao naše uporište, odnosno baza.

7) Štab brigade⁵ izdao je nekoliko letaka, održava redovne konferencije, usmene novine, tako da je politički rad vrlo aktivran. Postupak crnogorskih partizana sa stanovništvom je vrlo dobar.

8) Drug Arso ostaje u G. Vakufu sa dva bataljoma II® Brigade, s tim' da sa drugom Bakićem⁷ sačeka vaša naređenja, poveže se sa II Brigadom i priredi plan za napad na Bugojno. Ukoliko brže dobijemo neki vaš bataljon, utoliko će i napad biti brži.

⁵ Odnosi se na Štab Četvrte proleterske brigade.

⁵ Omaška. Može se odnositi samo na Četvrtu brigadu (vidi tačku 10 ovog dokumenta).

⁷ Mitar Bakić, politički komesar Četvrte proleterske brigade

Ukoliko bi neke naše jedinice ostale duže u predjelu G. Vakufa, onda bi trebalo iz%Prozora doturiti nešto žita. Ovo, naravno, ako ste tamo našli veće količine.

9) Bolnice II i IV Brigade ostaju zasad u s. Voljice. Po padu Kupreša prebacićemo ih s onu stranu komunikacije.

10) Dva bataljona IV Brigade koji ostaju u predjelu G. Vakufa ovako su raspoređeni: »jedan drži zasjede ba putu Bugojno – G. Vakuf, glavninom kod s. Tihomišlje. Jedan sa glavninom se nalazi kod s. Krupa, s tim što ima zasjede na komunikaciji G. Vakuf – Travnik. Kod bolnice momentano nemamo nijednog dijela. Iz ovoga čete vidjeti da nam od Prve grupe trebate uputiti neki bataljon.

Očekujemo vaše hitne direktive.

Naši bataljoni kreću u pravcu Kupreša 15 o.m. u tri časa. Ako se vi sa ovim ne složite, onda treba blagovremeno da nam javite. U protivnom, naši bataljoni u određeno vrijeme preduzeće pokret.

Čim dobijemo izvještaje od II Brigade, javićemo vam rezultat.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 JULIA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA ZA PRIPREMU PONOVNOG NAPADA NA BUGOJNO I OTKLANJANJE UZROKA RANIJEG NEUSPEHA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
17-VII-1942.

Drugu Arsi

Vaš prvi neuspeh kod Bugojna jeste rezultat vašeg oklevanja a i nedovoljne pripreme.² Kako ste mogli dozvoliti da neprijatelj saobraća vozovima u toku vašeg napada na grad? 1. Trebalo je po svaku cenu [prekinuti] žel. liniju pre samoga napada. 2. Uzrok neuspeha leži i u neizvršenju zadatka za obe brigade,³ koji ste dobili cd mene pre napada na G. Vakuf. Đidin postupak jeste za najveću osudu, jer je to postupak neozbiljnog čoveka — koji je doveo do dcista teških posledica,⁴ a moglo bi se svršiti i katastrofalno ako se odmah ne preduzmu mere da se II Brigada odmah prebaci na sektor Bugojno — D. Vakuf i poveže sa vama.

Bsz obzira na ovaj prvi neuspeh, mi ne možemo odustati od zauzimanja Bugojna i prema tome treba izvršiti sledeće: 1. Poslati najmanje jedan bataljon da poruši prugu i onemogući dovoљenje novih snaga neprijatelju (i to još u toku ove noći). 2. U blizini grada držati u zasedi manja odeljenja koja će onemogućavati neprijatelju utvrđivanje i ispadanje iz grada. 3. Glavninu vaših snaga rasporedite oko grada tako da mogu svakog momenta intervenisati ako bi neprijatelj hteo da vrši jači ispad, a da se ljudstvo ipak može odmarati i pripre-

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 26-4, k. 2.«

² Prvi napad na Bugojno izvršen je noću 16/17 jula 1942 god. U napadu je učestvovala Četvrt proleterska brigada. Opširnije o ovome napadu vidi u knjizi »Četvrt proleterska«, str. 54–55, izdanje Vojnoistoriskog instituta JNA, Beograd, 1952 godine.

³ Verovatno se odnosi na zadatke koji se navode u dok. br. 20.

⁴ Odnosi se na slabljenje udarne snage desne kolone odvajanjem Druge proleterske brigade od Četvrte i njenim odlaženjem u pravcu Travnika i komunikacija Travnik – • D. Vakuf. Taj pravac njenog dejstva nije bio predviđen od Vrhovnog štaba. Štetne posledice toga bile su krupne; između ostalog, propuštena je prilika da se Bugojno otseče i da se na njega dejstvuje blagovremeno, dok neprijatelj ne uspe da organizuje njegovu odbranu i pojača u njemu svoju posadu. Vidi. dok. br. 20 i 38.

miti za dalju borbu. 4. U toku današnjeg dana ili današnje večeri stiže jedan bataljon I Brigade, a narediće da sutra dođe još jedan od I Brigade kao pojačanje. Prema tome imaćete ovde na raspoloženju 5 bataljona IV i 4 bataljona I Brigade.

Drugoj brigadi srnesta dajte zadatak da napadne D. Vakuf, a ako to nije momentalno moguće neka ga dobro blokira i preseče komunikaciju prema Jajcu i Travniku. Po dolasku na određena mesta II Brigade poručite drugu Đidi da smesta dođe u ovaj Štab. Napad na Bugojno izvršiće čim se koncentrišu naše trupe, najkasnije za 2 dana. Jedinice treba postaviti tako da budu kompaktne: Prve brigade i Četvrtre.

Preduzmite maksimum opreza da se ljudstvo zaštiti od bombardovanja iz vazduha.

Komandanti, komandiri i polit, komesari treba borcima da objasne ovaj naš neuspeh kao jednu normalnu pojavu, koja ne može imati nikakvih uticaja na dalje naše uspehe. Borcima izrazite u moje ime priznanje za njihovo junačko držanje i podignite im duh, ukoliko je on pao zbog ovog privremenog neuспехa.

S. F. — S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.
(M. P.)
Tito

BR. 32

OBAVEŠTENJE PRESTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA PRI DESNOJ KOLONI OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA OD 17 JULIA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEUSPELOM NAPADU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE NA DONJI VAKUF I O MOGUĆNOSTIMA SADEJSTVA ČETVRTOJ PROLETERSKOJ BRIGADI PRI DRUGOM NAPADU NA BUGOJNO¹

17 jula, 13^h, 42 g.

Dragi Arso

Mi nijesmo uzeli D. Vakuf. Marš je bio težak i dug i nijesmo postigli iznenađenje. Neprijatelj ima u D. Vakufu: 1 ili 2 topa, nekoliko bacaca i dr.; broj [vojske]: oko 200 ustaša, 400

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. pod reg. br. 647.

civila i domobrana; 1 oklopni auto (Bugojno – Vakuf² i jedan oklopni voz. Pruga Jajce – D. Vakuf je stalno pod našom vatrom. Tvoju naredbu dobismo 17 u 12^h – u selu Slatini³ Bataljoni su dalje – • ka. D. Vakufu, Rasavcima i dr. Mi ne možemo stići noćas za napad na Bugojno. Ili odloži za sjutradeče, ili . . .

Neprijatelj ima jaču snagu u Pruscu i Uriji (1 top i bacac, oko 400 milicije? i oko 200 hrv. vojnika i ustaša). Mi smo inače to mislili da napadnemo sjutra, pa ćemo to uraditi noćas, sve je već djermično izviđeno. Bez napada na to – napad na Bugojno – nemoguć, odovud. Zato bi dobro bilo da napad odgodiš za sjutradeče. Obezbijedićemo i komunikaciju ka Kuprešu u toku noći od 17 na 18. Isto tako, nastojaćemo svim silama da od D. Vakufa niko ne dođe k Bugojnu. To se ostvaruje i napadom na Prusac.

Toliko. Poz, te

Dido

P.S. Sjutra ćemo biti oko Bugojna i gledaćemoi da u svakom slučaju što jače podupremo vaš rad. Vaše informacije o Bugojnu su netačne: tamo ima više neprijatelja, po našim informacijama oko 1000. Sada pročitah vaša naređenja i vidim da na II brigadu računate kao na rezervu i pra[vu] pomoći. Bojim se da se nijeste suviše zatrčali, gradove treba prvo otsjeći i demoralisati. Obrati pažnju na to da te ne iznenade preko Komara (od Travnika), što se nama dogodilo kad nas je nadvisila 1 bojna i oduvala s komunikacije Travnik – D. Vakuf.

Dakle: 1) mi večeras pređuzimamo napad na Prusac i njegovu obaveznu likvidaciju, s ciljem da se sjutra primaknemo Bugojnu, 2) da spriječimo pomoći Bugojnu od D. Vakufa i Kupreša, s tim da u toku sjutrašnjeg dana budemo blizu Bugojna, radi pomoći vama.

Dido

² Odnosi se na G. Vakuf i D. Vakuf.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje.

⁴ Tačke su u originalu napisane.

IZVEŠTAJ VERSKOG REFERENTA PRI VRHOVNUM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 17 JULIA 1942 GOD. VRHOVNUM KOMANDANTU DRUGU TITU O PRVOM KONTAKTU SA NARODOM U PARTIZANSKOM SELU RAVNO I BATALJONOM »VOJIN ŽIROJEVIC«¹

Ravno, 17-VII-1942 g.

VRHOVNUM KOMANDANTU PARTIZANSKE I DOBROVO-LJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

Druže Tito! Javljam ti radosnu, vest da je 'i naša kolona² izbila u »prvi« borbeni red, tj. ini smo prvi stigli u ovo selo gde su nas bratski dočekali. Narod je srpski sa oko 15 domova muslimana i svi su partizani i imaju svoj odred koji se zove »Voje Zirojevića³. Noćas smo se sreli sa njihovom patrolom – veselje je bjelo obostrano. Oni se sada nalaze u Vukovskom, na položaju prema Kupresu manji deo, a veći deo napada Glamoč – svega oko 120 ljudi. U selu ima još ljudi i mole da im se daju puške, te bi trebalo poslati oko 30 pušaka sa nešto malo municije da stvorimo seosku stražu. Razlog: juče su (pred naš dolazak) bežeći iz Rame i G. Vakufa prošli kroz selo 11 ustaša i otišli za Duvno, i da su ovi naši seljaci imali puške pohvatali bi ih. Oni su ih ipak sa svega dve puške jurili i »vodili« borbu. Selo je veliko ali je od Italijana i ustaša popaljeno, tako da je od 360 kuća ostalo oko 20 – 30 kuća. Narod već pravi nove kuće. Ja imam mnogo posla i to mi povećava radost; imaću da krstim preko stotinu dece, a neke i da venčam, a ako ostanem ovde do nedelje služiću i službu. Utisci su jaki; otišao sam sa Vlatkom⁴ do crkve i starci nam prilaze, rukuju se i plaču od radosti, bili su izgubili nadu da će više ikad videti sveštenika i da će se u njihovoj crkvi služiti služba. Deca je takođe čitava jata, a mlađih ljudi retko, mnoge su ustaše pobili, a ostali su u partizanima. Kurir je jutros stigao i javlja da je Glamoč pao – ova vest nije potvrđena, tj. ustaše se brane iz svega još

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnistoriskog instituta, pod reg. br. 41–2, k. 3.

² Odnosi se na prištapske jedinice i komoru Vrhovnog štaba.

³ Odnosi se na bataljon »Vojin Žirojević«, koji je bio sastavljen od partizana iz Livna i njegove bliže okoline. On je bio direktno pod komandom Četvrte operativne zone Hrvatske.

⁴ Vladimir Velebit

dve kuće.⁵ Avioni su jutros bombardovali i mitraljirali Gornje Vukovsko – bez uspeha. I ovde čemo održati zbor, kao što smo to radili i do sada kroz sva sela u kojima smo bUi. Poslali smo ovdašnju patrolu do Duvna da izvide tačno koliko ima ustaša i domobrana. Imamo izveštaj da ustaša ima oko 60, a domobrana oko 70 – koji jedva čekaju da se mi pojavimo da nam se predaju. U Kupresu imaju dosta snaga, oko 400–500, i to su glavni ustaši; jer vele: kad padnu Kupres i Zlosela, palo je pola Zagreba – tu im je najveća snaga, i dobro su se utvrdili. Preduzeli smo sve mere da ako razbegle ustaše nađu da ih sačekamo, i tako nismo više samo »komordžijska kolona« (šala). Potrebno je da jedinice koje su iza nas uspostave vezu sa nama, a mi smo uspostavili vezu sa ovdašnjim partizanima.

Drugarski pozdrav 'tebi, Zdenki⁶ i ostalim drugovima

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Ravno, 17-VII-42 g.
3^h po podne

pop Vlado⁷

BR. 34

IZVEŠTAJ MARIJANA STILINOVICA OD 17 JULIA 1942 GOD. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE O DOLASKU KOMORE I PRIŠTAP- SKIH DELOVA VRHOVNOG ŠTABA U RAVNO I NEPO- VOLJNIM USLOVIMA ZA NJIHOV SMEŠTAJ¹

Ravno, 17/VII. 42

Druže Veljko,² kako vidiš, mi se ne nalazimo u Bajićima! nego u selu Ravno; tako smo dobili pravac kretanja od druga Starog. Jučer smo se zadržali u seocu Lokve³ i uveče smo pro-

¹ Glamoč je sasvim oslobođen tek 20 jula 1942 god. (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 44 i 47).

² Zdenka Jovanović

Vlado Zečević, verski referent pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije

³ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnistoriskog instituta, pod reg. br. 43–2, k. 3.

² Pavle Ilić

³ Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno se odnosi na zaselak Luke.

dužili ovamo. Ovo je partizansko selo i dobro nas je dočekalo; doduše, mnogo je kuća popaljeno, pa je za smještaj prilično teško. U našoj blizini nalazi se selo Žvirjača, ustaški nastrojeno. Tamo smo poslali našu patrolu; bilo bi dobro kad bi nam Marko poslao spisak svih ustaša iz tog sela koji su bili u Prozoru i koji su strijeljani ili pobijeni. Došli smo u vezu sa Livanjskim odredom; oni imaju na raspolaganju priličan broj stoke i ako treba kojoj našoj jedinici mogu se obratiti na nas pa čemo mi napraviti trebovame i poslati ga.

Danas je ovdje b' o jedan čovjek iz Duvna i priča da u Duvnu ima 25 ustaša i oko 50 domobrana. Ti domobrani su pod kaznom (ne dobijaju meso za jelo) i to zato što su se predali partizanima'; meni se čini da će to biti oni koje smo pustili iz Foče, jer su ti krenuli baš u ovom pravcu. — Danas do podne borrbardovano je susjedno selo Gornje Vukovsko; to je ono selo u kome bi se trebala smjestiti boirrea. Ja mislim da to nije pogodno mjesto za smještaj bolnice. Gojko* je stigao ovamo pa je i on istog mišljenja. — Dalje: jučer ujutro proletjelo je kraj ovog sela oko 11 ustaša koji su bježali iz Gornjeg Vakufa; seljaci su izašli da ih presretnu, ali pošto nisu imali oružja, ustaše su pobegli u pravcu Duvna. Ja mislim da bi trebalo ovom selu dati izvjestan broj pušaka ukoliko ih vi imate tamo u Prozoru.

Želiš li možda da ti posaljem jednu partizansku kapu koje izrađuje radionica ovog odreda?

Inače, gnjavimo se sa »kamenogorcima«, prigovorima o ishrani i tome slično ...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pozdravlja te
Marijan⁵

P.S. Upravo mi sad kaže doktor Sima⁶ da je ovo selo prilično zaraženo trbušnim tifusom; mi čemo preduzeti sve prethodne mјere da ne dođe do oboljenja, ali doktor smatra da bi se odavde trebalo evakuisati. Mogli bi eventualno u to hrvatsko selo Zvirnjaču.

Što se kbštilja tiče, kažu mi da ih je uzeo drug Albin;⁷ dakle, traži ih od njega.

⁴ Gojko Nikoliš, referent saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije

⁵ Marijan Stilinović. Tada je radio u Centralnom agitaciono-propagandnom odeljenju pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije i CK KPJ.

⁶ Sima Milošević

⁷ Albin Grajver. Poginuo krajem 1944 god. u borbi protiv belogardejaca u Sloveniji, kao komandant bataljona.

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 19 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KO-
MANDANTU DRUGU TITU O PRIPREMAMA ZA NAPAD
NA BUGOJNO¹

Druže Stari,

1) II brigada nije uspela da likvidira D. Vakuf. Ona je ostavila slobodnu komunikaciju D. Vakuf – Bugojno. Mi smo na tu komunikaciju bacili 2 bataljona (Kraljevački i I bat. IV brig.) u toku noći 17–18 o.m. Ovu komunikaciju je teško držati dugo zatvorenom, jer je u dolini, bez objekata, kratka, a nepr. raspolaže 1 oklopnim vozom i 1 oklopnim automobilom.

2) Predviđamo da će, obzirom na pojačanje koje je stiglo u Bugojno, borba biti oštra i da Bugojno neće moći biti likvidirano u jednom naletu.

3) Napad ćemo izvršiti večeras. Jedan od nas će otići do II brigade da je lično uvede u akciju. Ukoliko ne bi i bilo obezbeđeno sadejstvo II brigade, napad bismo morali odložiti za sutra uveče.²

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Pozdrav
Arso

19. VII. = 8,45^h

. ,

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 15154.

² Drugi napad na Bugojno izvršen je noću 20/21 jula 1942 god. U njemu su učestvovalle Druga i Četvrta proleterska brigada i tri bataljona (Prvi, Treći i Četvrti) Prve proleterske brigade. Iako je neprijatelj pretrpeo osetne gubitke, napad nije uspeo, jer nije počeo jednovremeno i nije vođen jedinstveno.

PRIMEDBE PRETSTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 19 JULIA 1942 GOD. NA ZADATKE
POSTAVLJENE OD STRANE NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA DRUGOJ PROLETERSKOJ BRIGADI PRI OBNAV-
LJANJU NAPADA NA BUGOJNO¹

(nedjelja)
19 jula, 10 časova.

Dragi Arso,

Jutros sam ti poslao pismo pravcem zapadno od Bugojna, ka Gračanici (gje si rekao da se nalazi!).² Međutim, sada doznaš da se ona desetina, koja je noćas donijela tvoje pismo pd 17-og,³ a koje smo primili jutros, nalazi još kod jednog našeg bataljona, pa ti pišem i preko nje – na desnu obalu Vrbasa.. .

1) Vi ste se zatrčali, kako sam vam i pisao u pismu koje sam poslao preko desetine koja je bila ranije kod nas, s naredbom o napadu na Bugojno, ali izgleda da su ti drugovi popadali. Potcijenili ste neprijatelja. Još prije nego ste vi stigli bilo ih je u Bugojnu preko 1000!⁴ Zatm: položaje su utvrđivali Italijani itd. Grad je prvo trebalo dobro izolovati.

2) Druga brigada je preksinoć, dok ste vi napali Bugojno, čistila Prusac i Uriju, da bi vam prišla i mogla sadejstvovati 18-og oko Bugojna. Tako je i bilo: juče smo mi stigli na Guvna i Karalinku, ali vas nije bilo... Dakle: vi ste predviđeli napad na Bugojno 17-og uveče, a produženje u taku 18-cg i uveče 18-og. A nema vas nigrdje ...

¹ Original, pisan cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4294. U pretposlednjoj i poslednjoj rečenici tačke 2) i pretposlednjoj rečenici tačke 6) trima tačkama su označavane nedovršene rečenice u originalu dokumenta.

² Vidi dokumenat zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 4393. Njega je Redakcija izostavila da bi izbegla ponavljanje, jer se on u potpunosti sadrži u ovom dokumentu, koji je sredeniji i nešto opširniji.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovo pismo.

⁴ U trenutku pristizanja delova desne kolone Operativne grupe proleterskih brigada u rejon Bugojna neprijateljska posada je bila znatno manja. Tek kasnije su pristigla veća pojačanja: iz Travnika je 10 jula upućena jedna bojna »Crne legije«; iz Brčkog – De.eta ustaška bojna, koja je iz Travnika za Bugojno pošla 16 jula; 17 jula je prispeala u Bugojno i Prva bojna Petnaeste pešačke pukovnije; istog dana je, na putu za Bugojno, prispeo u Donji Vakuf Jure Francetić sa još jednom bojnom »Crne legije«, a dva dana kasnije – Druga satnija Pete ustaške bojne iz Karlovca. Sem ovih pojačanja, od 12 do 17 jula došlo je još nekoliko ustaških satnija, čiju numeraciju Redakcija nije mogla tačno da utvrdi.

3) Naši položaji: od Privrače do Poriča, preko Urije, Guvna. Mi se nalazimo u Pruscu.

4) Ti za sve kriviš Drugu brigadu. To je nepravilno. Ti si računao neposredno u napadu samo na twoje djelove, a Druga da sadejstvuje i pridruži se u toku 18-og. Tako stoji u tvom pismu, koje si poslao s naredbom o napadu.

5) Tražiš da Druga dođe u prostor D. Vakuf – Bugojno, a ona je sva tu još od juče, izložena vatri bacača i topova i stalnim ispadima neprijatelja, dakle: na krutim položajima. A sve to zbog toga jer čeka konkretni zadatak.

6) A konkretni zadatak u tvom pismu izgleda ovako: a) Druga treba da siječe komunikacije oko D. Vakufa; b) da sa dva bataljona – kako ti kažeš pio naredbi Starog – napadne D. Vakuf; v) da odredi 2 bataljona za napad na Bugojno.⁵ Sve je to smućeno, jer pod a): za šjećenje komunikacija oko D. Vakufa potrebna je čitava brigada, naročito D. Vakuf – Jajce. Pod tom točkom mi možemo s dva bataljona kontrolisati prugu D. Vakuf – Jajce (s mamje ne možeš, jer neprijatelj preko Komara vrši jače ispade iz Turbeta i Travnika, a i iz D. Vakufa). Mi smo bili ranije digli nekoliko stotina metara šina, ali su oni to opravili poslije 2 dana. Zatim: pod tom tačkom možemo dati jedan bataljon za prugu Jajce – D. Vakuf, a jedan da ostane u rezervi. Pošto smo mi daleko, kontrolisanje pruge D. Vakuf – Jajce morale bi uzeti druge jedinice, s tim što bi jedan bataljon bio u trouglu komunikacija, oko [ž. st.] Barice – s dje-lovirna ka Novom Selu iznad D. Vakufa, a jedan ka Komaru. Pod tačkom b) mi možemo sjeći prugu Jajce – D. Vakuf i dati 2 bataljona za napad na D. Vakuf, a 1 u rezervi. Bez sađejs'tva drugih snaga ti bi bataljoni u tom napadu bili uništeni, jer je i D. Vakuf utvrđen i ima oko 600 neprijatelja (400 domobrana, milicije i nepoznati broj ustaša). Prema tome mi nećemo napadati s dva bataljona napamet, nego da utvrđimo detaljno sve, sadejstvo svih djelova, a ne po tvome »treba ovo, treba ono«. Pod tačkom v) mi možemo sprečavati ispad od D. Vakufa, što i činimo, i dati 2 bataljona za napad na Bugojno.

Sve tri stvari (napad na D. Vakuf, na Bugojno i na rečene komunikacije) Druga ne može izvršiti, jer nema toliko snaga. Ovo što ja pišem odgovara realnim odnosima snaga, a ne praznoj kombinatorici. Zato molim da se ovo moje pismo hitno dostavi drugu Starom da on razmotri situaciju, a ne da se zatrčavamo i sahitremo Drugu brigadu ili ma koju brigadu. Ne razumem kako pišeš da mi moramo 18-og napasti s dva ba-

⁵ Drug Tito nije bio postavio Drugoj brigadi taj zadatak, nego ovaj: ili da napadne Donji Vakuf ili, ako to nije moguće, da ga blok'ra i da preseče komunikacije ka Travniku i Jajcu (vidi dok. br. 31).

taljona Bugojno... a tamo nema nikog, a s dva D. Vakuf. .. a ko će gdje i šta sadejstvovati —• ni slova. To je avanturizam, po mom mišljenju, i vrtoglavica koja te obuzela od neuspjeha kod Bugojna.

7) Noćas smo uspjeli da porušimo prugu D. Vakuf —• Bugojno, s tim što je blindirani voz ostao u D. Vakufu. Još od juče izjutra naši nastoje da tu prugu prekinu, ali su stalno izloženi direktnim udarcima artiljerije i bacača i blindiranog voza i auta koji su krstarili tuda. Nastojaćemo da po svaku cijenu cmatemo opravku pruge.

8) Od Kupreša su se pojavite] izvjesne ustaške snage na visovima Malih Vrata. Mi smo porušili tamo put i jedna četa je u zasjedi. Pokret neprijatelja na putu dosad nije osmotren.

Na kraju, jer pišem žurno, ja predlažem: da se iskida veza Bugojno — D. Vakuf, da se vrši živ pritisak na Bugojno, manjim djelovima, da vi otud obezbijedite otsijecanje D. Vakufa od Jajca i da se napadne D. Vakuf. Ali to treba planski organizovati, a ne na vrat na nos. Zato bi najbolje bilo da ti dođeš ovdje, odakle se jasnije razabire oblik čitave ove borbe, kao i snage i mogućnosti neprijatelja, pa da se donese pametna odluka koja će uroditи nekim plodom.

9) Prema izjavi komandanta 3 Krajiškog odreda druga Marijanca,[®] u Mrkonjić Gradu bandit Drenović⁷ ima oko 1000 četnika i to je njihov centar za Krajinu. Ofanziva na Kozari, prema njegovom iskazu, nije stala. Tamo napada oko 30.000 Njemaca, Hrvata i Mađara i situacija je »kritična«. Ofanziva je i ka Dinari. Mi smo detaljno ispitali situaciju ka Jajcu i ona izgleda ovako: pruga Jajce —• Split ne radi, ni automobilska ni šumska (ova zadnja je već odavno uništena). Naši kontrolišu put Jajce —• Jezero — Mrkonjić i oko tog puta se vode borbe s četnicima. Put Mrkonjić — Glamoč ne radi (do pola ga kontrolišu četnici).. Glamoč nije pao dok je Marijanac bio тамо, neprijatelj se držao u 3 zgrade.

Ti si rekao da 2 bataljona Druge treba 18-og da napadnu Bugojno, ali kud, u kom smjeru — mi nemamo ni pojma. Vaših djelova s kojima bi ^{se} povezali nema oko prostora na kom se nalazimo. A sinoć smo —• i to je strašno — čuli opet borbu oko Bugojna! Molim te — daj već neki jasan, konkretan zadatak, u skladu s čitavom situacijom u ovom prostom.

S. F. — S. N.!

Drugarski vas poz.
Dido

⁰ Rade Magžnić

* Uroš Drenović

IZVEŠTAJ MARIJANA STILINOVICA OD 19 JULIA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O SITUACIJI U DUVNU¹

Ravno, 19. VII. 42

Druže Stari, šaljem ti skicu Duvna i stanje oružanih snaga.² Drugovi koje smo [kao ilegalce] poslali u Duvno izjavljuju da su muslimani iz Duvna dobro raspoloženi prema nama i da u miUciji koja drži stražu ima dosta naših ljudi. Ovih dana konferirali su ustaški zapovjednik, fratri, žand. narednik, gradski načelnik i kot. predstojnik o situaciji i svi, -osim fratara i ustaškog zapovj., bili su za predaju grada. Tražili su pomć od Talijana iz Sj.na, ali je nisu dobili; sad su otišli fratri u Mostar da traže pomoć. — U Duvnu se nalazi pomoćni aerodrom i gotovo svaki dan spušta se avion u Duvno. Ja sam predložio ovim drugovima da organiziraju grupu naših drugova u Duvnu koja bi u času našeg napada upala na aerodrom i ubila stražu i pilota i tako zarobila neoštećen avion.

Mi smo se preselili u susjedno selo Zvirnjaču — nasuprot Ravna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zdravo!
Marian'

¹ Original, pisan ma.stilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3704.

² Ovu skicu sa jačinom neprijateljskih snaga Redakcija nije uspela da pronađe. Inače, jačina neprijateljskih snaga u Duvnu u tom periodu bila je: 70 domobrana, 40 ustaša, 30 milicionera i 7 oružnika.

³ Marijan Stilinović

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 20 JULIA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE NE ODGAĐA IZVRŠENJE NAPADA NA BUGOJNO¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
20-VII-1942.
4 časa ujutro

Drugu Arsi.

Primio sam tvoja, 2 pisma od 19 o.m.² kao i pismo druga Đide i Kušića.³ Kušićeve pismo stiglo je preko naše komore u Ravnom. Iz njegovog pisma se vidi da je II brigada imala dosta teške gubitke zbog lakomislenog i nepredviđenog pravca pokreta. Izgubila je i Dugalića⁴ koji je poginuo, a više teže ranjenih je ostalo jer [ih] nisu mogli izvući.⁵ Napad na Prusac je isto tako nepravilan kao što je bio pokret u pravcu Travnika. Oni rade sve ono što ne treba. Umesto da su ostali u čvrstoj vezi sa vama na pruzi Bugojno – D. Vakuf, pa ako se već nisu usudili da D. Vakuf napadnu, onda su barem trebali da ga blokiraju sa strane Bugojna i onesposobe žel. saobraćaj.

Ja ne vidim razloga za odgađanje napada, na Bugojno, ako slučajno II brigada ne stigne na vreme. Vi imate i onako dosta snaga: 5 bataljona IV brigade i 3 bataljona I brigade, i II ba-

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4355. U istoj arhivi je i kopija ovog dokumenta, p-S⁵na preko indiga, a nalazi se u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 34 i 36, zavedena pod reg. br. 589. I na kopiji ima potpis (preko indiga).

² Redakcija je uspela pronaći samo jedno pismo od 19 jula (vidi dok. br. 35).

³ Vidi dok. br. 32 (ovo pismo je načelnik Vrhovnog štaba prosledio drugu Titu) i tom IV, knj. 6, dok. br. 42.

* Dušan Dugalić, komandant Trećeg bataljona. Naredni heroj. Poginuo 14 jula 1942 god. napadajući, sa bombašima svog bataljona, železničku stanicu Oborci na komunikaciji Travnik – Gornji Vakuf.

⁵ Sem Dugalića na Oborcima su poginuli Sveo Milošević, Miodrag Tošić i Đuro Todorović (vodnik voda Druge čete). Ranjen je bio Simo Benvenisti, politički komesar, i pri pokušaju da ga izvuku ranjeni su bili još Nikola Dobrijević, Dušan Topalović i puškomitrailjerac Novaković. Kod ovih ranjenika je ostala Dušanka Tatović, učiteljica, koja je bila bolničarka čete. Ustaše su ih sve pohvatale, odvele u Travnik i postreljale.

tajlon kao rezervu kod D. Vakufa. Gomilanje većih snaga na toj prostoriji i odgađanje napada dovešće do toga da ćemo se zaplesti u jednu frontalnu borbu koje se nećemo tako lako ota rasiti. Da ste imali više odlučnosti i brzine sada bi sve već bilo gotovo i sa puno manje žrtava. Didino filozofiranje da u D. Vakufu ima 2 topa i bacači jeste prosto smešno, jer neće valjda tražiti da nas neprijatelj čeka bez oružja. Nama je baš i potrebno da napadnemo neprijatelja koji ima oružja i municije, jer nam to treba. Prozor i Konjic su pokazali da takva filozofija ne vredi ništa.

U slučaju da kakve bande ustaša pokušaju prodreti od Travnika preko Crnog Vrha mi ćemo pojačati II bataljon I brigade sa jednim bataljom III brigade, ali nam vi na vreme javite da li će biti to potrebno.

S. F. — S.N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.
(M.P.)
Tito

BR. 39

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA PONOVNI NAPAD NA BUGOJNO¹

Druže Stari

1) Šaljemo Ti Didovo pismo.² Naročito je interesantna njegova deveta tačka.

Drugoj brigadi dali smo konkretne zadatke. Veza je sa njom uspostavljena.

2) Večeras u 22 časa otpočinje napad. Na grad smo bacili 6 bataljona; na Goricu (utvrđena je) — dva; zasede prema D. Vakufu — dva; u rezervi sevemo od Bugojna — 1 bataljam; napad i rezerva prema komunikaciji ka Kuprešu — 1 bataljon.

¹ Original, pisan olovkom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnistoriskog instituta, pod reg. br. 45—2, k. 3.

² Vidi dok. br. 36.

3) Naše zasede na putu. D. Vakuf – Bugojno u toku 19 t.m. odbile su nepr. napade. Isto tako i Druga brigada odbila je nepr. napade.³

4) Od zore 20 t.m. neprijatelj ne pokazuje nikakvu aktivnost. Prema tome, predviđeni napad, izgleda, sprovešćemo po planu.

O svemu ćemo Te hitno izveštavati.

> 20-VII-42 god.

10 časova — s. Arnauti

Pozdrav •
Arso

BR. 40

PRIMEDBE PRETSTAVNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE UPUĆENE 20 JULIA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA U VEZI S PLANOM PONOVNOG NAPADA NA BUGOJNO¹

20 jula 42

- Dragi Arso,

U toku noćašnje² borbe mi ćemo se nalaziti na- kosama iznad Karadža, a ići ćemo dalje ka Gradini (jk. 629).

Vidiš, mi se već nalazimo na polazn'm položajima. Ja se slažem s napadom na to naselje i uvjeren sam da će ono noćas pasti.³ Samo — bilo bi još bojlje da se napalo sjeverno naselje,, jer je slabije.

S-krećem ti pažnju na sledeće:

1) Da obezbijediš pravac od Komara (Odžina Rupa, mještani zovu — Pogana Ravan), a po mogućstvu da siječeš i komunikaciju D. V.⁴. — • Travnik.

³ Odnosi se na borbe koje je Druga proleterska brigada vodila kod Urije 19. jula 1942 god., kad je prisilila neprijatelja da se ponovo povuče u Donji Vakuf.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4296.

² Treba večerašnje.

³ Odnosi se na zapadni i severozapadni deo Bugojna (prema crkvi), gde su imali da napadaju Drugi i Četvrti bataljon Druge proleterske brigade.

⁴ Donji Vakuf

2) Da od bataljona IV-te (koji će se nalaziti u Kopčiću)⁵ prebacиш jednu, a po mogućnosti dvije čete u pravcu III bat. II brigade (najslabijeg bataljona ove brigade) koji zatvara pravac od D. Vakufa – Prusca – Bugojna.⁶ Te čete treba da pređu noćas u s. Uriju i stave se na raspoloženje komandantu Jevtiću.⁷ Ovaj pravac je neobično važan pošto je neprijatelj juče s oko' 350 gadova vršio ispad ka Uriji – Prusac i drugom kolonom obuhvatno pravcem Privrača – Koščani. To bi on mogao vršiti i u tok[«] 21 jula, naročito ako se borba produži. *O tome treba jako voditi računa*, jer mi rezervi nemamo.

3) Treba poslije borbe predvidjeti da se odmah brzo obuhvati D. Vakuf – inače tu će se stvoriti još gore Bugojno (možda i uz pomoć četnika iz Mrkonjića).

4) Mi se nećemo u slučaju »ma čega« prebacivati tamo nego ćemo ostati na ovim sadašnjim položajima, a eventualno poći u pravcu Blagaja (Janj), tamo se nalaze slabije partizane⁸ (a ne četnici-dobrovoljci). Mi smo s njima u stalnoj vezi i tamo već šaljemo ranjenike. To je prostije i lakše i to ćemo uraditi samo u slučaju ako se bude teško moglo preći tamo kod vas, jer je prebacivanje obično teško poslije neuspjeha.

Opet ti skrećem pažaju da vodiš računa o Komaru. Pravac k Ja.cu (zaštita) je značajan samo zbog četnika oko Mrkonjića, koje su naši partizani iz Janja (Blagaja!) djelimično prikovali za sebe.

5) Ranjenike šaljemo u pravcu Janja, jer je bliže.

Ne shvatam pasus iz pisma:»U slučaju da mi ne budem u mogućnosti da izvršimo napad vezom preko Kraljevačkog bataljona, vi morate nastojati da se ta linija veze stalno održava«. To ne razumijem. Valjda to ne znači: da vi ne napadate, a mi napadamo! To bi opet bila neka zbrka.

Ustaše su juče pretrpjeli težak poraz. To treba iskoristiti prema nama. U Uriji su juče zatkli 65 žena, djece i ljudi. Kuće su pune poklana djece i žena. Isto su mislili da urade i u Pruscu (s mušlimanima),

Poz. vas

Dido

⁶ Odnosi se na Prvi bataljon Četvrte proleterske brigade, koji je imao zadatak da vrši obezbeđenje od Donjeg Vakufa.

* Treba da piše: ka Bugojnu.

⁷ Predrag Jevtić, komandant Trećeg bataljnog Druge proleterske brigade. Narodni heroj. Poginuo 31. jula 1943. god. kod s. Sela pri Sumberku (u blizini Novog Mesta), u borbi protiv Italijana, kao komandant Petnaeste NOU divizije.

* Odnosi se na Blagajsku četu, koja je kasnije ušla u sastav Kupreškog bataljona.

P.S. Arso, naše prilaženje na ove položaje dokaz je da »genijalni« -ljudi dolaze – makar i odvojeni – na iste ideje. Dobro je što ne poslušasmo i ne napasmo D. V.[akuf] s dva bataljona.⁹

BR. 41

NAEEDENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DEUGA TITA OD 21 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TEEĆE PEOLETEESKE BEIGADE DA DVA BATALJONA OBEZBEDE TERITORIJU IZMEĐU GORNJEG I DONJEG MALOVANA I KONTROLIŠU KOMUNIKACIJE KOJE VOĐE ZA LIVNO I KUPRES¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
21-VII-1942.

ŠTABU III N.O.P.U. BRIGADE

Odredite odmah dva' vaša bataljona koji će još u toku ove noći (najkasnije u 12^h noću) krenuti u pravcu Ravnog, – drugom preko s. Ripci – Rumboci – • Ravno. Negde u blizini s. Ravno neka predane i sutra naveče, tj. 22 o.m., treba da krenu za G. i D. Malovan i to jedan bataljon u G. Malovan a jedan u D. Malovan.² Bataljon koji budu u G. Malovanu treba da postavi zasede na drumu u pravcu Kupresa i da izviđa. Bataljon koji bude u D. Malovanu treba da postavi zasede u pravcu Livna, negde u blizini s. Šujice. Napominjemo da u v.[aroši] Kupresu postoje jače neprijateljske snage sa kojima ne treba stupati u borbu, mislim ofanzivnu, dok na to područje ne stig-

[°] Načelnik Vrhovnog štaba je 17 jula 1942 god. bio postavio Drugoj proleterskoj brigadi sledeće zadatke: da preseče komunikacije oko D. Vakufa, da sa dva bataljona napadne D. Vakuf i da sa druga dva bataljona, u sadejstvu sa Četvrtom proleterskom brigadom, napadne Bugojno.

¹ Kopija originala, pisana rukom, preko indiga, čirilicom, nalazi se u arhivi CK. SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 38–39.

² U Gornji Malovan je bio upućen Prvi bataljon, a u Donji Malovan Četvrti bataljon.

nu naše veće snage. U s. Šujici, na drumu prema Livnu i Moistarju, nalazi se manji neprij. garnizon⁸ i Stab bataljona može sam, u sporazumu sa meštanskim drugovima, izvideti može li se odmah ovo selo likvidirati. Drum u pravcu Kupreša i s. Šujice treba porušiti da bi bio onesposobljen za saobraćaj neprijatelja.

Negde između Malovana i Kupreša postoji manja partiz. C61cl Sc sedištem u G. Vukovskom, sa kojom odmah stupite u vezu i upotrebite je kao pomoćnu jedinicu.⁴

Za ishranu tih dvaju bataljona obratiti se na meštanske drugove koji imaju svoju stoku u Cincar planini i odakle ćemo našu vojsku snabdevati.

Šaljemo vam 10.000 kuna za nabavku namirnica.

Između G. i D. Malovana treba da bude potpuno obezbeđena teritorija, jer ćemo ovim pravcem slati naše bolnice i komore na oslobođenu teritoriju Glamočkog područja.

Čitava teritorija s one strane druma u pravcu Glamoča i u pravcu Drvara je oslobođena i sigurna, ali su najbliža sela oko Kupreša neprijateljski raspoložena i tu treba biti oprezan.

Ostala vaša tri bataljona ostaju raspoređeni ovako: jedan bataljon osigurava pravac prema Rami oko Gračanice,⁵ jedan bataljon na Makljenu⁶ i jedan bataljon oko Prozora i za službu u njemu.⁷

S. F. — S.N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.

³ U Šujici se nalazio jedan vod domobrana Petnaeste pešačke pukovnije iz Sinja i žandarmeriska postaja, ukupno 44 domobrana i 11 žandarma.

⁴ Odnosi se na Vukovsku partizansku četu.

⁵ Odnosi se na Treći bataljon.

⁶ Tamo se nalazio. Peti bataljon.

⁷ Odnosi se na Drugi bataljon.

BR. 24

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 JULIA 1942 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA DA REDOVNO PODNOSE PISMENE IZVEŠTAJE O CELOKUPNOM VOJNO-POLITCKOM RADU SVOJIH BRIGADA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. [i] D.V.J.
21-VII-1942
12.00

ŠTABU BRIGADE

U poslednje vreme štabovi brigada zadovoljavaju se usmenim ili vrlo kratkim pismenim izveštajima o svojim akcijama, Iz takvih i-zveštaja ovaj, Štab nema jasan pregled događaja, toka borbi, kao ni kritički osvrt na operacije. Smatramo da bi s takvom praksom trebalo jednom prestati i zato naređujem:

da mi se dostave detaljni izveštaji počev od 23 junai, to jest od dana polaska u pravcu severozapada, pa sve do danas. Ubuduće dostavljati obavezno nedeljne izveštaje koji treba da obuhvate celokupan rad u vojno-političkom pogledu, a posle završene akcije detaljan izveštaj, koji streba da sadrži: cilj akcije, plan za izvođenje akcije, tok borbe i uticaj starešinskog kadra na razvoj borbe, rezultat (gubici naneti neprijatelju, plen, sopstveni gubici – poimenično s kratkim opisom o držanju istih u toku borbe), kritički osvrt na akciju, predloži za pohvale. U slučaju veće akcije priložiti detaljni plan u razmeri 1:25.000, sa zapovešću koja je izdaita za dotičnu akciju.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 27-4, k. 2.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 22 JULIA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PROLETERSKIH BRIGADA ZA NASTAVLJANJE OFANZIVNIH DEJSTAVA I LIKVIDACIJU USTAŠKIH UPORIŠTA U DUVNU I ŠUJICI¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. [i] D.V.J.
22 juli 1942

12.00

Strogo poverljivo

ŠTABOVIMA I, II, III, IV N.O. BRIGADE

I) Prva brigada sa svim svojim bataljonima izvršiće pokret opštim pravcem: s. Tihomišlje, s. Ravno, s. Mokronoge, Tomislavgrad,² koga likvidirati najkasnije noću između 27 i 28 jula. Prema gornjem datumu podesiti maršrutu. Vaš Šesti (beogradski) bataljon 25 jula izjutra staviće vam se na raspoloženje kod Tordonovića Koševa.³ Posle likvidacije Tomislavgrada Brigadu raspoređiti po okolnim selima, imajući u vidu da bi ustaška sela u zapadnom delu Duvanjskog Polja trebalo razoruzati. Podatke o situaciji u Tomislavgradu i oko njega daće vam drug Arso.

II) Treća brigada noću 27 i 28 jula likvidiraće ustaško gnezdo selo Šujica. U ovom cilju stavlja se Trećoj brigadi na raspoloženje 4 bataljona, (jedan iz Donjeg Malovana, jedan iz Gornjeg Malovana i dva bataljona iz neposredne okoline Prozora). Bataljon iz Gračanice ostaće¹ pod neposrednom komandom Štaba IV brigade koji će se nalaziti u Sćitu.

Verovatno je da za likvidaciju Šujice neće vam trebati sva četiri bataljona. Prema tome bataljon u Gornjem Malovanu može ostati kao zastor prema Kuprešu. Sve ovo ispitajte na terenu.

Po neproverenim podacima u Šujici se nalazi oko 60 ustaša. Detaljne podatke prikupiti od meštanskih jedinica na terenu.

Prema određenom datumu odmeriti pokrete vaših bataljona. Skrećemo vam pažnju na zaštitu od avijacije, jer su vaše jedinice u poslednje vreme od nje pretrpele velike gubitke.

¹ Prepis originala, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6912.

² Duvno

³ Na geografskoj karti piše: Todornovića koš.

Stavite u zadatku bataljonu u Gornjem Malovanu da se poveže s Drugom brigadom koja se nalazi oko Blagaja. U ovom cilju iskoristiti za pratinju meštanske partizane.

III) Četvrta brigada uzeće sledeć' raspored:

– Dva bataljona ostaviće u predelu Gornjeg Vakufa sa zadatkom da kontrolišu Skopsko Polje⁴ do sela Graeanice. Glavnina snaga da bude oko Podova [k. 919], dok jedan deo treba da na kote 853 [Stražica] utvrdi nekoliko mitraljeza koji bi branili prolaz ka Gornjem Vakufu. Zadatak ovih bataljona nije da vode otsudne borbe s neprijateljem, već više da razvuku pažnju neprjatelja na više strana, da omoguće uzimanje žetve od ustaško-petokolonaških elemenata, za što treba razviti obaveštajnu službu i raspitati se koja su petokolonaška imanja. Pri tome postupati pravilno, kakav je dosada imao stav Štab te brigade. Isto tako treba se raspitati o ustaško-petokolonaškoj stoci koia se nalazi na Vranči Planini, pa istu konfiskovati. / Stoku i rezerve hrane treba evakuisati preko Prozora i Šćita u pravcu Šujice. Detaljan raspored ova dva bataljona utvrditi s drugom Arsom. Po izvršenom zadatku ili u slučaju potrebe bataljoni bi se povukli pravcem: Podovi, Pidriš, Jaklići (mogao bi se primiti pravac – za jedan bataljon – od Pidriša putem za Makljen, a drugi preko Voljica za Gornje Vukovsko, što sve zavisi od konkretne situacije: načelno ne cepati ove bataljone).

- Jedan bataljon ostaće na Makljenu.
- Jedan bataljom (V) prebacice se u Šćit.
- Jedan bataljon provešće bolnicu preko Voljica, Gornjeg Vukovskog, Donjeg Vukovskog i predati je bataljonu Treće brigade, koji se nalazi u Gornjem Malovanu, a taj će je bataljon dalje sporovesti na određeno mestu.

Bolnica treba da se kreće od Donjeg Vukovskog preko Zanogline na Donji Malovan, gde će dobiti dalji pravac kretanja. Od Donjeg Vukovskog ceo bataljon ne treba da prati bolnicu, nego samo jedan vod, jer je taj teren potpuno siguran. Pošto isprati bolnicu do Donjeg Maiovana, vod treba da se vrati u Donje Vukovsko. Ovaj bataljon u Donjem Vukovskom treba politički da radi među meštanima, da ove organizuje, zatim da prikuplja podatke o ustašama u Kuprešu i Zloselima. Taj bataljon treba da pripremi teren za dejstvo Brigade s tog prostora.

IV) Naređeno je Konjičkom bataljonu (sada se nalazi na planini Bitevnji) i Prozorskoj četi (nalazi se oko Prozora) da se stave pod vašu komandu, s tim da ih upotrebite u rejonu Prozora (mogu rušiti mostarsku prugu). Ove delove treba tako ospo-

⁴ Na geografskoj karti piše: Skoplje (polje u dolini Vrbasa između Gornjeg i Donjeg Vakufa).

sobiiti da mogu braniti slobodnu teritoriju oko Prozora kad se vi udaljite s nje. To znači zaštita pravca od Gornjeg Vakufa i Rame.

V) U Jablanici ostaje jedan bataljon Treće brigade koji štiti pravac od Rame. Taj se bataljon stavlja pod vašu komandu. Ako bi neprijatelj pokušao od Rame ka Prozoru treba gledati da mu se zgodnim pokretom nanese udarac. U ovom cilju možete angažovati bataljon s Makljena. Ni u kom slučaju se ne smete angažovati u neke frontalne borbe. Razume se da prvenstveno treba angažovati Konjički bataljon i Prozorsku četu.

Obe bolnice i bataljon za pratnju uputiti preko Donjeg Vukovskog 24 jula zorom (oko 3 časa). Taj prvi marš može biti danju jer se ide kroz šumu, a ostali moraju biti noću.

Štab vaše brigade neka bude u Šćitu, ali obavezno morate podići telefonsku vezu s Gornjim Vakufom, Prozorom i Jablanicom. U tom smislu organizujte jednu stručnu ekipu. Ostavite jedno lice iz Štaba kod ona dva bataljona koji ostaju u Gornjem Vakufu.

VI) Druga brigada prikupiće se oko Blagaja, odmoriti se i pripremiti se za dejstvo u predelu Kupreša. U ovom cilju prikupiti na neopažen način sve podatke. Isto tako prikupljati podatke o stanju u predelu Jajca, kao i severu i severozapadu. Vezu s nama uspostaviti preko Gornjeg Malovana.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t
Tito, s. r.

Prepis naređenja
potvrđuje
načelnik Vrhovnog štaba
Ar. JoVanović

PISMO DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVICA OD 22 JULIA 1942 GOD. ČLANU SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVI RIBARU-LOLI O OPŠTOJ VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U HRVATSKOJ¹

22/VII 42

Dragi druže, juče smo dobili tvoje pismo i jednu ceduljicu od druga Brke.² Ranije, nikakvu obavijest o dolasku Stoga sa društвom³ nismo dobili. Poduzeli smo sve da što prije s njim dođemo u kontakt.

Neobično nas raduje vaš dolazak. Mi smo vas očekivali, naročito poslije pisama koje ste nam uputili nakon tvog odlaska.⁴

Šaljem ti naš posljednji izvještaj upućen CK-u.⁵ Drugovi iz Zgba nas nijesu obavijestili da li su ga primili ili ne. Nakon ovog izvještaja stanje se izmjenilo na bolje u Dalmaciji i u Lici. Održano je savjetovanje sa PK za Dalm. i sa drugovima iz njihovog štaba.⁶ Kompletirali smo PK, sredili neke okružne organizacije i kompletirali njihov štab. U Sjevernoj Dalm. raste partiz. pokret. Razbijaju se četničke grupe u Kninskoj (Krajini, našu stranu. Ubijen je četnički vojvoda Paja Popović, za koga Preko 100 zavedenih naoružanih seljaka prešlo je aktivno na se nepobitno utvrdilo da je bio u službi Talijana. U Južnoj Dalmac. posljednji mjesec dana narastao je odred od 250 ljudi na 700. U Srednjoj Dalmac. formirana je pokretna brigada od 3 bat. koja je sa bosanskim partizanima oslobođila Glamoč.⁷

¹ Original, pisan rukom., latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1719.

² Redakcija je pismo Ive Ribara-Lole objavila kao dok. br. 13, a pisamce Ivana Krajačića-Brke nije uspela da pronađe.

³ Odnosi se na druga Tita i Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije.

⁴ Ivo Ribar-Lola je stigao iz Zagreba u Vrhovni štab 1 aprila 1942 god. i podneo detaljan izveštaj o vojno-poličkoj situaciji u Hrvatskoj. Na osnovu tog izveštaja, kao i ranijih izveštaja dobijenih od CK KPH i Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku, drug Tito je 7 aprila 1942 god. dao Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku uputstvo za dalji rad (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 131). Ovde se verovatno misli i na pisma objavljena u tomu II, knj. 4 kao dok. br. 3, 10 i 15.

⁵ Vidi tom V, knj. 5, dok. br. 96.

⁶ Verovatno se odnosi na savetovanje koje je juna 1942 god. održano u Lapcu.

⁷ Glamoč je 20 jula 1942 god. oslobođio Udarni bataljon Petog krajiškog NOP odreda u sadejstvu sa bataljonom »Budućnost« iz T-e-

U I Zoni je formirana pokretna brigada od 4 bat.⁸ Između Plaškog i Vrhovina razbila je 16 km pruge i zarobila 46 Talijana i zaplijenila veću količinu oružja, Zbog te akcije, kasno smo primili tvoje pismo. Ta brigada je izvršila akciju ponovno na toj pruzi, samo bliže Ogulinu. Rezultat te akcije nam još nije poznat. Za doček Starog pripremamo jednu lijepu stvar, koja će sigurno uspjeti.

Vjerovatno znaš da je neprijatelj svim silama nastojao da zagospodari ponovno našim oslobođenim krajevima. Sva su njegova dosadanja nastojanja na svim našni sektorima doživjela neuspjeh i to baš zbog toga što smo neprijatelja tukli s bojkova i s leđa.

Četničke bande, koje se sada nalaze samo u gradovima pod zaštitom Talijana, izuzev 2 sela u Kninskoj Krajini, traže pojednaično da se povrate. Koristimo njihovu slabost i nadamo se da će uskoro biti likvidirani i vojnički i politički.

Zbog neprijateljske ofanzive na Kozaru, već duže vremena nismo imali veze sa Pajom⁹ i Gašparom.¹⁰ Tim putem smo prije dva mjeseca poslali jednu proletersku četu sa operativnim oficirom našeg Štaba,¹¹ polit, komesara za Zgb-čku zonu¹² i još jednog člana za Stab te zone.¹³ Dobili smo obavještenje da su sretno stigli u Slavoniju. Prije mjesec i pol uputili smo tim putem profesora,¹⁴ s tim da ode u Zgb. i da tamo ostane izvjesno vrijeme. Kasnije, još jednog dobrog part. aktivista¹⁵ za Zgb. I za njih smo dobili obavještenje da su sretno stigli. Čudi nas zašto ih još uvijek nema u Zgbu. U vezi s aktivizacijom II Zone vidi pismo koje upućujemo drugovima,¹⁶

ćeg krajiškog NOP odreda i »Starac Vujadin« iz Četvrte operativne zone Hrvatske. Brigada o kojoj je ovde ree nije bila još formirana, već je bilo predviđeno da se u srednjoj Dalmaciji formira jedan partizanski odred od bataljona »Vojin Zirojević«, »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip«. Međutim, nije došlo ni do formiranja ovog odreda, veće, po dolasku Vrhovnog štaba, otpočelo formiranje dalmatinskih brigada. Vidi dok. br. 54, primedbu 8, i tom V, knj. 5, dok. br. 63.

⁸ Odnosi se na Prvu NOU brigadu Hrvatske, Njeno formiranje je otpočelo krajem juna 1942 god., a dovršeno sledećeg meseca u s. Tobioliću, kod izvornog dela reke Mrežnice (vidi tom V, knj. 6, dok. br. 53, 68, 69, 72 i 79). U njen sastav su ušli bataljoni: »Marko Orešković« (kao Prvi bataljon), »Pekiša Vuksan« (kao Drugi bataljon), Drugi bataljon Prvog kordunaškog NOP odreda (kao Treći bataljon) i Udarni banjaki bataljon (kao Četvrti bataljon).

* Pavle Gregorić

¹⁰ Karlo Mrazović

¹¹ Franjo Ogulinae-Seljo

¹² Stanko Parmač

¹³ Odnosi se na Štefeka Roginu.

¹⁴ Ivo Marinković-Slavko

¹⁵ Odnosi se na Lutviju Hajdarevića.

¹⁶ Vidi tom V, knj. 5, dok. br. 104. .

Sa rukovodiocima iz B:os. Krajine održali smo dva sastanka. Sada smo u stalnom kontaktu. Saobraćali smo motociklima, otkako su Talijani napustila Bos. Petrovac i Drvar. Na teritoriji između rijeke Vrbasa i Bosne gadno su sektašili, tako da su se dva partiz. odreda raspala i većim dijelom prišla četnicima. Prodorom naših iz Istočne Bosne stanje će se sigurno i na tom sektoru brzo popraviti.

Na sektoru II Primorskog odreda ofanziva Talijana je trajala 5 dana. Zapalili su jedno selo, poubijali oko 300 ljudi, žena i djeca. Kod partiz. nema žrtava. Zabranjeno je izlaženje iz mjesta na cijelom primorskom okupiranom području. Ponovno pripremaju ofanzivu. Bojim se zbog toga da ćeš kasno dobiti ovo pismo.

Sa Slovencima duž Kupe imamo svugdje kontakt. Već je izvedeno nekoliko zajedničkih akcija. Sadanja ofanziva Talijana ima za cilj da onemogući izvođenje zajedničkih akcija, t.j. da likvidira naš slobodan teritorij na tom sektoru. Održanju stalnih veza i izvođenju zajedničkih akcija posvećivali smo pažnju stalno. Sa komandantom našeg Štaba¹⁷ i komesarom naše V zone¹⁸ krećem danas za Sloveniju da se sastanemo sa drugovima Slovencima i da donesemo konkretnе zaključke kako bi što prije oživjeli ovaj tako važan sektor. Bevc nas očekuje 26-og. On će vjerovatno s nama doći, jer se uskoro nadamo Starom.

Što se tiče našeg pisma upućenog drugovima u Zgb., mislim, dragi Fišeru, da se nemaš pravo ljutiti na nas. Istina je da pismo nije bilo konspirativno, ali smo ga poslali direktno i spremili ga tako, da nije nikako moglo pasti. Hotel »Slavlja« postoji, na tu javku su stigle drugarice Bosanke,¹⁹ međutim ta javka sada ne važi. Što se tiče oficira-, mi ćemo ih i dalje tražiti, jer su nam potrebni, ne kao komandiri, već kao savjetnici. Njih će se teško moći upotrijebiti тамо, ali na oslobođenoj teritoriji za to ima uslova. Nekoliko oficira mi smo već upotrijebili za 'oficirske kurseve, kroz koje je već prošlo preko 200 najboljih boraca. -Ti kursevi su dali jako dobre rezultate.

Danas je stigla jedna ceduljica u kojoj drugovi javljaju da je nastala provala u vezi sa slanjem nekog kurira po rođačkoj liniji. Za tu vezu dali su inicijativu drugovi iz Zgb-a. Mi tim putem nismo slali nikakav materijal. Radi se o Brnčiću, koji je tu nešto spetljao. Kako je do toga došlo još nismo mogli

¹⁷ Komandant Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske tada je bio Ivan Rukavina.

" Ivo Vejvoda

" Odnosi se na dve drugarice, čija imena Redakcija nije uspela da sazna.

ispitati, jer se B. nalazi u akciji. U Fužinama je povodom toga zapaljena gostiona »Grguirić« i ubijena su dvojica drugova.

Molim te, pošalji nam uvodni članak za »Sič«, koji bi sadržao kratku analizu međunarodne situacije i stanja kod nas,

– Kad se vratim iz Slovenije, javiću ti se opširnije.

Javljam nam se čelšće. Mnogo drug. poz.

Vlado

BR. 45

IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 22 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA- VIJE DRUGU TITU O TEŠKOĆAMA PRI STVARANJU POZADINSKIH VOJNIH USTANOVA NA OSLOBOĐENOJ PROSTORIJI PROZOR – ŠCIT¹

Druže Stari,

Ovde su velike teškoće oko uspostavljanja Komande mesta, ljudi na izbor nema, a koji se već pronađu ne pokazuju nimalo volje da prime tako odgovoran posao. Ne zato što bi se plašili odgovornosti pred sobom i pred nama, već zato da se ne zamere građanima, pa makar oni bili i najokorelijci ustaše. Do sada smo promenili tri k-anta mesta, konačno moramo dovesti na ovu dužnost jednog druga koji usled bolesti ide uz našu bolnicu i ponešto politički radi.²

Partijci su jako slabi i malobrojni. Još jednoga smo moralni isključiti iz P.fartije], zato što je kao postavljeni k-ant mesta izjavio da ne može vršiti hapšenja, a pogotovo ne može strajlati nekoga, pa bio i ustaša taj koga bi trebalo streljati.

Juče smo otkrili jednog ustaškog zlikovca koji je zajedno sa sinom učestvovao u borbi, a ranje aktivno pomagao ustaški režim. Obojica su pobegli. Izvršena je konfiskacija njegove imovine. Plen je dosta veliki. Isti se zove Luka Mandić-Haz'na iz Borovnice.³

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 608. Na dokumentu, uz datum, nije označen mesec, ali se iz sadržaja vidi da potiče iz jula 1942 godine.

² Odnosi se na Muja Kovачevića.

³ On je sredinom 1943 god., pri povratku automobilom za Prozor s jednog ustaškog sastanka u Bugojnu (na tom sastanku je bilo rešeno

Sada se radi na učvršćenju kakvog-takvog NOO. Ipak ćemo izvući nekoga iz ove barušt'ne. Čeita je stvorena u jačini od 40 boraca i ima mogućnosti da za koji dan naraste.⁴ Od III brigade dobila je preko 100 pušaka, a od VI bataljona I brigade juče smo zatražili i dobili 500 metaka.

Presuda je ostavila dobar utisak na ovdašnje građane i tek sada se iznose Hadži Mulina zlodela.⁵ Pričaju da je on na vest o »padu Moskve« častio ceo Prozor kafom.

Javi kad treba da dođemo kod tebe. Ako bi pao grad Bugojna bilo bi potrebno da podđem tamo s obzirom na već prikupljene podatke o ustaškim zlikovcima, kao i zbog drugih poslova.

Šaljem ti ovaj letak iz kojeg se najbolje vidi koliko je razdrmana domobranska vojska.⁶

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

22-1942 g.

Marko

Danas smo govorili sa popom iz Šćita⁷ o sitvaranju n.-o. odbora u ovome kraju. Njegova je željica da bude presednik odbora u Šćitu. Šaljem ti letak koji smo danas napisali⁸. Od konfiskovane zobi dobićete za konje 50 kg.

da se ponovo uspostavi ustaški logor u Prozoru, sa Dragom Jurićem na čelu), upao u zasedu koju je na 21. jebu (Makljen) bio postavio Ramski NOP odred. Tom prilikom poginuo je Luka Mandić i još dve ustaše. (Ustaša Markan Zutić je uspeo pobeci, dok su logornika Jurića partizani ostavili živa, misleći da je mrtav. Čim se partizanska zaseda povukla, Jurić se, ranjen, prebacio do prvog neprijateljskog garnizona, a odatle u mostarsku bolnicu. Iz nje je dao nalog da se sreski načelnik u Prozoru Malić i šofer Rasim Đelilović uhapse i obese, kao pristalice NOP-a, jer je čuo njihov razgovor sa partizanskom zasedom. Njegov nalog je odmah bio izvršen: obadvojica su obešena u Prozoru. Izlečen, Jurić je pred kraj rata, zajedno sa Markanom Zutićem, emigrirao, kao ratni zločinac.)

Sin Luke Mandića zvao se Ivan (Ivić). I on je poginuo u toku rata, kao zlikovac i ustaša.

⁴ Odnosi se na Prozorsku četu.

⁵ Hadži Mula-Omanović je bio čuveni ustaški zlikovac. On je uhvaćen u Prozoru, o udan 16. jula 1942. god. i streļjan.

⁶ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti o kakvom se to letku radilo.

⁷ Odnosi se na fra Viktora Sliškovića. On je kasnije, kao član NOO – • Šćit, vršio špijunažu u korist ustaša, tajno prikupljao oružje i radio na organizovanju pobune protiv partizana. Uhvaćen je na delu, osuđen na smrt i streļjan krajem jula 1942. godine.

⁸ Redakcija nije uspela da pronađe ovaj letak.

BR. 46

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 24 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE DA SE SPRECI PRODOR USTAŠA KA PROZORU I IZVRŠI PRIHVAT KONJIČKOG BATALJONA¹

VRHOVNI ŠTAB
N. O. PART. I DOBR. VOJSKE

ŠTABU III PROLET. N.O. UDARNE BRIGADE

Vaš bataljon iz D. Malcvana sa jednom četom bataljona »Vojn Zirojević« likvidirao je Šujicu; otpor je bio slabiji.² Međutim, prema neproverenim podacima, ustaše su sa 2—3 tejkama i oklopnim automobilom iznenadili II, IV i V bataljon IV brigade i navodno ih »razbli«.

Obzirom na ovako izmenjenu situaciju potrebno je da vaši bataljoni ostanu u rejmu Prozora i uhvate čvrstu vezu sa drugom Arsom i štabom IV brigade i sčav'te im se na raspoloženje, i na taj način sprečite nadiranje tih ustaša ka Prozoru i prihvatile Konjički bataljon, koji sa planine Bitovnje treba da stigne danas ili sutra u Prozor.

Pripremite flaše sa benzinom umotane krpama i prekopajte drum prema G. Vakufu da na neki način sprečite nadiranje tih motornih vozila.

Treba brzo raditi prema novostvorenoj situaciji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Komandant
Tito**

24.VII.942 g.

15 čas..

Zanoglina

(M. P.)

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnonistoriskog instituta, pod reg. br. 28-4, k. 2.

² Napad na Šujicu izvršen je 24. jula 1942 god. Tom prilikom je zarobljeno samo 11 domobrana i 10 milicionera, dok se znatno veći deo posade, odmah u početku napada, povukao za Duvno.

444

THE UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES
2009

Малої І. Юлії є зупинки.

Денес ходиме въ С. Марина на юг от селото Трънско, близо до
днешната извивка на река; която е била касиера. Надзирател
на касиера е бил също съдия и съдил със съдебни
заповеди именувани със I. II. и III. съдебни. а надзирал на
пастите.

Stereomeric frame as function of reaction conditions

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 JULIA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA SE PORUŠI I ZATVORI RASKRŠĆE KOMUNIKACIJA KOD KARLOVOG HANA, IZVIĐA PREMA LIVNU I POLITIČKI RADI MEĐU STANOVNIŠTVOM¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. I D.V.J.
26-VII-1942 g.

ŠTABU I N.O.P.U. BRIGADE

Primili smo vaš izveštaj o zauzimanju Tomislavgrada.² Za pohvalu je vaša brzina kojom ste ovoga puta dejstvovali. Najvažnija zadaća koja sada стоји pred vama je da hitno uputite jedan bataljon sa minerskim vodom i potrebnom količinom eksploziva preko s. Stipanići na raskrsnicu Karlov Han, od kuda vodi drum u pravcu Livno – Mostar i u pravcu Dalmacije. U Karlovom Hanu nalazi se most na reci Ričini koji treba odmah porušiti. Ovde bi trebalo postaviti i zasedu prema Livnu i Mostaru. Dva vaša bataljona mogli bi razmestiti na prostoriji od Mokronoge do Stipanića. Tamo bi se uglavnom odmarali i sa poanjim patrolama izviđali puteve prema Livnu, Ostale vaše jedinice razmestite na duvanjskoj prostoriji prema potrebama i vašem nahodjenju, ^ontrolisanje druma Livno – Šujica daću u zadatak nekoj jedinici III Brigade, a ostale puteve ka Livnu dobiće u zadatak jedinice koje su zauzele Glamoč.³

Ovog momenta nalaze se u našem Štabu komandant, polit. kom. i oficir iz Štaba [Četvrte oper. zone]⁴, a isto tako i komandant III Krajiškog odreda⁵. Sa njima ćemo se dogovoriti o pripremama za napad na Livno i za likvidaciju Kupreša.

Preduzmite mjere opreza da se trupe zaštite od bombardovanja iz vazduba.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 41 i 43.

² Duvno (u dokumentima ponekad piše: Tomislavgrad) oslobođila je Prva proleterska brigada noću 25/26 jula 1942 god. Neprijateljska posada nije pružila jači otpor, već se povukla prema Posušju i Prisoju.

³ Odnosi se na jedinice Petog krajiškog NOP odreda.

⁴ Iako se ovo mesto u dokumentu ne može pročitati, Redakcija smatra da se ovo može odnositi jedino na Štab Četvrte operativne zone. Komandant je bio Vicko Krstulović, politički komesar Ivica Ku- ^ koč-Jordan, a oficir iz Štaba Maks Baće-Milić.

* Rade Marjanac

Neka vaše jedinice razviju što intenzivniji politički rad u zaposednutim selima, kako nama naklonjenim tako i ustaškim.

Čića Janka, Marka i Crnoga sigurno ste već obavestili, a ako niste, obavlestite ih da odmah dođu, radi vršenja svojih dužnosti, u Tomislavgrad i okolicu.

Obaveštavajte nas redovno o svim događajima i situaciji na vašem sektoru.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.
(M. P.)

Tito

BR. 48

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 JULIA 1942 GOD. ZAMENIKU KOMANDANTA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA I PETI ODRED DELOM SNAGA UČESTVUJE U OSLOBODENJU LIVNA I ZATVORI PRAVAC BOSANSKO GRAHOVO – LIVNO¹

VRHOVNI STAB
N-O. PARTIZANSKE I DOBROVOLJ.
VOJSKE JUGOSLAVIJE

I

**Zameniku komandanta V krajiskog odreda drugu
Milutinu Morači**

Druže Milutine, noću 29/30-VII odlučili smo napasti grad Livno. U tom napadu treba da uzmu učešće i jedinice vašeg odreda, oko 450 ljudi koji se nalaze u okolini Glamoča. Da bi se grad izolovao od ustaški orijentisanih sela na pravcu: Bosansko Grahovo – • Livno, potreбно je da uradite sledeće:

Jedna grupa jačine do 200 ljudi da se krene drumom Glamoč-s. Priluka i da razoruža s. Priluku i s. Prisap, po razoružanju ovih sela da posedne položaj na drumu Bosansko Grahovo – Livno frontom prema s. Žirović. Ova grupa mora da obezbedi leđa trupama koje će biti zauzete borbom oko

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 55-4, k. 2. Kopija istog dokumenta nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589, očuvana u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 48–49.

100

卷之三

三

1

13

15

卷之三

- 1 -

10

1

10

100

2

11

• 10 •

Fotokopija druge stranice dokumenta br. 48

Livna. Razoružanje sela mora završiti 29/VII do zore, najkasnije.

Druga grupa jačine 200–250 ljudi da kreni? pravcem Glamoč – Bukvensko Jezero – Karaula košare – Duškuja – Krug – VeL i Mali Kablići i da razoruža s. Kablići, a po razoružanju s. Kablići 29/VII – do naveče dobiće naređenje kad da preduzme napad na grad Livno pravcem: s Kablići – s. Suhača – Livno, na otseku: desna granica r. Bistrica, leva granica linija Deroguz (kota 1223) •– šuma Bašajkevac (zapadna ivica tle šume) – prva džamija iznad severne crkve u Livnu.

Vezu levo uhvatićete na Deroguzu (1223) sa proleter, bataljonom III brigade;² veza desno u toku borbe kod stočne stanice sa bataljonom »Vojin Zirojević«.

Izvešteni smo da raspolažete sa topom 65 m/m sistem »Šnajder«, pa prema tome koristite ovaj na svom sektoru, samo skrenite pažnju artilercima da se grad koncentrično napada i da gađanje treba da bude; direktno.

Mi raspolažemo sa topovima 65 m/m »Šnajder« i sa topovima »Pito« 37 m/m, ali nemamo municije za njih, pa bi bilo dobro da nam na Deroguzu stavite na raspoloženje nešto odgovarajuće municije za ova oruđa.

Znaci raspoznavanja za borbu dositaviće vam se na Deroguzu. (kota 1223) 29/VII •– do podne, sa naređenjem za napad.

Imajte u vidu da vaše dejstvo ne bi, smelo da zakasni ili čak da izostane, jer bi nam se ovi zlikovci mogli izmaći pa da ponova vodimo borbu s njimai.

Bataljon »Vojin Zirojević« upotrebićemo po svom nahođenju, idsim ovoga učestvuju i bataljoni prolet. brigada.³ Bataljon »Starac Vujadin«⁴ /takođe ćemo po svom nahođenju upotrebiti.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

26/VII-942 g.
u 17 ča®, (po sitairom vremenu)⁵

Komandant
N.-oslob. pasrt. i dobr. vojske Jugoslavije
Tito

² Odnosi se na Četvrti bataljon Treće proleterske brigade.

³ Odnosi se na jedinice Prve i Treće proleterske brigade.

⁴ Bataljon »Starac Vujadin« je tada još pripadao Četvrtoj operativnoj zoni Hrvatske.

⁵ Odnosi se na zimsko vreme. (Po letnjem vremenu bi bilo 18 časova.)

BR. 62

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA ITOF I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 27 JULIA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE DA SE JAČOM IZVIĐAČKOM DELATNOŠCU OBEZBEDI I DA VEŽE NEPRIJATELJSKE SNAGE ZA BUGOJNO, KUPRES I ZLOSELA U CILJU NEOMETANOG DEJSTVA NA LIVNO¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. I D.V.J.
27-VII-1942 g.

ŠTABU II N.O.P.U. BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 25-VII kao i ranije izvestaje kojle ste slali sa prostorije D. Vakuf.² Vaše desetine nalaze se kod neke naše brigade ali ne znamo kod koje.³

S obzirom na to što će ovih dana tamo doći drug Crni, ili neko drugi od ovoga Štaba, sa odlukom ovoga štaba po pitaju raznih dosta krupnih grešaka koje ste načinili posljednjih dana, to će vam on usmeno preinjeti sve naše direktive.

Do dolaska druga Crnog neka se Brigada odmara, a reorganizacija i sređivanje u Brigadi izvršiće se kada on dođe.

U vezi sa blizinom Kupresa i ostalih nama* neprijateljskih sela potrebno je da stalno budete budni i da šaljete jfća izviđačka adeljenja u pravcu Kupresa i Zlosela. Pošto ste digli zasede na drumu Bugojno – Kupreš, to je sada potrebno barem jačim izviđačkim odeljenjima dati neprijatelju do značja da se u blizini nalaze jače snage i da bi naše jedinice, koje se nalaze na ovom terenu, sa te strane [bile obezbeđene kako bi] izvršavale, nesmetano svoje zadatke.

Tomislavgrad, Šujicu i sva ostala sela na Duvanjskom Polju zauzeli smo i sada pripremamo nove operaeijle.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, čirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokumenat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 51 i 53.

² Vidi tom IV. knj. 6, dok. br. 42 i 55.

³ Odnosni se na patrole koje su upućivane radi hvatanja veze sa Četvrtom proleterskom brigadom oko Bugojna (s njima su išli kuriri koji su nosili poštu). Ove patrole su se tada nalazile kod Vrhovnog štaba (vidi poslednju rečenicu ovog dokumenta).

Vašu bolnicu smo uputili sa bolnicom ostalih brigada u određenom pravcu.⁴

Preduzmite najstrožije mere da se spreči svaka samovolja i pljačkaški aktovi sa strane pojedinaca iz vaše Brigade. Za sve takve slučajeve snositevi odgovornost.

Drug Đido neka odmah dođe u ovaj Štab.

Do dolaska druge Crnog nemojte vršiti nikakve promene ili reorganizacije u jedinicama ili Štabu.

S. F. — S. N.

, Komandant
N.O.P. i D.V.J.
Tito

P.S. Vaša desetina nalazi kad nas i doći će sa drugom Crnim.

BR. 50

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 JULIA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE DA U SADEJSTVU SA TIIECIM KRAJIŠKIM NOP ODREDOM PRESECE KOMUNIKACIJU BUGOJNO – KUPRES I DA VRŠI STALNI PRITISAK NA NEPRIJATELJSKE SNAGE U KUPRESU¹

VRHOVNI STAB
N. O. PART. I DOBR. VOJ.

ŠTABU II PROLET. N.O. UDARNE BRIGADE

Naša I brigada zauzela je Duvno (Tomislavgrad), a defovi III – Šujicu. Sada pripremamo napad na Livno. Međutim imamo izvesne podatke da se ustaška-domobranske snage

⁴ Bolnice su bile upućene ka šumi ispod planine Cincar, gde se nalazila jedna od baza bataljona »Vojin Žirojević« iz Četvrte operativne zone Hrvatske. Kasnije su bolnice premeštene u s. Prekaju.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 58,

koncentrišu u Kupresu i izviđaju komunikaciju Kupreš – Šuj'ica – Duvnici. Ovakva njihova akcija omela bi naše namere piremai Livnu, a odvojila bi našu IV brigadu, koja se nalazi na prostoru: G. Vakuf – Prozor, od I i III brigade i one mogućila, izvlačenje žetve iz rejona, Ščita.

Po likvidaciji Livna i čvrstog povezivanja sa dalmatin-skim snagama, naša je namera da se okrenemo ka zoni Kupreš – Bugojno – D. Vakuf •• Komar.

U ovakvoj situaciji vaš bi zadatak bio:

1. – • Da se tesno povezete sa III krajiskim odredom i da sa đalovima njegovih snaga izvršite potpuni prekid komunikacije Bugojno – Kupreš.

2. – Da svoj rad tako podesite da neprijatelj oseti, ako se okreće ka jugu odn. ka Duvnu, da će mu se natovariti na leđa jača naša snaga.

3. – Da se povezete sa udarnom krajiskom brigadom (1200) kad dođe na prostoriju D. Vakuf – Bugojno[^] ijoj je u tom smislu upućeno naređenje.²

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

28/VII-42 g.
8 čas.

Komandant
TitcK

TM. p.l³

² Vidi dok. br. 51.

³ Na dokumentu se poznaje, preko indiga prenesen, otisak slova okruglog pečata Vrhovnog štaba.

BR. 62

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 JULIA 1942 GOD. ŠTABU PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE DA KONCENTRIŠE SVOJE JEDINICE NA PROSTORIJI D. VAKUF – BUGOJNO – KUPRES – BLAGAJ I POVEŽE SE SA DRUGOM PROLETERSKOM BRIGADOM I DELOVIMA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA¹

VRHOVNI STAB
N.-O. PARTIZANSKE I DOBR.
VOJSKE JUGOSLAVIJE
28/VII - 942 g.
8 čas.

ŠTABU I KRAJIŠKE N.O. UDARNE BRIGADE

7

Naše proleterske brigade od 12–25 jula oslobodile su: Prozor, G. Vakuf, Šujicu i Tomislavgrad (Duvno).

Zbog naših daljih namisra potrebno je da se svim snagama Brigade u što kraćem roku koncentrišete na prostoriju: D. Vakuf – Bugojno – Kupreš – Blagaj, gde ćete uhvatiti vezu sa II prolet. n.o. udarnom brigadom i delovima III krajiskog odreda; preko II brigade ćete uhvatiti vezu i s nama.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
N.^osl. part. i dobr. voj. Jugoslavije
Tito

[M.P.]²

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 589. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 59.

² Na dokumentu se poznaje, preko indiga prenesen, otisak slova okruglog pečata Vrhovnog štaba.

PISMO ČLANA SEKRETARIJATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 28 JULIA 1942 GOD. EDVARDU KARDELJU¹

28.VII.42 – Br. 2

Dragi Bave!

Primio sam tvoja obadva pisma:² ono kratko od 12 o.m. i ono od 14, numerisano sa br. 1. – Dobio sam ih zajedno, tek juičer. Istina, bila su došla u Z.[agreb] prije tri dana, ali sam ja bio na putu. – Nadam se da si ti sa svoje strane dobio jedno moje dosta opširno pismo,³ datirano 7.VII, ali poslato par dana kasnije, preko Žumberačkog odreda⁴ – dakle istim putem. Ništa nisam slao u Ljublj.[anu] jer sam već bio čuo da si otišao odionud. Dakle, javi mi jesи li dobio to moje prvo pismo! (čijem pomalo »oficijelnom« tonu nemoj da se, čudiš, jer sam istog dana, prije toga, već pisao manje-više o istoj stvari forumima u Srbiji i Hrvatskoj,⁶ pa mi se zadržao »stil«).

Sigurno ti je Valdes već pričao – ai sam možeš da pojmiš – kako smo bili veseli, Stari i svi mi dolje, kad srno poslije tri mjeseca, u kojima apsolutno ništa nismo čuli o tebi i vama, saznali jedno veče za vaše uspjehe preko »Slob. Jugoslavije«. Tvoje zadnje pismo (ovo koje sam dobio) još me je više obradovalo, jer odista pokazuje da se stvari kod vas razvijaju povoljno i »planmassig«,⁶ što bi rekla gospoda naši »prijatelji« danas. Dobro je da si uspio da se izvučeš iz Ljubljane i njezinih racija i blokada, i da opet navučeš uniformu i »zafrljačiš« pušku! I, odista bih rado došao malo do vas, da sve to pogledam – • ali, o tome kasnije.

Pisao sam ti već nešto o sektaškim (opasnostima, sa kojima smo i mi imali mnogo muke, naročito u C. G. fori] i Hercegovini, a koje se⁸ kao što mi javljaš, pojavljuju i kod vas. Ti sam znaš koliko ogromnu opasnost za nas one, baš danas, pretstavljuju. Zato – i to vam je i poruka Starog u tom pogledu: udarite po sektaštvu nemilosrdno i iskorjenjujte ga!

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, na'azi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 716.

² Vidi dok. br. 27 i 29.

³ Vidi dok. br. 14.

⁴ Žumberačko-pokupski NOP odred

⁵ Vidi dok. br. 5 i 13.

⁶ po planu

Posebno: učinite *sve* da na vrijeme spriječite sve takve stvari i pojave koje bi narodno-oslobodilačku vlast u Sliciv. mogle karakterisati kao neke vrate »strahovladu«, jer bi posljedice inače mogle biti vrlo teške. Energično ukknite i kaznite krvce među našima za takav kurs i takve stvari. Ja vam navodim samo jedan primjer: poslije poznatih događaja u Hercegovini juna mjeseca, mi smo smijenili čitav Operativni štab za Hercegovinu, njegove članove isključili iz Partije a, kao vojna lica, • — stavili pred ratni sud. Sto se tiče C. G. sami drugovi Veljkova⁷ i Milutin morali su dobiti ukore sa ovakvom formulacijom: »što nisu uspjeli da obezbijede sprovođenje pravilne linije CK«; zatim, smijenjen je čitav bivši PK, reorganizovano vojno rukovodstvo i vode se istrage povodom ličnih odgovornosti pojedinih odgovornih drugova. Navodim ti sve ovo, da bi ti⁸ rekao da smo mi uzeli, najoštiriji kurs protiv sektaškog skretanja itd. i to ne samo u političkom smislu već i u čisto, »disciplinskom« kad se radi o našim kadrovima. — Bio bi zaista kriminal, kada bi nam neki sektaš doveli u opasnost ili i upropastili rezultate pravilnog rada KP kod vas, i to im se mora onemogućiti. Inače⁹ ja se potpuno slažem s tobom, kada kažeš da je potrebno da vam VŠ⁸ omogući da izvjesne stvari postavite kod vas elastičnije — s obzirom na specijalne uslove Slovenije, OF⁹ itd. Jednu za nas tako dragocjenu formaciju, kao OF ne smAjemo dovesti u opasnost radi spoljnih znakova itd. — pa i radi većih stvari! Alko to otežava unutarnje odnose u OF-u i stvara razne druge komplikacije, onda je stvarno bolje riješiti takva¹ pitanja elastičnije i obezbijediti jedinstvo OF-e.

Što se tiće vaših vojnih planova, zaista mi se dopada način na koji ste iskoristili neka naša iskustva iz Srbije i Bosne. Nevezivanje za oslobođenu teritoriju i izbjegavanje koncemtrisanja na jednom mjestu, i, s njim —• jednog fronta, jeste bez sumnje taktika koja će vas učiniti znatno otpornijima prema neprijatelju. Noj, uprkos tome može se dogoditi takva situacija koja bi vas primorala da *jedan dio* vaših snaga povlačite iz Slovenije. Ti si, izgleda, pogrešno razumio moju poruku preko Vaidesa — ili ju je on pogrešno prenio —• o tom vašem eventualnom povlačenju u Hrvatsku, i o tome da vam Stari navodnio traži sada neke naoružane snage za druge zemlje Jugoslavije. Ne radi se uopće o tome. Jasno je da vi treba da ostanete u Sloveniji, da lostanete sa svim onim snagama koje tamo mogu opstati, i da se tamo tučete. Međutim, potrebno je da u toku tih borbi čuvate terensku vezu sa Hrvatskoj,

⁷ Milovan Đilas

*

⁸ Vrhovni štab

⁹ Osvobodilnu frontu

radi veze sa glavninom naših snaga oko VŠ-a i radi toga što to i vama i nama tama obezbeđuje veću širinu manevravanja; jedino u slučaju kada biste bili *primorani* da to učinite, trebali biste se s jednim dijelom snaga povući u Hrvatsku. Ne treba isključiti mogućnost da takva situacija nastupi: do nje je npr. bilo došlo čak i u C.G., a može doći i kod vas (ako bi okupator uspdo da nekako pokoleba jedinstvo u OF-i i šire organizuje Belu gardu, te tako neposrednije ovlada dijelovima domaćeg terena), iako nema iizgleda prema onome kako sad kod vas stoje stvari i dok je okupator manje-više *sam*. Ako bi došlo do takvih situacija, jasno je da se treba rukovoditi prvenstveno interesom očuvanja žive snage naših odreda: nije li bolje postupiti kao mi prošle zime, kad smo povukli one snage iz Srbije i u osloncu na njih mogli •kasnije mnogo šta izvršiti – i sačuvati ih za budućnost opet Srbiji –, nego kao Mirko Seljak¹⁰ zimus u valjevskom kraju. On je tamo, u strahovito teškim uslovima', bukvalno se držeći direktive da »ostanu na svom terenu«, gdje se, uslijed organizacije četničkih bandi po selima, *nije moglo* ostati u to vrijeme, doprinio raspadu Suvoborskog i Valjevskog odroda.¹¹ Ne bi li bolje bilo da je tih *hiljadu* u sto borbi provjerenih boraca prešlo u Bosnu k nama, i tako se spasilo *i za Srbiju?* Dakle, samo u tome smislu smo ti mi poručili o tom eventualnom »povlačenju u Hrvatsku«, koje zavisi od čitavog vojnoi-političkog razvoja kod vas, a za koje bi najbolje bilo da do njega uopće ne dođe! •• Drugo je pitanje eventualno slanje jedne vaše proletbrigade Starome ili nešto slično tome, ali i to je još stvar budućnosti i ne treba sada da vas mnogo »muči«!

Kao što vidiš, dragi B., nešto sam danas raspoložen za »diskusije« o vašim slovenačkim stvarima, ali mi vrijeme zatranjuje da nastavim jer – kurir žuri. Zato samo još najkraće o drugim stvarima.

Ovdje •• uprkos jedne nove provale u zadnje vrijeme, a i još neiscijeljenih posljedica one zimušnje, ipak ide po malo na bolje. Brko¹² i Konspiritor¹³ (sasvim sam promijenio mišljenje o njegovim organizacionim sposobnostima!) su u tome pogledu dosta dobro radili, iako im Hrv. čača nije ukazao onu pomoć o kojoj smo se bili sporazumjeli i zbog čega je zaslužio oštru kritiku. U Zagorju se također počelo micati, i sa akci-

¹⁰ Mirko Tomić-Seljak, narodni heroj, član Glavnog štaba NOP odreda i Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Poginuo januara 1943 god. u Beogradu, u borbi protiv gestapovaca.

¹¹ Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 74 i knj. 3, dok. br. 57, 83, 93 i 94.

¹² Ivan Krajačić

¹³ Dragutin Saili

jama – iako jic̄ pomalo – i sa partorg.¹⁴ Ovih dana održano je tamo Savjetovanje sa pretstavnicima svih OK sa tog terena.

– Iz Slavonije, s kojom su veze ostale tradicionalno slabe, nema novijih vijesti, iako je tamo, izgleda, prilična gužva i ima akciju.

U zadnje vrijeme trudio sam se – naš stari plan! – da nekakto učvrstim veze i organiziram taj naš specijalni aparat za njih. Bio sam i preko puta mog bivšeg mjesta,¹⁵ i imao pri-like da – dijelom p'smeno, dijelom usmeno – mnoge stvari raspravim sa tamošnjim' drugovima¹⁶ i uredim redovnu vezu. O prilikama i razvoju kod njih, kao i u Hrvatskoj pisaću ti opširno idući puta. Inače, u Srbiji, a naročito u Beogradu, * vlada i nadalje tako strahovit teror koji prevazilazi sve što se je do danas vidjelo i čulo. Samo u toku prošlog mjeseca okupator i nedicevci strijeljali su – bez povoda, bez objavljuvanja bez presude – preko 1000 naših, građana, talaca itd. u samome Beogradu, a to se nastavlja i dalje. Među žrtvama nalazi se i moja drugarica sa cijelom svojom porodicom: umorena je na bestijalan način, koji su Nijemci' tamo sada pokušali da praktikuju, t.j. *otrovana gasom*. Ne treba da ti govorim, dragi B., koliki to udarac znači za mene: dobro smo se slagali, i za nju je zaista vezana čitava moja »sentimentalna« mladost. Ali – i taj gubitak, kao i toliki drugi koje smo* pretrpjeli, može imati za posljedicu samloj da me još više – ako je to uopće moguće – učvrsti na putu kojim sam u životu pošao, na putu naše Partije. (Sadai, konačno – • više nećeš moći da me »optužuješ« o »specijalnim« uzrocima moje simpatije za Beograd! Što se tiče mog Star.[ogl]¹⁷ njega čemo pokušati da izvučemo odande gdje je sada i prebacimo k Titu, gdje je potreban. Možda će njegov put voditi i preko vaše »republike«¹⁸, a mislim da ćeš moći i vi imati koristi od njegovog kontakta sa pretstavnicima vaših saveznika u Of-u, koji ga sigurno znaju.

O svemu iz Hrvatske, Srbije i Vojvodine – s kojom je veza uspostavljena konačno – pisaću ti sljedeći puta, ako se dotle ne vidimo lično. Zaista, bilo bi ne samo za mene interesantno, već i neophodno potrebno da se nađemo i o svemu porazgovorimo. Ovo je apsolutno nužno i uslijed izvjesnih velikih planova koje imamo ovdje, a o kojima ne mogu da pišem.

¹⁴ partiskim organizacijama

¹⁶ Odnosi se na Beograd (»bivše mjesto«) i Zemun (»preko puta bivšeg mjesta«).

¹⁶ Odnosi se na Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju i Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu.

¹⁷ Dr Ivan Ribar

¹⁸ Slovenije

Poslovi me zadržavaju da skočim odmah do vas, ali bih gledao da dođem krajem druge nedelje (tamo između 8 i 10 avgusta), pa uredi tako da u to vrijeme budeš što bliže našoj granici i da mi spremiš što bliže kojeg »dobrog vranca« da ne gubim mnogo vremena na putu. Javiću ti još o tome, a sobom će povesti i Her.,¹⁹ koju još ne mogu slati jer je strašno slaba pa sam je poslao malo sa malim na odmor. Inače, njena situacija nije za sad kritična. — Ja će gledati sa svoje strane, a i ti nastoj sa svoje, da ova naša veza — preko Žumberka — što bolje i brže radi, jer i ja mislim da je najbolja.

Što se tiče Valdesa, šbeta je da tako dugo vrijeme nije mogao da radi. Ako počne, neka svakako javi Starom ono od mene što sam mu rekao, jer još nisam u mogućnosti da sa njim uspostavim direktnu vezu. A ako ne može da radi kod vas — treba još vidjeti da li je bolje da ide u Ljublj. ili da se vратi ovdje. O tome ćemo se dogovoriti. ••• Kad već imаш vezu sa hrv. Glavnim štabom, javi im da sam ja ovdje i pitaj jesu li primili moje pismo²⁰ i javili Starom da sam sretno stigao. Ako ne, neka to učine odmah i uopće gledaju da uspostave što bolju vezu sa mnom ovdje. Bilo bi odlično da tvoj sastanak sa njima na granici nekako uredite tako u vrijeme kad ja budem došao k vama, pa da mu i ja prisustvujem jer bi bilo potrebno!

Toliko za sada. Mnogo pozdrava »generalu« Lojzu,²¹ Peteru,²² Angelu²³ i drugima. Javi se što prije (adresiraj: Za Uju²⁴ — Zagreb). Mnogo, te drugarski i srdačno pozdravljam.

¹⁰ Herta H'as

²⁰ Vidi dok. br. 13.

²¹ Franc Leskošek

²² Boris Kidrič

²³ Ivan Maček

²⁴ javka za Ivu Ribara-Lolu

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 JULIA 1942 GOD.
ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O BORBAMA
S NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA IZ KUPRESA I NARE-
ĐENJE DA SE SISTEMATSKI PORUŠI KOMUNIKACIJA
GLAMOČ – LIVNO I ONEMOGUĆI NEPRIJATELJU MO-
BILIZACIJU IZ REJONA LIVNA¹

VRHOVNI ŠTAB
N. O. PARTIZ. I DOBROVOLJ. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
29/VII-942 god.

ŠTABU V KRAJIŠKOG ODREDA
– drugu Milutinu Morači i Nikoli³

4

Dragi drugovi, primili smo vas izveštaj br. 373 od 27 ov. m. Mi smio bili prinuđeni da napad na Livno odložimo na neodređeno vreme, zato što su nas 28/VII – u 5 časova napale ustaško-domobranske trupe u jačini 1200 ljudi sa nekoliko tenkova i toplova. Sve trupe namenjene za likvidaciju Livna³ upotrebili smo za napad neprijatelja i borbe su u toku.⁴ Mi ćemo biti u tesnoj vezi s vama i izveštavaćemo vas o razvoju situacije kod nas.

Dobro je što ste prikupili ovih 450 ljudi,⁶ naročito u vezi s -ovom situacijom kod nas, jer moglo bi se desiti da (ovi produ u Livno, a odatle da pokušaju napad iz Livna u Glamoč.

¹ Original, pisan masfflom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta, pod reg. br. 29-4, k. 2.

² Milutin Morača je bio zamenik komandanta Petog krajiškog NOP odreda, a Nikola Kotle zamenik političkog komesara.

³ Odnosi se na jedinice Prve, Druge i Treće proleterske brigade i delove Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁴ Ove ustaško-domobranske snage, pod komandom pukovnika Ftanje Simića i pukovnika Jure Francetića, izvršile su 28 jula ispad iz Kupresa i upale u Sujicu i Duvno. Aktivnost naših jedinica u okolini Kupresa i dejstvo na komunikaciju Kupres – Duvno prinudili su neprijatelja na povlačenje ka Kupresu. On je tom prilikom u Duvnu i Sujici ostavio svoje manje posade, ali su ih, u toku 1 i 2 avgusta, rasterale jedinice Prve proleterske brigade i ova mesta ponovo oslobođile.

⁵ Odnosi se na ljudstvo dveju četa Udarnog bataljona Petog krajiškog NOP odreda i jedne čete bataljona »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda.

S obzirom na ove mogućnosti bilo bi potrebno da preduzmete sledeće more:

1. – Na drumu Glamoč – Livno porušiti sve mostove i propuste. Na mestima koja se ne mogu obići iskopati rupe preko čele širine puta, dužine 10–15 metara, a dubine najmanje 3 metra. Vi imate dobre položaje prema Livnu i ne biste smeli dozvoliti da vam nekoliko tanketa kompromituje odbranu.

2. – Ukoliko saznate da u Livnu nema novi priliv snaga, vi masovno (sa 3–400 ljudi) upadajte iznenadno u sela između Livna i Čelebića i razoružajte ih i napuštajte ih, sem sela Priluka, Prisap i Kablići, jer u njihovoј visini su vaši položaji prema Livnu. Na taj način onemogućite nepr. da ova sela mobilise protiv vas, a s druge strane možete naoružati naše drugove, kao i mobilisane seljake, ukoliko za to ima uslovai, i postaviti ih na položaje prema Livnu.

Preduzmite sve mere da vas piepr. ne iznenadi i zatekne vas sa rasturenim snagama.

3. – Mi ćemo se nalaziti u blizini logora bataljona »Vojin Zirojević«,⁶ pa nam šaljite što ćešće izveštaje o situaciji k»d vas. Šaljite uvek po dva kurira.

Šaljemo vam jednu kopiju sekcije Livno koja vam može dosta koristiti, original imamo samo jedan komad.

Ukoliko budete našli municije za top 65 mm i -za pešad. top 37 mm pošaljite nam, jer imamo podataka da ga drugovi na Kozari i Glamoču imaju.

Kakva je situacija u Bos. Grahovu? Izveštavaj te nas što ćešće o toj najavljenoj ofanzivi na Krajiški odred.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

S pozdravom
Komandant
Tito

⁶ Bataljon »Vojin Zirojević« tada se nalazio na položaju: Suhovrh (k. 1457) – Hajdučka Kosa (k. 1452) – k. 1471 – k. 1410, a Vrhovni štab u Maloj Drežnici.

BR. 62

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 30 JULIA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE, DRUGE I TREĆE PROLETERSKE BRI-GADE O RASPOREDU SNAGA I NAČINU DEJSTVA PRI NAPADU NA LIVNO¹

VRHOVNI STAB
N.O.P. I D.V.J.
30 juli 1942
9.00

ŠTABU I, III i II BRIGADE

Štab I brigade s četiri bataljona, drugom Markom i drugom Peruničićem nalazio se 29 ovog meseoa u s. Vučipolje, 5 km zapadno od s. Blažuja. Drug Jakić s Prvim bataljonom I brigade, bataljonom »Vojin Zirojević« (ovaj bataljon ima 250 boraca) i IV bataljonom III brigade nalazi se na položaju: Suhovrh (1457) – Hajdučka Kosa (1452) – kota 1471 – kota 1410. Zlatarski bataljon² drži položaje Crkleni Vrh – Veliki Malovan [k. 1828]. Drugoj brigadi je naređeno 28 jula u 8.00 da preseće vezu Bugojno – Kupreš i izvrši pritisak na Zlosela i Kupreš.³ Ovaj zadatak ona vrši s III krajiškim (odredom. Njima je otiašao i drug Crni. Dolovima V krajiškog odreda (450 boraca u Glamoču) naređeno je da posednu položaje severozapadno od Livna na drumu Glamoč – Livno i razoružanju] s. Kablići, Priluka i Prisap.⁴ štabu IV – dalmatinske – zicne naređeno je da poruši objekte na drumu Knin – Bosansko Grahovo i prekida vezu Severne Dalmacije s Bosnom; da prekine vezu i poruši objekte na 'komunikaciji Sinj – Vaganj – Prolog – Livno (ova grupa je zauzela s. Prolog s 300 bo-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2213.

Vrhovni komandant je istovremeno uputio i jedno uputstvo načelniku Vrhovnog štaba. To uputstvo je nešto kraće, a podaci iz njega sadrže se u naređenju brigadama, pa je zbog toga uputstvo izostavljeno. Original uputstva je očuvan u arhivi CK SKJ pod reg. br. 16394, a kopija pod reg. br. 589, str. 61, 62 i 64.

² Odnosi se na Prvi (Zlatarski) bataljon Treće proleterske brigade.

³ Vidi dok. br. 50.

⁴ Vidi dok. br. 53.

raca⁵); i da prekine sve komunikacije između Tomislavgrada⁶ – Imotskog i Tomislavgrada – Splita.⁷ Štab IV – dalmatinske – zone nalazi se kod nas,⁸ a bio je i komandant III krajinskog odreda,⁹ koji je dobio lično direktive.

Nameravali smo da 29 jula izvršimioi napad i oslobođimo Livno. Međutim, ovaj ustaški prođor omeo nas je u ostvarenju ove zamisli.¹⁰ Ustaše u Livnu vrše strahoviti teror nad katoličkim i muslimanskim stanovništвом, što je najbolji dozak da su stanovnici Livna uz nas. Poručnik Latifić,¹¹ komandant mesta u Livnu, prebegao je nama i upoznao nas tačno sa snagama, rasporedom i naoružanjem posade u Livnu, kao i s fortifikacionom organizacijom.

Na ovoj teritoriji mi imamo uslova da povežemo sve partizanske snage u Bosanskoj Krajini, Dalmaciji, Lici i Hercegovini i da raspilamtimo partizansku borbu u delu Bosne između Vrbasa i reke Bosne. Na ovoj teritoriji postoje uslovi

⁵ Akciju kod s. Prologa izvršio je Prvi dalmatinski udarni bataljon. On je dočekao na Trnovoj Poljani (između Vagnja i Bilog Briga), na cesti Sinj – Livno, debove Dvadeset petog pešadijskog puka divizije »Bergamo«, koji su pokušali da se probiju ka Livnu, i odbacio ih nazad, nanevši im osetne gubitke. Zaplenjena je bila i velika količina ratnog materijala, ali brza intervencija jednog bataljona motorizovane pešadije Trideset prvog italijanskog puka iz Sinja onemogućila je odnošenje znatnog dela plena (odneseno samo 12 puškomitrailjeza, 4 mitraljeza, 1 minobacač 81 mm, oko 40 pušaka i veća količina municije); nisu potpuno uništeni ni svi zaplenjeni kamioni (vidi dok. br. 56).

⁶ Tomislavgrad Hi Duvno. Na geografskim kartama sada piše: Duvno.

⁷ Redakcija nije uspela da pronađe naređenje o kome je ovde reč. Nije isključeno da je ono dato samo usmeno, pošto se tada ceo Stab Četvrte operativne zone nalazio kod Vrhovnog štaba. U ovom, kao i u nizu drugih dokumenata, Četvrta operativna zona Hrvatske se naziva Dalmatinskom zonom ili Dalmatinskom operativnom zonom.

⁸ Četvrtom operativnom zonom Hrvatske je rukovodio Operativni štab za Dalmaciju, koji su sačinjavali: Vicko Krstulović, komandant, Ivica Kukoč-Jordan, politički komesar, i Maks Baće-Milić, načelnik. Od 26. jula do 1. avgusta Stab Četvrte zone se nalazio kod Vrhovnog štaba, i u međuvremenu podneo detaljan izveštaj i upoznao ga sa situacijom na svom području. Na jednom sastanku, koji je održan na planini Cincar, u blizini Donjeg Malovana, drug Tito je postavio zadatak da se na području Četvrte operativne zone izvrši pripreme i pristupi formiranju brigada. U duhu tog naređenja, 6. septembra 1942. god. formirana je Prva dalmatinska NOU brigada, 3. oktobra Druga i 12. novembra Treća dalmatinska NOU brigada.

⁹ Rade Marjanac

¹⁰ Vidi dok. br. 53, primedbu 4.

¹¹ Ismet Latifić. On je jun 1943. god. poginuo kod s. Glavatićeva, u borbi protiv ustaša, kao komandant bataljona. ,

da se rasplamti narodni ustanak samo ako naše proleterske snage budu pravilno radile, to jest razvile pravilan politički rad.

Uslovi za ishranu na icvoj teritoriji postoje jer se u našem dohvatu nalazi žitnica u dolini r. Vrbasa, Bosne, Save i ovih bogatih kraških polja — Duvno, Livno, Kupres . . . Pored ovoga mi moramo stvoriti hleba dalmatinskim partizanima, gde se partizanski pokret sve jače razvija.

Neprijatelj nema snaga da uguši ustanak na ovoj prostoriji i da ukoči rad naših pokretnih udarnih snaga. To dokazuje i ova njegova ofanziva koja je usledila tek posle mesec dana našeg dejstva na ovoj teritoriji. On nije mogao upotrebiti više od 500 ustaša s nekoliko skrpljenih tenkova. Čak ni domobranske snage nije mogao mobilisati, što dokazuje da se one ne žele boriti protiv nas, jer u nama ne vide neprijatelja.

Naš odlazak s ove teritorije u ovom trenutku značio bi, da izbegavamo da stupimo u otvoren sukob s narodnim neprijateljem i da srno izazvali samo ustaški pokolj mirnog stanovništva. Prema tome pred nama sada stoje sledeći zadaci:

I) Potpuno proseea.nje i Onesposobljavanje komunikacije Kupres — Bugojno, Kupres — Šujica, kao što je naređeno i za ostale prilaze Livnu.

II) Uništenje ove izolirane ustaške grupe, koja je ostala, bez uporišta.

III) Povezivanje svih naših jedinica I, II, III brigade kao i domaćih partizanskih snaga, i

IV) Pripremanje napada na Livno.

U vezi s time raspored vaših jedinica treba da se izvrši tako da se glavni napad na Livno izvrši sa severa preko šume Bašajkovac, koja je neposredno iznad grada i gde je prilaz, najlakši; na tom prostoru ćemo upotrebiti najmanje dva naša bataljona s nekoliko teških bacača (za ovo bi bila najpodesnija grupa s Jakićem).¹² Odatle se može gađati svaki objekat u gradu, dok je neprijateljsko dejstvo iz grada otežano. S juga treba upotrebiti dva do tri bataljona s defovima bataljona »Vojin Zirojević«, koji bi napadali na sektoru Krčanik¹³ — Donji Žabljak — Livno, drum Livno — Sinj zaklučno. Za ovaj pravac su dovoljna tri bataljona, s tim da jedan vrši obezbeđenje i prekid komunikacije ka Sinju — u visini s. Grbo-

¹² U ovoj grupi bili su: Prvi bataljon Prve proleterske brigade, bataljon »Vojin Zirojević« i Četvrti bataljon Treće proleterske brigade..

¹³ Na geografskoj karti nije nađen. Verovatno se odnosi na š. Smričan L

rezi. S istoka, pravcem Šujica – Livno dovoljna su dva bataljuna., dok bi sa zapada vršile napad snage iz Glamoča. To je naš raspored i plan napada na Livno posle likvidacije ove ustaške grupe koja je prodrla ka Šujici, odnosno Livnu – Duvmu. Svaki bataljon dobiće nekoliko vodiča iz bataljona »Zirojević«.

II brigada s Krajiškim odredom mora da izvrši dobitni zadatak, to jest da potpuno otseče Kupreš od Bugojna i onemogući svaki priliv novih snaga iz Bugojna ka Kupresu, odnosno izvlačenje neprijatelja s ove prostorije ka Bugojnu. Ona treba da teži da neprijatelja u takvom slučaju potpuno razbije i uništi. Pritisak na Zlosela i Kupreš treba da se oseti, a ako budu postojali ušlovi može se napasti i zauzeti. U tom slučaju trebaj biti spremna da se dočeka neprijatelj koji bi se povlačio s pravca Šujica – Kupreš. Pre napada na Livno treba pozvati na sastanak sve komandante bataljona i političke komesare i izvesti ih na položaj odakle će moći da vide ceo teren, gde će im se objasniti zadaci.

Po našem mišljenju likvidaciju ove ustaške grupe treba izvršiti u toku ove noći, to jest između 30 i 31 jula.

S pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant

BR. 55

IZVEŠTAJ SRETENA ZUJOVICA OD 30 JULIA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O STANJU U DRUGOJ PROLETERSKOJ BRIGADI, IZVRŠENOJ AKCIJI I PRIPREMI BRIGADE ZA NAPAD NAKUPRES IZLOSELA¹

30/VII 1942

18 časova

Dragi druže Tito!

Baš kad sam se spremao da ti se javim stiže tvoje pismo od danas (9^h) upućeno štabovima I., III i II. Brigade.²

Ono nas je potpuno utvrdilo u našim daljim namerama 0 preduzetim i projektovanim akcijama i planu tih akcija.

Na dan moga dolaska ovde, 28/VII u 1/2 8 uveče, nisam mogao sprovesti ništa, konkretno i organizaciono u svrhu izvođenja neke vojničke akcije, tim više što je Štab brigade već se i sam bilo angažovao i dao neke zadatke nekim svojim jedinicama. No to je bilo suviše usko. Oni su taj dan oko 17^h sproveli jedan demonstrativni napad preko sela Rastićeva (koje je potpuno prazno; bivše ustaško selo čije je stanovništvo izbeglo u Zloselu) na zaselak Suhovu, gde je bila ustaška posadna pretstraža sa teškim mitraljezom. Određene jedinice stigle su do pred Suhovu – između Grbešine Doline i Subove – oteravši stražu njihovu sa groblja koja se tu nalazi i popaliivši kapelu gde je bio teški mitraljez.

Odmah sam postavio proširenje tog više manje demonstrativnog napada, s perspektivom ostvarenja zadatka kako si ga postavio. Prvenstveno zbog opšteg stanja (vojničkog) same Brigade, zbog neproučenog terena i nepoznavanja jačine i borbene sposobnosti i efikasnosti učešća meštamske čete, kao 1 ljudi iz III. Krajiškog odreda koje je drug komandant Rade³ trebao da stavi na raspoloženje, smatrao sam da proširenje napada – eventualnom likvidacijom Zlosela – pored vojničkog značaja, doveđe do ostvarenja moralnog i političkog učvršćenja našeg utroaja i povezivanja i potstrelka _ovd.[ašnjih] ljudi s jedne strane, i s druge, što je glavno, da ovim napadom na Zlosela odteretimo ustaškog- prodora ka Šujici.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4309.

² Vidi dok. br. 54.

³ Rade Marjanac

Taj cilj trebalo je postići sledećim zadatkom:

- 1) Obuhvatili prepad na Zlosela.
- 2) Uništavanje po mogućству, ili sigurno rasberivanje i razbijanje naoružanog stanovništva.

3) Čišćenje okolnih sela, manje više sva naoružana (Podjaram, Stražbenica, Mrđebare, Suhova, Jurići, Ratkovine).

Ako bi se ovaj zadatak ostvario prvim prepadom, postavljeno je da se odmah produži u napad i zauzimanje M. i V. Vrata i čišćenje daljih sela do Kupreša i njegovo ugrožavanje.

U tom cilju postavljen je jedan bataljon (I bat. II brigade) u rezervu, s tim da posedne Maglaj (1704) na Vel. Plazenicu (gde je bila stalna ustaška straža) i da po toku našeg napada napreduje ka Malim Vratima tako da bude na polaznim položajima za napad kada obuhvatne kolone probiju kroz Zlosela.

Dva bataljona (II Sredojev⁴ i IV Ljubičićev⁵) u dve kolone vršili su napad jedan [na] levu, drugi [na] desnu stranu Zlosela. Jedan bataljon (III Jeftićev⁶) držao je desno krilo uz sadejstvo jednog voda domaće Kupreške čete, s ciljem napada na Stražbenicu i čišćenja Podjarma (selo razbacano po Kupreškoj dolini, zapadno od Zlosela sve do puta Kupres – Malovan). Jeftić je ovo vršio sa 1 četom i tim domaćim vodom. Pomagao mu je još jedan domaći vod koji je bio straža na Omaru (sev. zap. od Zlosela).

Ljubičić je sjajno izvršio zadatak.¹ Pregazio je desnu stranu, veći deo Zlosela (selo je veliko 2000 stanovnika) i izbio s južne strane sela. Jeftić je proterao ustaše iz Stražbenice do skoro Malovana. Sredojevo... pozno ulaženje u akciju⁷ ugrozilo je Ljubičićev položaj koji se morao povući – • data mu je naredba. Sredojev bataljon se pri protivnapadu ustaša razbio i u neredu povukao... Uspeli smo ipak da sredimo situaciju ličnom našom intervencijom na terenu te se povukla bez ikakvih gubitaka (koji su mogli biti veliki) na polazne položaje, postavivši obezbeđenja za sprečavanje eventualnog prodiranja ustaša ka Blagaju.

Ustaše odavde bore se odlučno. Podataka se nije imalo. Uvidelo se da imaju utvrđene odbrambene pojaseve oko sela. Kuće i štale podzidane u visini 1 metra kamenom sa puškarnicama, mitraljezi u kapelama i na crkvi, itd.

Pretpostavlja sam da su ispraznili snage Zlosela šiljanjem zloselskih ustaša ka Šujici. To se pokazalo kao tačno, ali

¹ Komandant Drugog bataljona je tada bio Sredoje Urošević.

⁵ Komandant Četvrtog bataljona je tada bio Nikola Ljubičić.

⁶ Komandant Trećeg bataljona je tada bio Dragan Jevtić.

⁷ Odnosi se na Drugi bataljon Druge proleterske brigade.

ih je bilo, sudeći po intenzitetu paljbe, ipak mnogo. Dejstvovali su sa 2 teška [mitraljeza] i 4 puškomitraljeza. 1 teški mitraljez Ljubičić je u početku bombaš, [kim] odeljenjem odmah učutkao. Dobili su pomoć iz Kupresa i to se osetilo po vatri autom, oruđa (dejstvovala su 3 teška [mitraljeza] pred zo.ru).

Naše žrtve minimalne: 4 ranjena lakše, jedan sasvim lako. (Jedan je ranjenik od domaće čete⁸).

Neprijatelj je imao pio svim znacima teške gubitke. Drug Dejović,⁹ pol. kom. Ljubičićev, nabrojao je lično na delu – (ne celiom sektoru borbe njihovog bataljona) – terena igde je on prošao 7 mrtvih. Neke su uspeli da likvidiraju!, učitelja nekog, glavnog organizatora ustaša u ovom kraju.

Popaljeno je dosta zgrada iz kojih se pucalo. Naši su spašavali stanovništvo iz tih zgrada.

Bilo je relativno dosta plena: ovaca 1121 (hiljadu sto dvadeset jedna), 158 goveda (60 krava muzara), svinja 3, konja 32 (od kojih 20 ždrebadi starijih), sira 20 kgr, masla 16 kgr, brašna 168 kgr, hleba 200.

Jutros odmah posle prikupljenih podataka i sređenih svih elemenata (kako terenskih tako i vojničkih) postavio sam pred Štab II brigade sledeću pic&tavku:

I

1) Danas noću zauzeti M. i V. Vrata. Njihovo posedanje i čuvanje po svaku cenu bar nekoliko dana.

2) Onemogućavanje komunikacije Bugojno – Kupres. (To će biti dosta nedovoljno: samo raskopavanje, nabacivanje stabala i čuvanje zasedama razrivenih mesta). Eksploziva ovde nema i treba odmah poslati, kao i Smimova.¹⁰ Ima jedan dobar (8 met.) betonski most i dva manja.

3) Demonstrativni napad puščanom palj bom s dve strane na Zlosela, radi olakšanja zadatka pod 1).

II

Sutra noću 31-VII/1-VIII akcija definitivnog karaktera: likvidacija Zlosela i Kupresa obuhvatnim napadom sa istim planom kao prošle noći, dopunjeno napadom i iz pravca M. i V. Vrata i Kupresa. (Kupres je mnogo manji od Zlosela, mnogo manja posada). Zahvat topa (brdski 65 m/m) koji je dejstvovao iz Kupresa i potpuna likvidacija Kupresa i Zlosela. (Iz Zlosela za vreme Jugoslavije bilo je 15 ljudi emigranata u Italiji. Zlo-

⁸ Odnosi se na Kuprešku četu.

⁹ Aleksa Dejović. Poginuo 6 aprila 1943 god. na Brodu kod Foče, kao politički komesar Druge proleterske brigade.

¹⁰ Vladimir Smimov

selci su i ranije terorisali okolna sela. Danas govore: »Ako padnu Zlosela, pala je Hrvatska«,

Tražio sam juče od 'druga Rada da odmah dovede neki deo svojih ljudi ovde za noćašnju akciju. (Drug Rade je dosta indiferentan i ne baš mnogo zauzimljiv i pređuzimljiv, mada daje dobar utisak). Danas (jutros) stiglo je 110 Krajišnika, dobroi, jaki i zdravi momci, omi za borbu, što mi u mnogome obezbeđuje izvođenje nameravanih akcija u čiji uspeh ne sumnjam.

Sama noćašnja akcija, iako završena povlačenjem ne onakvim kako smo mi želeli i neizvedena potpuno kao što je predviđena, poljuljala je temelje Zlosela, kule ustaške. S druge strane demoralisaće te Zloseljane koji učestvuju u prodoru i oni će verovatno otuda doći i tako donekle uneti i u ostale demoralizaciju. Noćašnji napad zavezaće ih ovde, a sutrašnji potpuno razbiti, ne ulazeći u druga objašnjenja.

Šteta što sutrašnji napad za likvidaciju ne možemo noćas sprovesti kakio bi se poklopilo sa likvidacijom prodora. Mi ćemo voditi računa o eventualnom nailasku otuda odeljenja, ako budu otuda razrjrena na ovu stranu, to naročito oni naši na M. i V. Vratima.

Prema tvomie pismu vidim da se ne može računati na sadejstvo za ovu akciju nekih naših snaga otuda, Ali i pored želje za tim drugova iz Brigade siguiran sam da ćemo raspoloživim snagama sprovesti stvar do kraja.—

Nemamo sekcije, to mi mnogo otežava posao. Pošaljite jednu kartu Livna bar. Ne znam gde je to Marko otišao sa vojskom (Vučipolje, 5 km zapadno od s. Blažuja).

Potrebno je ovde sada hitno 2 komandira i 2 pol. komesara i nekoliko vodnika, To bi mislim trebalo učiniti. Ako možeš da izdvojiš iz prateće čete pošalji (predlažem specijalno za vodnika Miču¹¹ popa Vlade, koga itreba uzdizati).

Nisam još uopšte Meo pristupati sprovođenju odluke,¹² dok ne završimo ove akcije. One će mi pripomoći da potpuno uđem u sve odnose i stvari. No izgledi su za pozitivno rešenje i učvršćenje Brigade.— Pored nanovo i pravilno postavljenog rada, kome ćemo pristupiti i aktiviziranjem (i to konkretnim

¹¹ Mića Zečević

¹² Na osnovu pismenog izveštaja Milovana Đilasa o stanju u Drugoj proleterskoj brigadi (vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 648), Vrhovni komandant je nameravao da smeni čitav Štab brigade, pa je u tom smislu bio i poslao uputstva Aleksandru Rankoviću i Sretenu Zujoviću (vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 564). Međutim, ustanovilo se da su Đilasovi zaključci bili preterani, pa su kasnije učinjene samo manje izmene u Štabu brigade.

radom) part. organizacije, učiniće se što je potrebno za sređivanje i ozdravljenje naše II brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Crni

PS. – Izvini za rukopis i eventualno nejasna izlaganja, nemam vremena da pročitam pismo. – C. – Pozdrav svima. —
Šaljem, ti informacije radi:

- 1) Prepis pisma Op. štaba za Krajinu¹³
- 2) Presudu Rat, voj. suda Brigade
i 1 pismo da se preda IV brigadi.

Na presudi Vojnog suda su imena dezertera. Trebalo bi poverljivo izdati poternicu svima štabovima, brigada i odreda radi hvatanja istih. —

Crni

BR. 56

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 JULIA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE ZA ŠTO PUNIJE BORBENO SADEJSTVO PRVE I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE PRI RAZBIJANJU USTASKIH SNAGA KOJE SU PRODRLE OD KUPRESA U ŠUJICU I DUVNO¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. I D.V.J.
31-VII-1942 g.

ŠTABU III N.O.P.U. BRIGADE

Primio sam vaše pismo od 31-VII kao i pismo Štaba I Brigade od 31-VII u 1,10^h. Preduzmite zajedno sa Arsom hitno mere da se jedinice I i III Brigade za ovu noćašnju operaciju dobro povezu i da koordinacija bude potpuna.²

¹³ Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 57.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, čirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32–4, k. 2.

² Reč je o napadu na ustaške snage koje su 28 jula prodrle od Kupresa u Šujicu i Duvno.

Ovog momenta sam dobio izveštaj od dalmatinskih bataljona³ koji su dobili od nas zadatak da spreče dolazak ustaša iz Sinja. Oni su opkolili talijanski garnizon u Prologu i kad je naišla tal. kolona od preko 22 kamiona sa vojnicima za L'vno, oni su u toku 28/29 potpuno uništili 16 kamiona, a 6 oštetili. Ubijeno je do 150 t. talijanskih vojnika i zaplenjena ogromna količina ratnog materijala, ali je uspelo izvući samo jedan mali deo jer je Talijanima došlo u pomoć oko 15 tenkova iz Sinja i naši su se morali povući. Talijani nisu uspeli prodreti dalje prema Livnu.

Danas sam dobio izveštaj -od Štaba II Brigade i Crnoga⁴ da su jedinice II Brigade u toku noći 29/30 napale i zauzele Zlosela, popalile sve kuće odakle se pucalo i zaplenile [oko 1200 k.fomada] ovaca i 160 k.tornada] goveđi. Borba oko Zlosela i Kupresa se svom žestinom nastavlja sa brojčano nadmoćnim neprijateljem i baš zato je potrebno da vi što pre likvidirate ovu grupu ustaša koja ometa naše daljnje operacije.

Štabu I Brigade neka drug Arsa napiše pismo da malo energičnije dejstvuje, a ne da već nekoliko dana, bez dodira sa neprijateljem, tapka na jednom maštu.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. i D.V.J.
Tito

³ Odnosi se na jedinice Četvrte operativne zone Hrvatske.

⁴ Vidi dok. br. 55.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 JULIA 1942 GOD. SRETENU ŽUJOVICU DA SE PRESEĆE KOMUNIKACIJA BUGOJNO – KUPRES I DA SE NAPAD NA ZLOSELA I KUPREŠ IZVRŠI UZ POMOĆ JEDINICA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
31-VII-1942.

Drugu Crnom,

Tvoje pismo od 30-VII u 18^h primio sam 31-VII u 8^h, kao i pismo Štaba brigade sa istim datumom. Dobro je što ste izvršili napad na Zlosela, jer će to imati jaki odjek među srpskim stanovništvom u ovim krajevima koje je tako mnogo pretrpelo od banditskog, terora baš iz Kupreša i Zlosela. Juče sam dobio izveštaj od komandira jedne zlatarske čete,² koji je sa patrolom bio u G. Malovanu, da je tamo našao jezovitu sliku. Ustaše i banditi iz Zlosela i Kupreša ne samo da su potpuno spalili sela već su poklali oko 70 žena, dece i staraca. On kaže da je svojim očima video iznakažema itela žena sa dojenčadi. Razume se da mi ne možemo odgovarati isticim merom ali moramo zlikovce najstrožije kazniti ne samo konfiskacijom stoke i imovine, već i paljenjem njihovih kuća. Potpuna likvidacija Zlosela i Kupreša imaće ne samo veliki politički već i vojnički značaj. Mi ne postavljamo pred vas da samo vi izvršite ovu likvidaciju, jer su snage II Brigade verovatno same preslabe za taj zadatak, ukoliko ne bi pomogle i jedinice III Krajiškog odreda. To prepustamo vama da vi sami prooenite. Što se tiče vašeg napada u toku ove noći, t.j. 31 na 1-VIII, mii smo već izdali naređenje bataljonu »Vojin Zirojević« da zajedno sa jednim bataljonom III Brigade izvrši napad od Rilića i Kupreša prema Zloselima.³ U toku ove noći spremamo i mi na ovom sektoru likvidaciju ove grupe koja je prodrla u Šujicu.

¹ Original je pisan rukom, cirilicom. Prvi list je u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 30-i, k. 2, a druga dva su u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 587.

² Odnosi se na četu iz sastava Prvog (Zlatarskog) bataljona Treće proleterske brigade.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje.

Za sada je najvažniji vaš zadatak presecanje komunikacije između Kupresa i Bugojna. Komandant III Krajiškog odreda dobio je od nas naređenje da dovede pojačanje na taj sektor. Šaljemo vam druga Smlirnova i 100 kgr eksploziva za rušenje mostova između Bugojna- i .Kupresa.

Za komandire i polit, komesare poslaćemo vam drugove iz naše Prateće čete koji će privremeno ostati na toj dužnosti u II Brigadi. Treba težiti tome da se u samoj Brigadi nađu drugovi za odgovarajuća komandna mesita.

Na našem sektoru nema nešto naročito novo. Naši su uspeli uništiti jedan tenk i kamion sa 11 ustaša.

Pošaljite po drugovima iz naše čete⁴ krupnije i sitnije stoke koja je ovde potrebna ne samo za štab već i za bolnice i borbene jedinice.

S. F. — S. N.

. Komandant
N.O.P. i D.V.J.
(M. P.) Tito

Dodajte još 2–3 borca iz Brigade koji će doterati stoku sa drugovima iz naše straže.

⁴ Odnosi se na Prateću četu Vrhovnog štaba.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 JULIA 1942 GOD. ŠTABU GLAMOČKIH POSADNIH ČETA DA SE ŠTO PRE PREKINE DRUM PRISAP – ŽIROVIĆ I DEMONSTRATIVNIM DEJSTVIMA U PRAVCU LIVNA VEZUJU TAMOŠNJE NEPRIJATELJSKE SNAGE¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.
31-VII-1942 g.

ŠTABU KOMBINOVANIH SNAGA²

Primili smo vaše písмо od 31-VII. Izveštavamo vas da naše jedinice proleterskih brigada...³ 3 dana vode borbu sa ustaškim snagama kod Šujice i D. Malovana koje pokušavaju sa tenkovima da se probiju u Livno. Osim toga jedna naša brigada⁴ napala je i popalila Zlosela i pravi pritisak prema Kućpresu da bi onemogućila dovoz pojačanja u Livno. Danas smo takođe dobili izveštaj od dalmatinskih snaga koje su opkolile Prolog i u toku 29. o.m. vodile žestoke borbe sa taj. kolonom koja je htela prodreti u pravcu Livna i Sinja. Uništena su 22 kamiona i ubijeno oko 150 t. vojnika.®

U vezi sa time vi treba da što pre izvršite postavljeni pred vas zadatak i po mogućnosti između Prisapa i Zirovića porušite drum. Isto tako treba rušiti mostove ukoliko ih ima u pravcu Livna. Bilo bi dobro da još pre konačnog napada na Livno isturite manja odeljenja u pravcu Livna, koja će vršiti

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2.

² U sastavu ovih kombinovanih snaga bile su tri čete koje su posle oslobođenja Glamoča, 20. jula 1942 god., ostale u njemu i okolini kao posada. Jedna je četa bila iz bataljona »Gavrilo Princip«, druga iz Drugog bataljona Petog krajiškog NOP odreda, a treća iz bataljona »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda. Za rukovođenje ovim jedinicama formiran je Kombinovani štab koji su sačinjavali: Simo Bajić, zamenik komandanta bataljona »Gavrilo Princip«, Milan Kerkez, zamenik komandanta Drugog bataljona Petog krajiškog NOP odreda, i Pero Morača, politički komesar bataljona »Budućnost«.

³ Dokumenat je na ovom mestu oštećen, te se ne može pročitati. Verovatno je bilo napisano: evo već.

⁴ Odnosi se na Drugu proletersku brigadu.

⁶ Vidi dok. br. 54 (primedbu 5) i dok. br. 56.

demonstracije, da bi na 'taj način sprečili garnizon u Livnu da eventualno vrši ispadne u pravcu naših snaga kod Sujlce.

Komandant
N.Q.P. i D.V.J.
Tito

BR. 59

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 JULIA 1942 GOD. UPRAVI BOLNICE ĆETVRTE PROLETERSKE BRIGADE O DISLOKACIJI ĆETVRTE BRIGADE I NAČINU POVRAĆA PREZDRAVELIH BORACA U NJIHOVE JEDINICE¹

VRHOVNI STAB
N.O.P. i D.V.J.
31-VII-1942

BOLNICI IV BRIGADE

>

Primili smo vaš dopis od 31-VII sa pitanjem gde da se pošalje 40 ranjenika i bolesnika koji su ozdravili. IV Brigada nalazi se na prostoriji Prozor – G. Vakuf, a neki njeni delovi su u Še[ti]tu i u G. Vukovskom. Prema tome je potrebno da se pomoću Zlatarskog bataljona,² koji je kod D. Malovana na položajima, ovih 40 drugova prebace u s. Zanogl/nu a odande će ih drug Arsa uputiti u njihovu jedinicu. Ja ću u toku sutrašnjeg dana poslati za vas kurira od III Brigade sa zadatkom da drugove povede sa sobom. U slučaju da on stigne zadržite te drugove do daljeg naređenja.

S. F. – S. N.

| Komandant
N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2.

² Prvi (Zlatarski) bataljon Treće proleterske brigade

OBAVEŠTENJE PAVLA ILICA OD 31 JULIA 1942 GOD.
NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE O JEDINICAMA KOJIMA CE NAČELNIK VRHOVNOG
ŠTABA KOMANDOVATI PRI NAPADU NA LIVNO I O RASPOREDU I ZADACIMA SADEJSTVUJUCLH SNAGA¹

Druže Arso,

Primili smo tvoje jučerašnje pismo sa kose iznad s. Lovana.² •

Sa Drugom brigadom, III krajiškim odredom, Zlatarskim bataljonom, kao i sa bataljonom u D. Vukovskom komandovamo mi. Tebi su stavljene piod komandu Jakićeva grupa (I bat. I brig., IV bat. III brigade i bat. »Zirojević« – 90 boraca), grupa Kočina³ i grupa sa Volođom,⁴ a kad dođeš bliže Livnu onda i 450 pari iz. Glamočkog odreda (drug Morača). Glamočkoj grupi stavljeno je u zadatak [da] razoruža sela zapadno od Livna i blokira Livno na otseku r. Bistrica.–šuma Bašajkovac.

II brigada sa III krajiškim odredom noćas je presekla komunikaciju Kupreš – Bugojno i zauzela sela: Rastićevo, Suho,⁵ Juriće, Ratkovine, Mrđebare, Stražbenica, Z[losela] i popalila je kuće [iz kojih se na nju pucalo]. Z[lo]sela je iz tak-tičkih razloga napustila i posela položaje [iznad njih]. Zaplenjeno 1200 ovaca i 200 volova i dr.

Noćas 31/1VIII nameravaju napasti Kupres. Tražili su od nas da uputimo na jugoistočni sektor ne[što snaj]ga. Mi smo odlučili da tamо pošaljemo bataljon iz s. D. Vukovsko [sa Rilić]kom četom (65 bor.) bat.fajlona] »Zirojević«. I naredili smo im da še povežu sa II brigadom.

Ukoliko bude Kupres zauzet noćas mi ćemo vam staviti na raspoloženje i Zlatarski bat. [za Livno. Domobran]ci iz Livna tražili su od nas da im poštēdim glave, a oni [bi se predali] ili napali iznutra. Mi smo im obećali život, ali da napadnu iznutra.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK **SKJ**, pod reg. br. 3697. Na pojedinim mestima dokument je jako izbledeo, te se ne može sa sigurnošću pročitati. Taj deo teksta Redakcija je stavila u uglaste zagrade.

² Ovo pismo Redakcija nije uspela da pronađe.

³ Nju su sačinjavala, četiri bataljona Prve proleterske brigade.

⁴ Ova grupa je bila sastavljena od tri bataljona (Drugog, Trećeg i Petog) Treće proleterske brigade. <•

⁵ Nije nađeno na geografskoj karti. Verovatno treba da piše: Suhova.

Bat. »Zirojević« zapo[seo] je jedan [put ka] Borovoj Glavi
[k. 1290.]

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

31/VII-942 g.
12 časova

Poz. te
Veljko⁶

Znake dostavi iKoči, a Jakiću sam poslao.

¹

BR. 61

PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 AVGUSTA 1942 GOD. IZVRSNOM ODBORU OSVOBODILNE FRONTE SLOVENACKOG NARODA¹

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

IZVRŠNOM ODBORU NARODNO-OSVOBODILNE
FRONTE SLOVENIJE

ⁱ

Primili smo Vaše borbene pozdrave, koji izražavaju ne-pokolebljivu vjeru i cdiličnost čitavog slovenačkog nareda u borbi za naredno oslobođenje ispod vjekovnog neprijatelja – italijansko-njemačkih zavojevača i njihovih fašističkih hordi.²

Svojom dosadašnjicm borbom, čvrstim narodnm jedinstvom, slovenački narod je ne samo zadao teške udarce neprijatelju i ubrzao čas svoga oslobođenja:, nego/ olakšao i borbu ostalih naroda Jugoslavije i doprinio stvari naših velikih saveznika – • SSSR, Engleske i Amerike. Neizmjerne patnje koje danas krvoločni fašistički okupatori, potpomognuti domaćim izrodima, nameću slovenačkom narodu urodiće plodom za slovenački narod – njegovim konačnim oslobođenjem i jednim ljep-

⁶ Pavle Ilić

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Slovenije, pod reg. br. 5004. Kopija istog dokumenta nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 41-1, k. 4.

^a Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 87.

šim i srećnjim životom. Ali ne samo to! Razne protivnarodne klike, koje su danas u službi okupatora, i koje su više od dvadeset godina jedan tako kulturni i plemeniti narod kao što je slovenački činile monetom za potkusušivanje raznih reakcionarnih režima Jugoslavije, — ove klike doživljavaju i doživjeće potpuni slom. Današnja borba slovenačkog naroda jeste istovremeno najčvršća garancija da slovenački narod neće više nikada zapasti u takav položaj. Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovolske vojske Jugoslavije, rukovodeći borbom za oslobođenje naših podjarmljenih, ali nepokorenih naroda, uvijek je imao i ima pred očima ravnopravnost i bratstvo naroda Jugoslavije, kao najsigurniju zalagu njihove slobode i njihove budućnosti. I došta, danas se oružjem u ruci kuje to bratstvo i na taj način zida čvrsti temelj slobode i ravnopravnosti naroda Jugoslavije. .

Mi smo uvjereni da će pokret na čijem čelu vi stojite i ubuduće biti stub oko kojega će se cementirati jedinstvo slovenačkog naroda i bratstvo s ostalim narodima, Jugoslavije U borbi za iste ideale protiv istih neprijatelja. Pravedna borba savezničkih i porobljenih naroda, kojoj na čelu stoji slavna i nesalomljiva Crvena armija, a za koju se bori i naša herojska Narodno^oslobodilačka partizanska i dobrovolska vojska, doveće uskoro do sloma fašističkih razbojnika. Narodima Jugoslavije, pa i slovenačkom narodu, i dalje pretstoji mučna i krvava borba, koja će, ukoliko budu jedinstveniji, istfejniji * i odlučniji, dovesti do skorije i punije pobjede.

Čvrsto uvjereni da ćete sve do konačnog oslobođenja raditi na nesalomljivom jedinstvu slovenačkog naroda i svestranoj pomoći našoj partizanskoj i dobrovolskoj vojsci, pozdravljamo vas i preko vas čitav slovenački narod koji danas, **u** oružanom bratstvu s ostalim narodima Jugoslavije, krvlju piše najljepše stranice svojej isitorije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE:
Tito

Položaj, 1 avgusta, 1942.

(M. P.)

BR. 62

PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 AVGUSTA 1942 GOD. EDVARDU KARDELJU KOJIM SE ODOBRAVA DOTADAŠNJI NAČIN RUKOVOĐENJA OSLOBODILAČKOM BORBOM U SLOVENIJI I DAJE UPUTSTVO ZA OTKLANJANJE I SAVLAĐIVANJE POTEŠKOĆA KOJE MOGU PROIZAĆI IZ POSTOJEĆE NEPRIJATELJSKE OFANZIVE¹,

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-VIII-1942 g.

Drugu Bevcu.

Kao što je već »Slobodna Jugoslavija« saopštila, 10 jula stigli su vaši kuriri u naš Štab. Njihov dolazak nas je sve vrlo obradovao, jer je to prvi kontakt slovenackih partizana sa nama. Oni su doneli dva twoja pisma, izveštaj Štaba slovenackih partizana, pozdravno pismo Izvršnog odbora Ljudske fronte³ i sve ostale materijale koje ste vi poslali. Mi smo zaista vrlo zadovoljni sa vašim publikacijama, kako sa tehničke tako i sa političke strane. Naši agitpropovci vam prosto zavide na tehničkoj izradi vaših publikacija.

Još više su nas obradovali vaši uspesi koje ste postigli, w kako u vašoj partizanskoj borbi, tako i na okupljanju najširih slojeva slovenackog naroda u Osvobodilnoj fronti. Mora se zaista priznati da ste vi na tom pitanju postigli najviše, naročito što se tiče širine okupljanja svih slojeva u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Kritički osvrt na vaše publikacije ne dajemo, jer, kako već napred spomenusmo, u njima nema ništa bitnijega što bi se sukobljavalo sa našom opštom linijom. Jedino bi vas upozorili na to da budete što obazriviji prema t.zv. srednjoj struji Osvobodilne fronte. Čuvajte se sektaških skretanja, koja su u današnjoj fazi borbe slovenackog naroda najopasnija. Ustanak slovenackog naroda je sada na vrhuncu. Pritisak okupatora putem vojnih ofanziva dostiže kulminaciju. I baš u to vreme

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 567.

³ Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 60 i 71 i tom VI, knj. 2, dok. br. 69 i 87.

su sektaška skretanja najopasnija. Mi imamo u tom pogledu teška iskustva iz Crne Gore, a naročito iz Hercegovine. Sektašto je u Crnoj Gori mnogo doprinelo, između ostalog, da je tal'janski okupator uspeo stvoriti četničke formacije, i to vrlo opasne, pomoću kojih je onda razbijao naše partizanske odrede. U Hercegovini je snažan polet narodnog ustanka zavrteo mozač naših rukovodećih ljudi iz Operativnog štaba i oni su počeli praviti neverovatne sektaške svinjarije i u nsverovatno kratkom vremenu taj narodni ustanački je upropasti i okupator je pomoću četničkih elemenata uspeo da razbijje naše partizanske bataljone, čije je ljudstvo u masama počelo prilaziti četnicima. Samo prisustvo drugova koje smo mi tamo p'oslali i Proleterske brigade uspelo je spasti najbolji deo partizanskih jedinica od potpunog rasula.³

Kod vas u Sloveniji narodni ustanački se razvija postepeno i debija jedan čvrst karakter trajne narodno-oslobodilačke borbe, koja daje garantije da će teškoće/samo ako budete pazli da vam se ne dogode krupnije političke pogreške. Ovog mementa okupator yrsi na vas vrlo jak pritisak.⁴ U redovima Osvobodilne fronte naći će se ne malo kolebljivih elemenata koji neće izdržati to iskušenje i pokušaće da kleknu pred okupatora. Borba protiv te pojave ne može biti uspešna putem presuda vojnih sudova, već intenzivnim političkim radom, raskrinkavanjem tih pojava pred slovenačkim narodom i izolacijom takvih elemenata od narodnih masa. Mi smo uvereni da će te vi znati prebroditi ovo teško današnje stanje koje je prouzrokovano pritiskom okupatora. Mi ne znamo kako ste vi rešili organizacionu stranu vaših vojnih formacija, ah smatramo da je potrebno da vi odmah stvarate narodno-

³ U Hercegovinu su bili upućeni: 4 maja 1942 god. Milentije Popović, Milan Radosavljević i Ljubinka Milosavljević, 16 maja glavnina Prve proleterske brigade, zatim, nešto kasnije, Ivo Ribar-Lola i Sreten Zujović (vidi tom II, knj. 4, dok. br. 16, 49 i 106).

⁴ Ova neprijateljska ofanziva u Sloveniji imala je za cilj ponovnu okupaciju slobodne teritorije (koja je obuhvatila veliki deo Bolenjske i No'ranjske i preko Kupe se širila na Žumberak i Gorski Kotar) i uništenje naraslog Narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji. Trajala je od 16. jula do 4. novembra 1942 god. U njoj je učestvovalo preko 75.000 italijanskih (Jedanaesti italijanski armiški korpus) i oko 20.000 nemačkih vojnika, dok su jedinice Petog i Dvadeset trećeg italijanskog armiškog korpusa zavarale bivšu jugoslovensko-italijansku granicu. Sem okupatora, pod njihovim okriljem i u zajednici sa njima, učestvovala je i kvisliška slovenačka Bela garda. Okupatori su tada pregazili slobodnu teritoriju, ali nisu mogli da unište žvu snagu Narodnooslobodilačkog pokreta. Naprotiv, u toku ofanzive stvorene su četiri slovenačke brigade (»Tone Tomšič«, »Matija Gubec«, »Ivan Cankar« i »Ljufco Sercer«), i znatno su narasli i ojačali partizanski odredi Slovenije.

oslobodilačke udarne bataljone (ne proleterske) u kojima će se okupljati najborbeniji, najiskusniji i najčvršći partizani, koji će biti spremni da se bore na svakom mestu gde ih budete poslali i gde to bude potrebno. U toku ove teške današnje borbe vi možete iskovati takve vojne formacije koje će sačinjavati jezgro vaše Narodno-oslobodilačke vojske.

Protiv Bele garde⁵ i svih onih koji hoće da stvaraju neke nove vojne formacije, kao što su pristalice Draže Mihailovića itd., budite nepopustljivi, jer svako stvaranje novih vojnih formacija ima za cilj cepanje borbenih redova slovenačkog naroda i pomaganje okupatoru. Preko Londona su vas pred Djedom' oklevetali da u Osvobodilnoj fronti imalju glavnu reč troekisti, odnosno oni time misle [na] KP Slovenije, preko kojih navodno Gestapo razbijja Osvobodilnu frontu itd. Mi smo Djedu objasnili da je to stvar klevete Dražinih pristalica i londonske [izbegličke] vlade koji nastoje da podlím lažima oklevetaju našu Partiju pred Djedom i SSSR. Sva pričanja koja bi eventualno doprla do vas o tobogenjem sporazumu između partizana i Draže Mihailovića u kojem bilo delu naše zemlje, smatrajte za lažna i koja imaju za cilj da unesu zabunu u naše redove.

Danas nam je [stigla] preko Djede vaša depeša o silnoj ofanzivi talijanskih trupai protiv vaše partizanske vojske, o paljenju sela i uništavanju namirnica. Tačno je da [jel] veći deo tih trupa došao iz Hercegovine, posle one velike ofanzive protiv Tito Sci zadatkom da uništi slovenačke partizane. Mi vam za sada možemo samo pomoći utoliko što sa našim brigadama pravimo pritisak prema Dalmaciji i već se vode žestoke borbe oko Livna i na Dinari između naših bataljona i talijanskih t ustaških bandi.

Mi smatramo da vaš glavni oslonac, t.j. pravac za odstupanje vaše glavnine treba da bude prema Lici sa kojom već, i onako imate vezu. No imajte na umu da; se ni pod koju cenu ne sme isprazniti teritorija, već je potrebno ostaviti manje partizanske odrede na teritoriji koju je osvojio neprijatelj, koji se mogu brzo kretati i lako izbegnuti uništenje sa strane okupatora. Isto tako se ne sme isprazniti teritorija, odnosno ne sme se povući sve partijsko članstvo sa vojskom. U pozadini neprijatelja treba ostaviti najnekompromitovanije drugove koji će moći da se održe i da produže sa partijskim radom. Pri tome vodite strogo računa o kadrovima, jer KP Slovenije je piosle Hrvatske najviše stradala u našim rukovodećim kadrovima. Mi mislimo da i iti, druže Bevce, ne bi smeо ostati

⁵ kvizlinška formacija u Sloveniji

* Kominternia

duže u gradu, već bi se morao smestiti negde na s:gurnije mesto. Smrt Gašpara⁷ nas je vrlo potresla, jer sa njime naša Partija gubi jednog od svojih najboljih rukovodilaca. Isto tako je naša Partija pretrpela ogroman gubitak smrću druga Brke⁸ koga su Talijani streljali sa još 25 drugova u Šibeniku maja meseca.

A sada nekoliko informacija ovde kod nas. Mi smo ovog proleća izdržali veliku koncentričnu ofanzivu Talijana, Nemača, ustaša i četnika u Istočnoj Bosni, u Sandžaku, u Crnoj Gori i Hercegovini. Posle jednomesečne teške borbe oko Rogatice, Jahorine, Čajniča i Igmaona kao i Foče, mi smo se iz Foče povukli sa dve brigade u pravcu Crne Gore i Hercegovine baš u momentu kada je i tamo bila velika talijansko-četnička ofanziva protiv naših crnogorskih i hercegovačkih bataljona. Posle teške i krvave borbe u Crnoj Gori i Hercegovini mi smo se pod neprestanom borbom ponovo povukli sa još tri brigade – • dve crnogorske i jedna sandžačka – u pravcu Foče i Kalinovika. Ovde smo naše trupe malo odmorili i onda brz'm maršom krenuli preko Kalinovika u pravcu Sarajeva i Konjica. Sa četiri brigade, kršeći na putu lako svaki otpor, mi smo jedne noći iznenada zaposeli čitavu prugu od Sarajeva do Konjica i uništili sve instalacije, mostove, a između ostaloga 40 lokomotiva. Pri tome smo zahvatili dosta veliki plen. Konjic, Krešev, Prozor, G. Vakuf, Tomislavgrad⁹ na Duvanjskom Polju itd. zauzeli smo vrlo brzo, bez obzira na očajnički otpor ustaša. Sada se neprijatelj piribao, skoncentrisao sa raznih strana dosta jake snage i pomoću tenkova i avijacije nastoji sprečiti naše daljnje prodiranje. Ovog momenta vode se ovde već nekoliko dana vrlo oštре borbe i mi smo uvereni da ćemo i tu savladati neprijatelja. Po čitavoj Bosni, Lici i Dalmaciji vode se teške borbe sa talijanskim, nemačkim, ustaškim i četničkim bandama. Ovih je dana bio kod nas drug Tempo koji se nalazi sa VI (bosanskom) brigadom oko Vtasenice i priča da je na tome terenu vrlo jako neraspoloženje kod naroda protiv raznih četničkih vođa koji su zimus pobegli u Srbiju i sada ne smiju da se povrate. Inače četnici u Zapadnoj Boisni i na Ozrenu su sklopili sporazum sa ustašama i sada zajednički vode borbu protiv nas. Ovde nema nikakve razlike među četnicima, bili oni draž'novci ili nedicevcii. Svi oni rade zajednički.

Najgore je to štoi nemamo već duže vremena sa Srbijom nikakve veze. Marko, Crni, Đido, Čvorak i Siki su kod mene.

⁷ Tone Tomšić, narodni heroj

⁸ Rade Končar-Brka, narodni heroj

⁹ U dokumentima se ponekad Duvno naziva Tomislavgradom.

Lola je oputovao u Z.[agreb] dok smo još bili na Igmanu i ja sam uveren da se on već valjda sa tobom povezao i da će ti on usmeno podrobniye sve ispričati.

Saopštio sam Djedu onaj tvoj izvještaj o paktiranju slovenačke reakcije preko Rima sa Londonom i obratno. Cini mi se da imate direktnu vezu sa Djedom, pa bi bilo dobro da ga vi direktno o takvim stvarima uvek informišete. O M. i onoj ženi¹⁰ sam takcđe Djedu saopštio i dobio sam depesu koju ti u prilogu šaljem. Kopiju ove depeše uputi M. jer se iz nje vidi da Djeda daje kontrolu nad njihovim radom nama i da oni snose odgovornost i pred nama za svoj rad i da preko nas moraju saopštavati i Djedu šta rade. Isto tako moraju da ti polažu računa na što upotrebljavaju novac koji im vi dajete.

Djed opravdava naš rad u Istri, a vi nastojte da što intenzivnije radite na mobilizaciji stanovništva u Istri i podizanju na toj teritoriji jednog opštenarodnog ustanka.

Držite stalno sa nama vezu bilo preko Djede, bilo preko kurira, kojima će bibi još lakše jer ćemo se mi još više približiti vama.

Mncigo te svi pozdravljamo kao i sve ostale drugove.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

v

Tito

- BR. 63 -

**OBAVEŠTENJE IVE RIBARA-LOLE OD 1 AVGUSTA 1942
GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O
USTASKO ČETNICKO-OKUPATORSKOJ SPREZI U BORBI
PROTIV NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA I UPUT-
STVO O NAJAVAŽNIJIM ZADACIMA POKRAJINSKOG KO-
MITETA U VEZI S TIM¹¹**

ZA MIHAJLA. – (i PK)

1.VIII.42

Dragi druže!

U mome poslednjem pismu obećao sam vam da će vas podrobniye informisati o najnovijem razvitku u Hrvatskoj i Sloveniji i da će vam poslati podatke o četničko-ustaškom sa-

¹⁰ Odnosi se na Umberta Masolu-Kvinta i Mariju Martini.

¹¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskoj arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1732.

vezu protivu nas.² Ovo pitanje smatram kao naročito važno za vaš dalji rad na raskrinkavanju četnika svih vrsti u Srbiji, koji su – a u prvome redu i Draža i njegovi – na svome navodnom »antiustaštvu« i »srpstvu« i stvarali osnovni deo svoje masovne baze u Bosni, Hercegovini pa i samoj Srbiji. Svakako je jedna od slabosti vaših poslednjih agitacionih materijala što po ovome pitanju (četničke izdaje uopće a četničko-ustaške saradnje specijalno) niste razvili dovoljnu propagandu. Istina, tu osnovna krivica nije do vas, nego do toga što po tim pitanjima niste raspolagali sa konkretnim *materijalima* i dokumentima koje smo imali mi. Zato – jer je to pitanje sve aktuelnije – hoću da vam ovoga puta dam osnovne među istima:

1) Dokumenti iz arhive Dražinog komandanta »Operativnih trupa« u Bosni i Hercegovini, majora Todorovića Boška, koji su od nas zaplenjeni prilikom likvidacije ovog izdajnika u K finom Selu (Hercegovina), pokazuju da je Todorović vodio pregovore sa komandom italijanske IV armije u Dubrovniku³ i njene jedne divizije u Mostaru⁴ o saradnji italijanskih trupa i četnika u Hercegovini. U tim pregovorima majora Todorovića zastupali su potpukovnik Mutimir Petković i biv. novinar »Politike« Milan Šantić, a jednom prilikom Todorović je i lično pregovarao sa italijanskim komandantom iz Mostara. Sporazum o saradnji italijanskih i četničkih trupa bio je i sklopljen i potpisani. O čitavom ovom Todorovićevom radu Draža je bio redovno izveštavan (o čemu svedoče autentični dokumenti) i odobravao ga je.

2) U našim je rukama originalni izveštaj jednog Dangićevog emisara o sednici održanoj februara meseca o.g. u Ministarstvu unutrašnjih dela u Beogradu, na kojoj je prisustvovan i sam Dangić. Na toj sednici bila je uspostavljena saradnja

² Vidi dok. br. 5.

³ Četvrta italijanska armija se nije nalazila u Jugoslaviji. U Dubrovnik je, pri obilasku svojih jedinica, dolazio komandant 3e:tog armiskog korpusa, čije je sedište bilo u Splitu do sredine februara 1942 god., kada je okupaciona teritorija Šestog korpusa podeljena na dva dela, pa je njemu pripao južni i jugoistočni deo (prostorija: Kotor, Bićeća, Gacko, Foča, konjic, Neretva, poluostrvo Pelješac i ostrva Korčula i Mljet) a ostali deo Osamnaestom armiskom korpu~u. Tada je (18 februara) i sedište Šestog korpusa premešteno u Dubrovnik.

Boško Todorović je, preko svojih pretstavnika, sklopio sporazum sa komandantom Šestog armiskog korpusa 11 januara 1942 god. (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 121).

⁴ Verovatno se odnosi na komandanta divizije »Kačatori dele Alpi«, generala Vitorija Rudera, pošto se štab ove divizije u toku čitavog januara 1942 god. nalazio u Mostaru. U isto vreme se štab divizije »Taurinenze« nalazio u Dubrovniku, a smena ovih divizija izvršena je 1 februara 1942 godine.

nemačkih okupatora i Dražinih (Dangićevih) četnika u Bosni za borbu protiv partizana a Dangiću »stavljen u izgled« da dobije vlast u nekim srezovima Bosne ako pokaže uspeh,

3) Voda crnogorskih četnika, koji *otvoreno* sarađuju sa Italijanima, naoružavani su i hranjeni od njih itd., *i to ne kriju*, jeste pukovnik Bajo Stanišić. U svome listu »Sloboda ili smrt« koji je septembra – oktobra (prošle godine) izdavao, Draža je ovoga pukovnika Stanišića zvanično proglašio vрјдом svojih trupa u Crnoj Gori. Prema tome, sve ono što' se dogodilo i do-gađa u Crnoj Gori jeste delo Dražino.

4) U svome »Izvješću« br. 4 »Glavni stan Poglavnika« objavio je javno da su četničke snage na teritoriju Nez. države Hrvatske ponudile svoju predaju i saradnju državnim ustaškim vlastima za zajedničku borbu protiv partizana, i da su državne vlasti tu saradnju prihvatile te da se četničke »postrojbe« već bore zajedno sa ustašama i hrv. vojskom protiv partizana. U vezi s ovim, Glavni stan Poglavnika pod brojem GSP 1035/1942 dostavio je poverljivo naređenje svim ustaškim 'organizacijama i vojnim komandama za postupak u pregovorima sa četnicima. U tome naređenju rečeno je između ostalog: »Na-čelno treba svuda ponudu četnika za pregovore i predaju pri-hvatiti, ali samo od pravih njihovih pretstavnika (čl. 1)«. Dalje, u čl. 4 istog naređenja određuje se baza za sporazume sa čet-nicima, između ostalog: »dok postoji opasnost od partizanskih oružanih banda četničke postrojbe moraju surađivati sa hrvat-skim oružanim snagama na suzbijanju i uništavanju partizana, te u tu svrhu mogu zadržati oružje pod kontrolom hrvatskih vojnih vlasti« (stav a čl. 4); »hrvatske državne vlasti izdavače četnicima streljivo u koliko to potreba bude zahtijevala« (stav f člana 4) itd. No bitno je sa strane četnika da se od njih zahteva priznanje Nezavisne države Hrvatske i Poglavnika.

5) Na gornjoj bazi došlo je gotovo svuda do savezništva četničkih vrhova i njihovih bandi sa ustaškim režimom, pod pokroviteljstvom nemačkih i italijanskih okupatora. Konkretno: u Gackom, Kalinoviku, na Ozrenu, Kozari, u Lici i Dalmatin-skoj Zagori. U našim su rukama *originalni zapisnici* sporazuma koji su potpisali četnički vođe sa ustašama u Prijedoru, Donjem Lapcu, i severoistočnoj Bosni. U ovom poslednjem, datiranom 28. maja o.g. u Lapcu, zaključuje se sporazum između vođa Ozrenskog, Trebavskog i »Kralja Petra II« četničkog odreda i pretstavnika Hrvatske države. U istom (citiramo) četnički pretstavnici izjavljuju: »Priznaju vrhovničtvo Nezavisne države Hrvatske i kao njihovi državljanii izrazuju, lojalnost i odanost njenom pogлавniku-poglavaru i privrženost Nezavi-snoj državi Hrvatskoj«, te se dalje obavezuju za borbu protiv

partizana itd. – Ovaj sporazum potpisali su od strane Hrvatske države: Dr. Milan Badovinac, veliki župan, Bogdan Majetić, zapovednik 4 pešačke divizije, i ustaški potpukovnik Ivan Šojat. Od strane četnika: Cvijetin Todić, komandant Ozren-skog četničkog odreda, njegov načelnik štaba Cvijetin Đurić i savetnik štaba Branko Stakle, zatim u ime Trebavskog četničkog odreda i odreda »Kralja Petra II«: komandant Trebav-skog odreda pop Savo Božić, njegov načelnik štaba Arnautović i savetnik štaba Milošević, – sve *Dražini* (t.j. Dangićevi) pri-padnici.⁵

To su vam, drugovi, neki od glavnih konkretnih podataka i dokumenata koji su mi bili pri ruci, a koje ćeete vi svakako moći da ubeđljivo upotrebite da bi u srpskoj javnosti demaskirali i ovu peslednju i najodvratniju četničku izdaju • – služenje ustašama preko leševa pola miliona od njih poklanih Srba. Gospodin Draža se, naravno, nije odrekao i ne kani odreći ovih svojih »prvaka«: naprotiv, on u isto vreme (preko radio/emisije »Glas Jugoslavije« iz Londona od 4.VII. o.g.) proglašuje »lišenim čina« – naravno *ne navodeći* razloge – aktivne oficire biv. jug. vojske: kapetana Arsu Jovaoovića, kapetana Terzića,⁶ majora Poljanca⁷ itd., to jest one oficire koji su danas među rukovodiocima u partizanskoj i dobrovoljačkoj vojsci.

Što se tiče samih posledica ovakvog razvoja u Hrvatskoj, on je jasno nepovoljan za Pavelića i ustaše. Njihov *glavni* argumenat protiv nas mesecima je bio identifikovanje partizana s četnicima, koje hrvatski narod poznaće i mrzi sa pravom.. Danas je taj argumenat javno razobličen: partizani se pojavljuju u svome pravom liku a ustaše paktiraju s četnicima protiv njih. Odraz dubokog nezadovoljstva s takvim, razvojem opaža se ne samo u redovima HSS-a, čije'se pristaše već plaše »četničke strahovlade« posle ustaša, već i u redovima samih ustaša. Ovaj »preokret« Pavelićeve politike, zajedno sa ostalim njegovim, manevrima prema Srbima u Hrvatskoj (stvaranje »Hrvatske pravoslavne crkve« itd.), samo je dokaz pojačane slabosti njegovog -režima, nemogućnosti da savlada oslobodi-lački pokret, Ovakvim manevrom Pavelić se svakako nadao da odvoji dve struje toga pokreta – onu »čisto srpsku« od »partizanske« i poituće ih odvojene. Međutim, isto onako kao

⁵ O saradnji četnika sa okupatorima i ustašama iz ovog perioda vidi još i tom IV, knj. 4, dok. br. 118 i 121, knj. 5, dok. br. 129, 153, 161 i 164, knj. 6, dok. br. 136, 146, 148 i 153; i tom V, knj. 4, dok. br. 110 i 128, knj. 5, dok. br. 146 i 149.

⁶ Velimir Terzić

⁷ Branko Poljanac

što mu je politika bratstva naroda koju je vodila naša Partija onemogućila manevr sa bratoubilačkim pogromima Srba u Hrvatskoj, tako isto će mu i odlučna politika *narodno-oslobodilačke* borbe koju mi vodimo onemogućiti ovaj pokušaj izazivanja klasnog, građanskog rata. Da to već počinje da biva tako, najbolje pokazuju poslednji događaji u Hrvatskoj, gde uz dosadašnja partizanska žarišta (pretežno srpska) u Lici i na Kordunu, počinju da se sve snažnije, razvijaju odredi i borbe u čisto hrvatskim krajevima: Primorje i Gorski Kotar, Dalmacija, i – u zadnjih dva meseca — neposredna okolina Zagreba, gde su naše čete vršile uspešne akcije do na 6 km od grada. Prirodno, ovaj proces još nije uzeo svoj *puni zamah* i tek je u narastanju, ali sve govori u prilog tome da će se dalje razvijati, naročito u vezi sa razvitkom međunarodne situacije i opštih prilika i patnji naroda. U sledećim borbama hrvatski narod mora postati *naša rezerva*.

KPH se danas spremá za izvršenje velikih zadataka koji će nesumnjivo već u bližoj budućnosti biti pred njom. Tu kna veoma mnogo organizacionog posla, mnogo toga treba ponovo ož.veti; reorganizovati itd. Ima vrlo mnogo teškoća – • ali ide nekako. Treba imati na umu da je |KPH izgubila relativno najviše rukovodećeg kadra: baš skoro došla nam je i teška vest o herojskoj smrti Rada Končara-Brke, streljaneg u Šibeniku od italijanskih fašista, i o smrti Marijana Krajačića⁸ i Mirka

⁸ Marijan Krajačić-Petar Gašparac. Još kao srednjoškolac u Zagrebu prišao radničkom pokretu, a u Pragu (Češka), gde je studirao tehniku, bio pretdsednik studentskog društva »Matija Gubec«, koje je okupljalo napredne jugoslovenske studente, i bio nekoliko puta hapšen zbog revolucionarnog rada. Nekoliko puta ilegalno dolazio u Jugoslaviju, ostajući za kraće vreme. U emigraciji, po direk ivama Par'ije, rad o od 1929 do 1936 god. u Češkoj, Austriji, Nemačkoj, Grčkoj, Francuskoj i Belgiji. Sa prvim dobrotoljcima otišao u Španiju i tamo dvaput bio teško ranjen, a po završetku rata u Španiji radio u Parizu u komitetu za Spance. U zemlju se vratio ilegalno 1939 god., gde ga je zagrebački policija nekoliko puta hapsila i kažnjavala. Jula 1940 god., kao čin CK, uhapšen u Zagrebu, nakon mesec dana interniran u Lepoglavu, gde ga i rat zatekao, a zatim prebačen u Gospic potom u Jasku (Jastrebarsko) i Koprivnicu (u logor »Danicu«), i od 4vde, posle neuspelog bek^tva, u Staru Gradišku. Tu su ga, 26 marta 1942 god. uveče, sa još 20 komunista, izdvojni!, strahovito premaltili i, sa svima njima, strpali u samicu veličine 2,5X3 m. Sem Marijana Krajačića, u toj grupi su bili: Mirko Bukovac, Zvonko Kovačić Marko Vučić, Ivica Rakar, Vinko Aljnović, Stjepan Benceković, Zeljko Pomper, Nikola Poldrug, Josip Bolfek, Zvonko Svetličić, Armando Paparela, Ante Zorica, Toni Treuršić, Bepo Treuršić, Franjo Belulović, Dragutin Bocak i Stjepan Pasarićek, i još dva druga – Benevoli i Antonini – čija tačna imena Redakcija nije mogla da sazna. Svi su oni u ovoj čeliji zverski umoren glađu i žeđu u toku aprila 1942 godine. (Poslednji je od njih umoren Marko Vučić – u maju, posle 61 dan.)

Bukovca⁹ u logoru. Dragu Brki CK i VS su za njegov junački život i smrt dodelili naziv Narodnog heroja. — • Jednom reču: razvitak u Hrvatskoj pun je za nas velikih mogućnosti, koje su do sada samo još vrlo delimično iskorišćene. Zato je potrebno ovde uložiti veliki politički i organizacioni: napor. Nema sumnje da će sadašnje borbe naših udarnih formacija u Zapadnoj Bosni i na dalmatinsko-ličko-krajiškoj (tromeđi (sigurno slušate o tome preko »SI. Jug.«) tome mnogo dcprineti, a i u drugim pravcima preuzimaju se odgovarajuće mere.

O novostima iz Slovenije pisaču vam — • ukofko se pre ne vidimo — sledeći puta. Sada bih htio još o nekoliko *tekućih stvari*:

1. — Preduzeo sam mere da »SI. Jug.« više govori o odredima i borbama u Srbiji. Ali zato je potrebno da nam uvek šaljete *konkretnе* podatke o akcijama.

2. — Popularišite stalna i što šire izveštaje Vrhovnog štaba koje daje svakoga dana »Slob. Jugoslavija« o borbama u celoj zemlji. Ovo je vrlo važno!

3. — O onima palim »šetačima¹⁰ — ništa novo nismo još mogli dokučiti, iako se ulažu naporu. Stoji to da JOS ovde nisu stradali nj-hovi stanovi niti drugo što.

⁹ Fabrički radnik, u revolucionarnom pokretu od 1926 god. Neko vreme bio u tehničkom aparatu PK KPJ za Hrvatsku, gda je 19 januara 1929 god. uhapšen, zajedno sa Josipom Krašom, Og.ijenom Pričom i Blažom Valjinom, i osuđen na deset godina zatvora, koji je izd-žao u Lepoglavi i Sremskoj Mitrovici. Posle toga nastavio revoluc.onarni rad u Hrvatskoj, kao član CK KPH, i zbog toga, još dvaput bio hapšen. I njega je rat zatekao u Lepoglavi, a zatim je prebacivan u logore u Gospicu, Jaski i Koprivnici (logor »Danica«), Odavde je i on, posle neuspelog bekstva, prebačen u Staru Gradišku i tamo zajedno sa Krajačićem i još 19 komunista, posle strahovitog mučenja umoren glađu i žeđu aprila 1942 godine.

¹⁰ Odnosi se na Mila Boškovića, lekara, i Ivanku Muačević-N-koliš.

Bošković je primljen u KPJ 1940 god. kao asistent na Veterinarskom fakultetu u Beogradu. U očima policije b o je pol tički potpuno nezaintereibvan, stoga mu je Partija poverila zadatak da se pred kvisinškim vlastima-javi kao zakupac kuće Branislava - Maksimovića. U toj kući je bila smeštena ilegalna štamparija CK KPJ, u kojoj su radili Branko Đonović kao mašinist i Slobodan Jović kao slovoslagač (narodni heroji, poginuli 29. jula 1944 god), eksped'tor je bila Brana Perov:ć, a vezu između štamparije i PK KPJ za Srbiju održavala Zaga Jovanović. Pri iznošenju iz štamparije ilegalnog materijala Bošković je prvi izlazio iz kuće i, kao izvidnica, kre'ao se na oko 150–200 m ispred onih kćji su nosili materijal. Međutim, kada su, decembra 1941 god., Ges'apo i Specijalna policija prišli sistematskom ispitivanju sviju ličnosti ni Beogradskom univerzitetu, Janko Janković je obaveštio da se na Mila, Boškovića sumnja da je za vreme s'udija u inostranstvu mogao pripadati »masonskoj« organizaciji. Bošković je zbog toga morao preći u ilegal-

4. — U vezi sa našim viđenjem u Z.[emunu], — Kao što sam poslednji puta pisao, ja bih došao u četvrtak 6 o.m., i nadam se da će Mih. biti tog dana preko.¹¹ Naravno, do ovog trenutka ne znam još je li kod vas nastupilo možda nešto novo što bi te moglo sprečiti, i to ću videti tek iz tvoje pošte koju će doneti kurir.¹² Ako ti pišeš o takvom nečemu, tj. o novim teškoćama koje su nastupile tvom prelazu, onda, prirodno, neću doći ja u četvrtak već eventualno samo kurir. Ako među-

stvo, te ga 5 januara 1942 god., pri hapšenju »masona«, nisu pronašli, i zadovoljili se iskazom prisutnog da je pošao za Crnu Goru.

Ivana Mućević-Nikolić ilegalno je bila upućena 1 oktobra 1941, sa oslobođene teritorije u Srbiji, u Beograd da nabavi sanitetski materijal za Kragujevački NOP odred. Pri povratku, u drugoj polovini oktobra 1941, u blokiranim Kragujevcu pala je Gestapou u ruke ulazeći u ranije sedište Glavnog štaba NOP odreda za Srbiju u momentu kada je Gestapo vršio pretres kuće. Pri pretresu njenih stvari pronađen je sanitetski materijal s instrumentima, a takođe i petokrake zvezde koje je nosila za odred. Sprovedena je za Beograd i strpana u logor na Banjicima. Njenim roditeljima je uspelo, preko nekih poznanika, da je 21. januara 1942 god., neposredno pred porodajem, kao bolesnu prebace u bolnicu, a odavde ju je, 25. januara, MK KPJ za Beograd oteo i, sa detetom, sklonio u jedan od ilegalnih stanova.

Početkom jula 1942 god. prebačeni su Milo Bošković i Ivanka Mućević sa Zagreb sa lažnim legitimacijama (Bošković pod imenom Vinka Tomaševića, satnika), s ciljem da se ilegalnim kanalom upuće u partizane. Međutim, u nekoj raciji je njihova dalja veza bila pala, pa su oni pokušali da je sami uspostave. No kako je Ivanka već bila poznata policiji (pre rata dvaputa hapšena zbog ilegalnog rada, izdržala dve i po godine na robiji u Požarevcu), neki agent ju je prepoznao, pa su tako i ona i Bošković bili uhapšeni. Ivanku su uskoro ubili u zatvoru. Od Boškovića, uprkos strahovitom mučenju, nisu mogli ništa saznati, čak ni to šta mu je bila profesija. Kasnije poslali ga u logor u Gradiški i Jasenovcu.

Vrhovni štab je nekoliko puta tražio njegovu zamenu, navodeći mu lažno ime (jer nije znao da mu je pravo već bilo otkriveno), ali bi uvek dobio odgovor da nije poznata osoba pod tim imenom.

U drugoj polovini 1944 god. Bošković je organizovao jednu srupu radi bekstva iz logora. Međutim, ustašama je uspelo da to otkriju, pa su ih 11. septembra 1944 god. pred čitavim logorom sve povešali, a Boškovića, koji je pred neprijateljem imao junačko držanje, strelja i. (Opširnije o ovome vidi u knjizi dr Nikole Nikolića »Jasenovački logor«, str. 408¹¹⁰).

" to jest u Zemunu

¹² Mladen Kubović, železničar. Tada je radio u Direkciji železničara NDH u Zagrebu, u birou za izdavanje povlašćenih železničkih karata. Bio je kurir CK KPH, a svršavao je i druge partiske zadatke (prijavljivanje falsifikovanih železničkih legitimacija za članove Partije i sl.).

Otkriven je provalom i uhapšen oktobra 1943 god. u Zagrebu, zajedno sa jednom grupom železničara. Ustaška policija i Gestapo strahovito su ga mučili; čak su mu, da bi iznudili priznanja i otkrivanje ilegalnog rada, i jednjak presekli.

Iscrpen od gladi, umro je februara 1944 godine.

tim u tvome pismu ne bude ničeg takvog, eto me u četvrtak dole. Neka me vaša kurirka¹³ čeka *kao što smo se dogovorili* a ti pripremi sitan. – Istovremeno, bilo bi vrlo dobro da istog dana pređe i moj st.[ari].¹⁴ Ja očekujem njegovft sliku, a ako je još nisi poslao, učini to svakako u četvrtak.

Drugarski pozdrav svima.

BR. 64

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SRETENA ŽUJOVICA OD 1 AVGUSTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SLABOSTIMA KOJE SU SE ISPOLJUJE PRI NAPADIMA NA KUPRES^ I /

1/VIII/1942 Pisano u 18^h, Novo Selo (Blagaj)

Druže Tito,

Primio sam tek jutros tvoje pismo od 31/VII koje je stiglo ovde u Novo Selo (Blagaj) oko 8^h uveče.² Tako važna informacija o dolasku bataljona Zirojevića i jednog bataljona III brigade na ovaj teren nije mogla praktično biti iskorišćena, o čemu ču ti niže govoriti.

Primili smo danas pre podne i Veljkovo pismo³ sa istim obaveštenjem, kao i poslati eksploziv (100 kgr) i sekciju Livna. Istovremeno pirispeo je i Smirnov.

Tvoje pismo, kao i ranije naredbe su potpuno shvaćeni. Međutim i pored toga nije se dobio željeni rezultat, ne zato što se zadatak nije izvršavao, već naprotiv zato što su naši ljudi svojom glupošću i nesposobnošćou pokvarili čak i 100 procentno postignute rezultate. Kao što sam ti javio', na noć 30/31 mi smo

¹³ Elza Meterli

¹¹ dr Ivan Ribar

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK KPJ, pod reg. br. 4310.

³ Vidi dok. br. 57.

³ Ovo pismo koje je Drugoj proleterskoj brigadi uputio pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba Pavle Ilić, Redakcija nije uspela da pronađe.

prema zamišljenom planu pokušali zauzeti M. i V. Vrata, brdo Malu Plazenicu, koja dominira Vratima i Kupresom, i posesti Stožer. S druge strane iskvariti komunikaciju bar onoliko koliko bi osiguralo ove lokalne operacije, pošto nam sredstva, a i nepoznavanje samog terena, kao i nestručnost ljudstva nisu dozvoljavali da to temeljito i potpuno izvršimo.

Ove operacije su bile ujedno u osnovi glavne i važne pripreme za definitivnu likvidaciju Zlosela i Kupresa, što je predviđeno za 31/VII – 1/VIII, kao i potpuno presecanje komunikacije.

Zauzimanje M. i V. Vrata i posedanje M. Plazenice i Stožera (noću 30/31 VII) izvršeno je (I bataljon, komandant Ljufrša Urošević, zamkama Raitko Sofijanić, polkom Mate Ujević), uz sadejstvo Kupreške čete. Međutim organizacija rušenja puta slabo je sprovedena. Polkom meštanske Kupreške čete koji je ovo sprovodio angažovaoi je mali broj seljaka, tako da se ustvari malo na tome u toku noći uradilo.

Istovremeno[^] je vršen demonstrativni napad s dve strane na Zlosela radi olakšanja prednje operacije.

Ustaše su u zoru 31/VII izvršili protivnapad na M. Plazenicu, M. i V. Vrata i oterali naše otuda. Ustaše raspolažu automatskim oruđima i municiju troše neštedimice. Naši se u odbrani posednutih položaja apsolutno nisu snašli i b'li su odbačeni čak na Maglaj (1704), i pokolebani i tu, te se pojedini delovi počeli povlačiti i dalje. Ovde kod mnogih pojama povlačenja čudno se tumači i sprovodi. Povlačenje ovde znači beganje. Nijedan slučaj nije bio da se to izvrši kao promena položaja radi uspešnije borbe sa neprijateljem. Mi smo juče pred podne, ne znajući još za to povlačenje sa M. i V. Vrata, polazeći na Maglaj sa komandantima bataljona (sem I) da osmotrimo položaj radi akcije u noći 31/VII i 1/VIII, naišli na jednu čačansku četu (II bat.) 3 kilometra od njenog položaja na Maglaju. Tako ta »povlačenja« ugroze potpuno neke jed nice i upropaste situaciju. Prvi bataljon je bio u vrlo nezgodnoj situaciji. Sreća je bila što je bila stigla ujutro Udarna četa III kраjiškog odreda, za koju smo poručili (110 ljudi), te smo je sobom poveli.

Na Maglaju se borba vodila do posle podne, kad su se ustaše povukli u Kupres i Zlosela.

Prvi bataljon se rasturio i nije se skupio ne samo do uveče već ni do jutra 1/VIII.

Pored svega toga akcija je izvršena iako u težim okolnostima. Moralo se ponovo zauzimati M. i V. Vrata i M. Plazenica.

Ipak je sve izvršeno.

Zauzeta su ponovo M. i V. Vrata i M. Plazenica.

Srušeno 7 mostova na putu i navaljana posećena stabla po starom i novom drumu, kao i kamenje. Noću 31/VII – 1/VIII izvršena je dalja akcija. Zauzeta ponovo Zlosela i ponovo popaljena. IV bataljon ([komandant] Ljubičić) i II bataljon ([komandant] Sredoje) izvršili su potpuno zadatku. Zauzeli Zlosela, ponovo ga popalili i proterali ustaše kroz niz sela do Kupreša, zauzeli brdašce Čardačicu pred Kupresom i ušli u prve kuće Kupreša.

I bataljon (svega 50 ljudi koji su se mogli okupiti) sa Kupreškom, četom i Udarnom četom Krajišnika su izvršili:

I bat. zauzeo M. i V. Vrata, poseo ih, izbacio dubinske posade za obezbeđenje rada na drumu;

Kupreška četa izašla na Stožer i posela ga;
Krajišnici izašli na M. Plazenicu.

Međutim Krajišnici su trebali da s'đu niz M. Plazenicu i sa sev.-ist. strane pođu na Kupres, što nisu uradili. Nekoliko njih su to učinili ali to je bilo bez rezultata. (Oni su dosta nadojeni eetniok:m mentalitetom: jedan hoće, drugi neće; učešće u borbi uslovljeno momentalnim ličnim raspoloženjem i ličnom procenom, itd.).

U zoru 1/VIII bilo je vidno da su naši u toku da uzmu Kupres. U daljini na jugo-zapadu Kupreša videle [su] se vatre (to su bili bataljoni koje si poslao, a što mi nismo znali). Ovi naši, valjda zbog nemanja veze sa nama, bili su ostali daleko i nisu se približavali Kupresu, što bi definitivno dovelo do prevage nad ustašama. Progonjene ustaše, seljake iz Zlosela, ustaše iz Kupreša nisu pustili da uđu u Kupres, već su ih natjerali da pređu u protivnapad protiv nas. Kako se već uvelikorazdano i naši bez opasnosti nisu mogli ostati na Čardačici (gde su već jedno vreme bili i opkoljeni: delovi IV bataljona), to su se povukli u redu ka Zlosslimu i dalje grebenima koji idu sev.-zap. kroz Kupreško Polje (Debelo Brdo, Kuk, Japage, Seka), a II bat. na padine Maglaja.

Krajišnici su samovoljno otišli sa M. Plazenice iako to niti je bilo potrebno niti bi ih lako ustaše otuda mogli oterati.

Zam. kom-nta I bataljona... javi svome komandantu Ljubiši da se svi povlače i da se moraju povući svi i napustiti Velika, a zatim M. Vrata, te povuče i sa Stožera Kuprešku četu. Tako nam propade ovaj tako važni položaj koji je ključ za držanje ove komunikacije i likvidiranje Kupreša i čišćenje celoga ovoga kraja. Mi nismo bili ni postavili zaposedanje Kupreša i Zlosela, već zaposedanjem M. i V. Vrata, i tako obezbeđeni, tek definitivno svršiti sa Kupresom.

Žrtava je dosta. Međutim prema jačini vatre i trajanju borbe (3 dana i noći) apsolutni je zaključak da su bile neizbežne, što i sami partizani, kao i štab tvrde.

Raspoloženje ljudi je dobro iako već tri dana i tri noći izdržavaju bez sna gotovo, na 1700 m. visine i, što je najglavnije, bez vode. Voda im se nosi, — ali ih teško nalaze i ne dođe čak do njih zbog udaljenosti i borbe.

Plena je bilo opet u štoci, nešto žita i dr.

Stvar ozbiljnija je nestaćica municije. Ima ljudi apsolutno bez ijednog metka. Jutros II bat. (Sredojev) morao je povući se jer su ostali svi bez municije. Da toga nije bilo⁴ pa iako Krajišnici nisu izvršili zadatak do kraja a bataljon Zirojevića i jedan III brigade nisu zbog nepovezanosti stupili u dejstvo, Kupres bi pao.

Gledaćemo da popunimo, odnosno da uzmemu iz drugih bataljona, mada su i oni sa po 20–25 metaka, i raspodelimo. Tražili smo i od III krajiškog odreda da nam što brže i što može pošalje.

Kontaktom sa »Gvozdenim bataljonom« (1/2 četničkim, sa rukovodiocima banditsko-četničkim) preko Šolaje⁵ i III krajiškog odreda uspelo se da nam danas dođu poslani od kom-nta »Gvozdenog bataljona« Vještice⁶ 20 ljudi, a malopre nas izvestiše da ide još 60, fcoji žele da učestvuju u ovim akcijama čišćenja ustaša.

Ovaj događaj ćemo iskoristiti da poradimo sa ovim ljudima.

Isto tako, s obzirom da ti je ovaj kraj jednostavno' bio s naše strane apsolutno zapostavljen, trudim se da političku našu delatnost razvijemo i u izvesnim formama 'organizaciono uskladimo radi učešća naroda ovog kraja u pomoći bar nar.-osl. vojsci i, ukoliko je za ovo vreme moguće, organizaciji pozadine, te vojničkog oživljavanja.

Nisam bio tu kad je bio Pavle⁷ zbog stoke, da ih⁷ nateram da poteraju više ili da se organizuje veće preterivanje stoke. Oni sami izjavili su da ne mogu više preterati nego 10 goveđi i 20 ovaca.

⁴ Simo Šolaja, narodni heroj. Poginuo u Kupresu 11/12 avgusta 1942 god. u borbi protiv ustaša, kao zamenik komandan'a Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁵ Nikola Vještica

⁶ Pavle Pekić. Tada je bio član Ekonomskog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavija.

⁷ Odnosi se na grupu boraca iz Prateće čete Vrhovnog štaba (vidi dok. br. 57).

Sada za večeras organ¹zujemo to u većem razmeru. —
Vi to tamo smestite gde je najbolje.
Isto tako i prenos bolnica.

Kom-nt II brigade Đurić ti piše o još drugim stvarima koje ja ne napominjem.

Part. org. u pozadini je ovde skoro n%akva. Ipak smo se povezali i sa ovo nekoliko seljaka i potrud'ću se da postavimo agilniji rad. Nažalost nekoliko takozvanih članova Partije iz raznih sela u većini su — svi gotovo — dobro imućni seljaci i'oseća se spekulativni njihov odnos prema Partiji. Još nisam detaljno upoznat sa svim ovim, kao ni potpuno sa stanjem part. org-je⁸ u domaćoj četi, te ču to učiniti i preuzeti shodne mere i popraviti što ne odgovara part. interesima'.

Kakav je rezultat od noćašnje vaše akcije?

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Crni

P.S. — Šaljemo Antuna⁹ prema Veljkovom pismu.

BR. 65

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 1 AVGUSTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O NEUSPELOM NAPADU NA KUGJfcps I ŠUJICU I O PRIPREMAMA ZA OBNAVLJANJE NAPADA NA ŠUJICU I VRŠENJE PRITISKA NA DUVNO¹

Druže Stari,

1) Možda si obaviješten da je Kupreška grupa² likvidirala sva okolna naselja i došla skoro do Kupreša, odakle se povukla, dočekana jakom vatrom iz varoši i Glavice.³ Sadej-

⁸ partiske organizacije

⁸ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koga se ovo odnosi.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4356.

³ Vidi dok. br. 60 i 64.

³ Nije nađena na geografskoj karti Verovatno se odnosi na Paganu Glav. (k. 1212).

stvovao je i 3/IV brigade. On je prošao bez žrtava, a neprijatelju nanio 12 gubitaka,⁴ zaplijenio 6 pušaka, 1 teški mitraljez sa 300 metaka, 20 metara žita, puno stoke, masti i ostalih potreba.

Borba je prekinuta u 8 časova.

2) Treća brigada noću 31/1 organizovala je napad na s. Sujicu. Tri bataljona su bili do same varoši, ali se njihovi kdti⁵ nisu usudili da napadnu, jer je izostalo sadejstvo suseda: Jakićeve grupe,⁶ koja nam je javila da će napasti položaje koji neposredno sa zapadne strane dominiraju s. Šujicom. Bataljoni III-će brigade ujutru su se povukli na polazne položaje i već oko 8 časova prihvatili borbu sa ustašama koji su se neuznemiravano izvukli I-voj brigadi i Jakićevoj grupi. Borba se vodila cito dan i bila je vrlo žestoka. Neke jedinice IH-će brigade pokazale su pravo herojstvo. Sve to nije pomoglo,⁷ jer ni I-va brigada ni Jakićeva grupa ne priskočiše da iz pozadine napadnu neprijatelja. Ovime ne mislim da branim III-ću brigadu, čije je ljudstvo i komandoivanje dalo sve od sebe. I pored noćnog umora jedinice su po 2–3 puta bacane u borbu na razne sektore. Bili smo svjesni da ne trebamo dozvoliti ulazak ustaša u Kupreš, koji je bio pred padom. Ovako, situacija oko Kupreša pogoršala se, jer se garnizon pojačao sa oko 400 boraca, 2 topa, 3 tenka, 3 bacača i dosta automati, oruđa.

3) Mi noćas spremamo, zajedno sa I-vom brigadom i Jakićevom grupom, napad na Sujicu, ukoliko je neprijatelj nije evakuisao. Zatim ćemo uputiti jedan manji dio za Tomislavgrad, gdje je neprijatelj, prema izvještaju I-ve brigade, ostavio manji garnizon.

4) Ojačanje Kupreškog garnizona jeste jedan novi momenat. U vezi sa izvještajem Štaba kupreških trupa, ti ćeš procijeniti da li ga treba napasti. U tom slučaju, mišljenja sam da bi trebale sadejstvovati i neke jedinice iz moje grupe.⁸ Ili je možda bolje da se moja grupa hitno baci na Livno i ovo likvidira, jer su, prema izvještaju, uslovi povoljni. Za to vrijeme naše trupe, u vezi sa bos.Janskom] prolet. brigadom,⁸ bi likvidirale Kupreš, odnosno svojim dejstvom u tome prostoru

⁴ Odnosi se na ljudske žrtve.

⁵ komandanti

⁶ Nju su sačinjavali: Prvi bataljon Prve proleterske brigade, Četvrti bataljon Treće proleterske brigade i bataljon »Vojin Zirojević« Četvrte operativne zone Hrvatske.

⁷ Odnosi se na Drugi, Treći i Peti bataljon Treće (sandžačke) proleterske brigade.

⁸ Odnosi se na Sedmu (Prvu krajišku) NOU brigadu. Ona tada nije bila proleterska brigada.

vezivale nepr. snage. Dio tih trupa morao bi se obavezno prebaciti oko D. Vukovskog ili Zanogline.

- 5) U vezi s ovim trebalo bi i IV brigadi dati direktivu.
- 6) Očekujem Tvoje naređenje.

7) Druže Stari, moje je lično mišljenje da Kupreš više ne treba napadati, bar za izvjesno vrijeme, jer je momenat iznenađenja prošao. Ja sam mišljenja da bi se brzo trebalo baciti na Livno. Interesantno je, da je nepr. sa Livnom održavao saobraćaj potpuno.

1-VIII-42 god.

21 čas

Jelovi Gaj

Drugarski pozdrav
Aiso

/

BR. 66

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 2 AVGUSTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PRIPREMAMA ZA OSLOBOĐENJE LIVNA¹

Druže Stari,

1) U Šujicu smo ušli noću 1/2 bez otpora, a Tomislavgrad je iste noći očistio Beograd, bataljon I brigade. Bataljon je imao 1 mrtvog i 5 ranjenih. Ustaša je pobijeno 10–15. Bataljon je oslobođeo oko 30 Srba, žena i devojaka koji su 2 t.m. trebali biti streljani. Plen: 220.700 kuna, oko 10.000 puščanih metaka (ovo ćemo razdeliti na jedinice), 275 kgr. eksploziva, džak soli, nešto sanitet, materijala. U Tomislavgrad je poslat još 1 bataljon da pročisti okolna sela u koja su pobegli neki ustaši. To čišćenje biće završeno 3 t.m. do mraka. Tamo je pošao i drug Marko.

2) S obzirom na raspored i stanje jedinica I i III brigade, kao i mogućnost uspostavljanja veze sa Glamočkim odredom, odlučio sam se da napad na Livno izvršimo noću 4/5 avgusta. Znam o nadiranju Talijana od Sinja, ali je ranije nemoguće izvršiti iole dobro pripremljeni napad.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3705.

U napadu će učestvovati 4 bat.[aljona] I brigade, 3 bat. [aljona] III brigade i Glamočki odred.

Prvi bat. I-ve brigade, koji je u borbi s ustašama imao gubitaka, biće upućen za posadu Tom'slavgrada.,,

Dva bataljona III-će brigade ostaće za zasede na pravcu Kupreš-s. Šujica. S obzirom na dosadašnja iskustva, za taj pravac malo je 1 bataljon. Sem toga, preduzeli smo mere da se ceo put prekopa i da se izrade zakloni za ljudе, jer je ceo teren otkriven. (U tome tesnacu ostaju 2. i 3. bat. III brigade. Odgovorni drug za taktički rad jeste kdt 3. bat. drug Žarko Vidović).

Pokret jedinica izvršiće se noću 3/4 t.m., predanće i napasti noću 4/5, tako da će donekle biti ostvareno iznenađenje-Mesto prikupljanja:

— Prva brigada: sela Potočani, Dobro i Smričani, s tim da napadne istočni i južni sektor.

— Treća brigada (3 bataljona): prostor oko Švabinog Polja, s tim da napadne severni sektor. (Teška oruđa postaviće se u Bašajkovcu).

— Glamočki odred: s. Kablići, s tim da napadne zapadni sektor.

Pokret za napad sa mesta prikupljanja otpočeće 4 t.m. u 20,30 časova. U vezi s ovim napadom, potrebno je da *hitno* naredite Glamočkom odredu:

»Da se do zore 4 avgusta prikupi u s. Kablići, s tim da blokira selo i ne dozvoli nikome da ide u varoš. Zadatak: polazi iz s. Kablići 4 t.m. u 20,30 časova, pravcem duž druma i levo od druma, s tim da se u blizini varoši razvije i napadne na otsek: levo od grede Bašajkovač, pa u desno do reke Bistrice. Po upadu u varoš nastavlja nadiranje ka isteku. Veza: levo sa IH-ćom brigadom; koja će napasti iz Bašajkovca, a desno sa I-vom brigadom, čije će levo krilo napadati drumom od Stočne stanice. Upad suseda u varoš ne treba sačekivati. Znaci borbeni za noć 4/5: proleteri – udarnici. (Naš borac ne pita »ko je«, nego kaže odmah: proleteri, a drugi borac treba odmah da mu **odgovori**: udarnici). Borb. znaci za dan 5 t.m.: izdići pušku u vis sa kundakom gore.*)

Komandant Glamočkog odreda u toku 4 t.m. izvešće svoje komandante i komandire sa polit, komesarima na pogodnu osmatračku tačku naspram svoga napadnog sektora i objasniti im uloge. Ovoga dana (4 t.m.) do 6 časova jutra poslati drugu Arsi, koji komanduje svim trupama na ovom sektoru, izveštaj

*) Ovo smo izmenili jer u varoši nema zelenih grančica (Veljkova vrbica).

o svim pripremama i 4 kurira na Švabino Polje. Za vreme napada drug Arsa nalaz'će se na Bašajkovcu.

Zbog brzine u radu nije moguć sastanak i izviđanje svih komandanata, komandira i pol. komesara sa komandantom napadnih trupa. Za svoje sektore to će izvršiti komandanti. Vaš Glamočki odred najbolje poznaje teren i grad, pa i niste imali neku naročitu potrebu za ovim sastankom. Sem toga, prkupljanje velikog broja starešina moglo bi odati vreme napada.

Vaš upad u varoš mora biti silovit. Pojedine nepr. objekte blokirati, a zatim nadirati napred bez obzira na suseđe. Za pokret i prebacivanje koristiti i bašte, pojedine kuće itd. Premiti flaše sa benzinom za paljenje onih kuća u kojima se neprijatelj zatvori i bude davao otpor.

Vi morate, bez obzira na sve, tačno postupiti po ovom naređenju. Bez vašeg prisustva napad bi bio jednostran, ne bi dao efikasne rezultate, a može biti doveden i u pitanje. Objasnite borcima šta znači pad Livna za našu borbu u ovom kraju.

O mogućnosti izvršenja ove zapovesti podnesite *odmah* izveštaj Vrhovnom štabu.«

Druže Stari, ja nikako ne mogu brzo uhvatiti vezu sa Glamoč, odredom, pa je potrebno da vi h̄tnoi uputite priloženo naređenje tome odredu.² Naređenje je jasno. Prikupljanje svih stareš na na jednu tačku nemoguće je zbog brzine u radu. Sem toga, ono ne daje neke naročite rezultate. Štab Kočin već poznaje teren. Sa Štabom IH-će brigade ja ču izvršiti izviđanje, a Glamočani će to sami izvršiti. Sem toga, svima jedinicama dajemo ljudstvo bat. »Zirojević«, koje će im olakšati rad. Sem toga, pravci pokreta i napada putevima su naročito označen¹, pa će jedinice neposredno dovesti u grad, a IH-ća brigada ima da se spusti niz gredu.

3) Naredio sam Štabu III-će brigade da stoku, koju je zaplen o 3/III-će, i nešto žita uputi za V. Drežnicu.

4) B'lō bi potrebno da se u Tomislavgrad uputi ili formira neka meštanska jedinica.

5) Ja ču do mraka 3 t.m. biti u s. M. Galičiću (4 km jugo-zapadno od Sujce), a zatim idem sa IH-ćom brigadom za Švabino Polje, gde ču prispeti zorom 4 t. meseca. O svemu ču te hitno izveštitavati.

³ Vrhovni komandant je Štabu komb novanih glamočkih snaga Petog krajiškog NOP odreda (u tekstu: Glamočki odred) dao posebno naređenje (vidi dok. br. 71). Pored najvažnijeg dela ovog teksta između navodnika, ono sadrži još niz konkretnih uput tava o načinu izvršenja napada; stoga se, i pored izvesnog ponavljanja, objavljaju oba teksta.

6) Po mom mišljenju Francetićevo ekspedicija u osnovi je propala, mada ga vojnički imamo poraziti. Ponovnim zauzećem Šujice, a naročito Tomislavgrada, mi smo i vojnički i politički dobili. Narod uviđa slabost Pavelićeve vojske i države.

7) Tvoje rešenje o prikupljanju naših jačih snaga u rejon Kupreš – • D. Vakuf – Jajce daje nam mogućnost da u predelu Jajca i Mrkonjićgrada stvorimo drugo uporište. Dsjstvom na prugu i ostale komunikacije mi ćemo tamo prikovati jače nepr. snage. Ta grupa će nam omogućiti dejstvo oko Livna i nešto dublje ka Dalmaciji. Povlačenje Francetićeve ekspedicije jeste na prvom mestu zbog rada te grupe. Kad bismo na izvesnoj daljini (Bihać, Sarajevo) stvorili još ovakve dve grupe, naše ratovanje bi dalo¹ dalekosežne rezultate. Mi bismo s pravom govorili o drugom frontu, koga Lond. vlada pripisuje Draži Mihailoviću.

U Glamočkom, Polju mogao bi se improvizirati aerodrom i za teške mašine. Uz pomoć, mi bifsмо mogli očistiti Bosmi i Herc. za kratko vreme. Ovo je potpuno realno.

S. F. – S. N.

2-VIII-42 god.
15,30 časova
M. Galičić

*

Pozdrav
Arso

P.S.

1) Gubici III-će brigade u borbama 1 t.m.: 5 mrtvih i 6 ranjenih.

Neprijatelj ima preko 15 mrtvih.

2) Iz Jakićeve grupe 1. bat. I brig. ima osetne gubitke, ali je i neprijatelju naneo trostrukе gubitke.

Poz.
Arso

3) Danas nepr. vrši intenzivno izviđanje na prostoru: Livno – Duvno – Kupreš.

4) 1 t.m. celog dana čula se vrlo intenzivna art. vaitra sa pravca zapadno od Livna.

5) Pionir, vod porušio je i most kod Mokronoga. U toku noći 2/3 porušiće i mostove u Šujici, važne za pravac Duvna.⁸

³ Tekst pod 1 i 2 dopisan je crvenom olovkom, a onaj pod 3, 4 i 5 – crnom.

ZAPOVEST NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE U ULOŽI KOMANDANTA UDARNE GRUPE
BRIGADA OD AVGUSTA 1942 GOD. ZA OSLOBOĐENJE
LIVNA¹

Z A P O V E S T
za napad i likvidaciju varoši Livno

Prema podacima s više strana utvrđeno je da je varoš Livno posednuita s oko 200 ustaša i 300 domobrana, naoružanih s 3 brdska topa, 2–3 teška bacača, 2–3 teška mitraljeza¹ i oko desetak p. mitraljeza. Osim toga u radionici ručnih bombi nalazi se 10–15 Nemaea-Austrijanaca, koji su tražili vezu s nama i koji su obećali da će za vreme napada izvršiti udar iznutra. Isto tako bilo je prema šumi Bašajkovac oko 40–60 domobrana, koji su tražili da izađu u partizanski odred, ali smo im stavili do znanja da ne izlaze iz varoši već da u slučaju napada izvrše udar iznutra.

Varoš Livno utvrđena je i opasana je jednim redom bodljikavih žica. Oslonci koji su naročito organizovani jesu: tvrđava Vejsil prema- šumi Bašajkovac, tvornica cementa, žandarmeriska stanica i stočna stanica na drumu Sinj – Livno. U centru grada utvrđena je kuća doktora.²

Naše snage nalaze se na komunikaciji Bosansko Grahovo – Livno, između B. Grahova i sela Čelebića, kao i na komunikaciji Sinj – Livno, na serpentinama između žandarmeriske stanice Vaganj i s. Prologa. Obe grupe izvršiće prekid drumova na osetljivim mestima i pritiskivaće ustaški orijentisana sela, da wa ne bi pritekla u pomoć Livnu, kao i da spreče ispadne neprijateljskim snagama iz ž. stanice Vaganj, odnosno iz B. Grabova.

U napadu -na varoš Livno učestvovaće delovi I, delovi III P.N.O. Brigade i kombinovane snage V Krajiškog odreda, kao i bataljon »Vojin Zirojević«.

Radi pravilne koordinacije snaga u izvršenju postavljenog cilja –•

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, u dva primerka, pod reg. br. 16396 i 16491.

² U dokumentu je na ovom mestu ostavljen prostor za unošenje doktorovog imena. (Odnosi se na lekara Dušana Mitrovića.)

N A R E Đ U J E M :

- 1) *Jugoistočna kolona:*
komandant drug Koča,
4 bataljona I Brigade

4 bataljona, 8 t. mitra-
ljeza

1) Vrši napad na Livno s istočne i južne strane, opštim pravcem s. Dobro, Velika Orlovača, s. Brina, Livno, na otsek Kremenjače, tvornica cementa, stočna stanica, sve zaključno.

Granica zone širenja desno: strmine Crvenice isključno; levo: Bistriga, vočni rasadnik, Dubočica, zaključno. Vezu održava desno: s III Brigadom na liniji označenoj kao desna granica, a levo na reci Bistrici sa kombinovanim snagama V Krajiškog odreda.

Komandno mesto i osmatračnica na koti 927 – Velika Orlovača.

Imati u vidu da tvornica cementa i stočna i ž. stanica udešene za odbranu, pa bi trebalo odrediti posebne snage za njihovo izolovanje i likvidaciju. Prema neproverenim podacima u tvornici cementa nalazi se jedan brdski top, koji po zauzeću treba koristiti pri zauzimanju Livna. Bilo bi dobro da to izvrše snage koje bi posle izvršenog zadatka ostale kao kolonska rezerva,

- 2) *Severna kolona:*
komandant drug Volođa,
3 bataljona III Brigade,
2 brdska topa,
2 bacača

3 bataljona, 2 bac.,
2 t.[opa] i 3 t. mitraljeza

2) Vrši napad na Livno sa severne strane opštim pravcem Debelo Brdo, Bašajkovac, Livno, na otseku šume Bašajkovac.

Granica zone širenja desno: Deroguz – zapadna ivica šume Bašajkovac, severna crkva u Livnu; levo: strmine Crvenice, sve zaključno.

Utvrđeni oslonac na ovom pravcu je kula Vejsil. Vezu održavati desno, na liniji označenoj kao desna granica, sa zapadnom kolonom odnosno kombinovanim snagama V K.O., a levo, na liniji označenoj kao leva granica, s Prvom brigadom.

Komandno mesto i osmatračnica na koti Debelo Brdo (1207).

3) *Zapadna kolona:*
Komandant drug
jačina kolone 350
svega 1 bataljon

3) Vrši napad sa zapadne strane opštim pravcem: s. Kablići – s. Suhača – Zastinje – Livno, na otseku između reke Bistrice i šume Bašajkovac.

Granica zone širenja desno:
r. Bistrica, levo linija: Dercguz (1223)
•— zap. ivica šume Bašajkovac – se-
verna crkva u Livnu.

Vezu uhvatiti levo s bataljonom III Brigade na Deroguzu u toku 4 avgusta, a kasnije po dogovoru. Komandno mesto i osmatračnica: Kalebišće (1047).¹

Ako se pokaže da su sela na označenom opštem pravcu neprijateljska i za njihovu likvidaciju/trebalо bi suviše mnogo vremena, onda fr'ste glavninu kolone mogli povesti severnom ivicom ovih sela i spustiti je preko Zastinja u Livno.

Polazni položaj: s. Guber – But (825) – • Vučkovina (791) – V. Orlovača (927) – Gradina (893) – Kremenjače – šuma Bašajkovac – s. Suhača, zapadna ivica.

Početak napada s polaznog položaja 4 jula⁴ u 20.30 časova.

Trupe bi trebalo privesti na polazne položaje ili u neposrednu bliz'nu istih do zore 4 avgusta. Dan 4 avgust koristi ti za osmatranje, izviđanje neprijateljskih položaja i upoznavanje jedinica s ciljevima napada, napadnim pravcima i otsec ma na koje treba napadati. Znak za početak napada: crvena raketa iz šume Bašajkovac tačno u 20.30 časova.

Uža blokada biće prvo na liniji: reka Zabljak – Zabljak Izvor – zapadna ivica šume kod Sušica Hrasti – Дгетепјас-е – južna ivica šume Bašajkovac • – s. Zastinje – kota 719. Po ulasku naših trupa u grad na liniji: r. Bistrica, od voćnog rasadnika do svog izvornog dela – manastir Gorica – tvornica cementa – južna ivica šume Bašajkovac • – s. Zastmje – Ha-sina Vrela. Na ovoj liniji kolone će postaviti na podesn'm mestima (mostovima, rečnim gazovima i pregledanim tečkama) svoja odeljenja teških mjtraljeza, a u nedostatku ovih – puškomitrailjeza. Uloga ovih je da vatrom i međusobnom vezom,

³ U dokumentu nije naznačeno ime komandanta.

¹ Omaška. Treba da piše: »avgusta.

pogledom i patrolama spreče izvlačenje neprijateljskih ođe-ljenja i pojedinih vojnika iz grada. U slučaju neuspeba – da prihvate svoje kolone. Kako je najverovatnije da će neprijatelj pokušati da se izvuče preko Livanjskog Polja ka selu Prologu, to bi bilo potrebno da I Brigada postavi bar jedan teški mitraljez s jednim vodom na Dubočici (715), sa zonom dejstva između reke Žabljak i r. Sturba, a zapadna kolona da postavi jedan vod s teškim mitraljezom na koti 719 između s. Zastinja i s. Suhače, s pravcem dejstva kota 711, na reci Dubočici.⁵ Ovi vodovi u slučaju da primete izvlačenje neprijateljskih snaga vršee i ispadne.

Obezbeđenje napada:

Jedan bataljon s mitraljeskim i pionirskim vodom doći će u selo V. i M. Guber. On bi trebalo da postavi mitraljesko odeljenje s jednim vodom na Dubočici (715). Zadatak: da spreči intervenciju neprijatelja s pravca Sinja i onemogući iz-vlačenje neprijatelja iz Livna. Pionirski vod porušiće most na reci Sturbi zapadno od s. Gubera.

150 ljudi glamočkih snaga posešće položaj Prisap (731) – kota 937 sa zadatkom da spreči neprijateljsku intervenciju iz neprijateljski raspoloženih sela na tom pravcu.

Znaci raspoznavanja i borbeni znaci: proleteri • – udarnici.

Po zauzeću Livna bataljoni će zauzeti sledeći raspored: zapadna kolona: s. Kablići, s. Prilukai, s. Prisap.

Bataljoni jugo-zapadne kolone: s. Smričani, s. Zabljak, s. Veliki i Mali Guber, s. Grborezi i s. Zabrišće.

Bataljoni severne kolone: jedan bataljon u šumi Bašaj-kovac i Livno, ostali bataljoni u s. Poitočani i Dobra.

Ovim operacijama rukovodiće drug Arso, koji će se za vreme borbe nalaziti u šumi Bašajkovac.

Komandant⁶ .

⁵ Na geografskoj karti nema reke Dubočice, a k. 711 nalazi se na rečici Žabljak, u predelu Dubočica.

⁶ Za objedinjavanje dejstva svih jedinica koje su doatile zadatok da oslobole Livno, Vrhovni štab je odredio- svoga načelnika, koji je, u tom svojstvu, i izdao ovu zapovest (vidi dok. br. 71).

ggmli J-T'''''

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGO-SLAVIJE DRUGA TITA OD 3 AVGUSTA 1942. GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA SLOVENIJU O NAČINU VOĐENJA BORBI U TOKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE¹

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-VIII-1942 g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. ZA SLOVENIJU²

Kao što je već saopšteno, vaši su kuriri stigli sretno u naš Štab i doneli između ostalog i izveštaj o vašim akcijama.[®] Mi smo kurire zadržali tafcoi dugo u našem Štabu zato što se približavamo u vašem pravcu i zbog talijanske ofanzive kod vas, o kojoj očekujemo rezultate da bi vam mogli dati konkretnije upute. Nažalost mi do ovog momenta ne znamo ništa konkretnije kako se situacija kod vas razvija, osim ono malo informacija koje dobijamo preko »Slobodne Jugoslavije«. Jasno nam je samo jedno da je pritisak okupatora protiv vas veoma snažan, ali smatram da ste vi preduzeli sve da u ovoj efanzivi sačuvate vašu živu silu kojom ćete moći ponovno nastaviti vašu borbu u Sloveniji. Kao što je već iskustvo u teku ovih 15 meseci pokazalo, pogrešno je držati neke krute frontove i dozvoljavati opkoljavanje naših jedinica, što uvek prouzrokuje dosta velike žrtve sa naše strane. Najefikasnije mere protiv ovakovih ofanziva jesu: raspodeliti naše snage tako da neprijatelj ne može koncentrisati snage u jednom određeniota pravcu. Potrebno je da vaše jedinice prave brze i duže pokrete i napadaju neprijatelja na njegovoj najslabijoj tački, t.j. tamo где se on najmanje nade i где je najslabiji. Ovakva naša taktika ima, razume se, i izvesne negativne strane, jer se često moraju napuštati tereni i razna mesta koja bi se po mišljenju stanovništva trebala braniti od neprijatelja. Ali ovde treba da bude svakome poznato to da dokle god je neprijatelj u velikoj nadmoćnosti sa

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latin:com, nalazi se u arhivi CK SK Slovenije, pod reg. br. 5006, a kopijia originala u arhivi Vojno-istoriskog instituta, pod reg. br. 31-4, k. 2.

² U Sloveniji nije bilo dobrovolačkih odreda, kao u Bosni i Srbiji, nego samo partizanskih, pa se i naziv Glavnog štaba (Glavni štab NOP odreda za Sloveniju) nije menjao.

⁸ Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 69.

oružjem i ljudstvom, mi nismo kadri da sačuvamo izvesna mesta i oslobođenu teritoriju. Razume se da je u Sloveniji sada naredni ustanak u poletu iako u prvim počecima snažne borbe, i zato je mnogo teže sprovoditi takvu taktiku, jer su mase, a naročito seljačke, još uveik sklone da štite svoje domove. U vezi sa time postavlja se pred vas zadaća da odmah stvarate jake udarne bataljone od najboljih boraca, koji će se boriti tamo gde bude potrebno i gde im se naredi. U isto vreme mogu se i treba zadržati manji partizanski odredi od domaćeg stanovništva po čitavoj teritoriji, koji će i braniti svoje domove i dezorijentisati neprijatelja da se koncentriše u jednom određenom pravcu. Pri ovakvim snažnim ofanzivama ne treba se grčevito držati za oslobođenu teritoriju, jer dokle god postoji naša živa sila mogu se uvek oslobođiti nove teritorije od neprijatelja. Sve to govorimo na osnovu našeg iskustva, ali mislimo da isto to važi i za Sloveniju.

U slučaju velikog pritiska neprijateljskih snaga nastoje da se glavnina naših borbenih jedinica povlači u onom pravcu gde vam je zaleđe najsigurnije, a to je u sadašnjem momentu pravac prema Hrvatskoj, t.j. prema Kupi, oslanjajući se na teritoriju ličkih i primorskih partizana. Eventualno takvo povlačenje omogućava uvek vašim jedinicama dat se povrate na svoju teritoriju.

Nama je poznato da su talijanske snage iz Hercegovine i Bosne otišle i u Sloveniju. Mi sada pravimo pritisak prema Dalmaciji da bismo oslabili barem donekle pritisak neprijatelja na vašem području. I već se vidi da je naš dolazak sa krupnijim snagama ovamo prilično zbumio kako okupatora tako i njihove vazale. Ne znajući naše namere oni su dezorijentisani i pariraju taj naš dolazak u ove krajeve na taj način što povlače svoje garnizone u jače utvrđena mesta i gradove i tako se vežu za ovu teritoriju.

Podrobnejše informacije o našim borbama daće vam drug Bevc⁴, a donekle i drugovi koje šaljemo na raspoloženje vašem Štabu i koji su se do sada borili u redovima srpskih partizana.⁵

Bilo bi dobro da neko iz vašega Štaba dođe u naš štab sa jednim podrobnjijim usmenim izveštajem, kako bismo mi

⁴ Edvarđ Kardelj se tada nalazio u Sloveniji Drug Tito je bio stazio u zadatku Ivi Ribaru-Loli, još pri njegovom ilegalnom odlasku za Zagreb, da obavesti Kardelja o najkrupnijiril događajima na području Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine u periodu mart–jul 1942 god. A u svom pismu od 1 aprila 1942 god. (vidi dok. br. 62) drug Tito je i lično obavesitio Kardelja o najnovijim događajima.

⁵ Odnosi se na Slovence koji su bili u sastavu Prve proleterske brigade kao posebna četa.

mogli dobiti tačan uvid o situaciji kod vas. Na osnovu jednog takvog izvešaja mi bismo vam mogli predložiti jedan opšti plan za vaše daljnje akcije i operacije.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

BR. 69

IZVEŠTAJ IVE RIBARA-LOLE OD 3 AVGUSTA 1942 GOD.
VRHOVnom KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGU TITU O OPŠTOJ VOJNO-POLITICKOJ SITU-
CIJI U HRVATSKOJ, SRBIJI, VOJVODINI, MAKEDONIJI I
SLOVENIJI¹

DRUGU TITU. –

Br. 1 – 3 avgusta 1942 g.

Dragi T.T. i ostali!

Znam da ste sigurno bili već pomalo zabrnuti, a i ljuti, što se ne javljam. Međutim, to mi nije bilo moguće. Na prvom mjestu zato što sam ovdje Valdesa našao sa zatvorenim dućanom² i spremnog na put u Slov.[eniju] kamo ga je Bevc zvao i pripremio mu novog »Goluba«,³ koji je, kako mi izgleda tek ovih dana proradio, tako da ste sigurno dobili *dvije* moje poruke preko njega. S druge strane, pismeno nisam mogao opširnije da se javim jer je stanje ovdašnjih veza sa hrv. Štabom bilo slabo i nepouzdano, pa sam ih samo u svome pismu za-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 717. (Pod ovim brojem je, u istoj arhivi, i kopija dokumenta.)

^a Odnosi se na radio-stanicu koja je služila za vezu između Kominterne i CK KPJ. Na njoj je bio nastao neki kvar.

* to jest radio-stanicu

molio da vam poruče da sam dobro stigao. Tako se, eto, javljajem tek sada, kada je uspostavljena jedna sigurnija i ekspeditivnija veza sa hrv. Štabom, ali ko zna koliko će ovo pismo putovati. Očevidno – bez »Goluba« nema danas čestitog posla!

Prije svega, da vas izvijestim o izvršenju organizacionog dijela miog zadatka koji ste mi povjerili. U tom pogledu, posao sam uglavnom okončao – uz pomoć druga Steve⁴ i Konsp.⁵ Uspostavljene su veze sa Srb.[ijom], Voj.[vodinom], Bevcom, a ovih dana eto i jedna pouzdanija veza sa hrv. Štabom, i sve te veze već funkcionišu; osposobili smo nov sistem stanova za nas, spremnih uvijek da samo nas primaju; radimo na usavršavanju već postojećih mogućnosti za dokumente koje su stvorili Stevo i Konsp. i već sad ih imamo na raspoloženju;⁶ i – napokon, postavili smo već neke punktove obaveštajne i informativne službe. Sve to treba još usavršiti i utvrditi, treba stalno učvršćavati, ali je uglavnom postavljeno na onakvima temeljima kako smo se dogovorili. Najveću teškoću pričinjava i u ovom poslu izgradnje tog našeg aparata pomanjkanje ljudi, i zato je neophodno da se ovamo upute *dva* potpuno povjerljiva i odana druga koji ovdje nisu poznati, a koji će moći da drže sve te naše tehničko-org. punktove. Bez toga ćemo uvijek biti prinuđeni da poslije izvjesnog otsustvovanja odavde – počinjemo iznova.

Prirodno da sam, uporedo sa ovim poslovima, kao vaš pretstavnik posvetio sve snage tome da prenesem našu liniju i ukažem svu moguću političku i organizacionu pomoć ovdašnjem Povjerenstvu hr. Čaće, drugovima u Srbiji i Vojvodini, i, baš zadnjih dana, probiemima partizanskog pokreta u tzv. II (Zagrebačko-zagorskoj) operativnoj zoni. Politički, drugovi ipak nisu bili u svim tim krajevima tako otsječeni kao što smo mislili: »Proleter« (fočanski broj] dobili su svuda jer je ona naša pošta od 8 aprila došla ovdje kao zadnja, i umnožili su ga i ovdje i u Beogradu. No, upkos toga, bilo je krajnje vrijeme da netko od nas obide sve ovo, kao što ćete i vidjeti iz daljeg izvještaja.

A sada, redom, o političkim prilikama i stanju i problemima našeg pokreta u pojedinim krajevima.

I. Hrvatska. – Tri činjenice ubjedljivo karakterišu razvitak u Hrvatskoj za vrijeme ovih zadnjih mjeseci što nismo bili tu: 1) Dalje vidljivo slabljenje masovne baze i utjecaja ustaškog režima i početak izvjesnih unutarnjih sukoba u samim njegovim redovima; 2) Pojava partizanskog pokreta i partizanskog

⁴ Ivan Krajačić (Stevo-Brko)

⁵ Dragutin Saili (Konspirator)

⁶ Odnosi se na lažne legitimacije i isprave.

djelovanja kao prvorazrednog i »javno priznatog« činioца u unutarnjem političkom životu zemlje, i 3) Početak oštire diferenциjacije u redovima HSS-a i jačeg previranja u hrvatskim masama uopće. Ove tri opće tendencije razvoja najbolje ilustruju konkretnе pojave.

Proces gubljenja vlaste u mogućnost pobjede Njemačke i nekakvu stalnost današnjeg režima znatno je napredovao. Čak ni sadašnja njemačka ofanziva na Donu, praćena larmom ustашke »promišćbe⁷, nije bila u stanju da ga zaustavi, već samo donekle trenutno uspori.

U tome smislu, pojačala se zabrinutost za *sutrašnjicu* i opšta tema razgovora nije više »ko će pobijediti«, već »šta će sutra biti s nama«. Pitanje o budućnosti Hrvatske, Jugoslavije, političkom ustrojstvu zemlje, odnosu prema jugoslovenskoj izbjegličkoj vladi u Londonu itd. su u svačijim ustima, i naša Partija moraće što prije naći formu da svoj stav po njima učini poznatim masama.

Ovakvo opšte raspoloženje pojačana je sve većim teškoćama u životu stanovništva. Plaća i nadnice zabranjeno je dizati, dok skupoča prosto iz dana u dan fantastično raste. Za zadnja tri mjeseca cijene su prosječno skočile za 100–150% a u »crnoj burzi« još znatno više. U Hrvatskoj stoji danas kgr. kukuruznog brašna 90–100 kuna, kgr. mesa u Zagrebu je 150 kuna, kgr. mesa⁸ 400 kuna, cijene cigareta i duhana skočile su za 300%, kava 3000 kuna itd. a da se o industrijskim proizvodima i ne govori. Na selu vlada ogromno nezadovoljstvo zbog prisilnog otkupa žitarica po utvrđenim cijenama, dok se seljaku ostavlja samo 200 kgr. žitarica po glavi na godinu dana – a pored svega toga žetva je podbacila za 20–30%. Strah od gladi i buduće zime je sve veći, a spoznaja da su okupatori glavni krivci za takvo stanje je porasla.

Sve gore pobrojane pojave i teškoće počele su sve osjetljivije da se odražavaju i u vrhovima samoga režima i u njegovom aparatu. Činjenica je da ustašama za godinu dana, iako su ga u birokratskom snrslu »sredili«, nije još uspjelo da ga učvrste. Izuzev tankog sloja ustaša-funkcionera, državni aparat je labav i za njih nedovoljno povjerljiv, pun pukotina i »nevjerica«, 0 čemu oni sami svaki čas s ogorčenjem govore i pišu. U tom pogledu otvoreno se može reći da je ustaški aparat *slabiji* od onoga na koji se sada u Srbiji oslanjaju Nijemci i Nedić, a koji je grupisao svoje snage na platformi *isključive* klasne mržnje 1 bijelog terora.— To je, svakako i jedan od glavnih uzroka što

⁷ propagande

⁸ U dokumentu je omaškom napisano »mesa«, a treba: masti

je i za naše drugove kretanje i rad danas u Hrvatskoj, i pored sve mahnitosti ustaškog terora, još uvijek znatno lakši no u Srbiji, gdje vladaju zaista uslovi najcrnjeg kolonijalnog ropolstva bez ikakve maske. No, o tome kasnije. — U samim vrhovima ustaškog režima, ovako opšte stanje i sve veći polet partizanskih borbi u Hrvatskoj počeli su da stvaraju unutrašnje trzavice i različite struje, sve za sada još u dosta diskretnom i nedovoljno jasno izraženom oblaku — ali je važno voditi računa o njima s obzirom na kasniji razvoj, kada će se sve to svakako znatno oštريje ispoljiti. Tako se sve više izražava u vrhovima samog režima podjela na pro-njemačke i pro-italijanske elemente. Sam Pavelić je uglavnom italijanski čovjek, dok su Kvaternik, njegov sin⁹ i šef ustaške milicije Sertić 100% hitlerovski ljudi. Ovi posljednji stalno pokušavaju preko Rajha da ishode neko »povlačenje« italijanskih trupa iz hrvatske okupacione zone, navodeći kao argument da prisustvo Italijana tamo razbuđuje nacionalne osjećaje stanovništva i daje hrane partizanskom pokretu. Hitlerovci sa svoje strane izgleda da su dosta skloni da to iskoriste u svojoj borbi s Talijanima za monopol pljačke u Hrvatskoj, u čemu im svakako za sad još uvijek pripada prvo mjesto. To je i pozadina tzv. »Zagrebačkog« sporazuma između Italije i Hrvatske, s kojim su ustaše i Nijemci mislili da bitno smanje talijanski utjecaj u Hrvatskoj — ali kog su Italijani izmanevrisali, tako da je ostalo sve po staram. Ovo je doprinijelo još daljem zaoštravanju tih suprotnih tendencija u vrhovima režima, ostvarenju tajnog sporazuma Ustaške vojnica i domaćih hitlerovskih formacija, dok pojedini ustaše (Kvaternik, Puk,¹⁰ Sertić itd.) pokazuju naklonost ka soluciji »njemačkog protektorata« kao jedinom spasu za sebe. Ovima nasuprot, u ustaškoj se miliciji počinje — još za sad vrlo konspirativno — da formira jedna grupa koja je »za sporazum s partizanima«, radi »kasnijeg oslobođenja od Nijemaca i Talijana«, a neki ustaški elementi već pokazuju tendenciju da se »reosiguraju« za »sutra« — bez obzira na sudbinu Njemačke i Italije, tj. da otvore vrata i na »drugu stranu« kako bi obezbijedili svoju vlast, dakle nešto slično politici mađarskih grofova. — Svi ovi podaci su *autentični* i jasno pokazuju da je i u samom ustaškom režimu, uprkos njihove i dalje jedinstvenosti za borbu do istrebljenja protiv nas, počelo izrazitije da dolazi do pojave međusobnih sukoba i trvjenja, do nervoze itd. Dalji razvitak događaja u svijetu i zemlji svakako će znatno zaoštритi i ubrzati čitav ovaj razvitak.

⁹ Eugen Kvaternik, ravnatelj za javni red i sigurnost u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH.

¹⁰ Mirko Puk, ministar pravosuđa i bogoštovlja NDH

Druga činjenica koja je na prvi pogled uočljivija u situaciji u Hrvatskoj jeste pojava »partizanskog pitanja« u novom svijetlu. U tom pogledu došlo je do odlučnog preokreta u porsđenju sa situacijom od prošle zime: ustaško-četnički savez, javno objavljen u »Obavijesti br. 4 Glavnog stana Poglavnika«, razbio je osnovnu temu ustaške propagande o istovjetnosti četnika i partizana, i zadao jedan od na'težih udaraca samom režimu i njegovom razvikanom »hrvatstvu«. Danas je već masama jasno da partizani nisu četnici, da su partizani i Hrvat', da se bore pod rukovodstvom KP itd. — i o partizanima se govori svuda, o njima p še dnevno režimska štampa (počela je nova kampanja o »zvjerstv'ma« partizana), o njima se šapće itd. — Snaga partizanske borbe i politika naše Partije primorala je Pavelića da izade na »čistinu«: njemu danas nije ostalo n sta do otvoreni argumenat klasnog, građanskog rata i poziv na ujedinjenje sve, i hrvatske i srpske, reakcije, u NDH za borbu protiv »komunističke opasnosti« koju ustaše svim sredstvima pokušavaju da naduvaju. — Ako KPH bude znala da⁷ parališe ovu provokaciju ustaša, da svojom politikom ne dozvoli klasni rat, već još *šire* postavi Narodno-oslobodilačku borbu, to će van svake sumnje omogućiti snažno narastanje partizanskog pokreta i u čisto hrvatskim krajevima. A u tom pogledu još je uvijek ovdje premašno urađeno.

U okvirima takvog razvjeta, položaj HSS-a i masa koje su još pod njegovim uticajem, tj. pod uticajem Mačekove lozinke »čekati« — sve je osjetljiviji, i po mom mišljenju na duži rok neodrživ. I to ne samo zbog pojačanog vrenja u samim seljačkim masama, već i zbog »ofanzive« koju su na HSS preduzeli ne samo ustaše kao prije (u čemu su uglavnom propali) već sada i — jugo-nacionalisti, agenti Draže i vlade u Londonu. Takvi elementi prosto opsijedaju HSS-ovske pravake, pokušavajući ih privući u krug svoje politike¹. Ušli smo u trag aktivnosti nekih njihovih emisara koji su boravili ovdje po diktivi Draže i njegovog pretstavnika za Hercegovinu, Dalmaciju i Liku, »vojvode« Birčanina.¹¹ Oni se žurno organizuju, povezuju, putuju itd. a kao legalni punktovi služe im pojedine italijanske banke i preduzeća. Među posljednjima ovdje je bio

¹¹ Ilija Trifunović, četnički vojvoda. Umro u Splitu 1943 god. Bio je dan od organizatora i rukovodilaca četničkog Srpskog nacionalnog komiteta u Splitu. Ovaj komitet se bavio, uz punu podršku i saradnju italijanskog okupatora, vrbovanjem pristalica za četničke jedinice i stvaranjem tih jedinica na platformi borbe protiv Narodnooslobodilačkog pokreta. U rukovodstvu tog komiteta bili su još: Sergije Urkalo, Dobrosav Jevđević, dr Mirko Buić i Badmilo Grđić.

Dražin agent Sirišćević¹² koji je imao zadatak da se poveže sa HSS-ovcima. On je ovdje u razgovoru izjavljavao da je »četnička saradnja s ustašama taktički potez po direktivi jug. vlade iz Londona« itd., a gadno klevetao partizane i našu Partiju. U svome pismu svojoj vezu: u Splitu, žalio se na »sporost i neaktivnost« HSS-ovaca. (U vezi s njim javljamo vam da su tu skoro dva Dražina emisara – • oficira, braća inače, upućeni u Liku¹³). Interesantno je, s druge strane, uporediti sa ovakvim zjavama i rečenicu iz povjerljive naredbe br. 358 Glavnog stožera ustaške vojnica gdje se za novi stav četnika kaže: »Nije isključeno da je ovo eventualno sugerirano iz vana,, savezno s događajima u svijetu«.

Prema ovoj ofanzivi dražinovaca, HSS-ovci se još kolebaju. U njihovim redovima dolazi do sve jačeg uznemirenja i previranja: jedni su uznemireni time što mi jačamo, a drugi – time što opet vide prijetnju nove velikosrpske hegemonije i četničke osvete. Ova uznemirenost je odraz i previranja u njihovim masama, koje sve više doznaaju o partizanima i sve jasnije simpatiziraju s nama, iako se, bar u ovim krajevima, još u svojoj cjelini nisu borbeno aktivizirale. Činjenica je, koju ste svakako primijetili, da i HSS-ovski krugovi u Londonu moraju da o takvom stanju vode računa, da oni, za razliku od svojih srpskih kolega, u svojim govorima ne spominju Dražu čak i kad govore o »borbama u Hrvatskoj«. (Ovdje se zucka i o nekim sukobima u toj jugosl. emigraciji, među ostalim i po pitanju budućeg uređenja Jugoslavije). Sve ove okolnosti zastupa pokazuju da je u Hrvatskoj danas glavni problem produbljenje ove diferencijacije u HSS-ovskim masama i zadobivanje njihove većine za oslobođilačku borbu na našoj strani. To zahtijeva, čini mi se, da mi našu liniju vis-a-vis Mačeka i HSS-a učinimo elastičnijom i više diferenciramo: treba dalje tući Mačeka radi njegove politike, ali glavni udar upraviti po onim HSS-ovcima koji paktiraju s ustašama (Tot,¹⁴ Berković,¹⁵ Pernar¹⁶) i po onima koji paktiraju s Dražom i četnicima.

Sto se tiče hrvatske vojske, već ranije postojeće pojave nepovjerenja ustaša prema oficirskom kadru i nezadovoljstva u ovom kadru sa stanjem još se dalje razvijaju i pružaju nam sve realnije mogućnosti od kojih se nadamo i skorih rezultata koji će vas razveseliti.

¹² Sirišćević Slavko. Zbog neprijateljskog rada, posle oslobođenja, osuđen na robiju.

¹³ Moglo bi se odnositi na braću Alfirović.

¹⁴ Dragutin Toth, tada ministar u Pavelićevoj vladi.

¹⁵ Josip Berković, tada poslanik NDH u Bratislavi.

¹⁶ dr Ivan Pernar

To vam je u najkraćim crtama – iako sam bio »opširan« najnoviji razvitak prilika u Hrvatskoj, razvitak koji nam zaista otvara velike mogućnosti. Danas sve zavisi od pravilne politike, brzine reagovanja i umješnosti naše Partije u Hrvatskoj.

Sada, u pogledu stanja naših partorganizacija ovdje.– Prilike u Lici, Kordunu, Primorju i Dalmaciji sigurno su vam već poznate jer sam čuo da ste uspostavili vezu sa hrv. Štabom. Prilike u Slavoniji, gdje postoji posebno Povjerenstvo kao što znate, ne znam, jer ni oni nemaju veze sa Z.fagrebom] (što je greška!) već samo neku partizansku vezu sa hrv. Čačom. Trudiću se da dođem u kontakt s njima i vidim kako je i kod njih, a sada par riječi o sektoru ovdašnjeg Povjerenstva CK KPH, to jest: o zagrebačkoj mjesnoj organizaciji i tri zagorska OK (Zagrebačkom, Krapinskom i Varaždinskom).

U Zagrebu uglavnom su preodoljene teške posljedice zimšnje provale, o kojoj sam sakupio podatke koje će vam dostaviti. Pod rukovodstvom, drugova Steve i Konspir. organizacija je – iako u uskom obimu – opet uglavnom uspostavljenai, tehnika obnovljena, stvoreni aparati za vezu s partizanima i slanje materijala itd. Bilo je i nekih uspjeha: u tri mđha podijeljeno oko 25.000 letaka, i dvije akcije (uništenje transformatora na željeznicu i njemačkog skladišta benzina – oboje milionske štete za neprijatelja.) No, uprkos tome, organizacija je još slaba, mlada i nema iskusnijih rukovodilaca: hitno je potreban jedan dobar i stalani instruktor za nju. Inače, drugovi su uzeli pravilan kurs na učvršćenje u preduzećima i tu su postignuti već neki početni uspjesi, kako u samoj partiskoj liniji, tako i naročito po linijama NP-e, Odbora NOF-e, omladine itd.

Slično je stanje i u tri zagorska okruga, od kojih je najbolje u Zagrebačkom. I pored slabosti tamošnjih organizacija, treba podvući kao uspjeh činjenicu da su se održale i da je kontinuitet rada sačuvan uprkos svih teškoća. Sa njima su radili drugovi |Konsp. i Marko B.¹⁷ – Pokrenuli su i list »Glas Hrv. Zagorja« na n.-o. platformi, u 2000 primjeraka. Sada izlazi baš drugi broj. Finansistički i Zagreb i ovi okruži rade dobro.

Sa svoje strane, pored prenošenja najnovijih stvari iz naših odluka i linije, mi smo preduzeli sljedeće: 1) S obzirem da je drug Stevo naznačen vašom odlukom za rad u našem aparatu i tako morao napustiti dobar dio hrv. poslova, te tako

¹⁷ Marko Belmić. Tada bio instruktor CK KPH za Zagorje i vršilac dužnosti političkog komesara Druge operativne zone Hrvatske.

Konsp. ostao sam u Povjerenstvu CK KPH, koopt'rao sam u to Povjerenstvo bivšeg elana MK Zagreb, a u zadnje vrijeme partinstruktora za Zagorje i v.d. politkoma II zone – druga Marka (jednog dobrog radnika, starijeg člana partije, koga i vi sigurno znate), 2) Održano je partsavjetovanje s pretstvincima svih zagorsk h okruga, 3) Preduzeta reorganizacija i popunjavanje MK Zagreb koji je opet nekim hapšenjima bio okrenjen – uz kurs na mlađe i odane borce, 4) Radi potrebe pojačanja rada među proletarijatom pokrenut jedan Bilten za ekonomsku borbu radnika itd. koja već počinje spontano u nizu preduzea. – S ov:m mjerama svakako će b'ti učinjeno nešto, ali hoću da naglasim da ne precjenjujem n/ihov značaj: one će sve ostati palijativne ako se ne ostvari odluka koju sam još zimus donio s Vladom¹⁸ kad je odlazio u hrv. Štab, to jest, ako se odatle ne pošalju dva dobra druga ovamo, jedan za člana Povjerenstva CK KPH, a drugi za instruktora mjesne organ'zaciјe. Apsolutno je neophodno to izvršiti, a ako drugovi iz hrv. Čaće zaista nemaju baš nikoga, pomozite im vi u tom pogledu. Ja ću poslati najskorije dokumente i javke za ove drugove.

U zadnje vrijeme bio sam prinuđen (iako znaš da nemam amfrcrca »maršala«) da se aktivnije pozabavim i prilikama i problemima partizanskog pokreta u tzv. II (Zagrebačko'-zagorskoj) operativnoj zoni. Partizanski pokret u ovoj zoni razvijao se je oduvijek nekako i po svom položaju odvojeno od glavnih partizanskih središta i hrv. Štaba, i imao uglavnom nesrećnu istoriju. Tu su još lani razbijeni naši prvi odredi, koje je formirao još pok.fojni] Brfco i hrv. Čaća. Zmus sam vas izvjestio da smo postavili nove grupe na Kalniku, Krapinskom gorju i u Žumberku. Eto njihove istorije: grupa na Kalniku poslije neko! ko početnih dobrih akcija uništena je, grupa na Krapini – • Stubići izgubila je polovicu ljudstva (među njima i Štefek¹⁹ i Dragec,²⁰ koji su pali u ruke ustaša i' prvi strijeljan, a drugi u logoru) a ostatak se pripojio grupi na Žumberku. Ova zadnja se razvila, doprla do 130 ljudi i izvršila pair dobroj akcija, među ostalim i uništenje postaje Leskovac na 6 km. od Zagreba. Sada je hrv. Štab prebacio jedan bataljn Kordun-aša k njima, tako da ih ima oko 300 i formirao od njih Žumberačko-pokupski odred. Oni su spojeni sa Slovencima i njihovom oslobođenom teritorijom.²¹

¹⁸ Vladimir Popović

¹⁹ Štefek Rogina

²⁰ Redakcija nije mogla tačno da ustanovi na koga se ovo odnosilo.

²¹ Vidi tom V, knj. 5, dok. br. 64 i 104 i knj. 6, dok. br. 15.

Osnovni uzrok za tako težak i spor razvoj parit,[izanskog] pokreta u Zagorju i tolike gubitke bio je ne u nekoj »zaostalosti« zagorskog seljaka, već u — našim greškama, to jest u tome što se nije nikad posvetila pažnja stvaranju solidnog vojno-političkog rukovodstva za partizane u Zagorju. Činjenice su pokazale da je i propast grupe na Kalniku i one na Krapini — Stubici rezultat izdaje i nesposobnosti rukovodilaca. Ja sam se sa hrv. Štabom (tj. s Vladom) zimus bio sporazum o da oni postave Stab ove zone, i to sposoban. To međutim ni e učenjeno — i to smatram krupnim propustom hrv. Štaba, — A sada se situacija još komplikovala: uslijed dugog otsustva veza između ovdašnjeg Povjerenstva CK KPH i hrv. Štaba, odjednom su ise pojavila dva štaba II zone, nezdrave pojave kod nekih ljudi, ponovno davanje rukovodećih dužnosti nekim izdajnicima i čak osuđenim na smrt ljudima, organizaciona zbrka itd. S obzirom na teške posljedice ranijih iskustava, a i na postojeće mogućnosti i dobre uslove razvitka pokreta u Zagorju, ovakvo stanje ne smije se više dopustiti. Svakako je osnovni uzrok svemu tame otsustvo veza između hrv. Štaba i ovdašnjih drugova za tako dugo vrijeme — ali to danas ne mijenja ništa na stanju stvari, koje je dovelo u opasnost ne samo autoritet partiskih i vojnih rukovodilaca već i prijeti težim posljedicama. Zbog svega toga, bio sam prinuđen da u svojstvu pretstavnika VS-a uzmem stvar direktno u svoje ruke, kao što sam vas i izvijestio — u svojoj drugoj depeši.²² Ispitaču sve što je potrebno, ukloniti zbrku, i reorganizovati komandu zone, a istovremeno prilagoditi čitavu org. strukturu part, [izanskog] pokreta našim iskustvima dolje. O ovome sam izvijestio i hrv. Stab i molim i vas da mu to potvrdite i javite da dok sam ja tu ne šalje mimo mene nikakve naredbe Štabu II zone, da ne bi bilo još gore zbrke. Čim svršim posao — a to će biti za par dana — ja ću im stvari predati na »redovno komandovanje«. Misi m da ćete se sa ovim složiti, jer drugočije nisam, mogao postupiti.

Eto to su, drugovi, glavne novosti iz Hrvatske i pitanja našeg rada. Rezimirajući, ht'oh bih da kažem, da pri današnjem stanju i s obzirom na velike mogućnosti i zadaće, koje su pred njima, mislim da CK KPH mora biti pojačan da bi ih mogao savladati. Pored toga, ili se on mora premjestiti opeo ovamo, ili mora ovdje znatno pojačati svoje Povjerenstvo i veze s njim — bez toga slabo će ići, No, o svemu tome i drugim

²² Ovu depešu Redakcija nije uspela pronaći. Depeša je Vrhovnom komandantu bila upućena iz Slovenije, i to preko rad o-stanice »Slobodna Jugoslavija«, jer još nije bila direktne radio-veze između Glavnog štaba NOP odreda za Sloveniju i Vrhovnog štaba. »

mojim predlozima u tom pravcu, mislim da ćemo imati još prilike da razgovaramo.

II. Srbija. — • Ovdje sam zatekao postojeću mogućnost kontakta sa Mihajlom i neki njegov materijal. Ta veza bila je međutim neredovna i spora: sad smo je uredili dobro, i čak sam imao lični kontakt sa njima, a i pismeno smo se pored toga objasnili dosta iscrpno po svemu. Sljedeći puta poslaću vam njihov materijal, a sada evo vam pregleda prilika kod njih, prema Mihajlovim izvještajima.

Izdajnička reakcija (Nedić, Ljotić, Pećanac) uz najaktivniju podršku okupatora uspjela je da privremeno ojača policijskotupravni aparat, koji je uz direktni naslon na okupatora i najbrutalniji teror uspio da privremeno priguši široku narodnu borbu u Srbiji. Nedić se oslanja u narodu isključivo na malobrojne ljotićevece i pokušava da pridobije kulake (»domaćine«) na bazi klasnoj, protiv »crvene opasnosti«. Inače, sva ta vladajuća banda otvoreno se izjašnjava za Nijemce i fitlerov »novi poredak«. Pored svojih (njemačkih i bugarskih) trupa, okupatori se uglavnom oslanjaju na nedicevsку »Državnu stražu« od 17.000 ljudi, na ljotićevske »dobrovoljačke odrede« i [na] četnike. Po selima okupator preko četnika uspostavlja »seoske straže«.

Zemlja je potpuno opljačkana. Žetva ie podbacila, cijene još više no u Zagrebu (kgr. brašna po 120—150 din., kgr. masti po 5—600!). Teror ne prestaje, već naprotiv iz dana u dan raste sa sve novim metodama. Po ulicama Beograda masovno se skuplja sav mlađi svijet za rad u Njemačku i u Borski rudnik.. Koncentracioni su logori puni, a streljanja na dnevnom redu. Samo u toku mjeseca jula strijeljano je u Beogradu bez ikakvog povoda i osude 1000 ljudi.

Pristalice jugoslovenske vlade u Londonu (ostaci bivših stranaka) su potpuno pasivni u pogledu borbe protiv okupatora, a aktivniji samo u pripremama za preuzimanje vlasti. Organizaciono, njih sve okuplja i ujedinjuje Draža, koji sem odreda majora Keserovića²³ na Kopaoniku nema uopšte više svojih posebnih formacija, već su njegovi ljudi kod Nedića i aktivno učestvuju u borbi protiv nas, Dražinovci mirno šetaju po Srbiji, njihove legitimacije su priznate, a samoga Dražu čuva Nedićev okružni načelnik i ljotićeveski gad Kalabić.²⁴ Što se tiče Dražinog uticaja, on je vrlo slab u Zapadnoj i srednjoj

²³ Dragutin Keserović. Posle oslobođenja osuđen na smrt kao ratni zločinac.

²⁴ Milan Kalabić, žandarmeriski major, komandant samostalnog odreda Nedićeve Srpske državne straže, okružni načelnik u Požarevcu. Početkom 1943. god. Nemci ga sitreljali, iako je bio u njihovoј službi.

Srbiji (tamo gdje smo mi bili najakt'vniji), nešto jači u Homolj'U. Narod ga – kažu – ipak donekle odvaja od Nediea.

Grupa Drag.foljuba] Jovanovića neaktivna je i ne osjeća se. Mihajlo je imao dodira skoro sa nekim nj hovim pretstavnicima i prebacio im tu neaktivnost; oni izjavljuju da su »dosedno uz nas« i da su odbili Dražine ponude za saradnju, te da će postaviti pitanje svog »aktiviziranja«. Od drugih organizacija, beogradski su se »Sokoli« izjašnjavali za saradnju s nama, ali još nije došlo do užeg dodira.

Nasuprot ovim snagama reakcije i ovakvom stavu demokratskih grupa, uticaj naše Partije n je opao, i ostao je čak i tamo odakle smo morali da se povlačimo., I u okruzima gdje momentano organizaciono nemamo ništa, javljaju se nove mlade snage i traže vezu s nama. Međutim, naše organizacione slabost' su još uvijek znatne i onemogućuju našim tamošnjim drugovima da obuhvate i okoriste sav taj veliki uticaj naše Partije. Sve partiske organ'zacije (izuzev Sab., Už., Obr., Jag., Krag.) funkcionišu, ali činjenica da je u njima ostao mlad kadar i da drugovi iz PK nisu u stanju da lično pomognu organizac'jama, čini da se sporije razvijaju i često trpe velike gubitke. U Beogr. su ponovno sređene prilike, stvoren je MK i učvršćuju se rejoni. Finansije stoje dobro.

Partizanski pokret u Srbiji prošao je kroz nekoliko vrlo teških mjeseci, i bek u zadnje vrijeme pokazuje znake oživljavanja. Naše glavne snage sastavljene su od glavnina Topličkog i Jablaničkog odreda, koje su se održale iako su u zimušnjim borbama imale znatne gubitke, a do sada vrlo malo prnova. Snage Topličkog odreda (oko 150–200 ljudi) sada su na Jasstrepцу, gde su baš zadnjih dana pobjedonosno izdržale ofanzivu 20.000 Nijemaca i Bugara. Okupatori nisu uspjeli da razbiju naše, ali su zato popalili osam okolnih sela. Nišavski odred i ostaci Jablaničkog pomakli su se (oko 250–300) više istočno i operišu na teritoriji pod bugarskom okupacijom u vezi sa prvim grupicama bugarskih partizana. U Istočnoj Srbiji održala se jedna četa Knjaževačkog odreda. U Zapadnoj Srb'ji poslije raspada Valjevskog i Suvoborskog odreda nisu se još pojavile znatnije naše snage. Baš u zadnje vrijeme drugovi ulažu velike napore za reorganizaciju partizana, i postavili su nova partizanska jezgra (čete) u Šumadiji i daljnja 4 okruga, koja su počela s manjim akcijama. Ovako teško stanje partizanskog pokreta u Srbiji moguće je objasrniti izdajom dražinovaca, njihovim aktivnim učešćem u proganjanju naših ljudi, i koncentracijom jakih neprijateljskih snaga koje u stopu gone naše pdrede i nameću im stalne neravne borbe. Tako su protiv

20 partizana u Kosmaju pokrenuli *sedam četničko-ljotićevskih odreda*.

Takva je, eto, opšta slika stanja u Srbiji, prema pisanju drugova. Mora se reći da je ona za'sta teška, i da je sto puta pravilna bila naša ocjena o »pokretu na zapad«, kao i ona da će nam ta izdajn čka velikosrpska banda u Beogradu biti znatno upornji, i odvratniji neprnjatelj od ustaša u Hrvatskoj. To je činjenica koja je danas apsolutno jasna. Treba, mislim i podvući zaista težak : junački napor druga M'hajla i ostalih drugova tamo, koji su uprkos svim teškoćama uspjel' da se ne samo održe već i – uglavnom – održe i organizuju, izda u letke i proglase (štampano, još uvijek!) i rade sa perspektivom, potpuno prav Inom, na skoro sazrevanje novog talasa borbi u Srbiji, koje će neminovno slijediti sa slabljenjem okupatora.

Drugu Mihajlu i ostalim drugovima u Beogradu prenio sam odmah sve novosti, naša posljednja iskustva, nove stvari iz naše linije itd. a sporazum eli smo se i u pogledu sljedeć h organizacionih m,era: 1) Kako se u B.[eogradu] nalaze sada zajedno od članova rukovodstva Mihajlo, Seljak²⁵ i Jova-Buha,²⁰ to će on sačinjavati do daljega biro PK; 2) Kako Glavnog štaba za Srbiju nema, postavi a se pitanje njegove reorganizacije. Izmijenili smo gledišta o tome, i Mihajlo smatra da oni sada nemaju tamo pogodnog čovjeka za komandanta, pa ni – za politkoma, već traže da se pošalju neki iz br gada. Kod njih je inače Bradonja (a sam predlagao eventualno i njega za k-ta, ali se oni ne b složili s obzirom na njegovu mladost i izvjesne propuste prilikom raspada Suvoborskog odreda), pa smo se sporazumjeli da do konačne organizacije Štaba dužnost vrše Bradonja i Seljak; 3) Os eća se potreba za jedn'm širokim listom na na-r.-osl. osnov kod njih. Tako će se ovih dana pokrenuti »Glas Jedinstvenog narodno-os i obodi lačkog fronta Srbije«; 4) Ponovo je uspostavljen PK SKOJ-a za Srbiju, na čelu sa Obalcem²⁷; 5) PK će zdati uz moju saradnju ovih dana jedan cirkułtar sv m partizanskim organizacijama u Srbiji u vezi s radom, a između ostaloga u vezi s pojавama demoralizac je i izdaja na policiji i logoru kojih je bilo u zadnje vrijeme. Naime, Gestapo i oni beogradski krvnici imaju novu taktiku: i najdaljeg simpatizera odmah strijeljaju, a ma i kompromitovanog čovjeka odmah puštaju ako da neku

²⁵ Mirko Tomic-Seljak

²⁶ Vasilije Buha-Jova, poverenik PK Srbije za Niš. Uhvaćen u Beogradu 1943 god. i prilikom saslušanja u Ge^tapou držao :e izdajnicki. Nemci ga streljali 1943 god. na Banjici,

²⁷ Ivica Devčić-Voja (Oba'ac), obalski radnik. Poginuo u Prjepolju 4 decembra 1943 god., u borbi protiv Nemaca, kao rukovodilac Skoja u Prvoj šumadiskoj NO brigadi.

izdajničku izjavu ili pokaže volju na kompromis s policijom. Drugovi u Beogradu po tome, kao i po pitanju famoznih »intervencija« imaju pravilan stav: nikakve kompromitujuće izave řeđa i po cijenu života. Ovo pitanje objasniće se pored os^al'h u cirkularu, a pokraj toga objaviće se *kao provokatori*: Jelena JVIlatić-Čačanka,²⁸ studentkinja (koja u društvu Rađana Grujića i Bećarevića²⁹ živi po Beogradu i svom snagom radi na demoralisanju naših drugova u zatvoru i prošpijavanju vani), Ratko Mitrović, Grubač³⁰ itd. (Izgleda da su istim putem pošli i ona »don Juan« Brana Arsenijević,³¹ i neki drugi). Čvrst stav po ovim pitanjima, pa i prema onima koji su pravili kompromis s policijom bez naročitih provala i izdajstava, apsolutno je potreban; 6) Preduzeli smo istragu u vezu³² sa raspadom Suvoborskog odreda. Drugovi Miša Dudić³³, Mihić³⁴, Milatović³⁴: neki drugi optužuju tim povodom druga Seljaka. Dostaviceemo vam sve materijale po ovome.

Nekih znatnijih oistupanja od partiske linije u Srbiji za ovo vrijeme nije bilo. Ima slabosti u njihovim dokumentima, ali koje su uglavnom odraz izcilovanosti od nas u kojoj su živjeli i razvitka borbi u zemlj : učinio sam sve da im to nadoknadim. Osjećalo se malo kod njih, u analizi prilika u Srbiji i perspektivu, da su novi talas'borbi predviđali više na osnovu svoje vjere no na osnovu realnog razvoja – no i to, e sporednog značaja i nije štetno uticalo na njihov rad. Svakako, i to oni sami kažu, stalna politička pomoć u ovim vremenima bila bi im neophodna, i svakako bi mnogo unaprijedila rad i pokazala na nove, šire mogućnosti aktivnosti i razrađivanja naše linije. Oni su se ogromno obradovali mom dolasku i na?om sada tako tijesnom kontaktu, a kad sam mi rekao da će valjda i Marko ovamo, sad se stalno raspituju za to! – U svakom slučaju, s obzirom na sadašnje stanje i perspektivu razvoja, postavili smo sljedeće osnovne zadatke za Srbiju: 1) Učvrstiti partiske organizacije i veze i obezbijediti pravilno sprovođenje partiske linije, 2) Učvrstiti postojeće i formirati jezgra novih partizanskih odreda, s tim da vrše akcije za koje imaju snage i mogućnosti i pripremaju se za svoju

²⁸ Jelenu Matić, studenikuju iz Čačka, kao agenta Gestapoa, ubili su 1943 god. u Beogradu članovi KPJ.

²⁹ Zloglasni agenti beogradske Specijalne policije. Ratni zločinci. Radovan Grujić i pobegao oktobra 1944 god. u inostranstvo, a Božidar Bećarević osuđen na smrt i streljan 1949 godine.

³⁰ Dušan Grubač

³¹ Od vojnog suda Rasinskog NOP odreda »Mirko Tomić« osuđen kao špijun i streljan početkom 1943. godine.

³² Narodni heroj. U Prijepolju početkom 1944 god. podlegao ranama, kao zamenik komandanta Prve šumadijske brigade.

³³ Miloš Minić, tada sekretar OK Valjevo

³⁴ Milorad Milatović, tada član OK Valjevo

sutrašnju ulogu, 3) Pojačati i proširiti kampanju za raskrinvavanje Draže₂ a istovremeno pojačati napore za vezivanje sa drugim rodoljubivim elementima. (Postavili smo tu i plan jednog N.O.O. za Srbiju). U Srbiji je najvažnije danas odoljeti, održati se i politički, vojnički i organizaciono pripremati naše snage i narod za sutrašnji novi talas velikih borbi.

Imam prilično materijala iz Srbije, i već dosta opsežnu Mihajlovu i moju izmjenu pošte. Sada sam vas obavijestio o najbitnijem, a gledaću da vam prvom prilikom pošaljem ostalo – ili će ga donijeti kad budem sam došao.

III. Vojvodina

Kao što ćete se sjećati, prilikom našeg prošlog boravka ovdje Bevc i ja smo se složili sa Mihajlom da, s obzirom na nepostojanje vojvođanskog rukovodstva i teško stanje u toj pokrajini, budu stvorena dva povjerenstva; jedno za Banat a drugo -za Srem i Bačku, kojima će politički do daljega povezati. Tako je bilo i učinjeno, ha čelu Povjerenstva za Banat postavljen drug Đ.,³⁵ a na čelu onog drugog sekretar OK za Srem.³⁶— Međutim, krajem maja javio se drugovima u Sremu član PK Vojvodine drug Toza³⁷ iz Bačke, teko da je sada ponovo moguće postaviti pitanje obnove vojvođanskog PK.

Iz pisma druga Toze saznajemo mnogo stvari o teškim prilikama u Vojvodini od kraja prošle godine, kada je razbijen bivši PK. Zahvaljujući dobrim dijelom lakomislenosti tamošnjeg kadra, koji nije kad je na to od rukovodstva bio upozoren preuzeo ozbiljne mjere čuvanja, neprijatelju je uspjelo da već u prva dva mjeseca po početku rata na Istoku uništi dobar dio naših organizacija i rukovodećih drugova. Pale su čitave organizacije u Bečkereku, Kikindi, Vršcu, Pančevu, po Bačkoj itd., i najbolji ljudi: Servo,³⁸ Koča,³⁹ Bogdan,⁴⁰

³⁵ Đura Jovanović

³⁶ Aćim Grulović, izvršio samoubistvo 1948 god. zbog teške i neizlečive bolesti.

³⁷ Svetozar Marković-Toza, narodni heroj

³⁸ Mihalj Servo, radnik, narodni heroj. Zbog revolucionarnog rada osuđen 1929 god. na deset godina robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. Po izlasku sa robije on je, kao sekretar OK KPJ za severni Banat i član PK KPJ za Vojvodinu, bio organizator ustanka u severnom Banatu. Međutim, uskoro je od okupatora uhvaćen i obešen 1941 god. u Beogradu.

³⁹ Vladimir Kolarov-Koča, student tehničke, sekretar MK Veliki Bečkerek (sada Zrenjanin). Uhapšen od Hortijevih agenata i strelnjan krajem jula 1941 god. u Vel. Bečkereku.

⁴⁰ Bogdan Teodosin, član MK Veliki Bečkerek. U borbi sa agentima, koji su hteli da ga uhapse, ranio jednog agenta, a zatim, opkoljen, izvršio samoubistvo.

Daba⁴¹ itd. Po prelasku PK u Bačku, popadao je i drugi dio kovodilaca. Među ostalima Ivo V.⁴², Gordana (Crna)⁴³ itd. a ulici su prepoznati i ubijeni R. Ćirpanov⁴⁴ i Doka Zličić, gofcretar PK SKOJ-a i član CK SKOJ-a⁴⁵. Uča⁴⁶, koji se je vratio u Banat, tamo je, kao što znate, u decembru i pao (još u logoru u Beogradu, izgleda!). Tako je Toza ostao otsječen skoro godinu dana u Bačkoj, gdje je morao početi od početka. Kooptirao je u privremeni PK dva druga, Janka⁴⁷ i Lalu (JV.)⁴⁸ i počeli su rad na obnovi organizacija. Prema njegovom pismu, taj je rad do sada prilično napredovao, iako još nema nekih snaga za zamašnije akcije. Teror Madžara je i dalje strahovit.

Kroz cijelo to vrijeme, pokret u Sremu razvijao se posebno, uglavnom uz pomoć drugova iz Beograda. Uprkos teškim provala itd. tamo je danas organizacija relativno čvrsta, politički živa, i organizovana u svim srazovima Srema. — Istina, tamošnji drugovi su u nekim svojim dokumentima proljetos zapali u dosita gadno sektaško iskrivljavanje naše linije (stare priče: druga etapa itd.), ali je Mihajlo jednim svojim

⁴¹ Redakcija nije mogla ustanoviti na koga se odnosi.

⁴² Ivan Vijoglavin, zemljoradnik, član PK KPJ za Vojvodina Uhvaćen od mađarske žandarmerije na spavanju u Šajkaškoj ulici u Novom Sadu i obešen 1942 godine.

⁴³ Gordana Ivačković-Crna, član Biroa PK KPJ za Vojvodinu. Uhapšena 1941 god. u Novom Sadu. Izdajnički se držala pred neprijateljem i nanela partiskoj organizaciji Vojvodne veike štete. Završetak rata dočekala je u Mađarskoj, i ostala u inostranstvu.

⁴⁴ Radivoj Ćirpanov, obućarski radnik, narodni heroj. Pre rata više puta hapšen i osuđivan. U Vojvodini 1939 i 1940 god. organizovao nekoliko ilegalnih štamparija u kojima su štampani partiski materijali (leci, »Istina« — organ PK KPJ za Vojvodinu, »Trudbenik« — organ Stranke radnog naroda, i dr.). Na šestoj partiskoj konferenciji KPJ za Vojvodinu izabran za člana Biroa i Sekretarija PK. Bio rukovodilac vojne komisije pri PK. U Bačkoj i Baranji rukovodio radom partiskih organizacija i organizovao prve diverzantske i partizanske akcije. Poginuo 5. oktobra 1941 god. u Novom Sadu u borbi protiv mađarskih policijskih agenata.

⁴⁵ Borđe Zličić, sekretar PK Skoja za Vojvodinu, narodni heroj. Agenti mađarske policije ubili ga februara 1942 god. u njegovom stanu u Novom Sadu, zajedno sa Vidom Kaćan-ki-Lučić (sekretarom Rejon-skog komiteta Skoja u Novom Sadu), Dušicom Dejanović i Ankicom Vol (članovima Skoja).

Žarko Zrenjanin-Uča

⁴⁶ Janko Čmelik, najamni radnik, narodni heroji. Od 1939 god. član Okružnog komiteta KPJ za Srem. Septembra 1941 god. formirao Podunavski NOP odred. Uhvaćen, izdajom, 17. novembra 1941 god. od ustaša i Pri pokušaju bekstva teže ranjen. Iako strahovito mučen, n je ništa kaže. Streljan 12. marta 1942 god. u Sremskoj Mitrovici.

Jovan Veselinov-Zarko

pismom kao naš predstavnik 'ntervenisa⁴⁷ na vrijejne. Drugovi su kritiku vrlo pravilno pr'mili i -odmah povukli svoje pogrešne materijale i izdali jednu autokr tičcu rezoluciju koja je zaista lijep dokaz njihove partijne zrelosti i odanosti. Partizanski pokret u Sremu, prolazeći kroz niz teških kriza i teškoća, također se je u zadnje vrijeme razvio. Oni sada raspolažu sa blizu 600 naoružanih boraca (Fruškogorski i Podunavsk odred) ko i vrše dobre akcije u vezi s obranom žetve i operiše čak do na 10 km od Zemuna,

U Banatu, drug D.⁴⁸ sa još jednim pomagačem⁵⁰ zadnja tri mjeseca otpočeo je rad na obnovi partorganizacija i rada. Rezultati mi još nisu poznati.

Pojavom druga Toze i od njega form'ranim privremenim PK postavljeno /e na dnevni red pitanje reorganizacije vojvođanskog rukovodstva. Mihajlo ja smo to za sad uredili ovako: ukida se Poverenstvo za Srem i Bačku, n ihovi OK-i dobijaju direktnu vezu sa novim PK u čiji sastav (plenum) treba još da uđu i sekretar sremskog C|K i Poverenstva za Banat. PK treba da uspostavi svoje sjedište tako da može na bolje rukovoditi⁵¹. Poverenstvo za Banat, s obzirom na olsjećenost ove oblasti od Srema i Bačke i teškoće za veze, ostavljamo', a ono će imati direktan kontakt sa PK. Ovo je sve još u fazi sprovcđenja.

U Sremu partiske publikacije :zlaze. »Pr.[oleter]« je umnožen i proširen, izlazi vojvođanski list »Istina«, »Bilten Sremskog štaba« itd.

IV. Makedonija.— Provala u Leskovcu bila je za dugo vreme prekinula vezu sa tamošnjim drugovima. Mihajlo kaže da se samo čulo o nekim »unutarnjim razmiricama«. Tako ni Bobi⁵¹ sve do danas još nije otišao tamo.— Tek sada, u zadnjem p smu, Mihajlo mi javlja da je došao neko odozdo za vezu i da se Bobi sprema da se prebaci. Javiću vam podrobno čim doznam nešto podrobnij⁵².

V. Slovenija.— Šaljem u prilogu pismo koje sam ovih dana dobio od našeg dragog Bevca, koji je mudro čitao tri mjeseca i sada »triumfuje« što dolazimo k njemu. Kao što ćete vidjeti i on je »zafrl ačio pušku« i oduševljen je razvojem stvari u svojoj domaji.⁵² Svakako — tamo se stvari silno razvijaju, ali ja sam ga ipak u svome odgovoru malo »tuširao«. Neću da č nim takva upoređenja — ali izvjesna iskustva odozdo

⁴⁷ Đura Jovanović

⁴⁸ Redakcija nije uspela saznati na koga se ovo odnosi.

⁵⁰ Dobrivoje Radosavijević

⁵¹ Odnosi se na Sloveniju.

neću tako lako zaboraviti. Obratio sam mu naročitu pažnju na maniju »likvidiranja« koja se izgleda pojavljuje i kod nih. Sto se tiče tog »povlačenja u Hrvatsku« povodom koga on u svem pismu žustro protestuje, naknadno smo se objasnili : t., objasnil sam mu gledište Starog po tome, kao o »krajnjoj eventualnosti« u slučaju nužde. Inače, vidjećete da me poziva u goste, i vjerovatno ću skočiti malo do njega.

Nadam se da sam se, ako sam već dugo čutao, odužio sa »opštrnošću« ovoga puta. A time bih i dovršio »službeni« dio svog izvještaja. Zaista, mislim da je već i vrjeme i da će me Djetić zafrkavati zbog »službenog« stila.' – ali sad, gdje smo tu smo! Dragi T to! ...

Moj St. [ari]⁵³ i ostala porodica su uglavnom dobro. Nadam se da ću ti St. uspjeti ovog puta dovesti. On te mnogo pozdravlja, piše mi da je sve ovo vrijeme proveo učeći marksizam i razmišljajući o budućnosti – zaista se dobro drži. Raduje se što, će do vas i moli te da moj brat⁵⁴ ne bude negdje previše daleko kad on bude došao, jer bi želio da ga vidi!

Među hiljadama naših žrtava u Beog. nalazi se i moja dobra drugarica.⁵⁵ Ona je, kao što znaš, od zimus b la u logoru. 9 maja su je oni krvnici umorili sa čitavom njenom porodicom: roditeljima, bratom i mlađom sestrom., i to na zvijerski način koji su počeli u zadnje vrijeme da praktikuju masovno tamo dolje – usmrtili su ih otrovnim gasovima. – Imala je svega 24 godine i dobro smo se slagali.

Inače, ovdje živim u strogom poštovanju vaše direktive: u »najstrožoj ilegalnosti«. Posla ima dosta i može se izgurati ovdje uvijek na ovaj način jedno izvjesno vrijeme. Mislim da, ukoliko ne nastupe izvanredni događaji, moju »misiju« kao delegata, onako kako si ju ti odredio, uskoro ću završiti. Nadam se da ćete tada i vi biti bliže pa da ću moći da dođem do vas – a usput i do hrvatskog Čaće – da vas detaljno upoznam sa svima i da se dogovorimo jo daljem. Naravno – ako tok događaja drukčije ne odredi. ..

Slušam svaki dan o vašim uspjesima i silno sam sretan radi toga. Pomalo, priznajem, često i zavidim što se obično događa da u najinteresantnija vremena nisam s vama. Potvrdite mi prijem ovog pisma preko »SI. Jug.« jer su inače ova vrsta veza strahovito duge i neekspeditivne stvari.

Pozdravi mnogo sve drugove тамо, naročito Veljka' i Marka (reci im da sam ja bar od »preko puta« video onaj bu-

⁶³ dr Ivan Ribar

" Jurica Ribar

⁵⁵ Slobodanka Trajković

levar), Crnog, Milutina, Sikija, Arsu, agitprop (neka se Gangster nada ovog puta »interviewu« od mene) i sve druge. Tebe posebno mnogo drugarski i srdačno pozdravlja Tvoj

Fisher

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

PS: Jedan dodatak u vezi s – omladinom.

Kao što znaš, CK SKOJ-a je, uglavnom, sada sav izgignuo: Vlahović,⁵⁶ Buda Tomović, Doka Zličić, Jova Stojisavljević-Brka. Ostali su od biranih drug Rato,⁵⁷ sekretar PK SKOJ-a za B-H, i od kooptiranih naknadno Mile⁵⁸ i Srpkinja..⁵⁹ (U pogledu njihslažem se s tobom da nisu u potpunosti zadovoljili niti pokazali mnogo inicijative za taj posao u zadnjem vrijeme – ne znam kako je sad). Prema tome postavlja se pitanje reorganizacije jednog bar privremenog rukovodstva.

Za sada, čini mi se, još nema uslova za formiranje jednog CK SKOJ-a koji bi kao takav zaista mogao da funkcioniše. U svim ovim okupiranim krajevima treba se zato osloniti na PK-e i ukazivati im kad god se može što veću pomoći: sa svoje strane ja ću sada učiniti što budem mogao u tom pravcu za sve pokrajine. Ali, čin mi se da bi možda kod vas bolje sada moglo da se pristupi formiranju jednog privremenog org. biroa za partizanske teritorije Bosne, Dalmacije i Hrvatske, tj. za one s kojima imate neposrednu vezu, a odatle bi i iz daljeg rada mogli se pokazati kadrovi za buduće rukovodstvo. Ja predlažem ako vi mislite da su kod vas sada prilike zrele za to (odavde to ne znam), da se pristupi formiranju tako nečeg pod vašom kontrolom, a za sastav predlažem: Mileta ili Ljubinku (samo jednog od njih), Mirka-Kočijaša⁶⁰ (odgovornog za omladinu u III brigadi) i Juricu,⁶¹ eventualno i još nekog. Nemojte se čuditi što predlažem Mrka i Juru koji su mladi, ali mislim da su nakupili dosta dragocjenog iskustva, dobro su i radili (Mirko u Sandžaku a Jurica u Foči) i imaju ono »osjećanje za novo« u omladinskom radu koje je toliko važno. To, ponavljam, ne bi bio CK SKOJ-a, već jedno centralno telo za te teritorije dolje, pa bi mogli izdavati i neki povremeni list.

Kad je već riječ omladini, hoću da – po prvi put – istaknem i »svoje pitanje«. Ja sam već pet godina na toj funk-

⁵⁶® Joža Vlahović, narodni heroj

⁵⁷ Rato Dugonjić

⁵⁸ Milan Radojavljević (Mile)

^{59*} Ljubinka Milosavljević

⁶⁰ Mirko Milojković

⁶¹ Jurica Ribar

ciji, ostarilo se po malo, a i u toku zadnje godine silom prilika, ilegalnosti, rada u VŠ itd. udaljio sam se malo od svakodnevnih problema toga sektora. Ja ne postavljam pitanje da me sada razriješite te funkcije: naprotiv, smatram da treba još da pomognem mlađim drugovima i na tom sektoru dok ne izraste jedno novo rukovodstvo. Ali ta pomoć biće silom okolnosti sve više samo opšta politička pomoć, u neku ruku veza između nas – tj. CK – i omladinskog rada, pa je baš zato i potrebno da aktivnije poradimo na podizanju novih samostalnih rukovodećih kadrova na tom sektoru, naročito sada, s obzirom na pogibiju svih biranih članova biroa omladine. – O svemu tome imaćemo još prilike da razgovaramo, nadam se: dotakao sam se sada toga jer se radi o tom »mom sektoru« i eventualnim potrebama dolje kod vas.

Još jednom srdačan pozdrav svima

F.

– Ovo isto pismo šaljem u dva primjerka preko *dva* kanala.⁶²

BR. 70

OBAVEŠTENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 3 AVGUSTA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU O PREDUZETIM MERAMA ZA SREĐIVANJE ORGANIZACIONOG STANJA U DRUGOJ OPERATIVNOJ ZONI HRVATSKE¹

Drugarskom

GLAVNOM ŠTABU N.-O. PARTIZANSKE I DOBROVOĽJAČKE VOJSKE ZA HRVATSKU²

S obzirom na nesređene prilike, postojeće krupne propuste odgovornih rukovodilaca i organizacionu zbrku do koje je došlo u partizanskom pokretu u vašoj II Operativnoj zoni,

["] Ova rečenica je dopisana mastilom.

¹ Original, otkucan na pisaćoj; mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 1/1, k. 3 A. U ovoj arhivi, pod istim brojem, nalazi se i prepis originala (iz 1942. godine).

² Na području Hrvatske nije bio formiran nijedan dobrovoljački odred, pa je Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku i nadalje zadržao isti naziv.

nametnula se hitna potreba neposredne intervencije radi sredjivanja prilika u istoj i stvaranja potrebnih organizacionih preduslova za budući rad i borbe.³

Koristeći okolnost što se trenutno nalazim na ovom terenu, odlučro sam da taj posao izvedem direktno, a o rezultatu istog će vas izvijestiti hitno. Zato je potrebno da, do moje obavijesti Vama, ne pređuzimate nikakve mjere u II Zoni i ne dajete nikakva naređenja (sem operat vnih) mimo mene, kako bi se izbjegla zbrka koja bi nastala u vezi s dvostrukim na-redbama.

Uslovi za razvitak partizanskog pokreta <u ovoj zoni u najблиžoj budućnosti veliki su, i baš zato je nužno stvari temeljito postaviti, kako se ne bi još jednom ponovila teška iskustva iz prošlosti.

O gornjem sam neposredna izvijestio i Vrhovni štab N.O.P. i D. vojske Jugoslavije.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

DELEGAT VŠ-a N.O.P. i D.V. JUGOSL.:
Fisher

3 avgust 1942 god.

³ U to vreme su u Drugoj operativnoj zoni Hrvatske postojala dva operativna štaba: jedan je formiralo Povereništvo CK KPH i za komandanta postavilo Ivana Krajačića-Stevu (Brku), a za političkog komesara Marka Belinića; drugi je formirao Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku i za komandanta postavio Pavla Vukomanovića, a za političkog komesara Stanka Parmača. Sedište prvog štaba je bilo u Zumberku, a drugog u Moslavini.

Do ove organizacione zbrke je došlo usled toga što¹ Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku nije duže vremena imao veze sa Zagrebom posle odlaska Ive Ribara-Lole iz Zagreba, februara 1942 god., za Vrhovni štab. To se negativno odrazило na razvoj oslobodilačkog pokreta na području Druge operativne zone Hrvatske, ali se kasnijom intervencijom, posle ponovnog dolaska Ive Ribara-Lole u Zagreb, stanje popravilo.

BR. 71

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU KOMBINOVANIH GLAMOČKIH SNAGA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA ZA NAPAD NA LIVNO I UPUTSTVO O NAČINU IZVRŠENJA NAPADA¹

VRHOVNI STAB

N.O.P. i D.V.J.

3 avgust 1942

16.00

ŠTABU KOMBINOVANIH GLAMOČKIH TRUPA

Delovi I i III Proleterske brigade izvršiće napad na Livno[^] u toku noći između 4 i 5 avgusta ove godine. I to sa severne, istočne i južne strane. Vi s vašim snagama treba da izvršite napad sa zapadne strane. Prema tome potrebno je da preduzmete sledeće:

Do zore 4 avgusta deo koji je namenjen za napad na Livno (najmanje 250 boraca) prikupiće u s. Kablići s tim da blokirate selo i ne dozvolite nikome da ide u varoš.

Zadatak:

Grupa za napad na Livno polazi iz s. Kablići 4 tekućeg meseca u 20.30 časova (po starom jugoslovenskom vremenu) pravcem: s. Kablići, Suhača, Zastinje, Livno s tim da se u blizini varoši razvije i napadne na otsek između Bašajkovca i reke Bistrice. Po upadu u varoš nastavlja nadiranje ka istoku. Veza: levo s III Brigadom, koja napada sa severa grad Livno iz šume Bašajkovac; desno s Prvom brigadom, čije će levo krilo napadati drumom Sinj – Livno u pravcu stočne stanice. Upad suseda ne treba sačekivati. Znaci raspoznavanja i borbeni znaci za noć 4/5 avgusta: proleteri – udarnici. (Naš borac ne pita ko je, nego kaže odmah »proleteri«, a drugi borac treba odmah da mu odgovori »udarnici«.) Borbeni znaci za dan 5 tekućeg meseca: izdići pušku u vis s kundakom na gore.

Komandant ove grupe koja vrši napad na Livno u toku 4 avgusta izvešće svoje komandante bataljona i komandire s političkim komesarima na pogodnu tačku naspram svog napadnog sektora, odakle će moći da vidi ceo sektor na koji treba da napada i da objasni tačno zadatok svakom komandiru,

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2214.

otsek i pravac napada, kao i ostalo što bude bilo potrebno za izvršenje napada.

Ovoga dana, to jest 4 avgusta do 6 časova izjutra, poslati drugu Arsi, koji komanduje svim trupama za napad na Livno, izveštaj o izvršenim pripremama kao i 4 kurira na Švabino Polje. Za vreme napada drug Arsa će se nalaziti na Bašajfcovcu.

Obzirom na opasnost koja vam preti s pravca Bosansko Grahovo – Livno od seljaka koji su neprijateljski raspoloženi, proceniite da li ćete na položajima u visini Prisap (731) – kota 937 ostaviti 200 boraca ili manje. Ukoliko budete mogli da upotrebite veći broj trupa za napad na Livno, bilo bi bolje. Na liniji s. Zastinje – Hasina Vrela treba zadržati teške mitraljeze, koji će u slučaju neuspeha služiti kao prihvati, a u slučaju uspešnog napada, odnosno u slučaju zauzeća Livna, oni ostaju na tom položaju kao uža blokada s ciljem da one moguće izlazak ma kakvih neprijateljskih dolova iz grada. Bilo bi dobro da na koti 719 ostane jedan teški mitraljez koji bi tukao prostor od kote 715 [Suhača] do sastava reka B'strice i Zabljaka. Kotu 715 (Dubočica) ne tući, jer će se tu verovatno nalaziti naši delovi. Ovaj mitraljez otvara vatru samo u slučaju kad primeti da neprijateljski delovi beže preko polja Dubočica ka Sinju, odnosno Grahovu. Na koti 715 (Dubočica) nalaziće se mitraljesko odelenje I Brigade, koje će ukrštati vatru s vašim mitraljezom i 'tući prostor između r. Zabljaka i r. Stur.be.

Nastojte da se sve pripreme blagovremeno izvrše po ovome planu i da vaša grupa ne zakasni ili eventualno ne izostane, jer bi to bilo od teških posledica za ostale trupe koje vrše napad na Livno.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

2. *Canis lupus*
Dingoe
2/2.

卷之三

三

May 1906. Spring.

Algunas ideas para mejorar la formación
de los docentes en el campo de la ciencia
y tecnología y sus implicaciones en la
formación docente. Y otro tema es sobre la
formación y desarrollo de las habilidades
de trabajo en la escuela.

The Blue Chip Room

some systems are using. It appears we made no better economy overall by using the larger turbines for the higher capacities. I understand this.

Upper Franklin - George

BR. 82

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU PETE PROLETERSKE BRIGADE ZA SMEŠTAJ JE- DINICA U REJON PROZORA I OBAVEŠTENJE O PONO- NOM OSLOBOĐENJU ŠUJICE I DUVNA¹

VRHOVNI ŠTAB
N O. PARTIZ. I DOBR. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
4/VIII-1942 g.
10 čas.

ŠTABU V PROLET. BRIGADE. —

Primili smo vaš izveštaj o dolasku kod Prozora.² — Sve . vaše trupe neka ostanu u rezonu Prozora na odmoru. Bolnicu s. bolesnim i ranjen m drugovima pošaljite u s. Zvirnjaču sa

¹ Kopija originala, pisana preko indiga rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 13.

² Postavljajući zadatak Operativnoj grupi proleterskih brigada za izvršenje nastupnog maršmanevra za Bosansku Krajinu, Vrhovni komandant je postavio i zadatke Petoj proleterskoj brigadi i Hercegovačkom NOP odredu. Oni su, ostajući na tromedi Bosne, Hercegovine i Crne Gore, dobili zadatak da — obezbeđujući se od Foče, Savnika, Nikšića, Kalinovika i Gacka — vojno i politički učvrste jedinice, a naročito da omoguće odmor i oporavak teških ranjenika i bolesnika iz Centralne bolnice izbega. Sem toga, Peta brigada i Hercegovački odred dobili su zadatak da vrše borbena dejstva i održavaju stalnu vezu sa ilegalnim partiskim organizacijama u Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku, kako bi se ponovo oživeo ustanan u ovim krajevima. U povoljnim uslovima mogla su se dejstva orijentisati ka Istočnoj Bosni, gde se već nalazila Šesta (istočnobosanska) NOU brigada, a kao poslednja moffuć-o^t u krajnje nepovoljnim uslovima opstanka — uputiti se sa bolnicom i zbegom ka Bosanskoj Krajini.

Izvršavajući postavljene zadatke, Peta brigada i Hercegovački odred sadržali su se u širem rejonu tromeđe mesec dana. Oni su za 23 jul pripremali napad na Kalinovik. Međutim, nekoliko dana pred napad, otkriveno je prikupljanje jačih okupatorsko-kvislinških sagra za napad na Petu brigadu i Hercegovački odred. Noću 21/22 jula Štab Pete brigade naredio je jedinicama da se izvrši povlačenje ka Miljevini i dalje ka Prozoru, a već ujutru otpočeo je neprijatelj koncentričan napad sa oko 5000 vojnika.

Za dvanaest dana napornog marša i žestokih okršaja uspele su jedinice Pete proleterske brigade i Hercegovačkog NOP odreda da se sa bolnicom i zbegom probiju preko sela Miljevine i planina Treskavice, Igmana i Bitovnje i da, prešavši oko 200 km, izbiju 2 avgus'a u rejon oslobođenog Prozora (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 83).

slabijim obezbeđenjem. U ovom selu neka se dobro odmore pa ćemo ih onda poslati dalje u stalnu bolnicu.

Drugovi Sava,³ Blažo⁴ i Vlado⁵ neka dođu kod nas.

Mi smo oslobodili Bujicu i Duvno ponovo. Neprijateljski] ispad Francetićevs bojne suzbii smo i vratili je u Kupres; ako nam na vreme stignu snage Kraj ške udarne brigade, mislimo da ih u Kupresu sahranimo. Pripremamo oslobođenje Livna.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant
Tito

BE. 73

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 AVGUSTA 1942 GOD. SRETENU ŽUJOVICU ZA NASTAVLJANJE DEMONSTRATIVNIH NAPADA NA KUPRES I PREKIDANJE KOMUNIKACIJE KUPRES – BUGOJNO¹

VRHOVNI ŠTAB
N. O. PARTIZ. I R. VOJ.
JUGOSLAVIJE
4/VIII-1942 god.
10 čas.

Druže Crni,

Naša I i III brigada očistile su Sujicu i Duvnu. U Duvnu su pobili oko 20 ustaša, oštetili jedan tenk i došli do znatnog plena u novcu i materijalu. U toku prošle noći prkupljeno je 7 prolet. bataljona I i III brigade + 500 ljudi V krajiškog [odreda] za napad na Livno. Ovaj napad izvršiće se noćas 4/5 avgusta, U Prozor je stigla V brigada sa Šegrtovim odredom.² Vod.li su krvave borbe sa četnicima.

* Sava Kovačević

⁴ Blažo Jovanović

¹ Vlado Šegrt

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, **najazi** se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2215. Na dokumentu je u desnom gornjem ugлу dopisano: »Stiglo u 20h 4/VIII./1942 C-«.

² Odnosi se na Hercegovački NOP odred.

U visini s. G. Matavan – s. Rilić postavljeni su na položajima 2 bataljona' III brigade. III bataljonu IV brigade sa četom »Zirojević« naredićemo po četvrti put da dođe na V. Stožer i da se poveže sa vaš'rn bataljonima. Municipije trenutno nemamo da bismo mogli poslati, jedino da pokušamo ako Peko ima da vam on doturi. Drug Košta, koji je verovatno već kod vas, ubrzaće pokret [Prve] krajiške udarne.

Prema situaciji kod naših snaga i neprijatelja procenite sami da li možete učiniti nešta više do jedino demonstraciju prema Kupresu i prekid komunikacije Kupres – Bugojno. Ostavlja se tebi da proceniš i odlučiš. Mi smo za demonstraciju i održavanje položaja do dolaska Udarne krajiške ili do likvidacije Livna, ako ona slučajno ne stigne pre. Izvesti nas o broju, sastavu i stanju meštanskih partiz. snaga.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Po/drav
Komandant,
Tito

Bit. 74

OBAVEŠTENJE PAVLA ILICA OD 4 AVGUSTA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE O SAGLASNOSTI VRHOVNOG ŠTABA SA PLANOM NA- PADA ZA OSLOBOĐENJE LIVNA¹

VRHOVNI STAB
N. O. PARTIZ. I DOBR. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
4/VIII. 1942 g.
10 čas. #

Drugu Arsi

Primili srao tvoj izveštaj o ponovnom zauzeću Duvna i Sujice kao i o prikupljanju snaga prema Livnu.² Slažemo se s tvojim namerama, [kao i s] planom akcije.³ Mi smo juče po

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnistoriskog instituta, pod reg. br. 2-1, k. 3 a.

² Vidi dok. br. 66.

³ Vidi dok. br. 67.

podne preneli tvoje naređenje, koje « "uputio za kombinovane snage V krajiškog odreda – t.j. glamočke snage. Naređenje je juče pre pada mraka stiglo i smatraTM da će imati dovoljno vremena da izvrše potrebne pripre⁴e-

Žarku Vidoviću preporučili ^{da} prekopa komunikaciju Kupres – Šujica, da posedne i organizuje položaj u visini G. Malovana s obe strane druma. Na taj način može uhvatiti vezu s trupama II brigade i osmatrati i tući Kupreško Polje.

Mi ne verujemo u neku novu Francetićevu ekspediciju, jer ovu šaku jada prikupili su čak i^z Sarajeva. To je [snaga koja]⁵ ... na naše dosadanje akcije.

Upućujemo ti jednog žurnalistu, glavnog urednika [»Nedeljnih] pregleda«,⁶ da posmatra napad i oslobođenje Livna. Možeš ga [upoznati] sa svim detaljima borbe.

S drugarskim pozdravom

Veljko⁷

⁴ Vidi dok. br. 71.

⁶ Na ovom mestu dokument je oštećen te se nskoiklo reči ne mogu pročitati.

⁶ Odnosi se na Vladimira Dedijera.

⁷ Pavle Ilić

BR. 82

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 AVGUSTA 1942 GOD
ŠTABU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE ZA NASTAVLJANJE DEMONSTRATIVNIH NAPADA PREMA BUGOJNU
I OBAVEŠTENJE O DEJSTVIMA OSTALIH BRIGADA¹

VRHOVNI ŠTAB
N OSL. PARTIZ. I DOBR. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
4/VIII-1942
11.30 časova

ŠTABU IV BRIGADE

Primili smo vaš izveštaj od 1/VIII.² Dobro je što ste vršili demonstracije prema Bugojnu. Nastavite i dalje u tom smislu jer ćemo time donekle maskirati mesto i jačinu naših snaga kao i naše namere.

28/VII izvršila je ispad Franeetićevo bojna od 500 ustaša sa 7 tenkova i nekoliko kamiona, koja je 24/VII pošla iz Sarajeva. Oni su uspeli da prođu drumom do Duvna i Livna. Međutim na celiom putu vodila je žestoke borbe [sa] našom Trećom i I brigadom. U tamošnjim borbama izgubili su jedan tenk i kamion, blizu stotinu mrtvih, a isto toliko ranjenih. Zbog toga, a naročito zbog pritiska na Kupres od II brigade, oni su se povratili u Kupres. Naša II brigada zauzela bi Kupres još 1/2 – VIII, ali neki njeni bataljoni ostali su bez municije. Ako imate nešto municije uhvatite s njima veze i dajte im. Vaš III bat. iz D, Vukovskog pobjeo je 12 ustaša, zaplenio teški mitraljez, nešto municije i 2000 kgr. žita. Naredii smo mu da posedne V. Stožer³ do dolaska Krajiške udarne, a onda će učestvovati u napadu na Kupres.

Šaljemo vam 40 drugova vaših iz bolnice po ozdravljenju.

Verski referent Simonović⁴ treba da bude stalno s vašom jedinicom.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

¹ Kopija originala, pisana preko indiga rukom, cirilicom, nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 16.

² Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 76.

³ na karti: Stožer (1758)

* prota Jagoš Simonović

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 4 AVGUSTA 1942 GOD. VRHOVNOM
KOMANDANTU DRUGU TITU O OPŠTOJ SITUACIJI NA
SEKTORU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE¹

4/VIII/1942

Druže Tito,

Drug Košta je došao ovamo i počiće da obide III krajiski [odred]. Ujedno smo razgovarali o stvarima koje se tiču ovdašnjih akcija i kolaboraciji i saglasnosti akcija II naše brigade, ovdašnjih jedinica i Krajiške udarne brigade.

Put D. Vakuf – Jajce je razrušen (radi se o železni pruzi). Sam drum nije, kaže drug Rade² da ga je nezgodno rušiti. Pruga je razorenna oko žel. stanice Doganovci. Prvi bataljon III krajiške udarne brigade, koji je ovo izvršio, pismeno uverava da će onemogućiti opravku i kaže da će, ako se pruga opravi, opet je porušiti. Prema tome prekidanje ove pruge stvara široku mogućnost za dalje proširenje naših akcija.

Zahvatanje ili bar 'onemogućavanje komunikacija Bugojno – Šujica – Duvno – Livno' uzgredni zadatak likvidiranje Zlosela – Kupres oslobođa veći deo naših snaga za sprovođenje plana o zauzimanju Livna, dok pitanje Bugojna postaje sporednije, ali i mnogo lakše za rešenje, s obzirom, na njegovu izolaciju od pravca Jajca i pravca Livna i naš pritisak od pravca Prozor – G. Vakuf.

Dolazak Krajiške udarne brigade omogućice svršavanje zadatka na ovom terenu i dalje prenošenje izvršenja zadatka bilo ka Bugojnu ili drugoj strani.

Pojavljuje se novo pitanje na terenu s one strane Vrbasa.³ Šaljem ti pismo koje sam dobao od Štaba III krajiškog N.O. part. odreda. Upoznao sam druga Rada sa njegovom sadržinom, dok sam poslao preko Kušća odgovor, čije su osnovne misli notirane na samom pismu.

O svima ovim stvarima smo prodiskutovali i proventilirali sa drugom Kastom.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u Istoriskoj arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4311.

² Rade Marjanac

³ Verovatno se odnosi na pojačanu** aktivnost Uroša Drenovića, odnosno njegova eksponenta Đordja Đelma, među srpskim življem u Srežu Bugojno, s ciljem da se ostvari što uža saradnja sa ustašama.

Drug Košta mi baš sad reče da je preko kurira iz Oper. štaba njegovog saznao da je zauzeta Sanica i Sanski Most. Dobice o tome i pismeni izveštaj, koji će ti dostaviti.

Može da se desi da je tu učestvovala i Krajiška udarna brigada, tako da bi time malo usporen bio njen dolazak ovde.⁴ No po mome mišljenju to ne otežava, već olakšava ovdašnju situaciju moralnim dejstvom pozitivnim za nas, a negativnim za ustaše, i naročito ove iz Bugojna i Kupresa koji se već psećaju ugroženim.

Košta takođe misli da je možda njihova brigada odgurala tamo, ali da će ipak doći.— Pored ostalog smo se dogovorili da on od III krajiškog odreda pošalje jedan bataljon s one strane Vrbasa u vezi sa događajima o kojima ono pismo govori.

Situacija 'Ovde je sledeća:

Naši bataljoni drže položaje Demirovac [k. 1766] i Maglaj [k. 1704], isturivši osmatrače padinama ka putu Kupres – Bugojno, odakle može da usledi eventualni napad. Juče su ustaše pokušale da izđu na Demirovac, ali su odbijeni. Noćas nije bilo prometna, niti su vršili novi pokušaj. Jutros javlja Ljubiša, kom-nt I bataljona, da izgleda da su uspostavili saobraćaj, no to bez detalja, tako da to nije sigurno, pošto je put uglavnom porušen na delu Koprvnica – Bugojno, a on osmatra samo deo Kupres → Koprivnica. Šteta što ovi naši ne vrše direktno ometanje opravke druma, morajući da štede municiju (ima puškomitrailjeza uopšte bez municije). Čak i ovaj jučeranji pokušaj uzilaženja na Demirovac po mome mišljenju samo je bočno osiguranje za -opravku puta.

Mi ne držimo M. i V. Vrata i M. Plazenicu. To su položaji koji se mogu zauzeti bez žrtava, ali se ne mogu održati.

Na Stožeru nema naših snaga. III bataljon, koji je b'о tamo, povukao se s ove strane. Nije uspeo da se poveže sa onih 200 naših koje si bio poslao ka Kupresu. Vratila se noćas: jedna desetina koja ih je tražila bez rezultata.

Stožer se takođe može dosta lako zauzeti i sa ove naše strane i sa strane Vubovskog i Rilića.

Mi držimo tzv. Mašat, to je kapela i groblje na putu između Zlosela i s. Rastićeva. Isto tako greben Seka prema s. Stražbenici.

Imamo ovde pored II brigade jednu udarnu četu III krajiš. odreda (110 ljudi). Dosta dobra, ali ne može se potpuno

⁴ Prva krajiška NOU brigada je 31 jula 1942 god. u s'adejstvu sa pojednim bataljonom iz Prvog, Trećeg i Petog krajiškog NOP odreda oslobođila Sanicu, Ramiće, Biljane i druga okolna ustaška uporišta (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 74).

na njih osloniti: na M. Plazenici povukli su se čim je jedan ustaša bacio bombu na njih. Ima oko 60 ljudi, pola iz »Gvozdenog« bat. koji su prišli Krajiškom III, a pola iz samog »Gvozdenog« četnič. odreda, [koji žele] da učestvuju u napadu na Kupres. Sasvim nesigurni borci. Mislimo ovu polovinu iz »Gvozd.« vratiti, jer takvo gvožđe nije za nas. Naša domaća Kupreška četa [ima] 110 po broju, ali u stvari 64 [na licu].

Ako Krajiška [brigada] ne dode moraćemo praviti bar demonstracije da ne dozvolimo ustašama da se pribiju.

Po najskromnijoj proceni ustaše su za ova 4 dana akcija imali najmanje 200 mrtvih. (Slučaj: jedan pušfcoimiraljezac naš, koji se nije htio povlačiti, ispalio je 500 metaka na jednu grupu od 100 ustaša koja je na njega jurišala ispred Kupreša, tvrdi da je ubio 40 – i sam je bio ranjen, zove se Čulibrk,* iz III čete IV bataljona. Sredoje, komandant II bataljona, sam je ubio 4: trojicu na koje je naleteo i jednog ranjenog, koji mu je pobegao i on ga stigao i ubio, itd.)

Ljudi se odmaraju sada i spremićemo ih za akciju.

Ali mora se priznati da je fizička kondicija II brigade dosta opala. Sem toga oni su najslabije obuveni i odeveni. Ovde je kraj koji im to ne može pružiti. Hrana se svodi na malo hleba, mesa i klot čorbu. Sad se malo bere kupus i nešto krompira iz musi. s. Rastičeva, odakle su ustaše pobegle, te to malo začini čorbu. Daje se pomalo i mleka.

Opasnost napada od strane ustaša mislim ne postoji sa ovakvom situacijom. Oni mogu poći preko Demirovca i Maglaja, no izdana je zapovest da se ti položaji drže. Mogu poći Kupreškim Poljem, no sumnjivo da će se usuditi ići brisanim prestorom. Grebene u Kupreškom Polju, koji ga sekut polovinom, tafcođe čemo braniti. –

Mi samo čekamo« Krajišku udarnu te da završimo ovu stvar.

Posle toga trebalo bi povući II brigadu ili je ne upotrebjavati za veće zadatke, sem za rezervu, te je politički osvežiti, razviti part.-pol. rad i delatnost, učvrstiti i pročistiti part. organizacije i nešto reorganizovati⁵ i same vojn. formacije. Bilo bi to potrebno i moglo bi se za 10, najviše 15 dana u mnogome podići opala udarna snaga Brigade, pojačati je. – Borci su još uvek dobri, ali mnogo pojave koje se nisu suzbijale i suzbile daju utisak da nivo mor.-pol. i borb. jedinstva četa slab i da naše part.[iske] snage nisu u stanju da ovo zadrže.

⁵ Nikola Čulibrk, sredinom maja 1944 god. nestao u borbama na Zlatiboru. –• Podaci koje je dao o jačini grupe koja je na njega napadala i o gubicima koje joj je naneo verovatno su pre'erani.

Šaljem ti cedulju-izveštaj Jeftića, kom-nta III batalj., od noćas,

Za pojačanje polit. prop. rada i pravilno rukovođenje njime potrebno je pojačati ovaj politodel. Zapravo on je spao samo na 1 lice: na Ljubinku.⁶ Krcun ide za zamenika pol. koma, Bogdan⁷ je slomio nogu i leži u bolnici, a četvrti član Milan Stanić® je sa ranom na kuku . . .

Predlažem ti da se iz politodela I brigade prevede u ovaj II brigade drug Mile⁸ iz CK SKOJ-a te da on i Ljubinka rade ovde. Druga Milana će poslati u bolnicu. Molim te, ako nemaš ništa protiv ovog predloga, naredi Milu da dođe ovamo. Dobro je da to bude dok sam ja ovde.

Molim te pošalji mi po narednim kuririma izveštaj politodela II brigade koji su oni uputili zajedno sa Đidinim pismom. Oni nemaju kopije, a meni bi trebao za ovaj rad ovde.

Šaljem ti pozdrave upućene CK naše Partije! i Vrh. štabu. (u 4 koverta).

Košta baš sad ode sa drugom Radom da obide III kraj. i produži dalje ka Sansfcom Mostu. Rade će se opet vratiti ovde, i biti dok se ne svrši akcija -oko Kupresa.

Kako ste vi tamo?

Mnogo vas sve pozdravljam.

SMRT EAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Crni

P.S. II brigada vam šalje tražene konje sa samarima.

#

["] Ljubinka Milosavljević

['] Bo-gdan Novović

⁸ Milan Stanić, radnik. Kao sekretar Gradskog komiteta KPJ["] za Valjevo, stupio je u jesen 1941 god. u Kolubarsku četu Valjevskog NOP odreda. U borbi na Ljigu, 10 septembra 1941 god., teško ranjen u kičmu.

Iz Politodela Druge proleterske brigade Stanić je premešten za političkog komešam Centralne bolnice. Za vreme Četvrte neprijateljske ofanzive razboleo se od tifusa, pa su ga kasnije, kao teškog bolesnika, zarobili četnici i streljali.

* Milan Radosavljević-Mile

**UPUTSTVO ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 4 AVGUSTA
1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE ZA
MORALNO-POLITICKO UČVRŠĆENJE TREĆEG I ĆETVR-
TOG BATALJONA¹**

ŠTABU III PROLETERSKE N.O.U. BRIGADE
(**Položaj**

Pročitao sam pismo druga Mila Peruničića upućeno danas drugu Janku.² Strašna je vijest o deserterstvu cijele Prve čete Trećeg bataljona i 6 ljudi iz IV bataljona. Ovim je III brigada pretrpjela veliki udarac, ali ja sam uvjeren da će ga ona podnijeti i u daljoj borbi još više učvrstiti svoje borbene redove. Gnusni neprijatelj, dobro zamaskiran u našim redovima, uspio je da u najodsudnjem momentu zada udarac i nanese štete jednoj od naših najboljih i najudarnijih brigada.

Sve ovo, ne smije nas ni za trenutak zbuniti. Moramo brzo raditi. Otrovne pipke neprijatelja treba odmah posjeći. Iz ovog nemilog događaja treba izvući iskustvo. U tom pravcu pokušaću da vam pomognem:

1 – Vršijanje petokolonaških elemenata u brigadi posljedica je, nesumnjivo, slabe budnosti odgovornih vojnih i političkih rukovodilaca. Uspostavljanje i organizacija 'Obavještajne službe' ne samo da nije sprovedena, nego se ta važna strana našeg rada potpuno zanemarila. Time smo stvorili povoljne usiove za nesmetanu zločinačku rabotu petokolonaških gadova. Da su u bataljonima i četama postojali obavještajci, koji bi uz pomoć i budnost partiske organizacije kontrolisali kretanje, držanje i sklonosti svakog pojedinca, ne bi se izdajnička akcija u tolikoj mjeri raširila. – Staviše, ona bi bila otkrivena i razbijena.

2 – Ponovljena izdaja i deserterstvo posljedica je slabo sprovedenog čišćenja u III bataljonu. Osipanje u ovom bataljonu otpočelo je još prelaskom u Čelebić, pa kroz Pivu i u Carevu. Tada preduzete mjere čišćenja, očigledno, drugovi, bile su nedovoljne i tako su špijuni i štetočine uspjeli da se zadrže u našim redovima i da se dobro zamaskiraju. Nesumnjivo oni su ljude pridobijali na pitanjima: naših neuspjelih akcija, gladi, udaljavanja od svoga rodnog kraja itd. U našem

¹ Prepis iz 1942 god., otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u Istoriskoj arhivi CK SKJ, pod reg. br. 999.

² Moša Pijade-Janko (čišća Janko)

političkom radu možda su baš ta pitanja slabo obrađivana i objašnjavana našim borcima. Od ova tri pitanja ne smijemo nijedno potčenjivati. Ljudi treba uzimati onakve kakvi su: pretežno seljački elsmenat, kolebljiv i puni čežnje za svojim rodnim krajem, nenavikli na teškoće i na ovakav način života, ranije daleko od ma kakve organizacije i borbe, gdje bi se koliko toliko školovali i pripremili za ove, zaista teške napore.

3 – I ovom prilikom 'spoljila se kraju nju nebudnost naše partijske organizacije, pojedinih partijaca i u prvom redu odgovornih partijskih radnika. Jest, drugovi, žalosna je pojava što su neprjatelji naroda, narodno-oslobodilačke borbe i naše Partije uspjeli pridobiti pojedine vajne članove Partije. No ne treba misiti da su to – kako reče drug Mile" – »partijci«. Njih treba tretirati kao neprijatelje, koji su uspjeli da se prošvercuju u Partiju i tako bolje zamaskiraju svoj zločinački rad, ili u najmanju ruku. kao ljudi prerano primljene u Partiju. Eto, ovaj događaj: može nas naučiti kako i koga treba primati¹ u Partiju. Češći kontakt sa čovjekom koga se namjerava primiti nužno je potreban radi ocjene njegovih kvaliteta i privrženosti našoj stvari. Lični i što češći kontakt poslije primanja novog člana takođe je neophodan.

4 – Ne bi trebalo usvojiti mišljenje druga Mila da su "oni koji su nestali deserteri. To bi nas moglo odvesti na pogrešan put. Treba u prvom redu tražiti organizatore i potstrelkače. Nije isključena pretpostavka: da mnogi od »bjegunaca« nisu znali o čemu se radi. Organizatori bjegstva mogli su im u najpogodnijem momentu izdati naredbu za »pokret« u određenom pravcu. I budući da se među izdajicama nalaze i najodgovorniji vojni rukovodioci, kao što je [komandant i] zamjenik komandanta bataljona,³ mnogima i poštenim bore ma ne bi momentalno ni palo na pamet da polaze na put izdaje, u naručje krvavog neprijatelja. Da bi izdajnici i kolebljivci stekli što veće povjerenje svojih budućih gospodara trebalo je nanijeti veće udarce našim redovima, trebalo je, dakle, odvesti od nas što veći broj ljudi.

Izvještaj druga Mila je nedovoljan i ne rasvjetljava mnoge stvari, niti pruža potrebne podatke za ocjenu ove špijunske prljave akcije i utvrđivanje njenog karaktera. U izvještaju nedostaje broj odbjeglih, broj članova Partije i karakteristike bar dosadašnjih rukovodilaca koji su odbjegli. Po mome mišljenju njihov je pravac: Rama. Ne znam u koje doba

[°] Odnosi se na Radosava Lukovca, narednika bivše jugoslovenke vojske, komandanta Četvrtog bataljona, i Rađomira Janketića, pravnika, zamenika komandanta Trećeg bataljona.

noći su pošli, ali ako se ne budu kretali po danu, njih će sva-kako sresti Hercegovački odred koji danas po podne treba da krene iz Prozora u ovome pravcu.

Stavljujući ove primjedbe, ja mislim da bi trebalo hitno učiniti sljedeće:

Prvo, provjeriti sve komandno osoblje, provjeriti i pro-cistiti redove čete. Iznad svega pojačati budnost do maksimuma. Kontrolisati i redovno bilježiti zapažanja u radu i držanju svakog novoprdošlog čovjeka u naše redove, a naročito u našu Partiju. Isp'tivati prošlost i pobude za pristupanje u naše re-dove, naročito svakog intelektualca, oficira, podoficira i si. .

Drugo, sprovesti kontrolu rada četnih partijskih organi-zacija, eventualno č stku i na jedno kraće vrijeme pritvoriti vrata Partije u pogledu uvlačenja novih ljudi. Iznad svega treba pojačati rad u partijskoj organizaciji kao i rad u bata-ljonima i četama.

Treće, istraga je otežana jer momentalno nemamo ništa konkretno u rukama, a zloč'nci su umakli. No nju treba otpo-četi oprezno, ali energično i brzo. Ukoliko je ova štetočinska akcija uhvatila dubljeg korjena, utoliko treba biti oprezniji i brže raditi. Dalje 'osipanje redova Brigade mora se po svaku cijenu spriječiti.

Mislim da se za neko vrijeme ne možemo mnogo osla-njati u našim akcijama na III bataljon, pa djelomično i na IV. Drug Stari će svakako narediti i reorganizaciju ovih bataljona.

Četvrtto, u vezi sa ovim događajem i radi istrage i rada sa ljudstvom u ova dva bataljona neka se drug Trša⁴ odmah povrati u Sujicu, tj. kod ova dva bataljona. Ukoliko se pokaže potreba i ja će doći da pomognem u izvođenju postavljenih zadataka.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Marko, s. r.

Duvno, 4-VIII-1942 g.
u 23,45 čas.

* Rifat Burdžević-Tršo, narodni heroj. Tada bio zamenik politič-kog komesara Treće proleterske brigade.

BR. 71

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA SE BRI-GADA HITNO PREBACI U REJON KUPRESA, POSEDNE POGODNE POLOŽAJE I U SADEJSTVU SA DELOVIMA DRUGE I TREĆE PROLETERSKE BRIGADE OTPOČNE IZ-VIĐAČKU AKTIVNOST I PREPADE NA KUPRES¹

VRHOVNI ŠTAB
N. OSL. PARTIZ. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
5/VIII-1942 g.
9 čas

ŠTABU IV PROLETER. N.-OSL. UDARNE BRIGADE. —

Prikupite bataljone vaše brigade (I, II, IV i V) i odmah ih prebacite na prostoriju: V. Stožer – s. D. Vukovsko – s. Rilčić. Vaša brigada zauzeće položaje prema **Kupresu** sa istočne i jugoistočne strane. V. Stožer (1758) drže ustaše (verovatno). Ne treba ga zauzimati dok ne bude dato naređenje za to.

Na označenoj prostoriji uhvatićete vezu desno sa trupama II brigade a levo sa trupama III brigade (II i III bat. pod komand. druga Žarka Vidovića) koje zatvaraju pravac Kupres – Šujica.

Vaš IH bataljon uputili smo preko Glamoča u s. Prekaju da sproveđe i tamo osigura bolnice.

Položaje koje je dosad držala vaša brigada primiče V brigada, u čiji će^sastav ući: Konjički bataljon i Hercegov. odred,!

Pokret treba izvršiti hitno. Zato za prebacivanje vaših delova, gde je to zgodno, treba koristiti kamione skoro do D. Vukovskog. Po našem mišljenju cela brigada može biti na

¹ Kapija originala, pisana preko indiga rukom, čirilicom, nalaz' se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 18.

² Ovo se nije odnosilo na formacioni sastav, već se njima imala samo privremeno da ojača Peta proleterska brigada (vidi dok. br. 81). Međutim, ova odluka nije sprovedena u život, jer je 6 avgusta usledilo novo naređenje: da se Hercegovački NOP odred uputi za dejitvo na Kupres (vidi dok. br. 85), a_10 avgusta 1942 god. je od Hercegovačkog NOP odreda i Konjičkog bataljona formirana Deseta (hercegovačka) NOU brigada.

ovoj prostoriji za dan marša, a ako se za bataljon u Šćitu korišti kamion do [D.] Vukovskog.

Kad stignete na ovu prostoriju zauzećete podesne položaje i sa njih slabim delovima izviđati i demonstrirati prema Kupresu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

BR. 79

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU PETE PROLETERSKE BRIGADE DA PREUZME POLOŽAJE I ZADATKE ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE
U REJONU PROZOR, BUGOJNO, GORNJI VAKUF¹

VRHOVNI STAB
N.-OSL. PARTIZ. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
5/VIII-1942 g. = 9 čas.

ŠTABU V PROLETER. NAR. OSL. UDARNE BRIGADE. –

U sastav vaše brigade ući će: Hercegovački odred i Konjički bataljon, prema tome izvršite potrebnu organizaciju jedinica.²

Pošto je IV brigada pozvata da zauzme položaje u rejону Kupreša, to će vaša brigada primiti sve položaje koje je dosad držala IV brigada.³ Dakle, zatvoriti pravac Rama – Prozor, Bugojno – G. Vakuf, obezbediti Prozor sa istoka i držati izvesnu posadu u rejону Šćita sa zadacima koje je dosad imao V bat, IV brigade.

Drugovi Sava, Blaža i Šegrt da dođu k nama.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

¹ Kopija originala, pisana preko indiga rukom, cirilicom, nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 20.

² Vidi dok. br. 78, primeđbu 2 i dok. br. 81.

³ Vidi dok. br. 78.

BK. 80

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 AVGUSTA 1942 GOD.
gTABU PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE DA UNIŠTI NEPRIJATELJSKE SNAGE OKO KLJUCA, PREBACI SE NA PROSTORIJU BLAGAJ – DONJI VAKUF I POVEŽE SA PROLETERSKIM BRIGADAMA¹

VRHOVNI ŠTAB
N.-OSL. PARTIZ. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
5/VIII-1942.
10 čas.

ŠTABU I KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE. –

Primili smo vaše pismo od 3/VIII ov. g. iz koga smo saznali o neprijateljskim pokušajima [prodora] prema Ključu.⁵ Ostanak vaše brigade na tome terenu u takvoj situaciji ne samo da je opravdan, nego i nužan. Učinite sve što možete da se ta neprijateljska grupa potuče i uništi. Po razbijanju te ustaško-švapske grupe preduzmite naređeni pokret ka određenoj prostoriji³ i uhvatite vezu sa prolet. brigadama.

U slučaju da primite kakvo naređenje od druga Koste da drukčije radite, onda postupite po našem naređenju, a njega obavestite o istom. On je otišao u Blagaj da vas tamo sačeka; mi ćemo i njega obaveštiti o ovom.

Ćuli smo da je pao Sanski Most, potvrdite nam ovu vest ako je tačna.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

*

Komandant,
Tito

¹ Kopija originala, pisana preko indiga rukom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 23.

² Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 81.

³ Prva krajiška NOU brigada je 28 jula bila dobila zadatak da se prebaci na prostoriju D. Vakuf, Bugojno, Kupres, Blagaj (viidi dok. br. 51).

BR. 82

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 AVGUSTA 1942 GOD SRETENU ŽUJOVICU O USPESIMA POSTIGNUTIM NA SEKTORIMA LIVNA I KLJUČA I NAREĐENJE ZA NA- STAVLJANJE DEMONSTRATIVNIH NAPADA NA KUPRES¹

VRHOVNI ŠTAB
N.-O. PARTIZAN. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
5/VIII-1942 g.
11 čas.

Drugu Crnom.

Primili smo tvoje pismo sa svim prilozima.²

U ovom momentu primili smo pismo od druga Arse da su naša I i III brigada (7 bat.) zauzele Livno.³ Nepr.[ijatelj] se oko 8 čas. držao još u kasarni, crkvi i stočnoj stanci. Mi se nadamo da će i ovo noćas biti likvidirano.

Od I krajiške primili smo noćas izveštaj da je ona 31/VII i 1/VIII zauzimala – Ključ i s. Samicu (najtvrđe ustaško gnezdo). Prikupili su snage i bili su spremni za pokret, kada su preko Manjače jedan hrvatski i jedan nemački bataljun pokušali prođor ka Ključu. Nepr. je uspeo da dođe u s. Zablaće i [D.] Ribnik, dok u Ključ nisu mogli ući. Stab krajiške br.figade smatra da treba da ostanu тамо dok ne razbiju ovaj nepr. prođor i omoguće izvlačenje žetve. Mi smo im naredili da suzbiju nepr., a potom da dođu na određenu prostoriju: Blagaj–D. Vakuf.⁴ Ovakav postupak je nužan iz ekonom, i vojno-polit. razloga.

Drugu Kosti šaljemo pismo da ne bi drukčije naredio.⁵

Imamo izveštaj da su se po šumama oko Crnog Vrha između Glamo[ča] i Drvara razmilele četničke bande koje su

¹ Original, pisan mgstilom, čirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ; prve dve stranice zavedene su pod br. 2216, a treća pod br. 4407.

U desnom gornjem uglu naknadno je dopisano:

»Stiglo u 18h 5/VIII/1942.

Doneo drug Savićević.

Odgovoreno 6/VIII/1942 (10Y₂h).«

² Vičti dok. -br. 76.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovaj izveštaj.

⁴ Vidi dok. br. 80.

⁵ Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje.

pobegle iz Ključa i iz Mrkonjić Grada te ugrožavaju naše kurire i transporte na toj prostoriji. Stoga smo naredili da III bat. IV brig- sproveđe bolnice i malo pročisti te bande. Četnici iz B.[Osanskog] Grahova zauzeli su jednu kosu s.-i. od Grahova, ali čemo im mi tamo uputiti bar 500 ljudi u bok po padu Livna, a gledaćemo da likv. B. Gr.[ahovo] pošto ga Talij. napuštaju. Zbog ovoga šaljite više kurira, bar po 3, a i Kosti skrenite pažnju na ovu činjenicu, da ne ide sam.

Pošto je u Prozor došla V brigada, koju smo ojačali {Konjičkim bataljonom ^{Ti i Herc,} odredom V. Šegrta, ostavili smo ^v je u rejonu Prozora. IV brigadi smo naredili jutros da dođe na prostoriju V. Stožer – Rilić – D. Vukovsko i da zauzme podesne položaje sa istočne i j.-ist. strane Kupreša; po dolasku da se poveže s vama i Žarkom Vidovićem kod G. Malovana (2 bat. | uljana) III brigade – II i III bat.). Oni će vršiti demonstr. dok ne bude naređen napad. Čim vas snabdemonstracijom iz Livna i stigne IV brigada moći će napasti Kupres. O tome čemo javiti. Dotle vršite demonstracije slabijim delovima i iznuravajte nepr., a III kr. odredu narodite da prekine sve veze Kupres – Bugojno, ne bi li nekako zarobili te ustaše s tenkovima. Čim budemo mogli oslobođiti III kr. odred, moći će da prebacimo deo njegovih snaga preko Vrbasa; za sada su dovoljne mere koje si preuzeo.

Dobili smo 6 konja (mrcina) od II brigade. Recite im da mi znamo da su to konji⁶ iz njihove komore, a ne oni koji su u Zloselu zaplenjeni. Čak su i obeleženi. Zato smatramo odgovornim druga Kušića i smatramo da bi trebalo da prestane s tim neslanim šalama.

Druga Mila⁶ čemo poslati posle Livna, pošto, on tamo treba da organ'zuje omladinu.

Šaljemo traženi izveštaj.⁷

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

/

S drugarskim pozdravom,
Komandant,
Tito

(M. P.)

⁶ Milan Radosavljević

⁷ Odnosi se na izveštaj politodela Druge proleterske brigade.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 AVGUSTA 1942 GOD.
NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA ZA POTPUNO UNIŠTE-
NJE PREOSTALIH USTAŠKIH UPORIŠTA U LIVNU¹

VRHOVNI ŠTAB
N.-O. PAR.TIZ. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
5 VIII-942 g.
12³⁰ čas.

Druže Arso,

Primili srno tvoj izveštaj, boji nas je neobično iznenadio i obradovao, tim, više što smo mislili da ove noći niste vršili napad.³ Dok nas je iona artiljerija s Vaganja na Dinari³ zabrinjavala.

Mi nemamo flaše, ni benzina. Pokušajte dia dobijete ovo iz Glamoča ili iz Đuvna. A nije isključeno da ga ima i u samom Livnu.

Te ustaše u ovim otporima⁴ su zlikovci *iz* Glamoča, a oni su se i u Glamoču držali u kućama dva-tri dana i iskoristili su noć pa pobegli u Livno. Pazite da i vama -ne pobetgnu. Nađite gde bilo benzina i palite ih još u toku dana; Oni su nam pobili mnogo ljudi i dužni su nam. Treba ih pobiti sve. Organizujte tesni blokadu oko grada, pa pretresite kuće još u toku dana.

Šta je s Nemeima i s domobranima?

One konje iz stočne stanice ne dati da se razgrabe. Sav plen evakuišite u pravcu Glamoča, t.j. u selima Glamočkog Polja.

Pošalji nam podrobnije izveštaje.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom,
Komandant
Tito
π
(M. P.)

¹ Kopija originala, pisana preko indiga rukoin, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 32-4, k. 2. Dokumenat je očuvan u svešti koja je poslužila kao ratni blok, na str. 24.

² Redakcija, nije pronašla izveštaj.

³ Odnosi se rva Vaganj kod Prološke Drage (čilaš).

¹ to jest u otpornim tačkama

PISMO EDVARDA KARDELJA OD AVGUSTA 1942 GOD.
 IVI RIBARU-LOLI O RAZVOJU ITALIJANSKE OFANZIVE
 U SLOVENIJI¹

Na oslobođenoj terit.

Drugu Fisheru!

Dragi Fisher! Primio sam Tvoje pismo od 7. 7. 1942 god.³ Mada mi ništa ne kažeš o tome da li si primio bar moje prvo malo pisamce,⁸ ipak držim već po kanalu, po kome sam pismo dobio, da si verovatno to pisamace primio. Posle toga sam Ti pisao jedno dugačko pismo,⁴ koje si verovatno međutim već primio. Ubuduće ja će Ti slati svako pismo duplim kanalom: partizanskim putem preko Žumberačkog odreda i partijskim kurirskim putem preko Ljubljane železnicom. Bilo bi dobro da i Ti meni šalješ, ukoliko će Ti biti moguće, poštu isto tako ovim putovima uvek u duplikatu. To mi se čini nužno zbog toga, jer smo sada u vrlo žestokoj italijanskoj ofanzivi, pa je, prema tome, pitanje da li ćemo moći uvek držati partizanski kanal u redu.

Nisam se pre mogao javiti u mestu gde se ti sada nalaziš iz vrlo mnogo razloga, koji će Ti postati očiti kad budemo usmeno razgovarali. Odmah posle mog dolaska ovamo bilo mi je jasno da je u Sloveniji moguće podići opšti ustank za relativno kratko vreme. Da se to nije desilo~ bila je krivica u prvom redu u tome što je Partija sa svoje strane radila pa stariom i bila je birokratski otsečena od rukovodstva partizanskog pokreta i njime nije zapravo rukovodila, iako je sekretar CK u isto vreme bio komandant partizanskih odreda, A druga greška bila je u samom sastavu partizanskih odreda. Pojedine čete bile su potpuno raštrkane, nisu bili formirani ni odredi, pa čak ni bataljoni, a o štabovima i da ne govorimo. Činilo mi se nužno potrebno da -ostanem tu dok ne izvršimo potrebne reorganizacije partizanskih odreda, da se uspostavi autoritet Partije u tim odredima i da se naprave neki opšti planovi partizanske akcije. Pošto je Partija politički vrlo dobro i pravilno radila i zaista stvorila odličnu bazu za podizanje opštег narod-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 595. U istoj arhivi nalazi se i jedan prepis, zaveden pod istim reg. brojem. Taj prepis je objavljen u 3. knjizi VI toma.

² Vidi dok. br. 14.

³ Vidi dok. br. 27.

⁴ Vidi dok. br. 29.

nog ustanka, zaista je taj talas masovne naoružane narodne borbe neverovatno brzo iše podigao, naravski i u vezi sa objektivnim uslovima koji su nastali sa nastupom proleća. Taj talas partizanskog pokreta postavio nas je pred čitav niz novih zadataka koje smo trebali da rešavamo.

Ti znaš koliko je neprijatelj izdecimirao naše rukovodeće kadrove i u takvim uslovima činilo se skoro nemoguće da ostavim Ljubljani. To utoliko više, jer sam znao da će biti vrlo brzo moguće preko partizanskog terena stupiti u dodir sa CK KP Hrvatske i činilo mi se da bi tim putem bilo lakše održavati stalne kontakte negoli iz grada u kome Ti sada boraviš.⁶ Naravski, ja nisam ništa znao o prilikama u Bosni i Srbiji, i postalo mi to jasno tek posle svega tega što mi Ti javljaš u svom izveštaju.⁶ Sada mi je jasno da ste potpuno pravilno učinili kada ste ponovo poslali na okupirano područje jedan deo politbiroa. No usprkos toga i dalje istrajem¹ na tome da bar do izvesne granice nema smisla da odlazim jia odavde i da se selim k vama, bar tako dugo ne, dok ne vidimo kakve će rezultate postići sadašnja- iitalijanska ofanziv-a, koja je treća po redu, a ustvari prva zaista ozbiljnog značaja. Moraš razumeti da sam ja ovde vezan u velikoj meri za Izvršni odbor Oslobodilačkog fronta, koji se sav nalazi na oslobođenoj teritoriji. Moj o-dlazak baš u sadašnjem momentu mogao bi se kod saveznika krivo tumačiti. Naravski, ako dođe Marko ili Đido, onda mi javi paću za par dana svakako doći k vama, no neko duže otsustvo za sada nikako ne bi bilo zgodno. Ukoliko bih treba,01 doći k vama, dodajem samo još to da sam tu⁷ dosta blizu vas i da pod normalnim uslovima mogu za dva do tri dana da stignem k vama.

Za pozdrave koje mi donosiš od Staroga i drugova zahvaljujem i vrlo sam, veseo kada iz Tvog pisma vidim da ste svi ostali živi i zdravi. Nažalost, kako mi pišeš, palo je is-uvije mnogo naših najboljih drugova za vreme otkada -sam ja otišao iz Bosne. Naročito mi, je žao B-a-je Sekulića i Markove drugarice. Ovo je za Marka posle ubistva njegove majke već drugi udarac. Zaista đavolje mnogo smo izgubili dobrih« kadrova u ovoj godini. Ukoliko imaš već veze sa Starim, -onda im piši da njih sve, Staroga, Marka, Didu, Crnoga, Milutina, Arsua itd. srdačno pozdravljam i nadam se da ćemo se možda uskoro videti ukoliko će oni zaista i-ći*putem o kome je govorio Valdete. Iz radija »Slobodna Jugoslavija« vidim da svoj plan zaista dobro realiziraju i sigurna će ga sprovesti. Mi se tome još naročito veselim jer njihova o-fanziva u Bosni odvlači talijanske snage odav-

⁵ Ivo Ribar-Lo-la se tada nalazio u Zagrebu.

⁶ Vidi dok. br. 14.

⁷ ovde

de, isto tako kao što je naša ofanziva u maju i junu mesecu zaista pomogla Vrhovnom štabu jer je odvukla dosta velike talijanske snage na naš teritorij. Uzgred nek samo kažem da je većina talijanskih trupa koje sada vrše ofanzivu protiv nas došla iz Basne, Sandžaka i Crne Gore.⁸ Uostalom o tome kasnije. Nadam se da ćemo sada skoro dobiti-odgovor od Starog. 11 jula je, naime, javila stanica »Slobodna Jugoslavija« obaveštenje Vrhovnog štaba slovenačkom Glavnom štabu da je njegova kurirska patrola stigla čitava i zdrava u Vrhovni štab. Naša patrola stigla je dakle zapravo u rekordnom vremenu – svega nekih 14 dana – od hrvatskog Glavnog štaba, gde su je zadražavali takode 14 dana. Vreme je dakle da nam se uskoro vrati. Hrvati su nam javili da je naša patrola svugde naišla na veliko oduševljenje i zaista; je taj put – čak ako i nema nekog vojničkog značenja – od najveće važnosti, jer je time dokumentirano jedinstvo partizanske borbe naroda Jugoslavije. Možeš da zamisliš da smo i mi bili oduševljeni kada smo čuli tu vest preko radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«. Sutra dolaze k nama na pregovore pretstavnici CKKPH sa drugom Vladom Španeem na čelu i pretstavnici Glavnog štaba Hrvatskih partizanskih odreda.⁹ S njima ćemo udesiti sve što je potrebno za redovnu vezu, pa i sva konkretna politička i vojnička pitanja. Izgleda, naime, prema našim podacima, da se ne radi samo o talijanskoj ofanzivi protiv Slovenije, nego o jedinstvenoj ofanzivi talijanske Druge armije. Moraćemo se prema tome dogоворити i o mnogim vojnim pitanjima, u cilju organiziranja jedinstvene vojne akcije protiv okupatora. Kako vidiš, tu smo sada svi postali vojnici. Nekako smo više u tome nego što smo bili u Srbiji i, uopšte, u ovome ratu nekako se 'bolje osećam, iako nas poslednjih dana skoro slično ganjaju kao što su nas ganjali na Zlataru i Sandžaku. što se Tebe tiče, mislio sam da bi svakako došao bar za koji dan ovamo k nama, da vidiš kako izgleda. No sada, dok ne vidimo perspektive sadašnje ofanzive i ne znamo da li ćemo se seliti, čini mi se bolje da Te ne uvlačim u-ovaj džumbus. U narednom pismu javiću ukoliko će se situacija menjati.

Valdesova stvar je uspela.¹⁰ Glavni aparat nam je doduše propao, kao što sam Ti već javio, no uhvatili smo tri druga aparata, slabija doduše, ali ipak odgovaraju. Imamo sopstvenu energiju, i neovisni smo od struje i baterija. Postepeno ćemo

⁸ Iz Šestog armiskog korpusa došla je u Sloveniju 22. juna divizija »Kaćatori dele Alpi«, dok je iz Italije došla 3. juna div.'zja »Maćerata«.

⁹ Do ovog sastanka n'je došlo zbog neprijateljske ofanzive.

¹⁰ Odnosi se na radio;-vezu, uspostavljenu iz Slovenije sa Kominternom početkom avgusta 1942. godine.

stvar ojačati, a za silu¹¹ će biti dobro i ovo što je sada. Sa Dedom imademo već kontakt. Za sada ništa novoga. Tek su u tehničkim dogovorima jer su menjali uslove i sada će Valdes davanati 4 puta -dnevno. S-tari je -pitao preko Deda da li si stigao na cilj. Javili smo da si živ i zdrav, a osim toga i neke podatke o položaju ovde, koje će sigurno čuti sa stanice »Slobodna Jugoslavija!«. Sve što imaš da javiš Dedu, šalji nama, ja držim da ćemo moći za dva tri dana početi sa svim redovnim saobraćajem i da ćemo moći dati koliko će biti potrebno. Udešavamo stvar tako, da je ne može uništiti ni najžešća lofamziva neprijatelja. Deda osim toga pita za neku javku na kojoj bi mogao naći Valdiesa u slučaju da bi se prilike još više pogoršale. Ne znam o čemu je reč, no čini mi se da je to javka-za svaki slučaj i da venovatmo uopšte neće doći u obzir. U Tvojem gradu Vlaštes predlaže svoju sopstvenu kuću i tvrdi da sigurnije javke u tom gradu nema. Daće tu javku Dedi. Meni se čini, međutim, da ta javka nimalo nije sigurna, pa prema tome prepustam Tebi da nađeš bolju. Mi ćemo sa svoje strane za svaki slučaj potražiti takvu javku i u Ljubljani.

U vezi sa tim pitanjem je naš plan: čim uhvatimo direktnu vezu sa Vrhovnim štabom, slaćemo mu jednu od naših stanica na srednjim talasima, jer ti talaisi nemaju mrtve zone pa su najodličniji za veze na kraće daljine. Na taj način ćemo moći uspostaviti svakodnevnu vezu sa Vrhovnim štabom, što je sa Valdesovim aparatom i sa aparatom Vrhovnog štaba sada nemoguće. O event. vezama sa Hrvatima na isti način dogovorit ćemo se sa njihovom delegacijom, pa ćemo event. i njima nabaviti takve aparate jer toga zaista kod nas sada ima prilično. Naša radionica izradila je nekih 10 većih i manjih aparata, tako da ćemo imati vezu i sa svima grupnim štabovima na isti način. Sada grade naši jednu veću stanicu za propagandu. Teškoća je u tome jer se tu više ne može naći materijala-, naročito lampi. Ispitaj da li je takav materijal moguće naći u Tvojem mestu ili možda poručiti iz Pešte. Inače je moguće u ovdušnjim uslovima sve ostalo odlično udesiti.

Tvoj izveštaj o stanju u Bosni i Crnoj Gori došao nam je baš u pravo vreme. Zaista nismo znali da su stvari тамо pošle takvim putem, naročito nismo znali kako daleko je došao proces raspadanja Dražinih bandi. Pošto smo mi ovde sa njima već u oružanoj borbi – kasnije ću o tome govoriti – Tvoji će nam podaci biti od najveće koristi u orientaciji i propagandi, što se tiče sektaških pojava o kojima govorиш, potvrđuje nam vaše mnjenje pravilnost naših sadašnjih mera u po-

¹¹ nuždu

*

gledu pobijanja sektastva. To je i kod nas najbolnije pitanje. Naši kadrovi, naročito komandanti i politkomesari, pokazali su toliko sektaštva, da me je -to naprsto iznenadilo posle godine dana sasvim pravilne političke linije rukovodstva Partije u Sloveniji. Sve pojave o kojima Ti govoriš u vezi sa Hercegovinom i Crnom Gorom, u minijaturi su se odrazile i kod nas. Ima »vojvodskog« potcenjivanja Partije, odnos prema partijskim funkcionerima kao prema civilima. Naročito mnogo sektaškog odnosa prema saveznicima, što je dovelo do mnogih opasnih trvanja sa saveznicima, naročito hirišćanskim socijalistima; ima, dalje, preterivanja u pobijanju Bele garde, kod čega se često radi o ljudima koji možda i ne bi trebali da budu uvršćeni u tu kategoriju neprijatelja, ima čak pojedinih pojava odvratnog mučenja nekih ljudi, što se raznelo već među stanovništvom i bacilo vrlo rđavo svetio na lik partizanskog borca, ima elemenata pljačke itd. Naravski, sve su to pojedine pojave jer ih CK i Glavni štab istrebljuju na svakom koraku, no moramo priznati da naš srednji partiski aktiv nije se pokazao dorastao da sam te pojave istrebi, štaviše, često puta su upravo partijci bili inicijatori¹ takvih stvari. O svemu tome mogao bih ti mnogo štošta reći usmeno. Mi smo sada baš u stadiju čistke celokupnog komandnog i politkomesarskog sastava u partizanskim odredima. Čudićeš se da provodimo takvu generalnu čistku baš u vreme talijanske ofanzive. No mi moramo to učiniti baš u interesu uspešne borbe protiv te ofanzive. Činjenica je da tek sadašnja ofanziva preitstavlja prvo ozbiljno vatreno krštenje za naše partizanske kadrove. Tri meseca relativno lake borbe sa Italijanima, koji se još nisu naučili ratovanju protiv partizana, pa su često puta kao stoika padali u naše partizanske zasede i na stotine ginuli, ta tri meseca su donekle iskvarila- naše štar bove. Komotno- su se-bi izgradili u šumama čitave gradove od baraka, uveli u te barake i šatore električno svetio, telefone, radioaparate, pisače mašine, masu pratinje, razne žene, često puta sumnjivog karaktera. Sve je to vrlo štetno delovalo na borbenu inicijativnost tih štabova, postali su nepokretni, često čak sa znakovima moralnog raspadanja. Ja ti o svemu tome pišem -namerno u nekoj preteranoj formi, da bih ti jasnije prikazao tendenciju koja se počela pokazivati. U tome smislu je sadašnja talijanska ofanziva pravi blagoslov za ozdravljenje našeg- komandnog sastava. Mi smo sada izdali niz dekreta u kojima smo odredili pojedinim štabovima što Smeju da imaju u pratinji, koje stvari mogu da nose so-bom i kako treba da izgledaju njihovi logori. Uopšte smo ukinuli štab bataljona, ukinuli smo sve namestnike¹² komandanta, -osim u Glavnom- štabu,

¹² **zamenike**

ukinuli smo namestnika politikomesaira u četama i bataljionima¹³ (dalje ostaje namestnik politkomesara u odredima i grupnim štabovima), oduzeli smo četama pisaće mašine, odredili da se bataljonska komanda uvek ima nalaziti na položajima jedne od četa, da uvek ima nadređeni komandant potražiti podređenog na njegovim položajima, a ne da ga zove k sebi, zabranili četnim i bataljonskim komandama da uopšte drže neke tipkacice itd, a dozvolili samo odrednim i grupnim štabovima po jednu devojku, koja je isprobana kao poštena, za kancelarijske poslove itd. Sve te administrativne mere, naravski, ne bi bile dovoljne, da nismo istovremeno ojačali i partijski politički rad u četama i na terenu. Idemo za tim da partijsko rukovodstvo postane i za poslednjeg partizana pitanje koje se samo po sebi razume. I za tim da se našim partijskim radnicima vrati u potpunosti onaj autoritet koji su često puta naše partizanske »vojvode« pokolebale. Kada govorimo o »vojvodama« nemoj pomisliti da se radi o nekim tuđim elementima: Nasuprot, držim da je 80% naših komandanata članova Partije, a politkomesari su svi. K tome još to, da su naši komandanti skoro u većini radnici. To »vojvodstvo« i slične pojave dakle nisu ništa što se ne bi moglo likvidirati pri minimalnim naporima naše Partije. Sve je to naprsto vrtoglavica od uspeha. Naši su komandanti i politkomesari naprosto sebi rekli: ko nam šta može posle toga kada smo tako temeljita potukli okupatora. I tako ipak mislim da ćemo moći te opasne pojave likvidirati vrlo brzo, utoliko više što je moral stanovništva, udarnost partizanskih trupa, odlična organizacija zaista na priličnoj visini. Mi smo baš ovih dana gotovo polovinu našeg komandantskog i politkomesarskog sastava premestili, postavili na niže položaje, a jednim delom čak potpuno skinuli. Sad ćemo izvršiti čistku sve od čete pa na gore. Bez takve odlučne čistke i najživljeg političkog rada mi nećemo biti sposobni da dajemo otpora žestokim neprijateljskim udarcima. Karakteristično je da su se sve te aektaške pojave skoncentrisale pre svega u partizanskim odredima. Na terenu je mnogo bolje. Tu se pravi manje sektaških grešaka, ali zato dolazi do stalnih sukoba naših partijskih komiteta sa partizanskim »vojvodama«. Rešili smo sada uspostaviti što tešnji dodir naših terenskih partijskih radnika sa partizanskim četama. Naš Glavni štab napravio je grešku što je skoro zatvorio vrata terenskim partijskim radnicima da bi dolazili u partizanske čete. Jer, tobože, time se unosi

¹³ Vrhovni štab se nije složio da se ukine funkcija zamenika političkih komesara u četama i bataljonima, i da politički komesari preuzmu na sebe rukovodenje i radom partiskih organizacija. Zbog toga je ovo kasnije bilo ispravljen.

anarhija u čete. Tako je sav politički rad ostaio na politkomesarima, koji su međutim cesto puta bili nesposobni da sami organizuju politički rad po četama. Sad smo omogućili i čak stavili za prvu dužnost svim terenskim partijskim radnicima da stalno dolaze u čete i da tamo provode svakodnevne političke razgovore. Na taj način će se otstraniti mnoge sektaške greške, koje odbijaju civilno stanovništvo od partizana zbog samovolje naših komandanata. Ukratko rečeno, nadam se da ćemo ovu talijansku ofanzivu ne samo uspešno vojnički preodboleli nego da ćemo istovremeno i politički učvrstiti naše partizanske jedinice i izaći iz te borbe kao prava partizanska vojska. Svako zanemarivanje tog pitanja moglo bi imati najdalekpsežnije posledice.

Ako se ne varam, pisao sam Ti u zadnjem pismu o obimu talijanske ofanzive. Ukratko ponavljam, da bi razumeo naše mere. U ofanzivi učestvuje 25.000 do 30.000 Italijana.¹⁴ Više od polovine tih trupa došlo je s juga i te se sasvim drukčije bore nego¹ trupe sa kojima su naši partizani do sada imali posla. Uzimaju tačno onu taktku o kojoj Ti govoriš: idu kao partizani po šumama, iznenadno napadaju, zaobilaze glavne saobraćajne linije itd. U pomoć tim pokretnim trupama, stoje posebni odredi – delimično sastavljeni od afričkih trupa, uniformiranih u žutu kolonijalnu uniformu, sa 54 teška topa od 210 mm, 19 aviona i dosta velikim brojem tenkova, ta-

¹⁴ Još 8. juna 1942 god. naredila je Viša komanda italijanskih oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« (Komanda II talijanske armije) Komandi Jedanaestog talijanskog armiskog korpusa da uništi jedinice NOP odreda na području Ljubljanske pokrajine (vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 144). Na osnovu tog naređenja, Komanda Jedanaestog armiskog korpusa je do 6. jula 1942 god. izradila opšti plan ofanzive, i otpočela dejstva 16. jula 1942 godine.

U ofanzivi su učestvovalle sledeće jedinice (ne računajući one okupatorske snage – nemačke i talijanske – koje su zatvarale granicu Ljubljanske pokrajine): četiri talijanske divizije (»Kačatori dele Alpi«, »Izonco«, »Mačerata«, »Granatieri di Sardenja«), Jedanaesta grupacija granične straže, dve fašističke legije, četiri specijalna bataljona »M« (fašistički bataljoni »Musolini«), zatim artiljerija, tenkovi, avijacija i druge korpusne samostalne jedinice (samo-ovih poslednjih je Korpus imao četrnaest bataljona, ne računajući razne čete). Ukupna jačna neprijateljskih snaga angažovanih u ovoj ofanzivi bila je oko 80.000 vojnika. O sastavu neprijateljskih snaga i načinu, cilju i razmerama njihovih dejstava objavljena su u tomu VI, knj. 3 i 4, značajna i brojna naša i neprijateljska dokumenta.

Ova neprijateljska ofanziva povedena je protiv Treće grupe NOP odreda (Notranjski, Krimski i Kočevski odred), Pete grupe NOP odreda (Krški, Zapadnodolenjski i Belokranjski odred) i proleterske brigade »Tone Tomšić« (koja je bila u formiranju) – ukupne jačine oko 3.000 partizana.

kode žutih afričkih.¹⁵ Osim. toga pomaže talijansku akciju jedan nemački odred od 3.000 ljudi koji operiraju iz Ljubljane prema Polhovcm Gradcu i nemačko-talijanskoj granici zapadno od Ljubljane. Dosadašnji rezultati te ofanzive za nas nisu slabi. Pre svega je čitarva ofanziva započeta nekako bez naročite kuraži. Pokušavaju čistiti sektor za sektorom. Tako su, napr., samo na Krimskim sektor bacili oko 15.000 vojnika sa većinom artiljerije, dok su ostalu vojsku raspodelili po ostaloj Ljubljanskoj pokrajini na takav način, da joj naši mogu zadati dosta teške udarce. Samo na Krimskom sektoru, gde su Talijani skoncentrisali svu snagu svoje vojske,¹⁶ mi smo došli u nešto teži položaj. Talijani su tamo opkolili sa velikim lukom nešto preko hiljadu naših partizana i tufli tri dana naše položaje – bar Talijani su mislili da su tu naši položaji – besomučnom antiljerisfem vatrom i besprekidnim avionskim bombardiranjem. Međutim naši su uspeli noću svi do poslednjeg da se izvuku iz tog obruča i da pređu iza leđa Talijana u protivnapad. O rezultatima tih protivndpada sada još ne znam -nikakvih podrobnosti. Neverovatno junački otpor daje neki piaš batalj-on kod Siodražice.¹⁷ Danas je 10. dan da pokušava kroz naše položaje provaliti oko 5000 Talijana u mesto Siodražica. Pristup brani jedan bataljon partizana pod komandom Sočana.¹⁸ Ne brane ga frontalno nego se besprestano pomiču iz jedne šume u drugu šumu, s jednog brdašca na drugo brdašce, čas pored ceste, čas visokn iznad nje i zadaju Talijanima strahovite udarce. Talijani bombarduju položaje toga bataljona sa avionima i artiljerijom, no bez uspeha. Sodražica je jycš uvek u našim rukama a Talijani su za to vreme izgubili – prema našim podacima – oko 600 mrtvih

¹⁵ Ovakve podatke je Glavnom štabu NOP odreda Slovenije pružila tadašnja njegova obaveštajna služba.

¹⁶ Za čišćenje planine Krim od partizanskih snaga bila je upućena čitava talijanska divizija »Granatieri di Sardenja«, najjača jedinica iz Jedanaestog armiskog korpusa (jačine 20.000 vojnika i oficira), ojačana sa dva odelenja tenkova – bacača plamena i jednim delom Petog artiljeriskog puka divizije »Superga«. Ostale neprijateljske snage su bile upućene na druge sektore.

¹⁷ Prilaze ka Sodražici branio je Drugi bataljon Krimskog NOP odreda. On je uspeo, suprotstavljajući se neuporedivo nadmoćnjim delovima talijanske divizije »Mačerata«, da omogući povlačenje ostalih jedinica Krimskog NOP odreda na Travnu Goru.

¹⁸ Andrej Flajs-Sočan. On je, kao komandant Drugog bataljona Krimskog NOP odreda, od 17 – 21 jula 1942 god., sa svojim bataljonom, vodio uspešne borbe na obroncima ispred Sodražice, protiv znatno nadmoćnijih neprijateljskih snaga. (Nekoliko dana kasnije, Andreja je Glavni štab NOP odreda za Sloveniju postavio za komandanta krimskog NOP odreda.)

i ranjenih samo na tom sektoru. Teže borbe vršile su se na sektoru Straža — • Toplice pri Novom Mestu gde su Talijani za nekoliko dana imali okolo 400 mrtvih i ranjenih, od toga samo mrtvih najmanje 200. Iz tog sektora su se Talijani povukli i sada se vrše borbe u Beloj Krajini i na području Kočevja. Mi smo sada bitno promenili našu partizansku taktiku. Prestali smo da picstavljamo stalne zasede. Naše čete imaju zadaću da se tako približe neprijateljskim garnizonima, da se tako »prilepljuju« uz njih, da mogu i danju i noću posmatrati svaki njihov pokret i da im na taj način onemoguće postavljati pokretne zasiede, makar i usred šume. Naravski da je taj način mnogo teži, ali pokazalo se da se jedino na taj način mogu sprečiti neprijateljski manevri zaobilazeњa i opkoljavanja naših stalnih zaseda. Nekoliko udaraca koje su naši partizani u posladnje vreme dali neprijatelju na takav način pokazuju da je na taj način moguće zaista tući i novu taktiku neprijatelja. Još gore su prošli Nemci. Na sektoru Polhov Gradec su Nemci u toku jednog dana borbe — takode su išli peške kroz šume — izgubili oko 500 mrtvih i ranjenih. Taj ih je udarac tako pomeo, da su se konačno ukopali i učvrstili na talijansko-nemačkoj granici i tamo sada sede stalno napadani od naših gorenjskih partizana. Kako se razvija položaj u Gorenjskoj još nemamo tačnih podataka, jer nam se prekinula kurirska veza zbog operacija na tom sektoru. Koliko smo mogli čuti po više ili manje neproverenim izvorima, naši su uspeli osloboditi jedan deo teritorije na desnoj obali Save (Selska Dolina itd.) a u Poljanskoj Dolini su opkolili Nemce. Dalje su izgleda zauzeli Tržič, nešto područja oko jKamnika, dok su grad Karnn'k, u kome su tafcođe bili nekoliko puta, napustili, drže gorske prelaze Jezersko i Ljubelj itd.¹⁹ Nešto preko dva bataljona operiše na sektoru Trojane — Vransko — Trbovlje — Savinjska Dolina, no ne znaimo sa kakvim rezultatima. U svim tim borbama naši su zaplenili prilično oružja. Samo u jKokri kod Tržiča razoružali su oko 100 Nemaca (prema izveštaju Štaba I grupe). Oko Kanonika su zaplenili između ostalog 5 mitraljeza. Izgleda mi da će se te borbe čak povoljnije zaključiti nego u Ljubljanskoj pokrajini, gde je bila slabost u tome da smo zaplenili vrlo malo oružja, jer su Talijani našima pobegli. Ako ti bojevi budu uspešno završeni, imaćemo dosta snažnu partizansku vojsku, koja će biti u stanju odolevati i težim ofanzivnim akcijama od sadašnjih. Jedna od slabosti koja se pokazala u sadašnjoj talijanskoj ofanzivi bila je u tome da smo zakasnili sa stvaranjem pro-

¹⁹ Kasnije se pokazalo da su ove vesti bile netačne (vidi tom VI.. knj. 3, dok. br. 95).

letterske brigade. Nju tok sada stvaramo. Do sada broji 200 ljudi koji se već nalaze u borbama i po svim znacima sudeći zaista će opravdati taj naziv. Na kraju još dve vesti koje smo juče primili a nisu još sasvim proverene. Jedna partizanska četa napala je ljubljanski aerodrom i uništila je tri aviona. Ta vest se juče proširila, i pošto smo zaista poslali tamo ljude između ostalog i sa takvim zadatkom, ta vest je vrlo verovatna. Kod St. Vida na Dolenjskom srušili su naši niz duboki nasip transport talijanskih vojnika, od kojih je veći broj mrtvih i ranjenih. A o tome da su naši kod Borovnice pre mesec dana zaustavili voz sa konfinirancima koje su Talijani hteli odvesti u Italiju i oslobodili su ih, sigurno si čuo. Oslobođenih je oko 320 ljudi, koji su jednim delom otišli u partizane, a jednim delom na drugi rad.

Sto se uopšte političkog stanja tiče nema bitnih prorvema. Pod uticajem Hitlerove ofanzive na Istočni front i talijanske ofanzive kod nas, aktivizirala se još više: naša Bela garda (mihailovićevci). Ima ih na terenu oko 150 naoružanih sa puškama. Nose partizanske značke i predstavljaju se kao partizani.²⁰ U početku ih je bilo samo 70, pa su zbog nebudnosti naših ljudi sada narasli već na oko 150 i napadaju manje naše patrole. Jedan naš bataljon. im je stalno za petama; no oni tako vešito manevrišu, da ih naši p3 samo nisu uspeli razbititi, nego su sami izgubili u borbama s njima oko 20 mrtvih, dok je Bela garda svega izgubila nekih 5 mrtvih. Moraćemo pojačati snagu da bismo mogli tu bandu do poslednjeg čoveka pobiti. Takav egzemplaran korak moramo još učiniti, da bi to bio primer za sve druge mihailovićevce koji bi pokušavali na takav način da traže svoju sreću. Politički je međutim Bela garda potpuno slomljena.. Karakteristično je da se ta banda drži upravo na terenu na kome su naši sektaši napravili najviše gluposti i grešaka. To znači da uz pravilnu politiku Partije mi možemo i dalje sprečavati Belu gardu da bi se mogla – • usprkos pomoći okupatora – formirati u naoružane bande. (Baš sada sam saznao da je glas o uništenju tri aviona na ljubljanskom aerodromu pravilan. Partizani su napali i uništili te avione i demolirali uređaj. Sto je ostalo čitavo, to su uništili Italijani sami topovskom paljbom sa ljubljanskog Grada na aerodrom. Izgleda da ima tamo i mrtvih Italijana.)

Primili smo upute Glavnog štaba²¹ u pogledu event. povlačenja naših trupa, u pravcu Hrvatske, ako bi bilo potrebno, na znanje. Mi ćemo to i učiniti ako bi se pokazala zaista takva

²⁰ Odnosi se na belogardistički Štajerski bataljon, kasnije nazvan »Legijom smrti«.

²¹ Odnosi se na Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije.

potreba. No, ja mislim da bi takva potreba mogla da nastane samo u tom slučaju ako bismo doživeli poraz u pogledu proširivanja narodnog ustanka na nemačko područje Slovenije. Za sada ipak ostaje naš kurs u slučaju da nas Italijani zaista na ovom terenu sliste – u šta ja ne verujem, jer je isuviše kasno, jer je čitav narod s nama – u tom čemo slučaju najpre otstupiti na nemački teritorij, pa čemo pomalo šetati preko granice. Između Italijana i Nemaca na našem terenu još uvek postoje sitna razmimoilaženja, koja mi možemo iskorističavati. U svakom slučaju prema potrebi. Sad čemo požuriti da stvorimo bar dve proleterske brigade. Jednu na talijanskom i jednu na nemačkom teritoriju. Naravski, nećemo ih moći za sada naoružati tako kao što to predviđa dekret Vrhovnog štaba o proleterskim brigadama.²² No, nadam se da čemo postepeno ipak dobiti »na trasi« – kao što je rekao naš Blagojević²³ – sve potrebno oružje, da čemo moći naše brigade naoružati u tom smislu kako to predviđa dekret VŠ. Na kraju još o stanju u Primorju. Teror Italijana je tamo mnogo strašniji nego ovde. Uopšte se opaža da su Italijani sve uporniji ukoliko bliže je to Italiji. U Ljubljanskoj pokrajini su mnogo uporniji nego u Bosni i Hrvatskoj, a u Primorju još kudikamo bešnji nego tu. Mi imađemo tamo nekih 100 boraca, od kojih se sada jedna četa vratila na odmor – ovamo. Uslovi su tamo vanredno teški, mada je i tamo narod sa partizanima. Italijanski vojnici su skoro u svakom selu. Sa malenim grupama dakle ne može

²² Odnosi se na Statut proleterskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada (vidi tom II, knj. 1, str. 134–137).

²³ Milan Blagojević, metalски radnik, narodni heroj. Radn̄čkom pokretu prilazi još 1921 god. Ištice se u organizovanju mnogih štrajkova metalaca. Zbog svog revolucionarnog rada proganjan od policije, te 1935 god. ilegalno ide u inostranstvo. Od marta 1937 god. učestvuje u Španskoj republikanskoj vojsci, u kojoj postaje poručnik. Oktobra 1938 god., kao teški bolesnik, prebačen u Pariz, a 1939 god., kada ondašnji francuski režim počinje da hapsi borce internacionalnih brigada, uspeva da pobegne i ilegalno se prebaci u Jugoslaviju, gde ga poicija nekoliko puta hapsi i proganja. U aprilskom ratu učestvuje kao puškomitrailjezac, a po okupaciji, do odluke CK KPJ o otpočinjanju ustanka, ilegalno radi u Beogradu. Krajem juna 1941 god. odlazi na teren i formira Prvi sumadiški NOP odred, koji pod njegovom komandom ubrzo postaje jedan od najjačih partizanskih odreda u Jugoslaviji, igrajući vidnu ulogu i pri stvaranju slobodne teritorije u Zapadnoj Srbiji. Na Save'ovanju u Stolicama, 26. septembra 1941 god., učestvuje i Milan Blagojević. A idućeg meseca kada se vraćao iz Uzica, gde jo podneo izveštaj Vrhovnom štabu, četnici su ga u Užičkoj Požegi skinuli s voza i u garnizonu zatvoru, noću 27/28. oktobra 1941 god., zverski ubili.

Određ Milana Blagojevića bio je dobro naoružan, Blagojević je imao običaj – da na pitanje gde je došao do oružja – odgovori: »na trasr« (tj. na cesti, napadom na Nemce).

se mnogo učiniti. Resili smo zato da tamo šaljemo jednu veću pomoć, slično Gorenjskoj, čim se samo izvučemo od pritiska sadašnje ofanzive. To je za nas utoliko važnije jer su tamo mihailovićevci najjači, tamo je zapravo njihova kula. To je odjek -opštih prilika u Italiji, za koje je karakteristično dušboko anglofilstvo. Politički mi smo se tamo već prilično- učvrstili. Sa Italijanima imamo (redovne veze. Sad su se ipak nešto razmahnuli i već sami *stampaju* svoju literaturu. Pare im, naravski, još uvek šaljemo mi. U pitanju Primorja još uvek se nije Quimto²⁴ sasvim izjasnio. Predložio sam mu zajednički proglaš KPI i KPS. Mi smo se inače sada dobro ugnezdili i u Trstu.

Deda nas je između ostaloga zapitao da li možemo« uhvatiti vezu sa Bugarskom. Pokušavaj Ti nešto postići preko Beograda. Učini to što pre i javi nama. Očito je Deda izgubio vezu sa Bugarskom-. Mi smo međutim uhvatili preko Italije mogućnost povezivanja sa KP Francuske. Saznali smo da francuski komunisti marljivo šire propagandu za Dražu Mihailovića. Ja sam napisao -pismo Italijanima, podrobno obrazložio naš stav prema Draži Mihailoviću i njegovu ulogu i zamolio Italijane da to naše obrazloženje predaju francuskim komunistima. Pisao sam im da se u pitanju Draže Mihailovića zapravo ne radi samo o pokušajima unutrašnje reakcije protiv demokratskih tendencija naroda Jugoslavije, nego da se tu radi i o pokušajima izvesnog dela engleske i međunarodne reakcije da na Balkanu slomi bazu Sovjetskog Savez-a, koja nastaje sa razvitkom partizanskog pokreta. Prema tome je potrebna ne samo unutrašnja kampanja raskrinkavanja' Draže Mihailovića nego i internacionalna. Predložio sam Italijanima i Francuzima da otvoreno napadaju Dražu u svojim publikacijama. Nažalost, kad sam to pisao, -još nisam znao da je radio »Slobodna Jugoslavija« -napao Dražu Mihailovića otvoreno. No, mislim da će Italijani svejedno slušati moj predlog i da nam pomognu tog šarlatana i tu najveću laž sadašnjeg rata raskrinkati pred čitavim svetom. Čini mi se da smo mi do s-ada isuviše malo učinili u tom pravcu. Dražu moramo zaista tući -svim sredstvima. Mi smo ih nešto postrejiali. Sada provode besomiučnu kampanju protiv nas. Naša VOS je napravila p-setrese u njihovim štamparijama. Našla doduše nije ništa tamo, jer su vrlo dobro zakamuflirali, no da su pravilno narušili je -dokaz to, što 14 dana -nije izašla nijedna njihova publikacija. Uguirali smo im naše agente u sve njihove organizacije, pa čak i u najveću blizinu njihovog rukovodstva. Ima

¹⁷ Sledeći tekst je pisan mastilom.

izgleda da ćemo prođreti u samo njihovo rukovodstvo. No i ti tipovi su prilično raspreli svoju mrežu obaveštajaca i uspeli ugurati svog čoveka u našu obaveštajnu službu. Uspeli su čak i mene da nanjuše, tako da sam baš u pravo vreme otišao iz Ljubljane. Spremaju ubistva naših ljudi. No, oni su takve kukavice, da se »spremaju« već prilično dugo, a nisu uspeli ni jednog da ubiju.

Tvoje pismo i vaša iskustva iz Crne Gore i Bosne ubedili su me da je naša linija do sada bila pravilna. Tu kod nas su stalno kolale vesti o sporazumu Vrhovnog štaba sa Dražom Mihailovićem, pa sam se ponekad uplašio da zaista nisu tamo nastupili neki novi momenti. No, mi smo gurali po starom dalje, jer drukčije nismo mogli obzirom na ovdašnje prilike. Zato me je vrlo razveselilo kada sam video da se ni u čemu nismo udaljili od linije CK.

Naknadno smo danas dobili neke nove podatke o sadašnjoj italijanskoj ofanzivi protiv nas. Ona je počela ne samo protiv nas, nego i protiv Gorskog Kotara iz Sušaka, a u pravcu Kočevja. Hrvatima su Italijani zarobili 2.000 ovaca i postigli neke teritorijalne uspehe. Sa druge strane, na našoj teritoriji Italijani napreduju iz područja Krima nad Ljubljonom, dalje u pravcu Kočevja. Napreduju prosečno kilometar ili dva dnevno. Dakle, vanredno spor tempo. No, oni se na svakom kilometru ukopavaju u zemlju, prave prsobrane iz kamenja i međutim pale sva sela, potpuno uništavaju polja, jednom rečju – uništavaju sve što bi moglo poslužiti nama u opskrbi trupa. U tome je dakle razlika u njihovoј taktici kod nas i u Bosni. Pošto kod nas ne mogu ostavljati četničkih ili drugih bandi po selima, zato -uništavaju sela,. Stalno dolaze novi transporti. Po nekim podacima iz Ljubljane, broj Italijana treba da postigne 6 divizija. Stvar je dakle za nas zaista, ozbiljna. Italijani su postali nervozni, pošto se sve ovo dešava na samoj njihovoj granici. Obzirom na sve to i na opasnost da bi nas Italijani mogli negde skoncentrisati i zatim opkoliti i uništavati, mi smo rešili napraviti jedan dosta dalekosežan 'taktički manevr od koga je zavisno kako će se stvari kod nas ubuduće razvijati. Ne mogu Ti na ovom mestu pisati o - podrobnostima. Okreni našu situaciju posle Užica, pa ćeš se možda setiti na - šta mislim. Imamo dovoljno ljudstva, pa ćemo s njim napraviti manevr, sa kojim ćemo se doduše odreći velikog dela sadašnjeg oslobođenog teritorija, ali ćemo spasiti živu snagu i preneti borbu na nov teren. Ispuniti vaš predlog u pogledu našeg povlačenja sada ne možemo, ne samo zbog toga jer bi to imalo vrlo teške političke posledice i učvršćenje Bele garde, nego i zbog vojnih razloga, jer je sektor preko kojega bi morali ići

jako *utvrđen* i veće jedinice ne mogu proći, a da ne dođu u frontalni sukob sa neprijateljem. Ostavićemo tu manje formacije, a izaći sa dve brigade. Valdes će ići s nama. Sa Dedom je sada već potpuno redovna veza. Mi ćemo u svakom slučaju nastojati da Te nađemo. A Ti nas možeš naći uvek preko Ljubljane. Verovatno će biti blokada Ljubljane konačno dignuta, pa se može zagrebački kurir javiti tamo i osigurati redovnu vezu. Za sada je teško, jer je Ljubljana potpuno zatvorena, a u njoj – tako pričaju – policijski čas u dva sata. No, mi ipak s njom održavamo redovnu pismenu vezu dva puta nedeljno.

Obzirom na sadašnje naše prilike, bolje da privremeno H. zadržiš. Isuviše bi bilo za nju fizičkih napora. Kada se popravi situacija javiću. Sada naša vojska preživljuje vatreno krštenje. Moral je dosta dobar usprkos ofanzive i povlačenja. No, sa oružjem smo slabi. Ako bi to pitanje mogli usput da rešimo, onda bi drugčije razgovarali sa Ital.

Mi smo za sada svi dobro i zdravo. Pomalo se spremamo za putovanje. Šta hoćeš, istorija se ponavlja. I da bude ta istorija još sličnija, jašem sada na vlas jednaku Rozenantu kakva je bila ona za koju mi je Valdes rekao da je u Bosni crkla. Nadam se da ćemo posao dobro obaviti. A u ovakvoj situaciji držim da ćete se složiti sa mnom da ostanem u svakom slučaju tu, makar kuda i kako daleko bi mogli otići. Otići sada, značilo bi napuštati ovdašnje drugove u najteže vreme. A vi ćete i bez mene tamo obaviti posao. Uostalom mi ćemo biti i onako u redovnoj pismenoj vezi. To ću u svakom slučaju nastojati. Za sada mi šalji poštu još uvek i na Ljubljani i preko Žumberačkog odreda, Svi Te ovdašnji drugovi srdačno pozdravljaju. Javi se skoro. Pozdravi tamo sve drugove, H. i njezinog Mihu itd.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Bevc

*

... međutim, u svakom slučaju, učinili su da se Italijani mogu povezati s jedinicom Italijanske vojske. Ova je potencija, sa strane protiv Srbaca, 2,000, a u pravcu Kosova, s Hrvatima su Italijani izobilili 2,000 na našem teritoriju i u deset dana. Sa druge strane na našoj teritoriji napreduju iz područja Kariba nad Ljubljano, islje u pravcu Kočevja, presečno kilometar ili tri dnevno. Dakle vreme im spremi da se u svakom kilometru kucavaju u sedištu, prave preobrune i napadaju pale svu selu, potpuno uništavaju polju, jednom radi uništavanja, a tada bi ih moglo poniziti neko u opakori troupe. U tome je danas, u ovoj vojnoj taktici kod nas i u Bosni, posto kada nis učinio cetevi i srpskih ili drugih bauki ro Selima, zato uništavaju selia, stalne dečije strimospore. Po nekim podatcima iz Ljubljane, broj Italijana treba da iznosi 6 divizija. Stvar je da je ta nasa vojska, estižna Italijani su učinili nevezani, potpe se uvećava ičkava na skoro 10 divizija. Obajmo da sve spomenuti, da bi tao Italijani mogli nekako ekscentričasti i satiri opštiti i uhititi, ali može reći, najaviti jedan opšteti dilekcionjan takmičenje i tako je učinimo kako će stvari kod nas u budućnosti razvijati. Ne može li da ovim rasporedom podeliti i porazoboljiti. Učinili su ustanovu posla Unicu, pa jesu se nekoga ojetili, da ite učinili. Učinili dovoljno ljudstvu, pa su učinili najveći manevr, u kojem smadele su duše odredi vojnika, učinili su učinili najveće teritorije, ali čemo sposobiti pokušu snagu i prenasti borbu na novi teren. Ispuniti vod predstavlja podeljujući povlaštenje, rada ne može, ne smije biti. Toga je jer je to isključivo političku poziciju i uveritvene vođe grada, negaj i srog vojnih redova, jer je sektor preke kojeg si učinili ići, ko utrošen u veće jedinice ne mogu preći a da ne dođu u frontalnu sukob sa nepristoj ciljem. Detaljno smo tu mali formacije, a ispod su dve brigade. Valdama je učinila nemački. Sa vremenom je počinjala potpuna rečena vojska, ili deca u svakom slučaju učinile, i uče nadjimo. A ti nis učesni uveć preke Ljubljane. Povratak je mit, bilo kada Ljubljana konvencija sigurna, pa ne može nepristoj kaurir, učiti tame i osigurati novom vesu. Za toga je tako, jer je Ljubljana počela otvoreni, a u njoj - tako pričaju - policijski čas u svu sat. To, ali ipak a nemački turizam redovni nizozemski vojnički učenje.

IZVEŠTAJ SRETENA ŽUJOVICA OD 6 AVGUSTA 1942 GOD.
VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGU TITU O NEUSPELOM NAPADU USTAŠA IZ KU-
PRESA I ZLOSELA NA DRUGU PROLETERSKU BRIGADU¹

6/VIII/1942

Dragi Tito,

Primio sam tvoje pismo od 5/VIII/1942 od 11^h sinoć u 18 časova,² kao i pismo za druga Kostu, koje sam odmah otpratio, upoznavši ga sa situacijom ovde.

Situacija je ovde bila u mnogome promenjana od one koju sam ti ja pismom javio.³

Stvar je u sledećem:

Ustaše iz Kupresa i Zlosela su juče u 5 ujutru preduzeli opšti napad na nas. Taj napad su vršili iz nekoliko pravaca.

Glavni napad je bio na Maglaj i Demirovac. Taj je bio i rešavajući. Računamo da ih je učestvovalo u napadu 1000 po najmanjoj oceni.

Na Maglaj i Demirovac vršili su obuhvatni napad, tako da su potisli naš Prvi bataljon i Udarničku krajišku četu (koja je upravo pod dejstvam artilj. vatre napustila položaj). Ustaše su doprle do mlinova na Rijeku i nisu hteli ići dalje u pravcu Janja, već su presekli uz greben i pošli ka s. Blagaju. Međutim šu tu naišli, baš kad su izašli do- ispred i iza Vranokleka - (1394), na I bataljon, koji se tu okupio i zadržao, i Udarnu četu. Tu je došlo do borbe prsa u prsa i naši su ih suzbili i potisli. Ova borba je bila oko 4^h po podne.

Od Zlosela su pošli u tri kolone:

I) preko Debelog Brda i Kuka na Seku (to je niz niskih grebeniča koji ide sredinom Kupreškog Polja i završava se ispred Novog Sela); . •

II) dolinom između tih grebena i puta Zlosela – Blagaj i III) putem Zlosela – Blagaj.

Prve dve kolone su bile u jačini svaka od 100 ljudi (ustaša i seljaka) i treća jedna satnija ustaša-legionara.

¹ Orig'nal, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. pod reg. br. 3647.

² Vidi dok. br. 81.

³ Vidi dok. br. 76.

Tukli su sa tri topa Maglaj, Demirovac i Seku i docnije izneli jedan bacač na sam Maglaj, sem žestoke mitralj. i puščane vatre.

Samo na Maglaj ispalili su pre svoga jutarnjeg juriša (oko 1/2 10) 148 koje granata koje šrapnela.

U kritičnom času, oko 4^h po podne, oni su već bili ušli u Blagaj, zauzeli Seku i izašli do Vramokleka.

Mi smo preduzeli kontranapad u to vreme i odbacili ih odasvud.

Tanikete i kamioni koji su bili na putu ka Maglaju povratili se u Zlosela i Kupres. Iza njih su išla koda i kolona seljaka, koji su pošli radi pljačke i to se panično razbeglo. U Blagaju nisu imali vremena da zapale ni jednu kuću, sem jedne na samom putu. Iz kuća su odneli samo hleb ako su ga našli i poterali 10 jaganjaca – sledovanje IV bataljona, no to su naši prilikom gonjenja, oduzeli. Zahvatili su i ručak IV bat. i to je jedino što su odneli.

Danas ujutro nema nikakvog napada od strane neprijatelja. Sredoje javlja da se nalazi na Maglaju. Levo od njega nema nikakvih naših snaga, on će osmatrati, iako širok, ceo taj teren.

Na Seki je opet domaća Kupreška četa.

Na putu Blagaj – Zlosela naše patrole idu do Rastičeva.

Na Mekotama (padina od Maglaja do Rastičeva) je jedna četa IV bat.

Prvi i Treći bataljon su spušteni radi odmora (5 noći i 4 dana su stalno bili na nogama) u ssla, I u Mrđamovce, III u Novo Selo). Treći pak i zato jer uopšte nema municije. Juče su dve njegove čete imale pred napad prosečno po 9 metaka, sada su verovatno bez municije.

Ipak su naši partizani dobri pored svih pojava o kojima je do sada bila reč i koje imaju razne uzroke, a u izvesnom smislu su i pogrešno shvaćene i protumačene.

Kupreška četa nije rđava (brani svoje selo) ali neiskusna i ljudi nedovoljno čvrsti. Ona je prebrzo odstupila sa Seke i tek dolazak 20 naših iz Brigade oko 4 po podne povukao ih je ponovo napred.

Udarna krajiška četa slaba. Ljudi begaju, ali u momen-tima su vrlo dobri. Tako su zajedno i vrlo dobro učestvovali sa V bat. [aljonom] u protivnapadu. Međutim od jutros njihov komandir⁴ i polkom⁵ izveštavaju da ih ima još svega 60 (od 110). Razbegli se i otišli kućama (oni su iz okoline Janja).

⁴ Mirko Grabež

⁵ Stoj'an Japić

»Gvozdeni« – nikakvi. Od jutros nema gotovo nikoga od njih, razbegli [se].

Uhvatali smo do sada vezu (vrlo teško i labavu) sa Riliečkom četom (komandir Nedeljko⁶) iz bat, »Zirojevića«. Ova četa obećala je da pravi pritisak na neprijatelja ako se ovamo otvori vatra. Međutim vatra je trajala celog dana.

Dobili smo jutros i pismo od II bat. III brigade (komandant Vidović), koji kaže da održava vezu sa III bat. IV brigade i da po naredbi V.Š. treba da uhvati i održava vezu sa II brigadom. Njegov zadatak koji si im dao je, kako on kaže, da brani, zatvara pravac Kupres – Šujica, te zato drži položaje: G. Malovan – [D.] Malovan – Crni Vrh [k. 1406] – Rajkovača [k. 1099] – Lupoglava [k. 1029]. Ali to njihovo zatvaranje trebalo bi da bude šire shvaćeno, naročito u vremenu kad neprijatelj preduzima ofanzivne pokrete. Ali on kaže da tamo ima samo jedan bataljon.

Očekujemo prema tvome pismu obaveštenje o danu i vremenu napada. Dotle ćemo gledati da u slučaju novog napada održimo se. Nema, po mom mišljenju, izgleda da će ustaše, posle jučerašnjeg iskustva, poraza i žrtava, što ozbiljnije preduzeti. –

Put Kupres – Bugojno ne kontrolišemo, već samo esmatramo, što je jedan minus za nas. Na III krajiški odred za sada ne možemo za to računati.

Vodi računa da mi ne držimo M. i V. Vrata i M. Plazenicu, a ovi su položaji važni za blokiranje ustaša i napad na Kupres. Potrebno je da znamo kada IV brigada zaposedne M. i V. Stožer, da i mi u toku noći zaposednemo ove položaje i tek onda da usledi napad na (Kupres. Glavni napad mora biti sa one strane jug.-ist. od Kupresa. Naše jedinice sa one strane moraju obuhvatiti napadom sela Alajbegov Odžak, Begovo Selo, Otinovoe i Goravce i podići Kupresu, dok bi s naše strane usledio silazak sa M. Plazeniee, silazak sa Maglaja i napad pravcem puta Rastićevo – Zlosela kao i obuhvat Zlosela sa jugozapadne strane tako da prilaz Kupresu bude jednovremen. Dok bi IV brigada preko onih sela prišla Kupresu, naši bi već podišli do Čardačice sa dve strane, koja je ključ za uzimanje Kupresa,

Moglo bi se kombinovati i to da naši (bataljon III brigade) sa Malovana siđu ka Podjarmu⁷ (niz kuća po polju jugo-zap. od s. Stražbenice) i budu u direktnoj vezi sa jedinicama koje će operisati na našem desnom krilu. –

⁶ Nedeljko Manojlović

⁷ Na geografskoj karti nije nađeno.

Pad Livna silno je oduševio ljude, kako partizane, -tako i seljake.

Šaljem ti prepis izveštaja obavešt. oficira III kraj. [odreda] koji se nalazi kod IV brigade (ti ga znaš, bio je kod tebe).⁸ Isto tako neke podatke koje nam šalje jedan drug Musliman⁹ koga smo odavde poslali oko D. Vakufa radi prikupljanja informacija, kao i organizacije¹⁰ Muslimana iz toga kraja. —

Za konje pgslate vam nema nikakve krivice do druga Kušića. To su stvarno odabrani od najboljih konja koje ima Brigada i od ono nekoliko zaplenjenih u Kupresu. Bilo je još nekoliko konja koji su pridodati bolnici za prenos ranjenika. Ti konji su sad tamo. Pošaljite nekoga da vidi, ili kad se budu konji ovde povratili, videće se ovde, te ukoliko budu bolji poslaću ih tamo. —

Poličko-propagandni rad je tek u početnoj fazi i u Brigadi i u pozadini. Sad je sve ovde u napetom stanju zbog viisednevnih borbi, te se trudim da kroz povezanost sa momentalno vojničkim zadacima ak-civiziram ljude, naročito seljake.

Npr: pitanje snabdevanja vodom vojske na položaju i ishrana; aktivno učešće seljaka (koji su ovde još pasivni) i u borbi s puškom. Juče smo npr. organizovali i nešto seljaka – da brane selo, te su sa nekim svojim oružjem: drvena koplja sa gvozdenim šiljkom na vrhu, učestvovali u protivnapadu na Seku i – dobro vikali.

Part.[iska] org. ovde ne postoji, već neki pojedinci. Povezanost sa park forumom vrlo slaba itd. tako da stvarno treba temeljito postaviti rad. — O svemu ovome ču ti posebno pisati. —

S drug. pozdravom svima

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Crni

P.S. – Predložio sam drugu Lunetu, koji je bio za vreme borbe na položaju, da opiše tok, te u njihovom izveštaju početak pisma i sve što se tiče borbi je njegovo izlaganje. — Imaš li vesti od Fišera i Dede? C.

⁸ Obaveštajni oficir i jednovremeno zamenik komandanta Trećeg krajiškog NOP odreda je tada b:o Makso Dakić. Međutim, ovo se ne odnosi na njega, već na Mesuda Hotića, koji je bio načelnik Štaba Trećeg krajiškog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 76).

⁹ Ovaj izveštaj je dostavio Ahmed Šahtan (vidi prilog ovom dokumentu).

¹⁰ organizovanja

[prilog]¹¹

- 1) Hrvatske snage utvrđuju se kod Donjeg Vakufa.¹²
 - 2) Srpski mladići koji begaju od vojske u dolini Vrbasa prijavili su Delmi¹³ (podoficir, bio u bataljonu »Iskra« (Sola-jin), otcepio se kao četnik,¹⁴ bio kandidat Partije). On ih oterao za Donji Vakuf i predao ustašama.
 - 3) Srušen je jedan avion od partizana u okolini Bugojna i pilot je ubijen. Nije označeno kada je to bilo.¹⁵
 - 4) Njegove veze su razbijene,¹⁶ jer su njegovi poznanci Muslimani oterani u koncentracioni logor,
 - 5) Ustaše su u samom Donjem Vakufu poklali oko 14 Srba i Muslimana.
- "(Informacije od druga Muslimana poslatog na rad u D. Vakuf i okolinu.)

Crni

6/VIII/1942

i

4

¹¹ Prilog, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 7-1, k. 3 a.

¹² Odnosi se na ustaške i domobranske jedinice.

¹³ Nikola Delmo. Krajem 1942 god. osuđen od ratnog vojnog suda na smrt i streljan.

¹⁴ Dve poslednje reči (»kao četnik«) dopisane su mastilom.

¹⁵ I ova rečenica je dopr'sana mastilom.

¹⁶ Odnosi se na veze Ahmeda Sahtana.

¹⁷ Sledeći tekst je pisan mastilom.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 AVGUSTA 1942 GOD
NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE IZVRŠE PRI-
PREME ZA NAPAD NA KUPRES I ZLOSELA¹

VRHOVNI ŠTAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
6.VIII.1942

Drugu Arsi

U 22 časa 6. VIII. primio sam izveštaj od Crnoga² i Štaba II brigade da je danas ujutru neprijatelj izvršio iz Kupresa koncentričan napad sa oko 1000 bandita i artiljeriskom pripremom na položaje naše II Brigade te je posle nekolikosatne krvave borbe uspeo osvojiti te položaje, pa i sam Blagaj. Naši su, iako skoro bez municije, izvršili opšti kontranapad i izbacili neprijatelja na njegove polazne tačke, a naše su jedinice ponovo zauzele svoje položaje. Neprijatelj nije uspeo ništa da popali i opljačka, jer je kontranapad bataljona II Brigade, za koje kaže Crni da su se herojski borili, bio toliko brz. Neprijatelj je imao ogromne gubitke, ali i mi smo imali 6 mrtvih i 15 ranjenih. One male meštanske jedinice koje su učestvovali zajedno sa našima većinom su rasturene, a samo jedan mali deo je ostao na položajima. I opet nije bilo nikakvog sadejstva sa strane III bat. IV Brigade. Isto tako i bataljon III Brigade, koji je kod G. Malovana, shvatio je suviše kruto svoj zadatok, umesto da je krenuo napred i demonstrirao u pravcu Zlosela. Ja sam juoe naredio da IV Brigada dođe na prostoriju Rilić – V. Stožer i da se zajedno sa II Brigadom likvidira Kupres. Pitanje Kupresa je krajnje aktuelno i ono se mora hitno rešiti ako nećemo da svi naši dosadašnji³ uspesi na ovom terenu ostanu uzaludni. Komunikacija Bugojno – Kupres je za neprijatelja slobodna i nije isključeno da nepri-

¹ Dokumenat je pisan rukom, cirilicom. Prvi list orig'nala sačuvan je u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4357. U istoj arhivi, pod reg. br. 589, sačuvana je i kopija originala, pisana preko indiga, u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 22–23.

² Vidi dok. br. 84.

³ Ovde se završava prvi list originala, a sledeći deo dokumenta Redakcija je uzela iz kopije originala (koja pri kraju nije najbolje očuvana).

1337

二三

jaitelj, videći našu slabost na tome sektoru, skoncantriše snage u Kupresu, razbije našu II Brigadu i onda ponovo krene u pravcu Šujice, Livna i Duvna. Hitnom likvidacijom Kupresa xai bismo pomrsili neprijatelju sve ts račune i sa vrlo malim snagama mogli bismo lako zatvoriti put od Bugojna prema Kupresu i dalje. Na ostvarenju toga zadatka ne snxemo ni časa čekati, već treba hitno skoncentrisati što više sn-aga i brzim udarcem svršiti sa tim ustaškim gnezdom.

U vezi sa time treba *hitno* učiniti sledeće:

1. Smesta prikupi najmanje 10–12000 rruetaka za II Brigadu i hitno pcšalji ovim pravcem za S'tab II Brigade.

Potrebne konje uzmite¹ od bilo kojeg batetljona. Osim municije potrebno je poslati i *ručnih bombi* i bemizin za uništavanje tenkova.

2. Naredite smesta Vladi Šegrtu da sa svoji m odredom⁴ krene do G. Malovana gde će se povezati sa ba"ta! ionom III Brigade i sa kojim će zajedno dejstvovati u pravcu Zlosela i Kupresa.

3. Pošalji hitno kurira do Štaba IV Brigade da: odmah hitno krene sa svim jedinicama na prostoriju Rili« • – V. Stožer, koja mu je u poslednjem naređenju određena. Po mom mišljenju to će biti dovoljne snage da likvidiraju Kupres i okolna sela. V Brigada je već dobila naređenje cXa zaposedne položaje IV Brigade: Prozor – Bugojno.

Dan napada na Kupres odredićemo čim se sk:upe jedinice na određene položaje, a isto tako ćemo saopštiti podrobnije i plan napada.

Naredi najstrožije intendantima [da na terenu hitno] prikupe što više mate[rijala za veš i obuću] za II Brigadu, koja je napola gola i bosa. Ukoliko ima već gotovog veša i odela odmah šaljite Štabu II Brigade. Saopšti... intendantima da njihov posao nije prebrojavanje šibica i dugmadi po dućanima, već snabdevanje naše vojske.

Smatraj ovo naređenje kao hitno i bez svakog odlaganja.

Pošaljite nešto *mina* za veliki bacač, a i za mali [ako] ima, za Drogu brigadu.

S. F. – S. N.

Komandant
N.O.P. 1 D.V.J.

⁴ Odnosi se na Hercegovački NOP odred, čiji je fcomendant bio Vlado Šegrt.

IZVEŠTAJ REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTARA
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 6 AVGUSTA 1942 GOD
IVANU MILUTINGVICU O BROJU RANJENIKA, POLITI?
KOM RADU I POTREBAMA CENTRALNE BOLNICE¹

6. VIII 42.

Druže Milutine,

Izveštavam Te o dosadanju pokretu bolnice i našem radu:

1) Po dolasku u Glamoč, povezao sam se odmah sa drugovima iz O.K. i izložio im pitanje naših »igmana«.² Oni su obećke prihvatali ponudu da im ostavimo nekoliko drugova, jer su veoma siromašni u kadrovima – u čelom srezu Glamoč ovog momenta se nalaze svega 2 partijca. Zadaci su im krupni: učvrstiti n.o. odbore, učvrstiti politički položaj u selima, među kojima ima i dosta četnički nastrojenih; organizovati žetvu napuštenih polja, koja su sada izložena svakodnevnoj pljački seljaka itd. Oni su nam izložili kao svoje najhitnije potrebe:

- 1 zamenik polkca odreda
- 4 " " bataljona
- 2 sekretara sreskih komiteta
- 1 drugarica za org. žena
- 1 sekretar štaba bataljona
- 1 organizator i vaspitač dece
- 1 magacioner
- 1 nadzornik kiuje.

Posle ovoga mi smo sastavili komisiju od sekretara bolničkih ćelija, koja je pretresla karakteristike svih partijaca i odabrala 8 partijaca i 3 nepartijaca, koje smo danas predali u O.K. Nismo im mogli dati 4 zampolkoma bataljona, jer za tu funkciju treba fizički sposobni drug.

Mišljenja sam da bi bezuslovno trebalo povući iz brigada nekoliko drugova, koji nemaju u brigadama nikakvih naročitih funkcija. Ovde je polje rada veoma široko i mo-

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1018.

² Odnosi se na borce Prve proleterske brigade koji su bili mrzli u Igmanском маршу, te tako ostали nesposobni за operaivne jedinice.

gućnosti razvitka naših kadrova veoma velike. Tim više što su mnogi od njih stradali u borbi i nedovoljno iskorišteni kao obični borci.—

- 2) Oskudica u ishrani je velika. Komanda u Glamoču ne raspolaže nikakvim rezervama, jer su evakuisali sve za Prekaju. Naše brojno stanje, posle dolaska ranjenika iz II brigade, popelo se na 370. Da bi se nekako izvukli iz situacije, razvili smo za ova dva dana dosta intenzivan rad po selima. Poslali smo jednu agitacionu patrolu koja je održala niz konferencija. Poslali smo jednu lekarsku ekipu u 2 sela za suzbijanje pegavca (pregled, predavanje, plakata). Selo •i varoš se prilično odazvali: dobili smo za 2 dana oko 100 l. mleka, jučer su meštanke pripremile ručkove za oko 50 ljudi; okoli 50 devojaka mobilizirali smo za pranje veša svima ranjenicima. Navečer smo održali priredbu, vrlo dobro uspelu. Nameće se potreba organizovanja jedne stalne agit.-prop. ekipe pri Sanitetu.— •
- 3) Danas bismo trebali nastaviti pokret za Vaganj. Prolazi se kroz neka sela (Glavice i Halapić) od kojih se ne oseća sigurnim ni štab bat. »Budućnost«. Zaštite ovde nema jer su čete na položaju. Tražio sam prekjučer od druga Tita da se jedna četa odvoji za pratnju.³ Nadam se da će do večeras stići neki odgovor.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Dr Gojko

³ Vrhovni komandant je za ovu svrhu već bio uputio Treći bataljon Četvrte proleterske brigade (vidi dok. br. 78).

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP T T
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 AVGUSTA 1942 GII
DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA SRETENU ŽUJOVIĆII
OSLOBOĐENJU LIVNA I O PRIPREMAMA ZA NAPAD >
KUPRESIZLOSELA¹

VRHOVNI ŠTAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
7-VIII-1942 g.

Drugu Crnome

Sinoć u 22 časa primio sam tvoje [pismo]² i pismo Štaba II Brigade. Uputio sam hitno pismo u Livno Arsi da vam se pošalje municija, bombe i ictetalo.³ U isto vreme naredio sam da IV Brigada hitno dođe na prostoriju V. Stožer – Rilić. Takođe sam naredio da se Hercegovački odred Vlade Šegrtića od 270 boraca, koji je stigao sa V Brigadom u Prozor, a sada se nalazi u Tomislavgradu i Šujici, odmah uputi u G. Malovan gde će zajedno sa bataljonom III Brigade učestvovati u napadu na Kupres i Zlosesla. Danas ćemo izraditi detaljni plan napada koji ćete pravovremeno dobiti. Ja smatram likvidaciju Kupresa kao najhitniju i najnužniju stvar ako hoćemo obezbediti čitavu ovu oslobođenu prostoriju. Treba nastojati da topovi kod Kupresa padnu nama u šake.

U Livnu je zahvaćen veliki materijal, ali još nemam definitivne podatke. Zahvaćeno je 10 ispravnih kamiona i jedan blindirani, kao i dosta benzina; 10 pušk@mitraljeza, 2 teška bacača sa preko 100 mina, 2 teška mitraljeza, preko 50.000 metaka, preko 250 pušaka, preko 300 zarobljenika, 6 oficira, odnosno čeli Štab, komandant mesta, šef policije iz Glamoca i mnogo drugih ustaških glavešina (za Marka posla dosta). Iz zatvora je spaseno preko 50 civila koji su trebali iste noći da budu streljani. Osim toga, u jednoj dobro utvrđenoj zgradi nalazila se velika radionica avionskih i dr. bombi koje su izrađivali 35 Nemaca. Nemci su se dobro utvrdili i davali žestok

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. Prvi list originala zaveden je pod reg. br. 2217, a drugi list pod reg. br. 4409.

² Vidi dok. br. 84.

³ Vidi dok. br. 85.

tpor. Oni su izgleda skupa sa zgradom potpuno uništeni, jer ° f je Arsa javio da su spremili šmrkove da ih poliju benzonom i zapale.⁴ Svi bataljoni I Brigade sjajno su se borili, jer su kao munje prodirali u varoš bez obzira na isprepletanu bodljikavu žicu i utvrđenja.

Livno ima preko 7500 stanovnika i dosta dućana. Mislim da će biti moguće nabaviti materijala za vašu brigadu i ja sajn u tom smislu izdao naređenje.

Za čitavo vreme borbi na ovom sektoru Talijani vrše jak pritisak kod Sinja, odnosno demonstraciju sa užasnom artiljerijskom vatrom u pravcu položaja naših dalmatinskih bataljona, koji se nalaze na Prologu na Dinari. Čim se zauzme Kupres II Brigadu ćemo povući na odmor i nastojati da se sredi.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBR. VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

P.S. — Fišer je saopštio preko Djede da ima direktnu vezu sa Slovenijom i Srbijom i da se Seljak (Mirko), Bradonja i Jovo (Buha)⁵ nalaze u Beogradu. Djeda nam je dao potpuno pravo po pitanju M.^e, na koga se Bevc žalio, i našu kontrolu nad njihovim radom.

Pre neki dan je Beogradski radio javio da se vode žestoke borbe sa partizanima u Svrliškim Planinama i selima, govorеći o tome kako partizani uništavaju vršalice. Oni, navodno, govore da su uništili 10.000 partizana.

* Zgrada nije zapaljena, jer se dobilo obaveštenje da se u njoj nalazi oko šest tona eksploziva. Tolika količina eksploziva bila bi dragocen plen, naročito za pionirske jedinice i partizanske radionice (partizanska radionica Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu na Grmeču izrađivala je tada ručne bombe i minobacačke granate); sem toga, detonacija bi nanela veliku štetu znatnom delu grada. Zbog toga, trebalo je neprijatelja (oko 200 ustaša i Nemaca) prisiliti na predaju. To je postignuto, posle dvodnevne blokade, 7 avgusta oko 9 časova.

⁵ Vasilije Buha-Jova

⁶ Umberto Masola

PISMO EDVARDA KARDELJA OD 10 AVGUSTA 1942 GOD
ČLANU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I
SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE
IVI RIBARU-LOLI¹

Drugu Fischeru! — 10.8.42.

Dragi Fischer!

Poslao sam ti do sada već četiri pisma³ i nisam do danas primio nijednog odgovora ni od tebe, ni od bilo koga [od] zاغrebačkih drugova-. Istražili smo uzroke i došao sam do zaključka da stvar zapinje negde oko Zumberačkog odreda. Obzirom na to, resili smo da svu vezu uzmememo sami u ruke, to jest, odredili smo odgovornog druga i uspostavili posebnu patrolu koja će saobraćati isključivo sa Zagrebom, to jest između Samobora i našeg Glavnog štaba.³ Naša patrola će iznad Samobora imati stalni punkt, na koji će dolaziti jedanput nedeljno i donositi i odnositi poštu i drugi materijal. Uredićemo sa hrvatskim drugovima da nam to omoguće. Osim toga je istovremeno uspostavljena veza preko Karlovca isključivo za našu poštu.

Šaljem ti ovo pismo već po patroli, koja čeka na tvoj odgovor. Čim dobiješ ovo pismo, odmah napiši odgovor, tako da vidim kako će ova naša veza u buduće funkcioniрати. Ako ćeš ti sa svoje strane pritisnuti na hrvatske drugove, onda možemo mi vezu tako uspostaviti da će pismo putovati najviše dva do tri dana. Po istoj liniji bi se mogli otpremiti i ljudi i materijal.

Danas ti neću pisati o drugim pitanjima. Čim dobijem tvoj odgovor, onda ću ti napisati opširno pismo. Samo ukratko najvažnije:

Valdesova veza odlično funkcioniše. To i sam vidiš. Šalji odmah podatke za Deda. Vezu imamo četiri puta dnevno. Od njega smo dobili jučer jedan telegram, adresiran na Valtera⁴ i Birku,⁵ u kome zabranjuje stvaranje proleterskih brigada,

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 598.

² Vidi dok. br. 27, 29 i 83. Redakcija nije uspela pronaći četvrto pismo, koje je, preko Ivana Krajačića, bilo upućeno zagrebačkoj partiskoj organizaciji (vidi dok. br. 92).

³ Odnosi se na Glavni štab NOP odreda Slovenije.

⁴ Josip Broz-Tito

⁵ Edvard Kardelj

traži da skinemo ime »proleterski« sa dosadašnjih brigada i uopšte »da prestanemo sa sličnim lapsusima, koji liju vodu na mlin neprijateljima naroda u zemlji i u inostranstvu.« Kako vidiš, stvar je oštro postavljena. . .

Italijanska ofenziva u Sloveniji je bila gadna i oduzela nam je trećinu teritorija, a izgubili smo i nešto ljudi i oružja.⁶ Naši partizani su bili većinom novinci,⁶ a osim toga smo imali – kako izgleda – u jednom od štabova odreda agenta bele garde koji je pomagao Italijanima.⁷ Zahvaljujući herojskom držanju Krimskog odreda, italijanska ofenziva je bila i vanredno spora i samo na jednom sektoru, između Ljubljane i Kočevja, produžila se čitavih 20 dana. Za to vreme prešao je u ofenzivu Stari i izbavio -nas. Italijani su od Kočevja prebacili svoje trupe u Gorski Kotar, tamo razbili Goranski odred i produžuju ofenzivu protiv Hrvata, a jedan deo su, izgleda, bacili protiv Staroga. Velik deo trupa izgleda da je otisao ili na Istočni front ili na tursku granicu. Mi sada prelazimo u nov napad na Italijane, a pre svega protiv Nemaca, kuda se sada

⁶ novajlige

⁷ Italijanskoj obaveštajnoj službi je bilo pošlo za rukom da u Drugi bataljon Kočevskog NOP odreda ubaci trojicu svojih agenata. Dvojicu njih, od kojih je jedan (Milan Saksida-Jordan) bio postao komandir Treće čete, uspela je da otkrije partiska organizacija neposredno pred otpočinjanje Treće neprijateljske ofanzive u Sloveniji, pa su osuđeni na smrt i streljani. Obojica su priznali svoje zločine (ubijanje pripadnika NOP – pod izgovorom da su to okupatorski saradnici), ali nisu odali Janka Kosina-Čiru (koji je, ističući se toboljnjim zalaganjem i disciplinom, bio postavljen za političkog komesara Treće čete) iako su sve radili u sporazumu i zajednici sa njim.

U toku Treće neprijateljske ofanzive, Stab Kočevskog NOP odreda uputio je, prema direktivama Glavnog štaba NOP odreda za Sloveniju, naređenje svojim bataljonima da izbegnu neprijateljskom opkoljavanju na taj način što će se u manjim grupama probiti kroz obruč neprijatelja i u njegovoj pozadini ponovo se prikupiti i nastaviti sa akcijama. Međutim, kada je pored Treće čete naišao kurir koji je nosio naređenje Štabu Drugog bataljona, Janko Kosin-Čiro zatražio je naređenje, pod izgovorom da se kao politički komesar čete upozna sa njegovom sadržinom. Tom prilikom Kosin je preinacio naređenje Štaba odreda (falsifikujući i potpis komandantov): da Štab Kočevskog odreda »naređuje« da se sve oružje zakopa, a borci raspuste svojim kućama. Ovo »naređenje«, koje je bilo krajnje štetno, slučajno je dospelo do jednog od delegata Glavnog štaba koji se nalazio u obilasku Kočevskog NOP odreda. On je »naređenje« poneo u Glavni štab, i na osnovu toga počelo se sumnjati na komandanta Kočevskog NOP odreda da radi za neprijatelja. (U ovo vreme je i usledilo Kardeljevo pismo Ivi Ribaru.)

Ispitujući ovu stvar, Glavni štab je kod Štaba Kočevskog NOP odreda pronašao kopiju prvobitnog naređenja iz koje se videlo da su upućene pravilne direktive Štabu Drugog bataljona. Uskoro se ušlo svemu u trag, pa je Janko Kosin otkriven kao okupatorski špijun, osuđen na smrt i streljan.

preložilo⁸ težište naše borbe. Zamolio sam Staroga da mi dozvole da predem zajedno sa CK KP Slovenije i njihovim Glavnim štabom na nemački teritorij.⁹ Tamo su sada najveće borbe i strahoviti nemački teror. Nemci rade približno to što su prošle godine radili u (Kraljevu i Kragujevcu itd. U Celju su prosto na ulicama streljali taoce. Nužno bi bilo potrebno u to vreme zaista pomoći našim kadrovima gore. U vojnog pogledu imaju prilično uspeha i uspeli su osvojiti od Nemaca prilično oružja. Prilike ovde u Ljubljanskoj pokrajini su prilično dobre i još više se poboljšavaju u vezi sa činjenicom da fje] italijanska ofenziva u suštini propala.

Javi se što pre. Pozdravlja te Valdes.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdravima

Bevc

P.s.: Valdes pita da li ima Angela novac. Ako nema, daj joj koliko je potrebno. Neka Ang. piše!¹⁰

⁸ prenestilo

◦ Odnosi se na deo Slovenije koji su okupirali Nemci.

¹⁰ Poslednja rečenica je dopisana mastilom.

BR. 106

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 10 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU
ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA SADEJSTVUJE
PRVOJ PROLETERSKOJ BRIGADI UGROŽAVANJEM
KUPRESA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-IV-42 godine

ŠTABU ČETVRTE CRNOGORSCHE PARTIZANSKE UDARNE
BRIGADE

1) Neprijatelj je dopro do linije: D. Malovan – Šujica. Zapadno od puta D. Malovan – Šujica nalaze se naše snage. One su jutros rano imale da izvrše jedan prepad oko D. Malovana, dok 6e noću 10/11 izvesti noćni napad na sve neprijateljske djelove. Zbog toga je potrebno¹ da vi ozbiljno ugrozite Kupreš noću 10/11. Izaberite najpovoljniji način za to. Možda bi bilo bolje da jedan bataljon odredite za dejstvo preko G. Malovana, a dva za Kupreš. Nijeste trebali ostati pasivni kada su jedinice I brigade vodile borbu u tjesnacu Šujice. Vi ste im mogli pružiti dragocjene koristi i to dejstvom ne preko doline, kako se vi branite, nego preko planine. Vi nijeste ni znali da su neprijateljske snage išle ne samo ka Riliću, nego i preko Malovana. Mi vam stalno govorimo o budnosti i izviđačkoj službi, ali vi nećete da se na to naviknete. Ovakvo vršenje tih službi dcvešće negdje vašu jedinicu u težak položaj. Pa nije samo riječ o vašoj jedinici, nego vi morate raditi u sklopu događaja koji se razvijaju oko vas. Mi vam po posljednji put skrećemo pažnju na ovo. To je visoko komandovanje i razumijevanje koje se traži od štabova naših brigada. Može biti da ste'vi u toku današnjeg dana uputili nešto za dejstvo, ali ste trebali to učiniti i u toku 9 t.m. Istina i ovoga dana je od vas kurir rano krenuo, pa pretpostavljamo da ste i toga dana nešto uradili. No Štab Prve brigade izvjestio nas je jutros oko 8 časova da nije uhvatio vezu s vama, kao i da vi ne mrdate iz vaših kantonmana. I vi naš upozoravate kako

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2464. Dokumenat je od avgusta 1942 god., a ne cd aprila 1942 god., kao što je u zagлавju dokumenta napisano.

vas je trebao izvijestiti Štab I brigade o neprijateljskom dejstvu. Jest, on vas je trebao izvijestiti, ali je bila vaša dužnost da se pokrenete i u korist svojih drugova makar' što preduzmete. Na ovo vam skrećemo pažnju, jer se ta indolenitnost primjećuje baš kod crnogorskih jedinica.

Vaša je dužnost bila da izjašte na teren, da ga osmotrite i unaprijed da predvidite pokrete vaših jedinica onim pravcima koji bi bili vjerovatni za razne neprijateljske pokrete. To je trebalo da uslijedi tim prije, što je teren zaista težak za pokret i dejstvo.

2) Poslije ove završene akcije, koja će trajati nekoliko dana, prebacimo vašu jedinicu, vjerovatno, na teren Mrkonić Grada. No, u očekivanju toga pokreta nemojte ostati pasivni. Vi morate po svaku cijenu preko Cincara uhvatiti vezu sa I brigadom i usaglasiti dejstvo. Sve dokle god I brigada bude vodila borbu, vi joj morate sadejstvovati i to dejstvom iz pozadine. Možda će biti bolje da jače snage bacite u pozadinu neprijatelja. Ali, izgleda jače angažovanje u pravcu Ku-presa da će dati bolje rezultate. Možda i danju bi trebali da izvršite neke pokrete, kako bi vas vidjeli i natjerali neprijatelja da se povrati iz Sujice.

3) Izvijestite nas o svima događajima na vašem frontu, kao i mjerama koje ste pređuzeli. Potrebno je da nas izvijestite kada ste (dan i čas) pređuzeli pojedine taktičke mjere.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, načelnik štaba,
Arso R. Jovanović

PISMO MILOVANA DILASA OD 10 AVGUSTA 1942 GOD.
KOJIM PRENOSI ALEKSANDRU RANKOVICU DIREKTIVE
DRUGA TITA ZA POSTUPAK SA ZAROBLJENICIMA U
LIVNU¹

Dragi Marko,

direktiva o oficirima², i gvardijanu bila je kratka zbog toga što smo to već diskutovali. Argumentacija Starog je sledeća:

- 1) Bojnik nije pružio neki ogorčeni otpor i predao se u toku borbe. Veliku štetu nam ne može naneti, a moglo bi biti od domobranskih oficira i dela građanstva rđavo primljeno njegovo streljanje. Zato njega treba zadržati u zarobljeništvu.³
- 2) Što se tiče gvardijana, njega tereti samo to što je tražio cdbranu samostana,⁴ što je, kako reče Stari, sasvim razumljivo kod jednog katoličkog sveštenika, koji će uvek biti naš neprijatelj, ali mi moramo voditi računa da građanstvo ne dobije utisak kako ubijamo katoličko sveštenstvo. Prema tome njega treba osloboditi, to utoliko pre jer nije uhvaćen s oružjem u rukama, niti je poznat kao organizator ustaških bandi.
- 3) Ostale domobranske oficire treba osloboditi i to tako da im se dozvoli slobodno kretanje u gradu, a da žive pod izvesnim našim nadzorom. Njih treba smatrati kao oslobođene i to im saopštiti. Isto tako, ukoliko bi ti bilo nezgodno vršenje ovog nadzora, možeš ih čak *potpuno osloboditi*. Forma nadzora je pogodnija samo utoliko što bi se sprečio njihov odlazak, bar za izvesno vreme, u domobransku vojsku, kao i to da podnose ustaškim vlastima izveštaj o našoj vojsci.
- 4) što se tiče Nemaca, Stari se slaže da oni zaslužuju smrt, ali da ih treba pod strogom kontrolom zadržati u zatvoru ... Sada treba odmah preko Italijana u Sinju ili Kninu, preko V Kra-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 649.

² Odnosi se na zarobljene ustaške i domobranske oficire u Livnu.

³ Odnosi se na Vilka Križaneca, domobranskog komandanta Livna. Noću 4/5 avgusta, dok je obilazio položaje svoje posade, zarobili su ga delovi Drugog bataljona Prve proleterske brigade (koji su vrlo brzo prodrili u grad). Kasnije je pušten na slobodu.

⁴ Pri oslobođenju Livna samostan Gorica pretstavlja je jedno od jačih neprijateljskih uporišta. Njegov gvardijan, fra Branko Krilić, zahtevao je da se samostan iskoristi pri odbrani. Zbog toga je samostan bio utvrđen, a na oba tornja zvonika postavljeni teški mitraljezi.

jiškog odreda, tražiti razmenu za drugaricu Pravicu⁵ i njeno brata,⁶ uhapšen u Hercegovini pre tri meseca, ili za druge.⁷ Hitno ponuditi razmenu.

5) Zarobljeni domobrani⁷ mogu se iskoristiti za izvesno vreme da rade na raskopavanju puteva. Njih organizovati i obezbediti im normalno snabdevanje hranom i drugim, pa ih puštati U svakom slučaju treba ih za izvesno vreme zadržati, politički raditi, uostalom mora se sređivati letina, pa čemo kasnije videti.

⁶ Dragica Pravica, narodni heroj. Još kao srednjoškolka prišla radničkom pokretu, a kao studenkinja na Filozofskom fakultetu u Beogradu, početkom 1940 god., postala član KPJ. Na Fakultetu se, među omladinom, isticala aktivnošću. Odmah po okupaciji učestvovala u organizovanju ustanka u Trebinjskom srezu, radeći najpre kao član Sreskog komiteta KPJ, a kasnije kao sekretar tog Komiteta. Marta 1942 god. postala član Okružnog komiteta KPJ za južnu Hercegovinu, a nešto kasnije izabrana za sekretara. Početkom juna 1942 pokušala da se sa nekoliko ilegalaca probije iz Sume trebinjske, preko Zubaca, i poveže sa Oblasnim komitetom i Operativnim štabom za Hercegovinu, kako bi primila direktive za dalji ilegalni rad. To joj nije pošlo za rukom, jer su jake italijansko-četničke snage uspele ne samo da potisnu partizanske jedinice iz Hercegovine nego, ponegde, i da preseku ilegalne veze. Takav je slučaj bio i u predelu Zubaca, pa se Dragica povratila u selo Poljice – Dživar, pokušavajući da preko Sava Runjavca, svog rođaka, dode do nekih ilegalaca u selu. Međutim, ovaj je izda četnicima, koji je, zajedno sa Stevom Bratićem, članom Sreskog komitea i KPJ za Trebinje, uhvatu i odmah predada Italijanima. U zatvoru, gde je strahovito mučena, herojski se držala. Italijani su je predali četničkom vojvodi Savi Kovaču, komandantu Ljubomirskog četničkog bataljona, da je ovaj strelja. Četnici su je zverski mučili i najzad, 27. juna 1942, streljali, zajedno s njenim bratom Radom Pravicom (takođe ranije uhvatćenim) i Stevom Bratićem.

⁸ Odnosi se na Rada Pravicu, sudskog pripravnika iz Suma kod Trebinja. U drugoj polovini 1940 postao član KPJ, a odmah po kapitulaciji Jugoslavije radio na organizovanju ustanka u Trebinjskom srezu. Kao politički komesar sektora Trebinje – Dubrovnik, ranjen je u borbi protiv Italijana na Radovan Ždrijelu, decembra 1941 god. Početkom juna 1942, prilikom četničkog napada na partizansku bolnicu u Zvijerini, uhvatili ga četnici (tada je bio na jatažiostnjtejdjmt⁸ štaba NOP odreda za Hercegovinu) i predali Italijanima. Pošle nekog vremena Italijani su, radi streljanja, i njega predali komandantu Ljubomirskog bataljona. I Rade je, strahovito mučen od Italijana i četnika, pokazao primerno držanje.

Rade Pravica je bio jedan od najomiljenijih ljudi u čitavom Trebinjskom srezu, a naročito u Trebinju, Sumi, Površi, Dživaru i Zupcima. Streljan je sa svojom sestrom 27. juna 1942 u Ljubomiru.

⁷ U borbi za oslobođenje Livna (koja je otpočela 4. avgusta u 22 časa i trajala do 7. avgusta, kada je, u 9. časova, savladano poslednje neprijateljsko uporište) neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih i oko 650 zarobljenih (među kojima oko 400 domobrana), dok su obe proleterske brigade (Prva i Treća) imale 10 mrtvih i, otrplike, isto toliko ranjenih.

«) Atlas koji ti šaljem predaj onom doktoru geografije iz sa-mostana pošto ovde nije naročito potreban.

7) Molim te pošalji nam jednu malu čestitu pisaću mašinu.

10 avgusta 1942

Mnogo te pozdravlja,
Dido

P.S.

Arso je u župnikovom stanu u ladici, u sobi u kojoj je spavao, zaboravio dva tvoja pisma⁸ za Staroga, pa ih treba otuda podići.

BR. 91

UPUTSTVO VRHOVJVOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 AVGUSTA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O POSTUPKU PREMA ČETNIČKIM VOĐAMA I NJIHOVIM KOLEBLJIVIM MASAMA I O NAČINU VRŠENJA
INTENDANTSKE SLUŽBE U OSVOJENIM MESTIMA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-VIII-1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOSANSKU
(KRAJINU)

Primili smo sve stvari koje ste nam poslali po kuriru 7-VIII, kao i izveštaje, letke i četnički materijal. Pregledali smo vaše letke i utvrdili da je linija u njima u osnovi pravilna.

S obzirom na kolebanje u četničkim redovima, koje je nastalo u poslednje vreme u vezi sa našim uspesima u Bosni, treba postupiti ovako: 1. Nikakvih pregovara mi ne možemo voditi sa četničkim vođama koji imaju sporazum sa ustaškim vlastima jer taj njihov pokušaj pregovaranja sa nama jeste

* Ova dva pisma Redakcija nije uspela pronaći

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2221.

samo manevr da zavaraju srpske mase koje negoduju protiv četničkih vođa zbog te izdaje.² Uostalom, u svim tim četničkim dokumentima se vidi da oni uopšte ne misle da vode borbu protiv okupatora i ustasa, već samo žele sporazum zbog toga da bi sačuvali svoje mase i spasili svoju kožu; 2. Treba nastojati da se svestrano povežete sa tim četničkim masama koje se kolebaju, da ih pridobijete za N.O.P. i D. Vojsku i za borbu protiv ustaša i okupatora. Pri tome se ne sme postupiti sektaški, već treba shvatiti saradnju sa tim elementima na najširoj osnovi i ne jašiti na tome da svaki bude partizan koji je do sada bio četnik, već treba nastojati da se od njih stvaraju dobrovoljački odredi sa svojim srpskim nacionalnim obeležjima, ali da se potčinjavaju našoj komandi Partizanske i dobrovoljačke vojske i prekinu svaku vezu sa izdajničkim četničkim vođama.

Razgovarajući sa Štabom I Udarne kраjiške brigade mi smo videli da je postupak vaših jedinica pri zauzimanju varoši u odnosu prema imovini građanstva nepravilan. Drugovi kažu da se posle osvajanja gradova konfiskuju od reda svi dućani, bez razlike kome oni pripadaju. To je skroz pogrešno i politički štetno. Mi smo već jedanput izdali dokumenat [0 tome] čija imovina podleže konfiskaciji³ i sada ponavljamo da konfiskaciji podleže samo imovina ustaša i petokolonaša koji se istragom utvrde kao takvi. Ali i kod tih konfiskacija treba paziti da se izvestan deo u namirnicama i drugom ostavi ženi i deci, odnosno obitelji dotičnih petokolonaša ili ustaša. Što se tiče imovine drugih vlasnika i trgovaca, ukoliko su neke namirnice ili roba potrebni za našu vojsku, onda to treba ili platiti ili delimično platiti, a delimično izdati priznanicu. Treba paziti pri tome da se u prvom redu isplata takve robe vrši siromašnim trgovcima ili sitnim obrtnicima. Pri zauzimanju gradova treba se sva takva roba i namirnice prikupiti ili konfiskovati organizovano, po za to naročito određenim intendant-

² Još početkom 1942 god. došlo je, po naređenju okupatora, do punog sporazumevanja između četničkih komandanata i ustaških strašila na području Centralne Bosne i Bosanske Krajine. Tako je Uroš Drenović, komandant četničkog odreda »Petar Kočić«, potpisao 7 aprila 1942 god. u Mrkonjić Gradu sporazum sa ustaškim kotarskim pretstojnikom Jungićem, bojnikom Ratajem i logornikom Urumovićem; komandant četničkog odreda »Manjača«, Vukašin Marčetić, potpisao je 15 maja 1942 god. u Banjoj Luci sporazum sa ustaškim velikim županom Gvozdićem i pukovnikom Brozovićem, a Lazar Tešanović, komandan' četničkog odreda »Obilić«, potpisao je sa njima sporazum desetak dana kasnije (24 maja); komandant Zeničkog četničkog odreda potpisao je takav sporazum 14 juna 1942 god.; itd. Četničke vođe obavezivale su se na lojalnost prema Pavel'cu i NDH i na zajedničku borbu protiv Narodnooslobodilačkog pokreta, a od ustaša su dobijali hranu, municiju i drugo.

³ Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 198.

kim licima, koja izvrše inventar dotične robe, o čemu podnesu
štai višim komandama, radi raVnomerne raspodele svima
^dinicama, odnosno onima kojima je najpotrebnije.

Saopštite drugu Stevanu Mitroviću da nam napiše po-
drobniji izveštaj o Srbiji, odnosno o svemu onome o čemu je
razgovarao sa Mihajlom i drugim drugovima.

Prva udarna krajiška brigada je stigla ovamo i mi smo je
uputili dalje. Slažemo se sa drugom Kastom da bi je trebalo
u prvom redu upotrebiti protiv Mrkonjić Grada.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

P.S. Drugu Đuri⁴ vraćam njegov sat i moram priznati da
je veoma dobar i u slučaju da moj opet zataji moraćemo se
menjati.

BR. 92

**PISMO EDVARDA KARDELJA OD 12 AVGUSTA 1942 GOD.
ČLANU SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE
KRAJEVE IVI RIBARU-LOLI O STRAHOVITOM TERORU
I REZULTATIMA DOTADAŠNJEG TOKA ITALIJANSKE
OFANZIVE U SLOVENIJI¹**

Drugu Fisheru

12. 8. 1942.

Dragi Fisher!

Konačno sam danas dobio Tvoja pisma br. 2, 3, 4.² Polit-
komesar zone Zumberačko-poku^skog odreda mi je ujedno
javio da će čekati do 10 ovoga meseca na moj odgovor. No,

¹ Đuro Pucar

² otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi
SKJ, pod reg. br. 599. Redakcija je ispravila jezičke i slovne oma-
ške, jer su dokumentat kucali daktilografi koji n-ieu znali srpskohrvatski
jezik (vidi kraj dokumenta).

. Redakcija je uspela pronaći samo pismo br. 2 (vidi dok. br. 52).

pošto sam ja pismo dobio tek danas, nisam mogao da Ti već po njemu vratim poštu. Šaljem dakle redovnim putem, što će verovatno prilično zakasniti.

Međutim, ja sam Ti poslao još jedno opširnije pismo,³ kao odgovor na Tvoje pismo od 7 jula,⁴ te pismo Stevi,⁵ odn. zagrebačkoj organizaciji, jer nisam od Tebe dobio nikakav odgovor, pa sam se uplašio da Ti se nije nešto desilo. Zato sam bio danas veselo iznenađen kada sam dobio Tvoje pismo. Ujedno primi moje iskreno drugarsko saučeće povodom teške smrti Tvoje drugarice. Mogu da zamislim kako Ti je pri duši. Svako od nas mora nešto dati u toj borbi i čini mi se da ćemo još mnogo izgubiti pre nego što bude fašizam uništen.

Valdesu sam predao poštu, i- Tvoji telegrami će danas otici na adresu. Vezu imamo dobru, četiri puta dnevno, i možeš nam slati ubuduće mnogo materijala. Sa hrvatskim Glavnim štabom nemam veze. Italijani su razbili Goranski odred i kod nas se priča da se vrlo mnogo partizana predalo Italijanima. Ta se demoralizacija posle toga prenela na naš teritorij, pa se i od našeg Kočevskog odreda predalo Italijanima oko 60 ljudi, u većini sa oružjem. Između Kupe i železnice Sušak – Ogulin nalaze se sada vrlo jake talijanske posade, i naše patrole još nisu mogle uhvatiti vezu sa Hrvatima. Poslali smo sada jaku patrolu na taj sektor, pa se nadam da će nam ta veza uskoro uspeti. Do toga vremena ja ću sve što je važno za Hrvate slati Tebi, odnosno Starome preko Deda. Starome sam poslao već nekoliko poruka, no, do sada još nisam primio odgovora. Samo smo dobili pitanje da li si Ti stigao u Zagreb, na šta smo mu odgovorili da si tamo zdrav i čitav.

Kod nas je stanje sada uneštešito mirnije, no, imam osećaj da je to tišina pred burom. Iz do sada nepoznatih razloga Italijani svoju ofanzivu nisu sproveli do kraja, nego su produžili samo do Kočevja i Kupe a. zatim u najvećoj brzini odvukli svoje trupe u pravcu Hrvatske, a jednim delom natrag u Italiju. Držimo da su u Hrvatsku pošli protiv ofanzive Vrhovnog štaba. No istovremeno govore italijanski vojnici da idu na turski front i da ih užurbano vode na francusku granicu. Možda ima to veze sa tako dugo obećavanim drugim frontom. Imam, namente, utisak da se ovoga puta radi ozbiljnije i da ćemo tamo negde u septembru ipak možda imati sa strane Engleske i Amerike barem nekakve pokušaje ofanzivnih akcija protiv Nemaca ili Italijana.

³ Vidi dok. br. 29.

⁴ Vidi dok. br. 14.

⁵ Ovo Kardeljevo pismo, upućeno Ivanu Krajačiću, Redakcija nije -uspela da pronađe.

Uostalom, u italijanskim se trupama oseća prilična zamotojenost i pojave demoralizacije. Kod nas pišu sami talijanski vojnici po zidovima: »Noi siamo senza patria – evviva Russia«. Ima već nekoliko slučajeva da su potukli vojnici svoje oficire.

Rezultati talijanske ofanzive su dosta teški za nas. Ne toliko što se naše žive snage tiče, koliko u pogledu posledica za civilno stanovništvo. Čitava Notranjska od Ljubljane do Kupe je u velikoj većini popaljena, sistematski, selo po selo. Što je muškaraca ostalo kod kuće, jednim je delom pobijeno a jednim delom odvučeno u Italiju. Po plodnim krajevima čitava su sela iseljena u Italiju, a polja uništena. Skoro nema sela u kome ne bi bilo 20–40 ljudi ubijenih. Možeš sebi pretstavljati da je pod takvim uslovima politički rad vanredno težak. Ta radi se očito o kursu na potpuno uništenje naroda. A to, na kraju krajeva, nije velika stvar uništiti milion ljudi u ovakvo vreme. Mi se dakle nalazimo pred jednom opasnošću koje nije bilo ni u Srbiji ni u Hrvatskoj: da ćemo sutra ostati na bezljudnim zgarištima i da ćemo posle rata po čitavoj Evropi tražiti Slovence da se vrate. Kod svega toga je interesantno da kod naroda nemaš mnogo panike, čak tamo gde su stanovnici najviše stradali nije se razvilo neraspoloženje prema partizanima sa strane preostalog stanovništva. Neki se boje i skoro na kolenima mole partizane da im ne zalaze u sela, da će im sami doneti hranu u šume, a neki govore: »Uđite, braćo! Neka, dodjavola, ubiju i mene i spale sve. Mi nećemo da im se predamo«.

Što se partizana samih tiče, uspelo je zadržati na terenu ogromnu većinu naših trupa. Istina je, računamo da ih se oko 200 predalo Italijanima, u većini čak sa oružjem, jedan deo se raštrkao po selima i šumama i neki su zakopali oružje. Ipak su ostale čitave čete i bataljoni i mi smo brzo uspeli da ih povežemo i okupimo. Na teren su otišla i dva člana Glavnog štaba, tako da se sada s uspehom sprovodi reorganizacija. Težak problem je ishrana, no nadamo se da ćemo ga nekako resiti. Na dva mesta su na tom teritoriju naši već sproveli ofanzivne akcije i postigli izvesne uspehe. Peh smo imali sa četom koju smo hteli poslati u Primorje. Nije se mogla probiti i kod toga je bila prilično razbijena. Izgleda da je pao i komandant bataljona, koji ju je pratio.⁸ No, osnovnu živu silu smo

^e Odnosi se na jedan manji odred koji je Glavni štab NOP odreda Slovenije formirao od jednog dela Trećeg bataljona (»Miloš Zidanšek«) Kočevskog NOP odreda i pod komandom Stanka Kovača-Smelog uputio, u drugoj polovini jula 1942 god., u Slovenačko Primorje radi ojačanja tamošnje oslobođilačke borbe. No kako su, u vezi s ofenzivom na Ljubljansku pokrajinu, u Slovenačkom Primorju i širokom pojasu uz bivšu talijansko-jugoslovensku granicu dejstvovalе snage Dvadeset trećeg

zadržali i ta vojska koja nam je sada ostala daleko je bolja i čvršća i po moralnim kvalitetima i po vojnim sposobnostima. Bićemo izvesno vreme partizani kao u početku, pa će se onda valjda položaj popraviti. Italijani pokušavaju i kod nas da u selima koja su zauzeli ostavljaju belogardističku vlast (mešavina mihailovićevaca i reakcionarnih klerikalaca). Čak su im dali i oružje.⁷ No, po našim podacima, u tome nigde nisu u većoj meri uspeli, baš zato su i počeli sa takvim klanjem kakvih je malo u istoriji. Čvrstina OF je zaista nepokolebljiva. Karakteristično je da je napr. Ljubljana u toku jula, usprkos potpunoj blokadi, usprkos ofanzivu, usprkos da je novih 6.000 ljudi iz grada odvedeno u konfinaciju, opet prikupila blizu 390.000 lira dobrovoljnih priloga za OF. No činjenica je da Bela garda radi punom parom i da postaje sve opasnija.

Na drugim sektorima, gde nam je još ostalo oslobođeno područje (Italijani su zaposeli tek 1/3 oslobođenog teritorija), mi smo se bolje pripremili za ofanzivu. No, jasno nam je da se i tu nećemo moći održati pred takvom navalom okupatora, kakva je bila bačena na sektor Notranjske. Zato smo na tom sektoru jedan deo trupa koncentrisali sa ciljem da možemo u toku ofanzive s njima manevrirati i posle toga povući se u skladu sa našim planom, a drugi deo trebalo bi da u svakom slučaju ostane na terenu. Ti znaš kakva je Slovenija. Ako Italijani navale sa velikim snagama, u Dolenjskoj ne mogu se održati velike jedinice. Ti znaš da su svuda kod nas ceste i selo do sela. No, sudeći po svemu, držimo da imamo vremena bar mesec dana, dok Italijani budu u stanju da ponovo organizuju takvu zamašnu akciju protiv nas. Za to vreme mi ćemo da ih bijemo dobro. Naša I udarna partizanska brigada (bivša proleterska)⁸ formirana je do kraja. Broj je doduše tek 590 ljudi,

italijanskog 'armiskog korpusa, to se Kovačev odred, odmah po prelasku granice, zapleo u teške borbe sa daleko nadmoćnjim neprijateljem. Jake neprijateljske snage su ga okružle kod Ostrožnog Brda i 29. jula kod s. Prelože potpuno razbile, a 1. avgusta je kod s. Jurešće poginuo i Stanko Kovač-Smeli.

⁷ Oružje su davali belogardistički seoskim stražama, sastavljenim od pristalica Draže Mihailovića i reakcionarnih klerikalaca.

⁸ Odnosi se na brigadu »Tone Tomšić«. Ona je bila formirana kao proleterska brigada. Međutim, 9. avgusta je u Sloveniju stigla depeša od Kominterne, kojom se zahtevalo ustanjanje naziva »proleterska brigada« (vidi dok. br. 88). Glavni štab NOP odreda Slovenije, koji je tada održavao vezu sa Vrhovnim štabom NOP i DV Jugoslavije samo preko Moskve, slušajući emisije »Slobodne Jugoslavije« u kojima se navedena proleterska brigada nije više tako nazvana, smatrao je da je CK KPJ ukinuo taj naziv (vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 110). Zbog toga je predložio Vrhovnom štabu da se brigada »Tone Tomšić« ne naziva proleterskom. Vrhovni štab je usvojio predlog, pa je proleterska brigada »Tone Tomšić« nazvana: Jedanaesta narodnooslobodilačka partizanska slove-

no za naše prilike dovoljno. Kod nas i onako ne mogu postojati velike jedinice. Ovih dana nadam se da će nam doneti prve rezultate.

Inače su Italijani u ofanzivi prilično mnogo izgubili. Krimski odred prilično se dobro držao a naročito njegov drugi bataljon. Ne znamo još tačno talijanske gubitke. No, samo kod Sodražice i samo u jednom danu imali su mrtvih oko 350. U svemu držimo da su imali Italijani preko 1.000 mrtvih. Nažalost, oružja nismo zaplenili, osim nekoliko automatskih pušaka i običnih pušaka. Ako se k tome uzme mnogo veći naš gubitak, onda treba da kažemo da smo u materijalnom pogledu dobili u toj borbi prilične batine. Nadam se da ćemo to skoro popraviti.

Protiv sektaštva, o kome si nam Ti pisao, mi smo ovde poveli jaku borbu. Smenili smo čitav niz komandanata i politkomesara, te izdali posebni broj »Dela« koji je čitav posvećen borbi protiv sektaštva. Mi smo i sami videli da se sektaštvo najedanput pojavilo takvom snagom, da je počelo ugrožavati čitavu našu partisku liniju. I to po svim onim pitanjima o kojima nam Ti pišeš u vezi s ostalim pokrajinama Jugoslavije. Desili su se napr. slučajevi da su naše »vojvode« – kako smo krstili izvesne naše komandante i politkomesare – hapsile i čak streljale aktiviste naših saveznika – hrišćanskih socijalista – i prouzrokovale čitavu krizu u OF. Mi smo tu krizu preodoleli, no ujedno smo počeli krepko da udaramo po nosiocima sektaštva. I mi smo morali poduzeti neke administrativne mere protiv tih sektaša. Preduzeli smo i reorganizaciju sudskog aparata, zabranili smo streljanje štabovima, organizovali vanrednu sudsku komisiju koja jedino ima pravo da civilna lica osudi na smrt. A po odredima – odredne sudove koji jedino imaju pravo da osude na smrt partizane koji su se ogrešili u svojoj dužnosti. Proglasili smo da će biti streljan svako koji bude na svoju ruku streljao. Pomalo sam se bojao da možda ne pokazujemo suviše liberalizma u tom sprečavanju samovolnosti naših »vojvoda«. No, Tvoje pismo me je ubedilo da

načka udarna brigada (vidi tom II, knj. 1, str. 171). Traženje Kominterne da se svim brigadama ukine naziv »proleterski« i prestanu formirati nove proleterske brigade drug Tito nije usvojio, ali smatrajući da je to rezultat nedovoljne obaveštenosti, on je – da bi se izbegle prepirke oko toga – naredio da se za kraće vreme Treća (sandžačka) i Četvrta (crnogorska) brigada ne nazivaju proleterskim, a da se jedino Petoj (crnogorskoj) brigadi taj naziv ukine. Zbog toga se do 1 novembra 1942 god. proleterskim brigadama nazivaju samo Prva i Druga, a od tog datuma se opet tako nazivaju i Treća i Četvrta brigada. Nešto kasnije (11 decembra 1942) proglašena je proleterskom i Trinaesta hrvatska brigada »Rade Končar«, a početkom 1943 god. i brigada »Tone Tomšić« ponovo se naziva proleterskom. Petoj (crnogorskoj) brigadi vraćen je taj naziv tek 13. jula 1944 godine.

smo na ispravnom putu ... Opasnost sektaštva držim da smo slomili. Svuda se sada vodi žestoka partiska kampanja. Sa saveznicima⁹ smo učvrstili odnose. Naravski, moraćemo biti budni i udariti odmah čim se ma kakva takva pojava ponovo pojavi. Opasnost je velika zbog toga što mi imamo sad čak i na rukovodećim mestima vrlo mlade partijce, koji su došli u Partiju iz OF. Karakteristično je baš za te kadrove da ne shvaćaju u celini važnost OF i najviše su skloni sektašenju. A naši rukovodeći ljudi ovde napravili su jedan propust koji nam se sada sveti na svakom koraku. Pored ogromnog masovnog rada oni su zaboravili na vaspitavanje novih partiskih kadrova, na vaspitavanje u duhu marksizma i lenjinizma, a naročito u duhu prave partijnosti. I tako smo sada, u jeku oružane akcije, primorani istovremeno priređivati kurseve za naše aktiviste, a ovih dana ćemo otvoriti čak jednu partisku školu. Sve nam to oduzima mnogo snage, no uspeh čitave naše borbe zavisan je od toga da u što kraće vreme prekujemo naš novi partiski aktiv na takav način, da će se izbaviti sektaštva i ultralevičarstva, koje se i ovde ponovo pokazuje kao prava dečja bolest novih komunista.

Pisao sam Ti već zadnji put da se težište naše borbe prenosi na nemački deo Slovenije. Držim da bi svako zakašnjanje u tom pogledu moglo imati presudne posledice. Mi smo ovde tako daleko, da smo naročito posle ove poslednje talijanske ofanzive potpuno otsečeni od tih pokrajina. A tamo se sada vode krupne borbe, koje se prenose sve dalje i dalje. Skoro čitava Slovenija će biti u vatri. U Gorenjskoj i Štajerskoj naši su zaplenili prilično oružja i pokazali masama da je Nemci moguće tući. Mi moramo tamo, jer inače nećemo moći zaista rukovoditi razvitkom događaja u Sloveniji. Ja to mislim sprovesti u vrlo kratkom vremenu.¹⁰ Pitao sam Staroga da mi

⁸ Odnosi se na pripadnike raznih građanskih partija okupljenih u Osvobodilnoj fronti.

¹⁰ Centralni komitet KP Slovenije i Glavni štab NOP odreda Slovenije, prema izjavi Edvarda Kardelja, od jula 1942 god. vodili su kurs na jačanje ustanka i u delu Slovenije okupiranom od Nemaca, gde se, zbog strahovitih represalija okupatora, osetio izvestan zastoj u oružanim akcijama. Zbog toga je tamo bila upućena Druga grupa NOP odreda Slovenije, a nameravalo se i premestiti CK i Glavni štab Slovenije u Gorenjsku ili na sektor Moravče, jer se sa Kočevskog Roga, gde se tada nalazio rukovodstvo NOP odreda Slovenije, nije moglo, usled italijanske ofanzive, uspešno rukovoditi borbom. Međutim, Druga grupa NOP odreda nije postigla očekivane rezultate, pa su se CK i Glavni štab premestili u Dolomite, a za neposrednu pomoć partizanskim odredima u delu Slovenije okupiranom od Nemaca određen je Bor's Kidrič (on se tamo prebacio novembra 1942). Ovakva odluka se ubrzo pokazala potpuno pravilnom, jer je iz Dolomita Centralnom komitetu i Glavnom štabu bilo znatno olakšano rukovođenje ustankom ne samo u zoni oku-

dovzvoli da idem zajedno sa CK KP Slovenije i ja.¹¹ Ti znaš da sam uvek bio pomalo »lokalpatriota«, no ovog puta držim da bi bilo ustvari vrlo pogrešno ako bih ja otišao iz Slovenije. Sa mnom bi u tom slučaju išao i Valdes, a za Staroga imamo ovde spremljen aparat na takvim talasnim dužinama, da bismo mogli biti sa Starim u svakodnevnim vezama. Isto tako i sa Hrvatima.

Sada, posle talijanske ofanzive, momentano je kod nas dosta mirno. Bilo bi vrlo dobro da dođeš k nama za par dana. U Zumberačkom odredu primiče te naša patrola i brzo dovesti k nama. A udesi posle tako, da se možeš i vratiti ako Ti bude potrebno. Donesi sobom, po mogućnosti, što više raznih dokumenata, pa će ih naša tehnika umnožiti. Mogu to biti i komplikovani dokumenti, sve što je potrebno za kretanje po Hrvatskoj. Moram Ti, naime, bez preterivanja reći da takve tehnike kakvu ima naša Partija u Sloveniji nije nikada imala nijedna ilegalna Partija. Možeš u našoj tehnici falsificirati sve – od para do dokumenata. Prema tome, ako imaš bilo kakve potrebe, pošalji ovamo predloge. Tvoj starog¹² mi bismo ovde vrlo rado primili. Neka odmah dode. U svakom slučaju mi ćemo otvoriti put do hrvatskog Glavnog štaba, a za par dana može on biti kod nas od velike koristi i za njega i za nas. Čitavi Izvršni odbor OF je, naime, s nama u partizanima. Uspostavljena je čak i vlada neke vrste, pa bi bilo vrlo zahvalno da se sa Tvojim starim razgovaramo o opštim političkim pitanjima Jugoslavije. Što se H. tiče, razmisli kako Ti se čini bolje. Teror je kod nas gadan, Ljubljana hermetički zatvorena (osim za nas, koji još uvek uspevamo prolaziti), za par nedelja obećava nam se nova ofanziva – H. ostaje da ostane kod nas ako joj se hoće partizanskog života. Dakle, kako vi sami resite. Uostalom – šume i planine i lepo vreme. Svaka bolest prođe, a i za nerve je ovo zelenilo da ne može biti bolje. Dakle, očekujem vas uskoro ovde.

Svi Te drugovi lepo pozdravljaju i želete da bi se skoro videli s Tobom.

Ako imaš vezu sa Starim, pošalji, molim, ovo pismo i njemu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim pozdravima

Bevc-Krištof

piranoj: od Nemaca nego i u Slovensačkom Primorju. To se ubrzo o'etilo u pojačanoj partizanskoj aktivnosti i u ovim krajevima Slovenije.

¹¹ Drug Tito se načelno složio s ovim.

¹² Odnosi se na dr Ivana Ribara.

P. s.¹³

U Zumberačkom odredu očekuje Te naš drug, kome smo dali specijalnu zadaću da uspostavi vezu sa Tobom. On će Te dovesti direktno k nama. Dođi sigurno! Baš sam sada dobio izveštaj iz Gorenjske. Nemci provode strašan teror, ali naši ih dobro tuku.

Izvini na lošem jeziku. Kucaju mi devojke koje ne znaju srpski odn. hrvatski.

BR. 93

OBAVEŠTENJE ČLANA SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 12 AVGUSTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O SITUACIJI U SLOVENIJI I BOSANSKOJ KRAJINI I UPUTSTVO O RASKRINKAVANJU IZDAJSTVA DRAŽE MIHAJOVICA¹

Za Mihajla. —

12. VIII. 42.

Dragi druže!

Prema dogovoru šaljem ovog puta i sve potrebno za St.farog], ako,ste ga uspeli prebaciti preko.² Te stvari će kurir njemu lično dati, zajedno s uputstvima o upotrebi istih, a ukoliko ga još niste prebacili vratiće ih ovamo. — No, nadam se da će sve dobro ići.

Ovde ima pomalo novosti. Uspeo sam da ponovo uspostavim kurirska vezu sa n[^]šim Starim³ i VŠ, što usled njihovog kretanja nije bilo moguće u toku zadnjih mesec dana. Iscrpno sam ih obavestio o prilikama kod vas i vašim problemima. — Istovremeno, učinio sam što sam mogao i u pogledu »SI. Jug.«. Verovatno ste već čuli vesti o fruškogorskim partizanima, a uskoro će valjda slediti i druge. Nastavite da mi redovno ša-

¹³ Sledeći tekst je dopisan mastilom.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1734.

² Odnosi se na lažne putne isprave za dr Ivana Ribara, kojeg je trebalo iz Beograda ilegalno prebaciti za Zemun.

³ Odnosi se na druga Tita.

ljete informacije o prilikama, teroru okupatora i akcijama kod vas.

Posle njihove ofanzive na Kozaru, nemački okupatori i ustaše preduzeli su poslednjih dana koncentričnu ofanzivu na naše snage u Baniji (prostoru između Gline, Sunje i Kupe). Borbe su u toku. Istovremeno, Italijani vrše jakim snagama već petnaest dana napade na oslobođenu teritoriju Slovenske. Naši odredi pružaju žestok otpor, ali su na sektoru između Kočevja i Ljubljane bili prinuđeni da se nešto povuku. I tu se borbe nastavljaju. — Inače, prilike u Sloveniji u toku poslednjih meseci razvile su se odlično, tako da je došlo do pravog narodnog ustanka najširih razmara. Naše snage očistile su 3/4 italijanskog dela Slovenije od okupatora i na njemu uspostavile narodnu vlast. Održani su bili i najširi demokratski narodni izbori, koji su se pretvorili u sjajnu manifestaciju snage Oslobođilačkog fronta i naše Partije. Veliki je uspeh imao i unutrašnji zajam za Narodno oslobođenje koji je raspisao Oslobođilački front. Izdate su redovne obligacije sa garancijom vraćanja novca posle oslobođenja, a prikupljeno je nekoliko miliona lira. Stanovništvo je spontano počelo da upotrebljava te obligacije kao novac — tolika je vera u pobedu. Teror okupatora je strahovit i ide na fizičko istrebljenje slovenskog naroda. Naše oružane snage broje sada u italijanskom delu Slovenije blizu 15.000 partizana, a borbe su se prenele i u nemački deo Slovenije, oko Jesenica, Kamnika, Tržiča i Kranja. — Svi ovi uspesi rezultat su pravilne politike jedinstva i učvršćenja Oslobođilačkog fronta, koju vodi KPSI. Istina, i tamo je već došlo ne samo do formiranja nečeg sličnog četnicima, tj. odreda Natlačenove »Bele garde« (koja je još uvek vrlo malobrojna i kao otvoreni sluga okupatora omrznuta), već i do pokušaja raznih dražinovskih elemenata da iznutra razbiju »Osi. front«. Do sada su svi ti njihovi pokušaji onemogućeni, ali o njihovom postojanju treba voditi računa. Popularišite preko vaših izdanja jedinstvo slovenskog naroda u borbi i njihove uspehe!

Što se tiče VŠ i naših proletbrigada, svakako ste slušali poslednje vesti preko »SI. Jug.«. — U toku zadnjih mesec dana oni su u svom pohodu postigli velike uspehe: uništenje pruge Sarajevo — Mostar (koja se neće moći popraviti bar tri meseca), osvajanje Konjica, Kreševa, Gornjeg Vakufa, Prozora, Tomislavgrada i sada — Livna, te spajanje sa snagama krajiskih, dalmatinskih i ličkih partizana. Dakle, plan za ovu etapu je već uglavnom ostvaren. Prilikom svih tih borbi izgleda da su naši došli i do mnogo oružja, municije i drugog materijala, a naročito sada prilikom oslobođenja Livna, kog su herojski na juriš zauzeli bataljoni I Proletbrigade i zarobili u njemu 400

domobrana, 200 ustaša i 35 Nemaca. — "U vezi s ovim: kako sada »SI. Jug.« daje svakog dana zvanične izveštaje VŠ, to je nužno da se ovi izveštaji objavljuju i u svim našim izdanjima.

Po pitanju Draže, mislim da smo se sporazumeli u našim zadnjim pismima. Ponovo naglašujem da je to pitanje: tj. energetično i uporno raskrinkavanje Draže i njegovo izoliranje od onih elemenata koji idu za njim a pošteni su — jedan od glavnih zadataka i uslova za novi polet borbe u Srbiji. Mi moramo učiniti sve da u trenutku kada — slabljenjem okupatora — započnu nove i odlučne velike bitke u Srbiji, Draža bude već raskrinkan⁴ i kod svih rodoljubivih i naprednih elemenata raskrinkan. To je — *bitno*. Čuli ste sigurno da je opet, u dva-tri maha, i »SI. Jug.« otvoreno žigosala Dražu kao izdajnika: to za sve nas treba da bude nedvosmislen i jasan putokaz da *pojačamo* naše napore u tome pravcu.

Toliko za danas. Čim dobijem nove materijale od VŠ i Čaće, prirodno će vam ih odmah dostaviti, a sledeći put poslaću vam i ovdašnje materijale. — Javite šta je s Mak.jedonijom] i ima li što novo u vezi s Vojv.fodinom]?

Naš kurir dolaziće i nadalje u određene dane — dakle, neka se tada uvek kontroliše, bez obzira na to što on možda po neki put neće doći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sve vas mnogo drugarski pozdravlja

* Verovatno treba da piše: razbijen.

BR. 106

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGO-SLAVIJE SRETENA ŽUJOVICA OD 12 AVGUSTA 1942 GOD. O OSNOVNOM RAZLOGU NEUSPEHA PRI NAPADU NA KUPRES¹

Drugovi,

Ovo je već treći napad koji se vrši za zauzimanje Kupresa.

Naša II Brigada je u sva ova tri napada bila na visini zadatka. Da je sinočni napad bio dobro koordiniran i zadatak izvršen onako kako su ga izvršili borci II Brigade (koji su bili ušli do samoga trga u gradu) Kupres bi bio naš.

Cilj napada je ulazak u sam grad, a ne dolazak do pred grad ili samo vatreno dejstvo na neprijatelja, te o tome treba voditi računa.

S drugar, pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU¹

Crni

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4346.

Iako na dokumentu nema datuma, sa sigurnošću se može utvrditi da potiče od 12 avgusta, jer je treći-napad Druge proleterske brigade na Kupres izvršen noću 11/12 avgusta 1942 god. Pismo je bilo upućeno ili Štabu Drugog bataljona Treće proleterske brigade ili delovima Trećeg krajiškog NOP odreda (Kupreška četa i po jedna četa ^z Prvog i Drugog bataljona), koji su takođe učestvovali u tom napadu, zajedno sa Drugom proleterskom brigadom.. Četvrtoj proleterskoj! brigadi, koja je napadala na samostalnom pravcu, Zujović je uputio posebno pismo u znatno oštrijem tonu, ali ga Redakcija nije uspela pronaći.

BR. 106

**NAREĐENJE DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE SAVA OROVICA KOMANDANTU DRUGE
PROLETERSKE BRIGADE DA ODRŽI POVOLJNE POLO-
ŽAJE ZA PONOVTI NAPAD NA KUPRES¹**

KOMANDANTU II PROLETERSKE BRIGADE

Pošto za odstupanje nije bilo niti ima uzroka, to zadržite brigadu na sadašnjim svojim položajima, a najdalje na polaznom položaju, odakle bi se preduzeo ponovni napad uz pomoć Krajiške brigade, koja dolazi.

Položaj
12/VIII/942
u 10.50 časova

Delegat Vrh. štaba,
Savo J. Orović

BR. 96

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 12 AVGUSTA 1942 GOD.
VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O NEUSPELOM
NAPADU NA KUPRES, TAKTICI NEPRIJATELJA I NEOP-
HODNIM OJAČANJIMA ZA OBNAVLJANJE NAPADA¹**

ŠTAB IV BRIGADE
12/VIII-1942 g.
12 čas.
Rilić

Druže Stari,

Sinoć tačno u 21 čas bataljoni IV brigade izvršili su napad na Kupres u sledećem rasporedu:

II i III bataljon napadali su preko s. Brda na Poganu Glavicu, obuhvatajući je sa jugozapada i severoistoka; po za-

¹ Original, pisan olovkom, čišćenjem, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2218.

¹ Original, pisan mastilom, čišćenjem, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4438.

uzeću ove glavice II bataljon je imao zadatak da, s osloncem na nju, napadne Kupres s juga.

Ovi bataljoni naišli su na otpor u s. Brda, verovatno od meštana, no ovaj otpor su brzo slomili i oko 21³⁰ ovladali su Poganom Glavicom. Drugi bataljon produžio je napad na Kupres i, prema njegovom šturom izveštaju, došao je do ivice varoši, gde je zadržan jakom mitraljeskom vatrom i posle petočasovne borbe povukao se prema V. Stožeru (1758). Oba bataljona nisu imali ranjenih ni mrtvih.

Četvrti bataljon nastupao je preko s. Botuna, Otinovaca i Goravaca prema Kupresu. Na svome nfordiranju vodio je ogorčene borbe sve do 2 časa posle pola noći i izgleda da nije stigao da uzme učešće u napadu na Kupres, jer II bat. nije uspeo da uhvati vezu s njime. Mi ipak mislimo da je on učestvovao u napadu, jer se to moglo videti po vatri koja se postepeno presosila ka Kupresu.

Prvi bataljon napadao je sa V. Stožera preko Begovog Sela na Kupres. On je vodio žestoke borbe oko ovih sela i uspeo je da oko 12 časova [noću] napadne Kupres, ali nije zakasnio, jer je nekako u isto vreme slazila vatra s Malih i V. Vrata ka Kupresu. Od 1 do 4 časa vodile su se ogorčene borbe oko Kupresa. Takvu borbu čuo sam i video jedino kod Čajniča između T.falijana] i I brig. Za sve vreme borbe bacač i top tukli su prilaze Kupresu. Od prvog bataljona još nema izveštaja, ali izgleda da ni on nema gubitaka jer u bolnicu nije došao nijedan ranjenik, iako se ova nalazila relativno vrlo blizu, ti. u s. Kukavice.

Peti bataljon bio je u rezervi na V. Stožeru.

Ove bataljone osmotrili smo na V. Stožeru.?

Za sve vreme borbe Kupreško Polje bilo je pokriveno slojem guste magle. U toku borbe naše jedinke ložile su velike vatre te se jasno videlo brzo nastupanje kolona. I kao što rekoh, oko 1 časa sručili se svi bataljoni u neposrednu blizinu Kupresa. Svi smo bili uvereni da su naši ušli u grad i da se vode ulične borbe. Po prestanku vatre mislili smo da su naše jedinice u varoši, ali smo se grdno razočarali kad smo videli oko 6 časova da se naše jedinice povlače.

Neki od ovih bataljona tvrde da je II brigada otpočela naglo da se povlači, jer je navodno bila ugrožena s leđa svežim nepr. snagama. I da je to povuklo i bataljone Treće brigade. Šta je u istini, to još ne znamo.

Da vam kažem nekoliko reči o neprijatelju i karakteru njegove odbrane, jer sam celu noć posmatrao tok borbe i na osnovu toga stekao sam izvesno uverenje u kome ima dosta istine.

^s Verovatno treba da piše: sa V. Stožera.

Seljaci okolnih sela brane svoja sela i to dosta uporno. Kad budu potisnuti iz njih, povlače se u grad, koji pretstavlja prilično jaku oslonu tačku povezana s Čardačicom (1300). Ovde se bore očajnički – bore se i boriće se do poslednjeg, na šta su ih naterale ove dugotrajne borbe oko Kupresa. Oni su, verovatno zbog paljenja njihovih sela, stekli uverenje da će biti uništeni, a pored toga znaju da su ogrezli u pljački, krvi i razbojništva i da su mnogo toga dužni. Moje mišljenje je da ćemo ih teško savladati ovim sredstvima i s izmorenom II brigadom. Izgleda da bi trebalo preduzeti temeljitije pripreme i koncentrisati svu artifriju koju imamo, ako može nešto više bilo bi bolje, kao i bacače. Snažnim naletom s bombama i kamenama posle koncentrične vatre više bacača i topova zauzećemo Kupres, inače bez toga i I brigade nisam siguran.

Možda nisam u pravu, ali to su moji utisci posle ove noći.

Bataljoni IV brigade borili su se herojski, ali bez dovoljno bombi i još nenaviknuti na bezobzirno prodiranje u grad. Izgleda da nepr. raspolaže sa 1200 ljudi – sve goli³ ustaša i gori od njih,⁴ jer nas više mrze, a borbeniji su od ustaša i iskusniji od njih. Vatra je bila jaka – velike snage skoncentrisane na malom prostoru u rukama starešina. To je otežalo prodor.

Mi smo raspoloženi da se još jednom sudarimo. Uzmite ovo u obzir što rekoh, pa naredite kada. Mi ćemo vam poslati svoje mišljenje još u toku današnjeg dana kako da ih napadnemo kad dobijemo izveštaje od svih bataljona.⁵ Jer bismo Meli da čujemo i njihovo mišljenje o teškoćama pri napadu, kao i mišljenje II brigade.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Veljko

P. S. Raspored IV brigade:

III – s. Brda

II – s. Kukavice – Crni

Vrh

IV – Stožer, kontrola s.
Botun

I i V – V. Stožer

Peko će poslati izveštaj kad dobije iscrpne izveštaje bataljona.

Talijani bombardovali s jednim avionom Zanoglinu i Ričić bez žrtava, a drugi je otisao u vašem pravcu.

³ U značenju: okoreli.

⁴ to jest od običnih ustaša

⁵ Ovaj predlog Pavla Ilića i Štaba Četvrte proleterske brigade (kod koje se Ilić nalazio za vreme napada na Kupres) bio je upućen Vrhovnom štabu (vidi dok. br. 102), ali ga Redakcija nije uspela pronaći.

**IZVEŠTAJ REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 12 AVGUSTA 1942 GOD.
VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PROBLEMI-
MA SANITETSKE SLUŽBE I MERAMA KOJE TREBA PRE-
DUZETI ZA NJENO UNAPREĐENJE¹**

Druže Tito,

Po padu Livna ja sam se sa puta za Grmeč vratio za Livno radi evakuacije materijala i ranjenika. Ta evakuacija je uglavnom završena. Danas nastavljam put prema Centralnoj bolnici.

Broj bolesnika i ranjenika popeo se posle pridolaska V brigade na preko 600.

Transport nas je dosta skupo koštao – do Glamoča nam je umrlo 5 ranjenika – sve ranjenici sa Borove Glave.

Šaljem Ti pismo koje sam uputio štabovima povodom velikih gubitaka u našim bolničarskim kadrovima.² Problem je veoma ozbiljan. Opšta karakteristika odnosa između Saniteta i naših vojnih rukovodilaca je ovakva:

Za vreme zatišja o Sanitetu se govori sa potsmehom, za vreme borbe i kada navale ranjenici o Sanitetu se govori kao o dosadnom teretu! Oseća se opšta sklonost komandnog kadra da bolničarsko osoblje ili gura u borbeni stroj, gde se očigledno onemogućuje za svoju pravu funkciju, ili ih se tretira kao kukavice, naziva ih se »pozadincima«, »grobarama« i još skandaloznijim imenima. Nepojmljivo je to da drugovi mirno prelaze preko činjenice da takav stav ozbiljno potkopava moral našeg bolničarskog osoblja, koje je i inače, po prirodi svoga posla, u nemogućnosti da živi onako intenzivnim političkim životom kakav se razvija danas po našim jedinicama.

I danas, kada se nalazimo pred zadatkom popune našeg osoblja novim snagama, ovakav stav javlja se kao ozbiljna zapreka. Oni kojima je poznato šta se govori o sanitetu, a to su svi naši borci, kategorički odbijaju da uđu u sanitet, dok oni koje sada mobilišemo preko mesnih organizacija trpeće velika razočarenja kad uporede pravo stanje stvari sa rečima koje su od nas slušali.

Lekari su, osim malo izuzetaka, srozani na nivo »previ-jača«. Veoma malo se oseća njihova rukovodeća uloga u reša-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4330.

² Vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, dok. br. 36.

vanju sanitetskih pitanja. To potiče otuda što štabni lekari nisu stvarno organski povezani sa radom štaba, oni se izoluju sami ili, još češće, bivaju izolirani kao »strano telo«. Vrlo retko se može susresti bliska saradnja između štaba i lekara po pitanju organizacije sanitetske službe pred borbu. Posledice takovoga stanja naveo sam u glavnim potezima u pomenutom pismu.

Bilo bi veoma korisno da i Ti uputiš jedno naređenje štabovima u istom smislu.

Nameravam da izradim jednu brošuru pod naslovom: »Osnovi sanitetske taktike«.- Zadatak je dosta golem za mene. Potražiću među drugovima saradnike. Nedostatak je što ne raspolažemo nikakvom sličnom literaturom, tako da će se morati osloniti jedino na žive primere iz Spanije i sada njeg rata. Takav je rad neophodno potreban, s jedne strane radi ovakvih pogrešnih shvatanja naših drugova, a s druge strane radi novih lekara koji prilaze u naše redove, a koji nemaju ni pojma o sanitetskoj ratnoj službi. Kao zaključak ove radnje usledio bi »Statut o sanitetskoj službi«, koji bi izdali sa Tvojim potpisom i razaslali svima jedinicama da se znadu ravnati.

I organizacija našeg Vrhovnog saniteta zahteva mnogo-brojne dopune. U prvom redu metodika dosadanjeg moga rada nije zadovoljavala. Osnovni nedostatak leži u tome što sam ja u rešavanju mnogobrojnih, često puta veoma dalekosežnih sanitetskih pitanja, prepušten samome sebi. Dok napr. jednom upravniku bolnice ili komandiru čete, bataljona, brigade stoje pri ruci politički komesari, politički biro i partijska organizacija, čak i onda kada rešavaju daleko sitnija pitanja, dotle sam ja lišen svih tih saradnika. Partijsku organizaciju susrećem i koristim samo u pojedinim bolnicama i to pri rešavanju čisto unutarnjih pitanja dotične bolnice. Jasno je da te partijske organizacije ne mogu rešavati ona pitanja koja se postavljuju pred Vrhovno sanitetsko rukovodstvo. Jedine ličnosti na koje sam upućen to si Ti i drug Arsa, drug Milutin i drug Crni. Sto se tiče naše saradnje, ja moram da kažem da ni ona nije bila na potrebnoj visini. Sva pitanja mi smo rešavali nekako na parče, na brzinu. Krivica je do mene utoliko što ja nisam ta pitanja postavljao dovoljno energično čak i onda kada sam smatrao da situacija nije povoljna za njihovo postavljanje. Raspolažući sa nešto vojničkog i političkog smisla ja sam se trudio da sanitetska pitanja nikada ne postavljam apstraktno, u prvi plan, van okvira trenutne vojno-političke situacije. Greška je moja što sam ja u tim obzirima – »odustajanju« i »odlaganju« otišao i suviše daleko. Naročito ukoliko se odnosi na saradnju između mene i Tebe. Što se tiče druga Arse, tu stvar stoji sasvim drugčije. Drug Arsa formalno »nema nikad vremena« za iole staloženiji dogovor po sanitetskim pitanjima, on

je u stanju da uopšte ne sasluša šta mu se govorи, za njega sanitet postoji tek onda kad treba brže-bolje izvršiti neku evakuaciju. O tome bih mogao, prema potrebi, da podnesem, naročito iz perioda Foče, obilan materijal.

Evo, koliko sektora zauzima danas sanitet naše vojske:

- 1) 6–7 proleterskih brigada
(postavljanje lekara, školovanje i popuna bolničara, snabdevanje materijalom)
- 2) Partizanski odredi (isti problemi)
- 3) 4 bolnice (Centralna – Grmeč, 3 prihvatne u Duvnu, Livnu i Glamoču) \
- 4) Centralna apoteka
- 5) Hirurška ekipa
- 6) Radiona prvih zavoja u Glamoču
- 7) Bolničarske škole u Glamoču, Livnu i Duvnu
- 8) Teoretski radovi (list »Partizanski sanitet«, »Osnovi sanitetske taktike«, udžbenik za bolničare)
- 9) Sanitetska agitacija i propaganda
(crtanje plakata, rukovodstvo nad kulturnim priredbama po bolnicama)
- 10) Povezivanje sa ostalim oblastima naše zemlje.

Postavljen pred ovakve zadatke, koje već rešavam sa žarom i snagom koliko ih raspolažem, ja, ću pred Tobom biti do kraja iskren i priznati da me mnogo puta obuzima ogorčenje i revolt kad ljudi shvataju moju ulogu kao delitelja aspirina i da prema tome shvatanju podešavaju svoje odnose prema meni lično (što nije najvažnije) i svoju konkretnu delatnost prema sanitetu uopšte (što je daleko važnije).

Za rukovođenje nad svim ovim sektorima ne može biti dorastao jedan jedini čovek.

Po mojoj proceni Vrhovno sanitetsko rukovodstvo moralo bi biti popunjeno ovako:

Zamenik
Politički komesar
Daktilograf (tehničar)
Kuriri

Tehnička sredstva (šapirograf)

Geografske karte-sekcije (Korisno bi bilo pri Vrh. štabu organizovati jedno topografsko odjeljenje koje će neprekidno u serijama kopirati sekcije i snabdevati sve jedinice od bataljona na više. U Španiji je svaki bataljon imao svoga topografa.)

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA OBNOVI
NAPAD NA KUPRES U SADEJSTVU SA DRUGOM PROLE-
TERSKOM, PŽTJ) M HERCEGOVAČKOM I PRVOM KRA-
JIŠKOM NOU BRIGADOM¹

VRHOVNI ŠTAB
12-VIII-42 god = 22 časa
Cincar

ŠTABU IV BRIGADE

1) U određenoj zoni sa pogodnih polaznih položaja obnovite napad na iste objekte noću 13/14 u 20,30 časova.

Nastojte da se danju 13 t. m. što više približite neprijatelju, te da jednim naletom upadnete u grad.

Naredili smo Prvoj brigadi da vam pošalje jedan teški bacač. U Riliću ostavite vezu za ovaj bacač. Po padu Pogane Glavice tamo iznesite bacač, top i mitraljeze. Dobro će biti da još u toku noći bacite u grad nekoliko bombi.

Na Poganoj Glavici držite rezervu od jednog bataljona za intervenciju ka Kupresu ili za eventualni prihvatanje.

2) Prva Krajiška brigada stigla je 12 t. m. u Blagaj i učestvovaće u napadu. Plan napada:

- • Obezbeđenje prema Bugojnu dva bataljona;
- Od V. i M. Vrata napadaće Druga brigada sa tri bataljona;
- Prva krajiška i Hercegovci napadaće sa zapadne i jugozapadne strane.

Naredićemo svima ovim delovima da se još za dana što više približe gradu.²

3) U slučaju da ova zapadna grupa ne bude mogla učestvovati u napadu noću 13/14, mi ćemo vam u Rilić poslati jednu patrolu najdalje do 19 časova t. m. U svakom slučaju, mi ćemo vam za vezu poslati jednu patrolu i o svemu vas izvestiti.

4) U slučaju da se borba prenese i na dan, vi morate držati nadvisujuće tačke oko grada i usko blokirati grad. Mi

¹ Original, pisan olovkom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2220.

² Ovo naređenje Redakcija nije uspela pronaći.

moramo uništiti ovo ustaško gnezdo. Zato se ponovni *otsudni* napad mora pravilno postaviti pred borce i pred starešine.

5) Znaci raspoznavanja za noć 13/14: partizani – udarnici. Za dan 14 t. m.: dizanje puške u vis.

6) U slučaju da nepr. bude vršio danju 13 t. m. ispade, suzbiti ga i zauzeti pogodne pozicije za napad.

7) Razvijte u toku 13 t. m. jaku izviđačku službu. Sve jedinice i starešine upoznajte sa zadacima. Dobro će biti da bataljone uputite u napad onim pravcima koje oni već poznaju.

Pokušajte da uhvatite vezu s Drugom brigadom negde oko V. Vrata.

Čuvajte leđa od pravca Stožera. Ovo naročito u toku 13 t. m.

8) Kod zapadne grupe pošao je drug Arso. Možete i vi poslati vezu na pravcu ka Blagaju, da izvestite o stanju kod vas pre napada.

Komandant,
(M. P.) Tito

BR. 99

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABOVIMA JEDINICA NOP I DVJ ZA SPREČAVANJE
NEPRAVILNE KONFISKACIJE I ZA PRAVILNU UPOTREBU JAHAĆIH I TOVARNIH KONJA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13 avgust 1942

SVIMA ŠTABOVIMA BRIGADA, BATALJONA I ODREDA
N.O.P. [i] D.V. JUGOSLAVIJE

U poslednje vreme dolaze do izražaja sve više razni postupci, i to ne samo sa strane pojedinih boraca već i sa strane komandnog osoblja i rukovodećih drugova, koji krnje ugled naše Narodno-oslobodilačke vojske, koji su politički štetni i nanose materijalnu štetu našoj vojsci kao celini, a i civilnom

¹ Original, umnožen na ciklostilu, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 34-4, k. 2. Jedan primerak originala nalazi se i u arhivi CK ŠKJ, pod reg. br. 2223.

stanovništvu. Vrhovni štab je još pre mesec i po dana izdao jednu naredbu o tome kako treba da se drže naši borci i komandno osoblje na ovoj teritoriji na koju smo došli.² No uprkos te naredbe, kojom su bile predviđene najstrožije mere protiv prekršaja te naredbe, ipak se i nadalje ponavljaju razni slučajevi sa strane pojedinaca koji upadaju u tuđe stanove, vrše nasilno oduzimanje hrans, raznih odevnih predmeta i drugo, čime se izaziva kod stanovništva veliko nezadovoljstvo i kompromituje naša Narodno-oslobodilačka borba. Da do takvih slučajeva ponovo dolazi krivo ie u prvom redu komandno osoblje, komandiri, komandanti i politkomesari. a naročito partijske jedinice, koji se Гре! samo odnose liberalno prema takvim dostupcima, već, što je najžalosnije, ponekad i sami pojedinci od komandnog osoblja čine takva nedopuštena dela – na primer. nasilno oduzimanje konja od seljaka bez znanja za to određenih lica jeste vrlo česta pojava, koja izaziva naročito veliko nezadovoljstvo među seljacima. Treba shvatiti šta znači konj za seljaka, jer konj pretstavlja životno pitanje u njegovom gospodarstvu, pa će se odmah razumeti da nikakvom političkom propagandom nije moguće ubediti te seljake da smo mi zaista Narodno-oslobodilačka vojska. Isto tako izaziva kod seljaka veliko nezadovoljstvo neodgovorno i nasilno oduzimanje stoke, kao što su krave, ovce, koje služe za prehranu stanovništva. Mi smo već jednom odredili ko može vršiti konfiskaciju i kome se može konfiskovati, a ni u kom slučaju nije dopušteno da to rade same jedinice, ne vodeći često računa o političkim i drugim posledicama takve konfiskacije, već im je glavno samo da se dosta nahrane.

U našim brigadama i bataljonima, naročito kod rukovođećih ljudi, postoji u poslednje vreme običaj da svakog časa menjaju konje na štetu stanovništva i na štetu naše oslobodilačke borbe. Pokazalo se dalje da su počela upotrebljavati konje u našoj partizanskoj vojsci lica kojima to nije potrebno i koja nisu ovlašćena za to. Jahače konje počeli su upotrebljavati čak komandiri četa, politkomesari, članovi politodela itd. Osim toga komore pojedinih bataljona suviše su glomazne jer se sve više gomilaju stvari koje su nepotrebne, pa se zbog toga sve više gomila konja u tim komorama i samim tim naše jedinice postaju sve nepokretljivije i nesposobne za brze pokrete i akcije. U vezi sa svim tim i sličnim pojavama

N A R E Đ U J E M :

1) Preduzeti najhitnije mere protiv svakog nasilnog oduzimanja od stanovništva njegove privatne svojine, izuzev od

³ Vidi dok. br. 1.

onih koji su nepobitno utvrđeni kao neprijatelji naše Narodno- oslobodilačke borbe, od ustaša i petokolonaša. kojima se konfiskacija vrši po odobrenju naročito za to određenih lica. odgovornih pred Vrhovnim štabom.

2) Osobe koje imaju pravo upotrebljavati jahaće konie:

a) komandanti brigada i njihovi zamenici;

b) politkomesari brigada i načelnici štabova;

c) zamenici komesara brigada;

d) komandanti bataljona i politkomesari bataljona;

e) intendanti brigada (intendantima bataljona daje se konj u slučaju potrebe);

f) politodeli brigada imaju zajedno na raspoloženju jednog konja, koga upotrebljavaju prema potrebi i u slučaju fizičke slabosti pojedinih članova; ukoliko bi se u politodelima nalazili drugovi invalidi ili fizički slabi, tako da peške ne bi mogli vršiti svoju dužnost, onda će im štabovi brigada staviti na raspoloženje jahaće konje;

g) štabovi brigada imaju pravo na držanje jahaćih konja za kurirsku službu i to najviše 4 komada;

h) lekari.

Pravo na jahaće konje ne sme se shvatiti kao pravo neke vojne hijerarhije, već kao potreba vojnih i političkih rukovođilaca za lakše rukovođenje svojim jedinicama, odnosno za vršenje svoje dužnosti.

Za vreme marševa svaki imalac jahaćih konja dužan je da u slučaju potrebe stavi na raspoloženje fizički iznemoglim borcu svoga konja ukoliko to ne šteti vršenju njegovih starenšinskih dužnosti.

U vezi s tim štabovi brigada moraju narediti da se u bataljonima popišu odmah svi jahaći i tovarni konji, da se imaoči konja prema ovom naređenju zaduže s ovim konjima, da se dostavi opis konja koje imaju i o kojima su oni dužni da se brinu. Imaoči konja nemaju pravo menjati konje bez naročitog odobrenja. Osim toga bataljoni treba da podnesu izveštaje u prvom redu o bojnoj komori a posle toga i o ostaloj komori. Izvestiti o količini teških oruđa za čije se prenošenje upotrebljavaju -tovarni konji, o municiji koja se takođe prenosi tovarnim konjima, o kuhinjama i životnim namirnicama za koje su potrebni tovarni konji.

Sve ostale nepotrebne i suvišne stvari treba da se izbace iz komore. Prema tim izveštajima Vrhovni štab će odrediti koliko rezervnih tovarnih konja ima pravo svaki bataljon da vodi sa sobom.

Sve preostale konje treba popisati i dostaviti ovom Štabu kao i njihovo brojčano i fizičko stanje. Na osnovu toga ovaj Štab će odrediti za kakvu će se upotrebu ovi konji upotrebiti.

Isto tako oduzeće se većina konja od pojedinih bolnica, koje su sada smeštene na stalno mesto i kojima konji nisu više potrebni.

Postupite hitno po ovom naređenju i dostavite ovom Štabu [izveštaj] o izvršenom.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

BR. 100

**NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 13 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU PETE PROLETERSKE BRIGADE DA JAČIM DEMONSTRATIVnim NAPADOM KA GORNJEM VAKUFU
SADEJSTVUJE GRUPI BRIGADA PRI OBNAVLJANJU NAPADA NA KUPRES¹**

VRHOVNI STAB
NOP i DVJ
13 avgusta,
10 i po časova

ŠTABU V PROLETERSKE BRIGADE

Položaj

U toku noći 13 na 14 o.m. II, IV i I Krajiška brigada izvršiće napad na Kupres. Potrebno je da izvršite jače demonstracije prema G. Vakufu i time privežete neprijateljske snage za sebe, a jednovremeno onemogućite otkrivanje naših namjera.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Pomoćnik načelnika
Vrhovnog štaba

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16388.

ZAPOVEST DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE SAVA OROVICA OD 13 AVGUSTA 1942
GOD. UDARNOJ GRUPI BRIGADA ZA OBNAVLJANJE
NAPADA NA KUPRES¹

OPERATIVNI ŠTAB KUPREŠKIH SNAGA

13 avgusta 1942 g. .

u 16 časova

Maglaj

Z A P O V E S T

za napad i zauzimanje (oslobođenje) Kupresa

(Sekcija: Livno i Jajce razm. 1 : 100.000)

ĐJ Kupresu se nalaze tri ustaške satnije (čete), koje su u toku 12. ovog meseca dobine izvesno pojačanje, oko jedne satnije iz pravca Bugojna, na kamionima, preko Koprivnice. Osim toga u Kupresu ima oko 200 milicionera. Od teškog naoružanja imaju dva brdska topa kal. 75 mm, koji su postavljeni na južnoj strani – kod poslednjih kuća Kupresa; 2 teška bačača mina, kao i veći broj teških mitraljeza i puško-mitraljeza.

Raspored neprijateljskih snaga je ovakav:

Na severu, kosom duž Malog Stožera ka Velikim Vratima raspoređena je, od prilike, jedna satnija. Ovaj deo položaja neprijatelj je utvrđio streljačkim zaklonima (rovovima). Na Velikim Vratima, pored samog puta, nalaze se njegovi mitraljezi. Na severnoj padini Male Plazenice, za zatvaranje puta, neprijatelj ima teške mitraljeze u rovovima. Kosom Male Plazenice neprijatelj ima nekoliko grupica za osmatranje. Na Cardaćici, južno od Male Plazenice, neprijatelj je jačine oko jedne satnije sa dva teška mitraljeza, sve u streljačkim zaklonima. Za zatvaranje puta Livno – Kupres na Poganoj Glavici (1212) ima posadu od oko 30 vojnika sa nešto automatskog oružja. Kao istureno odeljenje ispred ove linije, neprijatelj ima u zlosel-

¹ Prej/s originala, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2987.

Pre nego što je ova opšta zapovest bila umnožena izvod zapovesti upućen je komandantu Četvrte proleterske brigade (vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 3682). U tom izvodu se u potpunosti citiraju zadaci Četvrte proleterske brigade (zbog čega ga Redakcija i ne objavljuje); jed'no se dodaje obaveštenje da je pre organ zaciјe napada održano savetovanje sa komandantima jedinica koje su imale zadatak da obnove napad na Kupres.

skoj crkvi posadu do 50 pušaka sa automatskim oruđima, koji imaju zadatku da ometaju kretanje u pravcu Kupresa, otvaranjem vatre sa boka i iz pozadine.

Ostatak neprijateljskih snaga nalazi se u Kupresu raspoređen po utvrđenim kućama, a naročito u jednom magacinu na severnoj strani mesta. Ove snage neprijatelj koristi za protivnapade.

U napadu na Kupres ueestvovaće: II, IV, Hercegovačka sa jednim bataljonom III Brigade i I Krajiška udarna brigada i 3 čete III krajiškog odreda.

N A R E Đ U J E M ^

1. — IV Brigada

Komandant drug Pe-ko Dapčević. 4 bata-ljona;

2 čete bataljona »Zi-rojević«; odeljenje brdskih to-pova 75 mm.

S v e g a: 4 i po bata-ljona i 1 top.

1. — Napada Kupres sa svog polaznog položaja: Veliki Stožer (1758), desnim krilom sa 6 četa preko M. Stožera (1629) hvatajući vezu sa II Brigadom na Velikim Vratima. Po uzimanju M. Stožera ove snage ostaju na Malom Stožeru za pariranje neprijateljskih akcija iz pravca Koprivnice ka Kupresu i obratno. Levim krilom sa tri bata-ljona napada na Kupres preko sela Alajbegovog Odžaka, Begovog Sela, Goravaca, šireći se u levo do sela Oti-novaca. Nastojati da se napad ispolji jačim levim krilom sa kojim izbiti na čuvik Bašte Brdo (1200) i zalomiti docnije na k. 1178, a odatle na južni deo Kupresa.

Vezu održavati u levo sa Herce-govačkom brigadom, koja napada Ku-pres preko Pogane Glavice (1212).

Odeljenje artiljerije postaviti u Goravcima sa zadatkom da tuče nepri-jateljsku artiljeriju i sam grad Kupres. Komandno mesto u početku napada biće Veliki Stožer (1758) a docnije po nahodenju komandanta.

2. -- II Brigada

Komandant drug Liubo Đurić. 4 bata-ljona i 3 čete III Kraj. odreda.

S v e g a: 5 bataljona.

2. — Napada Kupres sa polaznog položaja sa 3 bataljona pravcem Maglaj (1704), preko Demirovca, levim krilom na Velika Vrata, šireći se u. levo ka Malom Stožeru, gde će uhvatiti vezu sa IV Brigadom. Desnim krilom preko M. Vrata, na Malu Plazenicu, šireći se

u desno do slova »I« od reči Plazenica. Desno održavati vezu sa četama I Udar. kраjiš. brigade koje će izbiti na Malu Plazenicu (1556). Po izbijanju i zauzimanju Velikih i Malih Vrata Brigada će produžiti napad na Kupres, levo i desno od druma. Ukoliko bi sužavanjem fronta nastupilo nagomilavanje ljudi, komandant će izvući iednu do dve čete za posadu na Velikim Vratima. Jedan bataljon uputiti u zasedu u pravcu Koprivnice, za pariranje neprijateljske akcije iz pravca Koprivnice. Kupreška četa III Krajiškog odreda biće raspoređena za vodiče I Krajiške udarne brigade, II Brigade i Hercegovačke brigade, a druge dve čete III Krajiškog odreda izvršiće smenu u toku 13 avgusta do 15 časova Drugoga bataljona III Brigade, koji se sada nalazi zapadno od Zlosela. Ove dve čete ostaće na položajima kao opšta rezerva, a pri napadu na Zlosela uzeća učešća u frontalnom napadu na selo sa zapada ka istoku i pomoći će rad jednog hercegovačkog bataljona, koji napada i čisti Zlosela.

Komandno mesto pre početka napada biće Maglaj (1704) a docnije po svom nahodenju.

3. – I Krajiška udar. brigada

Komandant: Ivica
»Ratko« Marušić.
3 bataljona i 1 četa
teških pratećih oruđa

Svega: 3 bataljona,
jedan protivtenkovski
top, 4 teška bačača i 6 teških mitraljeza.

3. – Napada Kupres sa polaznog položaja selo Rastićevo, sa levim krilom preko Male Plazenice (1556) na severni deo Kupresa. Levo održavati veze sa Drugom brigadom i pomoći rad II Brigade na Velikim Vratima, naročito sa topom i bacačem. Desnim krilom preko Gredine, Rigovca na Čardačicu (1300) a odатle na južni deo Kupresa. Desno održavati vezu sa Hercegovačkom brigadom, koja ima zadatak da očisti Zlosela i Kupres da napadne preko Pogane Glavice. Napad izvršiti jačim desnim krilom. Teškim bacačima tući Kupres, Čardačicu i neprijateljsku artiljeriju.

Komandno mesto u početku napada biće selo Suhova a docnije po nahođenju Komandanta.

4. — Hercegovačka brigada.
Komandant: Vlado Šegrt.
2 bataljona,
1 bataljon III brigade i jedan protivtenkov. top.

Svega: 3 bataljona i 1 protivtenkov. top.

4. — Napada Kupres sa polaznog položaja selo Stražbenica, preko k 1138, severoistočno od sela Nevino Brdo, na Poganu Glavicu (1212), a odatle levo i desno duž puta na južni deo Kupresa. Desno održavati vezu sa IV Brigadom na Bašte Brdo (1200) a levo preko sela Olova na Čardačicu sa I Krajišk. udar. brigadom. Sa jednim bataljonom likvidirati posadu u Zloselima i zloselskoj crkvi i očistiti teren između Zlosela i Kupresa od rasutih neprijateljskih delova. Pridati top koristiti za rušenje crkve, s tim da se štedi municija. Komandno mesto u početku napada biće selo Stražbenica. a docnije po nahođenju komandanta.

Sve trupe treba da budu na svojim polaznim položajima danas, najdalje do 21 čas, kada će otpočeti opšti pokret. Nastojati da rad u početku bude brz i energičan, da se predteren od neprijateljskih delova što pre očisti i odbace ka Kupresu, da bi svi delovi koji vrše napad do 23 časa stegli obruč oko Kupresa, kada će otpočeti neposredni napad na ovo mesto, za potpuno uništenje neprijatelja.

Naročitu pažnju obratiti na održavanje veze među jedinicama i isključenje međusobnog tučenja, za šta koristiti znake raspoznavanja i ugovorene znake.

Zarobljenike upućivati u selo Rastičevo (civile sve od 16—60 godina — samo muške).

Svaka brigada organizovaće previjališta na podesnim mestima za ukazivanje hitne lekarske pomoći.

Oružje od neprijatelja i ostali ratni plen prikupljati i slati u novoselsku osnovnu školu, gde će ga primati i čuvati I Krajiška udar. brigada. Sa hranom snabdeti ljudstvo za 13 avgust i postarat se da ljudstvo pre polaska dobije vodu.

Komandno mesto Operativnog štaba biće u selu Rastičevu kod crkve, a docnije na pravcu napada I Krajiške udar. brigade.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Sravnio načelnik štaba II
Brigade,
Voj. J. Dokić

Delegat Vrhovnog štaba,
Savo J. Orović, pukovnik, s. r.

OBAVESTENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 13 AVGUSTA 1942
GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA SRETENU 2UJO-
VIČU O PLANU PONOVNOG NAPADA NA KUPRES¹

13 avgusta

Druže Crni,

Primili smo tvoje pismo od 22 časa i 30 m. 12 o.m.² Baš u isto vrijeme noćas završili smo pismo za Vrhovni štab, iz koga ćeš vidjeti »greške i slabosti koje smo uočili kod bataljona IV Brigade.³ To je, uglavnom, ono isto što si i sam uočio. Mi ćemo obići bataljone i naročito skrenuti pažnju štabovima bataljona na njihove jučerašnje propuste i uvjereni smo da ćemo u noćašnjem napadu uspjeti da razbijemo bojazan od bezobzirnog prodiranja u napadu na gradove. U tome će nam pripomoći i silina dejstva I Krajiške, za koju vjerujemo da će ponijeti elan i naših trupa.

Jutros smo primili od druga Arsa naređenje za novi napad, kao i plan kako da ga izvršimo.⁴ Po njegovom planu, u direktnom napadu na Kupres, on je predvidio da II Brigada nadire ka Kupresu sa Velikih i M. Vrata i to sa tri bataljona. Iz našeg predloga plana za napad, koji smo uputili drugu Titu, vidjećeš da smo se složili sa time da je II Brigada dala dosta žrtava u napadima na Kupres i da će biti dovoljno da u ovom napadu ona zauzme M. i V. Vrata i obezbijedi pravac prema Bugojnu.⁵ Mi smo se složili sa vašim predlogom za napad, koji ste nam dostavili, odnosno, koji nam je dostavio Štab II Brigade, pisanim 12/8 u 22,30 časova.

Kao što ćeš vidjeti, naš predlog Vrhovnom štabu potpuno se poklapa sa vašom zamisli i mi smo, prema tome, izdali naređenje bataljonima IV Brigade, koje prilažemo.

Nastoj da se ovaj plan potpuno ostvari prema tome kako je predviđen, kao i u tačno označenom vremenu.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16553.

² Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći. Ono je sadržalo oštrje zamerke Četvrtoj brigadi povodom prvog zajedničkog napada na Kupres (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 108).

³ Vidi dok. br. 96.

⁴ Ovo naređenje i plan napada Redakcija nije uspela pronaći.

⁵ Redakcija nije uspela pronaći ovaj predlog plana napada na Kupres.

Komandno mjesto i osmatračica našeg štaba® biće na V. Stožeru, do zauzeća M. Stožera, a po njegovom zauzimanju premjestićemo je tamo i čvršećemo se povezati s vama. Na-stojaćemo da u toku noći, a najkasnije sutra ujutru ostvarimo i lični dodir i dogovorimo se o eventualnom preduzimanju za dalje.

S drugarskim pozdravom,

Veljko

P. s. Danas smo naredili Štabu V Brigade da vrši demonstracije u toku ove noći prema G. Vakufu.^T

BR. 103

**PISMO EDVARDA KARDELJA OD 14 AVGUSTA 1942 GOD.
DELEGATU CENTRALNOG KOMITETA KPJ VLADIMIRU
POPOVICU O OPŠTOJ SITUACIJI U SLOVENIJI I POTREBI
USPOSTAVLJANJA STO CVRSČIH VEZA IZMEĐU GLAV-
NIH RUKOVODSTAVA U HRVATSKOJ I SLOVENIJI¹**

Za CK KPH – drugu Vladu Spancu.

14. 8. 1942.

Dragi Vlado!

Šaljemo vam patrolu, da vas nađe. Iz priloženog pisma za Glavni štab² videćeš kakvo je vojno stanje kod nas. Nije ružičasto, no popravlja se. Glavne borbe sada bijemo s Nemcima. Nadam se da će biti uspeha.

Vrlo mi je žao da se nismo 26 jula našli. Mi smo poslali na ugovorenog mesto četu Udarne brigade,³ no vas je talijanska ofanziva verovatno sprečila. Dobro bi bilo, svakako, da se nađemo. Sada su između iKupe i vas prilične talijanske koncentracije, no držim da ćemo ipak moći da sastanak ugovorimo što pre. Zavisno je od podataka koje će nam doneti naša patrola.

¹ Odnos⁵ se na Stab četvrte proleterske brigade, sa kojom se tada nalazio pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba Pavle Ilić.

² Vidi dok. br. 100.

³ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK S'ovenije, pod reg. br. 1494.

² Vid: tom VI, knj. 3, dok. br. 110.

^{*} Odnosi se na brigadu »Tone Tomšić«.

Što se naših veza tiče, vidi naš predlog u pismu Glavnom štabu. Nastoj da se taj predlog što pre realizira. Ti sam znaš da se tu ne radi toliko o vezama obaju štabova • — mada su i te potrebne — nego zbog toga da se poveže delatnost CK KPJ. Bili smo do sada prilično odvojeni, a sada su nastupili takvi momenti, da ta odvojenost više nije nužna. Sa Fisherom imam veze i mislim da ćemo moći udesiti tako da ćemo poštu menjati dva puta nedeljno. Potrebno je dakle još da se dobro povežemo s vama a vi sa Starim. Pošto ima Fisher sada uspostavljene veze sa Beogradom, mogli bi na taj način zaista opet povezati čitavu zemlju. Nemoj dakle zanemarivati veze sa slovenačkim CK.

Necu Ti danas pisati o političkim pitanjima, jer nisam siguran kako će pismo proći. Sigurno vas je Vrhovni štab obavestio o poruci Dede, što se tiče »proleterskih« brigada. Ima kod nas i drugih pojava sektaške prirode. Borba protiv sektaštva mora sada biti centralno pitanje naše Partije. Mi imamo pred sobom još vrlo teške borbe, u političkom pogledu čak najteže. Bilo bi vrlo pogrešno uspavljivati se da smo glavno već postigli. Još uvek postoji mogućnost da nam se situacija izvuče iz ruku ako nećemo svom snagom udariti protiv sektaštva. Držim da je to naročito važno kod vas, u Hrvatskoj. Tu nam može sektaštvo stvoriti isto takav položaj, kakav je nastao aprila 1941 god. Samo ovoga puta pod rukovodstvom HSS. Još uvek držim da je čitav usueh naše Partije u Hrvatskoj zavisao od toga da li ćemo uspeti tamo stvoriti široki svenarodni oslobodilački front. Ne treba računati sa nekakvim »slonom« na kraju rata. Ovoga puta buržoazija neće dozvoliti »slom« u takvom smislu kako smo do sada bili naviknuti. Da je to tako dokaz je četničko-ustaški sporazum, nedicevsko-mihailovićevska saradnja itd. Aparat okupatora sutra će biti aparat londonske vlade, oiačan sadašnjom kolebljivom »sredifiom«. Taj će reakcionarni blok imati i oružje i ljude. Prema tome ako hoćemo pobediti, najavimo odlučni boj sektaštvu. Samo stvaranje svenarodnog oslobodilačkog fronta može spreciti manevre protivnarodne reakcije.

Preko Slovenije idu veliki transporti u pravcu Hrvatske, izgleda pregrla Turskoj. Verovatno ćemo skoro imati rat u Turskoj.⁴ Čini mi se da tu Nemci hoće preduhitriti Engleze sa Drugim frontom, jer im je tu Drugi front pogodniji nego u

⁴ Komanda italijanskog Jedanaestog armiskog korpusa je preko svojih organa namerno širila vest o odlasku svojih jedinica za Tursku. To je radila da bi maskirala prebacivanje i pregrupa^{sanje} svojih snaga pre otpočinjanja svoje ofanzive na Kočevski Rog (takozvana faza III-B). Na vagonima bile su istaknute oznake da se jedinice upućuju ka Sofiji i Atini, i ispisane parole- »Abasso Turchia!«, »Porco Turchesi!« i slične.

Zapadnoj Evropi. Posle sadašnjih loših rezultata na Istočnom frontu Nemcima i ne ostaje drugo nego da nađu neke nove rupe. U tom slučaju mi ćemo ovde u Jugoslaviji igrati još važniju ulogu. A ujedno biće borba svakako još teža. Javi mi odmah kako stojite sa vezama sa Starim. Pošaljite i materijala, vašeg i od Staroga. Mi Ti šaljemo nešto materijala na upogled.⁵ Naročito Te upozoravam na zadnji broj »Dela«. Deo materijala šalji Starome.

Kako si verovatno utvrdio po emisijama »Slobodne Jugoslavije«, mi imamo sada vrlo dobre veze sa Dedom. Ako nemaš veze sa VŠ ili ako VŠ ne može da daje Dedi, šalji sav materijal nama. Mi možemo da dademo mnogo. Nadamo se da ćemo uskoro imati i propagandnu emisionu stanicu, koja će biti dovoljno jaka, da će je čuti Deda. Davaćemo na raznim jezicima. Utoliko nužnije je, s obzirom na sve te činjenice, da je naša veza zaista najbolja.

Inače nam Bela garda i mihailovićevci prave velike i sve veće smetnje. Na dva sektora već imamo oružane borbe s njima. Naoružavaju ih ili bar politički podupiru Italijani. Inače stojimo dosta dobro. A teror strašan. Okupatori •— i Nemci i Talijani — kolju na stotine!

Javi se skoro! Svi Te drugovi pozdravljaju!

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Sa drugarskim' pozdravima
Bevc

⁵ uvid

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 14 AVGUSTA 1942 GOD.
VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU DA KUPRES
NIJE OSLOBOĐEN NI POSLE OBNOVLJENOG NAPADA¹**

Druže Stari,

Bataljoni ove brigade² dali su sve od sebe da zauzmu Kupres, ali i pored najvećih napora i po cenu velikih žrtava oni su uspeli da zauzmu Mali Stožer za jedan sat i u 1 čas posle pola noći prodrli su u grad, kroz strahoviti nepr. baraz. Ušla je i I krajiška, ali slabim delovima – • jednim bataljonom, dok je ova brigada ušla sa 3 bataljona. Svi koji su ušli u grad borili su se herojski, ali Kupres nisu mogli zauzeti- Štabovi bataljona koji su bili u gradu tvrde da je uzrok našeg neuspeha nedostatak bombi i neveštma u borbi po gradovima. Pored ovog jedan blindirani auto mnogo im je omeo držanje zauzetih položaja; kao i top i bacač koji su tukli sa južne strane grada. Hercegovačka brigada trebalo je da zauzme taj top, ali imamo utisak da ona nije ulazila u grad, jer su ova oruđa okrenula svu vatru na I, II i IV bat. ove brigade. Nepr. je imao strahovite gubitke i uopšte nije bio u stanju da vrši gorenje naših jedinica. Izgleda da nemaju više munic. za top i bacač.

Drug Crni je naredio da se bataljoni prikupe na polaznim položajima i da noćas obnovimo napad. Mi se slažemo s ovim. Nepr. je jako oslabljen i treba ga po svaku cenu uništiti i to baš večeras. Mi smo se ovde složili s time da bi to bilo omoguće izvesti bar s još 3 bat.[ailjona] I brigade, koji su sposobni za ul'čne borbe. Oni bi trebali da napadnu s jugozapadne strane i to s blindiranim kamionom. Ako je to moguće postići, onda bismo mogli iskupiti žrtve.

S naše strane velike nam smetnje čini silos udaljen 500 m. od istočne ivice varoši na putu: Kupres – Vukovsko. Njega je napadao III bat. s brd. topom i bacačem, ali ova oruđa izgleda nisu iskorištena.

Dosada znamo za I bat. da ima 3 mrtva i 8 ranjenih, II bat. – zna se za 10 mrtvih i 20 ranjenih, III bat. ima 2 mrtvih i 10 ranjenih; IV ima oko 8 mrtvih i oko 15 ranjenih; V bataljon ima 1 mrtvog i 5 ranjenih.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3706.

² Odnosi se na Četvrtu proletersku brigadu.

Ovde su još neprovereni podaci za I, II i IV, dok su za III i V pouzdani. Izgleda da je poginulo još nekoliko kurira i član štaba drug Spiro Mugoša.³

Još jednom napominjem da su ovi ljudi heroji, i majstori za položaje, dok su još nevešti za napad na grad.

Noćas je bio u gradu pukovnik Šimić.

Na M. Stožeru, koji je likvidiran jednim sjajnim naletom, nepr. je imao 10 mrtvih domobrana i ustaša sa jednim oficirom

Imamo vezu s drugom Crnim.

4MRT FAŠIZMU – SE.OBODA NARODU!

14/VIII-1942 g.

II³⁰ čas.

V. Stožer

Veljko

Bataljoni drže M. i V. Stožer i s. Kukavice. Kroz sela ispod ove grede naši bataljoni prošli su bez borbe, jer su se-ljaci svi u ogradu. Ova jedinica (IV br.) zbog gubitaka i napora nije sposobna za jači udar, jer su iz stroja izbačeni k-t II, III i IV bat., komesar i zam. komesara IV bat. i zam. komesara III bat., kao i nekol.[iko] komandira i kom.[esara] četa.

V.

» ³ Gubici su bili znatno veći. Prvi bataljon je imao 8 mrtvih i 4 ranjena; Drugi bataljon – 32 mrtva i 22 ranjena; Treći bataljon – 3 mrtva i 10 ranjenih; Četvrti bataljon – 18 mrtvih i 12 ranjenih; Peti bataljon – 1 mrtvog i 4 ranjena. Sem toga, poginuli su: zamenik komandanta Četvrte proleterske brigade Spiro Mugoša, naredni heroj, i jedan kurir. Ukupni gubici Brigade: 64 mrtva i 51 ranjen (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 108).

IZ VESTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 15 AVGUSTA
1942 GOD. VRHOVnom KOMANDANTU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGU TITU O SITUACIJI U LIVNU I NA LI-
VANJSKOM PODRUČJU¹

Druže Stari,

Već odavno sam trebao i sa svoje strane da te upoznam sa ovdašnjim prilikama uopšte, a posebno sa sektora borbe protiv pete kolone. Ali posla je bilo u početku toliko da sam uvek odlagao za kasnije. Ovoga puta učiniću to u najkraćim potezima, jer se nadam da će za koji dan doći kod vas, bilo na Cincar bilo tamo gde se budete smestili.

U samom gradu² stvari su pošle prilično nabolje. Poslednjih dana oseća se bar neki red i svaki radi svoj posao, mada još uvek škripi ponegde. Najveća opasnost preti od avijacije iako su poduzete izvesne mere. Meni izgleda da je sada Livno na redu za bombardovanje, budući da su gadovi izgubili svaku nadu za ulazak u njega. Danas smo govorili o uspostavljanju pasivne vazdušne odbrane, izviđanju i javljanju. No sve to malo vredi kad ljudi ne umeju da se čuvaju, a još manje hoće da održavaju red u gradu za vreme nadletanja aviona. Ljudestvo bataljona »V. Zirojević« toliko je nedisciplinovano da po ceo dan jurca po gradu bez ikakvog posla. Mislim da ćemo ovome odmah stati na put.

Što se tiče istraga i svega u vezi s tim, situacija je jako teška. Okupatori i njihove sluge uspeli su da zavade ovdašnji narod do te mere, da je sada teško ispraviti »krivu Drinu«. Strah jednih od drugih vezan je za promenu političkog i vojnog stanja u ovim krajevima, naime[^] oni, u čije se ime do sada ubijalo i proganjalo, misle — i sasvim razumljivo — da su se prilike okrenule u korist do sada proganjanih i da će ovi iskoristiti priliku za osvetu. Eto, to je ono što treba našim postupcima ukloniti iz shvatanja strašno zaplašenih ljudi i što pojedini naši odgovorili drugovi ne mogu, a česito i neće da razumeju. Kod naših ljudi, pa čak i kod odgovornih drugova, postoji raspoloženje za skidanje glava svima onima koji su ma čime pomagali ustaše u njihovom zaista zločinačkom radu. S druge strane, izvesni oportunisti, i komšijski vezani za ovu

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 624.

^{*} Odnosi se na Livno.

ili onu strinu, viču kako smo streljali one koji nisu baš tol'k krivi, a pošiedeli najveće potstreljače na sva zla. Razume ^и ovi nasedaju čaršiji i povode se za ličnim osećajima. Tačn" ovo: vodio sam računa © strahu koji je zavladao kod stanovn^h štva zbog same naše pojave, i koji je dobr'm delom dopr'ne" da se učvrsti uverenje, naročito kcd seljaka, o toma da parti^o zani kolju, »čupaju noseve«, ruše domove, jednom rečju -uhi- štavaju sve pred sobom. Eto, zašto se mnogima moraju pro^gedaiti krcz prste čak i teže krivice, a kamoli po naredbi kopanje jama i si. U protivnom, u najkraćem vremenu imali bismo protiv sebe u šumama i brdima hrvatske seljake i musiliane. Uostalom, ako bi streljali svakog onog koji je po naređenju ustaških krvnika kopao jamu, prenosio zaklane Srbe fašistički pozdravlja i si., onda bi napravili novu klanie, samo sa promjenjenim ulogama. Os:m toga, naši ljudi su preterano skloni konfiskacijama; po rezonovanju raznih intendantata i drugih, svakog trgovca ili imućnijeg seljaka trebalo bi potkresati, jer je, eto taj isti ranije nekog našeg pogledao ispod oka ili mu se nije javio na ulici i slično. Ovakvo shvatanje nije daleko od shvatanja nekih naših boraca koji svoje patnje: duge i naporne marševe, gladovanje, izlaganje opasnostima u borbi icd. osvećuju ulaskom u grad ili sela i zaplenom svega što im do ruku dođe, bez ičijeg pitanja i prethodnog utvrđivanja da li dotični vlasnik podleži konfiskaciji.

Leve i sektaške greške ispoljavaju se i kod drugova Dalmatinaca. Ovde ču napomenuti samo neke. Potpuno pogrešan slav i nepravilan odnos prema bataljonu »Starac Vujadin«. Zapostavljaju ga i potcemuju, okvalifikovali su ga pretežno četničkim, a međutim sami priznaju da je isti imao borbe i sa ustašama i sa Talijanima i cetnic'ma. Mora se imati u vidu da ovaj bataljon danas broji 300 naoružanih boraca, pa je nužno pružiti mu i vojničku i političku podršku, utol'ko pre što su oni uvek spremni za borbu protiv okupatora i njegovih slugu.

Diskutovao sam sa drugovima iz PK-a³ o proširenju Narodno'-oslobodilačke borbe na sve one snage koje su spremne za borbu protiv okupatora i njihovih slugu. U toku diskusije naišao sam na stav, koji se već odavno' kod njih sprovodi, a po direktivi CK-a za Hrvatsku, naime: »predstavnike građanskih partija, koji još ne stoje otvoreno na pozicijama okupatora, pozivati na pregovore i učeniti sve da se opredede za aktivno učešće u Narodno-oslobodilačkoj borbi, ili ih, ukoliko ne pristanju, gurnuti na pozicije okupatora i tako lakše raskrinkati u masama«. Oni kažu: mi ne smemo dopustiti nikome da u

³ Odnosi se na Pokrajinski komitet KPJ za Dalmaciju.

dar ašnjoj borbi ostane neutralan. Još jedna mala ali karakteristična greška, koja samo potvrđuje gornji sektaški stav: u pesmama na sinoćnoj priredbi čule su se i ove reči: »Narodna vlasta sa Staljinovom upravom« i »Kralju Petre, ti si peti i tebe ćemo razapeti«. Po ovim i mnogim drugim greškama govorio sam sa drugovima.

Što se tiče čišćenja sela od ostataka ustaških naoružanih bandi, mislim da se i to pitanje dosta kruto i šablonski shvaća. Čišćenje se ne sastoji samo u oružanoj intervenciji, koja obično prilikom same pojave naših jedinica dovodi do begstva svih seljaka sa svojim porodicama u šume i brda. S obzirom na sve priče o nama, dovoljno je da se nađe samo jedan bandit i poviže kroz selo: bežite, sto partizana da vas kolju! Naši drugovi ne vide da bi sa mnogim selima, približavajući im se, mogli sve urediti i putem jednog poziva ili letka, pa tek kad to ne uspe, intervenisati oružjem i to samo u slučaju ako u dotičnom selu ima veći broj naoružanih ustaša, koji bi mogli ugrožavati naše položaje prema glavnim neprijateljskim snagama. Narodu treba dati vremena da stekne poverenje u nas i da se razuveri na praksi u to da mi koljemo sve od reda. Na sličan način pre neki dan upala je u selo Čelebić jedna jača jedinica »Starca Vujadina« i pred njom je pobeglo sve živo u brda, a ona je po tom svom »herojskom« podvigu zašla po kućama i odnела sve što je našla. Posle svega toga, Štab IV zone imao je u planu da za ta ista sela obrazuje neke komisije, koje bi sudile i presudivale seljacima za sve ranije krvice učinjene za vreme pokolja i drugih ustaških zuluma. Ja sam to sprečio blagovremeno i sa konkretnim uputstvima poslao sam u ta sela druga Vlatka.⁴

Slične pojave bile su i u Glamoču, jer su ljudi tražili osvetu širih razmera, pa sam i tamo brzo intervenisao odašiljanjem druga Vlatka.

Na kraju još nekoliko stvari:

1 — Greške Hercegovačkog odreda počinjene prema seljacima oko Tomislavgrada prilično su popravljene u prvom redu političkim radom drugova iz VI b.[ataljona] I brigade, a onda i isplaćivanjem na plačkaški način oduzetih stvari. Morao sam poslati još novaca, cela suma iznosi 23.400 kuna, jer su oni istoraj iz obora nekoliko krmača, ovaca, junadi, odneli dosta žita i sl. Na konferenciji četećnih, starešina sela, kome je najviše određeno, inače dobar seljak, nije htio ništa da primi, sve odneto smatra poklonom Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

2 – Prilažem pismo iz Prozora, iz koga se vidi da ljudstvo V brigade pravi iste greške na toj prostoriji. Ja znam da se to pitanje ne rešava isplaćivanjem otštete seljacima, ali mislim da i to mnogo znači. Odgovorio sam na sva pitanja i poslao sam za naknadu štete 10.000 kuna.

3 – Prilažem presudu, prvu u ovome kraju, po kojoj je osuđen jedan Srbin za samovoljno obračunavanje za stare račune. Takvih slučajeva ima više, pa mislim da će i ovo uticati da se u buduće ne događaju.

4 – • Prilažem drugu po redu presudu kojom su osuđeni na smrt najzloglasniji ustaški banditi. Možda će biti objavljena samo još jedna, a za ostale nema potrebe da se objavljuje.

Do sada je streljano oko 120 bandita, a kroz istragu je prošlo, koje iz grada koje iz okolnih sela, preko 500 ljudi. Svi su pušteni osim 8 Nemaca i 5 građana na čelu sa pretstojnikom Markom Šakićem, inače poznatim ustašom ali dosta neaktivnim. Obe ove grupe čekaju na razmenu. U zatvoru se nalaze još oko 20 lica, od kojih će veći broj biti pušten.

Prilažem važna dokumenta o padu grada Livna i našim akcijama u ovome kraju.

5 drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Marko

15-VIII-1942 g.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 AVGUSTA 1942 GOD
EKONOMSKOM OTSEKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE
DRUGA PROLETERSKA BRIGADA U POTPUNOSTI SNAB-
DE ODECOM 1 OBUĆOM¹

VRHOVNI ŠTAB
NOP [i] DVJ
16 avgusit

EKONOMSKOM OTSEKU VRHVNpG ŠTABA

Naša II br'gada, koja vrši pokret ka Bosanskoj Krajini, stoji vrlo slabo s odećom i obućum. Naredite šefovima radio-nica u Glamoču da se sva izrađena odeća i obuća ima odmah staviti na raspoloženje Štabu II brigade. Nijednoj drugoj jedinici ne sme se ništa dodeljivati dok se **li** brigada ne snabde sa spremom.

Brojno stanje II brigade iznosi oko 700 boraca.

Prema tome potrebno je doturiti najmanje 450 garnitura odela i obuće, dok sve borce s vešom treba snabdjeti.

Mi smo naredili Štabu II brigade da odgovorna lica za spremu upućuje u Glamoč.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 11-2, k. 6-II.

ili onu strinu, viču kako smo streljali one koji nisu baš toliko krivi, a pošteli najveće potstrelkače na sva zla. Razume se da ovi nasedaju čaršiji i povode se za ličnim osećajima. Tačno jo ovo: vodio sam računa © strahu koji je zavladao kod stanovništva zbog same naše pojave, i koji je dobrim delom doprineo da se učvrsti uverenje, naročito kicd seljaka, o tome da partizani kolju, »čupaju noseve«, ruše domove, jednom rečju – uništavaju sve pred sobom. Eto, zašto se mnogima moraju progledati kroz prste čak i teže krvice, a kamoli po naredbi kopanje jama i si. U protivnom, u naikraćem vremenu imali bismo protiv sebe u šumama i brdima hrvatske seljake i muslimane. Uostalom, ako bi streljali svakog onog koji je po naređenju ustaških krvnika kopao jamu, prenosio zaklane Srbe, fašistički pozdravljači i si., onda bi napravili novu klanicu, samo sa promjenjenim ulogama. Os:m toga, naši ljudi su preterano skloni konfiskacijama; po rezonovanju raznih intendantata i drugih, svakog trgovca ili imućnjeg seljaka trebalo bi potkresati, jer je, eto taj isti ranije nekog našeg pogledao ispod oka ili mu se nije javio na ulici i slično. Ovakvo shvata-nje nije daleko od shvatanja nekih naših boraca koji svoje patnje: duge i naporne marševe, gladovanje, izlaganje opasnostima u borbi itd. osvećuju ulaskom u grad ili sela i zapienom svega što im do ruku dođe, bez ičijeg pitanja i prethodnog utvrđivanja da li dотični vlasnik podleži konfiskaciji.

Leve i sektaške greške ispoljavaju se i kod drugova Dalmatinaca. Ovde će napomenuti samo neke. Potpuno pogrešan slav i nepravilan odnos prema bataljonu »Starac Vujadin«. Zapostavljaju ga i potoanjuju, okvalifikovali su ga pretežno četničkim, a međutim sami priznaju da je isti imao borbe i sa ustašama i sa Talijanima i četnicima. Mora se imati u vidu da ovaj bataljon danas broji 300 naoružanih boraca, pa je nužno pružiti mu i vojničku i političku podršku, utoliko pre što su oni uvek spremni za borbu protiv okupatora i njegovih slugu,

Diskutovao sam sa drugovima iz PK-a³ o proširenju Narodno-oslobodilačke borbe na sve one snage koje su spremne za borbu protiv okupatora i njihovih slugu. U toku diskusije naišao sam na stav, koji se već odavno kod njih sprovodi, a po direktivi CK-a za Hrvatsku, naime: »predstavnike građanskih partija, koji još ne stoje otvoreno na pozicijama okupatora, pozivati na pregovore i učiniti sve da se opredede za aktivno učešće u Narodno-oslobodilačkoj borbi, ili ih, ukoliko ne pribistaju, gurnuti na pozicije okupatora i tako lakše raskrinkati u masama«. Oni kažu: mi ne smemo dopustiti nikome da u

³ Odnosi se na Pokrajinski komitet KPJ za Dalmaciju.

današnjoj borbi ostane neutralan. Još jedna mala ali karakteristična greška, koja samo potvrđuje gornji sektaški stav: u pesmama na sinoćnoj priredbi čule su se i ove reči: »Narodna vlada sa Staljinovom upravom« i »Kralju Petre, ti si peti i tebe ćemo razapeti«. Po ovim i mnogim drugim greškama govorio sam sa drugovima.

Što se tiče čišćenja sela od ostataka ustaških naoružanih bandi, mislim da se i to pitanje dosta kruto i šablonski shvaća. Čišćenje se ne sastoji samo u oružanoj intervenciji, koja obično prilikom same pojave naših jedin'ca dovodi do begstva svih seljaka sa svojim porodicama u šume i brda. S obzirom na sve prće o nama, dovol no je da se nađe samo jedan bandit i poviče kroz selo: bežite, eto partizana da vas kolju! Naši drugovi ne vide da bi sa mnogim selima, približavajući im se, mogli sve ured'ti i putem jednog poziva ili letka, pa tek kad to ne uspe, intervenisati oružjem i to samo u slučaju ako u dotočnom selu ima veći broj naoružanih ustaša, koji bi mogli ugrožavati naše položaje prema glavnim neprijateljskim snagama. Narodu treba dati vremena da stekne poverenje u nas i da se razuveri na praksi u to da mi koljemo sve od reda. Na sličan način pre neki dan upala je u selo Celebić jedna jača jedinica »Starca Vujadina« i pred njom je pobeglo sve živo u brda, a ona je po tom svom »hero skom« podvigu zašla po kućama i odnела sve što je našla. Posle svega toga, Štab IV zone imao je u planu da za ta ista sela. obrazuje neke komisije, koje bi sudile i presuđivale seljacima za sve ranije krivce učinjene za vreme pokolja i drugih ustaških zuluma. Ja sam to sprečio blagovremenno i sa konkretnim uputstvima poslao sam u ta sela druga Vlatka.⁴

Slične pojave bile su i u Glamoču, jer su ljudi tražili osvetu širih razmera, pa sam i tamo brzo intervenisao odašiljanjem druga Vlatka.

Na kraju još nekoliko stvari:

1 •• Greške Hercegovačkog odreda počinjene prema seljacima oko Toniislavgrada prilično su popravljene u prvom redu po F.tičkim radom drugova iz VI b.fataljona] I brigade, a onda i isplaćivanjem na pljačkaški način oduzetih stvari. Morao sam poslati još novaca, čela suma iznosi 23.400 kuna, jer su oni isterali iz obora nekoliko krmača, ovaca, junadi, odneli dosta žita i sli. Na konferenciji oštećenih, starešina sela, kome je najviše odneto, inače dobar seljak, nije htio ništa da primi, sve odneto smatra poklonom Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

⁴ Vladimir Velebit

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 AVGUSTA 1942 GOD
ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE ZA FORMIRANJE DUVANJSKOG I LIVANJSKOG BATALJONA I UPUTSTVO O NJIHOVIM ZADACIMA KAO I ZADACIMA OSTALIH JEDINICA ČETVRTE ZONE¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. [i] D.V.
JUGOSLAVIJE
16 avgusit 1942

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

a) "U organizacionom pogledu preduzmite sledeće mere:

1) U predelu Duvna formirajte Duvanjski bataljon, odnosno četu atko nema uslova za bataljon. Sedište toga bataljona neka bude Duvno. Taj bataljon može pripasti Odredu za Južnu Dalmaciju, s kojim treba da se hitno poveže.

2) U predelu Livna formirajte Livanjski bataljon. Napominjemo vam da pod vaše rukovodstvo ne potпадa teritorija G. i D. Malovan, Zanoglina, Rilić, Vukovsko, Ravno, Blagaj i N.[ovo] Selo. Iz navedenih sela formiraće se i Kupreški bataljon, za operacije oko Kupresa, koji će pripadati III Krajiškom odredu. Za komandanta toga bataljona određen je dosadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević«.² Taj drug neka odmah krene i javi se Štabu III Krajiškog odreda u Novom Selu – Blagaju. Tu se nalazi dosadašnja Kupreška četa, s kojom treba odmah da se poveže. Komesar te čete³ određen je za političkog komesara bataljona. Komandant mora odmah organizovati s Kupreškom četom vatrene prepade na Kupres, kao i postavljanje zaseda i rušenje komunikacije Bugojno – Kupres. Prema uputstvima Štaba odreda i nahođenju, Štab Kupreškog batahena formiraće odmah čete (blagajska, malovanska, vukovska) koje će na svojim pravcima ugrožavati Kupres. S ovim uputstvom odmah uputite komandanta na novu dužnost.

Vaš Livanjski bataljon može i dalje zadržati ime »Vojin Zirojević«.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 25–1, k. 2. Kopija originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2226.

² Nedeljko Manojlović

^s Ignat Marić

3) U predelu Vukovsko – Zanoglma kao i tesnacu Šujice nalaze se delovi naših udarnih brigada.

4) Bataljon »Budućnost« ne pripada vašoj operativnoj zoni, nego krajiškoj.⁴

5) Bataljon »Starac Vujadin« i Grahovski bataljon⁵ potpadaju vašoj operativnoj zoni, i to najbolje Odredu za Srednju Dalmaciju. Odmah se povežite s ovim bataljonima i s njima uspostavite čvrstu vezu i neposredno komandovanje.

b) U pogledu taktičkog rada poskupite ovako:

1) Čvrsto formirani Livanjski bataljon uputite da zatvori tesnac G. Malovan – D. Malovan – Židca – Borova Glava. U ovom cilju na pogodnim mestima treba izraditi streljačke zaklone i zaklone za mitraljeze, koje balvanima pokriti da im ne može ništa bacačka i artiljeriska vatru. Ta mitraljeska gnezda treba da tuku najvažnije prilaze u tesnacu. Streljački zakloni treba da su izgrađeni duž čitavog tesnaca i na susednim kosama, zapadno i istočno od druma. Treba da ima više streljačkih zaklona, kako bi neprijatelj rasturao vatru. Taktičko težište treba da je zapadno od druma kako bi na padinama Cincara naši borci našli bolje uporište. Prema ovome, bataljon ne treba da bude raspoređen u jednoj liniji nego po grupnim delovima duž tesnaca. S obzirom na ovakav raspored cpredeliti mesta za pojedine čete. Te čete ne treba neprekidno da budu na položajima. Dovoljno je da se drže budni izviđački delovi, a samo na slučaj neprijateljskog napada čete stupaju u akciju. Glavnina bataljona mogla bi da bude negde ćo Borca, gde izraditi skloništa za ljude.

Komunikacija G. Malovan – Šujica – Borova Glava – Livno mora biti temeljito porušena – prekopana, tako da je neprijatelj ni za mesec dana neuznemiravanog rada ne može opraviti. Za ceo ovaj rad lično će nam biti odgovoran Štab

* Još početkom aprila 1942 god. Vrhovni štab NOP i DV Jugoslav; je obavestio je Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku da područje Livno – Glamč – Bosansko Grahovo pripada Četvrtoj operativnoj zoni NOP odreda Hrvatske (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 131). Na jednom delu ovog područja (Glamč sa okolinom) dejstvovao je bataljon »Budućnost« iz sastava Trećeg krajiškog NOP odreda. Zbog toga je ovaj bataljon dobijao naređenja i od Štaba Četvrte operativne zone Hrvatske i od Operačvnog štaba za Bosansku Krajinu.

Da bi se ovo otstranilo, Vrhovni komandant ovde naglašava da bataljon »Budućnost« formacijski pripada Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu.

⁵ Očigledno daktilografska omaška (vidi dok. br. 108 i 113). Treba da piše: Livanjski bataljon (»Vojin Zirojević«), jer je Grahovski bataljon (»Gavrilo Princip«) bio i ostao u sastavu Petog krajiškog NOP odreda, kao njegov Četvrti bataljon, sve do formiranja Četvrte krajiške NOU brigade – u čiji je sastav ušao.

zone. U ovu svrhu moći će seljake. Radove je potrebno hitno izvesti.

2) Duvanjskom bataljonu dajte u zadatku da poruši komunikaciju Šujica – Duvno, kao i drum koji vodi preko Pakline Planine. Taj bataljon treba da kontroliše Duvanjsko Polje i Buško Blato.

3) Na prostoru Prozor – Duvno nameravamo ostaviti Hercegovačku n.-o. udarnu brigadu. Vi se morate povezati s tom brigadom. Ona u zajednici s Južnodalmatinskim odredom treba da dejstvuje ka Imotskom i Mostaru, s naslonom na planine Čabulja, Vran, Čvrsnica. Zasada ta Brigada zatvara tesnac Šujice. Zato Livanjski bataljon treba da od nje primi potrebna uputstva pri odbrani – posedanju tesnaca.

4) Srednjedalmatinski odred, primajući u svoj sastav bataljon »Starac Vujadin« i Gmhovski bataljon, treba težište rada da -usmeri ka Bosanskom Grahovu, da ovo izvidi i podnese predlog za njegovu likvidaciju. Pri likvidaciji Grahova mora učestvovati i Severnodalmatinski odred kome izdajte naređenje da se približi Grahovu i da ruši komunikacije Grahovo – Knin.

Štab vaše zone mora se povezati s najbližim ličkim odredima kao i V krajiškim odredom, čije snage treba da učestvuju u napadu na Grahovo. Mi smo izdali naređenje našoj III Brigadi® da se postepeno približuje Grahovu ikako bi prema planu koji vi sastavite učestvovala u napadu.

Imajte u vidu da Srednjedalmatinski odred mora kontrolirati pravac Obrovac – • Prolog, kao i dejstvovati u manjim dolovima na komunikaciju Sinj – Knin.

5) Pri ovom grupisanju snaga imati u vidu da se unutrašnjost Dalmacije, kao i pribrežni i ostrvski deo ne smeju isprazniti, već se moraju tamo ostaviti lako pokretljive grupe za partizanska dejstva i mobilizaciju novih snaga.

6) U odrede dovoditi i ono ljudstvo koje nema oružja. Ono će biti naoružano zaplenjenim oružjem. Dobrovoljnim putem omogućiti ulazak – mobilizaciju ljudstva za naše udarne brigade. (Vi ste obećali 200 boraca za naše brigade).

7) Organizovati obaveštajnu službu na celoj zoni. Naročito nas izveštavati o pokretima italijanskih trupa. Imati u vidu da je verovatno da će Italijani napustiti Grahovo, pa u isto treba brzo upasti.

8) Već sada otpočeti s prikupljanjem hrane i stoke za svoje odrede, koje grupisati na sigurna mesta (Cincar, Šator, Dinara itd.).

" Ovo naređenje Redakcija nije uspela pronaći.

5/Pri ovom grupisanju snaga imati u vidu da se unutrašnjost Dalmacije, kao i pribrežni i ostrvski deo ne smeju isprazniti već se moraju tame ostaviti lako pokretljive grupe za partizanska dejstva i mobilizaciju novih snaga.

6/U odredu dovoditi i ono ljudstvo koje nama oružja. Ono će biti naoružano zaplenjenim oružjem. Dobrovoljnim putem omogućiti ulazak-mobilizaciju ljudstva za naše udarne brigade (Vi ste obedali 200 boraca za naše brigade).

7/Organizovati obeveštajnu službu na celoj zoni. Morate nas izvestavati o pokretima italijanskih trupa. Imati u planu da je verovatno da će Italijani napustiti Gračovo, pa u tisto treba brzo upasti.

8/Već sada otpoceti s prikupljanjem hrane i stoke za svoje odrede, koje grupisati na sigurna mesta (Cincar, Sator, Dinara itd.).

9/Na celoj zoni pojačati politički, agitacioni i propagandni rad. Iskoristiti prisustvo naših udarnih brigada u ovom pogledu.

10/Investite nas o svima nemama koje ste produzeli u organizacionom i taktičkom pogledu.

11/Poslano vam jednog aktivnog oficira-druga Bobića - čtim da ga upotrebite kao koandanta jednog od vaših jasnih bataljona. (On je lidar uži pa bi se mogao edrediti za Severo-dalmatinski odred).

Primiti naše drugarske pozdrave,
smrt fasisma, sloboda narodu,
k o m e n d a n t i .

25-1-10
1

9) Na celoj zoni pojačati politički, agitacioni i propagandni rad. Iskoristiti prisustvo naših udarnih brigada u ovom pogledu.

10) Izvestite nas o svima merama koje ste preduzeli u organizacionom i taktičkom pogledu.

11) Poslaćemo vam jednog aktivnog oficira – druga Bobica⁷ — s tim da ga upotrebite kao komandanta jednog od vaših jačih bataljona. (On je Ličanin pa bi se mogao odrediti za Sevemodalmatinski odred).

Primitate naše drugarske poždrave,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
(M. P.) Tito

BR. 108

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 AVGUSTA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU ZA PRIPREMANJE OSLOBOĐENJA NOVIH PODRUČJA¹

VRHOVNI STAB
N.O.P [i] D.V.J.
16 avgusta 1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU
(drugu Kosti)

1) Primili smo vaš dopis od 12 avgusta ove godine.²
Formiranje VI odreda sasvim je pravilno i potrebno.
Nastojte da četničke bande na rejonu tog odreda politički ra-

⁷ Milan Bobić. Kao komandant Osječke NOU brigade poginuo nesrećnim slučajem posle prelaska Brigade u Mađarsku, januara 1945 godine.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 35–4, k. 2.

^s Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 96.

zbijete i neutrališete, a zatim priključite pošteni deo u naše redove. U tom cilju razvijte jaku propagandu i iskoristite prisustvo i dejstvo partizanskih udarnih brigada.

2) Raduje nas formiranje II krajiške partizanske udarne brigade, kao i postavljanje druga Martinovića³ za njenog komandanta. Mi verujemo da će ta brigada i njen komandant uspešno rešavati poverene zadatke. Sasvim je pravilno da se ta brigada angažuje ka Sanskom Mostu i Manjači. Na taj način biće Mrkonjić Grad obezbeđen sa severa i njegova likvidacija lakše će se izvršiti. Ako nađete za potrebno možete iz te brigade izdvojiti neki bataljon za akciju oko Mrkonjića.

3) Rado prihvatamo i formiranje III krajiške brigade. Ali vam napominjemo⁴ da ne bi bilo zgodno da ispraznите sve teritorije odreda. Dobro je da pojedini udarni bataljoni ostanu kao samostalni na izvesnim teritorijalna radi njihove zaštite i dejstva, kao i razvlačenja neprijateljske pažnje na širem prostoru.

Formiranjem ljudstva u brigade, ono se i politički i vojnički mnogo bolje uzdiže; daje vam se prilika da možete brže koncentrisati snage za rešavanje krupnijih vojničkih pitanja. No posle tih koncentracija snaga, pojedine brigade treba upućivati u nove pravce kako bi se izbeglo vezivanje za frontove i eventualna neprijateljska opkoljavanje.

4) Za likvidaciju Mrkonjić Grada mi vam stavljamo na raspoloženje Prvu krajišku udarnu brigadu i II proletersku N.O.P. udarnu brigadu. Ova proleterska brigada vodila je u poslednje vreme neprekidne borbe, imala je dosta gubitaka, dosta je umorna, a ljudstvo ostalo bez očeće. Potrebno je da se ta brigada na vašem terenu prethodno odmori i snabde, a zatim je uvedete u borbu. Pri tome vam skrećemo pažnju da joj ne dajete glavne uloge, nego je više upotrebite kao zaštitne delove i iskoristite njenо prisustvo u političkom pogledu. Za likvidaciju Mrkonjić Grada vi možete dodeliti još neki bataljon iz vaše operativne zone. Potrebno je dobro preseći sve tri komunikacije koje se stiču u Mrkonjić Grad. Isto tako bilo bi dobro da se Mrkonjiću Gradu pride jednim obuhvatnim manevrom sa zapada i isteka. U ovom cilju hitno stupite u vezu sa brigadama koje su upućene u predeo Janja – s. Brđani.⁴ S ove prostorije Mrkonjić Grad se može obuhvatiti pokretom preko Sinjkova i preko Baraći – Podrašnica.

³ Ratko Martinović

⁴ Tamo su male da prispeju Druga proleterska i Sedma (Prva krajiška) NOU brigada.

Snage koje operišu [oko] Mrkonjić Grada moraju biti objedinjene pod jednom komandom. Možda bi bilo dobro da vi lično rukovodite tom operacijom, imajući u vidu važnost te operacije. Po likvidaciji Mrkonjić Grada treba dobro razrušiti puteve ka Jajcu i Banjoj Luci. Imajte u vidu da će biti utoliko bolje ukoliko se Mrkonjić Grad brže likvidira. Brzina je tim potrebnija što mi nismo uspeli da za sada zauzmemmo Kupreš. Brzom akcijom ka Mrkonjić Gradu mi razvlačimo neprijateljsku pažnju i onemogućavamo mu prikupljanje snaga na pravcu Kupreš – Livno, iz čijih polja trebamo dići ustašku letinu, koja je dosta bogata.

5) Brigade su dobine naređenje za pokret. One će iz predela Blagaj – Novo Selo krenuti noću 17–18 avgusta.⁵

6) Kako smo zbog pokreta ovih dveju brigada ispraznili teren zapadno od Kupreša, to se nameće hitna potreba da deo snaga Trećeg odreda sa Štabom odreda prebacite u predeo Novo Selo – Blagaj, odakle će presecati komunikaciju Bugojno – 'Kupreš, vršiti ispade prema Kupresu i organizovati izvlačenje žita iz Kupreškog Polja. Ovo morate vrlo strogo postaviti pred Štab odreda, ukazujući mu da se samo tim dejstvom štiti predeo Janja, za čija su se sela oni vezali. Mi smo direktno izdali naređenje vašem III odredu,⁶ ali je potrebno da mu i vi izdate naređenje, s obzirom da znate brojno stanje i kvalitet ljudstva toga odreda. Ovaj odred treba da formira novi kupreški bataljon, koji će obuhvatati ljudstvo s teritorije Kupreškog Polja (Novo Selo, Blagaj, Gornji i Donji Malovan, Zanoglina, Rilić, Vukovsko i Ravno). Komandant tog bataljona bio bi dosadašnji komandant bataljona »Vojin Žirojević«. Pojedine čete ovog bataljona mogu ostati za-sa-mostalno dejstvo sa svih strana Kupreša: od Vukovskog, od G. Malovana, od Blagaja. Dosadašnja Kupreška četa dosta se dobro pokazala. Nastojte da se ovaj bataljon hitno formira i učvrsti. Štab vašeg III odreda treba da bude kompletan i mnogo brži i energičniji u radu.

Bataljon iz predela Glamoča (mislimo da se zove »Budućnost«) treba da ostane pod Krajiškom operativnom zonom. Vi procenite da li taj bataljon treba da pripadne III ili V odredu. Nama izgleda prirodnije da bude u sastavu III odreda. Ali pošto se taj bataljon nalazi na oslobođenoj teritoriji, on ne srne ostati neaktivan; dakle, morate ga upotrebljavati prema vašim operativnim planovima.

⁵ Vidi dote. br. 114.

⁶ Vidi dok. br. 109.

Sve dok ne padne Bosansko Grahovo bataljon koji se nalazi iz tog predela⁷ neka ostane pod vašom komandom, to jest pod komandom V odreda. Posle pada Bosanskog Grahova videćemo da li će biti zgodnje da taj bataljon pripadne Dalmatinskoj operativnoj zoni ili pak vama. Tada ćete nam i vi dati svoje mišljenje.

Bataljon »Starac Vujadin« svakako treba da ostane pod rukovodstvom Dalmatinske operativne zone.. Mi smo obavestili Dalmatinsku operativnu zemu da bataljon »Budućnost« i Grahovski bataljon ostaju pod vašom komandom, odnosno vaših odreda. Vi izdajte naređenje kojem će odredu pripasti bataljon »Budućnost«.

7) Preko V odreda preduzmite potrebno da se izvidi Bosansko Grahovo i sastavi plan za njegovu likvidaciju. Pri osvajanju Bosanskog Grahova treba da učestvuje Severnodalmatinski odred i susedni lički odredi. Povežite se s njima preko V odreda i dajte im sugestiju da ruše Bosansko Grahovo – Strnrcu – • Knin.

Naša III partizanska udarna brigada koja je čistka Livanjsko Polje na pravcu Rujani – Čelebić, gde se i sada nalazi, dobila je zadatak da se poveže sa bataljonom »Starac Vujadin«, da taj prostor politički učvrsti i da se postepeno prbliži [Bos.] Grahovu u čijem osvajanju bi učestvovala zajedno s vašim snagama (ta je brigada jaka 600 boraca).

U pogledu Grahova mi smo izdali, u duhu gore rečenog, naređenje Dalmatinskoj operativnoj zoni.⁸

Imamo obaveštenja da Italijani iz Splita transportu! u svoje trupe brodovima ka jugu. Može se verovati da će oni napustiti Grahovo, pa treba biti budan da se u to mesto što pre upadne.

Mi smo uputili naše bataljone da likvidiraju Imotski u vezi s Južnodalmatinskim odredom koji se nalazi u Biokovu. Ta je operacija u toku.

8) Posle likvidacije Mrkonjić Grada treba likvidirati Jajce, ali treba prethodno to mesto dobro izvideti i predvideti kakva sredstva i snage koje bi ga sigurno likvidirale. Zauzećem ovih graničnih čvorova i produbljivanjem dejstva ika Banjoj Luci, Bihaću, Kuprešu i Bugojnu naša oslobođena teritorija bila bi potpuno sigurna i s nje bismo mogli preduzeti vojničke poduhvate u pravcu istoka i severa i juga-zapada.

⁷ Odnosi se na bataljon »Gavrilo Princip.

⁹ Vidi dok. br. 107.

Uveliko bismo dali podršku Dalmatinskoj i Ličkoj zoni⁹ gde je raspoloženje za naš pokret vrlo živo i veliko.

9) Izvlačenje toliko žita za tako kratko vreme jeste za svaku pohvalu. Mi na ovoj relativno siromašnoj planinskoj prostoriji imamo mnogo trupa. Zaista se moramo postarati da im obezbedimo ishranu, inače bismo se našli pred jednim nerešivim problemom. Potrebno je prodirati ka Sanskom Mostu i Uni i Kozari da bi se s te bogatije prostorije izvukla što više žita. Čisto za ove svrhe moramo određivati jedinice i vršiti akcije. Potrebno je da u tom smislu predvidite jedan konkretan plan i da nam date mišljenje koje bi naše jedinice trebalo uputiti u tom pravcu.

10) Radi vaše orientacije dajemo vam obaveštenje o rasporedu naših snaga:

a) V udarna brigada (600 boraca) nalazi se u predelu G. Vakuf – Prozor – Jablanica – Sćit, b) IV udarna brigada (ista jačina) nalazi se istočno od Kupreša, c) Hercegovačka uđa a&..l>rigada (400 boraca) zatvara tesnac kod sela Šujice, d) I brigada (900 boraca) nalazi se [na] prostoru Livno – Duvno – Imotski, e) III udarna brigada (600) nalazi se u Livanjskom Polju.

11) Magacine za hranu i bolnice treba decentralisati, imajući u vidu i predeo planina: Šator, Gola Kosa, Klekovača, Lunjevača.

12) Kamionom ćemo vam do Glamoča dostaviti potrebne količine benzina i eksploziva. Ove potrebe ćete vi podići iz Glamoča. Napominjemo vam da je potrebno hitno izrađivati ručne bombe.¹⁰

13) Potrebno je da nas hitno obaveštavate o svim događajima na vašoj teritoriji koja je sada od prvenstvene važnosti za naše dalje borbe.

14) Obaveštenje – Glavni štab za Srbiju nas je jutros izvestio¹¹ da su Jablanički i Toplički odred za celo vreme, uprkos velikih neprijateljskih ofanziva, ostali potpuno sačuvani i da razvijaju uspešno dejstvo. U Sumadiji i Zapadnoj

⁸ To jest Četvrtoj i Petoj operativnoj zoni Hrvatske.

¹⁰ Operativni štab NOP i DO za Bosansku Krajr'nu imao je partizansku radionicu na južnim padinama Grmeča, u šumi kod sela Suvaje. Ona je mogla, između ostalog, da izrađuje: nagazne mine, mine za minobacače 82 mm i ručne bombe. Radionicom je rukovodio inž. Mile Ljubičić.

¹¹ Ovaj izveštaj je primljen verovatno preko radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«, jer je ona ovih dana objavljivala slične podatke (vidi dok. br. 124).

Srbiji postoje četiri odreda, koji uprkos užasnog terora razvijaju svoje dejstvo. Po drugim informacijama u Istočnoj Srbiji (Svrljiške Planine) jaki partizanski delovi se bore uspešno.

Primitate naše drugarske pozdrave

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

12.30^h –

Komandant,

P.S. – III odred treba da formira jedan bataljon na prostoriji Travnik, D. Vakuf, G. Vakuf.¹² Taj bataljon treba da dejstvuje na komunikaciji Travnik – D. Vakuf. Isto tako ovom odredu dajte zadatku da dejstvuje na putevima D. Vakuf – Jajce. To dejstvo dosad nije [bilo efikasno.]

BR. 109

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA IZVRŠI FORMIRANJE NOVIH BATALJONA I PRENESE TEŽIŠTE SVOG DEJSTVA NA PODRUČJE KUPRESA¹

VRHOVNISTAB
N.O.P [i] D.V.J.
16 avgust 1942

ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

1) Odmah formirajte kupreški bataljon. Komandant toga bataljona biće dosadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević«.² Politički komesar biće dosadašnji politički komesar Kupreške čete.³ Zamenika komandanta i zamenika političkog komesara odrediće Operativni štab za Krajinu.

¹³ Na ovom području je, uz pomoć Pete (crnogorske) brigade, formiran Zijametski bataljon.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2224.

^{II} Tadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević« Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske bio je Nedeljko Manojošović.

³ Ignjat Marić

2) U sastav ovog bataljona ući će borci s teritorije Novo Selo, Blagaj, G. i D. Malovan, Zanoglina, Rilić, Vukovsko, s. Ravno. S ove prostorije formirati potreban broj četa imajući u vidu da borci iz najbližih sela obrazuju čete. Pojedine čete ovog bataljona mogu ostati za dejstvo u pravcu Kupresa i to od Blagaja, Vukovskog, G. i D. Malovana. Po potrebi bataljon se može i grupisati za važnije akcije. Štab bataljona može biti u s. Zanoglini. Ovo iz razloga što će se Štab III .Krajiškog odreda prebaciti za izvesno vreme u Novo Selo.

3) Štab III Odreda hitno će se prebaciti u Novo Selo. Isto tako prebaciti i potrebne snage koje će vršiti demonstrativne napade, prema Kuprešu, porušiti komunikaciju i postavljati zasede na putu Bugojno – Kupreš. Sem toga Štab odreda organizovaće izvlačenje žita iz Kupreškog Polja. Prema tome Štab III Odreda prenoće težište svoga rada oko Kupreša. Ni po koju cenu ne sme dozvoliti da ustaše iz Kupreša vrše ispadne u okolna sela, niti prodor u pravcu s. Šujice.

4) Štab odreda može ostaviti slabije delove za dejstvo na putevima D. Vakuf – Jaice. Ti delovi treba da budu manji i lako pokretljivi.

5) Na predelu Travnik – D. Vakuf – Bugojno – G. Vakuf formirati novi partizanski bataljon, kome dati u zadatku da vrši prepade na komunikaciju i da je ruši – Travnik – D. Vakuf. Isto tako ovaj bataljon treba da uznemirava neprijatelja u predelu D. Vakuf – Bugojno – G. Vakuf. Sve ove akcije treba da vrši manjim odeljenjima i na širem prostoru, kako bi se ceo taj kraj aktivirao i podigao u borbu.

6) Štab odreda mora preduzeti energične mere da se nove jedinice formiraju kao i da se vrše dodeljeni zadaci jer je to u sklopu našeg opštег operativnog plana. Štab odreda mora se pokazati na visini svog poziva i raditi brzo i energično. I najmanji propust može se osvetiti na našem življu, koga ustaški zverovi nameravaju istrebiti.

7) O svemu ovome izvestili smo Operativni štab za B. Krajinu, koji će vam u ovom duhu izdati potrebna naređenja. No i pre toga vi imate izvršiti ovo naše naređenje. Naročito vam napomirijemo da je preko potrebno prebaciti vaše jače snage u predeo Blagaja.

8) O svim preduzetim merama kao i neprijateljskom dejstvu na vašoj teritoriji hitno nas izveštavati. Izveštaje nam slati preko naših delova na pravcu sela Šujice (a i preko Glamoča)[^] Izveštavamo vas da se naše snage nalaze u predelu Vukovsko – Zanoglina kao i u tesnacu Šujice. Vi treba obavezno da stupite u vezu s ovim snagama i s njima koordinirate rad. Ti će vas delovi potpomoći u organizovanju meštanskih jedinica.

9) Vaši izviđački delovi moraju, biti do iznad samog Kupreša. Ako bi neprijatelj pokušao da se probija ka Šujici, vi ga obavezno morate napasti iz pozadine pravcem D. Malovan.
Primite naše drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

14.15

Komandant,

PS – 1 O/Novoimenovani komandant Kupreškog bataljona javiće vam se u Novom Selu.

BB. 110

IZVEŠTAJ REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 AVGUSTA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA ZA DEFINITIVNI SMEŠTAJ CENTRALNE BOLNICE¹

Druže Tito,

Izveštavam Te o etapi u kojoj se sada nalazi transport naše bolnice.

Od 11–14. VIII ranjenici su u grupama prebačeni do Prekaje. Dok sam ja bio još u Livnu, drug Božović je otisao dalje u Drvar da se tamo informira o definitivnom smeštaju ranjenika.

Podaci koje je on dobio od tamošnjih drugova, na naše prilično iznenađenje, vrto su neodređeni. Prvo, drugovi^{su} mu govorili o nekakvoj ofanzivi neprijatelja na ovu teritoriju, drugo, nisu imali tačne podatke o paviljonima koji su izgrađeni i koji se grade za bolnice (njihov broj i položaj) pa prema tome nisu mogli ni precizirati gde da smestimo bolnicu. Tako je došlo u pitanje da li da se nastavi dalji pokret iz Prekaje. (O samoj Prekaji, za koju mi je Košta rekao da je najbezbednije selo, ovi rekoše da je ugrožena od četnika!!)

Odmah idućeg dana stigao sam i ja u Prekaju i uputio se odmah u Drvar da tamo još jednom razmotrimo situaciju. Sporazumeli smo se ovako:

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, na^{zi} se u- arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16625.

1) Da je oblast Srnetica i (Klekovača ipak najbezbednija oblast, najudaljenija od neprijateljskih baza, povezana, za slučaj povlačenja, sa masivom Cincara. Sa likvidacijom Bos. Grahova bezbednost bi vanredno porasla.

2) Da bolnicu smestimo privremeno u selo Drinić, nedaleko od Petrovca, dok se ne izgrade paviljoni na Klekovači, odnosno odakle bi se za slučaj potrebe mogli povući u šumu u pravcu Kozila i Uvale.

3) Ja ću otpovoditi još u Operativni štab da se i tamo dogovorimo.

Ranjenici su posvuda dočekani od naroda na takav način kakav još nismo sreli za ovu godinu borbe. O tome ćemo poslati jedan posebni dopis za »Pregled«.² –

Druže Tito, neophodno bi bilo precizirati šta da se radi sa težim prestupnicima među ranjenicima i bolesnicima. Ima li Uprava bolnice pravo da formira ratni sud za one prestupe koji zaslužuju ratni sud? Ili da ih šalje u njihove jedinice, što je veoma glomazno i u hitnim slučajevima neizvodivo. Molim Te da se to pitanje jasno resi jer se ono postavlja svakodnevno na dnevni red. –

S obzirom na veliku udaljenost ove bolnice od operativnih jedinica i vrlo mučni transport do nje, mišljenja sam da bolnica u Radoslijama (Glamoč) preuzme veći broj ranjenika nego dosad. S obzirom na oslobođenje Livna, to proširenje neće biti riskantno.

S pozdravom

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Goyko

Drvar

16.VIII.42

³ »Vojno-politički pregled« je počeo izlaziti 20. jula 1942. god., pod nazivom »Nedeljni pregled Vrhovnog štaba«. Izlazio je do kraja 1942. god., donoseći najvažnije vesti iz zemlje i inostranstva, a uređivalo ga je Agitaciono-propagandno' odeljenje (Centralni agitprop) pri Vrhovnom štabu i CK KPJ.

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 17 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU PETE
(CRNOGORKE) NOU BRIGADE O JACEM ANGAŽOVA-
NUJU BRIGADE NA PODRUČJU IZMEĐU GORNJEG VA-
KUFA, BUGOJNA, DONJEG VAKUFA I TRAVNIKA¹

VRHOVNI ŠTAB

ŠTABU V NARODNOOSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

Izgleda da sam bio nejasan kad ste razumeli da vam pretstoji neki brzi pokret. Stvaranje udarne grupe na tom području jasno vam je ukazivalo da Vrhovni štab namerava da vas ostavi na tome području, s tim što se ono produžuje preko Tomislavgrada ka Imotskom i donjoj Neretvi. To smo vam javili blagovremeno² da biste prostudirali sve činjenice i znali se upravljati u raznim situacijama.

Pošto nismo uspeli da zauzmemmo Kupres, i o tome smo vas izvestili, nagoveštavajući vam da bi u ovom slučaju neprijatelj mogao preduzeti neke ispadne prema vašoj brigadi. On je već bio nešto pokušao, ali je ometen našim akcijama oko Kupresa.

Sasvim je prirodno da trebate obratiti najveću pažnju na pravac Bugojno – Gornji Vakuf. Kod ovakve situacije oko Kupresa vi treba da se življe angažujete prema Bugojnu, pa čak i prema Travniku. Sasvim je pogrešno što niste likvidirali domobransku satniju u naznačenom selu.³ Domobranci ostavljaju vrlo slab otpor, pa prema njima treba biti energičan. Zarobljenike treba puštati posle objašnjavanja cilja naše borbe. Neprijatelja treba tući, bez obzira na sve, kad god vam se ukaže prilika. Nikad za to ne treba tražiti naređenje. Sem toga vrlo je važno rušiti ustašku vlast tamo gde ona postoji.

Vi vidite da narod na vašoj operativnoj zoni je gotov da se digne na ustank. Vi bi to morali omogućiti i vaša je dužnost da mu pružite svu pomoć. U vašu brigadu primajte sve one koji se dobrovoljno javе. Na području Travnik – Donji Vakuf – Bugojno mi smo naredili formiranje jednog bataljona koji

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2248.

² Redakcija nije uspela pronaći naređenja Vrhovnog štaba koja su se na ovo odnosila i koja su bila ranije upućena Petoj brigadi.

* Verovatno se odnosi na selo Šebešić.

pripada Trećem krajiškom odredu. Učinite sve da se taj bataljon formira i u prvo vreme ukažite mu svu pomoć. Najbolje će biti da tamо uputite neki vaš bataljon.⁴ Te snage treba da napadaju na komunikacije Donji Vakuf – Bugojno – Gornji Vakuf i na taj način najbolje ćete sprečiti eventualne neprijateljske pokušaje ka Prozoru. Samo pametno i ekonomično rasporedite vaše snage. Kao što smo naveli, dejstvom ka Travniku vi ćete najbolje potpomoći našem opštem planu, a taj je da se neprijatelj razvuče na što širem prostoru i onemoćući mu se koncentracija jače snage protiv pojedinih naših grupa.

Predeo Kupresa mi ne nameravamo isprazniti. To bi bilo i vojnički i politički neispravno. Tu ostaju naše jake snage koje će uznemiravati neprijatelja u Kupresu, a u pogodnom momentu napasti i likvidirati to ustaško gnezdo. Povežite se sa tim delovima. Sasvim ste pravilno radili što ste jedan vaš deo odredili za tu vezu. Za sada oko Vukovskog – Zanogline nalazi se IV brigada. Oko Kupresa, naročito sa zapadne strane, doći će snage III krajiškog odreda.

U tesnacu Sujice nalazi se Hercegovački odred.⁵ On će taj tesnac držati. Tu će biti upućen i jedan meštanski bataljon. Drug Rade Hamović sa ljudstvom treba [se] uputiti odmah u sastav Hercegovačkog odreda u selo Šujicu. Ako je sa njim došao drug Stjepan,⁶ odmah ga uputiti u Tomislavgrad, gde da preduzme organizaciju meštanskih jedinica i vlasti. On treba odmah da se poveže sa dalmatinskom operativnom zonom, čiji se štab nalazi u Livnu.

Mi smo uputili proleterske bataljone Prve brigade da pročiste ceo teren do Čabokog. Njima, sa juga, pošao je da uspostavi vezu Južnodalmatinski odred (šesto boraca). Oni će pročistiti taj teren sigurno i dalmatinski odred postaviće se u predeo Aržano – Tomislavgrad. Vaša je dužnost da se sa tim odredom povežete preko Tomislavgrada.

Ostale snage I brigade nalaze se u predelu Livna. III brigada nalazi se na pravcu Bos. Grahova. Krajiška udarna brigada (1000 boraca) i II prolet. zasada se nalaze zapadno od Kupresa, ali njima nameravamo dati jedan zadatak u pravcu severo-zapada.⁷ Iz ovog rasporeda videćete da mi uopšte ne

⁴ Na to područje bio je upućen Četvrti bataljon Pete brigade. Uz njegovu vojnu i političku pomoć formiran je Zijametški bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda, koji će, kasnije, ući u sastav Pete brigade, kao njen Peti bataljon.

⁵ Od Hercegovačkog NOP odreda bila je već formirana Deseta (hercegovačka) NOU brigada.

⁶ Borisa Kovačević-Šćepan

⁷ Odnosi se na upućivanje ovih brigada ka Mrkonjiću Gradu, s ciljem da ga oslobole.

nameravamo napustiti ovu prostoriju, nego je baš zadržati i organizovati. Tu se nalaze rezerve ljudstva koje treba uvesti u naše jedinice.

Dakle, angažujte se prema Bugojnu i Travniku da biste na taj način razvukli neprijateljsku pažnju. Novoformiranom bataljonu sa terena između Bugojna i Travnika⁸ dajte zadatak da ruši komunikaciju Travnik – D. Vakuf. Ukažite mu i vojničku pomoć u ovom smislu. Razrušite i očistite komunikaciju ka Travniku i onu ka Bugojnu. Podignite ustašku letinu kao i stoku sa cele te prostorije. Pri tome morate pravilno postupiti, te da to ne poprini karakter pljačke. Porušiti komunikaciju od Rame ka Prozoru. Izvideti mesta na komunikaciji Prozor – Ravno koja bi se u danom momentu mogla brzo porušiti. U svoju [brigadu] primajte sve one koji vam se dobrovoljno javе. Nastojte svim silema da organizujete meštanske jedinice, koje privremeno stavite pod vašu komandu i dajte im konkretnе zadatke.

Konjički bataljon pripašće Hercegovačkoj udarnoj brigadi. Ako ste mu dali kakav konkretni zadatak, neka privremeno ostane kod vas. Ovome bataljonu dajte zadatak da dejstvuje u pravcu Rame i Mostara. Nepravilno je da ga šaljete ka Travniku.

Razvijte jaku političku i agitprop. delatnost. Održavajte konferencije i širite vaše proglašenja i letke. Ni najzabačenije selo ne sme ostati bez vaše kontrole i uticaja.

Po svim ostalim pitanjima komandant Tito uputiće vam naređenje.

Odećna sprema vas čeka u Livnu. Organizujte jedan transport kojim ćete ovo preneti. Zamolićemo I brigadu da vam dodeli nešto puščane municije. Od automatskih oruđa ne možemo vam ništa dodeliti, nego morate sami neprijatelju oduzeti.

Obaveštenja: Jablanički i Toplički odred (Srbija) i pored više žestokih nepr. ofanziva ostali su u celini i razvijaju živu delatnost. U Šumadiji i Zapadnoj Srbiji nalaze se 4 part. odreda koji i pored nepr. žestokog terora uspešno dejstvuju. U Istočnoj Srbiji (Svrljiške Planine) naši partizani zadaju žestoke udarce neprijatelju.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

ZA VRHOVNI STAB NOP i DV JUGOSLAVIJE

27.⁹ VIII. 1942

⁸ Odnosi se na Zijametski bataljon.

⁸ Očigledno omaška; treba: 17 – što dokazuje niz činjenica iz sa-mog dokumenta.

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 17 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU BRIGADE ZA ZATVARANJE TE-SNACA ŠUJICE I USPOSTAVLJANJE VEZE SA SUSEDNIM JEDINICAMA¹

VRHOVNI ŠTAB
NOP I DV JUGOSLAVIJE

ŠTABU HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE

1) U duhu već izdatih naređenja² organizujte za odbranu tesnac Šujice od G. Malovana pa do kosa jugo-zapadno od s. Šujice. U ovom cilju po dubini napravite obavezno utvrđenja – na celoj dubini tesnaca. Isto tako utvrditi i kose istočno i zapadno od ovog tesnaca. Put koji vodi od G. Malovana pa sve do Lupoglave treba potpuno prekopati i onesposobiti za svaki saobraćaj, ali tako da se taj put ne može popraviti ni za vreme od mesec dana neuznemiravanog rada.

2) Na vaš sektor doći će posle nekoliko dana i bataljon »Vojin Zirojević« iz Livna.

3) Drug Rade Hamović sa 60 boraca doći će kod vas za nekoliko dana. Drug Rade je određen za načelnika štaba vaše brigade.

4) Stupite u vezu sa Štabom dalmatinske operativne zone koji se nalazi u Livnu. Vi ste dužni da ovu zonu izveštavate o svim akcijama i radu na vašem sektoru. Isto tako oni će uspostaviti direktnu vezu sa vama.

5) Vaš je dakle zadatak da štitite pravac G. Malovan – Šujica – Livno. Pravac od Šujice ka Tomislavgradu poveri-ćemo Duvanjskom bataljonu koji je u formiranju. Vi morate održavati vezu i sa Duvnom.

6) Oko Kupreša nalaze se naše snage. Dužnost je tih delova da neprijatelja napadnu s boka ako on krene ka pravcu G. Malovan – Šujica. Morate se povezati sa ovim delovima i konkretno rešiti to sadejstvo.

7) Vaš Konjički bataljon dobio je zadatak da dejstvuje u pravcu JRate i Mostara. Komandant Tito narediće da li će on odmah doći u vaš-sastav.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2227.

² Ova su naređenja verovatno bila usmeno izdana.

8) Bataljoni I proleterske brigade u vezi Sa Južnodalmatinskim odredom čiste teren na prostoru između Imotskog i Tomislavgrada. To će se završiti za neki dan, kada ćete uspostaviti direktnu vezu sa Južnodalmatinskim odredom u predelu Tomislavgrad – Aržano.

Kako smo vam i usmeno objasnili, vaša i V brigada i Južnodalmatinski odred verovatno će sačinjavati jednu udarnu grupu na čelom području od G. Vakufa – Sujice pa do Nerezive i Metkovića.³ Svi će delovi usaglasiti dejstvo na način kako to bude regulisao Vrhovni štab svojom direktivom, koju ćete vi dobiti.

9) Nastojte da vojnički i politički učvrstite vašu brigadu. Naročitu pažnju obratite ponašanju prema stanovništvu.

10) Štab I brigade nalazi se u Livnu pa i s njim uspostaviti vezu. Jedan bataljon I brigade nalazi se oko Borove Glave, a jedan u Duvnu. Naredili smo rušenje komunikacije od Livna preko Borove Glave do Lupoglave.

11) Druga Orovića⁴ uputite preko Livna u Glamoč gde da nas potraži preko Komande mesta.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

17. VIII. 1942

ZA VRHOVNI ŠTAB NOP I DV JUGOSLAVIJE

¹ Vidi dok. br. 111.

⁴ Savo Orović

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 AVGUSTA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRA-
JINU DA ČE BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE MRKONJLCA
GRADA USKORO BITI UPUĆENE I DA SE BATALJON
»STARAC VUJADIN« PRIKLJUČUJE PETOM KRAJIŠKOM
NOP ODREDU¹**

KRAJIŠKOM OPERATIVNOM ŠTABU

1) Navtedene dve brigade² biće upućene iz predela Novo Selo •— Blagaj za nekoliko dana. O danu njihovog pokreta izvestiće vas. Vi izvršite sve pripreme u tom pogledu.

2) Bataljoni »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip« potpadaju pod vašu komandu.³ Ovo javite V krajiskom odredu. Nad njima neka uspostavi čvrstu komandu. U tim bataljonima razvijite jači politički rad. O ovome mi ćemo izvestiti Dalmat. operat. zonu. Po padu Grahova, videćemo pod čiju će komandu potpasti ti bataljoni.⁴

3) Od sada nas izveštavajte o svemu preko Glamoča.

17-VIII-42 god.
16,30 časova

Komandant
Tito

¹ Original, p'san olovkom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 18—1, k. 101.

² Odnosi se na Drugu proletersku i Sedmu (Prvu krajisku) NOU brigadu.

³ Bataljon »Starac Vujadin« formiran je septembra 1941 god. Njega je formirao Štab Brigade nacionalnooslobodilačkih partizanskih odreda (Drvarska brigada). Po reorganizaciji ove brigade, krajem oktobra 1942, bataljon »Starac Vujadin« pripao je Prvom krajiskom NOP odredu. Na insistiranje Štaba Dalmatinskog NOP odreda došlo je, početkom januara 1942, do sastanka između predstavnika Prvog krajiskog i Dalmatinskog NOP odreda, na kojem je odlučeno da bataljon »Starac Vujadin« potпадne pod komandu Štaba Dalmatinskog NOP odreda (vidi tom V, knj. 3, dok. br. 7 i 107). Po formiranju Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske, ovaj bataljon je ušao u njen sastav.

Međutim, zbog udaljenosti bataljona »Starac Vujadin« od Štaba Dalmatinskog NOP odreda i, kasnije, od Štaba zone, a i zbog s'alne težnje najvećeg dela ljudstva ovog bataljona da se ponovo priključi krajiskim odredima, nije se mogla uspostaviti dovoljno čvrsta komanda nad njim, niti razviti intenzivniji politički rad u njemu. Iz ovih razloga je Vrhovni komandant naredio da bataljon »Starac Vujadin« uđe u sastav Petog krajiskog NOP odreda, čijem je području najviše gravitirao.

⁴ Bataljoni su ostali pod komandom Štaba Petog krajiskog NOP odreda sve do formiranja Četvrte krajiske NOU brigade (9 septembra 1942 god.), kada su ušli u njen sastav.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABOVIMA DRUGE PROLETERSKE I SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE DA POD KOMANDOM OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU IZVRŠE NAPAD NA MRKONJLC GRAD¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE
16 avgust 1942

ŠTABU I KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE, ŠTABU II PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

1) Vaše dve brigade u sadejstvu sa potrebnim snagama iz operativne zone za Bosansku Krajinu² sačinjavaju jednu udarnu grupu za operacije oko Mrkonjić Grada. U ovom cilju odmaršujte iz pređela Blagaj •— Novo Selo u predeo selo Brđani – Pljevski Podovi, gde se stavite na raspoloženje Operativnom štabu za Bosansku Krajinu – drugu Kosti, sa kojim uspostavite hitnu vezu. O vašim akcijama mi smo već izvestili krajiški Operativni štab.

Pokret otpočnite najkasnije noću 17 na 18 avgust.³ Pre vašeg odlaska skrenite pažnju III krajiškom odredu da prebaci potrebne snage oko Blagaja, koje će vršiti demonstrativne ispade prema Kupresu, presecati i kvariti komunikaciju Bugojno – Kupres i postavljati na istoj zasede. Sem toga, taj odred treba da se poštara za izvlačenje žetve iz Kupreškog Polja. Štab odreda treba da formira Kupreški bataljon, koji bi obuhvatio sela: Novo Selo, Blagaj, Gornji i Donji Malovan, Rilić, Zanogolina, Vukovsko i Ravno. Ove čete sa raznih pravaca treba da ugrožavaju Kupres. Vi učinite sve da se taj bataljon što pre formira. Kupreškoj četi, koja je i do sada dosta uspešno dejstvovala, dajte konkretan zadatak: demonstracije prema

¹ Original, delom otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, a delom pisan olovkom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 24-1, k. 2.

² Odnosi se na teritoriju Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.

³ Pokret je odložen dopunskim naređenjem (vidi tačku 1 u post-skriptum ovog dokumenta).

Kupresu i presecanje puta Bugojno – Kupres, te da se ne bi osetilo vaše otsustvo. O svemu ovome mi smo obavestili i Operativni štab za Bosansku Krajinu, ali pošto vi prelazite preko teritorije III odreda, potrebno je da i vi uputite Štab III odreda na pravilno izvršenje zadatka. Komandant Kupreškog bataljona bio bi dosadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević«. Naredili smo Štabu Dalmatinske zone da ga hitno uputi u sastav III odreda.⁴

2) Imajte u vidu da je II proleterska brigada u poslednje vreme imala velike napore, da je dosta iscrpena, pa je potrebno da se ta jedinica prethodno odmori i snabde odelom. Za tu brigadu odelo se već pravi u Glamoču, pa je potrebno da Štab II brigade odmah uputi potrebne organe u Glamoč koji će izrađeno odalo i obuću dostavljati svojoj brigadi. Mi smo u ovom smislu već izdali naređenje odgovornim drugovima u Glamoču.⁵

Pri operacijama oko Mrkonjić Grada II brigadi dajte sporrednije zadatke – zaštita komunikacija i slično.

3) Hitnost akcije ka Mrkonjić Gradu nameće se tim pre što nismo uspeli da zauzmemmo Kupreš. Brzo izvedena operacija oko Mrkonjić Grada neće dozvoliti neprijateljsko grupisanje na pravcu Kupreš – Livno, iz čijih polja treba da izvučemo dosta bogatu letinu.

4) Plan za Mrkonjić Grad sastaviće krajinski Operativni štab. Imajte u vidu da ovome gradu treba prići obuhvatnim manevrom preko Sinjakova i sela Baraći – Podrašnica. Ovim drugim pravcem treba da usledi glavni napad. Pri izvođenju akcije treba da budu zatvorene komunikacije od Banja Luke i Jajca. Mi smo dali sugestije II krajiskoj brigadi da se angažuje ka Sanskom Mostu i na taj način obezbedi i taj pravac. No sve detalje predvideće i odrediće Operativni štab za Bosansku Krajinu, drug Košta. Pre samog napada morate prikupiti sve podatke o Mrkonjić Gradu tako da se ta operacija uspešno izvede. Prema potrebi krajinski Operativni štab odrediće još neki bataljon. Bolje imati više snage, samo da se operacija uspešno izvede. Ovo tim pre što Mrkonjić Grad predstavlja rešenje jednog krupnog vojničkog i političkog pitanja Bosanske Krajine..

5) Imajte u vidu da prolazite preko četničke teritorije. Nastojte da sve te grupe neutrališete i pridobijete u naše redove. Izađite pred mase sa unapred pripremljenim proglašom. U slučaju da vam te bande istave kakav otpor – morate biti energični do krajnosti. Pokret vaših snaga mora biti takav da na svakoj tačci možete izraziti potpunu "nadmoćnost nad bandama.

⁴ Vidi dok. br. 107.

⁵ Vidi dok. br. 106.

6) Potrebno je da se povežete i s II krajiškom brigadom i da s njom usaglasite dejstvo, što će svakako učiniti krajiški Operativni štab.

7) Prisustvo II proleterske brigade iskoristite politički kao jedinice iz Srbije, na političkom razbijanju četničkih bandi u tome kraju. Dajte nam vaše mišljenje i predlog da li će biti potrebno da još neka proleterska jedinica dejstvuje na pravcu Mrkonjić – Banja Luka.

8) Prilikom izvođenja operacija oko Mrkonjić Grada jedinice neka vam budu što pokretljivije. Zbog toga – komore, ranjene i iznemogle drugove ostavljati u sigurne, udaljenije baze (Janj, ili neko drugo mesto, kako to nađe za shodno Operativni krajiški štab).

9) Pri napadu na Mrkonjić teška oružja morate imati pri ruci za rušenje otpora. Svaki bataljon mora imati flaše s benzином за paljenje neprijateljskih tačaka otpora. U ovu svrhu doturićemo benzin u Glamoč, a vi još sada uputite svoje ljude koji će naći flaše i doturiti k vama.

10) Vezu s nama održavati preko Glamoča.

11) Pre vašeg odlaska morate evakuisati sve ranjenike i bolesne u pravcu Glamoča.

12) U pokretu pazite se od avijacije.

13) Obaveštenje – Glavni štab za Srbiju nas jutros izvestava da su Jablanički i Toplički odred za celo vreme, uprkos velikih neprijateljskih ofanziva, ostali potpuno sačuvani i da razvijaju uspešno dejstvo. U Sumadiji i Zapadnoj Srbiji postoje četiri partizanska odreda koji uprkos užasnog teror-a razvijaju svoje dejstvo. – Po drugim informacijama u Istočnoj Srbiji – Svrliške Planine – jaki partizanski delovi se uspešno bore.

Primite naše drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

13.30

Komandant,
Tito

(M. P.)

6P. s.

1) Vaš odlazak sa tog terena uslediće tek pošto III krajiški odred prebaci u predeo Novo Selo – Blagaj deo svojih snaga. Mi smo mu u tom pogledu izdali naređenje.⁷ Vi uhvatite s njim vezu i uputite ga u zadatak. On treba da štiti to selo, da pribira letinu iz polja i da bočno dejstvuje na slučaj nepr. nadiranja ka Šujici; zatim da pravi zasede na drumu Bugojno

⁶ Sledeći tekst dopisan je olovkom, cirilicom.

⁷ Vidi dok. br. 109.

– Kupreš. Kupreška četa pretvoriće se u bataljon. I njima objasnite zadatak.

2) Imamo obaveštenje da bi se neki muslimani iz Kupreša predali. Oni su slali neke labave delegate. Zato noću 19/20 u 21 čas sa lakim delovima napravite jedan demonstrativni napad, te da vidimo da li će neki izići.

3) Budite budni, da vas neprijatelj ne iznenadi. Ako bi nepr. krenuo ka Šujici, vi uputite pojedine lake delove u bok, pravcem ka G. Malovanu.

4) O svemu nas izveštavajte na Glamoč.

5) Štampano naređenje služi vam kao orijentacija za vaš dalji rad.⁸

6) Vreme pokreta mi ćemo narediti. Vi nas izvestite kad pristignu snage III odreda.

17-VIII-42 god. 17 časova = Glamoč'

Komandant,
Tito

BR. 115

UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 18 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE O SADEJSTVU U DEMONSTRATIVNOM NAPADU NA KUPRES I O NAČINU DEJSTVA U SLUČAJU NEPRIJATELJSKOG ISPADA IZ KUPRESA¹

VRHOVNI ŠTAB
18-VIII-42 godine
13 časova

ŠTABU ČETVRTE NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

1) Vi znate da su neki muslimani iz Kupreša preko svog delegata potražili od nas uslove za njihovu predaju. Tih muslimana ima navodno oko 700. Mi smo im zagarantovali život pod

⁸ Odnosi se na prvi deo ovog dokumenta, koji je otkucan na pisaćoj mašini.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2228.

uslovom da napadnu ustaše, unište topove, tenkove i automat ska oruđa. U ovom cilju noću 19/20 naše jedinice, pa i vaša brigada, izvršiće *lakim djelovima* demonstrativni napad 21 čas. Pri tome napadu muslimani bi trebali da izđu. Tom prilikom muslimani će imati znak: »Alah je s nama«, a partizani treba da odgovore: »Alah je veliki«. Pri svem tom pripaziti da sve ovo ne bude kakva obmana. Predavanje tih ustaša mnogo bi značilo za dalje vođenje naše borbe. Tako bi se počeo ljujati temelj i Pavelićevim ustašama.

Napominjemo vam da je jedna demonstracija sa lakim djelovima i u duhu našeg plana da se neprijatelj prikopa za pojedinu mjestu, onemogućavajući mu pokret ka oslobođenoj teritoriji.

Parlementar koji je bio kod nas donijeće odgovor od tih muslimana iz Kupreša kod vas. U slučaju da su ti muslimani povoljno odgovorili, onda i toj demonstraciji treba pridati veću važnost, samo paziti da ne bude gubitaka.

Po izvještajima naše Druge brigade ustaši su dobili pojačanja od 3 satnije. Samim tim ova predaja muslimana postaje manje vjerovatna.

3) Ako bi neprijatelj pokušao da nadire ka Sujici, vi trebate da uputite izvjesne djelove da ga udare u bok na tome putu. Sa drugim snagama treba da izvršite jaču demonstraciju ka Kuprešu.

4) Izvidite slučaj onih ljudi koji su nagovarali seljake da ne nose ranjenike, pa postupite kako treba.

5) Ishrani i odmoru trupa posvetite veliku pažnju. Kopajte ustaške krompirje iz polja. Isto tako organizujte i ustašku žetvu.² No, pri svem tom morate biti vrlo obazrivi, jer neprijatelj raspolaze i sa jednim tenkom i oklopnim kolima. Jedinice postavite tako da one nijesu neposredno izložene neprijateljskim udarima i njegovoj vatri.

Mi namjeravamo da jedan dio brigade, možda veći, sa štabom prebacimo u Novo Selo – Blagaj, dok bi drugi, dva bataljona, ostali na toj prostoriji. Vaš zadatak bi bio da u vezi sa mještanskim jedinicama ne dozvolite probijanje neprijatelja na oslobođenu teritoriju; ako bi on pokušao ka Sujici i Livnu, onda bi vi trebali da vršite jače demonstrativne napade ka Kuprešu, da bi mu to omeLi, kao i da upućujete lakše djelove za dejstvo sa strane i iz pozadine.

Prostudirajte sve ove činjenice, pa nas o tome izvijestite i dajte izvjesne predloge i mišljenja.

² Reč je o prikupljanju letine sa imanja koja su ustaše napustile bežeći za Kupres.

6) Podnesite nam izvještaj -o stanju kod neprijatelja i vaših jedinica, kao i stanju i političkom radu među tim mještanskim seljacima. Nastojte da brigadu popunite sa mladićima iz tog kraja.

Mještanske jedinice obučiti u vršenju zadataka. Njima dodijeliti razne izviđačke i obavještajne službe. Oni moraju nositi svu težinu odbrane svojih sela, a ne vaše jedinice. To pravilno regulišite.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

BR. 116

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA ZATVORI PRAVAC KUPRES – LIVNO I DA U REJONU MLINIŠTA STVORI ČVRSTO UPORIŠTE BRIGADAMA ODREĐENIM ZA NAPAD NA MRKONJIĆ GRAD¹

VRHOVNI STAB
19-VIII-42 godine
10 časova

ŠTABU PRVE NARODNO-OSLOBODILAČKE PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

1) Sa dva bataljona koji se nalaze u okolini Livna smenite snage Hercegovačke udarne brigade u tesnacu Šujice i zatvorite taj tesnac i štitite pravac ka Livnu. U ovom cilju preduzmite niz mera za rušenje puta i izradu streljačkih zaklona. Ove mere da se primene na ceo pravac od G. Malovana pa sve do Borove Glave. Naročito je potrebno izraditi rovove zapadno od puta – padine Cincara.

Tesnac ne treba posedati svim snagama. Dovoljno je da se ka predelu G. Malovana isture izviđački delovi, a glavnina

¹ Kopija originala, otkucana na pfeaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2236.

bataljona da bude u predelu Šujice i u selima južno od ove – Galičići.² Na slučaj nepr. napada, jedan bataljon sitnim delovima poseo bi izrađene streljačke zaklone po dubini tesnaca (posedanje po desetinama i manjim odeljenjima) dok bi drugi bataljon izašao na položaje oko Borca i severno od njega, oda-kle bi aktivno dejstvovao.

U predelu Borove Glave vrlo je važno podići utvrđenja. Ovi radovi da obuhvate jednu dublju zonu.

Za sve ove radove mobilisati mesno stanovništvo pod strogom kontrolom i odgovornošću.

2) Čim smenite delove Hercegovačke brigade odmah ih uputite u predeo Bagarića da zatvore pravac koji izvodi od Mostara.

Dalmatinskoj operativnoj zoni naredili smo da od Južnog odreda izdvoji jedan bataljon i postavi ga u predelu Aržana.⁸ Taj deo održavao bi vezu sa Južnim odredom pravcem Studenci – Zagvozd – Biokovo.

3) Kada Hercegovci i Dalmatinци budu upućeni ka svojim određenim mestima, vi povucite vaše bataljone u predeo Livna. Dobro bi bilo da vaši bataljoni budu u predelu Livna do zore 22 t. m.

Noću 22/23 najmanje vaša dva bataljona prebacimo kamionima preko Glamoča u predeo Mliništa, gde će pročistiti teren od pojedinih četničkih bandi i služiti kao uporište i rezerva našoj udarnoj grupi (Prva kraljička i Druga proleterska) koja noću 21/22 kreće iz predela Novo Selo – Blagaj ka s. Janju i dalje ka Mrkonjiću, pravcima: Potkraj – Medna – Podrašnica i Brđani – Sinjakovo – Mrkonjić Grad. Za ovo vi ćete naknadno dobiti naređenje i detaljna uputstva.

4) Kada pristignu snage Livanjskog odreda, njih ćemo verovatno postaviti da štite tesnac Šujicu. U Duvnu će se nalaziti Duvanjski bataljon.

Četvrta brigada glavninom će se prebaciti u predeo Novo Selo – Blagaj, dok će manji delovi sa meštanima ostati u predelu Zanoglina – Vukovsko.

Peta brigada dobila je zadatak da se angažuje ka Bugojnu i Travniku, dejstvujući na komunikacije.⁴ Isto tako ima da mobiliše sa toga područja meštanske delove.

Treća brigada i dalje će ostati u Livanjskom Polju, s tim da razoruža ustaške elemente. Dajte joj naređenje da se čvrsto poveže sa bataljonom »Starac Vujadin« i da mu se približi. Vi nas ništa ne izveštavate o radu te brigade.

² M. i V. Galičić

⁸ Vidi dok. br. 118.

* Ovo naređenje Redakcija n^oje uspela pronaći.

... а да Стављено наји се некада у склонине љубави смешите кнагијајућима... вон пријатеља у тековнију Шујику у Петроваце... тада често и
стога се превијају... У овом случају превијајући има нека да умрежи пута и избаци
стога се превијају... али се ово мора да се појавише да је тој познати из Ј. Накончана који се
се борави у... Накончан је потврђен издавати време, великим експулсивним црног
црног најмајући поједијеним стаклама који су остављани да буде у тековнију Шујију
што је у овим јутре од некога не слушаји ниси, нападајући сејама ботвича, китама, дубовима
и пегасом, којима су стварале симболе да добијама/изводам по десетинама
и макар сајама/који су другим раздана изложе на појављивајућима ботвичама и симболима
који се већима си античкима дејствујуше.

У предео Борзет праве веће је земље којих узурпирају, они узимају
захтјевнога, али и кубују њему.

За све ове радње мобитилски мјесне станицама који су узимали под-
једнако и погодујују.

2/ Чим смирила жалоста Јеврејског националног савjeta да упутата у предео
Борзет да затвори предео који изнажи са његовима.

Јеврејског националног савjeta који изнажи са је јужног јакраја изнажи
и јужнији јакраји и највећи га је предео Ахама. Тада ће одузети са њему са
јакраји и јужнији јакраји Суданом-Деселад-Милеве.

3/ Када Јеврејски и Дајматијски буду упуштени из овима схранима
и симболима, њији појудићи ван ботвича у предео Јевреја, ће бити са њима да земају
и буку у предео који је горе 22 т.м.

Неку 22/23 мајијасе већа два ботвича бредаџијске најмене између
које у предео Јеврејиног, где је преостатица гаура, тај поједијних јеврејских
који су узимали и јакраји којије укајне групи/Прије Краљевина и
јакраји првогаја/ који је 21/22 првих из предео Нисе-Сокол-Вргогаји који су сада
и буку у Милеву, првогаји/Пелузија/Зада/Појевљивања к Борзет-Силкада/и
послани/Борзет/ да је, да њима је забрањено ботвиче и јакраје узурпирају.

5) Vaš štab neka i dalje ostane u Livnu. Sa čitavog tog područja morate pribirati sve podatke i o svemu nam podnositi redovne izveštaje. S nama uspostavite vezu brzim prevoznim sredstvima.

6) Priložena naređenja za Herc. i Četvrtu brigadu dostavite vašim kuririma.⁵ Štab Četvrte sada se nalazi u Zanoglini a Herc. štab u Šujici.

7) Dostavljamo vam »Politički pregled«.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

BR. 117

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU BRIGADE DA USTUPI POLOŽAJE U TESNACU ŠUJICE PRVOJ PROLETERSKOJ BRIGADI I PREBACI SE U REJON BAGARICA RADI ZATVARANJA PRAVCA MOSTAR – DUVNO¹

VRHOVNI ŠTAB
, 19-VIII-42 god.
10 časova

ŠTABU HERCEGOVAČKE NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

1) Pošto vas smijene bataljoni Prve brigade u tjesnacu Šujice, sa vašim djelovima odmah odmaršujte u predio [s.] Bagarići, s tim da zatvorite pravac od Mostara. Pri tome temeljito porušite put koji od Mostara vodi ka Duvnu.

U predio Aržana doći će jedan bataljon Južnodalmat. odreda, sa kojim morate održavati redovnu vezu, jer on štiti vaše desno krilo i bok.

U Duvnu će se prikupiti i organizovati Duvanjski bataljon, sa kojim takođe održavati vezu.

⁶ Vidi dok. br. 117 i 119.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2246. '

Potrebno je da sa sobom odvedete nekoliko mještana – partizana koji će vas obavještavati o prilikama na terenu. Imajte u vidu da je cijela ta prostorija ustaški raspoložena, pa morate biti budni do krajnosti. Lično nam je štab odgovoran za postupke vaših partizana. Pljačku morate suzbiti po svaku cijenu. Tako biste čio narod toga kraja okrenuli protiv vas.

U tom predjelu ima mnogo odbjeglih ustaša. Vi morate na pogodan način organizovati prikupljanje njihove ljetine, koja će vam prvenstveno poslužiti za ishranu. Suvišak hrane upućivati ka Duvnu, a bolje u predio sela Ravno.

2) Peta brigada ostaje u predjelu Prozora. Ona ima jednu četu za vezu u s. Ravno. Sa Petom brigadom morate održavati redovnu vezu. Na slučaj da se pred nekom jačom neprijateljskom ofanzivom budete morali povlačiti, onda tražite naslon na Petu brigadu preko Pakline Planine.

3) Politički radite među stanovništvom. O stanovništvu tražite podatke od drugova iz Duvna.

4) Pokret ka Bagarićima neka otpočne noću 19/20. Tako vi možete biti u predjelu Bagarića 21. t. mjeseca.

5) Sa načinom posjedanja i organizacijom rada u tjesnacu Sujice upoznajte djelove Prve brigade koji vas smjenjuju.

6) Iz predjela Bagarića organizujte vezu s nama brzoprevoznim sredstvima. U ovu svrhu potražite jedan motocikl od Prve brigade.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

BR. 130

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE O NAČINU DEJSTVA NJENIH ODREDA I OBAVEŠTENJE O PRIPAJANJU BATALJONA »STARAC VUJADIN« I »GAVRILO PRINCIP« PETOM KRAJIŠKOM NOP ODRDU¹

VRHOVNI ŠTAB
19-VIII-42 god.
10 časova

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1) Od Južnodalmat. odreda izdvojite jedan bataljon (do 200 boraca) koji će doći u predeo Aržana. Taj će bataljon služiti za vezu snaga Duvanjskog Polja i onih u predelu Biokova. Sem toga, taj deo treba da dejstvuje na komunikaciju Sinj – Imotski. Ovaj deo poslužio bi i kao uporište i prihvat onim snagama Južnog² odreda ako bi one pred jačom neprijateljskom navalom bile primorane da se povuku sa uzanog prostora Biokova.

Ovaj bataljon iz predela Aržana treba da održava stalnu vezu sa Herc. udarnom brigadom koja će se prebaciti u predeo Bagarića. Ta veza mora biti sigurna, kako bi bio obezbeđen bok tih snaga kod Bagarića.

2) Ostatku Južnog odreda dajte zadatak da dejstvuje na komunikacije i proširi dejstvo ka Metkoviću i Omišu.

3) U Duvnu formirajte i prikupite Duvanjski bataljon. On treba da kontroliše i štiti pravac od Šujice ka Duvnu. Sem toga, treba da posluži kao potpora vlasti i za održavanje veze sa svim delovima.

4) Snage Odreda za srednju Dalmaciju treba da se povrate na svoj teren, da štite pravac ka Prologu, da dejstvuju na komunikaciju Sinj – Knin i dalje preko nje ka jugo-zapadu.

5) Vi morate odrediti specijalni deo snage koji će obavezno dejstvovati na komunikaciju Knin – Bosansko Grahovo, kako bi se demoralisala talijanska posada u Bosanskom Grahovu.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 26–1, k. 2.

Kopija originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2231.

² Južnodalmatinskog

U ovom pogledu tražite pomoć od Ličana i Štaba Petog krajiškog odreda, mada ta komunikacija pripada vašem području.

6) Bataljoni »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip« ispadaju ispod vaše komande. Njih smo pripojili Petom krajiškom odredu iz političkih i vojničkih razloga. Docnije ćemo videti kome će pripasti.

7) Izvestite nas o formiranju i jačini Livanjskog bataljona, odnosno odreda. Taj bataljon povucite zajedno sa bataljonima Prve brigade. Njemu ćemo dati da štiti pravac od Šujice ka Livnu. Taj bataljon bi trebalo da bude u Livnu do zore 22 t. meseca.

8) Vi morate voditi računa o rasporedu svih naših snaga na vašem području kao i u njegovoј blizini i izveštavati nas o svemu. Vezu s nama uspostavite sa nekim brzim prevoznim sredstvom. Veza mora biti posvednevna i redovna.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
(M.P.) Tito

BR. 119

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA U SADEJSTVU SA TREĆIM KRAJIŠKIM NOP ODREDOM VEZUJE NEPRIJATELJSKE SNAGE ZA KUPRES I ONESPOSOBI
KOMUNIKACIJE JAJC – DONJI VAKUF¹

VRHOVNI ŠTAB
19-VII-42 god.
10 časova

ŠTABU IV BRIGADE

1) Vaš štab sa tri jača bataljona neka se prebaci noću 20/21 t. m. u predio Semenovci – Novo Selo. Tu ćete se vezati sa Štabom Trećeg krajiškog odreda. U zajednici sa tim mještanskim djelovima imate zadatku:

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2212.

U zaglavlju dokumenta omaškom je napisano VII (juli) umesto VIII (avgust).

- da postavljate zasjede i dejstvujete na komunikaciju
- Bugojno — Kupreš,
 - da prikupljate ljetinu iz Kupreškog Polja,
 - da izvodite povremene demonstracije na Kupreš i tako privezujete neprijateljske snage u Kuprešu,
 - ako bi neprijatelj napravio ispad ka Sujici i Livnu, vi morate odrediti izvjesne djelove za dejstvo u neprijateljski bok, a sa jačim snagama morate napasti u pravcu Kupreša.

Sve ovo zahtijeva jaku izviđačku službu, koju morate dobro organizovati. Nemojte da glavni teret padne na vaše jedinice. Vi morate organizovati mještane, koji moraju braniti svoja sela, a vi da im budete podrška i da rješavate važnije operativne zadatke.

2) U predjelu Vukovsko — Rilić treba da ostanu vaša dva malobrojnija bataljona ili jedan jači, kako vi to odredite. Sem toga, na tom terenu moraju ostati Vukovska i Rilićka četa. Malovanska četa treba da ostane oko G. i D. Malovana.² Zadatak je ovih djelova isti kao i vaš, samo sa njima morate uspostaviti čvrstu vezu.

Kada bi neprijatelj ispaо u jednu stranu, drugi vaš dio mora obavezno da stupi u dejstvo.

3) U tjesnaci* Šujice sada se nalaze dva bataljona Prve brigade. Morate sa njima uspostaviti vezu. Na tome sektoru treba da se nalazi i Malovanska četa, i to pod komandom ovih bataljona. Naredite komandantu Kupreškog bataljona, koji će biti u Blagaju — Novo Selo, da pravilno razmjesti svoje čete, da brane svoja sela i da se uzajamno potpomažu.

4) Vi vidite da je naša težnja da se neprijatelju ne dozvoli da pravi pokret ka Livnu, nego da se priveže za Kupreš. Sem toga, moramo obrati ljetinu Kupreškog Polja, koja je bogata. Krompire još sada vadite vašoj vojsci.

5) Krajiška³ i Druga proleterska izvršiće pokret noću 21/22 u pravcu sjeverozapada. Da bi se maskirao njihov pokret i rad, vi ćete morati od 21 [-og] pa nadalje preduzeti niz mjera ka Kuprešu i komunikaciji Kupreš — Bugojno, kako bismo zadržali neprijatelja u tome području.

6) Sa Štabom Trećeg krajiškog odreda prostudirajte dejstvo na komunikaciju Jajce — Donji Vakuf. Tamo se nalazi niz manjih domobrantskih posada, koje su čak voljne da nam se pod izvjesnim uslovima predaju. Organizujte te akcije kao i rušenje same pruge i puta Jajce — Donji Vakuf. O stanju u Jajcu i na pruzi dobijete detaljne podatke od Štaba Trećeg odreda.

² Vukovska, Rilićka i Malovanska četa ušle su u sastav Kupreškog bataljona (ranije pripadale bataljonu »Vojin Zirojević«).

³ Odnosi se na Sedmu (Prvu krajišku) NOU brigadu.

7) Pošto je predio gdje ćete boraviti otkriven, morate dobro izvidjeti okolinu i tako podesiti razmještaj jedinica da ne bi stradale od dejstva iz vazduha. Za stanovanje mogli biste izabrati i predio oko Bojne i Orlovače.

Ako se u blizini budu nalazile kakve četničke bandice, pročistite teren. Za ovo ćete dobiti obavještenja od mještanskih partizana i Štaba Trećeg odreda.

Nastojte da iskoristite prisustvo vaših jedinica za vojničko i političko uzdizanje jedinica Trećeg odreda.

8) Vezu s nama održavati preko Glamoča. Izvještavati nas o svemu i to redovno. Po dolasku na novo mjesto poslati kurire za V. Štab.

9) Morate odrediti jedan stalan dio oko Čajuše, za vezu s vama i djelovima u tjesnacu Šujice.

10) Odmoru i ishrani ljudi posvetite veliku pažnju.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,
(M. P.) Tito

BR. 120

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA PRIKUPI
JAČE SNAGE U REJONU BLAGAJA I U SADEJSTVU SA
ČETVRTOM PROLETERSKOM BRIGADOM VRŠI PRITISAK
NA KUPRES¹

VRHOVNI ŠTAB
19-VIII-42 god.
10 časova

ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG ODREDA

1) U predio Šemenovci – Novo Selo prebacíće se noću 20/21 djelovi Četvrte brigade. Stupite u vezu sa tim djelovima i zajednički rješavajte dodijeljene zadatke.

2) Udarnoj grupi Krajiške i Druge proleterske brigade možete dodijeliti jedan bataljon da ih prati na njihovom po-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2246.'

kretu. Pri tome imajte u vidu da morate u predjelu Blagaja imati jače snage, jer smo obaviješteni da neprijatelj u Kuprešu prikuplja izvjesne snage. Vjerovatno da namjerava ka Sujici. U tom slučaju vi morate dijelom snaga dejstvovati u bok, a ostalim glavnim snagama ugroziti Kupreš.

3) Izvještavajte nas o svima događajima, i to preko Kupreša.²

4) Bataljonu koji se ima formirati na prostoru istočno od Bugojna posvetite veliku pažnju. Tamo ima dosta boraca i treba im dati zadatak da dejstvuju na prugu Travnik – D. Vakuf i ka Bugojnu. Naredili smo Petoj brigadi da pomogne taj bataljon i da se poveže sa njim.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

i

Komandant,

BR. 121

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
ŠTABOVIMA DRUGE I ČETVRTE PROLETERSKE I SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE DA IZVRŠE PRIHVAT MUSLIMANSKE GRUPE KUPREŠKE POSADE I POKUŠAJU ZAUZETI KUPRES¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
19-VIII-1942 god.

ŠTABU I KRAJIŠKE, II i IV BRIGADE

Danas u 10 i 30 časova primili smo odgovor, odnosno potvrdu na naše pismo koje smo uputili ustašama u Kuprešu,² a kojim smo im obećali da ćemo im zagarantovati živote u slučaju da se svi predadu našim jedinicama. Njihov odgovor glasi:

² Očigledno omaška. Treba: preko Glamoča.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2230.

² U ustaškoj posadi Kupresa nalazila se i jedna grupa od nekoliko stočna muslimana. Ona je, posle nekoliko žestokih napada na Kupreš, izjavila želju za predajom. Vrhovni štab joj je uputio pismo sa us-

»Ustaše će izaći prema Vratima. Muslimani su kod topa, bacača i teškog topa. Mi ćemo što više zla učiniti unutra. Od Pogane Glavice otvorite najjaču vatru. Nemojte tući top, jer se kod njega nalazi velika količina municije. Topom tucite donji deo grada. Mi ćemo izaći 19 u 21 čas, a znaci raspoznavanja neka budu »Alah je s nama« – reći će ustaše i muslimani, a vi ćete odgovoriti »Alah je veliki«.

Prema ovome potrebno je da se učini sve da se ova muslimanska grupa prihvati, a po mogućству, ako se pokaže slaba vatra i otpor, pokuša i likvidirati ostatak posade u Kuprešu. Pošto će to zavisiti od razvoja situacije na licu mesta, to vam mi ne možemo dati detaljna uputstva. Treba-težiti da naše ljudstvo izvrši oprezno ovu demonstraciju, ali s tim da naše snage budu prikupljene da se može postići krajnji cilj, tj. uništenje neprijatelja u Kuprešu.

II Brigada treba da zauzme Mala i Velika Vrata i Malu Plazenicu; ako se tu pokaže veliki otpor, onda neka samo priveže snage na tim položajima.

VII Krajiška brigada trebala bi da zauzme selo Čardačicu i Čardačicu (1300), pa ako se pokažu povoljni uslovi za ulazak u grad, a to će biti slaba vatra, slab otpor, otsustvo artiljeriske vatre i vatre bacača, onda neka privuče i protivkolske topove (barem jedan) kojim će tući eventualno kuće u koje bi se zabiljkadirali ostaci ustaša.

IV Brigada: glavninom svojih snaga zauzeti Poganu Glavicu i vatrom bacača (upotrebiti sve bacače) tući donji deo grada i otvoriti jaku vatru automatskog i pešadijskog naoružanja. Slabe snage uputiti u sela ispod Velikog i Malog Stožera koje će vršiti demonstrativne vatrene prepade.

U ovoj prilici više nego ikada potrebno je da komandni kadar bude u čvršćoj vezi sa svojim jedinicama kako bi mogao osetiti da li i kad treba vršiti napad ili povući svoje trupe da ne trpe uzaludne gubitke.

Odvajanje muslimanskih ustaša od ustaša katolika biće od velikog vojnog i političkog značaja. Prema tome podesite sve svoje postupke.

Ustaše koji vam se budu predali zadržite kod sebe, odnosno u selu Blagaju, prikupljene, oduzmite im samo svu municiju i sa njima politički radite.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

lovima za predaju (to pismo Redakcija nije uspela pronaći), a ovim na-ređenjem i pripremio predaju. Međutim, ova grupa nije iskoristila pruženu joj priliku.

BR. 122

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGO-SLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DRUGE PROLETERSKE I SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE O IZVRŠENJU MARŠA KA MRKONJIĆU GRADU¹

VRHOVNI ŠTAB
19-VIII-42 godine

ŠTABU PRVE KRAJIŠKE I DRUGE PROLETERSKE BRIGADE

1) Pokret u naznačenom pravcu izvršite noću 21/22 t. m. Maršruta ka određenom cilju bila bi sledeća:

Prvi marš s. Brđani. Tu biste mogli ostati jedan dan.

Drugi marš predeo sela Medna.

Treći marš predeo sela Podrašnica, gde bi uhvatili vezu sa krajiskim Operativnim štabom.

Bilo bi idealno kad biste mogli usaglasiti dejstvo pa da od sela Brđana jedan deo ide preko Sinjakova ka Mrkonjiću, a drugi preko Medne. (Ovaj deo preko Medne imao bi da maršuje jedan dan više, dok bi ga onaj preko Sinjakova morao sačekati za taj dan). No, veza između vaših dveju grupa biće vrlo teška i nesigurna. Prolazi se preko terena dosta nesigurnog, pa pojedine grupe mogu naići na otpor, a time i skupno dejstvo ne bi moglo doći do izražaja. Najzad, treba uhvatiti vezu i sa krajiskim Operativnim štabom, pa i to donekle otežava rad. Sve ovo govori da bi se obe brigade morale kretati zajedno, to jest putevima paralelnim koji su vrlo blizu jedan drugog.

Ako se odlučite da likvidirate sami, sa vašim snagama, Mrkonjić, a nama izgleda da su dovoljno vaše snage, onda bi bio bolji i kraći pravac preko Sinjakova. Tako bi se izbegao pokret preko četničkih sela, pokret bi bio brži, padom Mrkonjića svi ti četnički elementi prešli bi bez ikakvog otpora na našu stranu. Saznajemo da je na putu Jezero – Mrkonjić četnik Vještica,² koji simpatiše partizane. U ovom slučaju sve vaše snage bi bile povezane. Ovaj pravac bio bi bolji i iz razloga što se odmah bacate na komunikacije koje od Jajca i iz

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2234.

² Nikola Vještica

doline Vrbasa vode ka Mrkonjić Gradu. Te komunikacije morate zatvoriti dobro, da vam se ne dogodi kakvo iznenađenje. Sve ovo prostudirajte zajedno sa Štabom Trećeg odreda i donesite konačnu odluku.

Ako bi krenuli preko Medne, onda zaista biste morali voditi jače snage. Četničkim elementima daje se mogućnost da se zbiju u Mrkonjić Grad i da obaveste ustaše o vašem pokretu. Priznajemo da bi ovim pravcem brže i sigurnije uhvatili vezu sa drugom Kostom. Mi smo mu danas sproveli vaš izveštaj.³ On će ga u Lušci Palanci dobiti najranije do mraka 21. t. meseca. Reći ćemo mu da se hitno poveže s vama. Mi smo mu već avizirali vaš pokret⁴ i rekli da orijentiše Drugu brigadu⁵ u predeo Sanskog Mosta kako bi vaše severno krilo bilo zaštićeno. Dakle, on je obavešten o vašem zadatku, pa je verovatno da će se i sam vama primaći.

Mi vam dajemo podatke o neprijatelju u Mrkonjić Gradu i Jajcu.⁶ Za sada je na redu Mrkonjić Grad.

Mi ćemo kamionima prebaciti noću 22/23 dva bataljona Prve brigade u predeo Mliništa, da pročiste okolna sela. Možda ćemo im dati zadatak i da se pokrenu ka Mednoj. Svakako oni će vam tu poslužiti kao neka bočna zaštita i uporište. Ako bude bila potrebna neka intervencija u pravcu Mrkonjića oni će priskočiti.

Prema vašoj proceni, možete i od Trećeg odreda uzeti neke snage s vama.

2) Ovog momenta izvešteni smo da se prikupljaju jače neprijateljske snage u Kuprešu, verovatno u ofanzivne namere. Vaša udarna grupa morala bi izbeći svaki sukob sa tim jačim snagama, kako bi mogla neuznemiravano poći na izvršenje do deljenog zadatka.

3) Izveštavati nas redovno o svim događajima kod vas.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

P. S.

Koristite se sekcijama od Štaba Druge brigade.

⁸ Verovatno se odnosi na izveštaj Štaba Sedme (Prve krajiške) NOU brigade Vrhovnom štabu o napadima na Kupres (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 111).

¹ Vidi dok. br. 113.

^r Odnosi se na Osmu (Drugu krajišku) NOU brigadu.

¹ Ovi podaci su bili dostavljeni kao pri'og dokumentu. Redakcija ih nije uspefa pronaći, ali smatra da su oni uglavnom ponavljanje onih podataka koje je 15 avgusta dostavio Vrhovnom štabu Štab Trećeg krajiškog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 102).

BR. 130

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O PRAVCIMA KRETANJA I VREMENU PRISTIZANJA DRUGE PROLETERSKE I SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE U REJON MRKONJICA GRADA¹

VRHOVNI ŠTAB
19-VIII-42 god.
12 časova

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Drugu Kosti

\

1) Udarna grupa² o kojoj je riječ kreće iz predjela Novo Selo – Blagaj noću 21/22 t. m. Mi smo joj predložili da ide jednim pravcem, bilo preko Medne bilo preko Sinjakova. Rekli smo da je ovaj pravac preko Sinjakova kraći, odmah se pre-sijecaju komunikacije od Jajca i iz doline Vrbasa, izbjegavaju se četnička naselja, tako da bi svi ti četnici poslije pada Mrkonjića prišli bez borbe nama. Ova udarna grupa biće oko Mrkonjića zorom 24 ili 25, pošto će joj trebati jedan dan za odmor. Nastojte da se s njom povežete i orijentišite u njenom pravcu izvjesne djelove za pomoć ili olakšanje pri izvršenju njihovog zadatka.

2) Mi ćemo noću 22/23 uputiti kamionima izvjesne snage na Mliništa, koje će ovoj grupi služiti kao uporište i bočna zaštita. Bude li potrebno, mi ćemo i te djelove uputiti u predio Mrkonjića.

3) Kupreš nijesmo mogli prepadom zauzeti. Sada, neprijatelj tamo prikuplja izvjesne djelove, vjerovatno u ofanzivne namjere. Mi ćemo preduzeti mjere da se ti djelovi suzbiju.

4) Izvještavajte nas o svemu i podnesite nam izvjesne predloge, mišljenja i tako dalje.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Komandant,

¹ Kopija originala, otkucana na p'saćoj mašini, čirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2232.

² Odnosi se na Prvu proletersku i Sedmu (Prvu krajisku) NOU brigadu.

BR. 124

**PISMO ČLANA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 19 AVGUSTA 1942 GOD.
POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU¹**

ZA MIHAJLA I PK.-

19. VIII. 42.

Dragi drugovi!

Iz vaših poslednjih pisama, kao i iz nekoliko brojeva beogradskih novina koje su mi skoro došle do ruku (sa izjavama Aćimovića, Turnera itd.) jasno proizilazi da su naši odredi u Istočnoj Srbiji danas opet u težem položaju. Prirodno: neprijatelji su preduzeli i preduzimaće dalje sve kako bi »u začetku« onemogućili narastanje partizanskog pokreta kod vas još danas, pre ojačanja naših snaga. Ja znam da vi sa svoje strane činite sve što je moguće kako biste pomogli drugovima na terenu i zato nemam namere da ovako, pismeno, iznosim gotove »recepte« – kojih i nema – za ovu situaciju. Mislim, ipak, da bi bilo korisno ako biste mi detaljnije pisali o položaju naših odreda kako bih bar bio u stanju da vam pomognem iskustvima koja smo imali u ostalim pokrajinama.

Nadam se da ste slušali preko »SI. Jug.« prekjučerašnje vesti o Topličkom i Kukavičkom odredu. Nastavite da mi šaljete konkretne informacije. –

Sto se tiče položaja u ovim krajevima, isti se razvija u znaku sve oštijih borbi, koje su praćene sve osetnijim vrenjem u samim hrvatskim masama. Partizanski pokret počinje da se razvija i u neposrednoj blizini samog Zagreba, gde dejstvuje naš Žumberačko-pokupski odred koji je u nekoliko svojih uspešnih akcija dolazio gotovo do vrata samog grada. U Sloveniji nastavlja se borba protiv italijanske ofanzive: naše snage su bile prinudene da napuste nešto oslobođenog teritorija u Ljubljanskoj pokrajini, ali su se zato najžešće borbe prenele na nemački deo Slovenije.² Sa drugom Bevcom sam u vezi, ali on, usled takve sadašnje situacije тамо, još za izvesno vreme. neće moći napustiti Sloveniju i doći ovamo.

Imate li vesti iz Mak.fedonije] i Vojvodine? Molim vas da mi svakako o tome što je moguće opširnije javite.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1735. Pod ovim je brojem, u istoj arhivi, i kopija originala.

² To jest deo Slovenije koji su Nemci okupirali.

Sada, povodom nekoliko konkretnih pitanja organizacione] prirode:

1) Djeda nam je poručio da li smo u stanju da uspostavimo vezu sa KP Bug.farske], i to ne samo radi nas već za njegov račun. Jeste li u mogućnosti da nešto, i to što hitnije, preduzmete po ovom pitanju i izgradite kanal? Ako to možete, neka im se Mih. obrati kao naš pretstavnik i poruči da se radi o uspostavi veze po nalogu Djede. Javite mi o tome!

2) U vezi sa vašim ranijim predlogom da jedan od nas dođe na stalno u vašu blizinu. Iako to za sada još nije moguće, može vrlo brzo – u vezi sa opštim razvojem – nastupiti momenat kada će to biti neizostavno potrebno. Zato bi bilo dobro da vi imate uvek u pripremi u Zem.junu] jedan solidan stan za nekog od nas, a koji niko tamo ne bi znao, ni upotrebljavao.

3) Kraj ovog i početak idućeg meseca jesu godišnjica pobedonosnog Ustanka u Zapadnoj Srbiji (oslobodenje Krupnja, Loznice, Ljubovije itd. a zatim Užica, Čačka itd.). Mislim da bi bilo dobro da tim povodom izdamo jedan proglaš, čiji bi glavni cilj bio izvlačenje pouka pred masama iz prošlogodišnjih događaja, naročito raskrinkavanje Dražine izdaje. U tome proglašu trebalo bi iscrpno postaviti naš stav prema Draži i njegovim ljudima u Srbiji. Proglas bi trebao da bude potpisani od Glavnog štaba za Srbiju, eventualno istovremeno od PK i Glavnog štaba. Javite mi da li se slažete; sa svoje strane ja ću pokušati da skiciram bar jedan kostur ovog proglaša, kako ga zamišljam, i da vam ga idući puta pošaljem, a vi ćete ga upotpuniti konkretnim stvarima tamo.

Očekujem od vas novosti o tamošnjem položaju. – •

St.[ari]³ je dobro stigao i sve je dobro prošlo. Sada se pomalo »odmara« i čeka priliku za dalji put. On mi je pričao dosta toga u vezi sa novim metodama rada i obezbeđivanja ljudi kod vas, i, zaista, mislim da ste u tom pogledu od svih pokrajina postigli vi u B.[ogradu] i oni u Lj.[ubijani] najveći uspeh.

Još jedno pitanje: drug Marko vas moli da mu preko mene javite šta je sa njegovim sinom,⁴ ako znate.

Toliko za danas. Sve vas mnogo i drugarski pozdravlja

vaš
Ficher

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

³ Odnosi se na dr Ivana Ribara.

¹ Mićko Ranković

BR. 130

OBAVEŠTENJE ČLANA SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NE-
OSLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 20 AVGU-
STA 1942 GOD. EDVARDU KARDELJU O OPSTOJ SITUA-
CIJI U HRVATSKOJ I SRBIJI¹

Za druga Bevca.—

20 avgusta 1942 — br. 5

Dragi Bevc!

Primio sam tvoje dugačko pismo bez datuma² (inače treće po redu koje sam od tebe primio, uračunavši tu i ono prvo sasvim kratko), iz njega vidim da si ti primio prvo pismo koje sam ti uputio po mome dolasku ovamo, a nadam se da si u međuvremenu primio i ostala — br. 2 i 3 i kratku ceduljicu označenu s br. 4. — Slušajući »SI. Jug.« čak zaključujem da si primio moju poštu. — Kada ćeš dobiti ovo pismo ne znam, s obzirom da, kako kažeš, malo intenzivnije planinarite u zadnje vrijeme, no nadam se da će te ipak brzo naći.

Odlična je stvar što ste na vrijeme preduzeli kod vas temeljitu čistku komandnog sastava i pojačali borbu protiv opasnosti sektaških skretanja. Stvarno iskustvo je svuda pokazalo da je i jedno i drugo neophodno u ovom periodu radi obezbjeđenja naše linije i daljih uspjeha borbe. Jedino, ne znam zašto ste ukinuli funkcije zamjenika politkomesara u bataljonima: dolje smo mi stvar konačno tako postavili da su zamjenici politkomesara u bataljonima redovno istodobno sekretari bataljonskih komiteta Partije, i prema tome važni funkcioneri. Tako se sada u svim pokrajinama stvar postavila: ukoliko kod vas, radi vaših saveznika, ne postoji potreba da se to drugo-jačije postavi, mislim da bi bilo normalno da bude kao i svuda drugdje.

Ovdje, u Hrvatskoj, situacija počinje da se življe razvija. Zaista, prilična je razlika između položaja od prošle zime i današnjeg. Prije svega, vjera u mogućnost pobjede Njemačke i održanja ustaškog režima znatno je za to vrijeme opala: u redovima samog državnog aparata, izuzev relativno tankog sloja samih ustaških bandita, ima sve više elemenata demoralizacije, skepse, kolebanja itd., što nam omogućuje da prodiremo u njihove pukotine. Zahvaljujući tome i naša vojno-politička infor-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Slovenije, pod reg. br. 308. Kopija originala se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 718.

² Vidi dok. br. 83.

mativna služba ovdje je sada solidnija i donosi nam počesto i vrlo dragocjene podatke. Drugo – i to je osnovno – Pavelićev savez s četnicima izbio je režimu iz ruke glavni argumenat s kojim su, kako se sjećaš, operirali protiv nas u Hrvatskoj: argumenat identificiranja partizana i četnika. Danas više u tom pogledu nema zabune: svako zna da četnici surađuju s ustašama i da se protiv njih i okupatora bore partizani pod vodstvom KPH. Uopšte, na prvi pogled je svuda uočljivo kolika je promjena u tome pogledu nastupila: o partizanima se naprsto govori i piše svuda, naravno ne govori se uvijek sa simpatijama, ali se o njima govori. Posljedica gornjih činjenica je ne samo izvjesno zaoštravanje unutarnjih sukoba u redovima samog režima (sukobi vojska – ustaše, pristalice Njemačke – pristaše Italije itd.), već i življe i šire previranje u HSS-ovskim masama. U dobrom dijelu hrvatskih rejona te mase počinju da sa simpatijom gledaju na partizane, čak i da ih pomažu, a ponogdje – iako je to *još redi slučaj* – da učestvuju u borbi. Maček je još uvijek na liniji »čekanja«, ali ta linija sve pouzdanije, *ma da još uvijek ne dovoljno brzo*, gubi tle ispod nogu u masama. Dražim agenti, bivši jugo-nacionalisti itd. koji vrlo aktivno vršljaju u zadnje vrijeme i po Hrvatskoj, povezuju se, prosto »opsjedaju« razne vođe HSS-a i nude im saradnju, ali većina ovih još je primorana da [se] koleba radi raspoloženja svojih masa koje mrze četnike i plaše ih se za sutra. — U takvoj situaciji mi se trudimo da još elastičnije postavimo naše prilaženje HSS-u, da izoliramo potpuno one elemente koji su se slizali s ustašama (Toth, Berković itd.) ili danas paktiraju sa dražinovcima, da dalje oštro kritikujemo struju »čekanja« (Maček) a da učinimo sve da se na terenu povezujemo sa »pravim HSS-ovcima«. U izvjesnim kotarevima Zagorja postignuti su – kao ranije već u Gorskem Kotaru – izvjesni prvi konkretni rezultati u tome pravcu.

Drugi sektor unutar koga se razvijaju velike mogućnosti jeste hrvatska vojska. Razumjećeš da o tome ne mogu detaljnije da pišem, ali hoću da naglasim da se svakodnevno uspijeva da se i organizaciono obuhvaća sve više nezadovoljstvo koje je u njezinim redovima.

Što se tiče partizanskog pokreta, poznato ti je kako se razvija u Primorju, Kordunu i Lici, jer si se sigurno našao sa Vladom špancem⁸ i ostalim otuda. Ono, međutim, što je novo jeste početak življih akcija u ovoj, Zagrebačkoj zoni,⁴ naročito u toku zadnjih petnaest dana. Niz uspjelih partizanskih akcija na komunikacijama i glavnim prugama u neposrednoj okolici

³ Vladimir Popović

⁴ Odnosi se na Drugu operativnu zonu NOP odreda Hrvatske.

Zagreba unio je veliku nervozu u redove režima i okupatora ovdje, a mnogo doprinio populariziranju partizana u ovim krajevima. Iz priložene depeše za Djeda vidjećeš glavne među tim akcijama.⁵ Tu dejstvuje sada naš Zumberačko-pokupski odred, koji je prilično narastao, dijelom zahvaljujući prebacivanju nekih snaga iz Korduna a dijelom mobilizacijom iz grada i sa ovog terena, a u rejonima istočno i jugoistočno od Zagreba u formiranju je nov odred, dok se u Zagorju počinju stvarati nove grupe diverzionog karaktera. Ovakva situacija ovdje primorala je i mene da se ponovo aktivnije pozabavim »vojničkim« pitanjima, naročito u vezi sa reorganizacijom naših snaga i postavljanjem opštег operativnog plana. Ovo utoliko prije što je ova Zona uslijed svoje relativne udaljenosti od glavnine hrvatskih snaga i Glavnog štaba uvijek trpjela na tome, što je bio jedan od uzroka zaostajanja pokreta u ovim krajevima.— Partizanske borbe dosta se živo razvijaju i u Slavoniji, a naročito u Sremu, gdje je našim odredima zaista uspjelo da gotovo onemoguće okupatoru i ustašima da opljačkaju ovogodišnju žetvu. U čitavom Sremu proglašeno je opsadno stanje, vode se borbe i vrši strahovit teror.

To su ti, u najkraćim potezima, prilike u Hrvatskoj. Može se zaista reći da su mogućnosti koje se otvaraju pred nama velike, ali bi trebalo imati više snaga i, naročito, više dobrih kadrova ovdje, da se uspiju iskoristiti. U tom pravcu sam pisao i Starom i hrvatskom Čači,^G a možda će biti primoran da uskoro odem do hrvatskog Glavnog štaba radi detaljnog sporazumijevanja o nizu pitanja.

Sa Srbijom imam dobru vezu. Prilike su tamo i dalje izvanredno teške, zahvaljujući u prvom redu Dražinoj izdaji i njegovoј politici izazivanja unutarnjeg rata i izolacije naših snaga, uslijed čega je okupator uspio da privremeno učvrsti svoj i Nedićev režim terora i pljačke. Ostaci bivših demokratskih stranaka, koje, kao stranke, ne postoje, manje-više su okupljeni oko Draže, potpuno su neaktivni u pogledu borbe protiv okupatora i aktivniji u pripremama za sutrašnje preuzimanje vlasti. Zaista, čini mi se da se u neku ruku može reći da je u Srbiji taj unutrašnji sukob sa izdajničkom reakcijom najranije došao do svog tako reći klasičnog oblika, i da će ta

⁵ Depešu Kominterni napisao je Ivo Ribar-Lola takođe 20 avgusta. U njoj se navode važnije akcije u Drugoj operativnoj zoni Hrvatske za proteklih dvadeset dana, zatim numeracija i raspored okupatorskih snaga na području NDH i, najzad, broj partizanskih odreda u Makedoniji. (Vidi dokumentat zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 718.)

⁸ Vidi dok. br. 69 i 12.

velikosrpska banda biti naš najuporniji i najopasniji unutarnji neprijatelj u daljem razvitku. Pred našima u Srbiji stoe zadaci učvršćenja naših organizacija i postojećih odreda, formiranja novih partizanskih jezgra itd.— jednom riječju, jedan veliki i teški napor kome je cilj da se organizaciono odoli,⁷ izdrži, a politički i organizaciono stvore potrebeni preduslovi za budući novi polet masovne oružane borbe, koji će bez sumnje morati da slijedi u vezi sa neminovnim slabljenjem okupatora.— Inače, tamo su Mihajlo, Mirko Seljak, Bradonja, i još neki drugi, i svi su te mnogo pozdravili.

Radimo i na reorganizaciji PK u Vojv.[odini], a napokon smo dobili i vezu sa Mak.fedonijom], Prema prvim 'izvještajima (detaljne tek očekujem) tamo su formirana napokon 4 partizanska odreda, a ima i drugih akcija. Dakle, izgleda da su živahnuli.—

Mnogo mi ometa rad ovdje nemanje »golubovske« veze⁷ sa Starim. Cesto raspolažem sa čitavim nizom najdragocjenijih podataka vojne prirode, koji bi za njih bili nužni, a ne mogu na vrijeme da ih pošaljem. Isto, što se tiče političkih informacija, stvari iz Srbije i onih pokrajina — a uskoro možda i iz Bugarske (s kojom ćemo uspostaviti vezu u smislu tvog zadnjeg pisma) i Madžarske, sa kojom pokušavamo da se vežemo. Imam čak mogućnost i jednog novog Goluba⁸ — ali nema čovjeka koji bi radio. Možete li nam u tome pomoći? Pogovori sa Valdesom, a možda imaš i drugih stručnjaka za telegrafiju.

Inače — sitnih muka i petljanija ima i nadalje dosta, kao i prije, iako je ipak bolje nego prije i bar nismo »besprizorni«. No, može se očekivati nov talas divljanja ovih ovdašnjih bandita, uslijed narastanja partizanskih akcija oko Zagreba, koje ih sve više baca u nervozu. Govori se sve više i o tome da bi Njemačka imala uzeti vlast u Hrvatskoj radi »smirivanja« i da se u tom pogledu vode zadnjih dana razgovori između njemačkog poslanika Kaschea⁹ i nekih ustaških i HSS-ovskih ljudi. Za sada ovo još nismo uspjeli potpuno provjeriti.

Starom sam opširno pisao i poslao i tvoje prvo detaljno pismo.¹⁰—

Eto toliko za danas. Prilažem depeše za Valdesa. Njega, malu, Lojza, Petera i sve druge mnogo pozdravi, a tebe posebno srdačno pozdravlja tvoj

F.-er

⁷ To jest radio-veze.

⁸ Odnosi se na radio-stanicu.

⁹ Zigfrid Kaše (Siegfried Kasche)

¹⁰ Vidi dok. br. 69 i 29.

PS:¹¹ Priloženo za Djeda šaljite odmah, naročito zbog podataka iz tačke 3 koje su oni već prije tražili.—

Ovoga časa primio sam 'tvoja pisma od 10 i 12 o.m.¹² Mislim da će idućeg tjedna moći do tebe. Moj St.[ari]¹³ je već tu.

Zdravo!

F.

BR. 126

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DRUGE PROLETERSKE I SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE DA IM SE ZA NAPAD NA MRKONJIĆ GRAD PRIKLJUČUJE I TREĆA PROLETERSKA BRIGADA¹

VRHOVNI STAB
21-VIII-42 god.
8 časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE I PRVE KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE

1) Vašoj udarnoj grupi priključujemo i Treću n.o. udarnu brigadu (4 bataljona – 600 boraca).² Ta će brigada otpočeti marš noću 21/22 t.m. iz predjela Rujani – Čelebić, pravcem: Glavice – Mliništa – Podrašnica – Podbrdo, i stavićemo joj u zadatak da se u toku 24 t.m. poveže s vama oko Rogolja. Iz izvještaja Trećeg krajiškog odreda vidi se da se na Rogolju nalaze neki neprijateljski djelovi, pa je vjerovatno da se tu neće moći uhvatiti veza, nego istu potražiti nešto zapadnije – u pravcu Podbrda.

¹¹ Sledeći tekst je dopisao Ivo Ribar-Lola mastilom.

¹² Vidi dok. br. 88 i 92.

¹³ Odnosi se na dr Ivana Ribara.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2242.

² Vidi dok. br. 127.

Kao što vidite, Treća brigada može stići oko Podrašnice 24 zorom, poslije marša od tri dana – odnosno noći i pod pretpostavkom da u putu ne najde ni na kakav otpor. No, pošto joj vi dodjeljujete zaštitnu ulogu na pravcu Mrkonjić – Sitnica, ona će to svakako moći izvršiti. Mislite li neki njen bataljon upotrijebiti za borbene akcije, onda biste morali dan napada odložiti za 25/26. Tako biste bolje i vezu uhvatili kako sa Trećom brigadom, tako i sa drugom Kostom. No, u tom slučaju iznenađenje bi bilo manje, a to je najvažnije u ovoj akciji. Vi iznenađenje ne možete postići u potpunosti, ali je iznenađenje i to ako neprijatelj ne bude spremna da pojača garnizon Mrkonjića [Grada]. Prema tome zasjede na putevima kojim mogu stići pojačanja od prvenstvene su važnosti. I pravilno ste procijenili kad ostavljate jake zasjede. Na svim tim pravcima koji se zatvaraju dobro je da imate i rezervu.

Da bismo olakšali pokret Treće brigade mi ćemo joj staviti na raspoloženje sve automobile. Ako to bude dobro funkcionalo, onda će ona blagovremeno i dosta odmorna stići na navedenu prostoriju. Komore će uputiti pješke preko Mliništa.

Nezavisno od uloge koju ćete vi zapoviješću dodijeliti Trećoj brigadi, mi ćemo joj dati zadatak da čim stigne zatvoriti pravac: Mrkonjić – Sitnica – Banja Luka i to u visini sela Podbrdo. Stavićemo joj u zadatak i put da pokvari.

Treća brigada je dobra borbena jedinica i u borbi s četnicima vrlo dobro se pokazala. Kud god prođe, politički vrlo dobro djeluje. Reći ćemo joj da u prolazu izbjegava sukobe i da pravo ide postavljenom cilju. Padom Mrkonjića uvjeren sam da će sve te četničke bande prići nama.

Dakle, sada ima dosta snaga, samo usaglasite njihovo dejstvo. Akciju dobro pripremite. Pohvatajte vezu sa svima djelovima. Dodijelite im pravilne i proste zadatke. Pri upadu u varoš biti povezan. Dobro je da svi vojnici osmotre pravce kojim će nadirati. U ovom cilju pred mrak bi se trebalo primaći što bliže gradu. Od toga ne prezajte. Mrkonjić je velik grad, pa se za napad mogu upotrijebiti i jače snage. Bez benzinskih flaša nemojte ići. Topove imajte pri ruci. Oni dejstvuju sa daljine ne veće od 100 metara i to neposrednim gađanjem. Bačaće i mitraljeze primaknite polaznim položajima. Sve vam ovo napominjemo zbog važnosti te akcije, a čiju ste važnost i vi sami procijenili.

2) Po padu Mrkonjića raspoložive snage rasporedite tako da vam obezbijede uspjeh. Važno je puteve što dalje od Mrkonjića pokvariti. Isto tako moraćete pročistiti one bande koje ne budu prišle vama, odnosno koje ne budu htjele položiti oružje. Pri svemu tome morate raditi pametno i sa puno takta,

no energično. Ne može biti kolebanja i popuštanja. Vi ćete sve to na licu [mjesta] ocijeniti, pošto ima drugova koji će vam dati potrebne podatke. Dobro bi bilo da sa drugovima u varoši uhvatite vezu, te da i oni iznutra otvore borbu. To bi neprijatelja još više zbulilo. No, morate paziti da se tajnost održi.

3) Drug Košta daleko je od nas. Teško da ćemo moći sa njim uhvatiti vezu. Mi smo mu poslali već dva izvještaja³ i on je potpuno upućen u stvari. Vjerovatno je da će za tu vezu i on preduzeti nešto. Samo Košta ne zna da mu tamo šaljemo i Treću brigadu. No, ta brigada ide pravcem kojim može najbolje uhvatiti vezu i predati instrukcije Kosti. Dobro bi bilo da i vi pošaljete nekog sigurnog čovjeka i to pravcem sjeverno od Mrkonjića.

4) Na ovim sektorima nema ništa novo. Naši bataljoni pročistili su cio teren do Imotskoga i povezali se sa Južnodalmatincima. Peta brigada kod s. Rastova i Šebešića zarobilala je razjurila jednu domobransku i ustašku satniju, zadobivši dobar plijen. Ta će demonstracija dobro doći. Po osvajanju Mrkonjića i u jednoj povoljnoj situaciji mi bisn» blokirali Jajce. Tom prilikom bismo Petu brigadu postavili na komunikaciju Travnik – D. Vakuf. Tako bismo lako oslobođibili Jajce. No o ovom drugom zadatku vi ćete prostudirati sve pojedinosti i nama dati mišljenje i konkretne prijedloge. Po našem mišljenju oni⁴ će dobro držati Jajce, utvrđeno je i izgleda da je vatreni plan dobar, što opet sve zavisi od toga koje ga snage drže i kolike su te snage. Za sada izgleda da su onijako oslabili posadu Jajca, što ne znači da tamo neće dobiti izvjesna pojačanja, kojih oni zaista nemaju, samo da mi imamo malo bolje naoružanje.

4) O svemu nas izvještavajte.

5) Napominjemo vam da bi poslije akcije jedan, možda veći dio Treće brigade morao biti određen za kontrolu četničkog kraja oko Medne. Mora se taj pravac potpuno raščistiti, jer nam ometa dobre veze sa našim oslobođenim krajem u Bos. Krajini. Tim pravcem mogli bismo lakše izvlačiti i rezerve u hrani,

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. štaba

P.S.

Došli su nam drugovi iz Glavnog hrvatskog štaba. Pozvaćemo i drugove Kostu i Osmana,⁵ radi određivanja zajed-

³ Vidi dok. br. 113 i 123.

⁴ To jest neprijatelj.

⁵ Osman Karabegović

ničkih akcija. Mi mislimo da i vi sami možete rukovoditi i koordinirati snage za akciju oko Mrkonjića, pa nam u tom slučaju pošaljite ove drugove.⁶ No, napominjemo vam, to ne smije uticati na rad oko Mrkonjića. Ti drugovi bi trebali da vam dadu sve instrukcije, pa tek onda da krenu ovamo. U tom slučaju i njihov put preko Mliništa bio bi mnogo kraći, da se u brzini ne bi mnogo izgubilo.

Konačno smo odlučili da odmah dođu drugovi Stari⁷ i Osman, dok drug Košta treba tamo da ostane. Za ove drugove mi ćemo poslati motocikl i sva potrebna obavještenja, pa se nadamo da će i drug Košta biti o svemu blagovremeno obaviješten.

BR. 127

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE DA SADEJSTVUJE DRUGOJ PROLETERSKOJ I SEDMOJ (PRVOJ KRAJIŠKOJ) NOU BRIGADI PRI OSLOBOĐENJU MRKONJIĆA GRADA¹

(
^ VRHOVNI STAB
21-VIII-42 godine
8 časova

ŠTABU TREĆE NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

1) Odlučili smo se da likvidiramo Mrkonjić Grad. U tom cilju odredili smo jednu udarnu grupu: krajišku Prvu brigadu, Drugu proletersku i vašu Treću udarnu brigadu. Ovoj grupi priključiće [se] još manji mještanski djelovi.

Druga proleterska i Krajiška udarna biće 23 t. m. na Sinjakovu (one maršuju iz predjela Novo Selo – Blagaj). U toku 24 t.m. biće oko Mrkonjića Grada i stavili su vam u zadatku da se toga dana povežete s njima na Rogolju. Po sadašnjem

⁶ Odnosi se na Kostu Nađa i Osmana Karabegovića.

⁷ Duro Pucar

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi _CK SKJ, pod reg. br. 2239.

njihovom planu oni će napasti Mrkonjić Grad noću 24/25. Sam napad na grad izveće sama iKrajiška brigada, Druga proleterska obezbjeđivaće pravce od Jajca i put koji izvodi iz Vrbasa, ka Mrkonjiću. Vaša brigada imala bi zadatak da zatvori pravac od Mrkonjića ka Čađavici i to u visini sela Rogolje – Podbrdo. To je njihova prvobitna ideja. Nezavisno od ovoga oni vam mogu dodijeliti i još koju borbenu ulogu. Krajiška i Druga proleterska dolaze sa istočne strane Mrkonjića.

2) U ovom cilju vi ćete sa sadašnje prostorije odmarševati pravcem: Čelebić – Bogdaši – s. Glavice – Odžak – Mliništa – Podrašnica – Rogolje. Pokret otpočeti noću 21/22. Maršruta: 22 zora Odžak – Podgreda, 23 zora selo Berići, 24 zora selo Podbrdo – Rogolje, na kojoj prostoriji uhvatiti vezu sa istočnom grupom. Po dolasku na navedenu prostoriju obavezno zatvoriti i pokvariti put koji od Mrkonjića vodi ka Čađavici. Ostale uloge debiće od istočne grupe.

Da biste ovaj pokret izvršili što lakše, mi vam stavljamo na raspoloženje sve kamione koji se nalaze u Komandi mjesta u Livnu (tri kamiona). Vi se morate postarat za blagovremeni transport. Naredili smo Komandi mjesta da vam ih , stavi na raspoloženje. Ne budete li mogli kamionima ostvariti transport, onda morate ostvariti gore navedenu maršrutu. Put je ispravan negdje do južno od Mliništa. Pošto ćete se sigurno prebacivati kamionima, podesite maršrutu tako da ona bude saglasna i paralelna pokretu desne grupe. To znači '23 zorom trebate biti na prostoru oko sela Medne. (Istočna grupa biće toga dana zorom na Sinjakovu.) Komore svakako uputite pješke. Ishranu morate sami organizovati.

Pri prolazu kroz Glamoč štab brigade neka svrati kod nas radi dobijanja detaljnih usmenih instrukcija. Stavljamo vam na raspoloženje jednu sekциju Jajce.

3) Sa vama vodite sve bataljone. Stavljamo vam na raspoloženje i bataljon koji se sada nalazi u Šujici.² Taj je bataljon trebao doći u vaš sastav ali zbog neobaviještenosti tamo je ostao. Mi smo mu poslali naređenje da vas čeka u Livnu.³ Isto tako i onaj bataljon koji je pošao u pravcu Podhumu će kaće vas u Livnu.⁴ Naređenje će mu prenijeti Prva brigada.

Prema ovome do zore 22 t.m. vi trebate biti u predjelu Mliništa.

4) Sva sela od Mliništa do Mrkonjić Grada četnički su raspoložena i četnici su. Njihovo je glavno uporište u s. Medna.

² Odnosi se na Drugi bataljon Treće proleterske brigade.

³ Vidi dokumentat zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 2243.

* Verovatno se odnosi na Prvi bataljon Treće proleterske brigade.

No, naši posljednji uspjesi njih su pokolebali. Oni su nam nudili saradnju, pod uslovom da ne idemo preko njihove oslobođene teritorije. Inače, oni sarađuju sa ustašama u Mrkonjić Gradu.

Vi treba da se odlučno krećete i da ne čistite sela. Dakle, ne treba da izazivate sukob. U tom cilju dobro bi bilo i da ne zalazite u njihova sela, nego da ih mimođete. Padom Mrkonjić Grada sve te bande prići će na našu stranu, odnosno tada ćemo lakše preduzeti mjere da ta sela raščistimo. Mi vjerujemo da nećete naići na otpor. No, budete li negdje naišli, onda morate ga odlučno likvidirati. Ovo zahtijeva da idete sa puno obazrnosti i u borbenoj gotovosti. Sve vaše nepotrebne komore morate ostaviti negdje oko Mliništa. Ranjene, bolesne i iznemogle morate uputiti u bolnicu u Prekaju. Jednom riječi morate biti vrlo pokretni, imajući u vidu da se krećete preko nesigurne teritorije. Sve bataljone lično vi morate imati u rukama.

Mi smo naredili Operativnom štabu za Bosansku Krajinu da sa svojim bataljonima krene iz Ribnika (to je partizansko selo) ka selu Podbrdo.⁵ Vi treba da nastojite da sa tim djelovirna uhvatite vezu. Sva sela do Orahovijana, pa i Orahovijani četnička su. Ovo vam nalaže da budete vrlo obazrivi. No, po kretom ovolikih naših snaga sve te četničke mase neutralisaće se.

Ključ je u našim rukama, ali se mora dobro obezbijediti pravac od Mrkonjića ka Čađavici, jer postoji još jedan za neprijatelja slobodan put koji izvodi od Banja Luke. Pogledajte generalnu kartu.

5) Nastojaćemo da cijelim snagama rukovodi drug Košta, kdt Operativnog krajiškog štaba. No, nezavisno od toga, vi izvršite svako naređenje koje vam dostave drugovi iz istočne grupe. Možda drug Kosita neće blagovremeno stići oko Mrkonjića.

6) U slučaju kakve potrebe, vi biste mogli potražiti naslon na desnu grupu pravcem: s. Šibovi – Majdan. Ovo samo kad bi vas neprijatelj prisilio na to.

7) Dobro bi bilo kad biste pripremili jedan proglaš da dijelite kroz prolazeća sela.

8) Obavještenje o Mrkonjiću: tu se nalaze pomiješane domobransko-ustaške i četničke bande. Njihova jačina ne premaša za sada 500. Slabo su naoružani. Domobrani se izgleda neće boriti. Pojedine četničke bande napuštaju varoš. Ustaša je malo – do 60. Nešto rovova imaju na Oruglu [Brdu] i iz-

⁵ Vidi dok. br. 131.

gleda na kosi istočno od sela Rogolje. Za vas je naročito interesantno s. Rogolje i ta kosa istočno, koju vi morate likvidirati.

9) Nastojte da pri prolazu dobijete nešto municije od Prve brigade. Ona je te municije dosta zaplijenila oko Imotskog. Pri prolazu kroz Glamoč uzmite flaša sa benzinom. To mora da bude sastavni dio vašeg naoružanja.

10) Mi ćemo narediti Prvoj brigadi i Dalmat. zoni da kontrolišu teritoriju koju vi napuštate.

11) Po izvršenom zadatku vi ćete sigurno biti određeni da pročistite teritoriju južno i jugozapadno od Mrkonjića.

12) O svemu nas izvještavati. Možete sa sobom uzeti motocikl za vezu. Pokvarena⁶ mjesta na putu južno od Mliništa možete pomoći seljaka popraviti, te da ta veza bude brža.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

BR. 128

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA OBEZBEDI SMESTAJ ZA DVA BATALJONA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE I U ZAJEDNICI SA ČETVRTOM OPERATIVNOM ZONOM NOP ODREDA HRVATSKE ORGANIZUJE NARODNU VLAST NA LIVANJSKOM PODRUČJU¹

VRHOVNI STAB
21-VIII-42 godine

ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE

Sve jedinice Treće brigade napuštaju teritoriju koju su do sada držale.² Vi sa Štabom Dalmatinske zone morate se pioistarati da se ta teritorija osmatra i organizuje vlast na isto.

⁶ To jest porušena.

¹ Kopija, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2238.

³ Treća proleterska brigada, sa bataljonom »Starac Vujadin«, bila je očistila Livanjsko Polje od ustaško-domobranskih grupica i orijentisana za napad na Bosansko Grahovo.

Naredili smo da se sva prevozna sredstva, sem jednog auta za prenos ranjenika i ostalih sredstava, stave na raspoloženje Trećoj brigadi za prenos trupa. Postarajte se da se ovo izvrši.

Obezbedite prenoćišta i hranu za bataljone Treće brigade iz Šujice i iz Huma.³

Prenesite naređenje bataljonu Treće brigade u Podhu[mu] da se u toku noči 21/22 mora staviti na raspoloženje Štabu svoje brigade u Livnu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

BR. 129

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU PETE (CRNOGORŠKE) NOU BRIGADE ZA UPUĆIVANJE KOMBINOVANOG DRAGOCAVSKO-CELEBIĆKOG BATALJONA U SASTAV PRVE PROLETERSKE BRIGADE¹

VRHOVNI ŠTAB
21-VIII-42 godine

ŠTABU V BRIGADE

Odmah uputiti u Livno kombinovani Dragočavsko-čelbienki bataljon,² gdje da se javi štabu I proleterske udarne brigade.

Za Vrhovni štab,
Arso

(M. P.)

³ Verovatno se odnosi na Podhum (vidi dok. br. 130).

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 29-1, k. 2.

Kopija originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2244.

² Kombinovani Dragočavsko-čelbienki bataljon je, reorganizovan i učvršćen 23. maja 1942, najpre ušao u sastav Fočanskog NOP i DO, a kasnije, po ostupanju iz Sandžaka, bio je pod komandom Pete (crnogorske) NOU brigade. Sa njom i Hercegovačkim NOP odredom probio se sa tromeđe Crne Gore, Bosne i Hercegovine do oslobođene teritorije.

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DY
JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU ČET-
VRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE DA
ORGANIZUJE VLAST NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI I
SMESTI HRANU I STOKU IZVAN LIVNA¹

VRHOVNI STAB
21-VIII-42 godine
10 časova

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1) Treća brigada sa svim svojim djelovima napušta teritoriju koju je do sada držala. Pokret njenih jedinica otpočeće noću 21/22 t.m. Vi morate preduzeti potrebne mjere da naveđenu teritoriju osmatrate i organizujete vlast na istoj.

Prva prolet. brigada po povratku svojih djelova iz predjela Imotskog ostaće na toj teritoriji – tj. u predjelu Livna.

Dobro bi bilo kad bi vi imali i držali neki bataljon iz Srednjedalmatinskog odreda u Livanjskom Polju. To je polje bogato, pa se iz njega moraju izvući rezerve u hrani.

2) U Livnu ne smijete tražiti nikakve zalihe u hrani ili ostalim potrebama. Sve to mora biti smješteno na sigurnim mjestima: Cincar, Glamoč ili negdje drugo. Isto tako i stoka Poljoprivredne stanice mora biti upućena ka Glamoču. Ovo smo naredili Komandi mjesta a i vi se postaraјte o tome.

3) Komandi mjesta u Livnu ostavili smo jedan auto-kamion za prenos ranjenika i ostalih potreba, dok se sva ostala prevozna sredstva moraju preseliti u Glamoč. Ovo smo saopštili Komandi mjesta i komandiru auto-čete, ali se i vi o tome morate poštovati. Za sada sva se prevozna sredstva stavljaju na raspoloženje Trećoj brigadi za prevoz svojih trupa.

4) Sa Igmana je stigao drug Šćepan,² pa ga upotrijebite za organizaciju jedinica i vlasti u Duvnu. On će vam se javiti u Livnu.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 27-1, k. 2.

Kopija originala je u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2245.

^a Bor'ša Kovačević-Šćepan, narodni heroj. Poginuo 14. juna 1943. god. kod sela Rataji u Istočnoj Bosni, kao član AVNOJ-a i PK KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

Daikle, preduzmite sve da organizujete vlast na loslobođenoj teritoriji. Potrebno je po selima organizovati partizanske straže od pouzdanih mještana. Njima se može dodijeliti i koji ranjeni ili iznemogli drug. Operativne jedinice ne smiju se slabiti zbog ovih straža. Te straže nijesu isto što i seoske straže. O ovome ćemo vam dati konkretna uputstva. Bilo bi potrebno da neko iz štaba dođe kod nas, da nam podnese izvještaj o mjerama koje ste preduzeli kao i da mu damo potrebna uputstva.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,
Arso

(M. P.)

P.S.³

- 1) Obezbijedite smještaj i ishranu za dva bataljona Treće brigade koji će noćas 21/22 stići u Livno.
- 2) Hitno dostavite priložena naređenja kome treba.⁴

³ Sledeći tekst je dopisan olovkom.

⁴ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koja se naređenja odnosilo.

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 21 AVGUSTA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU DA UPUTI
OSMANA KARABEGOVICA I ĐURU PUCARA U VRHOVNI
ŠTAB I DA KOORDINIRA DEJSTVA SVIH JEDINICA PRI
NAPADU NA MRKONJIĆ GRAD¹

VRHOVNI ŠTAB
21-VIII-42 godine
11 časova

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Došli su nam drugovi iz Glavnog štaba za Hrvatsku.² Iz vašeg štaba potrebno je da hitno dođu drugovi: Stari³ i Osman.⁴ Na ovom sastanku potrebno je utvrditi saglasnost u daljim dejstvima. Zato neka drugovi prikupe sve podatke za takva dejstva i neka dođu sa konkretnim predlozima. Drug Košta neka ostane da rukovodi akcijom oko Mrkonjića,

2) Pored navedenih snaga, odredili smo i Treću brigadu (4 bataljona = 600 boraca) za akciju. Istočna grupa biće na Sinjakovu zorom 23 t.m. Treća brigada toga jutra biće oko sela Medna. Sve ove trupe 24 zorom biće oko Mrkonjića, gdje s njima treba uhvatiti vezu. Treća brigada doći će na prostor: Podbrdo – Rogolje zorom 24 t.m.

3) Drugovi predviđaju napad noću 24/25. Oni predlažu da drug Košta sa bataljonom »Soko« i ostalim odredskim snagama krene iz Ribnika u pravcu Rogolja, gdje će se povezati sa njima.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 20-1, k. 161.

U Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu na ovom dokumentu je 22 avgusta dodato zelenim mastilom, cirilicom:

»Prep'si poslani:

1) Drugu komandantu Kosti
2) Drugu pol. kom. (i drugu Starom).

V. M.«

² Odnosi se na Vladimira Popovića i Ivana Rukavinu.

³ Đuro Pucar-Stari, tada član Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu i sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu

⁴ Osman Karabegović, tada politički komesar Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu

Dakle, sada je određeno dosta snaga, samo treba usaglasiiti njihovo dejstvo. Obavezno uputite sva artile-riska oruđa. Da smo imali neko takvo oruđe, sigurno bismo zauzeli Kupreš. Ranije smo vam zaboravili napomenuti da uputite ova oruđa.

Po osvajanju Mrkonjića snage ireba iskoristiti na raščiščavanju toga terena od četničkih bandi. Naročito treba raščištiti i obezbijediti put koji vodi preko Mliništa. Tako bismo mogli bolje evakuisati sve potrebe iz doline Sanice ka našim pozadinskim bazama.

5) Naredite budnost i dajte uputstva vašem Petom odredu prema Grahovu. Mi smo vas izvijestili da pod komandu toga odreda treba da dođu i bataljoni »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip«.⁵ Tako će ta grahovska vrata biti bolje obezbijedena. Uticaj V odreda na navedene bataljone biće bolji nego što je to bio Dalmatinske zone.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,
Arso

(M. P.)

P.S.

Mi ćemo biti u Glamocu,⁶

⁵ Vidi dok. br. 113.

⁶ Ova rečenica je dopisana olovkom. Odnosi se na Vrhovni štab.

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 AVGUSTA 1942 GOD
NEDELJKU MANOJLOVICU O NAČINU FORMIRANJA I OSNOVNIM ZADACIMA KUPREŠKOG BATALJONA I OBAVESTENJE O PODRUČJIMA SA KOJIH CE SE FORMIRATI NOVI BATALJONI U SASTAVU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
21-VIII-42 godine = 15 časova

KOMANDI DRUGE ČETE BATALJONA »VOJIN ZIROJEVIĆ« – • za draga Nedjeljka Manojlovića

1) Odlukom Vrhovnog štaba formiran je Kupreški bataljon. Taj bataljon obuhvata cijelu kotlinu oko Kupreša sa selima: "Novo Selo, Blagaj, Gornji i Donji Malovan, Zanoglina, Rilić, Vukovsko i Ravno. Formiran sa ove prostorije, bataljon će se sastojati iz potrebnog broja četa, s tim da pojedine čete obuhvate najbliža sela i bratstva. Tako, po našem mišljenju, bataljon bi imao sljedeće čete:

- Blagajsku, koja bi obuhvatila sela Novo Selo i Blagaj sa okolnim zaseocima.
- Malovanska četu iz oba Malovana i okolnih zaseoka.
- Zanoglina, Rilić, Vukovsko i Ravno obrazovali bi jednu četu, koja bi se zvala Vukovska. Ako na ovoj prostoriji ima dosta boraca, onda se mogu formirati i dvije čete, naprimjer: Rilička i Vukovska. Dakle, mogu postojati one četne formacije koje su i do sada bile.

Za komandanta ovako formiranog bataljona -određen je dosadašnji komandant bataljona »Vojin Zirojević«, a za političkog komesara dosadašnji politički komesar jKupreške čete. Zamjenika komandanta i zamjenika političkog komesara određiće Štab III krajiškog odreda, pod čiju komandu pripada i Kupreški bataljon.

Štab Kupreškog bataljona treba da bude u selu Blagaju. Čete ovog bataljona treba da budu raspoređene po svojim sektorima. Tako: Vukovska četa treba da bude na prostoru: Vu-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, čir'licom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2240.

kovsko – Zanoglina i da štiti ta sela od neprijateljskog ispada iz Kupreša. Malovanska četa treba da ostane oko Gornjeg Malovana, da ne dozvoli neprijatelju da prodire ka Šujici, ako bi pokušao. Blagajska četa treba da se nalazi oko Blagaja i da ne dozvoli neprijatelju da pravi ispad prema Blagaju. Za izvršenje važnijih i krupnijih zadataka bataljon treba da sakupi sve čete za izvršenje zadatka. Štab bataljona kao i čete koje ostaju na svojim sektorima treba da se povežu sa jedinicama koje se nalaze u rejonima tih četa i da u svemu sa njima sarađuju.

Nezavisno, od dodjeljivanja zadatka od strane III krajinskog odreda, bataljon treba da redovno vrši sljedeće zadatke:

– Da postavlja zasi_ede i ruši put od Bugojna ka Ku-presu. Pogodna mjesta za rušenje i vrijeme odašiljanja zasjeda treba da određuje štab bataljona.

– Da vrši česte vatrenе napade na Kupreš, te da se neprijatelj veže za to mjesto i da ne pravi ispade u pravcu oslobođene teritorije dok konačno ne zauzmemo to mjesto.

– Da u vezi sa ostalim snagama podigne svu ustašku ljetinu iz Kupreškog Bolja; krompire treba još sada vaditi. Oružjem spriječiti ispad ustaša iz Kupreša za pribiranje ljetine.

– Ako bi neprijatelj krenuo ka Malovanu i Šujici, onda bataljon mora sa ostalim snagama koje se nalaze oko Kupreša manjim djelovima dejstvovati neprijatelju u leđa, a sa glavnim snagama se baciti i ugroziti Kupreš.

Sve dodijeljene zadatke treba dobro prcstudirati zajedno sa Štabom Trećeg odreda i sa našim jedinicama koje se nalaze oko Kupreša, zato odmah treba stupiti u vezu sa njima. Štab III odreda nalaziće se u Nio-vom Selu, a Štab IV partizanske n.o. udarne brigade u s. Šemenovci.

Kako se vidi, ovaj Kupreški bataljon, kojemu možete dati i neko drugo ime ili zadržati ime »Vojin Zirojević« (ako to ime nije zadržao preostali livanjski dio), potpada pod Treći krajiski odred i njemu se od sada treba obraćati kada rukovodećoj komandi. Vrhovni štab će (Kupreškom bataljonu dodijeliti preko Štaba IV brigade izvjesne količine u municipiji. Za ovu municipiju obratiti se Štabu I brigade. Što se tiče ishrane i ostale spreme, za sve se treba obraćati Štabu Trećeg krajiskog odreda. Mi ćemo sa naše strane nastojati da nešto od spreme dodijelimo Kupreškom bataljonu preko štaba IV brigade. Inače, od sada će se sve potrebe dodjeljivati Štabu odreda, a ion će ih prema stvarnim potrebama dijeliti svojim bataljonima.

2) U predjelu Duvna formiraće se Duvanjski bataljon. Taj bataljon pripadaće pod komandu Dalmatinske operativne zone. Taj bataljon obuhvataće i ljudstvo oko Šujice.

U predjelu Livna obrazuje se Livanjski bataljon (preostalo ljudstvo bataljona »Vojin Zirojević«). Taj bataljon potпадa pod komandu Dalmatinske operativne zone.

Iz predjela Prozor – G. Vakuf i njegova neposredna okolina formiraće se jedan bataljon, odnosno četa ako nema uslova za obrazovanje jednog bataljona. Taj bataljon, odnosno četa, potпадaće pod komandu III krajiškog odreda. Ako se na tom prostoru: Prozor – G. Vakuf i njegova neposredna okolina ne bi mogao formirati jedan bataljon, nego samo četa, onda stvarno ta četa trebala bi da potpadne pod komandu Kupreškog bataljona. Ta četa imala bi zadatku da dejstvuje oko G. Vakufa. Zaista, mi smo formirali jednu Prozorsku četu, koja se sada nalazi oko Prozora. Ta četa u borbenom pogledu dosta je nevjesta. Ovu odluku o Prozorskem bataljonu, odnosno četi, saopštite Štabu III odreda. Vi, odnosno Štab III odreda, treba da pošaljete svoje ljude u Prozor da se bliže i čvršće povezete sa tom četom, koja stvarno postoji. Sem toga, tu četu treba uvoditi u akcije i davati joj konkretne zadatke. Tako bi se vaša teritorija proširila, vaše čete bi imale naslon jedna na drugu, što bi mnogo značilo u borbenom pogledu. Pored Prozorske čete, oko G. Vakufa već se nalazi jedan bataljon mještana. Treba ovo javiti III odredu.

Isto tako naredili smo formiranje jednog bataljona na prostoru između Travnika – D. Vakufa – Bugojna i puta Travnik – G. Vakuf.² Taj će bataljon biti pod komandom Trećeg odreda.

3) Kada Stab bataljona formira potpuno Kupreški bataljon i učvrsti ga vojnički, komandant i politički komesar mogu doći kod nas na jedno kraće vojno-političko savjetovanje.

4) Po pitanju formiranja bataljona i davanja zadataka savjetovati se sa Štabom Trećeg odreda kao i našim drugovima iz IV brigade koji se nalaze na tome terenu.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

² Odnosi se na Zijametski bataljon.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 22 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA U SADEJSTYU SA DESETOM (HERCEGOVAČKOM) NOU BRIGADOM I ČETVRTOM OPERATIVNOM ZONOM NOP ODREDA HRVATSKE SPRECI PRODOR ITALIJANSKIH SNAGA ZA ARŽANO¹

VRHOVNI ŠTAB
22-VIII-42 godine

ŠTABU PRVE BRIGADE – drugu Koči

1) Iz tjesnaca Šujice možete uzeti jedan bataljon i uputiti ga na pravac Aržano. Jedan vaš bataljon neka ostane u tjesnacu Šujice. Naredite tome bataljonu da prenese naređenje za dva bataljona Četvrte brigade, koji se nalaze u selima Zanoglini – Rilić – Vukovsko, da se prebace u tjesnac Šujice. Neka od Štaba brigade ne čekaju nikakvo naređenje. Mi smo direktno izvijestili Štab brigade. Uostalom, pošaljite im priloženo pismeno naređenje.²

2) Vi možete od grupe Šegrtove,³ kao i od ona vaša dva bataljona, uzeti potrebne snage i baciti ih na pravac Aržano. Vi sami to naredite.

i 3) Napravite neku kombinaciju i sa Dalmatincima: bataljon »Zirojević«, djelovi Odreda za Srednju Dalmaciju i Južnodalmatinski odred. Znamo da je teško uhvatiti vezu, ali kad je već jednom uhvaćena veza, onda ih je trebalo uputiti u konkretnе zadatke, a to je da se dejstvuje protiv pojavnjene talijanske grupe.

4) Neka znate: vi ćete rukovoditi svima našim snagama od Bosanskog Grahova do Prozora i Kupreša. Prema tome, vi trebate još sada da pravite borbene kombinacije. Naređenje za rukovođenje tim jedinicama ddbićete od nas za neki dan.

5) Možete upotrijebiti prevozna sredstva za upućivanje vaših djelova.

6) Pred vama imate djelove jedne od najgorih talijanskih divizija,⁴ koja je ovih dana iskrcana u Dubrovniku, a trebalo je da ide za Grčku. Vjerovatno će tamo i poći.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2247.

² Vidi dok. br. 135.

³ Odnosi se na Desetu (hercegovačku) NOU brigadu, čiji je komandant bio Vlado Šegrt.

⁴ Odnosilo se na Dvadeset šesti puk divizije »Bergamo« iz Osamnaestog armiskog korpusa.

7) Imamo neprovjerenih podataka da su izvjesne snage iz Kupreša vraćene u Bugojno. Pukovnik Šimić bio je poslao neku djevojku da se raspita o partizanskim snagama oko Šujice i dalje. Pri odašiljanju rekao joj da govori: »U Kuprešu ima mnogo snaga«. Iz ovih podataka moglo bi se zaključiti da oni¹ za sada nemaju namjera da napadaju. Kad im udarimo na Mrkonjić Grad, noću 24/25, mislim da se neće usuđivati na neku ofanzivu.

Ovi talijanski pokušaji vjerovatno su čisto odbranbeni. Brate, naši djelovi bili su se zahuktali daleko.

8) Dalmatinsku zonu pokrenite i razdrmajte. Razgovarajte s njima o konkretnim zadacima itd.

S. F. S. N.

Za Vrhovni štab,

BR. 134

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 22 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU DESETE NOU BRIGADE DA SE STAVI POD KOMANDU UDARNE GRUPE KOJOM RUKOVODI KOMANDANT PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹

VRHOVNI ŠTAB
22-VIII-42 godine

ŠTABU HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE

1) Pozovite u svoj sastav Konjčkibataljon. Najbolje je da njegovo 1stbatstraspoi-edite po bataljunima ravnomjerno.

2) U pogledu operacija stavljate se pod komandu Udarne grupe, kojom rukovodi Štab I brigade – drug Koča. U ovom cilju prebacite potrebne djelove na pravac Aržano, kako vam bude naredio drug Koča. Najbolje bi bilo da na pravcu Bagarača ostane jedanavaš i jedan proleterski, a ostala dva (jedan proleterski i jedan vaš) da podu na pravac Aržano.

3) Nemojte še vezati za mjesta, nego dejstvujte po široj prostoriji.

- • -

S. F. S. N.

Za V. štab,
(M. P.) Arso

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, círilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2246.

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 22 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABOVIMA
DRUGOG I ČETVRTOG BATALJONA ČETVRTE PROLETER-
SKE BRIGADE DA U SADEJSTVU SA JEDNIM BATALJO-
NOM PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZATVORE TESNAC
ŠUJICE¹

VRHOVNI STAB
22-VIII-42 godine

ŠTABU DVAJU BATALJONA ČETVRTE BRIGADE U PRED-
JELU ZANOGLINA – RILIC – VUKOVSKO

Ne čekajući naređenje od vaše brigade, odmah se preba-
cite u tjesnac Šujice i u vezi sa jednim proleterskim bataljonom
Prve brigade zatvorite taj tjesnac. U pogledu rada dobićete
tačna uputstva od štaba bataljona koji se nalazi u Šujici.

O vašem pokretu mi smo neposredno' izvijestili brigadu.
Možete joj i vi poslati patrolu i izvijestiti je o vašem odlasku
u tjesnac Šujice.

Mještanskoj četa naredite da osmatra teren koji ste vi
(držali.

3 S. F. — S. N.!

Za V. štab
Arso

(M.P.)

¹ Kopija or.ginala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2246. Ovo naređenje je napisano na istom polu tabaku hartije na kojem i naređenje Desetoj NOU brigadi (vidi dok. br. 134), pa zbog toga imaju isti registarski broj.

U levom donjem uglu dokumenta, mastiljavom olovkom, nacrtani su sledeći topografski znaci: razvalina, lovačka kuća, most, crkva, džamija i pojedine kuće. Pored svakog znaka je napisano objašnjenje.

IZVEŠTAJ REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 23 AVGUSTA 1942 GOD VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O IZVANREDNO SRDAČNOM PRIJEMU RANJENIKA PROLETERSKIH BRIGADA OD STRANE NARODA BOSANSKE KRAJINE I O PROBLEMIMA SMEŠTAJA I SNABDEVANJA CENTRALNE BOLNICE¹

Druže Tito,

Već sam Ti javio da su gotovo svi naši ranjenici stigli u Petrovac i selo Drinić koje smo predvideli za stalnu bolnicu. Doček koji je nariod [Bos.] Krajine priredio našim proleterima bio je zaista veličanstven i uzbudljiv, nešto što mi još nismo sreli ni doživeli za ovih godinu dana borbe. Verujem da će uspomena na taj doček izvršiti snažan uticaj na moral naših ranjenika. Visoki vojnički duh, organizovanost pozadine, elastičnost u radu, izvanredna briga za bolnice poslužiće nam svima koji smo ovde kao uzor. I mi u sanitetu imaćemo mnogo štosta da naučimo. U toku celog puta bolnica je održala 5 kulturnih priredaba pred narodom koje su se pretvarale u manifestacije.—

Brojno stanje bolnice iznosi danas blizu 700 ranjenika, bolesnika i personala. Rekonvalescente, invalide odvojili smo u jedno zasebno selo, gde će provesti izvesno vreme na odmoru, a posle toga će biti, prema njihovim sposobnostima, upućeni na rad na žetvi i t.d. Pokušaćemo to izvesti ne toliko radi materijalnog nego više radi političkog efekta.

Ishrana ranjenika, zahvaljujući izdašnoj pomoći naroda i štabova, jeste zadovoljavajuća.

Velika je oskudica u odelu, vešu, posteljini, posudu. Detaljan izveštaj o toj nevolji imaćete u pismu Ekonomskom otseku, koje Ti prilažem.² Molim Te da Ti sa svoje strane izdaš naređenje drugovima iz E.O. da se ove stvari što pre nabave. Moje ubedljenje, stečeno obilnim iskustvom od Foče naovamo, da ni Glavna intendantura ranije, ni E.O. danas (jedno i drugo zastupljeno po istim drugovima!) ne odgovaraju svome zadatku. Drugovima u E.O. nedostaje širine u radu i plana u raspodeli materijala kojim raspolažemo.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4331.

² Vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 32.

Zbog opasnosti od bombardovanja i mogućnosti provale neprijatelja putem Petrovac — Sanski Most — Grahovo, boračak bolnice u selu Drinić je sasvim privremen. Vratio sam se danas iz Operativnog štaba,³ gde smo konferisali o izgradnji paviljona na Klekovači. Biće potrebno oko deset paviljona, koje će graditi oko 1000 radnika u toku dvadeset dana. Biće to zamašan posao. Vrlo je hitno da se ti paviljoni što pre dovrše, jer u planini počinju kiše i hladnoće, pa čak i sneg već polovinom septembra. Drugovi su obećali svestranu pomoć vojske, n.o. odbora i Partije, koja će izvršiti agitaciju za mobilizaciju radnika. Formđen je i jedan odbor koji će rukovoditi izgradnjom. Reci mi, druže Tito, je li nužno da ja budem neprekidno pri ovome poslu ili me čekaju neki drugi zadatci. Koliko predviđam, moje prisustvo bilo bi ovde potrebno.

Nisam još dobio odgovor na ono moje pismo iz Livna.⁴ Potreba za jednim zamenikom ili pomoćnikom raste, kao što vidiš, iz dana u dan. Pri Operativnom štabu upoznao sam njihovoga referenta saniteta, druga V. Butozana.⁵ On nije lekar nego veterinar, ali je pun inicijative, energije i sa priličnim organizacionim sposobnostima. Ako do Tebe naiđe drug Košta, neka i on dade svoje mišljenje. Bude li sve u redu, ja bih ga predložio da ga postaviš meni za pomoćnika, pa kasnije možda za zamenika.

S drugarskim pozdravom

Gojko

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[Bos.] Petrovac
23.VIII.42.

³ Odnosi se na Operativni štab NOP i DO za Bosansku Krajinu.

⁴ Vidi dok. br. 97.

⁵ Vaso Butozan

BR. 135

IZVEŠTAJ REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 23 AVGUSTA 1942 GOD. EKONOMSKOM OTSEKU VRHOVNOG ŠTABA O STANJU I POTREBAMA CENTRALNE BOLNICE U DRINICU

Objavljen u Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 32, str. 53–55.

BR. 138 ,

DIREKTIVA ČLANA SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEOSLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 25 AVGVSTA 1942 GOD. RUKOVODSTVIMA KPJ ZA VOJVODINU O UČVRŠĆENJU PARTISKIH ORGANIZACIJA I DOSLEDNOM SPROVODENJU POLITIČKE LINIJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ U SVIM PITANJIMA OSLOBODILAČKE BORBE¹

25.VIII.1942

Drugu Tozi,² PP-u³ za Banat i OK-u za Srem.

(Napomena: pismo u celini nije namenjeno part. org. već samo Šore imenovanim).

Dragi drugovi!

Pre nekog vremena primili smo izvestan broj vaših materijala, i to: Pismo druga Toze OK-u za Srem od 20.V, popratno pismo druga Slobodana⁴ od 8.VI, izveštaj OK za Srem upućen nama od 17. V, vaše materijale »Ocene i zadaće« i »Svima članovima partije«, kopiju pisma koga vam je u vezi sa ovim materijalima uputio naš pretstavnik drug Mihajlo 18.VI. i auto-kritičku rezoluciju OK za Srem od 29.VI. — Pored toga, dobili

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1852.

^a Svetozar Marković-Toza

* Pokrajinsko povereništvo

⁴ Aćim Grulović, tada sekretar OK za Srem

smo i izvestan broj obaveštenja o prilikama kod vas i poslednjim akcijama partizanskih odreda u Sremu. Očekivali smo da će nam se opširnije javiti i drug Toza, koji je trebao da dođe do vas, ali do danas od njega nismo ništa dobili i zato se obraćamo ovim pismom kako njemu, tako i neposredno Poverenštvu za Banat (Drugu Đ.) i OK-u za Srem.

Pred vama, kao odgovornim rukovodiocima, kao i pred svim organizacijama KPJ u Vojvodini – Sremu, Banatu i Bačkoj -- stoje danas veliki, teški i složeni zadaci. I to ne samo zato što su zadaci koji se postavljaju pred našu partiju u celini danas veliki i odgovorniji no ikad, no i iz specifičnih uslova i teškoća u kojima se razvijao naš pokret u vašoj pokrajini za ovu poslednju godinu dana. Područje Vojvodine razbijeno je posle porobljavanja naše zemlje u aprilu prošle godine na tri potpuno odvojena područja, koja su okupirali Nemci, Madžari i ustaše; ova činjenica uticala je na to da se jako diferenciraju uslovi rada i razvitka u Sremu, Banatu i Bačkoj i u velikoj meri otežala ravnomerniji razvitak naše partije i narođno-oslobodilačke borbe u Vojvodini. Nije potrebno ni govoriti o mnogobrojnim, novim i velikim teškoćama čisto organizacione i tehničke prirode koji su sa tim nastali i uticali na vaš rad i vaše veze. Ali, sve ovo naročito ističe veličinu i odgovornost zadataka koji su danas pred vama.

Novi uslovi u koje je došla Vojvodina posle porobljavanja (Jugoslavije i rasparčavanja vaše pokrajine jesu, prema tome, jasnopravi uzrok što su se naša partija i narodno-oslobodilački pokret kod vas skoro čitavu godinu dana razvijali zasebno u Sremu, Banatu i Bačkoj i to dugo vremena bez ikakve međusobne veze. Međutim, bilo bi skroz pogrešno pripisati takvo stanje isključivo uticaju ovih spoljnjih, objektivnih okolnosti. I čitava naša zemlja je rasparčana i podeljena, stvoren je čitav niz umetnih granica koje ju izukrštaju i najrazličitijih teškoća, pa ipak je naša partija bila u stanju da te teškoće savlađuje i obezbedi jedinstvo svoje linije, jedinstvo rukovodstva i akcije. Za komuniste nema nerešljivih teškoća, i samo ona partija zaslужuje naziv revolucionarne partije koja je u stanju da se brzo i smelo prilagođuje najrazlicitijim uslovima i u njima obezbedi svoj rad. Da su naši kadrovi i part. organizacije u Vojvodini na vreme znali da se temeljito prilagode novim uslovima i pronađu nove metode rada, konspiracije, održavanja veza itd., van svake je sumnje da udarci koje smo pretrpeli u Vojvodini – naročito prošle jeseni i zime – ne bi bili toliko teški i toliko efikasni za neprijatelja. O tome najbolje svedoči i pismo druga Toze od

20 maja, koje pokazuje da je juriš neprijatelja na naše redove zatekao niz naših organizacija nespremne i »zaspale« u starim metodama rada. Samo tako može se objasniti razbijanje gotove čitavog PK-a za Vojvodinu i celog niza partorganizacija u Banatu i Bačkoj, u čemu je neprijateljima veliku pomoć ukazao svakako i odvratni izdajnik i provokator Ratko Mitrović. Gubitak naših rukovodećih aktivista u Vojvodini i odanih članova KPJ, drugova: Uče,[®] R. Cirpanova,⁷ Serva,⁸ Doke Zličića,⁹ Koče¹⁰ i drugih, za nas je vanredno težak. Neka bi uspomena na njih bila potstrekom i putokazom u borbi novim generacijama vojvođanskih komunista.

Danas, kada je otpočeo aktivniji rad na obnovi i reorganizaciji naših redova u Banatu i Bačkoj – u Sremu je to izvršeno, kao što se vidi, ranije i tamo su naši gubici bili manji – i kada se postavilo pitanje obnove PK-a i centralizovanja rada u čitavoj Vojvodini, potrebno je da svi naši aktivisti izvuku najozbiljnije pouke iz događaja o kojima je gore bilo reči. Lekomislena perspektiva na kratko trajanje sovjetsko-nemačkog rata i neprilagođavanje novim organizacionim, tehničkim, konspirativnim itd. uslovima bili su glavni uzrok velikih gubitaka koje smo pretrpeli. Tim pojavama treba energično i dosledno učiniti kraj. Svi članovi naše partije u Vojvodini treba da usvoje i učine svojim direktive sadržane u članku našeg rukovodioca druga Tita „Narodno-oslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše partije“ (Proleter 14–15) i da se rukovode istima u svome organizacionom radu, a pored toga da savesno i neumorno proveravaju svoj rad na svojim vlastitim iskustvima i specijalnim uslovima svojih oblasti.

Po našem mišljenju, pitanje obnove rada jednog pokrajinskog rukovodstva za čitavu Vojvodinu danas je postalo ponovo aktuelno. U tome pogledu bilo bi najbolje da drug Toza dođe bar na izvesno vreme do drugova u Sremu – ukoliko to sadašnje izvanredne prilike u tom okrugu dopuštaju – i omogući svoje viđenje i sa drugom Đ.furom] iz PP-a za Banat, te tako sa njima pretrese sve probleme. Treba obrazovati jedan privremeni FK za Vojvodinu na čelu sa drugom Tozom; za sedište ovog rukovodstva – • odn. njegovog biroa – mora se odabратi takvo mesto koje bi bilo u blizini današnjeg centra pokreta u Vojvodini (Srema i njegovih partizana) a koje bi omogućavalo i veze sa sva tri dela Vojvodine. U privremeni PK

⁰ 2'arko Zrenjanin
Radivoj Čirpanov

¹ Mihaljk Servo
⁸ Borđe Zličić
Vladimir Kolarov-Koča

po našem mišljenju treba, da udu pored druga Toze i sekretari PP-a za Banat i OK-a za Srem, s tim da isti zadrže svoje dosadašnje funkcije na terenu, a zatim i dva druga koje je kooptirao sam drug Toza u Bačkoj,¹¹ naravno pod pretpostavkom da • njihova partiska prošlost dozvoljava njihovo postavljanje na takve funkcije. — Ovo rukovodstvo održavaće vezu sa nama do daljega na dosadašnji način, a političku pomoći moći će da mu stalno ukazuje drug Mihajlo.

Prilikom obnove rada PK-a treba, bez sumnje, voditi računa i o današnjem položaju pojedinih vojvođanskih krajeva. Tako, OK za Srem moraće podržavati veze radi koordinacije rada sa Povjereništvom CK KPH za Slavoniju, a Pokrajinsko povereništvo za Banat (koje treba zadržati) sa Beogradom.

Kao glavni zadatak u Banatu i Bačkoj treba postaviti: obnovu partiskih organizacija i partiskog rada uopšte i obezbeđivanje pravilnog razumevanja i sprovođenja u život naše političke linije, onako kako je ista izneta u našim partiskim materijalima. Detaljnije u pogledu pojedinih specifičnih političkih pitanja u Banatu i Bačkoj moći ćemo vam pisati kada od vas dobijemo potrebne materijale i informacije.

Sto se tiče *Srema*, o kome imamo podrobnije izveštaje i materijale, i u kome se poslednjih meseci — prema informacijama iz raznih izvora — razmahao jedan relativno snažan partizanski pokret, potrebno je posebno podvući nekoliko stvari u (vezi sa zadacima koji su OK-u za Srem postavljeni u pismu Jdruga Mihajla:

1) Naši drugovi u Sremu bez sumnje su postigli značajne uspehe u svome radu na reorganizaciji i učvršćenju naših part. organizacija, širenju partiske i druge propagandne literature i razvijanju partizanskog pokreta koji je postigao, naročito u pogledu odbrane žetve od okupatorske pljačke, lepe uspehe. Međutim, OK za Srem je jedno vreme u čitavom nizu svojih materijala, naročito u pismu »Svima članovima partije« i »Ocenama i zadaćama«, počinio krupne pogreške u pravcu sektaškog iskrivijavanja političke linije CK KPJ._ Svojim pismom od 18. VI naš predstavnik drug Mihajlo iscrpno je i pravilno ukazao drugovima iz Srema na osnovne među njihovim pogreškama; autokritička okružnica OK-a od 29. VI pokazala je da su naši rukovodeći drugovi u Sremu spremni da isprave svoje pogreške i da su znali da brzo postupe kao odgovorni i odani aktivisti naše partije. *Mi potvrđujemo pismo druga Mi-*

¹¹ Odnosi se na Miloša Jovanovića i Sredoja Stančića. Obojica su uhapšeni decembra 1942 god. u Beogradu i strelni maja 1943 god. u Beloi Crkvi.

hajla i poništavamo dokumente OK-a za Srem: »Svima članovima partije« i »Ocjene i zadaće«, koje treba povući iz upotrebe, kao što je to već naglasio i sam OK u svojoj okružnici od 29 juna! No, s obzirom na činjenicu da opasnost sektaškog iskrivljavanja partiske linije samim tim neće još biti potpuno savladana – a takva sektaška opasnost nije se ispoljila samo u Sremu već, u ovoj ili onoj meri, i u nizu drugih krajeva – smatramo za potrebno da se zadržimo na nekim od osnovnih pitanja u pogledu kojih su drugovi u Sremu pogrešili, a koja nisu dovoljno osvetljena u dosadašnjim dokumentima OK-a.

Osnovno u pogrešnoj oceni OK-a za Srem, iznetoj u pismu »Svima članovima partije«, jeste krivo i sektaško shvatjanje karaktera sovjetsko-engleskih odnosa i pravca razvitka međunarodnih odnosa uopšte. S tim u vezi, došlo je i tumačenje proaktivnarodne i po narodno-oslobodilačku borbu štetne aktivnosti Draže Mihailovića i tzv. »pristalica Londona« u našoj zemlji kao posledice nekakve tobоžnje promene u odnosima SSSR-a, Engleske i Amerike. Rezultat ovakvih nepravilnih ocena bio je, prirodno, izražen u sektaškim političkim direktivama koje je OK dao u tom svom dokumentu.

Sovjetsko-engleski pakt od 26 maja, sovjetsko-američki sporazumi u Washingtonu i skorašnji sastanak Staljin – Čerčil – Harimann u Moskvi jasno su pokazali koliko je pomenuta ocena OK bila nepravilna. Ne samo da nije došlo do nekog »preloma« i »promene stava buržoazije«, do »sjedinjavanja svih reakcionarnih snaga ne samo kod nas nego i na međunarodnom terenu«, već je, nasuprot, došlo do značajnog produbljavanja i učvršćivanja sovjetsko-englesko-američkih odnosa, do proširenja i ojačanja fronta svih demokratskih i slobodoljubivih snaga u svetu, do dalje i sve jasnije izolacije nemačkog fašizma i njegovih satelita. Zaoštiro se je pitanje ne borbe između »buržoazije i proletarijata« već borbe između hitlerizma i svih slobodoljubivih naroda, dakle narodno-oslobodilačke borbe. Ovakav razvitak potvrdio je reči druga Staljina, u njegovom historiskom govoru prilikom proslave 24-e godišnjice Oktobra, naime da će se »sovjetsko-engleski odnosi i nadalje učvršćivati i produbljivati«. Takav razvitak pretstavlja veliku pobedu pravilne spoljne politike sovjetske vlade, dalekosežno učvršćenje međunarodnog položaja SSSR-a i rezultat je uspeha i pobeda Crvene armije, – kao što je rekao u Vrhovnom sovjetu drug V.M. Molotov. – Uspešna borba i pobjede Crvene armije imale su, dakle, kao rezultat ne neko razbijanje fronta slobodoljubivih naroda – kao što se ocenjuje u pomenutom dokumentu OK-a za Srem – već nešto sasvim suprotno: tj. učvršćenje toga fronta i rukovodeće uloge Sovjetskog Saveza u njemu.

Treba već jednom prestati u našim redovima sa sektaškim i naivnim »sumnjičenjima« sa »strahom da nas Englezne prevare« itd. Potrebno je shvatiti da je *pitanje saveznika* – pitanje borbe za savezničku, pitanje borbe za aktivizaciju tog savezničkog. Ovo važi kako u sferi međunarodnih odnosa tako i u pogledu savezničkog unutar pojedinih zemalja. Izvan je sumnje da u Engleskoj, Americi, kao i drugim kapitalističkim zemljama postoji nemali broj reakcionarnih krupno-kapitalističkih klika čije su simpatije još uvek na strani hitlerizma kao udarne pesnice antisovjetske borbe; ali je problem *baš u tome* da se takve grupe izoluju, da se sve više potisnu u stranu, da im se oduzme odlučujući uticaj na politiku njihove zemlje, a ne u tome da lijemo vodu na njihov mlin zvučnim frazama o »proletarijatu« i njegovim »zahtevima«, o »drugoj etapi borbe« itd. Velika zasluga staljinske politike sovjetske vlade i KI je *baš u tome* da su razbile Hitlerov plan sračunat *baš na iskorisćavanje* takvih reakcionarnih krupno-kapitalističkih klika i njihovih klasnih interesa, da su ovoga puta onemogućile hitlerovsku taktiku plašenja reakcije »baukom revolucije«, pomoći koje mu je uspelo da slomi otpor Francuske, Poljske, Jugoslavije i tolikih drugih zemalja. Zahvaljujući mudroj staljinskoj politici SSSR-a ovoga puta su mase engleskog naroda – da se i ne govori o porobljenim narodima – mogle da shvate da iza hitlerovske lažne fraze o »borbi protiv boljševizma« leži kao istina – težnja nemačkih bankara i barona za gospodstvom JI Evropi i svetu. Hitlerovska opasnost ugrozila je ne samo imperijalne interese Velike Britanije (a ovo je još jače potencirao napad Japana na Dalekom Istoku) već i čisto *nacionalne interese engleskog naroda*, koji je video i osetio savezništvo i pomoć Crvene armije i zato danas postao nosiocem politike bratstva sa SSSR-om u Engleskoj, nosiocem težnje za maksimalnom aktivizacijom Engleske u ratu. Sve te činjenice: mudra politika SSSR-a, snaga i uspesi Crvene armije i iskustvo engleskog i porobljenih naroda – stvorili su onaj naročito-povoljni sklop okolnosti koje su omogućile učvršćivanje sovjetsko-engleskih odnosa a time i čitavog fronta slobodoljubivih naroda.

Treba shvatiti da ne samo Sovjetski Savez, već i Engleska i Amerika vode danas oslobodilački, pravedni rat. I fo bez obzira na realno postojanje posebnih imperijalističkih interesa ovih velesila. U svome članku o »Junius-brošuri« 1916 godine, Lenjin je između ostalog, govoreći o mogućnosti nacionalnih ratova u Evropi u eri imperijalizma, napisao i sledeće: »Jedan primer: Engleska i Francuska vodile su međusobno sedmogodišnji rat za kolonije, ti. vodile su jedan imperijalistički rat (koji je moguć kako na bazi ropskog društva, tako i na bazi

prvobitnog kapitalizma kao i na bazi visoko razvijenog kapitalizma). Francuska je pobedena i izgubila je deo svojih kolonija. Nekoliko godina kasnije počinje nacionalno-oslobodilački rat severnoameričkih država protiv same Engleske. Francuska i Španija, koje same poseduju delove današnjih S.A.D. zaključuju iz neprijateljstva prema Engleskoj, tj. sledujući svojim imperijalističkim interesima, prijateljski pakt s državama koje su se podigle protiv Engleske. Francuske trupe, zajedno s Amerikancima, tuku Englezima. Ovde imamo posla s jednim nacionalnim oslobodilačkim ratom, u kome se međuimperijalistička borba pojavljuje kao sporedna pojava, – suprotno onome što doživljujemo u ratu 1914–1918 (nacionalni elemenat u austrijsko-srpskom ratu nema u odnosu prema sveodređujućoj svetskoj međuimperijalističkoj borbi никакav naročiti značaj). Odavde je vidljivo, koliko je neakutelno primenjivati sasvim šablonski pojam imperijalizma. . . «Na ovim rečima našeg velikog učitelja treba se učiti razumevati, naučno i marksistički razumevati, suštinu rata. Učešće Sovjetskog Saveza u ratu daje danas čitavom ratu svoj pečat, pa tako i ratu njegovih saveznika, bez obzira na postojanje elemenata koji *danas* imaju drugostepeni značaj.

Jasno je da u Engleskoj i Americi ima elemenata kojima bi bilo u računu da SSSR *sam* snosi ceo teret rata protiv hitlerovske Nemačke. Ali, ponovno: radi se baš o tome da se izoluju takvi elementi. I pitanje aktivizacije saveznika je pitanje borbe, pitanje politike, pitanje razvoja celokupnog rata i međunarodnih odnosa, kao i odnosa u pojedinim zemljama.

Nemački fašistički imperijalizam i njegovi vazali su najveći neprijatelji ne samo proletarijata već i čitavih naroda, slobode i kulture u svetu, napretka i mira među narodima. To je činjenica koja omogućuje, realno, uspostavu jedinstvenog fronta svih demokratskih i slobodoljubivih snaga. Danas se ne radi o buržoaziji i proletarijatu već o *slobodi i nezavisnosti naroda*, o golom opstanku mnogih naroda, o budućnosti čovečanstva. U takvoj situaciji zaoštravati pitanje na problemima nekakve »druge etape«² na problemima perioda borbe za vlast, znači ne samo liti vodu na mlin neprijateljima naroda – već i konačno pokopati tu »drugu etapu«.

Vreme je već, drugovi, da se gornji problemi pravilno shvate od celokupnog našeg članstva. Sovjetsko-engleski savez i današnja linija KPJ daju nam mogućnosti za još šire ostvarenje jedinstvenog narodno-oslobodilačkog fronta, i za izolaciju neprijatelja naroda i potajnih slуга okupatora. Te mogućnosti mi moramo znati iskoristiti.

Sto se tiče aktivnosti Draže Mihailovića i pristalica jug. izbegličke vlade u zemlji, ta njihova aktivnost, ta njihova sabotaža, izdaja narodno-oslobodilačke borbe nije rezultat promena u međunarodnim odnosima, već rezultat njihovog životinjskog straha za njihove prljave interese, straha od naroda i uticaja naše partije. Zato su ti elementi – iako su tobože »pristalice Londona« – jedinstveni s okupatorom u borbi protiv nas, protiv oslobodilačkog pokreta naroda. Okupator je iskoristio takvo njihovo raspoloženje i pokušava svuda da ih iskoristi za skretanje nar.-osl. borbe na liniju klasnog obračuna. Naša partija nije nasela takvim podlim manevrima i ona uporno nastavlja borbu za jedinstvo naroda protiv okupatora i njegovih slugu. Međutim, svako sektaško postavljanje pitanja u tom pravcu – kao što je slučaj u pomenutom dokumentu OK-a za Srem –• značilo bi olakšati neprijateljima naroda njihov plan izazivanja klasnog rata. Naša je dužnost sasvim drugačija: baš današnji razvoj međunarodnih odnosa daje nam mogućnosti da pokrenemo u borbu i one koji su se još kolebali »plašeći se revolucije«, daje nam mogućnosti da još šire ujedino snage naših naroda i demaskiramo tobožnje »priatelje Engleske«, kao što su Draža i mnoge pristalice jug. izbegličke vlade u Londonu, da ih demaskiramo kao ono što jesu – izdajice naroda i pomagači okupatora, dakle i protivnici opštne ratne politike saveznika. A to su, baš danas, naši prvi zadaci.

Drugovi, treba dobro proučavati i usvajati liniju CK naše partije, treba naučiti i stalno učiti se stvaralačkom marksizmu, tjeba se oslobađati šablona. I još jedno: partisku liniju treba učiti na zvaničnim dokumentima CK naše partije. Vi ih imate a dobijaćete ih.i u buduće; a pored toga, imate prilike da dnevno slušate »SI. Jug.« iz koje možete uvek videti liniju nar.-osl. borbe. Ako se naša linija pravilno usvoji, onda će se moći lako izbeći i razne pogrešne i sektaške političke direktive, kao o »socijalno obojenim parolama« (i to među ostalim i parola o *miru*, kod nas, gde se radi o *ratu za oslobođenje*), o kursu protiv kulaka na selu (danас nije važno je li ko kulak ili ne, već je li ko izdajnik ili rodoljub!) – no o svemu tome vam je iscrpljeno pisao Mihajlo. –

2. – U pogledu problema razvitka partizanskog pokreta u Sremu, ne bismo imali ništa naročito da dodamo pravilnim uputstvima koje vam je dao drug Mihajlo. Uostalom, vaši zadnji uspesi svedoče da ste u tom pogledu svakako učinili izvestan napredak. Treba obezbediti rukovodstvo Partije u partizanskim odredima i pravilnu političku liniju istih: pravilan odnos prema stanovništvu, pravilan postupak pri likvidaciji pete kolone (ne likvidirati neke »sutrašnje« neprijatelje ako

nisu i *današnji*), konfiskacijama itd., kao i odnos između Partije i vojnih rukovodstava uopšte. *Ne treba ni jednog trenutka zaboraviti da su partizanski odredi vojska narodnog oslobođenja, a ne vojska Partije, i da to određuje njihovu političku fisionomiju i delatnost, i najoštije udarati po svim možebitnim levim uklonima u tom pogledu.* — Što se tiče čisto vojne taktike, na vašem je terenu bitno da se ostane u granicama partizanskog načina borbe, da naše jedinice budu maksimalno *pokretljive*, akcionalo sposobne i brze. Ne treba se vezivati za jedno mesto, treba iznenađivati protivnika, treba imati inicijativu: na račun znoja treba štedeti krv naše žive sile.

Poseban problem i vašeg političkog rada i partiz. pokreta jeste problem privlačenja hrvatskog stanovništva Srema. U tom pogledu morate savladati vaše slabosti, a to je danas moguće, kad najčišće hrvatske krajeve obuhvata plamen Narodnog ustanka!

Gornje političke napomene treba, pored drugova iz Srema, da iskoriste i sve naše organizacije u Vojvodini. *Budnost prema sektaštvu, nemilosrdna borba protiv sektaštvu, tvrdo ostajanje na terenu nar.-osl. borbe, to je danas bitno u našem radu.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA CK KPJ:
Fisher

PISMO CK KPJ OD 25 AVGUSTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA DALMACIJU O POTREBI POSTAVLJANJA BORIŠE KOVACEVIĆA NA DUŽNOST PARTISKOG INSTRUKTORA NA PODRUČJU ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POKRAJINSKOM KPMITETU ZA DALMACIJU

Livno

Dragi drugovi.

Drug Boro Kovačević² obaveštava nas svojim pismom od 24. o.m. da Štab IV Operativne zone ne pristaje i ne slaže se sa tim da on obavlja onu dužnost koju smo mu mi poverili, već ga postavlja za političkog komesara Duvanjskog bataljona.

U predelu oko Duvna partiska organizacija skoro ne postoji i uopšte političko-propagandni rad je nikakav. S druge strane i politički rad u vojnim jedinicama je sasvim slab. Verovatno je ova druga činjenica bila povod da Štab IV Operativne zone stane na gledište da druga Boru treba postaviti za političkog komesara bataljona. Međutim je to gledište pogrešno i ujedno nemoguće, s obzirom da smo mi vodili računa baš o tamošnjim prilikama i potrebama i zato poverili drugu Bori dužnost partiskog instruktora, tako da će on moći da obuhvati i rad na terenu i rad po vojnim jedinicama. Mogli smo ga i mi postaviti na rad kao političkog komesara, ali time bismo ograničili njegov rad samo i jedino na opštepolitički rad u bataljonu i donekle na terenu, dok mi moramo u prvom redu stvoriti, ojačati i učvrstiti rad partiskih organizacija, od kojih i zavisi pravilan politički rad i u vojsci i na terenu i ima se garancija da će i narodno-oslobodilačka borba biti pravilno shvaćena i vođena sa uspehom do kraja.

Drug Bora kao partiski instruktor radiće i sa političkim komesarima u bataljonu i četama, dok kao politkom bataljona ne bi mogao vršiti i funkciju partiskog instruktora.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 741.

² Borisa Kovačević-Šćepan

Objasnite ovu stvar Štabu IV Operativne zone i naročito ukažite ovim drugovima da oni ne mogu jedno već do neto rešenje s naše strane ometati. Ujedno pokažite ovo pismo drugu Bori i upoznajte ga sa sadržinom.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25 avgusta 1942

Za Centralni komitet KPJ
C.³

BR. 140

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 25 AVGUSTA 1942 GOD. ŠTABU SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE O ODLUCI CENTRALNOG KOMITETA KPJ DA SE PRI BRIGADI FORMIRA POLITODEL¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. I D. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
25 avgusta 1942 god.

Kopija

442

ŠTABU I KRAJIŠKE NAR.-OSL. PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

Mrkonjić Grad

Dragi drugovi,

Odlukom CK KPJ i uz saglasnost Vrhovnog štaba N.O.P. i D. Vojske Jugoslavije ustanavljava se pri vašoj brigadi politodel u sledećem sastavu: odgovorni rukovodilac politodela drug Milinko Kušić, dosadanji politički komesar II Proleterske nar.-osl. udarne brigade, drug Boško Baškot i drugarica Beška.²

Dužnost politodela objasnili smo u pismu upućenom drugu Kušiću, pa se sa sadržinom istog upoznajte.³ Ta dužnost je instruktorskog karaktera. Prema tome rad politodela je usko

³ Crni (Sreten Zujović)

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 47—1, k. 4.

² Beška Bembasa-Cvetić

³ Vidi dok. br. 141.

povezan sa radom druga zamenika politkoma.i političkog komesara i njihova saradnja i osion na politodel su nužni i obavezni.

Politodel je u isto vreme dužan da objasni sva eventualna sporna pitanja i interveniše za njihovo pravilno postavljanje i rešenje uz pomoć ostalih faktora za to nadležnih, te mu se i kao takvom treba obraćati i ujedno pomoći u radu.

S drugarskim pozdravom

' i

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

(M. P.)

BR. 141

ODLUKA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 25 AVGUSTA 1942 GOD. O FORMIRANJU POLITODELA SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE I UPUTSTVO O NJEGOVIM NAJAVAŽNIJIM ZADACIMA¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
^ 25 avgusta 1942

J

Dragi druže Kušiću,

Odlukom CK naše Partije i uz saglasnost Vrhovnog štaba poveravamo ti dužnost odgovornog rukovodioca politodela pri I krajiskoj nar.-osl. partizanskoj udarnoj brigadi. U isti politodel određeni su još drug Boško Baškot i drugarica Beška.

Dužnost politodela pri nar.-osl. proleterskim i udarnim brigadama je da pomogne u provođenju i razvijanju partijsko-organizacionog rada u brigadnoj partiskoj organizaciji i opšte političke propagandne delatnosti u samoj brigadi i van nje, na terenu knez koji se [ona] kreće.

Politodeli su organi CK i direktno opšte sa njim. Oni podnose CK-u izveštaj o svom radu i za isti su njemu odgovorni.

Dosada su politodeli radili samo u brigadama i po svojoj inicijativi i van brigada. Novom odlukom CK taj rad je proširen i odnosi se na:

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1664.

- 1) organizaciono-partijski rad u brigadi;
- 2) opšte polit.-propagandni rad u brigadi i van nje;
- 3) rad sa partijskim organizacijama na terenu;
- 4) organizaciju pozadine uz pripomoć, saglasnost i kontrolu partijske organizacije u brigadi i na terenu, kao i zamenika politkoma i politkoma, – uz saradnju celokupnog partijskog² aktiva.

Treba shvatiti da politodeli nisu nikakav partijski forum, već imaju instruktorski karakter.

Politodeli moraju voditi u prvom redu računa o pravilnom tumačenju političke linije naše Partije i njenom ispravnom sprovođenju u praksi i pravilnom vaspitanju i podizanju partijskih kadrova. Ovo nameće usku saradnju politodela sa zamenikom politomesara kao rukovodiocem partijske, organizacije u brigadi, politomesarom brigade, kao i usku vezu sa partijskom organizacijom i poznavanje partijskog rada.

S druge strane, politodeli moraju naročito obratiti pažnju na ispravno shvatanje narodno-oslobodilačke borbe, zasnovane na jedinstvu i bratstvu narodnih snaga i naroda protiv okupatora i narodnih izdajnika. U tom smislu politodeli moraju pokazati veliku budnost prema svesnim, nesvesnim ili prikrivenim namerama koje imaju za cilj da služe narodnim neprijateljima i okupatoru i idu za, tim da razbiju jedinstvo^naroda u borbi, zloupotrebljavajući verske i nacionalne razlike" unoseći zabunu tumačenjem o klasnom karakteru u današnjoj etapi naše borbe i izopačavanjem i unakažavanjem naših shvatanja i linije naše Partije.

Članovi politodela kao članovi Partije prisustvuju i rade u štabskoj ćeliji brigade.

Politodel obavezno mora nastojati da se pristupi³ organizaciji i provođenju vojne obuke i vojničkog usavršavanja partizana, te pomoći u izradi plana i nastave ovoga, povezanim sa ostalom opšteteoretsko-polit. izgradnjom.

Poveravajući ti ovu dužnost nalažemo ti da svom energijom nastojiš da rad politodela razvije svoju punu delatnost i pomogne učvršćenju part. organizacije I Krajiške brigade i pravilnom i korisnom razvitku njenog rada.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

*

c.

² Verovatno treba: partiskog.

³ U dokumentu su zelenim mastilom dopisane reči: »nastojati da se pristupi«, pa je Redakcija izostavila reči: »uzeti aktivnog učešća u«, iako one nisu u tekstu kopije precrteane.

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD AVGUSTA 1942 GOD. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE O NAČINU RUKOVOĐENJA BRIGADOM¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
Br. 53

Zameniku političkog komesara I Krajiške narodnooslobodilačke partizanske udarne brigade

Dragi druže,

Primili smo tvoje pismo od 20 ov. m.² povodom nesuglasica i neslaganja iskrslih u vašoj štabskoj ćeliji.

Čudi nas da se takve pojave mogu među vama desiti. Prirodno je da iskrsnu sporna pitanja o kojima treba raspravljati. Ali zbog čega je potrebno da raspravljanje pojedinih pitanja uzme karakter »razračunavanja«?

Mi smatramo da nepravilno pristupate postavljanju i rešavanju spornih pitanja kod vas, upravo da ih uopšte ne rešavate... A partijska ćelija ima sasvim drugi zadatak, koji vi morate znati pošto ste članovi Partije, koji kao takvi moraju imati osnovnih shvatanja o ulozi i ciljevima naše Partije s jedne i praktično-organizaciono-političkom radu naših organizacija s druge strane.

Najzaoštreniji odnosi su između drugova komandanta i njegovog zamenika. Po svim znacima radi se kod vas o nerazumevanju funkcija i kompetencija jednog i drugog. — Uzmimo baš primer komandanta da na njemu objasnimo smisao odnosa kod vas.—•

Najodgovorniji drug za vojno-boračku sposobnost Brigade, njene uspehe i odgovaranje zadacima uspešne oružane

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 997. Uputstvo je, prema ratnom delovodnom protokolu arhive CK KPJ iz 1942 god., upućeno 25 avgusta 1942 god. (Vidi dokument zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 16215, odeljak: Pisma Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, redni br. 34.)

² Pismo zamenika političkog komesara Sedme (Prve krajiške) NOU brigade pisano je 20 avgusta. Vidi ratni delovodni protokol CK KPJ (reg. br. 16215), odeljak: I krajiška brigada, redni br. 1.

borbe protiv neprijatelja našeg naroda, rukovođenje oružanom silom i operacijama, nesumnjivo je drug komandant Brigade. Ali ne manju odgovornost snosi drug komandant i za moralno i političko jedinstvo boraca, iako bi po njegovim funkcijama izgledalo da to ne spada u njegovu kompetenciju. On je kao partijski član vojni rukovodilac Brigade, baš kao takav u prvom redu on rukovodi vojničkom snagom kakva je Brigada, *sastavljena od boraca politički svesnih* koji znaju suštinu današnje etape borbe kojom rukovodi naša Partija kroz formu narodno-oslobodilačke borbe, ili, budući nedovoljno politički svesni, izgrađuju se u tom duhu. Nama ne treba *samo* borački kvalitet partizana. To je obavezno nužno i uslov za uspešno rešavanje vojničkih zadataka. Nama trebaju takvi borci koji će do kraja ići u borbu protiv okupatora i narodnih izdajnika, ali koji treba, ako naša Partija uspe da ih ubedi i svojom današnjom ulogom rukovodioca uspe da ih uveri, i u buduće [da] idu putem koji ukazuje naša Partija. Iskustvo Hercegovine i Crne Gore pokazalo je da samo borački kvalitet nije dovoljan faktor za rešavanje ni problema borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Hercegovački partizani pokazali su sjajne uspehe protiv talijanskog okupatora. Partizanski odredi su očistili celu Crnu Goru od Talijana, no danas mi imamo žalostan rezultat da taj kvalitativno dobar borački elemenat nije u redovima partizana, i ponovo se moramo boriti za nje-govo okupljanje, a neprijatelj je ponovo na tim teritorijama. Znači još važniji je faktor politička svest partizana. I nikad nije izlišno i dovoljno naglasiti kakav značaj i ulogu ima naša Partija baš u tom pitanju: stvaranje oružane žive sile svssne ciljeva narodno-oslobodilačke borbe i daljeg njenog perspektivnog razvoja, kao i razvoja događaja uopšte.

Naša Partija će uvek biti u stanju, kao što je to do sada bila, da politički vaspitava i uzdiže ljude i da od njih načini dobre i hrabre borce za narodnu stvar. Ali zato moraju i partijski članovi odgovoriti, svojim partijskim dužno-stima bez obzira na kakvim se položajima nalaze i kakve im je funkcije Partija dodelila.

I baš zato potrebno je da naši vojni i politički rukovodioci svojim radom, svojim znanjem i svojim sposobnostima podignu visoko autoritet naše Partije i funkcije koju vrše.

Sta, međutim, radi vaša partijska celija i vi kao partijski članovi i najodgovorniji ljudi na vodećim vojno-političkim položajima? – Stvarno mi ne vidimo da vam je u glavi sve jasno o vašim dužnostima.

Drug komandant je u pravom smislu komandant i nje-govo snalaženje i sposobnost u rukovođenju Brigadom treba

da vežu sve ostale drugove, da ga sa najvećom voljom, spremnošću i požrtvovanjem pomognu u njegovoj dužnosti i odgovornosti, što ni u kom slučaju ne isključuje kritičku ocenu rada i rukovođenja. Kroz to se i ogleda kolektivni duh i nastojanje, koji jedino mogu dati pozitivne rezultate u rukovođenju, kao i svest partijskih članova da odgovaraju dužnostima članova Partije. Prirodno je da za ovo treba upornog i strpljivog rada (u praksi to uzima formu samosavlađivanja, vođenja računa o ličnim karakternim osobinama i manama – nervosa, tvrdoglavost, naprasitost, svojeglavost itd.). Ovo se odnosi i na funkcije ostalih i svih drugova članova Partije.

Navodimo vam radi ugleda druga Tita, našeg Vrhovnog komandanta, čiju smo svaku naredbu spremni svi da izvršimo bez pogovora. Ali mi smo svesni i ubeđeni da svaka ta naredba duboko odgovara interesima narodno-oslobodilačke borbe i interesima naše Partije te se trudimo da našim radom, savetima i saradnjom pomognemo pravilnom postavljanju stvari i rukovođenju događajima. Mi se ujedno upravo ponosimo da radimo pod njegovim rukovodstvom kao Vrhovnog komandanta i kao sekretara Partije, učimo i svakog dana imamo šta da naučimo, što niukoliko ne umanjuje naše pojedinačno učešće u radu, rukovođenju i odgovornosti.

Ne vidimo razloga da i vi, drugovi, ne možete rukovoditi našom I Krajiškom brigadom tako da partijska celija bude izraz intenzivnosti vašeg rada, brige u rukovođenju Brigadom i brige o sprovođenju u praksi napora naše Partije za ostvarenje njene rukovodeće uloge danas i stvaranje uslova za rešavanje narodnih problema sutra, posle rešenog pitanja narodnog oslobođenja cd okupatora.

Vama nije bilo potrebno da na vašem sastanku od 4. ov.m. date čak i *pismenu* obavezu o ulaganju napora za harmonijom i drugarstvom u celiji. Pismena obaveza je parče hartije kad vi niste načisto o funkciji vaše celije i vašoj odgovornosti kao partijskih članova.

Mislimo da za sada nije potrebna nikakva partijska komisija da vaše odnose sređuje. Potrudite se sami oko toga, a u tome može vas pomoći novi politodel⁸ koji je pri vašoj Brigadi određen i učestvovaće kao part. članovi u vašoj celiji. Docnije ćemo videti da li je i ukoliko potrebno preduzimati druge mere.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

juli-avgust 1942 g.

Crni i Marko

⁸ Vidi dok. br. 140 i 141.

BR. 143

**NAREDBA DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE OD 25 AVGUSTA 1942
GOD. ZA FORMIRANJE PARTIZANSKIH JEDINICA I ŠTA-
BOVA NA PODRUČJU DRUGE OPERATIVNE ZONE NOP
ODREDA HRVATSKE¹ ***

**DELEGAT VRHOVNOG ŠTABA
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ZAPOVIJED BR. 1
O ORGANIZACIJI PARTIZANSKIH FORMACIJA U II OPERATIVNOJ
ZONI**

Sa zadnjim uspješnim akcijama žumberačko-pokupskega partizana i partizanskih grup u Prigorju i Zagorju, Narodni ustank i plamen partizanskih borbi počeli su da sve snažnije obuhvačaju i srce Hrvatske. Fašistički okupator i njegovi ustaschi sluge pretrpjeli su već niz teških udaraca na terenu koji je za njih najosjetljiviji, jer se na njemu nalaze glavne komunikacije okupatora i središta okupatorske i ustaške vlasti.

Pred partizanskim snagama koje dejstvuju u ovim oblastima, a koje su narasle zahvaljujući radu boraca nacionalno-oslobodilačke fronte na terenu i pomoći koju im je uputio Glavni štab N.O.P. i D.V. za Hrvatsku, sada se nalaze velike 1 odgovorne zadaće i krupni bojevi. S obzirom na to, kao i na izvanrednu važnost akcija u ovim krajevima, postalo je nužno pristupiti konačnoj organizaciji partizanskih formacija i komandi u ovoj, II Hrvatskoj operativnoj zoni.

U tome cilju, kao delegat Vrhovnog štaba Nar.-osl. partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, a u suglasnosti sa drugarskim Glavnim štabom N.O.P. i D.V. za Hrvatsku, određujem-

1. — Na teritoriju II operativne zone formiraće se za sada *dva partizanska odreda* i to: Žumberačko-pokupski odred i Zagorsko-prigorski odred.

Žumberačko-pokupski odred djelovaće — saglasno sa ranjom, zapovijedi Komandanta N.O.P. i D.V. za Hrvatsku — na prostoru koga ograničavaju rijeke Sava i Kupa, te hrvatsko-

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1137.

U arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 34—4, k. 2, sačuvan je iz avgusta 1942 i jedan overen prepis ove naredbe.

slovenačka granica, i obuhvatiće u svojem sastavu sve partizanske dijelove na tom području.

Zagorsko-prigorski odred djelovaće na području sjeverno od rijeke Save, u Hrvatskom Zagorju i Prigorju. On će obuhvatiti u svojem sastavu sve partizanske dijelove, diverzione i borbene grupe itd. koje djeluju na tom području, kao i eventualna pojačanja koja će mu, za početak, biti upućena.

Borbenim grupama, u gradu Zagrebu i drugim gradovima ove zone rukovodiće se na poseban način.

2. — • Ranije formirani privremeni Štab II operativne zone, na čelu sa drugovima Stipom Špancem² i Parmačom³ a čija je aktivnost bila ograničena na usku istočnu periferiju zone, ovim se *razrješava svojih dužnosti*. Do odluke o njihovim novim dužnostima, drugovi Stipe Španac i Parmač zadržaće rukovodstvo nad partizanskim snagama koje su neposredno pod njihovim rukovodstvom (bivša 3 četa Slavonskog n.o. part. odreda), s kojima će samostalno operirati na terenu gdje se sada nalaze, a u vezi sa štabovima II i III oper. zone.

3. — Obrazuje se novi **štab II operativne zone**, kao odgovorno rukovodstvo svih partizanskih snaga u ovoj oblasti.

Za **komandanta II operativne zone** postavlja se drug **Stevo Verdić**⁴

Za **polit. komesara II operativne zone** postavlja se drug **Marko Stubičanec**,⁵ dosadašnji vršilac dužnosti politkomesara i komandanta zone;

Za **zamjenika komandanta zone** postavlja se drug **Miško Breberina**,⁶ komandant Žumberačko-pokupskog partizanskog odreda, s tim da dalje zadrži i dužnost komandanta odreda;

Zamjenik politkomesara u Štabu II zone, kao i načelnik Štaba biće imenovani naknadno.—

4. Za **komandanta Žumberačko-pokupskog n.o. part. odreda** imenuje se drug **Miško Breberina**, dosadašnji komandant I bataljona i vršilac dužnosti komandanta ovog odreda;

Za **političkog komesara Žumberačko-pokupskog nar. osi. partizanskog odreda** imenuje se drug **Boca Balaš**,⁷ kome je ista dužnost već bila povjerena i od strane Glavnog štaba N.O.P. i D.V. za Hrvatsku;

² Pavle Vukomanović

³ Stanko Parmač

⁴ Ivan Krajačić-Brko

⁵ Marko Belinić

⁶ Poginuo aprila 1943 god. u selu Zalužnici kao komandant Drugog bataljona Petnaeste NOU brigade.

⁷ Boris Balaš-Boca

Za zamjenika komandanta Zumb.-pokupskog odreda i načelnika štaba ovog odreda imenuje se drug **Draušnik Jurica**, dosadašnji oper. oficir u Štabu I bataljona ovog odreda;

Za zamjenika političkog komesara odreda imenuje se drug **Pipić Ignac.** — Novu organizaciju bataljona u Zumberačko-pokupskom odredu, kao i postavljanje i popunu bataljon-skih štabova, izvršiće Štab zone na prijedlog Štaba odreda.

5. Potrebne mjere za organiziranje i postavljanje rukovodstva Zagorsko-prigorskog odreda izvršiće Štab zone.

6. Stalna dužnost svih partizanskih rukovodstava i jedinica u ovoj zoni jeste da neprestano i neumorno rade na okupljanju i mobilizaciji što većega broja novih boraca iz redova domaćeg stanovništva. Međutim, *takva mobilizacija ne smije biti pravilna i formalna*, već se mora izražavati u *dobrovoljnem* pristupanju sve širih slojeva hrvatskih rodoljuba našoj partizanskoj vojsci, a to zavisi u prvome redu od uspjeha vojnih akcija i pravilnog političkog rada naših partizanskih jedinica među stanovništvom.

Drug politički komesar Zone, u zajednici sa politikomesarima odreda, bataljona i četa, preduzeće sve potrebne mjere kako bi se gornje stanovište po pitanju mobilizacije pravilno sprovodilo u život.

I

7. Radi obezbjeđenja pravilnog stanovišta po pitanju borbe protiv neprijatelja naroda i slugu okupatora na terenu, radi onemogućavanja svakog mogućeg pokušaja samovolje po tim pitanjima, kao i radi pružanja što većih garancija mjesnom stanovništvu u pogledu lične i imovne sigurnosti svih poštenih ljudi, pri štabovima odreda biće formirani **ratni vojni sudovi**.

Članovi ovih sudova biće: politički komesar odreda (ili njegov zamjenik) kao predsjedavajući, zamjenik komandanta odreda i jedan borac-partizan kaoi članovi.

Djelokrug i način rada ovih sudova biće propisan posebnom zapoviješću o čijoj će se sprovedbi u život starati politički komesar Zone.

8. Ovu **zapovijed** saopštiti komandama svih partizanskih jedinica na području II zone i pročitati pred strojem svim borcima,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25 kolovoza 1942 god., na položaju.

DELEGAT VRHOVNOG ŠTABA N.O.
PARTIZ. i DOBR. VOJSKE:
Ivo Pavlović⁸ v.r.

* Ivo Ribar-Lola

Otpravak ove zapovijedi:

- 1) *Vrhovnom štabu N.O.P. i D.V. Jugoslavije*
- 2) *Glavnom štabu N.O.P. i D.V. za Hrvatsku;*
- 3) *Štabu II operativne zone i jedinicama na njegovom području;*
- 4) *Drugovima Stipi i Parmaču;*
- 5) *Štabovima Slavonske i Kordunarske operativne zone.⁹*

BR. 144

OBAVEŠTENJE REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 25 AVGUSTA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O RAZMEŠTAJU CENTRALNE BOLNICE, TEŠKOĆAMA NJENOG SNABDEVANJA I NUŽNOSTI NJENOG VOJNIČKOG OBEZBEĐENJA¹

[Družje Arso,

– [Prjimio sam Tvoje pismo od 23-ega.²

[Sjtvar je već postavljena onako kao što ti izlažeš.
.. ^ š kad smo stigli u Prekaju ja sam odmah iz karte video da Grmeč, uo[kviren skoro] sa svih strana putevima, ne može uopšte doći u obzir, nego Klekovača, [koja im]a direktni oslonac na planine Crnu Goru, Čardak, Vitorog i Cincar. O [svemu ov]ome ja sam već obavestio druga Staroga.³ Na Klekovači pristupamo iz[gradnji] paviljona za stalni boravak, jer se u ovome selu Driniću nećemo moći [još du]go držati zbog avijacije. Samo što će izgradnja zahtevati mnogo vreme- [na i dosta] napora.

Konfiguracija terena i prostranstvo- Grmeča takvo je da neprijatelj, ako [bi mu] i uspelo zaokružavanje putevima, ne bi mogao izvesti onako sistematsko [pretre]sanje kao na Kozari. Ipak smatram da bi vi trebali da uputite Operativnom štabu]

⁰ Slavonija je pripadala Trećoj, a Kordun Prvoj operativnoj zoni NOP odreda Hrvatske.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1191. Dokumenat je u levom gornjem ugлу oštećen.

² Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

³ Vidi dok. br. 136.

za Krajinu jedno upozorenje na budnost, jer mi se čini da su drugovi tamo pomalo opijeni uspesima. Proveo sam 3 dana kod njih.

Sto se tiče strateškog obezbeđenja bolnice, mišljenja sam da bi na tu stranu trebalo obratiti malo veću pažnju sada, da se ne bi desilo da to pitanje rešavanro posle kad mu nije vreme. Sedam stotina ranjenika zaslужuje da se u operativnim ofenzivnim planovima povede računa o njima. Bolje je danas izvesti jednu akciju makar iz »čisto« sanitetskih interesa negoli sutra imati neko novo Čemerno.⁴ Dakle, pored likvidacije Mrkonjić Grada, koja je u toku, bilo bi neophodno likvidirati Grahovo.

Centralnoj bolnici biće potrebna oružana zaštita. Obilazeći krajiške bolnice upalo mi je u oči da svaka ima po jednu desetinu ili vod kao zaštitu. Potrebno je da u ovome smislu izdate jedno naređenje Operativnom štabu.

Meni bi neophodno potrebna bila tri kurira konjanika, jer ovako osamljen na ovolikoj prostoriji ne mogu svršiti i jedan posao bez većeg zakašnjenja.

Ako je ikako moguće, stavite na raspoloženje bolnici kakvo god motorno prevozno sredstvo (najbolje jedan laki kamion), pošto je nemoguće snabdevati ovoliki broj ranjenika iz baza koje su dosta udaljene (Sanica, Ključ), odnosno nemoguće je rukovoditi bolnicom koja je razbijena na tri mesta, udaljena po 3 do 6 sati hoda. Mada živežnih namirница ima u ovome kraju obilje, ipak je ishrana bolnice vrlo oskudna zbog poteškoća transporta. Vrlo je teško dobiti kola i zapregu, jer je sve mobilisano u Sanicu i Ključ.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25. VIII. 1942 g.

Dr Gojko

¹ Kod Čemerna su delovi Prve proleterske brigade, Prvi udarni i Drugi hercegovački bataljon vodili žestoke trodnevne borbe protiv jakih italijansko-četničkih snaga kojima je bio e'lj da preseku odstupnicu naših snaga iz južne Hercegovine i Crne Gore. Tom prilikom, 15 juna 1942 god., četnicima je uspelo da iznenada prodru u selo Izgori i tu zapale part'zansku bolnicu, u kojoj je izgorelo devet teških ranjenika.

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 30 AVGUSTA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O UČVRŠĆENJU POSTIGNUTIH USPEHA NA ŠIREM PODRUČJU MRKONJIČA GRADA I PRIPREMANJU OSLOBOĐENJA JAJCA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
30-VIII-42 godine
12 časova²

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Drugu Kosti

čestitamo na uspešno izvedenim operacijama u području: Mrkonjić Grad • – Banja Luka – Sanski Most.

1) Mi ćemo napraviti letak za stanovništvo Bosanske Krajine i što pre ćemo vam ga poslati.³

Vi preduzmite hitne mere da se sve boračko ljudstvo mobiliše u jedinice i upotrebi prema našim operativnim planovima. Postupak pri tome sami podesite, jer vi bolje poznajete prilike i ljude toga kraja.

2) Mi nemamo računa i ne možemo držati krute frontove prema Banjoj Luci i Sanskom Mostu. Posle izvršenih operacija čišćenja, prema Banjoj Luci i Sanskom Mostu treba ostaviti zastor, koji će vam obezbediti prikupljanje žetve iz tih krajeva, a glavne snage treba upotrebiti za dalja dejstva. Najbolje bi bilo organizovati meštanske snage da drže zastor prema neprijatelju, no pod uslovom da su te snage sigurne.

3) Po našem mišljenju likvidacija Jajca predstavlja pitanje od prvenstvene važnosti:

– dobili bismo-dobar plen u oružju i fabriku za izradu municije;

– mi bismo dobili slobodu manevra preko reke Vrbasa, gde bismo dobili ratni plen, dosta žita i proširili svoju teritoriju, te i operacije doble veću sigurnost;

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriakog instituta, pod reg. br. 46—5, k. 2. Kopija originala je u arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2249.

³ Olovkom dopisano.

³ Vidi dok. br. 148.

- lako bismo otsekli D. Vakuf, Bugojno i Kupreš i sva ta tri ustaška centra bi pali relativno lako;
- najzad, akcijom ka Travniku bismo sačuvali našu slobodnu teritoriju ka Livnu, koje pretstavlja uporište za dalmatinske partizane.

Prema tome potrebno je preduzeti sledeće:

- Jednu sigurnu jedinicu prebaciti na komunikaciju: Jajce – Turbe • – Travnik. Uz ovu jedinicu bi trebalo pripojiti i meštanske snage. Jasno je, da bi ta jača jedinica mogla opstati na ovoj komunikaciji, istu [treba] porušiti i kruto držati. Ta jedinica mogla bi mobilisati i stanovnike iz okoline.

– Komunikacije Jajce – D. Vakuf potpuno preseći i očistiti od posada. Za ovo treba upotrebiti snage III odreda i novoformirane jedinice. Radi sigurnog izvršenja zadatka dobro bi bilo odrediti i neki vaš sigurni deo.

-- Brzo prikupiti jače snage i oruđa i jednim brzim prepadom likvidirati Jajce. Napominjemo da posle presecanja puteva oko Jajca trebalo bi brzo dejstvovati, jer će neprijatelj verovatno preduzeti prodore od Sanskog Mosta, Banje Luke i Travnika, a time bi bio vaš posao otežan. Drugim rečima, blokada oko Jajca ne sme i ne može biti duga.

Pri toj operaciji morate imati u vidu sledeće:

1) Treba razoružati ustaška sela na levoj obali, Vrbasa: Barevo, Vlasinje i ako ima još koje.

2) Isto tako trebalo bi razoružati sva naselja na desnoj obali Vrbasa, severo-istočno od Jajca, kao i ona na putu Jajce – Travnik. Ovo ne bi bila neka posebna akcija. To bi se uradio¹ na prolazu jedinice koja je određena za zatvaranje komunikacije. Ovo bi bilo potrebno radi sigurnosti pozadine i same operacije.

3) Zasede bi bile najbolje na otseku sela! Cosići do sela Dubrave. Zasede bi trebalo postaviti po dubini, ali isto tako bi trebalo zadržati snaga i za manevar. Imati u vidu da bi neprijatelj mogao pokušati da deblokira komunikaciju dejstvom od Komara, bilo preko Gradine bilo preko sela Oborci – Grdovo. Svakako, ovo bi bio duži, teži i riskantniji pravac.

4) Sa početkom operacija oko Jajca, mi bismo preduzeli dejstvo na putu Travnik – D. Vakuf, kao i jače demonstracije oko Bugojna; i Kupreša, težeći da ovo poslednje mesto i sami zauzmemos. >

5) Snage vašeg III odreda, pojačane sa sigurnim mobilnim jedinicama, trebale bi očistiti komunikaciju i istu potpuno preseći.

6) Veza sa snagama koje bi se nalazile na putu Jajce – Travnik mora da bude sigurna. Ta veza bi se mogla održavati

preko III krajiškog odreda ili putem severno od Jajca. Pri napadu na Jajce, deo tih snaga morao bi se odrediti za dejstvo na samo Jajce sa istočne strane.

7) Zaleđe prema Sanskom Mostu i Banjoj Luci mora biti obezbeđeno pouzdanim jedinicama. Putevi koji vode od Banje Luke i Sanskog Mosta moraju se još sada temeljito porušiti.

8) Pri celoj ovoj akciji odrediti i dati uloge i meštanskim jedinicama, te da ceo teret ne padne na naše udarne brigade.

9) Po našem mišljenju, za operacije oko Jajca dovoljne bi bile četiri brigade sa meštanskim snagama.

10) Vreme akcije mi vam ne možemo tačno precizirati, jer to zavisi od raznih uslova na vašem sektoru. Prethodno je potrebno učvrstiti se na zauzetom terenu, mobilisati meštane, a zatim prikupiti snage. Svakako, tu akciju trebalo bi izvesti najdalje do 10 septembra. Prema tome, ova uputstva shvatite kao direktivu za vaš rad. Vi nam u vezi s ovim podnesite vaše mišljenje, predloge i eventualne zahteve. Pri tome nas izvestite koliko imate artiljeriskih oruđa, vrste tih oruđa i municije za ista. Za ovu akciju potrebno je ta oruđa što pre grupisati. (Važnija je municija nego broj oruđa).

Oruđe – protivkolsko – koje ste uputili I brigadi potpuno je neispravno. Mi nemamo modela onih delova koje bi trebalo napraviti. Sem toga, nemamo ni sprava ni stručnih majstora lla tu popravku. Ovakvo oruđe niste smeli uputiti, jer se time otežava posao i stvara zabuna, S obzirom da vi imate neke radionice kao i modele istih oruđa, recite nam kuda sada mi da to oruđe uputimo na opravku. Vi ste isto tako obećali da nam uputite jednu haubicu. Ona još nije došla, pa nastojte da što pre dođe. Ona bi nam olakšala rad ka Kuprešu. Tako bismo ozbiljno ugrozili i privezali neprijatelja za Kupreš. Napominjemo vam, da je neprijatelj iz Kupreša počeo da vrši ispade istočno i zapadno i da pali pojedina srpska sela. Ovo mu moramo spreciti, pa nam je jedno art. oruđe potrebno!. S obzirom na vašu prestojeću operaciju, recite nam da li možete bez toga oruđa.

Naredili smo vam da za Dalmat. zonu pošaljete 80 pušaka sa po 30 metaka, međutim te puške još nismo dobili. Pošaljite nam te puške što pre, jer Dalmatinci raspolažu sa mnogo nenaoružanih boraca.

Producite i dalje rad na pribiranju žetve. To imajte stalno pred očima, jer je to isto tako važno kao i izvođenje operacija.

Mi smo otpočeli rad na podizanju telefonske linije ka Mrkonjiću Gradu.

Preduzmite sve mere za organizaciju obaveštajne službe, i to na što širem prostoru. Sad su vam naročito potrebni podaci iz Jajca. Morate uhvatiti vezu sa našim ljudima koji su u samom gradu.

Napominjemo vam, da su pojedine naše jedinice u višednevnim borbama ostale bez municije. Ako biste došli do municije, onda rezervišite veći deo za jedinice na ovom južnom sektoru. Ovoga puta malo ste nam municije poslali.

Potrebno je da nam pošaljete spisak boraca: koji su pali smrću heroja, one koje treba proglašiti narodnim herojima, [za] pohvalu kako pojedinaca tako i starešina i jedinica. Ovo nam je potrebno i za Drugu proletersku i III udarnu⁴ brigadu, pa im ovo saopštite i obratnom poštom što pre dostavite, kako bi moglo ući u Bilten Vrhovnog štaba. Predloge dostaviti nezavisno od vaših ranijih izveštaja i predloga.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

⁴ Reči »i III udarnu« dopisane olovkom.

PRIMEDBE ČLANA SEKRETARIJATA CK KPJ ZA NEO-SLOBOĐENE KRAJEVE IVE RIBARA-LOLE OD 30 AVGUSTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU NA PROJEKAT OKRUŽNICE BR. 4 I UPUTSTVO
ZA DALJI RAD¹

Za Mihajla.—

30.VIII.42

Dragi druže!

Primio sam tvoja pisma od 19 i 22 o.m., projekt »Okružnice«² i druge materijale. Namerno ti odgovaram sa izvesnim razmaka, da bi se napravila mala »pauza« u mestu sastanka naših kurira usled sadašnjih prilika tamo.

Ovoga puta, kao **najvažnije, imam J[a. ti_saop|tim_ najnoviju** direktivu Djede, prema **kojoj, u naše_jj.dap^e** brigade neće viŠfTmSUi naziv »proleterske«, i u kojoj nas Djeda upozorava da-se-cuvamo »lapsusa koji liju vodu na mliri neprijateljima naroda u zemlji i inostranstvu«. Ova direktiva, prema, kojoj je Čaća već preuzeo odgovarajuće mere, dolazi nam u dobar čas, tj. baš u trenutku kad smo svuda poveli oštru kampanju protiv-sektaštva koje je na mnogim mestima pokazalo svoje papke. Svojom porukom Djeda će nam pomoći da i sami još pojačamo našu budnost u tom pogledu i d© u sitnice obezbedimo sprovođenje pravilne političke linije naše partije u ovoj n.-o. borbi. — U gornjem obliku, ova je informacija *lično za tebe*, a odgovornim drugovima ju treba saopštiti kao part. direktivu. U svetlosti ove Djedove poruke 'treba budno proveriti i proveravati naše političke poteze, kako bi uvek i do kraja dosledno bili u okviru današnje borbe, a ostro i neumorno udarati po ssktaštву.

Što se 'tiče stava prema Draži i jug. vladu u Londonu, sva-kako si čuo zadnje emisije »SI. Jug.«, tj. izvesno zaoštravanje unutar okvira n.-o. borbe. Toga se treba držati.

Dakle, izgleda zaista da će vaš »Komunist« doći u dobar čas.³ Mislim da je vaša zamisao s njim dobra: žalim što vam

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1738.

² To je bio projekat Okružnice br. 4 koju je Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju objavio početkom septembra 1942 god. (vidi dokument zaveden u arhivi CK SK Srbije pod reg. br. 8544).

³ Tada su vršene pripreme za nastavljanje izdavanja »Komunista« (dotadašnjeg organa PK KPJ za Srbiju), ali se od toga odustalo, pa je umesto njega pokrenut »Glas jedinstvenog Narodnooslobodilačkog fronta Srbije«.

usled mnogog posla ovde nisam već danas mogao' poslati članak, ali ćete ga dobiti sledeći put, od mene ili Bevca. Dotle možete već svakako početi s izradom lista i »Okružnice«.

Prelazim na »Okružnicu«. U celini se s njome slažem i mislim da će imati dobrih rezultata. Svoje primedbe i predloge formulišem, po vašoj želji, pismeno i u gotovom obliku:

1) Na strani 1. u.podcdeljku pod arapskim 2), nedostaje jače isticanje učvršćenja bloka slobodoljubivih naroda. Zato predlažem da iza rečenice: »Fašistički okupatori i njihove sluge su slabiji« dođe još jedna rečenica: »Kako vojnička tako i politička, strategija hitlerizma doživela je propast: Hitler ne samo da nije uspeo da uništi Crvenu armiju, već mu ona zadaje sve teže udarce u isto vreme kada mu se priprema otvaranje drugog fronta. Hitler nije uspeo da razjedini snage slobodoljubivih naroda: Sovjetsko-engleskim ugovorom od 26 maja i sovjetsko-američkim sporazumima učvršćeno je jedinstvo protivhitlerovske koalicije u svetu i međunarodni položaj SSSR-a na njenom čelu«. Iza ove umetnute rečenice nastaviti po vašem tekstu, tj. »Fašistički zavojevači bacaju u borbu« itd.

2) Na strani 2. predlažem da se paragraf koji počinje s rečima: »Razlika je i u tome što sadašnji period borbe dolazi posle . . . « a svršava sa »lokalnih ili širih razmara«, preformuliše ovako:

»Razlika je i u tome, što je okupator, zahvaljujući u prvom redu izdajničkom radu Draže Mihailovića i njegovoj politici izazivanja bratoubilačkog rata, uspeo da *priremeno priguši* otvoreno[^]ustanički karakter oslobodilačke narodne borbe i likvidira oslobođenu teritoriju zapadne i centralne Srbije. Oružana borba srpskih rodoljuba svedena je tako za sada u okvir čisto partizanskog (gerilskog) ratovanja. Međutim, treba imati na umu da je baš taj partizanski oblik borbe i osnovni oblik iz kojeg je u jesen 1941 g. izrastao Narodni ustanak u Srbiji, i da će i ovoga puta, čim sazru potrebni uslovi, partizanski rat srpskih rodoljuba; koji i sada nanosi teške udarce okupatoru, još moćnije prerasti u svenarodni oslobodilački rat i pobedonski Ustanak. U tome i jeste ogroman značaj partizanskih akcija u Srbiji.«

3) Na toj istoj strani, kao i uopšte u čelom odeljku pod (rimskim) I, nedostaje jasnije ukazivanje na konkretnе elemente koji će omogućiti perspektivu novog narastanja talasa borbi u Srbiji. Zato predlažem da se poslednji paragraf pododeljka 2 (arapsko) I odeljka (sve na 2. strani teksta) ispusti, i umesto njega dođe:

¹ »Na taj način, pred srpskim narodom otvara se perspektiva novih i odlučnih borbi za nacionalno oslobođenje. Do na-

ras tanja novog talasa tih borbi neminovno će dovesti razvitak događaja u svetu i našoj zemlji. Na prvom mestu, *slabljenje* nemačkih okupatora, koje će biti sve osetnije, uzdrmaće samo na oko »čvrstii« režim nasilja i pljačke koji je danas nametnut srpskom narodu, a koji se u stvari drži sam[©] na bajonetama okupatora. Drugo, učvršćenje i produbljenje sovjetsko-englenskih odnosa i fronta slobodoljubivih naroda uopšte, a naročito sa aktivnijim angažovanjem Engleske i Amerike u ratu, omogućće prilazak oslobođilačkoj narodnoj borbi i onim elementima koji su do sada iz raznih razloga stajali po strani i kolebali se, iako su protiv okupatora. Takav razvitak međunarodnih odnosa i samog toka rata onemogućće dalju dvoličnu igru Draži Mihailoviću i njemu sličnim »pristalicama Engleske«, jer će morati postati jasno da se ne može biti »pristalica Engleske«, a u isto vreme saradnjom s okupatorom i Nedićem protiv narodno-ioslobodilačkog pokreta u stvari raditi protivno opštoj liniji ratne politike saveznika. Treće, sa daljim i konačnim demaskiranjem ne samo otvorenih slugu okupatora – Nedića, Pećanca, Ljotića, već i lažnog »rodoljuba« Draže Mihailovića, koji je postao njihov pomagač i saveznik na delu, biće ostvarena mogućnost za još šire i potpunije ujedinjavanje srpskog naroda a time i preduslovi za nov polet njegove oslobođilačke borbe.«

4) Na strani 2. u pododeljku (arapsko) 3 (o Draži) svakako ispustiti* u prvoj rečenici kraj: »koja pomaže saveznike itd.« a umesto toga staviti: »i nalazi se u redu savezničkih vlada u Londonu.«

Sa ostalim o Draži se slažem, izuzev što »velikosrpske tradicije« kao izraz treba zameniti »interesi velikosrpskih hegemonista« i u tom smislu. Treba, međutim, dodati bar u jednoj-dve rečenice o savezništvu Dražinih pretstavnika sa ustašama na teritoriji Pavelićeve »države«. Ovo svakako!

5) Čelom odeljku pod II (rimsko) ne bih imao šta da dodam. Jedino, među imenima naših palih drugova ne zaboraviti: Blagojevića, Dušana Jerkovića (kom. Užičkog odreda), Dragana Pavlovića-Šilju, čika Milana Ilića (Blagojevićevog zamenika) itd. Što se tiče Ratka Mitr.[ovića] zar ne bi bilo bolje da ste ga pored izdajnikom nazvali i provokatorom – jer njegova izdaja jeste, u stvari, i provokatorskih razmara?

6) Na stranama 5 i 6 teksta »Okružnice«, predlažem izmenu paragrafa pod g) (stav prema Draži) i to na sledeći način:

»Stav prema pristalicama Draže Mihailovića na terenu. – • Polazeći od našeg stava prema Draži Mihailoviću kao izdajniku narodno-oslobodilačke borbe, mi ćemo naš stav prema pojedinim njegovim pristalicama na terenu određivati prema tome

kakav oni stav zauzimaju *prema okupatoru i njegovim slugama*, i to kakav stav zauzimaju *na delu*. Merilo za iskrenost svakog rodoljuba, svake organizacije i grupe jeste danas: *bore li se oni ili ne protiv okupatora i njegovih slugu*. Svako ko je za borbu protiv okupatora, svako ko to na delu krvlju dokazuje i ko je za jedinstvo srpskog naroda u toj borbi, naš je saveznik; svako ko sabotira i izdaje narodno-oslobodilačku borbu, izaziva bratoubilačke sukobe i pomaže okupatoru, njegov je sluga i naš neprijatelj. Takav naš stav omogućice svima poštenim rodoljubima i zavedenim pristalicama Draže Mihailovića da se na delu uvere o njegovoj izdaji i ispravnosti našeg stava. Jasno je da prema onim banditima iz redova Dražinih i drugih četničkih organizacija koji proganjuju i ubijaju naše borce, treba postupiti najnemilosrdnije kao prema najamnici okupatora.« –

Ovo bi trebalo umetnuti umesto celog paragrafa pod g). Ono o uslovima za neki novi sporazum s Dražom ne bi moglo ići, jer je Dražino pitanje danas znatno *oštije* postavljeno n– u vreme našeg pisma⁴ od 14. XII. 41, a zatim i zato što mi *ne možemo da si na takav način vezujemo ruke* i eventualno potranjujemo neke iluzije.

7) Na strani 5 u pragarafu pod v), iako¹ se u naslovu govori o stvaranju jedinstvenog oslobodilačkog fronta, o tome nema baš ništa u tekstu. Tu bi trebalo¹ svakako da dopunite.

8) Na strani 5 u parrafatu a), kada je reč o liniji Partije, treba pored rečenog – i to lepo rečenog – dodati na kraju i sledeće:

»Svi članovi Partije treba da shvate da svako iskrivivanje naše partiske linije, a naročito u današnjem razdoblju svako *sektarsko* iskrvljavanje, može da nanese ogromne štete našoj Partiji i narodno-oslobodilačkoj borbi. Izlaženje iz okvira narodno-oslobodilačke borbe, zaoštravanje pitanja na onome šta će »biti sutra«, forsiranje nekakve »ultraleve« frazeologije i prakse – sve to znači samo liti vodu na mlin neprijateljima naroda i okupatoru, znači nanositi krupne štete narodno-oslobodilačkoj borbi.«

9) **Opšta primedba.** – Mislim da ceo I odeljak (tj. onaj o ocenama položaja) treba još malo skratiti jer ima nekih ponavljanja, naročito u paragrafima pod 1 i 2, a zatim i srediti. Prilikom konačne redakcije tog odeljka još istaći, gde je moguće, ulogu Crvene armije.

U vezi sa mojoj gornjom primedbom pod 7) mislim da treba nešto reći i u vezi sa pristalicama demokratskih stranaka u Srbiji i pozivati ih na saradnju.

¹ Vidi tom I, knj. 2, dok. br. 78.

Nadam se da će se snaći u ovim mojim gornjim primedbama i brojevima. Mislim da je važno da se »Okružnica« što pre objavi. Članak koji ćemo vam poslati dobro će ju upotpuniti u pogledu potrebne analize opšteg političkog položaja.—

Sada o nekim pitanjima u vezi sa tvojim pismima i novostima odavde.

Što se tiče nove taktike kojoj su prišli vaši odredi, a koju ste im i vi preporučili, smatram da je u osnovi dobra. Ali, imajući u vidu sve naše iskustvo treba drugovima obratiti pažnju da ne dozvole da se te naše grupe od 20–30 partizana *potpuno* odvoje i odele jedna od druge, jer će tako opet – kao preslabe – doći u opasnost da postanu žrtvama neprijatelja. Taktički, dobro je da operišu i kreću se odvojeno, ali ih komanda ipak mora uvek imati u vezi sa sobom i biti u mogućnosti da ih po potrebi i zajednički upotrebi. Što se tiče terena između Leskovca i Kumanova na kome im je najlakše da se kreću, i meni se čini da će biti tako, jer i u Bosni je uvek bilo našima najlakše na tim »graničnim« zonama gde se ukrštavaju razni interesi. Bilo bi dobro da Brad.[onja] i Seljak odu dole i тамо vrše funkciju Gl. štaba do njegovog popunjavanja.

Sa interesom očekujem Bobijev⁵ izveštaj iz Mak[edonije], Odlično je što ste ga napokon uspeli prebaciti; pomognite im finžnski koliko je moguće. Ne sećam se više najbolje onog mog zimušnjeg pisma za njih (pisano je, čini mi se, marta meseca), ali svaka&o posle toliko vremena nije više najaktuelnije. Treba javiti Bobiju da ga upotrebe samo kao dokumenat za rukovodstvo, a za proradu u članstvu slati im noviji part. materijal. Kad dođe njihov izveštaj, napisaćemo im opširnije pismo⁶ – bilo ti odatle ili ja odavde. U svakom slučaju, i prema njima ti ostaješ kao veza s nama i naš pretstavnik.

Za Vojv.[odinu] šaljem ti obećano pismo.® 'Kao što će видети, задржавам се на проблему reorganizације PK и неким општим политичким напоменама које им могу бити од користи. Детална упутства што се тиче Срема имали су у твом писму, а тек када добијемо нове извеštaje може им се на њих опширније одговорити.

Ovde je politički položaj sve napetiji. Partizani naše Zagrebačke zone, појачани још и неким баталjonima с Кодрунама, постigli су задњих дана значајне успеhe јуžно од Zagreba. Izvršili су – поред низа успешних напада на пругу, возове и drumove – и два препада на велика насељена места: Pisarovinu i Jastrebarsko. Jedno i друго су освојили на јuriš, заробили

⁵ Dobrrovoje Radosavljević-Bobi

⁶ Vidi dok. br. 138.

blizu 200 domobrana, potukli 50–60 ustaša, zadobili bogat plen i uništili sve što je moglo koristiti neprijatelju. Pored toga oslobodili su desetak sela duž slovenačke granice. Diverzione akcije počinju jače i u Zagorju. U redovima ustaša prilična nervoza i panika. Sve je to potencirano glasovima o dolazećem nemačkom protektoratu nad Hrvatskom: izgleda stvarno da Nemci preuzimaju neposredno i poslednje poluge vlasti koje su još držali ustaše. U Hrvatsku su stigle kao pojačanja dve nemačke divizije,⁷ a bio je u Zagrebu lično i sam Himmler kako izgleda: bez velike buke i poslednji mali ostaci ustaške »nezavisnosti« iščezavaju. Unutar svoje demarkacione linije Italijani drže već svu vlast, sada je ovde sve u većim razmerama uzimaju Nemci, verovatno delom i radi »priateljskog poverenja« prema Italijanima, a delom radi potrebe obezbeđenja pruga i komunikacija kroz Hrvatsku i suzbijanja ustanka. Čuje se da su i Mačeku nudili da uzme vlast, i da je faktički nešto pregovarao s njima. Koliko je ovo tačno ne zna se, ali po mom mišljenju to njegovo uzimanje vlasti ne dolazi u obzir u ovakvoj situaciji.

Eto u takvom položaju imamo i prilično posla ovde. Brko je promenio funkciju i postao – među ostalim – komandant II Operativne zone (zagrebačke). Ja ovih dana verovatno idem na kraće vreme na teren naših ovdašnjih partizanskih snaga radi potrebe kontrole i reorganizacije, a iskoristiću i priliku da se na »granici« žumberačke i slovenačke oslobođene teritorije vidim s Bevcom itd. Tako, ako se ništa ne promeni, idućim ču ti se pismom javiti otuda. Za vreme mog otsustva pošta će nastaviti normalno da funkcioniše i ti možeš slati sve kao i do sada.

St.[ari]⁸ je dobro. Mnogo te pozdravlja, i ovih dana, ako ne bude plan pokvaren, ide dole. Nadam se da si preko Lj.⁹ već javio porodici za njega.

O sudbini »šetača« još ništa pouzdano.¹⁰ Prema jednoj, jučerašnjoj, vesti, ona je – streljana već. Proverićemo.

Tebi i ostalima mnogo drug. pozdrava.

* Ivo Ribar-Lola je mislio na 704 i 718 nemačku diviziju (vidi dokument zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 718). Ove divizije nisu došle u Hrvatsku *nego* u Bosnu, gde su jednim delom svojih snaga učestvovali u ofanzivi na Kozaru.

⁸ dr Ivan Ribar

⁹ Ljerka Babić

¹⁰ Vidi dok. br. 63, primedbu 10.

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 31 AVGUSTA 1942 GOD.
 KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DO ZA
 BOSANSKU KRAJINU ZA USPOSTAVLJANJE ŽELEZNICKOG SAOBRAĆAJA NA RELACIJI MLINIŠTA – DRVAR,
 SRNETICA – GRMEC I TELEFONSKIH LINIJA MRKONJIĆ
 GRAD – MLINIŠTA¹

Druže Košta,

Šaljemo ti druga Novaka,² komandira čete I brigade, da uzme model nedostajućih delova protivfcolske topa. Kad uzme nacrt, onda bih te' molio da ga najbržim prevoznim sredstvom prebacиш u radionicu, da što pre izrade defove i osposobimo top za dejstvo.

Imamo nameru da osposobimo prugi Mliništa – • Srnetica – Drvar i Srnetica – Grmeč, pomoću koje možemo lako i brzo prevesti sve zalihe hrane u planine i decentralisati je. Pored ovoga, duž pruge na podesnim mestima možemo raspoređiti i bolnice i sve ostalo što nam je potrebno. Autobuskim saobraćajem na liniji- Mrkonjić [Grad] – Glamoč •• Livno i železničkim: "Mliništa – Srnetica – Drvar i Srnetica – Grmeč, kao i telef. vezama na istim linijama postižemo brzu i sigurnu vezu sa našim jedinicama i štabovima na oslobođenoj teritoriji. Drug Stari³ došao bi u ž. felezničku] st, Mliništa, gde bi se i štamparija smestila, tu bi na neki način stvorili središte komandnog i saobraćajnog aparata.

Ti bi za ostvarenje ove veze imao da učiniš sledeće:

- 1.) Da organizuješ osposobljenje ove železničke linije pomoću dveju lokomotiva, koje se brzo mogu opraviti (jedna od 100 tona, a druga od 60 tona.) Njima nedostaju neki sitni delovi armature, koji su sakriveni u šumi. Sa sporednih koloseka mogu se podići šine i uspostaviti na glavnoj arteriji. Za ovu svrhu možeš koristiti i druga Vladu Smirnova,⁴ inžinjera pri V.Š.
- 2.) Da prikupiš drvodelje da izrade barake u blizini železničke stanice Mliništa za Starog, štampariju i pratnju. Ukoliko pronađemo stručnjake za ovaj posao stavićemo ti ih na raspoloženje.

¹ Original, pisan mastilom, cirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 21—2, k. 2.

² Novak Đoković

³ Tito

⁴ Vladimir Smirnov

Drugu Smirnovu reci da održava vezu sa mnom i da me izveštava o svom radu na tome pravcu — zaprečavanje. Pisma neka šalje bar jednom dnevno po šoferima autobusa, koji će dolaziti tamo po redu vožnje. Šta je s kamionom-traktorom, još nije stigao ovamo?

Saljem ti jedan red vožnje naših autobusa. On se još ne održava čvrsto, ali u toku ove nedelje ćemo ga, učvrstiti.

Mi smo organizovali podizanje telef. linije: Glamoč •— Mliništa — Mrkonjić. Ona se radi i već je podignuta jedno 10—12 km u pravcu Mliništa. Bilo bi potrebno da i ti organizuješ njenu izradu iz Mrkonjića drumom prema Mliništima. Tamo ima linijaša, iz bivše pošte.

Mi nastojimo da organizujemo rad pilane i da otpočnemo izradu tipova baraka, tako da ćemo moći da izrađujemo brzo veći broj ovih i da ih rasejemo po planini.

Možda ćeš se nasmejati na ove naše široke zamisli, ali nastojaćemo da ih ostvarimo i pokažemo da smo sposobni i za veću organizaciju — da je sprovedemo kad za to kucne čas.

Srdačno te pozdravlja

Veljko⁵

31/VIII-942 g.
Gl.famoč]

(M. P.)

⁵ Pavle II'ć

PROGLAS VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD AVGUSTA 1942 GOD. STANOVNIŠTVU BOSANSKE
KRAJINE¹

NARODU BOSANSKE KRAJINE

SRBI, HRVATI I MUSLIMANI!

Otkad su fašistički zavojevači – uz pomoć izdajnika iz Beograda i Zagreba – okupirali našu zemlju, nastali su teški dani za sve narode Jugoslavije. Srbija i Crna Gora su pregažene, Slovenija raskomadana, Dalmacija prodana, a krvnik srpskog i hrvatskog naroda Pavelić učinio sve što je bilo u njegovoj moći da u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini osigura nesmetano gospodovanje Nijemaca i Italijana. Okupator je preko domaćih izdajnika – u Zagrebu Pavelića a u Beogradu Nedića, a kasnije [preko] podle grupice izbjeglica iz Londona i njihovog ministra bez vojske Draže Mihailovića – pokušao na sve moguće načine da u našim narodima uguši duh slobode i otpora i iscijadi bogatstva naše zemlje, tečena vjekovima od naših djeđova, znojem i krvlju naših naroda. Najprije otpočeše ustaški psi u istofiji nezapamćene pokolje Srba, a četnički izrodi, da bi omeli borbu srpskog naroda protiv pravih krivaca, otpočeše pokolje nevinog muslimanskog i katoličkog življa. Borba naših partizanskih odreda, nezapamćena po junaštvu i samoprijegoru, otvorila je oči srpskom i hrvatskom narodu i pokazala im da je međusobno klanje po želji tuđina – Nijemaca i Italijana, a bratstvo i jedinstvena borba zaloga slobode i nezavisnosti naših naroda. Tada okupator, kad nije međusobnim razdorom mogao postići što je želio, poče da radi na slozi između četničkih bandita i ustaških krvnika, da na krvi hiljada i hiljada nevinih srpskih, hrvatskih, muslimanskih majki i dece, na zgarištima hiljada seljačkih domova miri izrode hrvatskog i srpskog naroda. Izbjeglička samozvana vlada u Londonu, koja je kukavički pobegla da'bi spasla svoj goli život, počela je preko svojega pretstavnika Draže Mihailovića da pravi sporazume na sve

¹ Proglas je, na razne načine, umnožavan i širen među stanovništvom Bosanske Krajine, Centralne Bosne, Like, Banije, Gorskog Kotara i jednog dela Dalmacije.

Primerak proglaša koji se ovde objavljuje otštampan je cirilicom u štampariji »Borbe« (ovo štampariju su zaplenile naše jed.'nice u Livnu 5 avgusta 1942) i nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1020. (U istoj arhivi se nalazi jedan deo ovog proglaša, ali otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, i zaveden pod reg. br. 1329.)

strane, s Nijemcima, Italijanima, -ustašama, Bugarima, samo da bi ugušila borbu naših naroda i omela stvaranje prave narodne vojske. Ona je to učinila zbog toga što se pobjojala da neće poslije oslobođenja moći da sjedi na grbači Hrvatima, Crnogorcima, pa i samom srpskom narodu, kako su to navikla velikosrpska gospoda kroz dvadeset godina u Jugoslaviji. Ona nije brinula o teškim danima koje proživljuju naši narodi, nego samo o tome kako će sebi da osigura za sjutra gospodarenje nad narodima Jugoslavije. U toj svojoj protivnarodnoj politici ona nije imala ni na kog da se osloni sem na Nijemce i Italijane i na ustaške i četničke bande. Ona je sramno počela da laže Savezničke i savezničku javnost kako njeni ljudi vode borbu protiv okupatora, a svoje je oficire i četničke bandite uputila u Nedicev i najzad u Pavelićev vojsku da ratuju protiv naroda i njegovih najboljih sinova, da mučki ubijaju rukovodioce narodne borbe i osvetnike naroda – partizane.

SRBI, HRVATI I MUSLIMANI BOSANSKE KRAJINE!

Junačka Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska uspjela je da oslobodi veliki dio naše domovine, a skoro i čitavu Bosansku Krajinu. Krvnik Pavelić i izbjegličke varalice iz Londona prisilno mobilišu za službu tuđinu, protiv naroda i njegove borbe, sve sposobne muškarce. Samo naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska ima pravo da pozove u bojne redove svakog sina našeg naroda. Naša vojska je to pravo stekla svojom nepomirljivom i dugo-trajnom borbom protiv okupatora. Jedino naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska vodi danas borbu za narodno oslobođenje. U toj borbi – zadajući teške udarce porobljivačima naše zemlje – izginuo je veliki broj najboljih narodnih sinova. Ove svete žrtve za slobodu traže od svakog ko je kadar da poneše oružje, da se nastavi borba za konačno oslobođenje naših naroda. Naši saveznici, bratska Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika, nemaju u našoj zemlji ni u ino»stranstvu nikakve druge vojne sile koja bi bila sastavljena od pripadnika naših naroda, na koju bi se mogli osloniti, koja bi im bila saveznik u ratu protiv Nijemaca i Italijana, – sem naše Narođno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Mi smo se jedini borili za bratstvo i slogu naroda Jugoslavije. Sve to dokazuje da smo mi jedini u pravu i jedini koji imaju za to snage – da u našu vojsku okupimo sve sposobne borce, bez obzira na nacionalnu i vjersku pripadnost. Sve to dokazuje da je svakom rodoljubu mjesto jedino u našoj slavom ovjenčanoj[Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

NARODE BOSANSKE KRAJINE!

Bosanska Krajina i mnogi krajevi oko nje (Banija, Gorski Kotar, Lika, Dalmacija) slobodni su. Ali veliki dio naše zemlje stenje u lancima ropstva vodeći mučnu borbu protiv okupatora i njihovih domaćih slugu – ustaša i četnika. Nijemci i njihove sluge ustaše i četnici su na sva zvona udarili kako su na Kozari uništili naše partizanske odrede. Oni su samo uspjeli da pokolju jedan dio žena i djece a drugi dio da bace u koncentracione logore. A što se tiče uništenja partizana ubrzo su mogli osjetiti da su se ljuto prevarili: u naše ruke pali su mnogi gradovi, od neprijatelja su očišćeni čitavi krajevi, na Kozari naši partizani opet razvijaju zastavu slobode i junačka borba na Kozari daje nove snage i poleta hiljadama novih boraca širom naše zemlje. Kozarskim junacima mnogo duguje sav narod oslobođenih krajeva za slobodu koju uživa. Ali ta sloboda se može sačuvati samo tako ako ustane sav narod na oružje i prenese požar narodnog ustanka na druge krajeve. Proširujući redove naše narodne vojske i satirući neprijatelja tamo gdje se do juče osjećao sigurnim, ubrzaće se oslobođenje čitave naše zemlje i osigurati sloboda Krajine i drugih slobodnih krajeva.

SRBI, HRVATI I MUSLIMANI!

Pobjedonosna Crvena armija počela je veliku ofanzivu i uništava posjednike divizije Hitlera i njegovih pomagača. Ona je dovela Hitlerovu ratnu mašinu na rub propasti. Saveznici spremaju drugi front u Evropi i nije daleko čas kad će fašistički zločinci biti poraženi i primorani da odgovaraju za nezapamćene zločine koje su učinili širom Evrope. Bliži se čas konačnog oslobođenja naših naroda, Narodi Jugoslavije, ostvarujući oružano bratstvo protiv fašističkih zavojevača i domaćih izroda, moraju napregnuti sve snage da ubrzaju čas svoga oslobođenja i ometu podivljalu fašističku zvijer da u pred-smrtnom grču ne napravi još strasnije zločine. Došao je trenutak da se svi narodi Jugoslavije ujedine u svetom ratu za čišćenje svoje napaćene grude od zavojevača i njihovih slugu – ustaških dželata i velikosrpskih četničkih bandi. Naša teška i neravna borba najzad će urođiti plodom i već se nazire zora slobode i srećnijeg života slobodnih i ravnopravnih naroda Jugoslavije!

Svi u Narodno-oslobodilačku partizansku i dobrovoljačku vojsku!

Zivjelo oružano bratstvo Srba, Muslimana, Hrvata i ostalih naroda Jugoslavije u borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu – ustaša i četnika!

Živjela naša herojska Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska, jedini borac za slobodu, bratstvo i bolju budućnost svih naroda Jugoslavije!

Živjela nepobjediva Crvena armija, nosilac borbe za oslobođenje svih podjarmiljenih naroda i čitavog napačenog čovečanstva od fašističke kuge!

Živjeli naši saveznici Sovjetski Savez, Engleska i Amerika!

Smrt okupatorima i izdajnicima naroda — • ustašama i četnicima!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE¹

Položaj
avgusta 1942 g.

BR. 149

PISMO IVANA MILUTINOVICA I MILOVANA DILASA OD AVGUSTA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA CRNU GORU, BOKU I SANDŽAK¹

Brku. i ostalim drugovima

Dragi drugovi,

Sada pred polazak drugova² reče mi Stari da bi trebalo da vam se javimo a i nas je vukla želja da to učinimo. Istina, nećemo biti baš mnogo opširni iako bi trebalo, jer znamo da

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 739.

² Odnosi se na Blaža Jovanovića i Milinka Đurovića, koje je CK KPJ odredio da se sa jednom grupom članova Partije, probiju do Crne Gore i pruže pomoć Pokrajinskom komitetu KPJ i partiskim organizacijama na terenu. Blažo Jovanović je imao još i poseban zadatak: da se sa Dušanom Mugošom probije do rukovodstva KP Albanije, i prenese mu iskustva KPJ u pogledu organizacije i rukovođenja oružanom oslobođilačkom borbom.

Međutim, na put se pošlo nešto više od mesec dana kasnije (3. oktobra 1942 god.) iz s. Piđriša, zbog toga što je Dušanu Mugoši trebalo izvesno vreme da obide i upozna organizaciju i konkretni rad naših

će vam drugovi pričati sve pojedinosti i o nama a i uopšte 0 svemu.

Mi smo, kad smo se rastali, napravili marš na ovu prostoriju. Mogli bismo s punim pravom reći da smo došli u pravi čas. Ovdje je ustanak bio u razvodu i naš dolazak³ mu je dao silnog zamaha. Naročito to važi za [B.] Krajinu i Dalmaciju i za čitavu Hrvatsku. Postigli smo vojne i političke uspjehe, najznačajnije dosad, i na toj prostoriji bismo se mogli za duže učvrstiti, ukoliko bi se u drugim krajevima pokret jače i ravnomjernije razvijao. Okupatoru, Paveliću i četnicima su zadati teški udarci, mnogo veći i snažniji nego što bi bili da smo ostali na tom prostoru, a živa sila ne samo da je sačuvana, nego je i narasla. Sada se na ovom prostoru nalaze 23 br gade (računajući tu i Liku)⁴ i mislimo da ćemo moći dostojno dočekati londonske izbjeglice.

Ta odvratna banda izdajica, iz sebičnih velikosrpskih razloga, sarađuje sa okupatorom, da bi sahranila u grob narode Jugoslavije i njihovu današnju borbu. Protiv tog protivnika koji je doveo do ovako teškog stanja ne samo kod vas, nego i u Hercegovini i u Srbiji, a pokušava da to uradi i ovdje u Bosni, potrebna je svestrana najodlučnija borba kao protiv glavnog neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe. Za vas će to biti utoliko lakše što crnogorski narod ne samo danas nego 1 od ranije prepoznaće lica ovih izdajica.

U Hrvatskoj buja snažan oslobodilački pokret u svim krajevima, koji obećava da bude najsnažnija potpora svim

brigada i partizanskih odreda, vojno-pozadinskih organa i ustanova, narodnooslobodilačkih odbora i drugih masovnih organizacija, kao i da upozna organizacioni rad KPJ u njima. Sem toga, čekalo se i na odgovor Kominterne na neka pitanja u vezi sa KP Albanije.

⁸ Odnosi se na dolazak Vrhovnog štaba sa grupom proleterskih brigada.

* U to vreme (kraj avgusta 1942. goct.) na teritoriji Bosne i Hrvatske nalazilo se četrnaest brigada, od kojih četiri proleće: Prva, Druga, Treća i Četvrta, i devet udarnih: Peta (crnogorska), Šesta (istočnobosanska), Sedma (Prva kraljiška), Osma (Druga kraljiška), Deveta (Treća kraljiška), Deseta (hercegovačka), Dvanaesta (Prva lička), Trinaesta (Druga lička), Četrnaesta (Prva dalmatinska) i Prva kordunaška (Četvrta hrvatska).

U dvadeset tri brigade koje se sporniju u dokumentu uračunato je i sledećih devet udarnih brigada koje su bile u formiranju: Prva banijska, Druga banijska, Četvrta kraljiška, Treća lička, Druga kordunaška, Peta kraljiška, Druga dalmatinska, Prva primorsko-goranska i Šesta kraljiška. Sve su ove brigade bile formirane do prve polovine oktobra 1942 god. Verovatno je da u ovaj broj brigada nije uračuna a Prva slovenačka brigada »Tone Tomšić«, koja je već bila formirana, niti slovenačke brigade »Matija Gubec«, »Ivan Cankar« i »Ljubo Šerčer«, niti, pak, Prva slavonska brigada — koje su takođe bile u formiranju.

narodima Jugoslavije. U Sloveniji, gdje je pokret dostigao najveći stepen organizovanosti i narodnog jedinstva, bila je velika talijanska ofanziva (6 divizija). Oni su izgubili oslobođene gradove, ali su vojska i narod sačuvani. Situacija je tamo povoljna. Sve u svemu, drugovi, situacija je dobra, a perspektiva još bolja. Vaša dužnost je da svestrano popularišete tu borbu i radi podizanja borbenog duha crnogorskog naroda i naših boraca tamo.

Odavde smo sada dobili (indirektno) i vezu sa Srbijom. Naši se tamo dobro drže uprkos gubitaka koje su imali. Načito dobro gura Blaško u Beogradu.

Mi stalno mislimo o vama. Stalni ste predmet naših razgovora. Interesuju nas sve sitnice otud, a vi ste u pismu bili odviše škruti,⁵ što ne bi smjelo ubuduće da bude. Treba pisati opširno o svemu, o svim drugovima, o raspoloženju masa, držanju i snazi okupatora, o strijeljanim, itd. Jednom riječju – o svemu.

Članovi Partije koji su se predali – bez vašeg odobrenja – obične su izdajice i ne mogu više nositi časno ime članova KPJ. To treba da zna čitavi narod. Ukoliko je neki u službi neprijatelja – ne štedite ga koliko ni ostale izdajice. Što se tiče seljaka-boraca, tu treba da budete elastičniji i da uvidite teškoće kojima je seljak bio izložen, kao i donekle masovnu psihozu, kojoj u izvesnim okolnostima – kao što su bile one – seljak može da podlegne zbog kuće, porodice, uslijed gladi itd. Kao stare borce okupljajte ih i povezujte se s njima. Četničke bande treba planski razbijati i iznutra.

Šaljemo vam i letak Vrhovnog štaba® iz kojeg ćete vidjeti naš stav po svim važnijim pitanjima,

Čudimo se da ne pratite i ne umnožavate »Slobodnu Jugoslaviju«, koja je sada sve bolja i značajnija i kojom mi dirigujemo i dajemo joj materijal i stavove.

Vi treba svim silama da nastojite da se što čvršće povezete sa masama. Ne treba zaboraviti ni na jedan sektor rada, jer svestranost najbrže primiče masama. Treba da se osloboinite »komitovanja«, ali ne tako da ljudi propadnu, nego da se učvrstite u masama, jer vas jedino one – bolje od ikakve šume – mogu očuvati. Pobrinite se za život za zimu (hrana, odijelo, kolibe u planini) itd. za slučaj većih teškoća. Najvažnije je da se čvrsto među sobom povežete i da budete aktivni.

Što se tiče akcija, bilo bi pogrešno da se orijentišete samo na raspoloženje masa, jer kod masa treba buditi duh borbe,

⁶ Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 144.

⁷ Vidi dok. br. 148.

ali o raspoloženju masa treba voditi računa. Naime, akcije se moraju izvoditi, i to takve koje se u masama dobro politički pripreme i dobro vojnički organizuju. Za vas je neobično važan danas politički rad, agitacioni rad i čvrsto vezivanje s masama i akcije koje vas s masama čvrsto vezuju. Mislimo da u tom slučaju možete mnogo učiniti u razbijanju četničke vlasti i unščavanju od naroda omraženih četničkih bandita. Ne zaboravite ni na okupatora, jer četnički izrodi mogu to da iskoristiščavaju kao da raspirujete građanski rat.

Crnogorske brigade⁷ koje su stigle ovdje zaista su takve da ih ne biste mogli poznati. U njima se kuje naša Partija i takav kadar kakvi su u Crnoj Gori bili nepoznati. To je nada i zlatni fond i vas i čitavog crnogorskog naroda. One su se i vojnički učvrstile i skoro niučemu ne zaostaju za I i II proleterskom. Zaista, uprkos dragocjenim gubicima koje su imale, iz njih niču i u njima se stvaraju sjajni partijci i rukovodioci. Naravno, kod svih je želja za kućom jaka, ali za Partijom još jača.

S povoljnijim razvitkom fronta protiv Hitlera, taj razvoj [je] u izgledu, doći će i opšte stanje još povoljnije po nas. Današnjim radom treba se pripremiti i za te dane, da naša Partija i tada da punu mjeru, da bude uzor kao što je danas.

Mi smo inače dobro ... Svi vas mnogo pozdravljaju i žele što skorije viđenje pod povoljnijim uslovima nego što je bio rastanak. Inače, velika briga za ljude, za kadrove, za vas – obuzima sve.

Pazite na sve, budite oprezni i odvažni.

Puno drugarSkih pozdrava od svih nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U ime CK KPJ vaši

avgust 1942 g.

⁷ Odnosi se na Četvrtu proletersku i Petu (crnogorsku) NOU brigadu.

REGISTR

A

Arsenijević Brana — 201;
Aržano — 327, 330, 338, 341, 343, 373,
374;

B

Babić Ljerka — 410;
Babić Radomir — 24;
Babović Cana 24;
Baće Maks-Milić — 125, 142;
Badovinac dr Milan — 169;
Bagarići (s.) 341, 342, 343;
Bajić Simo — 155;
Bakić Mitar — 24, 90;
Balaš Boris-Boca — 395;
Banja Luka — 319, 334, 399, 400,
401;
Baraci (s.) — 333;
Barevo (s.) — 400;
Bašajkovac (šuma) — 180, 181, 183,
209;
Baškot Boško — 388, 389;
Bataljon duvanjski Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske — 312, 341, 371;
Bataljon konjički — 36, 57, 58, 59,
115, 122, 225, 226, 328, 474;
Bataljon kombinovani Dragočavsko-čebleički — 365.
Bataljon Zijametski Trećeg krajiškog NOP odreda — 322, 328, 372;
Bataljon prvi štajerski partizanski — 75;
Bataljon »Vojin Zirojević« — (Livanjski) Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske — 99, 122,
129, 140, 143, 153, 159, 160, 176,
178, 183, 215, 298, 307, 312, 313,
344;

Bataljon »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda — 117, 139,
313, 319;
Bataljon Kupreški Trećeg krajiškog NOP odreda — 370, 371;
Bataljon četvrti »Gavrilo Princip« Petog krajiškog NOP odreda — 320, 343, 344, 369;
Bataljon udarni Petog krajiškog NOP odreda — 117, 139;
Bataljon drugi Kočevskog NOP odreda — 261;
Bataljon drugi Krimskog NOP odreda — 238;
Bataljon »Starac Vujadin« Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske — 118, 129, 313, 320, 331,
338, 343, 344, 364, 369;
Bataljon prvi Prve proleterske brigade — 71, 102, 143, 159, 178;
Bataljon drugi Prve proleterske brigade — 59, 60, 71;
Bataljon treći (Kragujevački) Prve proleterske brigade — 24, 59, 71,
102;
Bataljon četvrti (Kraljevački) Prve proleterske brigade — 24, 55, 61,
63, 71, 102, 309;
Bataljon šesti (Beogradski) Prve proleterske brigade — 24, 57, 60,
71, 114, 179;
Bataljon prvi Druge proleterske brigade — 13, 248;
Bataljon drugi Druge proleterske brigade — 13, 109, 148;
Bataljon treći Druge proleterske brigade — 13, 110, 248;
Bataljon četvrti Druge proleterske brigade — 13, 109, 428;
Bataljon prvi (Zlatarski) Treće pro-

- leterske brigade — 72, 141, 156,
 218, 362;
 Bataljon drugi Treće proleterske
 brigade — 55, 66, 71, 72, 178, 249,
 362;
 Bataljon treći Treće proleterske bri-
 gade — 72, 178, 222;
 Bataljon četvrti Treće proleterske
 brigade — 55, 66, 72, 129, 141,
 143, 159, 178, 222;
 Bataljon peti Treće proleterske bri-
 gade — 72, 178;
 Bataljon prvi Četvrte proleterske
 brigade — 102, 110, 285;
 Bataljon drugi Četvrte proleterske
 brigade — 122, 284, 285, 375;
 Batalion treći Četvrte proleterske
 brigade — 178, 215, 229, 252, 257,
 284;
 Bataljon četvrti Četvrte proleterske
 brigade — 122, 285, 373;
 Bataljon peti Četvrte proleterske
 brigade — 122, 285;
 Bataljon četvrti Pete (crnogorske)
 NOU brigade — 327;
 Bećarević Božidar — 201;
 Bela Krajina — 239;
 Belinić Marko — 195, 208, 395;
 Bembasa Beška-Cvetić — 388, 389;
 Benvenisti Simo — 107;
 Berković Josip — 194;
 Biokovo — 338, 343;
 Bistrica, (r.) — 209;
 Bišina — 21;
 Bitovnja (pl.) — 12;
 Blagaj — 90, 110, 133, 148, 227, 247,
 248, 252, 312, 319, 332, 336, 338,
 346, 347, 351, 370, 371;
 Blagojević Milan — 241;
 Blažuj — 13;
 Bobić Milan — 317;
 Borac (brdo) — 313, 338;
 Borova Glava — 289, 313, 337, 338;
 Borovnica — 240;
 Bosanska Krajina — 7, 376, 414, 417,
 419;
 Bosanski Petrovac — 116, 376, 377;
 Bosansko Grahovo — 126, 140, 183,
 210, 229, 314, 320, 327, 331, 343,
 373, 377;
 Bošković Milo — 171, 172;
 Božić Savo — 169;
 Bradina — 9, 12, 18, 38;
 Bratić Stevo — 266;
 Brda (s.) — 285;
- Brđani (s.) — 17, 318, 332, 349;
 Breberina Miško — 395;
 •Brigada sedma (Prva krajiška) NOU
 — 178, 219, 227, 271, 292, 296, 299
 305, 318, 331, 338, 345, 346, U1'
 348, 349, 350, 351, 358, 361, 388;
 Brigada osma (Druga krajiška) NOU
 — 318, 333, 350;
 Brigada šesta (istočnobosanska)
 NOU — 23, 24, 165, 213;
 Brigada deseta (hercegovačka⁴) NOU ^
 — 292, 298, 300, 314, 321, 329, 330
 343, 373, 374;
 Brigada prva Hrvatska (Prva lička)
 NOU — 118;
 Brigada prva proleterska — 9, 10,
 21, 34, 36, 55, 61, 63, 67, 71, 97,
 125, 131, 139, 151, 180, 183, 184,
 209, 214, 217, 263, 286, 321, 327,
 364, 365, 373;
 Brigada druga proleterska — 10, 12,
 13, 14, 21, 39, 67, 76, 89, 97, 102,
 103, 104, 107, 109, 115, 133, 144,
 147, 150, 152, 155, 159, 216, 218,
 220, 247, 252, 255, 283, 285, 292,
 296, 298, 301, 311, 318, 327, 333,
 338, 345, 346, 347, 348, 351, 358,
 361;
- Brigada treća proleterska — 9, 10,
 11, 23, 32, 34, 55, 56, 61, 63, 66, 67,
 72, 114, 131, 151, 178, 180, 181, 183,
 184, 209, 214, 217, 225, 298, 314,
 321, 327, 358, 359, 361, 364, 366;
- Brigada četvrta proleterska — 10,
 12, 13, 14, 23, 39, 67, 70, 76, 90,
 97, 102, 114, 115, 156, 225, 229, 252,
 255, 258, 263, 284, 292, 296, 298,
 305, 321, 338, 346, 347, 348, 421;
- Brigada peta (crnogorska) NOU —
 23, 24, 213, 225, 229, 255, 296, 310,
 321, 330, 342, 360, 365, 421;
- Brigada prva slovenačka (»Tone
 Tomišić«) NOU — 274, 302;
- Brkić Hasan — 24;
 Brkljačić Anto — 15;
- Broz Josip-Tito — 7, 9, 13, 28, 31, 34,
 35, 37, 38, 47, 54, 55, 56, 57, 58, 61,
 63, 64, 66, 67, 71, 72, 92, 97,
 107, 111, 113, 114, 116, 122, 125,
 126, 129, 130, 131, 132, 133, 139,
 140, 141, 151, 152, 153^a, 154, 155,
 156, 160, 161, 162, 187, 189, 209,
 210, 223, 214, 217, 225, 226, 227,
 228, 229, 230, 252, 258, 259, 260,
 276, 292, 293, 296, 311, 312, 317,

- /
- 322, 331, 332, 334, 337, 341, 343, 344, 346, 347, 349, 351, 370, 399, 402, 411;
- Bugojno — 61, 70, 76, 89, 90, 92, 97, 98, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 130, 131, 133, 141, 144, 149, 153, 154, 159, 214, 217, 218, 219, 226, 229, 249, 252, 255^a, 326, 327.., 328, 333, 334, 338, 345, 347, 372, 400;
- Buha Vasilije-Jova — 200, 259;
- Buić Mirko — 193;
- Bukovac Mirko — 171;
- Burdžević Rifat-Tršo — 24, 224;
- Busovača — 70;
- Butozan Vaso — 377;
- C
- Celje — 262;
- Cincar (pl.) — 337, 366;
- Č
- Ćirpanov Radivoj — 203, 380;
- Ćosić 400;
- Culibrk Nikola — 220;
- Č
- Čađavica — 362;
- Cajniče — 21, 165;
- Cardaćica (s.) — 348;
- Cardaćica (k. 1300) — 348;
- Celebić — 140, 183, 309;
- Čemerno — 398;
- Ceta kupreška — 148, 149, 220, 248, 299, 319, 335;
- Ceta malovanska Kupreškog bataljona — 345;
- Ceta rilička Kupreškog bataljona — 345;
- Ceta vukovska Kupreškog bataljona — 345;
- Cmelik Janko — 203;
- D
- Dakić Makso — 250;
- Dalmacija — 117, 165, 419;
- Dapčević Peko — 24, 298;
- Dedijer Vladimir — 65, 216;
- Dejović Aleksa — 149;
- Demirovac (k. 1766) — 219, 247, 248;
- Devčić Ivica-Voja —• (Čpalac) — * 200;
- Dinara (pl.) — 105, 164;
- Dobrijević Nikola —• 107;
- Dobruć (s.) — 72;
- Doganovei (ž. st.) 218;
- Donji Ribnik — 228;
- Donji Vakuf — 61, 68, 76, 89, 97, 98, 102, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 130, 133, 218, 227, 251, 326, 327, 328, 244, 245, 247, 360, 400;
- Dragočaj (s.) — 10;
- Draušnik Jurica — 396;
- Drenović Uroš — 15, 105, 218, 268;
- Drina (r.) — 21, 22;
- Drinić (s.) — 376, 378;
- Drndarević Milomir — 13;
- Drozgometva (s.) — 13;
- Drvar — 119, 411;
- Dubočica (k. 715) — 186, 210;
- Dubrave (s.) — 400;
- Dubrovnik — 167;
- Dudić Miša — 201;
- Dugalić Dušan — 107;
- Duge (s. kod Prozora) — 72;
- Duranović Remzo — 60;
- Dugonjić Rato — 206;
- Duvanisko Polje — 343;
- Duvno — 101, 106, 114, 125, 130, 131, 151, 165, 177, 179, 180, 132, 213, 214, 217, 218, 281, 291, 313^a, 314, 327, 330, 338, 341, 342, 343, 366;
- Đ
- Đelilović Rasim — 121;
- Delmo Đorđe — 218;
- Delmo Nikola — 251;
- Đilas Milovan-Đido — 17, 26, 41, 69, 77, 98, 105, 110, 131, 135, 150, 265, 267, 418;
- Đokić J. Voj. — 300;
- Đoković Novak — 411;
- Đurić Cvjetin — 169;
- Đurić Ljubo — 24, 177, 298;
- Đurović Milinko — 418;
- E
- Erceglijia Marko — 15;
- F
- Flajs Andrej-Sočan — 238;
- Foča — 21, 22, 23, 165;

Fojnica — 16, 35, 41, 68;
Francetić Jure — 103, 139;
Fužine — 120;

G

Gacko — 21;
Galičić (V. i M.) — 338;
Glamoč — 99, 117, 125, 139, 140, 256,
291, 309, 311, 333, 334, 338, 366,
369, 411, 412;
Glavni štab NOP odreda za Slove-
niju — 187;
Glavni štab NOP odreda za Hrvat-
sku — 207;
Gobelovina (s.) — 11, 31, 35;
Goražde — 21, 23;
Gorenjska — 75, 80, 86, 87, 276;
Gorica — 108;
Gornji Vakuf — 16, 37, 39, 61, 62,
63, 72, 76, 90, 98, 115, 116, 165,
218, 226, 281, 326, 327, 372;
Gorski Kotar — 261;
Grabež Mirko — 248;
Gračanica — 112;
Gradina (k. 629) — 109;
Grajver Albin — 101;
Grđić Radmilo — 193;
Gregorić Pavle-Paia — 118;
Grmeč (pl.) — 291, 397, 411;
Grosuplie — 81;
Grubač Dušan — 201;
Grujičić Radovan — 201;
Grulović Aćim-Slobodan — 202, 378;
Grupa prva slovenačkih partizan-
skih odreda — 75;
Grupa druga slovenačkih partizan-
skih odreda — 86, 87, 276;
Grupa operativna proleterskih bri-
gada — 76;
Guber (V. i M.) — 186;

H

Hadžići (s.) — 13, 14, 39;
Hajdarević Lutvija — 118;
Hamatlije (s.) — 66;
Hamović Rade — 327, 329;
Han Ploča — 39, 40, 68;
Has Herta — 138;
Hasina Vrela — 210;
Hercegovina — 21;
Hohkraut Lojze — 87;
Hotić Mesud — 250;
Humo Avdo — 24;

1

I

Igman (pl.) — 165;
Ilić Pavle-Veljko — 18, 33, 58, 159,
173, 215, 216, 286, 302, 306, 412;
Imotski — 314, 320, 327, 330, 343;
Ivačković Gordana-Crna — 203;
Ivan Sedlo — 9, 11, 38;

J

Jahorina (pl.) — 165;
Jajce — 61, 68, 90, 98, 104, 182, 218,
319, 320, 344, 345, 350, 360, 399,
400, 401, 402;
Jakić Velimir — 24, 66, 141;
Jakić Pavle — 72;
Janketić Radomir — 223;
Jankez Grga-Fric — 48;
Janja — 318, 338;
Japić Stojan — 248;
Jasenak (s.) — 64;
Jastrebac — 199;
Jastrebarsko — 409;
Jeftić Dragan — 148;
Jesenice — 75, 86, 281;
Jevđević Dobrosav — 57, 193;
Jevtić Predrag — 110;
Jezero (s.) — 349;
Jezersko — 86, 239;
Jovanović R. Arso — 102, 109, 116,
169, 179, 182, 210, 264, 290, 365,
367, 369, 374, 375;
Jovanović Blažo — 24, 214, 227, 418;
Jovanović Dragoljub — 199;
Jovanović Đura — 202, 204, 379;
Jovanović Lune — 24;
Jovanović Miloš — 381;
Jovanović Radivoje-Bradonja — 27,
259, 357, 409;
Jovanović Vasa — 24;
Jovanović Zdenka — 100;
Jurić Drago — 121;
Jurići (s.) 159;

K

Kablići (V. i M.) — 129, 141, 180,
209;
Kalabić Milan — 198;
Kalinovik — 23, 165, 213;
Kamnik — 74, 86, 239, 281;
Karabegović Osman — 360, 361, 368;
Kardelj Edvard-Bevc — 53, 73, 75,
77, 88, 134, 188, 231, 244, 260, 271,
279, 302, 304, 352, 410;

- Karlov Han — 125;
 Kaše Zigfrid (Siegfried Kasche) — 357;
 Kerkez Milan — 155;
 Keserović Dragutin — 198;
 Kidrić Boris-Peter — 88, 138, 276;
 Kifino Selo — 167;
 Kiseljak — 16, 40, 68;
 Klekovača — 325, 377, 397;
 Kljajić Filip — 23;
 Ključ — 227, 228, 398;
 Knežević Nikola — 15;
 Knežević Vlado — 24;
 Knin — 314, 320, 343;
 Kninska Krajina — 117, 118;
 Kočevje — 81, 239, 261, 281;
 Koelevski Rog — 303;
 Kokra — 239;
 Kolarov Vladimir-Koča — 202, 380;
 Kolašinska Polja — 21;
 Komar — 109;
 Končar Rade-Brka — 165, 170;
 Konjic — 9, 32, 35, 36, 54, 57, 60,
 61, 63, 165, 281;
 Koprivnica — 219;
 Kosin Janko-Ćira — 261;
 Kosorić Pero — 23;
 Kostajnica (s.) — 55;
 Kotle Nikola — 139;
 Kovač Savo — 266;
 Kovač Stanko-Smeli — 273, 274;
 Kovačević Boriša-Šćepan — 327, 366,
 387;
 Kovačević Mujo — 120;
 Kovačević Radoslav — 22;
 Kovačević Sava — 24, 214, 227;
 Kozara (pl.) — 15, 68, 105, 417;
 Krajačić Ivan-Brka (Stivo) — 19,
 47, 136, 190, 195, 208, 272, 395, 410;
 Krajačić Marijan-Petar Gašparac —
 170;
 Kranj — 281;
 Kreševje — 16, 35, 39, 40, 68, 165,
 281;
 Krilić Branko — 265;
 Krim (pl.) 238;
 Krstulović Vicko — 125, 142;
 Krupa (s.) — 91;
 Kubović Mladen — 172;
 Kukavice (s.) — 306;
 Kukoč Ivica-Jordan — 125, 142;
 Kupa (r.) — 119, 302;
 Kupres — 89, 90, 98, 99, 108, 111,
 130, 131, 133, 139, 141, 143, 144,
 147, 148, 151, 152, 153, 154, 159,
 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180,
 182, 214, 216, 217, 218, 219, 225,
 226, 228, 229, 247, 249, 252, 255,
 258, 263, 283, 284, 285, 292, 296,
 297, 298, 299, 300, 301, 305, 312,
 319, 322, 323, 327, 329, 332, 333,
 335, 336, 337, 344, 345, 346, 347,
 349, 351, 370, 371, 373, 400, 401;
 Kupreško Polje — 175, 216, 319, 323,
 332, 345, 371;
 Kušić Milinko — 24, 250, 388, 389;
 Kvaternik Eugen — 192;
- L
- Lakišić Enver-Doktor — 59, 60;
 Lapac — 168;
 Latifić Ismet — 142;
 Lašva — 70;
 Lekić Danilo — 23;
 Leković Petar — 22;
 Leković Vojo — 22;
 Leskošek Franc-Lojze — 138;
 Lisičići (ž. st.) — 57;
 Liska (s.) — 64;
 Livanjsko Polje — 320, 338, 364, 366;
 Livno — 111, 125, 126, 129, 130, 131,
 139, 140, 141, 142, 143, 144, 152,
 155, 159, 164, 179, 182, 183, 184;
 209, 210, 214, 215, 217, 218, 228,
 230, 250, 258, 265, 281, 291, 307,
 310, 319, 327, 329, 330, 333, 336,
 337, 344, 345, 362, 365, 366, 400,
 411;
- Lož — 82;
 Lukač (r.) — 32;
 Lukovac Radosav — 223;
 Lupoglava — 329, 330;
 Lušci Palanka — 350;
- Lj
- Ljubelj — 74, 86, 239;
 Ljubičić Mile — 321;
 Ljubičić Nikola — 148;
 Ljubljana — 74, 78, 79, 82, 281;
 Ljujić Voja — 23;
- M
- Maček Ivan-Angelo — 88, 138;
 Maglaj (k. 1704) — 148, 174, 175, 247,
 248;
 Maglić (pl.) — 22;
 Majetić Bogdan — 169;

Makljen — 112;
Mala Plazenica (brdo) — 174, 175,
220, 297, 348;
Malovan (G. i D.) — 11, 111, 115, 148,
153, 155, 215, 216, 263, 313, 329,
332, 337, 345, 370, 371;
Mandić Luka — 121;
Mandžić Pašaga-Murat — 24;
Manojlović Nedeljko — 249, 312,
322, 370;
Manjača — 318;
Marčetić Vukašin — 15, 268;
Marić Ignat — 312, 322;
Marinković Ivo-Slavko — 118;
Marjanac Rade — 105, 125, 142, 147,
218;
Marković Predrag — 24;
Marković Svetozar-Toza — 26, 202,
378, 380;
Martini Marija — 166;
Martinović Ratko — 24, 318;
Marušić Ivica-Ratko — 299;
Masola Umberto-Kvinto — 166, 242,
259;
Matić Jelena — 201;
Medenica Ljubo — 66;
Medna (s.) — 349, 351, 360, 362, 368;
Meterli Elza — 173;
Metković — 343;
Mihailović Draža — 168, 280, 282,
406, 407;
Mijatović Cvijetin-Majo — 24;
Milatović Milorad — 201;
Milojković Mirko-Kočijaš — 206;
Milosavljević Ljubinka — 163, 206,
221;
Milošević Sima — 101;
Milošević Sveto — 107;
Milutinović Ivan — 60, 135, 256,
290, 418;
Miljevina — 213;
Minić Miloš — 201;
Mitrović Ratko — 201, 380;
Mitrović Stevan — 271;
Mliništa — 337, 338, 350, 351, 359,
362, 363, 411, 412;
Mojkovac — 21;
Mokronoge — 182;
Morača Milutin — 126, 139;
Morača Pero — 155;
Mostar — 13, 281, 314, 328, 341;
Mrazović Karlo-Gašpar — 118;
Mrđebare — 159;
Mrkaljić (s.) — 18;

Mrkonjić Grad — 105, 182, 271, 318,
319, 320, 331, 332, 333, 334, 337,
338, 349, 350, 351, 358, 359, 361'
362, 363, 368, 374; 399, 411, 412;
Mućević Ivanka-Nikoliš — 171,
172;

Mugoša Dušan — 418;
Mugoša Špiro — 306;
Muljava — 82;

N

Nad Košta — 360, 361, 363, 368, 411;
Neretva — 57;
Nevesinje — 21;
Nikolić dr Gojko — 101, 257, 291,
325, 377, 378, 398;
Nikšićka Zupa — 21-
Novo Mesto — 81, 239;
Novo Selo — 312, 319, 332, 336, 338,
344, 346, 351, 370, 371;
Novović Bogdan — 221;

O

Obad Sefka — 60;
Obrovac — 314;
Odred dolomitski Treće grupe slo-
venačkih partizanskih odreda —
74;
Odred NOP fruškogorski — 204;
Odred NOP glamočki — 180;
Odred NOP goranski — 261, 272;
Odred NOP hercegovački — 213,
214, 255, 226, 255, 258, 309, 327;
Odred NOP jablanički — 199, 321,
328;
Odred NOP južnодалматински — 314,
320, 330, 343;
Odred NOP kalinovički — 14;
Odred' NOP kočevski — 272;
Odred NOP drugi krajiški — 15;
Odred NOP treći krajiški — 133,
139, 141, 153, 159, 298, 31& 323,
333, 346, 359, 370, 400, 401;
Odred NOP peti krajiški — 125,
141, 183, 209, 314, 369;
Odred NOP krimski — 261, 275;
Odred NOP kukavički — 352;
Odred NOP livanjski — 101 ;
Odred NOP podunavski — 204;
Odred NOP primorski — 119;
Odred NOP ramski — 121;
Odred NOP srednjedalmatinski —
314, 343;

Odred NOP suvoborski — 136, 199;
Odred NOP toplički — 199, 321, 328,
352;
Odred NOP valjevski — 24, 136,
199;
Odred NOP zagorsko-prigorski —
394;
Odred NOP žumberačko-pokupski
— 134, 196, 260, 352, 394;
Ogulin — 118;
Ogulinac Franjo-Seljo — 118;
Omanović Hadži-Mula — 121;
Omiš — 343;
Operativni štab NOP i DO za Bo-
sansku Krajinu — 368, 377;
Orahovljani (s.) — 363;
Orović J. Savo — 284, 297, 330;
Oruglo Brdo — 364;
Ostrožac — 57, 58, 59, 60, 61;
Ostrožno Brdo — 274;

P

Paklina Planina — 342;
Parmač Stanko — 118, 208, 395;
Pavelić Ante — 45;
Pavićević Miša — 66;
Pazarić — 13, 14, 39, 40;
Pejatović Mirko — 66;
Pekić Pavle — 176;
Pernar dr Ivan — 194;
Peruničić Mile — 24, 63, 141, 222;
Petković Mutimir — 167;
Pijade Moša-Janko — 222;
Pipić Ignac — 396;
Pisarovina — 409
Piva (r.) — 21; „
Plaški — 118;
Plitvice — 15;
Pljevski Podovi — 332;
Podbrdo — 358, 359, 362, 363, 368;
Podorašac (s.) — 10;
Podrašnica — 333, 359;
Pogana Glav. (k. 1212) — 177, 284,
297, 348;
Polhov Gradec — 82, 238, 239;
Poljanac Branko-Stanko — 24, 32,
169;
Poljanska Dolina — 86, 239;
Popović Koča — 23, 60, 184, 374;
Popović Milentije — 24, 163;
Popović Paja — 117;
Popović Vladinur-Španae — 117,
120, 196, 355, 368;

Prača — 21;
Pravica Dragica — 266;
Pravica Rade — 266;
Prekaja (s.) — 225, 257, 324, 363,
397;
Prelože (s.) — 274;
Previšić Vinko — 59;
Priluka (s.) — 126, 141;
Prisap (s.) — 126, 141, 155, 210;
Prolog (s.) — 141, 142, 152, 155, 183,
259, 314;
Prozor — 37, 38, 54, 55, 63, 71, 72,
73, 112, 115, 116, 120, 122, 165,
213, 226, 255, 281, 314, 328, 342,
372, 373;
Prusac — 103, 107;
Pucar Đuro-Stari — 271, 361, 368;
Puk Mirko — 192;

R

Radosavljević Dobrivoje-Bobi — 204,
409;
Radosavljević Milan-Mile — 163,
206, 221, 229;
Radovljica — 74, 86;
Raduša (pl.) — 61;
Rama (r.) — 54, 57, 61;
Rama (s.j) — 116, 226, 328;
Ranković Aleksandar-Marko — 58,
60, 120, 141, 179, 222, 224, 307,
310, 393;
Ranković Andja — 22;
Ranković Mićko — 353;
Raskršće (s.) — 14;
Rastićevo (s.) — 147, 159, 300;
Rastovo (s.) — 360;
Raštelica (s.) — 9, 10, 17;
Ratkovina — 159;
Ravno (s.) — 99, 100, 328, 332, 342,
370;
Ribar dr Ivan — 137, 173, 205, 279,
280, 353, 358, 410;
Ribar Ivo-Lola (Fišer) — 19, 42, 49,
73, 117, 134, 163, 188, 189, 206,
207, 260, 271, 279, 280, 352, 353,
354, 378, 386, 394, 396, 405;
Ribai; Jurica — 205, 206;
Ribnik — 363;
Rilić (s.) — 215, 286, 332, 345, 370,
373;
Rogina Stefek — 118, 196;
Rogoj — 21;
Rogolje — 358, 361, 362, 364, 368;
Ruđero Vitorio — 167;

- Rukavina Ivan-Ivo — 119, 368;
 Runjavac Sava — 266;
- S
- Saili Dragutin-Konspirator — 47,
 136, 190, 195;
 Saksida Milan-Jordan — 261;
 Samobor — 260;
 Sanica — 219, 228, 398;
 Sanski Most — 219, 227, 318, 333,
 350, 377, 399, 400, 401;
 Sarajevo — 9, 13, 15, 19, 68, 165,
 281;
 Savinjska Dolina — 86, 239;
 Seka — 247, 248, 250;
 Sekulić Bajo — 22;
 Selska Dolina — 239;
 Servo Mihalj — 202, 380;
 Simonović Jagoš — 217;
 Singer Stevo — 22;
 Sinj — 155, 183, 209, 259, 314, 343;
 Sinjakovo — 333, 349, 351, 361, 368;
 Sirišćević Slavko — 194;
 Sitnica — 359;
 Slatina (s.) — 58, 98;
 Slišković Viktor — 121;
 Smirnov Vladimir-Voloda — 14,
 149, 173, 411, 412;
 Smrčani — 180;
 Sodražica — 82, 238, 275;
 Solakova Kula — 56, 64;
 Split — 61;
 Srnetica — 325, 411;
 Stakić Branko — 169;
 Stančić Sredoje — 381;
 Stanić Milan — 221;
 Stanišić Bajo — 45, 168;
 Stilinović Marijan — 100, 101, 106;
 Stojsavljević Jova-Brka — 206;
 Stožer (k. 1758) — 174, 175, 225, 285,
 306, 348;
 Straža — 239;
 Stražbenica — 148, 159;
 Strmica — 320;
 Studenci — 338;
 Suhača — 210;
 Suhova (s.) — 147, 159;
 Svrljiške Planine — 259, 322, 328;
 §
- Šahantan Ahmed — 250;
 Šakić Marko — 310;
 Šantić Milan — 167;
 Šator Planina — 61;
- Šćit — 120;
 Šebešić — 76, 326, 360;
 Segrt Vlado — 214, 226, 255, 300
 373;
 Šekovići (s.) — 24;
 Semenovci — 344, 346, 371;
 Šimić Franjo — 139;
 Škofja Loka — 86;
 Šojat Ivan — 169;
 Šolaja Simo — 176;
 St. Vid — 240;
 Štajerska — 75, 80, 84, 86, 276;
 Šujica — 111, 112, 114, 122, 130, 131,
 144, 147, 151, 153, 155, 177, 178,
 180, 213, 214, 216, 218, 249, 263,
 313, 314, 327, 329, 334, 336, 337,
 338, 341, 345, 347, 362, 371, 373,
 375;
 Šumadija — 322, 328;
 Šunj (s.) — 18;
- Švabino Polje — 180, 181, 210;
- T
- Tara (r.) — 21;
 Tarčin — 13, 14;
 Tatović Dušanka — 107;
 Teodosin Bogdan — 202;
 Terzić Velimir — 24, 169;
 Tešanović Lazar — 268;
 Tihomišlje — 91;
 Tobolić — 118;
 Todić Cvijetin — 169;
 Todorović Boško — 167;
 Todorović Đuro — 107;
 Todorović Mijalko — 23;
 Tomić Mirko-Seljak — 136, 200,
 357, 409;
 Tomislavgrad — vidi Duvno;
 Tomović Buda — 22, 206;
 Tomšić Tone-Gašpar — 165;
 Topalović Dusan — 107;
 Toplica — 239;
 Tošić Miodrag — 107;
 Toth Dragutin — 194;
 Trajković Slobodanka — 205;
 Travnik — 39, 61, 68, 76, 91, 98,
 104, 107, 109, 326, 328, 338, 347,
 360, 372, 400;
 Trbovlje — 239;
 Trifunović Ilija-Birčanin — 193;
 Trojane — 239;
 Trojanović Nikola — 57;
 Tržić — 74, 86, 239, 281;
 Turbe — 104, 400;

u

Urija — 103, 109;
 Urošević Sredoje — 148, 248;
 Urukalo Sergije — 193;

v

Vaganj (kod Prološke Drage) — 183, 230;
 Vareš — 70;
 Vasić Nenad — 60;
 Velebit Vladimir-Vlatko — 99, 309;
 V. Stožer — vidi Stožer (k. 1758);
 Velika Plaznenica — 148;
 Veselinov Jovan-Zarko — 203;
 Vidović Žarko — 180, 216, 225, 249;
 Vijoglavin Ivan — 203;
 Višnjevica (s.) — 36;
 Vještica Nikola — 176, 349;
 Viahović Joža — 206;
 Vlasinje (s.) — 400;
 Vojinović Branko — 66, 73;
 Voiujak — 22;
 Voljice — 91;
 Vranića Pl. — 61, 67, 115;
 Vranoklek (k. 1394) — 247, 248;
 Vransko — 239;
 Vrata (M. i V.) — 105, 148, 149, 174, 175, 297, 348;
 Vrbas (r.) — 61, 89, 350, 351, 399, 400;
 Vrbljani (s.) — 18;
 Vrhovine — 118;
 Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije — 364, 388, 413;
 Vukmanović Svetozar-Tempo — 24;
 Vukomanović Pavle-Stipe — 208, 395: -

Vukovsko (G. i D.) — 100, 101, 112, 217, 305, 313, 327, 322, 338, 345, 370, 373;

Z

Zablaće — 228;
 Zagorje — 410;
 Zagreb — 409;
 Zagvozd — 338;
 Zanoglina — 286, 313, 327, 332, 338, 341, 370, 373;
 Zastinje (s.) — 210;
 Zečević Mića — 150;
 Zečević Vlado — 100, 150;
 Zenica — 70;
 Zličić Borđe — 203, 206; 380;
 Zlosela — 130, 144, 147, 148, 150, 152, 153, 155, 159, 174, 175, 218, 247, 249, 252, 255, 258;
 Zona druga operativna NOP odreda Hrvatske — 207, 355, 394;
 Zona četvrta operativna NOP odreda Hrvatske — 142, 152, 312, 321, 344, 366, 373;
 Zona peta operativna NOP odreda Hrvatske — 321;
 Zorić Raco — 66;
 Zrenjanin Zarko-Uča — 203, 380;
 Zvirnjača (s.) — 213;

Ž

Zirović — 155;
 Živašnica — 9;
 Zljet — 121;
 Zuglići (ž. st.) — 60;
 Zujović Sreten-Crni — 64, 65, 147, 151, 163, 173, 177, 221, 247, 250, 251, 258, 283, 290, 305, 388, 393;
 Zumberak — 82;
 Zutić Markan — 121;
 Zužemberk — 82;

S A D R Ž A J

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE
1942

Dokumenta Centralnog komiteta KP Jugoslavije i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije juli–avgust 1942

	Strana
desnoj koloni Operativne grupe proleterskih brigada o načinu daljeg dejstva desne kolone — — — — —	34
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 jula 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade za oslobođenje Konjica — — — — —	35
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade za oslobođenje Prozora i presecanje komunikacije Prozor — Gornji Vakuf — — — — —	35
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade da prikupi svoje bataljone iz rejona Ivan Sedlo — Bradina i uputi ih za Prozor — — — — —	37 ;
Izveštaj pretstavnika Vrhovnog štaba pri desnoj (severnoj) koloni Operativne grupe proleterskih brigada od 7 jula 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o oslobođenju Kreseva i o odluci da se nastavi brz pokret ka komunikaciji Travnik — G. Vakuf — — — — —	38
Ocena opšte vojno-političke situacije u Jugoslaviji od strane Centralnog komiteta KPJ koju član Sekretarijata Centralnog komiteta KPJ za neoslobodene krajeve Ivo Ribar-Lola prenosi ⁷ 7. jula 1942 god. Centralnom komitetu KP Hrvatske i Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku — — —	39
Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 7. jula 1942 god. Edvardu Kardelju « zaključcima i odlukama Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije — — — — —	42
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 8. jula 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da brigada krene u pravcu Prozora i ispita mogućnost uništaja neprijateljskih posada u dolini Rame — — — — —	49
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 8. jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade o načinu i pravcu kretanja brigade i obaveštenje o snagama određenim za oslobođenje Prozora — — — — —	54
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 8. jula 1942 god. Aleksandru Rankoviću o pravcu kretanja Vrhovnog štaba i potrebi upućivanja pionirskog voda na raspoloženje Trećoj proleterskoj brigadi — — —	55
Izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8. jula 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji na prostoru Konjic — Ostrožac i predlog za dalje akcije u dolini Neretve i Rame — — — — —	56
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 8. jula 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o oslobođenju Konjica i nepravilnim postupcima jedinica Konjičkog bataljona pri oslobođenju Ostrošca — — — — —	57
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 9. jula 1942 god. pretstavnicima Vrhovnog štaba pri desnoj (severnoj) koloni Operativne grupe proleterskih brigada da se oslobodi Gornji Vakuf, posedne prostor između Vraniće i Raduše Planine i dejstvuje na komunikacije u dolini gornjeg toka Vrbasa — — — — — — —	58
	61

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije drugi
Tita od 9 jula 1942 god, zameniku komandanta Treće pro-
leterske brigade da se blokira Prozor i izvrše pripreme za
njegovo oslobođenje — — • — — — — —

Izveštaj Sretena Šujovića od 9 jula 1942 god. Vrhovnom koman-
dantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o pristizanju bol-
nica Prve i Treće proleterske brigade u s. Jasenik i opštim
poteškoćama oko ishrane — — — — — — —

Upozorenje Vrhovnog , komandanta NOP i DV Jugoslavije druga
Tita od 10 jula 1942 god. Štabu Drugog bataljona Treće
proleterske brigade na preuzimanje potrebnih mera za
obezbeđenje ljudstva od vazdušnih napada — — — •

Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10
jula 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu Q priku-
pljanju desne kolone na planini Vranići i opštem stanju
jedinica — — — • — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga
Tita od 11 jula 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da
izvrši pokret u pravcu Prozora radi odmora i priprema za
nove zadatke — — — — — — — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga
Tita od 11 jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade
za oslobođenje Prozora — — — — — — —

Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i člana
Politbiroa CK KPJ Edvarda Kardelja od 12 jula 1942 god.
Ivi Ribaru-Loli o uspešnim dejstvima slovenačkih parti-
zanskih odreda i italijanskim pripremama za novu ofanzivu

Obaveštenje pretstavnika Vrhovnog štaba pri desnoj koloni Ope-
rativne grupe proleterskih brigada od 12 jula 1942 god.
načelniku Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i Štabu
Četvrte proleterske brigade o oslobođenju Šebešića i pret-
stojećem dejству u rejonu Donjeg Vakufa — — —

Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i člana
Politbiroa CK KPJ Edvarda Kardelja od 14 jula 1942 god.
Ivi Ribaru-Loli o razvMku Narodnooslobodilačke bprbe
u Sloveniji — — • — — — — — — —

Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od jula
1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o vojno-poli-
tičkoj situaciji u rejonu šireg područja gornjeg toka Vrbasa
i predlog o načinu daljeg dejstva — — — •

Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga
Tita od 17 jula 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba za pri-
premu ponovnog napada na Bugojno i otklanjanje uzroka
ranijeg neuspeha — — — — — — —

Obaveštenje pretstavnika Vrhovnog štaba pri desnoj koloni Ope-
rativne grupe proleterskih brigada od 17 jula 1942 god. na-
čelniku Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije o neuspelom
napadu Druge proleterske brigade na Donji Vakuf i o mo-
gućnostima sadejstva Četvrtoj proleterskoj brigadi pri dru-
gom napadu na Bugojno — — — — — — —

Izveštaj verskog referenta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugo-
slavije od 17 jula 1942 god. Vrhovnom komandantu držigu
Titu o prvom kontaktu sa narodom u partizanskom selu
Ravno i bataljonom »Vojin Zirojević« — — — —

	Strana
Izveštaj Marijana Stilinovića od 17 jula 1942 god. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije o dolasku komore i prištapskih delova Vrhovnog štaba u Ravno i ne-povoljnim uslojima za njihov smeštaj — — —	101
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 19 jula 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pri-premama za napad na Bugojno — — —	102
Primedbe pretstavnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 19 jula 1942 god. na zadatke postavljene od strane načelnika Vrhovnog štaba Drugoj proleterskoj brigadi pri obnavljanju napada na Bugojno — — —	103
Izveštaj Marijana Stilinovića od 19 jula 1942 god. Vrhovnom komandantu <u>NOP</u> i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji u Duvnu — — —	106
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 20 jula 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da se ne odgada izvršenje napada na Bugojno — — —	107
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 jula 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o izvrše-nim pripremama za ponovni napad da Bugojno — —	108
Primedbe pretstavnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije upućene 20 jula 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba u vezi s planom ponovnog napada na Bugojno — — —	109
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije, druga Tita od 21 jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade da, dva bataljona obezbede teritoriju između Gornjeg i Donjeg Malovana i kontrolišu komunikacije koje vode- za Livno i Kupres — — —	111
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 jula 1942 god. štabovima brigada da redovno pod-nose pismene izveštaje o celokupnom vojno-političkom radu svojih brigada — — —	113
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 22 jula 1942 god. štabovima proleterskih brigada za nastavljanje ofanzivnih dejstava i likvidaciju ustaških upo-rišta u Duvnu i Sujici — — —	114
Pismo delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od 22 jula 1942 god. članu Sekretari-jata CK za neoslobodene krajeve Ivi Ribaru-Loli o opštoj vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj — — —	117
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 22 jula 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o teškoćama pri stvaranju pozadinskih vojnih ustanova na oslobođenoj prostoriji Prozor — Štit — — —	120
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 24 jula 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade da se spreći prodor ustaša ka Prozoru i izvrši prihvati Konjičkog bataljona — — —	122
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 jula 1942 god. Štabu Prve oroleterske brigade da se poruši i zatvori raskrsće komunikacija kod Karlovog Hana, izviđa prema Livnu i politički radi među stanovni-štvom — — —	125

brigade o dislokaciji Četvrte brigade i načinu povratka pre-zdravilih boraca u njihove jedinice — — — — —	155
Obaveštenje Pavla Ilića od 31 jula 1942 god. načelniku "Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije o jedinicama kojima će načelnik Vrhovnog štaba komandovati pri napadu na Livno i o rasporedu i zadacima <i>sadejstvujućih snaga</i> — — — — —	159
Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 avgusta 1942 god. Izvršnom odboru osvobodilne fronte slovenačkog naroda — • — — • — — — — —	160
Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 avgusta 1942 god. Edvardu Kardelju kojim se odobrava dotadašnji način rukovođenja oslobođilačkom borbom u Sloveniji i daje uputstvo za otklanjanje i savladavanje poteškoća koje mogu proizići iz postojeće neprijateljske ofanžive	162
Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 1 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o ustaško-četničko-okupatorskoj sprezi u borbi protiv narodnooslobodilačkog pokreta i uputstvo 0 najvažnijim zadacima Pokrajinskog komiteta u vezi s tim — — — — — — — — —	166
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Sretena Zujovića od 1 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o slabostima koje su se ispoljile pri napadima na Kupres — — — — — — — — —	173
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 1 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o neuspelom napadu na Kupres i Šujicu i o pripremama za obnavljanje napada na Šujicu i vršenje pritiska na Duvno —	177
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pripremama za oslobođenje Livna — — — — — — — — —	179
Zapovest načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije u ulozi komandanta Udarne grupe brigada od avgusta 1942 god. za oslobođenje Livna — — • — — — — — — —	183
Upuststvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 avgusta 1942 god. Glavnom štabu NOP gdreda za Sloveniju o načinu vođenja borbi u toku neprijateljske ofanžive — • — — — — — — — —	187
Izveštaj Ive Ribara-Lole od 3 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o opštoj vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj, Srbiji, Vojvodini, Makedoniji i Sloveniji — — — — — — — — —	189
Obaveštenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 3 avgusta 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku o preduzetim merama za sređivanje organizacionog stanja u Drugoj operativnoj zoni Hrvatske —	207
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 avgusta 1942 god. Štabu kombinovanih glamočkih snaga Petog krajiškog NOP odreda za napad na Livno i uputstvo o načinu izvršenja napada — — — — —	209
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 4 avgusta 1942 god. Štabu Pete proleterske brigade za smeštaj jedinica u rejon Prozora i obaveštenje o ponovnom oslobođenju Šujice i Duvna — — — — —	213

	Strana
tenu Žujoviću o oslobođenju Livna i o pripremama za napad na Kupres i Zlosela — — — — — — — —	258
Pismo Edvarda Kardelja od 10 avgusta 1942 god. članu Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ivi Ribaru-Loli — — — — — —	260
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade da sadejstvuje Prvoj proleterskoj brigadi ugrožavanjem Ku-presa — — — — — — ~ — — — — — — —	263
Pismo Milovana Đilasa od 10 avgusta 1942 god. kojim prenosi Aleksandru Rankoviću direktive druga Tita za postupak sa zarobljenicima u Livnu — — — — — — — —	265
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o postupku prema četničkim vođama i njihovim kolebljivim masama i o načinu vršenja intendant-ske službe u osvojenim mestima — — — — — —	267
Pismo Edvarda Kardelja od 12 avgusta 1942 god. članu Srekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ivi Ribaru-Loli o strahovitom teroru i rezultatima dotadašnjeg toka italijanske ofanzive u Sloveniji — — — • — — — — — —	271
Obaveštenje člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobođene krajeve Ive Ribara-Lole od 12 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o situaciji u Sloveniji i Bosanskoj Krajini i uputstvo o raskrinkavanju izdajstva Draže Mihailovića — — . — — — — — — — —	280
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Sretena Žujovića od 12 avgusta 1942 god. o osnovnom razlogu neuspeha pri napadu na Kupres — — — — — —	283
Naređenje delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Sava Orovica komandantu Druge proleterske brigade da održi povoljne položaje za ponovni napad na Kupres — — — —	284
Izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 12 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o neuspelnom napadu na Kupres, taktici neprijatelja i neophodnim ojačanjima za obnavljanje napada — —	284
Izveštaj referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 12 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o problemima sanitetske službe i merama koje treba preduzeti za njeno unapređenje — — — — — —	289
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade da obnovi napad na Kupres u sadejstvu sa Drugom proleterskom, Desetom hercegovačkom i Prvom krajiškom NOU brigadom — — — — — —	292
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 avgusta 1942 god. štabovima jedinica NOP i DVJ za sprečavanje nepravilne konfiskacije i za pravilnu upotrebu jahačih i tovarnih konja — — — — — —	293
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Ju-goslavije od 13 avgusta 1942 god. Štabu Pete proleterske brigade da jačim demonstrativnim napadom ka Gornjem Vakufu sadejstvuje Grupi brigada pri obnavljanju napada na Kupres — — — • — — — — — — • — • —	296

Zapovest delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Sava Orovica od 13 avgusta 1942 god. Udarnoj grupi brigada za obnavljanje napada na Kupres — — — — —	297
Obaveštenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13 avgusta 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba" Sretenu Zujoviću o planu ponovnog napada na Kupres —	301
Pismo Edvarda Kardelja od 14 avgusta 1942 god. delegatu Centralnog komiteta KPJ Vladimиру Popoviću o opštoj situaciji u Sloveniji i potrebi uspostavljanja što čvršćih veza između glavnih rukovodstava u Hrvatskoj i Sloveniji — — •	302
Izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu da Kupres nije oslobođen ni posle obnovljenog napada	305
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 15 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji u Livnu i na livanjskom području — — —	307
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 avgusta 1942 god. Ekonomskom otseku V.rhovnog štaba da se Druga proleterska brigada u potpunosti snabde odećom i obućom — — — — — — —	311
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske za formiranje Duvanjskog i Livanjskog bataljona i uputstvo o njihovim zadacima kao i zadacima ostalih jedinica Četvrte zone — — — — —	312
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu za pripremanje oslobođenja novih područja	317
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 avgusta 1942 god. Štabu Trećeg krajiškog NOP odreda da izvrši formiranje novih bataljona i prenese težište svog dejstva na područje Kupresa — — — — —	322
Izveštaj referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim merama 'za definitivni smeštaj centralne bolnice — — — — — — —	324
Upustvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 17 avgusta 1942 god. Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade o jačem angažovanju brigade na području između Gornjeg Vakufa, Bugojna, Donjeg Vakufa i Travnika — — —	326
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 17 avgusta 1942 god. Štabu Desete (hercegovačke) NOU brigade za zatvaranje tesnaca Šujice i uspostavljanje veze sa susednim jedinicama — — • — — — — — —	329
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu da će brigade za oslobođenje Mrkonjić Grada uskoro biti upućene i da se bataljon »Starac Vučadin« priključuje Petom krajiškom NOP odredu — —	331
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 avgusta 1942 god. štabovima Druge proleterske 1 Sedme (Prve krajiške) NOU brigade da pod komandom Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu izvrše napad na Mrkonjić Grad — — — — — — — —	332

	Strana
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 18 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade o sadejstvu u demonstrativnom napadu na Kupres i o načinu dejstva u slučaju neprijateljskog ispada iz Kupresa — —	335
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. štabu Prve proleterske brigade da zatvori pravac Kupres — Livno i da u rejonu Mliništa stvori čvrsto uporište brigadama određenim za napad na Mrkonjić Grad — — — — —	337
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. Štabu Desete (hercegovačke) NOU brigade da ustupi položaje u tesnacu Šujice Prvoj proleterskoj brigadi i prebací se u rejon Bagarića radi zatvaranja pravca Mostar — Duvno — — — — —	341
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske o načinu dejstva njenih odreda i obaveštenje o pripajanju bataljona »Starac Vujadin« i »Gavrilo Princip« Petom krajiškom NOP odredu — — — — —	34'
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade da u sadejstvu sa Trećim krajiškim NOP odredom vezuje neprijateljske snage za Kupres i onesposobi komunikacije Jajce — Donji Vakuf — — — — —	344
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druge Tite od 19 avgusta 1942 god. Štabu Trećeg "krajiškog" NOP odreda da prikupi jače snage u rejonu Blagaia i u sadejstvu sa Četvrtom proleterskom brigadom vrši pritisak na Kupres	34
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druge Tite od 19 avgusta 1942 god. štabovima Druge i Četvrte proleterske i Sedme (Prve krajiške) NOU brigade da izvrše prihvrat muslimanske grupe kuppeške posade i pokušaju uzeti Kupres — — — — — — — — — — —	347
Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. štabovima Druge proleterske i Sedme (Prve krajiške) NOU brigade o izvršenju marša ka Mrkonjić Gradu — — — — — — — — — — —	349
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o pravcima kretanja i vremenu pristizanja Druge proleterske i Sedme (Prve krajiške) NOU brigade u rejon Mrkonjića Grada — — — — — — — — — — —	351
Pismo člana Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i Sekretarijata CK KPJ za neoslobodene krajeve Ive Ribara-Lole od 19 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju	352
Obaveštenje člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobodene krajeve Ive Ribara-Lole od 20 avgusta 1942 god. Edvardu Kardelju o opštoj situaciji u Hrvatskoj i Srbiji — — — — —	354
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. štabovima Druge proleterske i Sedme (Prve krajiške) NOU brigade da im se za napad na Mrkonjić Grad priključuje i Treća proleterska brigada — — —	358
Naredenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade da sadejstvuje	

	Strana
Drugoj proleterskoj i Sedmoj (Prvoj krajiskoj) NOU brigadi pri oslobođenju Mrkonjića Građa — — — — — I	361
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da obezbedi smeštaj za dva bataljona Treće proleterske brigade i u zajednici sa Četvrtom operativnom zonom NOP odreda Hrvatske organizuje narodnu vlast na livanjskom području — —	364
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade da upućivanje kombinovanog Dragičavsko-čelebičkog bataljona u sastav Prve proleterske brigade — — — — —	365
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske da organizuje vlast na oslobođenoj teritoriji i smesti hranu i stoku izvan Livna — — — — —	366
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu da uputi Osmana Karabegovića i Duru Puvara u Vrhovni štab i da koordinira dejstva svih jedinica pri napadu na Mrkonjić Grad — — . — — — —	368
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 avgusta 1942 god. Nedeljku Manojloviću o načinu formiranja i osnovnim zadacima Kupreškog bataljona i obaveštenje o područjima sa kojih će se formirati novi bataljoni u sastavu Trećeg krajiskog NOP odreda — —	370
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 22 avgusta 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade da u sadejstvu sa Desetom (Hercegovačkom) NOU brigadom i Četvrtom operativnom zonom NOP odreda Hrvatske spreči prorod italijanskih snaga za Aržano — — — — —	373
Naređenje, načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 22 avgusta 1942 god. Štabu Desete NOU brigade da se stavi pod komandu Udarne grupe kojom rukovodi komandant Prve proleterske NOU brigade — — — — — • — —	374
Naređenje načelnika Vrhovnog ištaba NOP i DV Jugoslavije od 22 avgusta 1942 god. štabovima Drugog i Četvrtog bataljona Četvrte proleterske brigade da u sadejstvu sa jednim bataljonom Prve proleterske brigade zatvore tesnac Šujice —	375
Izveštaj referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 avgusta 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o izvanredno srdačnom prijemu ranjenika proleterskih brigada od strane naroda Bosanske Krajine i o problemima smeštaja i sriabdevanja Centralne bolnice • — —	376
Izveštaj referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 avgusta 1942 god. Ekonomskom otseku Vrhovnog štaba o stanju i potrebama Centralne bolnice u Driniću — —	378
Direktiva člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobodene krajeve Ive Ribara-Lole od 25 avgusta 1942 god. rukovodstvima KPJ za Vojvodinu o učvršćenju partiskih organizacija i doslednom sprovođenju političke linije Centralnog komiteta KPJ u svim pitanjima oslobođilačke borbe — — — — —	378
Pismo CK KPJ od 25 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Dalmaciju o potrebi postavljanja Boriše Kovačevića	443

	Strarr
na dužnost partiskog instruktora na području Štaba Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske - - -	337
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 25 avgusta 1942 god. Štabu Sedme (Prve krajiske) NOU brigade o odluci Centralnog komiteta KPJ da se pri Brigadi formira Politodel - - - - -	3
Odluka Centralnog komiteta KPJ od 25 avgusta 1942 god. o formiranju Politodela Sedme (Prve krajiske) NOU brigade i uputstvo o njegovim najvažnijim zadacima - - -	38
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od avgusta 1942 god. zameniku političkog komesara. Sedme (Prve krajiske) NOU brigade o načinu rukovodjenja Brigadom - - - - -	39
Naredba delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole od 25 avgusta 1942 god. za formiranje partizanskih jedinica i štabova na području Druge operativne zone NOP odreda Hrvatske - - - - -	39
Obaveštenje referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 25 avgusta 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o razmještaju Centralne bolnice, teškoćama njenog snabdevanja i nužnosti njenog vojničkog obezbeđenja - - -	397
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 30 avgusta 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o učvršćenju postignutih uspeha na širem području Mrkonjić Grada i pripremanju oslobođenja Jajca	(399)
Primedbe člana Sekretarijata CK KPJ za neoslobodene krajeve Ive Ribara-Lole od 30 avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju na projekat okružnice br. 4 i uputstvo za dalji rad - - - - -	405
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 31 avgusta 1942 god. komandantu Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu za uspostavljanje železničkog saobraćaja na relaciji Mliništa – Drvar, Srnetica – Grmeč i telefonskih linija Mrkonjić Grad – Mliništa – Proglas Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od avgusta 1942 god. stanovništvu Bosanske Krajine - - - - -	411
Pismo Ivana Milutinovića i Milovana Đilasa od avgusta 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak	413
Registrar - - - - -	418
	423